صحیفه رمز
t.me/sehifeleribiz
u.u8686@gmail.com

امام محمد صابن بن عبد البديع

قصص انبياء

بو كتابده: پير، كوك‌نك و فرشته‌لرنك ياراتلشی، آتامز آدم عليه السلامدن باشلاب پيغمبرمز محمد عليه السلام‌غه‌چه كيلگان بارچه پيغمبرلرنك حاللری، خلفاء راشدين اولغان حضرت ابو بكر، عمر، عثمان علی، حسن، وحسين رضی الله‌تعالی عنهم اجمعين حاللری اوشانداق كلام شريفده ذكر ايدلگان عبرتلی واقعه‌لر هر قايوسی الوغ كتابلرغه مراجعت ايدلوب ربغوزی ده بولغان خرافات‌لرنی قالدروب آچيق قزان تلنده يازلدی.

انچی طبع

Печатать разрѣшено Казанск. Комитетомъ по дѣл. печати.

ناشری: قزان ده
كتبخانه سی
مطبعه سی
1908 سنه

КАЗАНЬ
ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ.
„Милләт"
1913 г.

مؤلفدن بر ایکی سوز.

مین بو تاریخ وقصص انبیانی، ممکن قدر درست بولغان قصه‌لردن غنه یازارغه، اصلی بولماغان سوزلردن پاکلارگه، کوچم یتکان قدر طرشدیم. معتبر بولغان کتابلردن جیوب آلوب آندین صوك قایسی نقی معقول‌رك بر کره کوزدن کیچرب قاراب درست لکینه کوکلم قناعت‌لنگانی صوکنده‌غنه یازدم. مین آلغان کتابلر: تفسیر قاضی بیضاوی، تفسیر ابو السعود. امام فخر الدین الرازی‌نك تفسیر کبیری، مدحت افندی‌نك کائنات نام تاریخی، حسین الجسر الطرابلسی‌نك رسالهٔ حمیدیه‌سی، تاریخ طبری، آلتی برمق، تفسیر خازن، ابن الاثیرنك کامل اسملی تاریخی وغیرلر. اگر خطالرمنی ادب وانصاف اوزره کورگازوچی بولسه، یاخط ایله بلدروچی بولسه مك کره تشکر ایداچکمن وایکنجی طبعنده کورگازلگان خطالر توز اتلوب باصلاچقدر.

رامز صحیفه
t.me/sehifeleribiz
u.u8686@gmail.com

صحیفه رمز
t.me/sehifeleribiz
u.u8686@gmail.com

بسم الله الرحمن الرحیم

ای ربم سنڭ بیرگان نعمتلریکه شکرانه قیلوب یتکرودن عاجز من، شکرانه قیلوب یتکرو توگل آزغنه بولسه‌ده شکر قیله آلمیم، نیچك ایتوب شکر قیله آلیم، آلغه قاراسام سنڭ نعمتڭ، آرتقه قاراسام سنڭ نعمتڭ، اوڭغه قاراسام وسولغه قاراسام سنڭ نعمتڭ، یوقاری قاراسام وتوبان قاراسام سنڭ نعمتڭ، یاربم سنڭ بیرگان چیکسز نعمتلرگه مین چومغان، نیچك کنه ایتوب مین اول قدر چیکسز نعمتلریکه شکرانه قیلوب یتکره آلیم، شکر فیلو توگل قایسی بر نعمتلر کنی نعمت ایکانونده بلمی غافل قالامن. قایسی‌لرون بزده بار ایکانونده بلمیمن. بار تیك اول نعمتلر بزدن کیتکاچ گنه شول نعمتڭ بزده‌بولغانون بله‌من، ایندی بز آنی بلمیده قالغاچ نیچك ایتوب شکر قیله بلیك؛ نیچك شکر قیلوب یتکریك، بز نی قدر شکر قیلساقده بیك آز بولوب قالادر.

یاربم قولمزدن کیلگان قدر شکر فیلورغه بزگه توفیق بیر، بز سنڭ بیرگان نعمتلرگدن غافل بولساق آلارنی آڭلارلق عقل بیر، غافل لکدن بزنی اوزڭ صاقلا، پیغمبرمز محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم گه چن کوڭلدن صلوات ایته‌مز، ای ربم: سنڭ چیکسز صلواتڭ اول پیغمبرمز محمد علیه الصلوة والسلام‌غه بولسون، وآنڭ صحابه‌لرینه وایدگو جماعت‌لرینه وبالالرینه سینڭ صلوات ورحمتڭ کامل بولوب ایرشسون، پیغمبرمز یولنده وآنڭ صحابه‌لری‌یولنده بولغان کشی‌لرگه‌ده سنڭ صلوات ورحمتڭ بولسون، اول پیغمبرمز محمد علیه الصلوة والسلام حضرتلری بزلرگه حق بولغان دین وشریعتنی ایرشدردی، آق بولغان یول کورساتدی، نورلی ازگه کرگزدی، اوّلگی

پیغمبر لرنڭ قصه وتاریخلرینی سویلاب نورلی ازنڭ علامتلرینی کورساتدی، یارب شول توغری یولغه بزنی کوندر.

پیغمبر مز محمد علیه الصلوة والسلام حضرتلرینه اوّلگی پیغمبر لرنڭ قصه‌لرنی بیان قیلو داغی حکمت

اَسْتَعِیذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطٰانِ الرَّجِیمِ (وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَیْكَ مِنْ اَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِی هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰی لِقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ)

«ترجمه» ای محمد (صلی الله علیه وسلم) سنڭ کوڭلڭنی اورناشدرر قدر سکا اوتکانده بولغان پیغمبر لرنڭ هر قایوسینڭ قصه‌لرن سویلارمز واشبو توغریده چن ایمان کیلترگان قوملرگه وعظ وتذکره بولغان سکا حق کیلدی.

پیغمبرلرنڭ قصه وتاریخلرینی بیان قیلوده دورت نورلی حکمت باردر.

«برنچی حکمت» رسول الله صلی الله علیه وسلمنڭ کوڭلینی برکتمك؛ اوزینڭ رسول ایدکنی بیان ایدوب ایمان وشریعتنی هیچ نرسه‌دن تارتنمای سویلارگه، مشقت‌لرگه صبر قلیورغه، کافرلرنڭ رنجتولرن کوتاررگه کوڭلنی نغتور. چونکه بر کمسه‌گه بلا ومحنت ایرشسه اگر اول کشی اوزینه شریك بولغان ایکنچی بر شوندای بلا ومحنتلی کمسه‌نی کورسه بو بلا آڭار یڭل بولا، ایندی رسول الله صلی الله علیه وسلم اوّلگی پیغمبرلرنڭ حاللرینی وآلارغه امتلری طرفندن قیلنغان یاوزلق وجفالرنی بلسه؛ آڭارده قومندن کیلگان جبر وجفالرغه صبر قیلمق یڭل بولا، دخیده اوّلگی پیغمبرلرنڭ وآلارنڭ قوملرینڭ حاللرنی بلگاچ، آخرده پیغمبرلرنڭ حاللری نچك یخشی‌لاندی، آلار اوستون بولدیلر، ایمان کیلترگان قوملر بخت سعادة ایاسی بولدیلر، قارشی ترغانلری هلاك بولدیلر،

وپیغمبرلرینه هیچ بر ضرر کیلتره آلمادیلر، بلکه حاللرنی بلکاچ رسول الله صلی الله علیه وسلم‌نك البته کوکلی یوانا همده یورا کی نغی، هیچ‌بر فورقو فلان قالمیده بیك نغتوب حقاقغه اوندارگه کرشه.

«ایکنچی حکمت» رسول الله‌نك پیغمبرلکنی آچق کورسه‌تمکدر چونکه رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم اوقی یازه بلمی ایدی. هیچ خلفه‌گه اوقورغه اوگرانورگه بارمادی، اوزی‌نك توغان شهرندن چغوب اوقوب قایتورلق زمان یوغالوب‌ده تورمادی، تا کم شول وقتده بربر کشی‌دن اوگرانوب اوقغاندر دیب ایتورلر ایدی. قرق یاشینه قدر هیچ علم اوگرانمادی، اوزی هر اشنده بیك طوغری «عادل» وهر سوزنده بیك اشانچلی، امین، الحاصل بارلق کورکام خلقنی جیغان ایدی. شونلقدین محمد علیه السلامغه «محمد الامین» دیه‌لر ایدی. قرق یاشینه ایرشکاچ الله تعالی طرفندن پیغمبر ایتوب یبارلدی، جبرائیل فرشته کیلوب ایمان، شریعت ایرشدردی، اوّلده هیچ کورنمگان اشلر کورنه باشلادی، کامل علم ایاسی بولدی. بورنغی پیغمبرلرنك قصه‌لرینی سویلی باشلادی، عقل انصاف ایاسینه شوشی اش اوزی بیك زور معجزه ایدی، اوقمغان همده اوقومشلی خلق آراسنده تورمغان کشی‌نك شوندای کیسا کتون بورنغی پیغمبرلرنك حاللرینی بلوب سویلارگه البته بر سبب کرك، بو عادتده بولا تورغان اش توگل، بو اش بنده‌اشی‌ده توگل، بلکه‌یر وکوکلرنی یوقدن بار ایتکان الله‌تعالی‌نك اشی بولورغه کرك، محمد علیه الصلاة والسلام حضرتلری حق پیغمبر بولماسه الله‌تعالی آ ثار بو قدر اشلرنی عیب‌ده گی حاللرنی بلدرمس ایدی.

«اوچنچی حکمت» الله‌تعالی، بورنغی پیغمبرلرنك کورکام خلق‌لرینه ایارلسون ایچون آلارنك حاللرینی بیان ایتدی، الله‌تعالی پیغمبرلرنك کورکام اشلرینی مافتادی، بوندن هر کم‌گه یخشی‌لقغه تابا قزغو طوادر. دخیده پیغمبرلرگه قارشی تورغان کافرلرنك آقتق حاللری نیگه بارب چقفانون بیان ایتدی، موندن هر کمگه‌ده یاوزلقدن جیرانو و آندن چیتکه تابا قاچو طوادر، شوشی یخشی‌لقغه تابا قزغو یاوزلقدن جیرانو طوسه دنیا توزك بولوغه سبب بولا.

«دورتنچی حکمت» پیغمبرلرنك قصه‌لربنی بیان قیلو آلارنك اسم‌لرن قالدرو وذکرلرینی ترگزو بولادر.

کوکلر یاراتلووندا غی سوزلر.

الله تعالی بارچه مخلوقاتدن ایلك بر گوهر یاراتدی، اوزینك الوغلغی وهیبتی برله اول گوهرگه قارادی، گوهر اروب صو بولدی، اول صوغه جیل ایسدردی، صودن کوبکلانوب پارچه‌دی، شول پاردن کوکنی یاراتدی، کوبگندن کعبه اورنی قدر یبر یاراتدی.

وایکنچی روایتده الله تعالی گوهرگه هیبت ایله قارادی. گوهر ایکی گه بولندی. برسی صو، برسی اوط بولدی، صو، اوطقه آقدی، صونك ایرشووندن کوبکلانوب توتون چیقدی، شول توتوندن کوکنی یاراتدی، کوبگندن کعبه اورنی قدر جیر یاراتدی. موندین صوك اوشبو کوك ویرنی یدی قات قیلدی. الله‌تعالی کلام شریفده‌ایته‌در: «بلمادیلرمی اول کافرلر راستلقده کوکلر هم یبر توتاش ایردی، بزبو ایکیسینی یاردق» دیب وایکنچی آیتده ایته‌در:» شوندای الله‌تعالی اول یدی قات کوکلرنی، یردن آلارنك اوخشاشینی یاراتدی دیب (۵).

الله‌تعالی یبر وکوکلرنی نی‌قدر وقتده یاراتدی.

الله‌تعالی‌فرآن‌ده‌ایته (وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ) ترجمه بز کوکلرنی ویرنی آلتی کونده یاراتدق. لکن علما بو آلتی کون دیگاندا گی کوندن مراد نیندین کون بولماقنده اختلاف‌قیلشدیلر، بعض‌لری بو کونلر بزنك شوشی کونلرمز کبی دیدیلر، بعض‌لر

---

[۵] مفسرلرنك قایسی یردن آلارنك اوخشاشینی یاراتدی دیگان سوزدن مراد صانده آنك اوخشاشی دیدیلر اول سوزگه قاراغانده یبرده یدی بولادر قسطلانی‌ده ابن عباس‌دن روایت ایته هر یبرده ابراهیم کبی همده برده‌گی خلق کبی بار دیب. ابی الضحی‌دن نقل ایده یبر یدی هر یبرده آدم‌ڭز کبی آدم بار نوحڭز کبی نوح بار ابراهیم‌ڭز کبی ابراهیم عیسی‌ڭز کبی عیسی بار پیغمبرڭز کبی پیغمبر باردی امام بیهقی بوحدیثنی درست دیسه‌ده شاذدی بدایه‌ده ایته بونی اسرائلیات‌دن آلوب سویلاگان بولوردی.

ایتدی یوق، موندا غی کونلرنك هر بر کونی بزنك کونمزگه قاراغانده ملك یل قدر دیدیلر. ایندی بز، عالمنك یاراتلووی حقنده تاریخ کتابلرینه قاراب بر آز تفصیل لاب معلومات بیرمکچی بولساق بیان قیلنغان سوزلری نك توبی، طامری ایکی، نرسه گه بارب تره له. برسی تورات، ایکنچیسی عالملر، حکیملر نچکه لب تیکشرب تورلی فنلر یاردمی ایله طرشوب تابقان دلیللری در. بو ایکی توبدن آلنغان سوزلر اوستدن گه قاراغانده بر بر سینه بیك توغری کیلوب یتمگان توسلی کورنسه لرده یخشی لابراق تیکشرب قارالسه برنچیسی ایکنچیسندان باشقه توگل، بلکه ایکسی ده بر سوز ایکانی بلنه در. تورات نك بو توغری داغی سوزی قرآنده ذکر قیلنغان سوزگه توغری کیله، آیرماسی شول غنه قرآنده بیك قسقه چه غنه ذکر ایدلکان: الله تعالی یر و کوکلرنی آلتی کونده یاراتدی دیب، اما توراتده برم بوم بیان ایتلکان. عثمانلی علماسندن مرحوم احمد مدحت افندی حضرتلری، «کائنات» اسملی تاریخ عمومی سنده تورات نك (تکوین المخلوقات) سفرینی کوجره. آنده شولای دیمشدر: الله تعالی ایلك ییرنی یاراتدی، اول حالده یر هر نرسه دن بوش ایدی. مونك اوزرینه الله تعالی یاقتیلق بولوینی بیوردی، یاقتیلق ده بولوب اسمنی «کون» دیمز. صوکره قارانغولق بولوینی امر ایتدی. آنك اسمنی «کیچه» دیمز. الله تعالی بو اشلرنی بر کونده تمام قیلدی.

موندین صوك الله تعالی کوك یاراتمق بولوب موندن مقصود صولرنی آیرمق ایدی، الله تعالی نك بیورغی بوینچه بو کوك اسملی نرسه ده بولدی. بو اوستداگی صولرنی آستداغی صولردن آیردی، بو اشلر دخی بر کونده تمام بولدی، الله تعالی هر یاراتقان نرسه لرنی اوخشاولی، سویکملی تابدی، «اوچنچی کون» الله تعالی حضرتلری کوك آستنده اولغان صولرنی بر ییرگه جییلورغه بیورب قرلر بر یاقده صولر بر یاقده قالوب دیکزلر بولوون بیوردی، بو اشده بولوب صولرغه «دیکز». صوسز اورنلرغه «یر» دیب ایته مز.

ینه الله تعالی ییرگه اوله نلر اوسترگز؛ آغاچلرغه یمشلر بولدرگز دیوب بیوردی، ییر: اورلقلی هم اورلقسز اوله نلرنی، آغاچلرنی حاصل ایتدی،

بو اشده بر کون‌ده تمام بولدی، «دورتنجی کون» الله‌تعالی کوندزنی کیچه‌دن آیرمق وقت، وزمانغه علامت ایتمك ایچون کوکده، قیاش، آی، یولدز، الحاصل هر تورلی جسم‌لرنی یاراتدی، بولار یارالب تمام بولغاندین صوك آرالرندن ایکسی الوغ بولغاندن آلارنی باشقه لرندن آیردی، الوغراق بولغان قیاشنی کوندزگه، وایکنچیسینی باشقه‌لری ایله برگه کیچ که تعیین ایتدی، عالم‌نك بو روشجه زینتلنوینی الله تعالی اوزی اوخشاولی سویکملی کوردی (سودی) دورتنچی کون ایچنده شول اشلر تمام بولوب، بشنچی کونده الله تعالی: صو ایچنده یوزب یوری تورغان حیوانلرنی یاراتدی، همده کوك ایله یر آراسنده اوچوب یوری تورغان قوشلرنی یاراتدی، الله تعالی بولارغه برکات بیرب کوبایورگه اورچرگه بیوردی.

آلتنچی کونده الله تعالی یر یوزنده یوری تورغان حشراتلر جانوارلریاراتلوون بیورب بونلردخی تمام بولدیلر. مونك صوکنده الله‌تعالی: اوزنده بولغان صفات ثبوتیه وسلبیه‌لرندن بعضسی ایله (۵) صفتلانمش وشول آرتقلق و آیرما ایله دنیاغه و آنده بولغان نرسه‌لرگه ایرکلی بولمق ایچون آدمنی یاراتدی، بو اشلرهرقایوسی بیك یخشی بولغانون حق‌تعالی اوزی هم اقرار ایتدی. الله‌تعالی دنیانی وآنده‌بولغان نرسه‌لرنی آلتی کونده یاراتدی، یدنچی کونده توقتالوب استراحت‌ایتدی. اوشبو ذکر ایدلگان سوزلر تورات‌دن کوچرلگان سوزلردر، لکن بو صوکغی یدنچی کونده توقتالوب استراحت ایتدی دیگان سوز یا، آرتدرلغان سوز بولور یاایسه بتونلای یالغش ترجمه ایدلگان بولور. آنك ایچون الله‌تعالی کلام‌شریفده‌سوره«ق»ده‌ایته‌در: بزییرنی وکوکلرنی و آراسنداغی نرسه‌لرنی آلتی کونده یاراتدق بزنی هیچ آور مشقت توتمادی (آرمادق یالقمادق)

---

[۵] الله تعالی صفاتلری ایله بنده صفاتلری آراسنده هیچ بر تیکداشلك یوقدر مثلا الله‌تعالی: علم، سمع، بصر، وغیر صفتلار ایله صفتلانه بنده‌ده الله‌نك علمی، سمعی، بصری کبی صفت‌لر هیچ یوق هم بولوی ممکن‌ده توگل، بنده‌نك بلو، ایشتو، کورو کبی صفتلری بولسه‌ده باری اسم جهتندن گنه اوخشاودر حقیقتده ایسه‌الله‌تعالی‌نك صفاتلری قدیم ازلی‌در بنده‌نك صفاتلری‌ده حادث وناقص‌در.

شول اورنده ابو السعود هم فسطلانی ایته‌لر: یهود نادانلری ایتکان ایدی: یکشنبه کون الله تعالی عالمنی یاراتا باشلاب جمعه کون تمام ایتدی‌ده شنبه کون استراحت ایتدی، عرش که آرقاسی اوزره یاتدی دیب؛ شول نادان یهودلرنڭ استراحت ایتدی، آرقاسی اوزره یاتدی دیگان سوزلری‌نڭ یالغان ایکانون، یوق سوز ایکانون بلدرمك ایچون بزنی آرماق یالقماق توتمادی دیب نازل اولدی دیلر.

ایندی قرآنده پیر و کوکلر و آنلرنڭ آرالرنده بولغان نرسه‌لر آلتی کونده یاراتلدی دیب ایته، شوشی یکرمی دورت ساعتلر کونلرمی، یا باشقه‌چه‌می، مونده عالملر آراسنده اختلاف بار؛ بعض‌لر ایته: شوشی بزنڭ کونلرمز کبی یکرمی دورت ساعتلی آلتی کونده تمام ایتدی دیدیلر. بعض‌لر یوق بلکه آنڭ هر کونی بزنڭ یل‌لرمز ایله مڭ یل، بعضلر ایللی مڭ یل قدر دیدیلر.

امام فخرالدین الرازی تفسیر کبیرنده ایته: مونده آلتی کوندن مراد آلتی «طَوْر»در، یوقسه حقیقی کون مراد بولمق احتمالی یوق‌دی چونکه کون‌دن عبارة قیاش توغاندن باشلاب باتقانچی، وحالنگه پیر، کوك یاراتلماس‌دن ایلك (٣) قیاش، آی یوق، بس آلاردن باشقه کونده یوق شونڭ ایچون مونده کوندن مراد بز بلگان کون‌تو گل‌دی، اوشا انداق« آلم السجده» سوره‌سنده: آلتی کوندن مراد آلتی «طَوْر»دی، همده تفصیل غه کرشوب ایته: مونده آلتی نرسه بار، برنچیسی کوك، ایکنچیسی کوك‌نڭ صفات واحوالی، اوچنچی‌سی پیر، دورتنچیسی پیرنڭ حاللری، بشنچیسی پیر، کوك آراسنداغی نرسه‌لر، آلتنچیسی پیر، کوك آراسنداغی نرسه‌لرنڭ حاللری. شول آلتی حال «طور» بولا. آلتی کون دیب آلتی طورنی ایتدی‌دی.

[٣) بز مونده تاریخ مقدس، قصص انبیا یازب فنی بولغان معلومات‌نی همده خلقت توغروسنده حکما سوزینی ذکر قیلمق‌نی التزام قیلماغانمز سبیلی شول قدر ایله کفایه‌لندك، یوقسه پیرنڭ خلقتی تشکلی طبقاتی توغروسنده بله‌سی کیلگان کشی شول فن‌لرگه خاص رساله وکتابلرنی قارارلر بو توغروده مدحت افندی‌نڭ « کائنات» اسملی تاریخ عمومی سنده، ذخیده سعید پاشانڭ «مرات العبر»نام کتابنده‌ده‌بایتاق معلومات بار، طبقات ارض فنینه خاص کتابلرده کوبدر هیئت جدیده کتابلریده کوبدر هیئت جدیده کتابلرنده‌ده بو توغروده معلومات بیرله‌در.

فرشته‌لر بیانی

الله تعالی فرشته‌لرنی اوطنك نوردین، جن‌لرنی یالقوندین یاراتدی، ایکنچی بر سوزده فرشته‌لرنی نوردن، جن‌لرنی اوطدن یاراتدی. اما فرشته‌لر اوچ جهتدن جن‌لردن آرتقدر: (اوّل) فرشته‌لر، ملك آتالدی، پری‌لر، جن آتالدی. ایکنچی فرشته‌لرنك اورنی کوکده، جن لرنك اورنی یرده. قوتلی اولغان اوچنچی دلیل شول، فرشته‌لر الله‌نك امرینه اطاعت قیله‌لر، هیچ بر گناه قیلمیلر، اما جن ذاتلری‌نك یکّل‌لگی سببلی کوبسی تکبرلی هم عاصی و فاسق‌لردر. الله‌تعالی «سورة الانبیاده» فرشته‌لر حقنده ایته: اول فرشته‌لر اوزلرن الوغغه صایوب الله‌غه عبادة قیلودن طیولمیلر و آلار عبادتدین هیچ یالقمایلر. کیچه کوندوزن هیچ توقتاوسز وهیچ یالقمای الله‌غه تسبیح ایته‌لر، ینه بر آز صوکّراق ایته: اول فرشته‌لر حرمتلی قللاردر سوزلری برله الله‌نك سوزندن آلده بولمیلر الله‌تعالی آلارغه نرسه برله قوشسه شونی غنه سویلیلر و آلار الله‌نك فوشقانن غنه قیلالر یعنی سوزلرنده واشلرنده الله تعالی گه خلافلق قیلمیلر دیمکدر. «تخریم» سوره‌سنده ایته: الله‌نك اشنده هیچ گناه قیلمایلر، الله‌تعالی آلارغه نرسه قوشسه شونی اشلیلر. رسول الله صلی الله علیه وسلم‌دن روایت ایدب حضرت عائشه رضی الله عنها ایته: فرشته‌لر نوردن یاراتلدی. جان (۲) توتون ایله فاطش اوط یالقونندن، آدم علیه السلام الله‌تعالی سزگه صفت لاغان نرسه‌دن (یالقچدن) یاراتلدی دیوب.

هر عاقل، فرشته‌لر بارلغینه اشانه، لکن آلارنك حقیقت‌لری نچك‌در. موندہ اختلاف بار: بعض فرق نصاری ایتدیلر؛ فرشته‌لر: بیك یخشی آدم‌لردن آیرلغان نفس‌لردر دیب. بولارغه قاراغانده شیطانده یاوز کشی‌لردن آیرلغان نفس‌لردر، لکن فرشته‌لرنك آدم علیه السلام‌دن ایلك بولولری بو سوزنی یوقغه چغاره.

اسلام عالملرینك کوبراگی هم متکلمین؛ فرشته‌لرنی تورلی صورتکه؛

---

[۲] بو جان دیدکمز جن‌لرنك آتاسی در بعض‌لر ابلیس دیب‌ده ایتدیلر بو قسه آدم جانی توگل‌در.

ثورلی شکل گه کرر گه بولدره آلا تورغان نورلی جسم لطیف دیب ایتدیلر.
محی الدین بن العربی ایته‌در: فرشته‌لر اوچ قسم‌در.
برنچی قسم مهیمون‌در (مُنزّهون وزننده) بونلر کَروبیّون دیب ایتلگان یوقاری صنف فرشته‌لردر؛ الله تعالی بولارغه جمیل اسم شریفی ایله تجلی ایدب، الله‌نك جلال ذاتنده مُستَغْرق (١) وفانی اولمشلردر یعنی بونلر الله تعالی‌نك کورکام لکینه عاشق بولوب فقط الله‌نی غنه ذکر ایدب؛ باشقه هر نرسه‌دن غافل‌لردر، حتی اوزلرنده اونوتقانلردر، بونلرغه آدم یاراتلوی‌ده خبر بیرلمگان، سجده، قیلورغه‌ده بیورلماغان عالی فرشته‌لردر. ابلیس سجده قیلماغاچ آثار الله تعالی طرفندن؛ (اَمْ کُنْتَ مِنَ الْعالین) دیب خطاب کیلگان. یعنی سین نیك سجده قیلمادنك ئلله سین سجده قیلورغه بیورلماغان عالی صنف فرشته‌لردن بولدنگمه؟ دیب شلته قیلنمش‌در.
ایکنچی صنف تسخیر فرشته‌لریدر؛ بولار کوکدن یرگه توشوب، یردن کوك گه آشوب، یوری تورغان فرشته‌لردر؛ مؤمن‌لرگه استغفار ایدرلر، بنده‌لر کوکلینه ایدگولك صالورلر، آنالر قورصاغنده توغاچاق بولغان بالالرغه جان اورمك، رحمت یل‌لرینی ساچوب کوکل‌لرنی آچمق، آدملرنك کرك یاراقلرین قاراب تیکز لرگه بیورلمشلردر، بوندای فرشته‌لرنی. قرآنده: صافّات، (٢) زاجرات (٣)، تالیات (٤)، مقسّمات (٥)، ناشرات (٦)، ملقیات (٧)، عنوانلری ایله ذکر ایدلمشلردر.
« اوچنچی صنف » اش یورتمك فرشته‌لری‌در. بونلرنی (مدبرات) دیرلر هر نرسه‌ده مثلا کوکده یرده اشلرنی یورترگه بیورلمشلردر.
دخیده ابن عربی‌دن طرابلسی نقلینه بناءً فرشته‌لر قای درجه‌ده یاراتلسه‌لر شونده ثابت قالالر یوقاری درجه گه منه آلمیلر، علملری

---

[١] مستغرق — نی چومغان دیب ترجمه یاری
[٢] صف‌لانوب تزلوب توروچیلر [٣] قووچیلر مثلا بولوطنی قووب یورتنه آدمنی گناهدن طیه [٤] اوقوچیلر. الله‌نك ذکرنی اوقورلر. یا قرآن اوقورلر [٥] اشنی بولوچیلر [٦] قیامتده عمل دفترلرین تاراتوچیلر [٧] آدم کوکلینه ذکرنی صالوچیلر

آرتورغه ممکن، لکن علملری ده آدم کبی فکر یورتوب دلیل کیلتورب توگل در، چونکه بو روشچه طرشوب درجه گه منو آدم بالالری نه خاصدر، تفکر ثوابی ده آدم بالالرینه غنه در؛ فرشته لرنك عبادت لری بارسی ده فرض قیلندن اولوب نفل عبادتلری یوقدر.

فرشته لر همه سی ده معصوم اولوب هیچ گناه قیلماسلر، فرشته لرده آدم بالاسی کبی گناهغه میل (قیلاسی کیلوده) یوق در، شول سببلی آلارنك آدم بالالری کبی گناهدین طیولغان ایچون ثواب اجر آلمقلری ده یوقدر، نفسینی طیوب گناهدین صاقلانغان ایچون ثوابلی بولوده آدم بالاسینه غنه خاص ایدلگان بیوك بر فضیلتدر.

آدم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینگ یاراتلوی

(وَاذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّی جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِيفَةً) (۱) «ترجمه» الله تعالی حضرتلری رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه ایته در، سن شول وقتنی؛ ذکر ایت وبیان قیل ربك فرشته لرگه ایتدی مین یر یوزنده خلیفه یاراتقوچی من دیب:

(قَالُوا اَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ) «ترجمه» فرشته لر: یر یوزنده بوزغلق قیلغوچی کشی نی، قانلر توگه تورغان کشی نی خلیفه قیله سکمنی دیدیلر، (وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ) «ترجمه» وحالنکه بز سکا حمدك ایله تسبیح ایته مز، وسنی بارچه کیمچیلك لردن پاکلیمز (پاك دیب اعتقاد قیله مز وپاك دیب صفتلی مز) دیدیلر، یعنی بوزوقلق قیلغوچی فان توگوچی بولاچق کمسه نی یر یوزنده خلیفه قیلمقده نیندین حکمت ومصلحت بار دیب الله دن صورادیلر.

فرشته لر آدم بالاسی بوزغلق قیلاچاق ایکانون الله تعالی دن صوراب بلدیلر یا که خلیفه دیگان سوزدن آگلاب بلدیلر، چونکه بوزقلق قیلمی تورغان صوغشمی یخشی تورلق کمسه لرگه خلیفه ده کرك بولمی. بعض عالملر ایلك یر یوزنده تورغان جن قومینه

---

(۱) سورهٔ بقره ده

قیاس ایدب بلدیلر دیدیلر، نچکده برتورلی طریق ایله بلگاچ حکمت مصلحت نرسه ایکانون بله‌سی‌لری، کیلدی، یوقسه فرشته‌لرنك بو سوزی الله‌تعالی‌گه اعتراض توگل، فارشی‌لق توگل، اوزلرینی مافتاب خلیفه بولو بزگه تیش دیب‌ده توگل، بلکه آلارغه آچلوب یتمی قالغان اورن بار؛ آدم بالالری بوزقلق قیلغاچ خلیفه بولورغه یاریمو، بزسکا تسبیح ایته‌مز، وسنی تقدیس ایته‌مز خلیفه‌لکگه بزنلك یارارلقمز یوق‌مونی، موندہ نیندین سرو حکمت بار؟ دیب صورادیلر. شول وقتده الله‌تعالی: آدمنی یاراتودن مقصود بیوکدر مین سز بلمگان یاشرین سرلرنی بله‌من دیدی. قایسی اورنغه کم تیوشلی‌بولا شول‌تیوشلی بولغان اورنینه قویارمن دیمکدر.

محمد بن جریر الطبری ایته: «الله‌تعالی آدم علیه السلامنی یاراتمق بولوب جبرائیل علیه السلامنی کوندردی وایتدی: ای جبرائیل بار یبر یوزندن بر اوچ توفراق آلوب کیل لکن هر تورلی توفراقدن بولسون، یووش‌دن، قوری‌سندن، قاره توسلی، صاری، آق، قزل، کوك وغیر توسلی‌لردن همده طوزلی، طوزسز، طاتلی، طاتسز هر تورلی‌سندن آلوب کیل؛ شول توفراقدان من خلق یاراتورمن دیدی؛ جبرائیل علیه السلام یبرگه ایندی، وکعبه اورنی اولاچق یبردن توفراق آلمق بولدی. یبر تتراب ایتدی، نی تلی‌سك دیب؛ جبرائیل علیه السلام ایتدی: الله‌تعالی حضورینه ایلتارگه سندن بر اوچ توفراق آلمق بولدم الله‌تعالی آندن بر خلق یاراته‌چق وآنی سنده تورغزه‌چق دیدی. یبر ایتدی: اول خلق الله‌تعالی‌نك بیورقلرینی اشلرمی یوقمی؛ اگر الله تعالی قیلورغه قوشقان اشلرنی اشله‌مسلك بولسه زنهار میندن آلمه دیب آنط ایله صورادی. جبرائیل علیه السلام یبرنك آنط ایتدکینه تعظیم ایدب توفراق آلمای کبری کیتدی الله‌تعالی حضورینه بارب ایتدی یارب اوزلك بله‌سلك یبر میکا سنلك اسملك ایله آنط ایدب مندن توفراق آلمه دیو اوتندی شونلك ایچون آلمادیم دیدی، الله‌تعالی حضرت میکائیلنی یباردی، یبر میکائیل‌گه ینه آنط ایدب آلماسانه دیب اوتندی، حضرت میکائیل‌ده آلمای کیتدی، آندین صولك الله‌تعالی حضرت

اسرافیل‌نی یباردی، یبر ینه حضرت جبرائیل گه ایتکانی کبی آنط ایله آلما دیب اوتندی اسرافیل‌ده آلمای کیتدی، صوگره الله‌تعالی حضرت عزرائیل‌نی یباردی یبر حضرت عزرائیل گه ینه آنط ایدب آلمه دیب اوتندی؛ لکن عزرائیل علیه السلام ایتدی: سنك آنط ایتکانوگه قاراب مین الله‌تعالی‌نك بیورغنی قویمام دیدی یردن یاشل، صاری، قاره، آق، قزل هرتورلی‌توسدن‌قوری، یووش، توزلی، توزسز هرتورلی‌سندن براوچ توفراق آلدی. شونك ایچون آدم‌بالالری‌تورلیسی‌تورلیچه‌قایسی یخشی‌قایسی یمان، تورلی‌خلقده، تورلی توسده اولدیلر، الله‌تعالی کلامنده بیورر (انَّا خَلَقْنٰا هُمْ منْ طین لٰازب) یعنی بز آلارنی صوتلی اوزلی بالچقدن یاراتدق و بر آیتده (منْ حَمَاء مَسْنُون) صو آستنده کوب تورغاندن اوزگارب فارالغان بالچقدن یاراتلدی دیدی. دخیده (منْ صَلْصٰال) دیدی‌قم ایله‌قاتشدرلوب کبکان صوقغانده چولمك کبی شکغرداب طاوشی چغاطورغان بالچق‌دین یاراندق، وبر آیتده (منْ سُلٰالَة منْ طینْ) ایزلگان بالچق اوچقه آلوب قصلسه بارمق آرالرندن چغار، بونلرنك همه‌سی راستدر. یعنی آدم علیه السلامنی یاراتو ایچون آلنغان بالچق اوّل تورلی توسده اولان توفراق ایدی آندین صوك ایزلگان بالچق کبی اولدی، شول حالنچه قالدی توسی اوزگاردی. آندین صوك صوتلی بالچق کبی اولدی شول حالنچه قالوب کیبدی صلصال بولدی شکغرداب تورلق بولدی (هَلْ اَتٰی عَلَی الْاِنْسٰان حینٌ منَ الدَّهْر لَمْ یَکُنْ شَیْئٰا مَذْکُورًا) ترجمه: تحقیق انسان‌غه زمان‌دن‌شوندی‌وقت کیلمادیمی انسان اول وقتده ذکر ایدرلك شی‌ده توگل ایدی. ابن عباس‌دن روایت قرق یل بالچق قرق یل صلصال قرق یل حماء مسنون بولوب یوز یکرمی یلده آنك یاراتلشی تمام بولدی. شول‌وقتده انسان ذکر ایدرلك شی توگل ایدی دیمکدر. حضرت ابو هریره‌دن حدیث مرفوع روایت‌ایدله‌در الله‌تعالی آدم علیه‌السلامنی توفراقدین یاراتدی، صوگره آنی بالچق قیلدی صوگره آنی قویدی که بالچق تورہ تورہ اوزگاردی الله تعالی آنی صورتلادی‌ده ینه قویدی، کیبوب چولمك کبی شکغرداب طاوش چغارر بولدی. شول وقتده ابلیس قاراب اوتوب کیتار ایدی وایتور

ایدی آخری بو نرسه الوغ اش ایچون یاراتلور دیب. (۱)

تاریخ طبری‌ده نقل ایدار آدم علیه السلام‌غه قدر هیچ آنك کبی ماتور صورتده مخلوق یوق ایدی. فرشته‌لر، جن‌لر بو کبی ماتور صورة کورگانلری یوق ایدی، آدم‌پیغمبرنك بویی یردن کوك گه قدر ایدی (۲) قرق یل قدر آدم پیغمبرنك قالبی کعبه بولاچق اورنده یاتدی. آدم ذاتندن باشقه بولغان مخلوق آنك یانندن اوتکانده عجب‌لنور ایدی، ابلیس آدم علیه السلام‌نی کورگه کیلدی آثار آیاغی ایله تیبدی آدم‌نك قالبی کیبکان ایدی‌شکفرداب تاوشی چقدی، ابلیس عجب‌لنوب قارادی ایچی‌قووشدر. ابلیس آدم‌علیه‌السلام‌نك اچینه کردی قارنی ایچنده یوردی آندین صوك بورنینه کلدی باشینه باردی می‌لرندن ایلانوب طشقه چقدی (۳) ابلیس اول وقتده فرشته‌لر ایله برگه ایدی حتی ابلیس فرشته‌لرنك پادشاهسی ایدی. آدم‌نك ایچندن چقغاچ فرشته‌لرگه ایتدی: بو خلق‌نك ایچنده هیچ نرسه یوقدر قوتی هیچ یوقدر، اگر آثار الله‌تعالی یر یوزینی بیرسه بز آنی بو یر یوزندن قووب چغارمز موندن ایلك جان قومنی سورب چغارغان

---

[۱] رسول‌الله‌دن روایت ایدلمشدر [خلق‌الله آدم‌علی صورته] یعنی الله‌تعالی آدم‌علیه‌السلام‌نی اوزینه خاص اولغان‌صورة اوزره یاراتدی «ای علی صورة آدم» دیب تفسیر قیلغانلر شونك ایچون بو حدیث‌نك معناسی آدمنی اوزینه خاص اولغان صورة اوزره یاراتلدی دیب معنا بیرله‌در.

[۲] بو سوزنی عالملر درست که چغارمادیلر بیك اشانچلی کتابلرده بو سوز یوقدر فقط صحیح بخاری‌ده آدم علیه‌السلام‌نك بویی آلتمش آرشین ایدی دیب ذکر ایدلدی بویی کوکگه قدر ایدی دیگان سوز. یر ایله کوك آراسی بش یوز یللق قدر یراق ایدی آدم‌نك بویی‌ده شونك اوزنلغی قدر ایدی دیمك لازم بولا بو سوز ایله آدم‌نك قالبی کعبه اورنده یاتدی دیگان سوزنی نچك ایتوب بر برسینه موافق ایدارگه کرك؟

[۳] آلتی‌بارمق‌ده مذکور در ابلیس آدم‌نك ایچنه کردی عالم آفاقده‌نی کورگان ایدی موندہ دخی آلارنی کوردی وبر عجیب مخزن کوردی که قابقاچی بیکلی ایدی آچوب کررگه نی قدر طرشسه‌ده بولدره آلمادی آدم علیه السلام‌نك قلبی آنی کیرو یباردی مشایخ ایتدیلرکه کوکل خدای‌نك قاری تورغان اورنی‌در طرش آثار کر الله‌نك نظرینه مظهر اولورسن بکا بر کامل آدم‌نك کوکلندن توشمك گه قاراغانده عرش‌دن یره توشمك اولی‌در دیدی‌لر.

ایدك شونڭ شیكللی مونیده سورب چغاریرمز دیدی، فرشته‌لر ایتدیلر جان قومنی الله‌تعالی‌نڭ بیورغی ایله قودق سن قوشقان ایچون قومادق بو ییر الله‌نڭ ملكیدر تلاسه كمگه بیرر اگر الله تعالی بو یرنی شوشی خلقغه بیرسه بز دخی آ كڭار بوی صونارمز ، اطاعتده بولورمز دیدیلر. ابلیس كوردی فرشته‌لردن آ كڭار قوشلوچی و یاردم بیروچی یوق ، شونڭ ایچون كفرینی یاشردی، واول سوزنی تاشلادی، فرشته‌لرگه ایتدی: شولای شول درست ایته‌سز من اول سوزنی چنلاب ایتمادیم باری تیك سزنی صنار ایچون گنه ایتدیم البته یر الله‌تعالی ملكیدر آنی كمگه بیرر گه تلاسه شو كڭار بیرر دیدی. لكن ابلیس اوزی كوڭلندن اویلادی اگرده الله‌تعالی بو خلقنی میندن آرتق قیلسه یا مكّا باش قیلسه مین آ كڭار ایارمام، بوی صونمام: اگر مونی مینم قول آستمده قیلسه مین آنی هلاك قیلورمن دیدی. لكن الله‌تعالی ابلیس‌نڭ بو سرینی اظهار قیلمق تلادی، آدم‌گه جان بیردی جان آدم‌نڭ آغزندن كردی بوغازینه كیتدی، و آندن باشینه چقدی. آدم‌نڭ باشی، بورنی، یوزی، آغزی جانلاندی؛ جان بوغازندن قارنینه توشدی آیاق طرناغینه قدر باردی جان قای ییرگه بارسه اول اورن‌نڭ بالچغی كمكلی، سكرلی بولوب آنده ایت اوسار ایدی. جان آدم‌نڭ باشینه ایرشوب یوزی، كوزی، بورنی، آغزی جانلانغاچ آدم توچكوردی، جبرائیل علیه السلام آدم باشی اوچنده توره ایدی؛ ای آدم اَلْحَمْدُ لله دیب ایت دیدی. آدم علیه السلام الحمد لله دیدی یعنی (هر ماقتاو وهر الوغلقلاو برالله‌غه‌غنه‌در) موكّار قارشی الله تعالی یَرْحَمُكَ رَبُّكَ وَلِذٰلِكَ خَلَقَكَ دیدی یعنی سكّا ربڭ رحمت ایته وشول رحمت ایتار ایچون سنی یاراتدی دیدی؛ آندین صوك آدم كوزینی آچدی، اوجماخنی كوردی، وآنڭ آغاچلرینی همده پشكان حالده تورلی یمشلرینی كوردی جان قارنینه ایرشكانده، آدم آچقدی، جان كندكینه ایرشكانده شول قدر آچقدیكه آدم قوزغالورغه اویلادی قولی ایله تایانوب اوجماح یمشلرندن آشامق بولدی حالبوكه اول وقتده یارتی گاوده‌سی بالچق ایدی توره آلمادی دیمكدر. جان

آدمنك آياق طرناغينه ايرشدى، خلقتى تمام بولدى. الله تعالى بيوردى، حله كيتر ديلر. آدم عليه السلام كيدى، كرامت تختى اوزرينه اوطردى. موندن صوڭ فرشته‌لرگه آدم عليه السلامنك فضلنى كورگازمك ايچون كوڭلينه الله‌تعالى علم صالدى. كوزگه كورنه وكورنمى طرغان نرسه‌لرنك همه‌سينك اسملرن اوگردتدى. الله‌تعالى آدم عليه السلامنى بر برسينه باشقه بولغان كيسا كلردن وبر برينه خلاف بولغان قوه‌لردن جيوب يارا تدى. مثلا يوراگى آچوقوه‌سينه، اوپكه‌لرى شهوة قوه‌سينه مى‌ده بلوقوه‌سينه اورن‌بولوب، كليات: يعنى كوب نرسه‌لرگه توغرى كيله تورغان معنى‌لرنى، جزئيات! يعنى برگنه نرسه‌گه توغرى كيله تورغان بيلگلى نرسه‌لرنى، الحاصل هرتورلى نرسه‌لرنى آڭلاو ممكن بولدى. الله‌تعالى آڭار هر نرسه‌نڭ اسملرى ايله برابر آلارنڭ حقيقت‌لرينى، خاصيت‌لرينى كوڭلينه [۳] الهام ايتدى. عالمنى توزك تو تارغه نيلر حاجت ايكانون بلدره تورغان علم‌لرنڭ اصل‌لرينى، قاعده‌لرينى بلدردى. دنيانڭ اوّلندن آخرينه قدر نينداين هنر وفورال لرنڭ اسملرينى، نيچك اشلاگاچ نيچك بولاچق‌لرينى، وقيامت كه قدر نى‌لر بولاچق، همه‌سى‌نڭ اسم‌لرينى، خاصيت‌لرينى بلدردى. الله‌تعالى طرفندن بلدرلگان علم وفن‌لرنى هر قايوسنى آدم‌عليه‌السلام بلدى.

الحاصل يير يوزنده خليفه بولوب عدل‌لكنى تورغزورغه، اويلاب اش يورتركه، حاضرلك‌لرنڭ مرتبه‌لرينى بلورگه، حق‌لرنڭ نى قدر ايكانون طانورغه تيوش ايدى. مونه بو اشلر آدم عليه السلامغه بيرلدى. خليفه بولورغه لايق بولدى.

اما فرشته‌لر بواش‌لرده، آدم عليه‌السلام كبى اولمايوب، آلارنڭ فضيلت‌لرى باشقه جهت ايلان ايدى. آدم عليه‌السلام الله تعالى بلدرگان نرسه‌لرنى بلگاچ، الله تعالى فرشته‌لرگه آنڭ فضلنى آچق كورگازمك ايچون شول‌نرسه‌لرنى فرشته‌لرگه كورگازدى. وآلاردن «بو نرسه نى اسملى، بو نرسه نيگه يارى؟ اگر سز اوزگزنڭ سوزگزده

---

[۳] الهام كوڭلگه علم صالمق

t.me/sehifeleribiz
u.u8686@gmail.com

راست بولسه گزشوشی نرسه‌لرنگ اسملرینی خبر بیرگزا» دیب ایتدی. فرشته‌لر اوزلری‌نگ عاجزلگ‌لرینی اقرار قیلوب: «سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ» دیدیلر. ترجمه‌سی: یارب سیگا تسبیح ایتامز، یعنی سینگ ذاتگنی همه کیمچیلگ‌لردن پاك دیب اعتقاد ایده‌مز، بزباری سین بلدرتگان نرسه‌نی گنه بله‌مز، باشقه‌نی هیچ بلمیه‌مز، سین هر نرسه‌نی بلگوچی سگ وهر اشنی حکمت ایله قیلغوچی سگ». آندین صوگ الله تعالی آدم علیه السلامغه خطاب قیلوب ایتدی: «ای آدم! فرشته‌لرگه شول نرسه‌لرنی اسملری ایله خبر بیر!» دیوب. آدم علیه السلام آلارغه هر نرسه‌نگ اسمی ایله یعنی دنیاده بار وبولاچق هر نرسه‌نگ حاللری، حکم‌لری، خاصیت وفائده‌لری ایله بیان ایتدی. شول وقتده الله‌تعالی فرشته‌لرگه. «کوکلرنگ ویرنگ غیبلرینی بلام دیوب مین سزگه ایته‌مادممو؟ البة ایتدم، مین سزنگ آچیق ایتکان ویاشرون توتقان نرسه‌لرگزنی بله‌من» دیوب ایتدی.

فرشته‌لر بو سوزلری ایله شونی قصد قیلدیلرکه: بزنگ اوّلگی سوزمز اعتراض توگل، باری تیگ نینداین حکمت بار ایکانون بلورگه تلاودر. آدم علیه السلام‌ده‌غی موندای فضلیت‌لرنی بز بلمگان ایدك. بز خلیفه بولورغه‌ده گناهدین پاك بولو کرك دیب آگلی ایدك. وحالنکه آلای توگل ایکان، خلیفه بولورغه بزده بولماغان ایکنچی تورلی علم ومعرفت کرك ایکان. بو حقیقت‌لر بزگه آچلدی. بز اوزمزنگ عجزمزنی، آدم خلیفه بولورغه لایق ایکانینی بلدك دیب اقراردر.

مفسرلرنگ بعضسی: «فرشته‌لرنگ آچیق قیلغان نرسه‌لری یبر یوزنده بوزفلق قیلور کمسه‌نی آنده خلیفه قیلاسگمی؟ - دیگان سوزلری. یاشرین تونارغه طرشقان نرسه‌اری، یبر یوزنده خلیفه‌لگگه بز تیوشلی دیب اویلامق‌لری! یاایسه یبر یوزنده بزدن آرتق مخلوقات بولماس دیب اویلاولری» دیدیلر.

بعض‌لر: «یاشرر گه طرشقان دیگاندن مراد! ابلیس‌نگ ایچندن اویلاب‌یورگان قارشیلغی، وآدم‌علیه السلامغه قیلورغه کوگلندن اویلاغان یاوزلغی ایدی» دیدیلر، چونکه اول‌وقتده ابلیس هنوز فرشته‌لر آراسنده

ایدی. امام فخرالدین الرازی: اوشبو قصه‌دن علم‌نك فضیلتی آچق بلندی، دیب بیك كوب سوزلرنی دلیل‌لری ایله یازادر.

فرشته‌لرنڭ آدم علیه السلامغه سجده قیلولری

الله‌تعالی ایته: «وَاذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ.» ترجمه‌سی: ای محمد (علیه‌السلام) فرشته‌لرگه! آدم گه سجده قیلورغه بیورلغان زمانني ذكر ایت. سجده ایله بیورلغاچده بارچه فرشته‌لر سجده قیلدیلار، باری ابلیس سجده قیلمادی، قارشی‌لق قیلدی، تكبرلندی، ایمانسزلردن بولوب اَوْرلدی.

ابلیس: فرشته‌لردن ایدیمی، توگلمی؟ مونده اختلاف بار. بعض عالملر ایتدیلر: «ابلیس فرشته‌لردن ایدی». دیب. لكن اول وقتده «كَانَ مِنَ الجِنِّ» [٢] دیگان آیت‌نك معناسینه خلاف كیلگاندن ذاتی فرشته ذاتندن بولسه‌ده، قیلغان اشی جن فعلی‌در ـ دیب معقول‌لدی‌لر.

بعض‌لر جواب بیردی: «فرشته‌لردن بر تورلی جنس بار، آلار بالا توغدرالر، جن اسملی‌دیب ایتله‌لر». بوندای فرشته‌لر بولووِن ابن عباس‌دن روایت قیله‌لر. بعض عالملر ایتدیلر: ابلیس فرشته‌لردن توگل، بلكه جن‌دن ایدی، لكن فرشته‌لر آراسنده ایدی. فرشته‌لر ایله برگه بولغاندن سجده قیلگز دیگان امرگه اولده كرگان (٣) ایدی. ابلیس سجده قیلمادی. شونڭ ایچون الله‌تعالی طرفندن ابلیس گه شلته كیلدی. الله‌تعالی ابلیس گه: «مینم قدرتم ایله یاراتلغان‌نرسه گه سجده قیل دیگانده سینی سجده‌قیلودن نرسه طیدی، نیك (سجده قیلمادڭ؟» دیدی. ابلیس: «مین آندن یخشی‌راق، مینی اوطدن اما آنی بالچقدن یاراتدڭ، اوط بالچقدن

---

[٢] ابلیس جن‌لردن بولدی.

[٣] چوكه بر تورکم گه براش ایله بیورلسه آرالرندن باشقه‌لری بولسه‌ده شوندای ذات‌لرنڭ بارسینه‌ده بیورو بولا. شول تورکمده بولغانلقدن آڭاردە شول اشنی قیلو لازم بولا. قیلماسه قارشی‌لق بولا. بو اورنده ابلیس گه‌ده فرشته‌لر تورکمنده بولغاندن سجده قیلو تیوش بولا.

آرتق بولغاندن مینده آدمدن آرتق من، آرتق کمسه اوزندن کیم گه سجده قیاورغه تیوشلی توگل» دیدی. ابلیس الله‌تعالی‌نك امرینه قارشی‌لق قیلغاندین صوڭ الله‌تعالی ابلیس‌نی اوجماخدن قودی، رحمتندین سوردی وابلیس گه: «توش آندن (اوجماخدن؛ سیڭا آنده تکبر لنوب یاترغه بولماس. چق طرما: سین توبان ونچار لردن سلڭ» دیدی. ابلیس الله تعالی‌دن ازون عمر صوراب: «یارب مینی قیامت کونینه قدرلی اوترمای کوتدر» دیدی. مقصودی آدم بالالرنی قوترتوب اوچ آلمق، اولمدن قوتولمق ایدی؛ چونکه قیامت کونده اولم بته‌چك ایدی. ابلیس‌نڭ اول مقصودی بولمادی. اوّلگی صورنی اورمك وقتینه قدر الله‌تعالی ابلیس‌نڭ عمرینی صوزدی، کوتدردی. وابلیس گه: «سین معلوم وقتقه یعنی خلقلر هلاك بولمق‌وقتینه قدر کوتدرلمش سلڭ، یعنی عمرڭ صوزلور» دیدی. ابلیس: «مینی آلار سببلی آزدرغانوڭدن؛ مین آلار ایچون بولغان توغری یولڭده اولطرمن وآلارنڭ آللرندن، آرتلرندن، اوڭلرندن، صول‌ارندن کیلورمن، یعنی قوترترمن-تورلی وسوسه‌لر ایله آزدررمن» دیدی.

مونده عالملر: آللرندین، یعنی دنیاجهتی ایله قوترترمن دیمك، آرتلارندن = آخرت اشی توغروسنده، اوڭلرندن = کفر وبدعة اشلری ایلان، صول‌ارندن = تورلی گناهلر یاغدن کیلورمن دیمك ایله تفسیر ایتدیلر. یاایسه اوڭلرندن کیلورمن = حق‌لقدین دوندررمن، صول‌لرندن کیلورمن = باطل‌غه قزقدررمن، یاایسه ایدگولکدن یالقدررمن یاوزلقغه اوندی تورغان نرسه‌لرنی قوتلاندررمن.

(قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُوماً مَدْحُوراً لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَعِينَ (۱) ترجمه: الله تعالی ابلیس گه) سین خورلانمش قوولمش بولوب اوجماخدن یا کوکدن یا فرشته‌لر آراسندن چق آلار آراسندن کم‌ده بولسه سیڭا ایارسه، البة تموغنی بارچه‌ڭز ایلان تولتررمن» دیدی.

---

[۱] سورهٔ اعرافده

(قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا)

[١] ترجمه‌سی: الله‌تعالی ابلیس گه‌خطاب‌قیلوب: «بارتله‌گانکنی‌قیل، سکا وسنکا ایارگانلرگه کامل جزا جهنمدر. اوزکنك وسوسه قیلوب بوزوقلقغه انداوك برله آدم بالالرندین کوچك یتکانلرن قوتورت وآلارنی قوتورتورغه اوزکنك آطلی، جایاولی عسکرلرك ایله یاردا- ملەن، وآلارنك ماللارنده وبالالرنده اورتاقلق قیل، آلارغه اوزکگه ایەروده تورلی یالغان وعده‌لر فیل، حالبوکه شیطان آدم بالالرینه آلداودین باشقه هیچ‌وعده قیلمی» (انَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا (٢) ترجمه: «درستلکده منم بنده‌لریمه سینك ایرکلك یوق آلارنی آزدرورغه سینك کوچك یوق، آلارغه وکیل بولورغه سینك ربك یته‌چکدر».

موندن بلنه‌درکم ابلیس آدم بالالرینی آزدرا آلمی، هیچ‌بر گناهنی قیلدره‌ده آلمی؛ باری تیك آدم بالاسی‌نك کوکلینه تورلی وسوسه‌لر صالوبقنه قوترته. یوق بار وعده‌لر قیلغان بولوب آدمنی آلدارغه طریشه. مثلا بر کمسه مالندن واجب صدقه‌سن چغارمقچی بولسه؛ شیطان کیلوب آنك کوکلینه فقیرلك صالا، مالكنی تاراتوب بتره‌سك، اوزك فقیر بولوب قالغاچ نی اشلارسك؟ کشی‌گه یاردم قیلو نیتی قوزغالسه؟» سین اوزك یاردم‌گه محتاج دیور. اگرده شول وقتدوق بر کشی‌گه آچوی چغارلق اش بولسه حاضر باشقه طریقه وسوسه

---

[١] بنی اسرائیل سوره‌سنده

[٢] بو وکفی بربك وکیلا آیتنده آدم بالاسینه بیك الوغ یوانچ باردر؛ چونکه الله‌تعالی ایلك ابلیس‌نی وسوسه قیلورغه ایرکلی قیلدی. موندن آدم کوکلینه نیچك ایتوب ابلیس‌نك یاوزلغندن قوتلورمن» دیب؛ قورقوتوشه، شول قورقنچدن‌یوانوب الله‌تعالی: «شیطان‌نك شرندن صاقلارغه‌ربك وکیل‌در» دیدی ایمدی. شیطان نی قدر آزدرورغه طرشسه‌ده آدم‌نی برده ایرکسزلی آلمی. باری قوترته‌غنه، آدم اوزی یاوزلقغه آوشماسه شیطان بر اش‌ده قیله آلمی. آنك اوستینه الله‌تعالی‌نك بنده‌نی ایدگولك‌گه دلالت قیلورغه فرشته‌لر یباره‌در. بنده‌گه خدانك رحمتی چیکسز کوب‌در.

قیلور، «سین کم صوك؟، سیکا آندای اش قیلورغه تیوشمو؟ سین بیت شوندای قوّتلی، آندان اوستون» دیور. کوکل کوزی صوقر بولماغان، حق ایله باطلنی آیرغان کشی بولسه، شیطان وسوسه‌سینی سیزوب طاشلار، آکار هیچده ایارمس. امّا کوکل کوزی صوقر بولوب حق ایله باطلنی آیرمی تورغان کشی بولسه، شیطان‌نك! وسوسه‌سینی بیك چن ایتدرب قویار. آکار بیك اشانورده، الله صافلاسون، آندین صوك شیطان‌نك قلی‌ده هم خاتونی‌ده بولور.

حضرت حوا رضی‌الله عنهانگ یاراتلشی.

حضرت حوا رضی‌الله عنهانك یاراتلونده ایکی تورلی سوز بار برسی مشهور وکوبراك عالملر طرفندن بیان‌ایدلگان «حضرت حوا، آتامز آدم علیه السلام حضرتلری‌نك صول قابرغاسندن یاراتلدی» دیگان سوزدر. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری: «سزگه خاتونلر حقنده ایذ گولك ایلان‌وصیت ایتامن. وصیتمنی قبول ایدگز، آنك ایچون خاتون! قابرغادن یاراتلدی. قابرغادك ایك که کری‌سی یوقاروسی‌در. اگر سین آنی توغرولیم دیسالك صندره‌سك؛ شول حالنچه قالدرسالك هنوز که‌کری بولور؛ ایمدی خاتونلرغه ایذ گولك ایلان سزلرگه وصیت ایتامن» بو حدیث‌نك‌ده ظاهری شوشی سوزنی قوّتلیدر. فرآنده نساء سوره‌سنده هم بو سوزنی قوتلی تورغان آیت (۳) بار. بو سوزگه قاراغانده حضرت حوانك یاراتلشی اوشبو روشچه‌در: الله‌تعالی آدم علیه السلامغه یوقی بیردی. آدم علیه السلام یوقی‌ده وقت‌ده آنك صول قابرغاسندن آنامز حوانی یاراتدی. آدم علیه‌السلام اویانغاچ حوانی کوردی، هم کوکلی آکار آوشدی. آنك ایله الفت‌لندی، چونکه اوز اعضاسی کیسه‌گندن یاراتلغان ایدی، شوکار کوره یاتسنمادی، اوز کوردی.

---

[۳] خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا آیتی: سزنی الله‌تعالی بر کشی‌دن یاراتدی، یعنی آدم علیه السلام‌دن. هم شوندن آناگز حوانی‌ده یاراتدی، دیب تفسیر ایدلمش

ایکنچی سوزده «آدم علیه السلامنی یارانمق ایچون آلنغان بالچق نك آرتقانندن حضرت حوا یار اتلدی» دیو لمشدر. الله تعالی آدم علیه السلامغه ایبدمش ایدوب آنامز حوانی یار اتقاچ آلارنی اوجماح قه قویدی. «آشا گز، اچگز، فلان آغاچقه یقین بارما گز!» دیدی. دخیده «ابلیس سز گه دشمان در، صاق بولگز، اوجماح دن سزنی چغارماسون، اگرده اوجماح دن چقسه گز تر کلك ایچون مشقت [۳] چیکارسز» دیدی. فلان آغاچقه یقین بارما گز دیب قایسی آغاچ دن طیووی حقنده عالملر اختلاف قیلشدیلر. بغدای آغاچی ایدی دیگان روایت مشهور راك بولسه ده بو توغریده قرآن ده حدیث ده آیرم آچق سوز یو قدر.

ابلیس: آدم علیه السلام ایله حضرت حواغه بیك کونلاشدی. آلارنی اوجماح دن چغارغه تورلی حیله لر توزوب وسوسه قیله باشلادی. «ای آدم؛ الله تعالی سزنی نی ایچون اول آغاچقه یقین بارما گز دیب طیدی بلاسزمی؟ اگر سز اول طیغان آغاچدن آشاسه گز اوجماح ده منگو قالاسز، یا فرشته بولاسز» دیدی. آدم علیه السلام ایله حضرت حوا اشانمادیلر. بولای اشانماغاچ ابلیس: «مین سز گه نصیحت قیلوب ایتامن» دیب آنط ایتدی. آنك بلان ده بولدرا آلمادی. ابلیس نك طرشووی بوشقه کیتدی. شولایده کو گللرنده، اوجماحده منگو قالاسی کیلو اویی قوزغالدی. ابلیس نك قوترغینه فاراب آشاماسه لرده کو گللری شاقطی غنه آوشدی، چونکه آدم علیه السلام ایله حضرت حوا هیچ کم الله تعالی اسمی ایله یالغانغه آنط ایتار دیب اویلامادیلر. ابلیس بو قدر طرشوی ایله آشاته آلماغاچ الله تعالی نك «آشاما گز!» دیگان سوزینی آدم علیه السلام ایله حضرت حوادن انوتدرو یولینه کرشدی. بایتاق زمانلر اوزدی

---

[۱] فَلَا یُخْرِجَنَّکُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰی آیتینی اوشبو روشچه تفسیر ایتکانلر: سزنی اوجماح دن چغارماسون، اگرده چقسه گز تر کلك ایچون مشقت چیگارسز، اوجماح داغی کبی آنصات قنه آشی آلمازسز معناسنده. حاصل فتشقی شقاوه دن توگل در. بلکه تر کلك ایچون مشقت چیگو معناسنده در.

آدم علیه السلام ایله حضرت حوانی اوجماح‌ده منگو قالورغه قزغو هم آکار حرص‌لانو [1] باصه باصه! آشاماگز دیگان، سوزنی اونوتدردی. واقعاً اونو تقاچ طیلغان آغاچ‌دن آشادیلر. بو روشیحه بولماقینه «فَنَسِیَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا» آیتی‌بیك آچق دلالت‌قیله‌در. معناسی: «آدم اونوتدی، بز آنك آشامیم دیگان سوزنده نق نوروون تابمادق» دیمکدر. حسین الجسر الطرابلسی حضرتلری آدم علیه السلام‌نك آشاوینی اوشبو روشچه بوللی‌در. بعض عالملر: «آشاماگز دیگان سوزدن مراد بر بیلگلی آغاچ، مثلا فلان اورنداغی آغاچ‌دن آشاماگز دیب طیدی. شول فلان اورنداغی بیلگلی‌سندن باشقه‌سن آشاساقده یاری دیب اویلادی‌ده شول تأویل ایلان آشادی» دیدیلر.

ابلیس اول وقتده الله‌نك رحمتندن قوولغان ایدی. آدم علیه السلام ایله حضرت حوا اوجماح‌ده ایدیلر، بولارغه ابلیس نیچك وسوسه قیله آلدی؟ دیگان سؤال کوکلگه کیله. بو سوز گه جواب ایدب امام رازی: حسن‌دن روایت‌ایدب «ابلیس پیرده بولغان حالنده اوزنده بولغان قوّة ایله ایرشدردی» دیب ایته. ابو مسلم: «اول وقتده ایکسی‌ده اوجماح‌ده ایدی، چونکه بو اوجماح‌دن مراد آخرت اوجماحی توگل، بلکه دنیا باغچه‌لرندن بر باغچه ایدی»دی.

بعض عالملر: «آدم علیه‌السلام ایله آنامز حوا تورغان اوجماح شول ثواب یورطی بولغان آخرت اوجماحی ایدی» دیب ایته‌لر. حسین الجسر الطرابلسی سوزینه کورا: «اوجماح‌نك ایشکی یانینه کیلوب آلارنی ایشك قاتینه چاقروب چغارردە شونده وسوسه قیلور، یا ایسه اؤلده ابلیس اوجماح‌قه قدر وعزت ایله کره‌در ایدی، صوکره الله تعالی‌نك رحمتندن سورولسه‌ده اوجماح‌قه کرب یورودن طیلمی ایدی! یعنی صوکندان بولاچق حکمت ایچون ابلیس بتونلایوك اوجماحقه کرودن طیولماغان ایدی، کروب یوری ایدی. لکن اوّلگی کبی قدر وحرمتکنه یوق ایدی. قدرسز بولسه‌ده وسوسه قیلور ایچون کره ایدی. شونده وسوسه قیلدی. آندین

[1] حرص قمسزلق بر نرسه‌گه آرتق بیرنو معناسنده‌در.

صوڭ بتونلای کوکدانوك سورولدی». بعض مفسرین اوشبو سوزنی معقول کوردیلر. اما ابلیس! جلان ایچنده یاشرتن اوجماح‌قه کردی دیگان سوزنی، الوغ عالملر درست توگل، یالغان دیدیلر. امام فخر الدین الرازی: تفسیر کبیرنده «جلان آغزنده اولارق اوجماحقه کردی دیگان قصه، مشهور اولغان، که کری وضعیف سوز» دیدر. حسین الجسر الطرابلسی‌ده «بو جلان قصه‌سی یالغان» دیدر. شونڭ ایچون اول سوزگه اشانماسقه تیوشدر.

فلان آغاچ‌قه یقین بارماگز دیب طیو؛ نیندایین طیو بولغانی حقنده بعض عالملر: «حرام قیلوب طیو دیدیلر». بیضاوی علیه الرحمة‌ده شوشی سوزنی قوّتلیدر. «لکن آدم علیه السلام‌نڭ آشاوی پیغمبرلك کیلماسدن ایلك بو لغانغه کوره پیغمبرلرنڭ گناهدن پاك بولوینه ضرر بیرمیدر» دیدی. امام فخر الدین الرازی: «آشاماگز [۵] دیب طیو آشاماوگز اولی دیگان سوز بولوب، پیغمبرلرنڭ گناهدن پاك بولماقینه شونسی موافق‌راق» دیور. [۳]

آدم علیه السلام ایله حضرت حوا، الله‌تعالی‌نڭ طیوینی اونوتوب. یا که تأویل ایله آشاغاچ‌اوق اوستلرنده‌گی حُلّه‌لر اوچوب کیتدیلر. هر ایکسیده یالانغاچ قالدیلر. عورة‌لرینی یاپار ایچون آغاچلردن یافراق آلوب عورة‌لرینی قابلی باشلادیلر.

یافراقلرنی برسی اوستینه برسینی قویوب عورة‌لرینی اورتدیلر. هم الله‌تعالی‌دن آلارغه: «مین سزنی اول آغاچدین طیمادیممی، وشیطان‌نی سزگه دشمان دیب ایتمادمی؟ البته ایتدیم بیت!» دیوب شلته کیلدی.

آدم علیه السلام ایله آنامز حوا اوجماح‌دن چغارلدیلر. حضرت آدم هندستان قاتنده سرندیب آطه‌سینه، حضرت حوا ده جده طرفینه تو شدی.

---

[۵] بیضاوی سوزینه کوره نهی تحریمی، امام رازی سوزینه کوره نهی تنزیهی بولادر. [۳] بو وقتده فتکونا من الظالمین‌نڭ معناسی «نفس‌ڭزگه ظلم قیلغانلردن بولورسز» معناسنده اولمایوب، بلکه «اوزڭزگه ایرشکان نعمت، وحرمت، قدر وعزت‌دن الوشڭزی کیموتکان بولورسز» دیگان معناده بولور.

آدم علیه السلام اوزینك خطالق قیلغانینه بیك او كندی. توبه واستغفار قیلدی.(قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ) ترجمه: آلار: «ای ربمز بز نفسمز گه ظلم قیلدق، اگرده سین یار لقاماساك وبز گه رحمت قیلماساك، البته بز خسرتلی قومار جمله‌سندن بولاچق‌مز» دیدیلر. «قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِی الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلَی حِینٍ] [1] ترجمه: الله تعالی ایتدی «سزلر بر بر گه دشمان بولغان حالده اینگز! (توشگز) سز گه بیرده بر وقتقه قدر قرار قیلوب طرا طرغان وفائده کوررلك اورن باردر». (قَالَ فِیهَا تَحْیَوْنَ وَفِیهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ) ترجمه: الله تعالی حضرتی ایتدی «آنده (برده) ترکلك قیلورسز، شونده اوله‌رسز، وشول یردن قیامتده قوبارلمق ایچون چغارلورسز».

ابن عباس رضی الله‌تعالی عنه‌دن روایت قیلنغان بر سوزدا! «آدم وحوا علیهما السلام حضرتلری اوجماح‌دن بر گه اینگاچ ایکی یوز یل یغلادیلر. برسی برسینه یولقمادیلر، فرق یل هچ آشامادیلر، ایچمادیلر، اوچ یوز ییل اوتمای کوکگه تابا کوتارلوب قارامادیلر. جبرائیل علیه السلام: «بر اوی‌دن آیرلغانگ ایچون بو قدر یغلی‌سگ، حق‌تعالی‌نگ قارشوسندن آیرلغانگ ایچون نیك یغلامیسگ؟ دیدی. آدم علیه السلام بو سوزنی ایشتکاچ قایغوسی ینه آرتدی، حتی بعض‌لرسوزینه قاراغانده! کوزیاشی‌نگ صووندہ کویمه‌لر یوررلك بولدی. صوگره الله‌تعالی‌نگ امری برله جبرائیل علیه السلام: آدم‌علیه السلام‌نگ حالن صوری کیلدی. اوجماح‌ده حوش هواده اوگرانگانلکدن دنیاغه اینگاچ، آدم علیه السلام‌نگ تن‌لری اوزگارگان ایدی، وآچلق اثر ایتکان ایدی. جبرائیل علیه السلام کیلوب حاللرینی بلگاچ؛ الله تعالی حضورینه بارب- آدم علیه السلام‌نگ حالن بیان ایتدی.

---

[1] بو ایتنی بعض مفسرلر: آدم علیه السلام ایله حضرت حواغه هم آدم بالالرینه خطاب دیدیلر. بعض‌لر آدم علیه السلام ایله حضرت حواغه هم ابلیس‌گه خطاب دیدیلر.

آندین صوڭ الله‌تعالی‌نڭ امریله اوجماح‌دن بر پار قوی، بر پار کجه، بر پار صغر، بر پار توه کیترلدی. آلار اورچدیلر، کوب بولدیلر. خدای تعالی طرفندن: شول حیوانلرنڭ برسن بوغازلاو ایله بیورلدی. مونڭ جوندن آنامز حوا جب جرله‌دی. آدم علیه السلام صوغوب اوزینه جُبّه، حواغه کولمك یاصادی. لکن بو اش ایکسی قاوشماسدن ایلك بولسه، آدم علیه السلام‌دن جبرائیل علیه السلام آلوب حضرت حواغه جونی ایلتوب بیروب، حضرت حواغه جرله‌تدرب، جب بولغاچ‌حضرت آدم‌غه ینه جبرائیل فرشته ایلتوب بیرگان بولور. آدم علیه‌السلام جب‌دن اوزینه جُبّه صوغوب کیوب، قالغان جب‌دن آنامز حواغه کولمك صوغوب جبرائیل علیه‌السلام آرقلی یبارگان بولور. محمد بن محمد حضرتلری‌ده «دلائل نبوت محمدی» اسملی کتابنده شول روشچه یوللاغان (والله‌تعالی اعلم). یبر یوزنده قوی‌دن برکتلی مال یوق ایمش. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری دیمشدر که بر قوی بر برکات، ایکی قوی ایکی برکات، اوچ قوی حزینه دیوب. آدم علیه الصلاة والسلام حضرتلری کیم کیمك برله اسی‌لك ـ صوقلق بورچلرندن قوتلدی، لکن آچلق قاتی اثر قیلدی. جبرائیل‌علیه‌السلام آدم‌علیه‌السلام‌نڭ حالندن صورادی. آدم علیه‌السلام: «مینم ایت برله تیری آراسنده قرمسقه‌لر یورگان کبك طویامن» دیدی. جبرائیل علیه‌السلام: «اول آچلق‌در» دیدی. آدم علیه السلام: «آکثار نینداى دوابار» دیوب صورادی. جبرائیل علیه السلام «تیزدن خبر بیررمن» دیوب آدم یانندن کیتدی، اوجماح‌دن ایکی اوگز کیلتردی، برسی قاره، برسی قزل ایدی. هم بر (۳) ساختیان قاپچق ایله اوچ بورتك بغدای کیلتردی. بغدای‌نڭ آغرلغی یوز سکز ملڭ درهم ایدی (بو سوزگه قاراغانده بر بغدای‌نڭ آغرلغی یکرمی سکز پوط چامالرینه یته‌در. والله اعلم) آدم‌علیه السلام آشارغه رخصت صورادی. جبرائیل علیه السلام «اشقمه، بغدای اوجماح‌دن چغووگا سبب بولدی. ایکی

---

[۳] تاریخ کامل‌ده باری قاپچق ایله بغدای کیتردی دیب بازلغان. اوچ بورتك‌می کوبراك‌می آنسون آپروب اپتلمگان.

بورتکنی اوزك ساچ، برسنی حواغه بیر، اول (۳) ساچسون» دیدی، جبرائیل علیه‌السلام آدم علیه‌السلامغه جیرنی سورگه (صوقالارغه) اوگراتدی. اوگزلر دخی اوجماحده مشقت‌سز طورغه اویرانگانلر ایدی. آدم علیه‌السلام آلارنی جیگوب صوقالرغه باشلاغاچ، اوگزلرگه‌ده صوفانی اوستراب بارو چیتون بولدی. تارتاسیلاری کیلمای کوزلرندن یاش آغزدیلر. آدم علیه السلام اوگزلرنك یالقاولانولرینه آچوی کیلوب صوقدی. اوگز تلگه کیلوب: «نی ایچون بزنی صوغاسنك؟» دیدی، آدم علیه‌السلام: «سوزمنی طکّلامیسز شونك ایچون» دیدی. اوگزلر: «سوز طکّلاماغان کمسه‌صوغلورغه تیوشلی بولامنی» دیدیلر. آدم علیه‌السلام: «اوگزلرنك بو سوزلرنده بولغان اشاره‌نی آکّلادی، چونکه اوگزلرنك سوزندن: «آلای بولسه سین اوزکّده صوغلورغه تیوشلی» دیگان سوز آکّلانه ایدی. آدم‌علیه‌السلام بو اشاره‌دن نصیحت آلوب یغلادی. آندین صوك اوگزلر آشغوب صوقالی باشلادیلر. آدم علیه‌السلام ایکی بورتوکنی، حضرت حوا بر بورتکنی ایکدیلر. آدم ایککانی بغدای، حوا ایککانی آرپه بولدی. آدم علیه‌السلام: «یارب! اورلق بر، جیر بر، حالبوکه‌حوا ایککانی آرپه بولدی» دیوب صورادی. الله‌تعالی: «شیطان‌سوزینه‌قاراب گناهغه ایلك حوایوردی، شونك ایچون آنك ساچکان‌نی آرپه بولدی» دیدی. بغدای اولگورگاچ آدم علیه‌السلام: «آشارغه وقتمی؟» دیدی. جبرائیل علیه‌السلام «یوق ئلی، اوراسی بار» دیدی. آدم علیه‌السلام اوردی‌ده آشارغه رخصت صورادی. جبرائیل علیه السلام: «یوق ئلی صوغاسی بار» دیدی. آدم علیه السلام‌صوقدی. ینه آشارغه رخصت‌صورادی. جبرائیل علیه‌السلام: «یوق ئلی اون ایته‌سی بار» دیدی. آدم علیه‌السلام اون ایدب تارتدی، و آشارغه رخصت ینه صورادی. جبرائیل علیه‌السلام: «یوق ئلی قامر ایدب پشره‌سی بار» دیدی. آدم‌علیه‌السلام قامر ایدب پشردی، «ایندی آشیمی؟»

---

[۳] بو روایت درست بولغان تقدیرده حضرت حواغه اول بر بورتك بغدای‌نی ینه جبرائیل علیه‌السلام آرقلی بیارگان بولور، چونکه آدم علیه السلام ایله حوا هنوز کورشکانلری یوق ایدی. والله اعلم.

دیدی. جبرائیل علیه‌السلام؛ «کون‌نك ایکی اولوشی اوزدی، باری بر اولوشی گنه قالدی، صبر ایت، روزه توت!» دیدی. آدم علیه‌السلام: روزه‌نك ثوابن صورادی. جبرائیل علیه‌السلام: «روزه توتمق‌ده اوچ تورلی خصلت باردر.» اوّلگیسی! سیندن الله تعالی راضی اولور، ایکنچیسی! گناهکنی یارلقار، اوچنچی، اوجماحقه کرتر» دیدی. حضرت آدم: جبرائیل‌دن «بو خصلت‌لر مکّاغنه‌می، باشقه کمسه گه‌ده شولای‌می؟» دیدی. جبرائیل علیه السلام: «سیکّا هم قیامتکه قدر سیندن طوغان کمسه‌لرگه بارچه‌سینه روزه توتسه‌لر اوشبو خصلت وحرمت‌لر بیرلور» دیدی. آدم‌علیه‌السلام موکّار شادلاندی. آشاماق وقتی یتکاچ جبرائیل علیه‌السلام: کومچنی اوچ الوش قیلوب ایکیسنی حضرت آدمگه بیردی، وبر اولوشینی حضرت حواغه ایلتدی. ایرگه خاتون‌نك نفقه‌سی واجب بولمق شول زماندن قالدی. آدم علیه‌السلام تمام آشاب بتردی. آنامز حوایارتیسنی آشاب، یارتیسنی ایرته گه‌دیب‌قالدردی. جبرائیل علیه‌السلام کیلوب: «اگر حواده آشاب بترگان بولسه، بالالرگز ایرته‌گی رزق ایچون‌قایغو جیماسلر ایدی» دیدی. آدم علیه‌السلام آشاب طویغاچ، ایچنده بر طنچسزلق سیزدی. جبرائیل علیه‌السلام گه بو ایچنده‌گی طنچسزلقنی سویلادی. جبرائیل علیه‌السلام: بو طنچسزلقنك صوصامق بولغانینی سویلادی. آدم‌علیه‌السلام: آنك دواسن صورادی. جبرائیل علیه‌السلام: برتیمر کوراك بیردی، «بیرنی قازغل، شوندن صو چغار دیدی» آدم علیه‌السلام بیرنی قازیدی، صو چقدی. جبرائیل‌علیه‌السلام: شول صودن‌ا اچارگه قوشدی. آدم علیه‌السلام ایچدی. آدم علیه‌السلام قورساغنده ینه بر طنچسزلق سیزدی، حضرت جبرائیل‌دن صورادی. جبرائیل: «بلمیمن» دیدی الله‌تعالی بر فرشته یباردی، اول فرشته آدم علیه‌السلام‌نك ایکی بوط آراسینی صیپادی، ناچار ایسلی جیل چقدی، «آدم علیه السلام: بونی نرسه» دیدی. جبرائیل علیه السلام «بو گناه شوملغی در» دیدی، آدم‌علیه‌السلام: «وندای ناچار ایس چقغانغه قایغرب یتمش یل یغلادی. آدم‌علیه‌السلام اوزی‌نك طاسینه کوب یل‌لر اوکنوب توبه واستغفار ایتکاچ الله‌تعالی آناك کوکلینه اوشبو کلمه‌لرنی

صالدی.(رَبَّنٰا ظَلَمْنٰا اَنْفُسَنٰا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْلَنٰا وَتَرْحَمْنٰا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخٰاسِرِينَ) شوشی کلمه‌لر برله آدم علیه السلام مناجات قیلدی. (۱) صوکره الله تعالی آنلك توبه‌سینی قبول ایتدی. بو کلمه‌لرنلك معناسی. ای ربمز بز نفسمزگه ظلم قیلدق، اگر سین بزنلك گناهمزنی یارلقاماسالك و بزگه رحمت قیلماسالك، بز البة خسرتلی‌لر جمله‌سندن بولاچقمز.

آدم علیه‌السلامنلك بویی بیك اوزون ایدی، باشی بولوطلردن [۵] یوقاری چغار ایدی. بعض‌لر سوزینه کوره: اوّلگی قات کوك فرشته‌لری ایله سویلاشور ایدی. اوجماح لذتی کوکلندن هنوز کیتمگان ایدی. بو دنیاغه برده کوکلی اوترمی ایدی. آدمنلك بویی قصقاردی. آلتمش آرشون قدر قالدی. فرشته‌لرنلك تسبیح‌لرینی ایشتماز بولدی. خاطری بیك قرلدی، کوکلی آرتق بورچلدی. الله تعالی گه تضرع ایدب «یاربم گناهم سببلی اوجماح‌دن چغاردك واول اوجماح نعمت‌لرندن مینی محروم ایتدك! بوندای مخنتلرگه دوچار ایتدك، گناهلی اسمن بیردك. گاودمنلك اوزونلغن قسقارتدك. فرشته‌لرنلك سوزلرینی ایشتماز بولدم. یاربم اوزگنلك فضلك برله مکّا رحمت ایت. کوکلمه بو دنیاده تورر لق صبر بیر!» دیدی. الله تعالی دعاسن قبول ایتدی، قزل یاقوتدن بر یورط یاراتوب یرگه ایندردی، اول یورط «بیت المعمور» ایدی اول یورطنی دنیانلك

---

[۱] ابن عباس‌دن سعید بن جبیر روایت قیله: «اول دعا! لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَمِلْتُ سُوأً وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْلِي اِنَّكَ خَيْرُ الْغٰافِرِينَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَمِلْتُ سُوأً وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَارْحَمْنِي اِنَّكَ اَنْتَ خَيْرُ الرّٰاحِمِينَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَمِلْتُ سُوأً وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَتُبْ عَلَيَّ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوّٰابُ الرَّحِيمُ دیگان دعا ایدی» دیب، لکن قرآن‌ده شول ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفرلنا وترحمنا لنکونن من الظالمین دیب ایتدیلار دیوب مذکوردر.

[۵] آدم علیه السلامنلك اوزنلغی حقنده درست روایت آلتمش آرشین دیب بار، لکن آندن‌ده آرتغراق اوزنلغی درست حدیثلرده کورنمادی، شولای بولسه‌ده تاریخ مقدسنلك کوبراکنده شول روشچه یازلغاندن بز دخی شول حالنچه یازب یوقاروده فکرمزی بیان ایتدك.

اورتاسی بولغان کعبه اورنینه قویدی. حجراسودنی اوجماخدن کوندروب یورطنك بر یاق استینه‌سینه قویدیلر. حجراسود آق ایدی. آی کبی نوری یالتری ایدی. یورط اوزی‌ده قزل یاقوتدن اولوب قیاش کبی یاقتیلق بیره ایدی. قایچان بیت المعمور برله حجراسود یرگه بر اورنغه توشدیلر! آی برله قیاش جیلغان کبی بولدی. الله تعالی جبرائیل علیه السلامنی آدم علیه السلامغه یباردی. «یورط منم یورطمدر، آنی فرشته‌لر عرشنی طواف ایتکانلری کبی طواف ایتسون، کوکلی راحت‌لنور اولطرور» دیدی. جبرائیل علیه السلام: حضرت آدمغه حج عمللرن اوگراتدی، عرفات طاغینه بارغه قوشدی. آدم علیه السلام: حج قیلدی عرفاتقه کیلدی. آدم علیه السلام: اوزی‌نك بیك بورچلغانندن، حضرت حوانی اویلامی ایدی. حضرت حواده آدم علیه السلام کبی کوکلی بورچولی، حسرتلی ایدی. نهایت آبتراغاندن مکه گه تابا یونالوب یورگه چقغان ایدی. لکن اوزی‌نك قایده بارا، ونی ایچون بارا. بلوب توگل ایدی. حضرت حوا عرفاتقه کیلدی. آنك کیلووی حضرت آدم‌نك عرفاتده وقتینه توغری کیلدی، بربرینی تانومادیلر، چونکه دنیا هواسی تن‌لرینی اوزگارتکان ایدی. جبرائیل علیه السلام آلارنی طانشدردی. شونك ایچون‌بو طاغغه عرفات دیب ایتلدی. نیچه یل‌لر آیرلوب چیکگان محنت وحسرت شادلقغه ایلاندی، چونکه الله تعالی توبه‌سنی قبول ایدب آنامز حوا ایله‌قاوشدردی. صوگره آدم‌علیه‌السلام: حجنی تمام ایدب بیت المعمورگه کلدیده، طواف وداعنی قیلوب حضرت حوا ایله ایکسی برگه هندستانغه کیتدیلر. آدم علیه‌السلام‌اوجماح‌دن سرندیب آطه‌سنده نور اسملی طاغغه اینگان ایدی، ایکسی شول طاغغه قایتدیلر. ایکنچی یل حج وقتنده ینه آدم علیه السلام سرندیب‌دن مکه گه کیلوب حج ایتدی. شول روشچه قرق یل حج قیلدی. مکه گه کیلگانده آیاق باصقان اورنلری شهرلر بولدی، ایکی آیاق آرالری قر بولدی. بیت‌المعمور نوح علیه السلام زمانینه قدر شول اورنده قالدی. طوفان وقتنده الله تعالی آنی دورتنچی قات کوك گه کوتاردی، وبر طاغغه بیت‌المعمور

اورنینه کیلوب تورغه بیوردی، چونکه طوفان صووی قهر صووی ایدی. اگر بیت المعمور اورنی شول حالنچه قالسه، قهر وعذاب صووی اول اورنغه‌ده ایرشور ایدی. شول اورن صوگندن کعبه اورنی بولاچاغندین آندای قدرلی اورنغه قهر صووی ایرشماسون ایچون بر طاغغه آنك اورنون کیلوب قابلارغه بیورلدی. ابراهیم علیه السلام زمانینه قدر طاغ شول اورنده قالدی. ابراهیم علیه السلام زمانی کیلگاچ طاغ الله‌نك امری برله اورنینه قایتوب اوطردی. ابراهیم علیه السلامغه الله‌تعالی اول اورن‌نی بلدرب، شونده کعبه‌نی بنا قیلورغه قوشدی.

فائده: قرآن آیت‌لری ایله شکسز فرض بولغان توبه‌نك حقیقتی اوچ نرسه ایلان‌در. «برنچی»سی قیلغان گناه‌نك خراب قیله تورغان آغو ایکانون بلوب چن کوگلدن او کنمك.

«ایکنچی» الله‌تعالی‌دن بیك یالنوب، کیچمکلکنی صوراب، کیلاچك زمانده‌ده اولگانچی اول گناهنی هیچ قیلماسقه چن کوگلدن قصد قیلمق.

«اوچنچی» نماز، زکات، عشر، کبی فرض، واجب بولغان نرسه‌لری قالغان بولسه آنی قضا قیلمق- اوتمك. کیلاچکده فرض، واجب بولغان نرسه‌لرنی هیچ قالدرمی قیلوب گناهدن اولگانچی طیولمقدر.

آدم علیه‌السلام‌نك بیر یوزینه اینوب توبه‌سی قبول بولمق‌لغی توغروسنده! شیخ شاذلی رحمة‌الله علیه: «الله برله آنط ایتوب ایتامن که، الله‌تعالی؛ آدم علیه‌السلامنی یاراتماسدن ایلك بیر یوزینه ایندردی، چونکه فرشته‌لرگه آدم بولماسدن ایلك، مین بیر یوزنده خلیفه یاراتام دیب خبر بیردی. آدم علیه‌السلامنی بیر یوزینه کیمستور ایچون ایندرمادی، بلکه کامل‌لمك ایچون ایندردی» دیدی: فرآنده: بو توغروده بولغان آیت‌لرنی اویلاب قارالسه بو سوزنك بیك درست ایکانی کورنه‌در. هر نرسه‌نی بولماسدن ایلك بلوب تورغوچی، وهر نرسه‌نی یوقدن بار قیلغوچی الله‌تعالی فرشته‌لرگه بیر یوزینه خلیفه یاراتام دیب. خلیفه بولاچق ذاتنی اوجماح‌قه قویدی. آگار علم بیرب، فرشته‌لرگه سجده ایله بیورب، خلیفه بولورغه یاراقلغن کورگازدی.

شول وقتده‌اوق، آدم علیه السلام‌نك آشاودن طیغان آغاچدن آشایاچاغی الله‌تعالی‌گه معلوم ایدی. البته بو روشچه بولماقی بیك الوغ حکمت ومصلحت‌لر ایچوندر. دخیده شیخ شاذلی: «ایه‌سینی خلیفه‌لکگه ایرشدروب، قیامتکه قدر کیله‌چك بالالارینه توبه یولن کورساتکان گناه‌نی گوزل گناه‌در» دیدی. «حکم عطائیه» نام رساله‌ده: «ایه‌سینه کوکل صنقلغن، نفس‌نی خورلامقنی کیلتورگان گناه تکبرلك کیلتورگان طاعت‌دن یخشی‌رافدر» دیگان. چونکه عجب، کبر کرگان اش، صورتی عبادت بولسه‌ده حقیقتده گناه بولا، اما توبه استغفارغه سبب بولغان گناه، صوگندن ایه‌سی‌نك غفلت‌دن اویغانوب، اوّلگی حالندن آرتغراق ایدگو عمل‌گه طرشوینه سبب بولسه، الله‌دن قورقو پیدا بولوب توبه واستغفار قیلوینه، طاعت وعبادتکه سبب بولغاچ البته خیرلیدر. رسول‌الله صلی‌الله علیه‌وسلم حضرتلری: «مؤمن‌لردن گناه سببلی اوجماعه کروچیلرده بولور» دیدی. «یارسول الله اول نچك آلای بوله؟» دیب صورادیلر. رسول‌الله: «مؤمن بولغان کشی اوزندن گناه‌نی اونوتمای اویلار، اوکنور، هنوز اوکنور، الله‌دن قورقو آنك تمام کوکلینه اورناشور، اخلاص ایله قایتور، توبه واستغفار ایدر، صوگره بیك اخلاص ایله عمل قیلور، شول روشچه یخشی‌لانوب اوجماعه کروینه سبب بولور» دیدی.

آدم علیه‌السلام بالالرندن المیثاق وعده‌سی آلنوی.

المیثاق وعده‌سی قرآنده اوشبو آیت ایله ذکر ایدلمشدر: (وَاذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِی اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰی اَنْفُسِهِمْ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰی شَهِدْنَا اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غٰافِلِينَ) الایة ترجمه: ربك بنی آدم آرقه‌سندن بالالرن چغارغاچ: آلارنی اوز اوستلرینه گواهلاندرو ایچون، «مین سزنك ربكز توگلمی؟» دیب صورادی؛ آلار: «بلی یارب سین بزنك ربمز» دیب شهادة بیردیلر، «سزگه بز بو اشنی قیامت کونده «بز موندن غافل ایدك» دیب ایتماس‌سز لکگز ایچون قیلدق،

2,481

شوشی آیت تفسیر نده ابی بن کعب رضی الله تعالی «آلارنی ایلك جیدی، صوگره ایر وخاتون قیلدی، صورتلادی، سویلاشتردی، سویلاشدیلر، آندین صوك آلاردن عهد، میثاق آلدی، اوزلرینك اوستلرینه گواه اندروب: «مین سزنك ربگز تو گلمی؟» دیدی. «بلی یارب سین بزنك ربمز» دیدیلر. الله تعالی: «قیامت کوننده بز آنی بلمدك دیماسسزلك ایچون مین سزگه یدی کوك، یدی یرلرنی، هم آتا گز آدمنی گواه قیلام که، مین سزگه بو اشنی قیلدم. بلگز، میندن باشقه عبادت ایتلورگه لایق ذات یوق، میندن باشقه تربیه‌چی یوق، هیچ نرسه‌نی میکا شریك قیلما گز. تیزدن مین سزگه پیغمبرلر یبارمن، آلار مینم شوشی عهدمنی خاطر گز گه توشررلر، همده کتابلر ایندررمن» دیدی. «بلی سین بزنك ربمز، معبودمز، سندن باشقه هیچ تربیه‌چیمز یوق» دیب شهادت بیردیلر وشونك ایلان اقرار ایتدیلر. آدم علیه السلام آلارغه قارادی؛ بای، یارلی، یملی، یمسز، تورلی‌چه کوردی‌ده، «یارب قل‌لرك آراسینی تیگز قیلسا گچی» دیدی. الله تعالی: «مین شکر قیلنه‌سم کیله» دیدی. آدم علیه السلام پیغمبرلرنی تورلری بالقوب تورر کوردی، آلاردن تاغنده ایکنچی المیثاق وعده‌سی آلندی: یعنی پیغمبرلك‌نی ایرشدررسز الله‌نك حکم‌لرینی بیان ایدارسز دیب. مونیده قرآنده وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّنَ مِيثَاقَهُمْ آیتیله ذکر اولندی» دیب ایته‌در.

قابیل ایله هابیل.

آدم علیه السلام حضرت حوا ایله برگه طوره باشلادی. حضرت حوا یکرمی کره یوکلی بولدی. هربرنده بر ایر، بر قز بالا توا ایدی، مگر شیث علیه السلام یالغزی توغدی. حضرت شیث‌نك یالغز تو ماقی محمد علیه السلام حرمتینه ایدی. الله تعالی نك امری ایله بر قورساقده توغان ایر بالاغه ایکنچی قورساقده توغان قز بالانی بیرله ایدی: اول وقتده آدم علیه السلام نسلندن باشقه آدم ذاتی بولماغاندن الله‌نك امری شولای ایدی. ایك ایلك قابیل توغدی، و آنك ایله برگه افلیما توغدی. ایکنچی قورساقده هابیل ایله لبودا توغدی. آدم علیه

السلام‌نڭ شریعتی بو ینچه اقلیما، هابیل گه، لبودا قابیل گه تیوش ایدی. آدم علیه السلام اوزینڭ شریعتنی اوغل‌لرینه بیان ایتدی. اقلیما بیك ماتور ایدی، لبودا آلای توگل ایدی، قابیل موکار راضی بولمای، «اقلیما میڭا تیوش آنی مین آلام» دیدی. قابیل ایله هابیل‌سوزگه کیلوب آدم علیه السلامغه اوزلری‌نڭ دعوی‌لشکانلرینی ایتدی‌لر؛ آدم علیه السلام بولارغه قربان چالمق برله حکم ایتوب «قایسی گزنڭ قربانی قبول بولسه اقلیمانی شول آلور» دیدی. هابیل ایڭ یخشی، سیمز مالندن بیك اخلاص ایله قربان چالدی. هابیل قوی‌لرخواجه‌سی ایدی، قابیل ایگنچی ایدی. قابیل‌ده الله‌غه یقین‌لق، یعنی قربان قصدی ایلان ایڭ ناچار بغداین آلوب طاغ‌غه منگرب قویدی. اول‌وقتده قبول بولغان قربان‌نی کوکدن اوط کیلوب یاندره یاکه آلوب کیته ایدی. هابیل‌نڭ قربانی قبول قیلندی، قابیل‌نقی قبول بولمادی. قابیل هابیل‌گه حسد قیلدی «مین سینی اوترمن» دیدی. هابیل: «الله تعالی تقوی بنده‌لرینڭ قربانن‌غنه قبول ایته‌در» دیدی. «اگرده سین میڭا اوترو ایچون قوللڭنی صوزسا گده مین سیڭا قولمنی صوزمام؛ سینی اوترگه قصد قیلمام؛ مین الله تعالی‌دن قورقامن» دیدی. هابیل قابیلنی تورلیچه وعظ، نصیحت ایتوب قارادی، فائده بیرمدی. قابیل‌نڭ نفسی، توغانینی اوترگه یڭلایتدی، لکن قابیل توغانن نیچك اوتورگه بلمدی. ابلیس لعین کیلوب بر قوشنی آلدی‌ده باشینی طاشقه قویدی، ایکنچی برطاش ایله قوش‌نڭ باشینی یانچوب اوتردی. شونی کورگاچ، قابیل‌ده هابیل‌نی طاش ایله به‌روب اوتردی. قابیل اوزینڭ قرده‌شی هابیل‌نی اوترگاچ آنی قایده قویارغه وآنی نی اشلاترگه بلمدی. کوب زمان آرقه‌سینه کوتارب یوردی. آندین صوڭ الله تعالی ایکی قارغه یباردی. بولار صوغشوب برسی ایکنچیسون اوتردی، اوترگان قارغه بورنی ایله یرنی قازیدی‌ده اولگان قارغه‌نی شول چوقرغه کومدی. مونی کورب قابیل: «مین شول قارغه شیکللی اشلاودن‌ده عاجز بولدم‌منی، توغانم‌نڭ عورتن نیچك اورترگه بلمی

تورام» دیدی‌ده یبرنی قازوب کومدی. صوکره اقلیمانی آلوب یمن طرفینه قاچدی. ابلیس کیلوب «هابیل‌نك قربانن اوط نیك یاندردی، سینده بلاسكمی؟ اول هابیل اوطقه خدمت ایتدی و آكار تابندی؛ شوكار وسوسه قیلدی. قابیل اوط یورتی صالوب آنده اوط یاقدی، عبادت قیلا باشلادی. یبر یوزنده ایلك اوّلكی گناهنی قابیل قیلدی ایلك ایلك كشی اوتر گانده قابیل بولدی.

آدم علیه السلام‌نك پیغمبر بولوی.

الله‌تعالی آدم علیه السلام‌نی اوزی‌نك بالالرینه پیغمبر ایدب یباردی. جبرائیل علیه السلام كیلوب آدم‌علیه السلام‌غه حروف معجم‌نی ـ خط ـ یازونی اوگراتدی. الله‌تعالی آكار شریعت‌نی بیان ایدب اون صحیفه كتاب ایندردی. اول اون صحیفه‌نی جبرائیل علیه السلام اوگراتوی ایله آدم علیه السلام اوزی یازدی: اوغلان‌لرینه اوگراتدی. آدم‌علیه السلام‌نك توبه‌سی قبول بولغانینه یوزیكرمی یل، قابیل، هابیلنی اوتر گانینه بیش؟ یل تولغانده، الله‌تعالی حضرت حواغه بر اوغل بیردی، اسمینی شیث قویدیلر، باشقه بالالری ایگیز توغالار ایدی، اما شیث علیه‌ا لسلام بالغز توغدی، شیث‌نك عربچه معناسی، هبة‌الله دیمكدر. آدم علیه السلام حضرت شیث‌نی بارچه اوغللرندن آرتق یار اتا ایدی. آنی اوز اورنینه قالور دیب ولی عهد ایتدی. یبر یوزینه خلیفه ایدب، یبر مملكتن آكا طابشردی. آنی هم وصی (آپیكون) ایتدی. آدم علیه السلام وفات بولغاچده حضرت شیث كه پیغمبرلك كیلدی. حضرت شیث‌نك اوغللری بیك كوب بولدی. آدم علیه السلام نك باشقه اوغللری‌نك نسلی قالمادی، یبریوزنده تارالغان آدم‌نسلی همه‌سیده‌شیث‌علیه السلام بالالریدر. رسول‌الله‌صلی‌الله‌علیه‌وسلم‌دن كوچروب ابی هریره رضی‌الله‌عنه بویله دیمشدر: «الله تعالی آدم علیه السلام‌نی یارانقاچ آنك آرقاسینی صیپادی. آندین صوك قیامتكه قدر نی قدر بولاچاق جان ایاسی بار، همه‌سی آدم علیه‌السلام آرقاسندین توشدیلر. الله‌تعالی آلارنك هر قایوسی‌نك

ایکی کوزلری آراسینه نور قویدی، صوکره آدم علیه‌السلامغه کورساتدی. آدم علیه‌السلام: «یارب بولار کملر؟» دیدی. الله‌تعالی: «سینك بالالرك» دیدی. آدم علیه‌السلام بر ایرنی کوردی، ایکی کوزی آراسنداغی نورینه عجبلندی‌ده «یارب بو کم؟» دیب صورادی. الله‌تعالی «بو داود پیغمبر» دیدی. آدم علیه‌السلام آنك عمری نی قدر؟» دیب صورادی. الله‌تعالی آلتمش یل دیوب جواب بیردی آدم علیه‌السلام: «یارب آکار مینم عمرمدن فرق یل آرتدرده آنك عمری تمام یوزیل بولسون» دیدی. رسول‌الله‌صلی‌الله‌علیه‌وسلم ایته‌در: «آدم علیه‌السلام‌نك عمری باری‌قرق‌غنه یل قالغاچ اولم فرشته‌سی کیلدی. آدم علیه السلام: «ئه‌لی مینم عمرم تاغن قرق یل بار، سین آشغوب کیلگانسك» دیدی. عزرائیل علیه السلام «آنی سین اوغلك داودغه بیردك» دیدی. آدم‌علیه‌السلام طاندی هم بالالریده طاندی. آدم علیه‌السلام اونوتدی‌ده آشاما دیگان آغاچدن آشادی. بالالریده اونوتدی. آدم خطالق‌قیلدی. آنك بالالریده خطالق قیلدیلر. صوکره الله‌تعالی داودعلیه‌السلام عمرینی یوز، آدم علیه‌السلام عمرینی‌ده ملك یل ایدب تیکزلدی.

آدم علیه السلام‌نڭ وفاتی.

ابن الاثیر سوزینه قاراغانده آدم علیه السلام اون بر کون آغردی. اوغلی شیث‌که وصیت ایتدی، هم اوزی‌نك علمنی قابیل‌دن و آنك بالالرندن یاشرگه قوشدی. اما ابن جریر سوزینه قاراغانده یکرمی کون آغردی. الله‌تعالی جبرائیل علیه‌السلامنی یباروب «وصیت ایتسون، اوغلی شیثنی وصی قیلسون» دیوب ایتدردی. آدم‌علیه‌السلام حضرت شیثنی چاقردی، اوغللرینك آرالرنده حضرت شیث ایلك عالمراگی و آرتغرافی ایدی. الله تعالی آنی آتاسینك اورنینه خلیفه و پیریوزینه پادشاه و پیغمبر قیلمقنی تله‌دی [۱]. آدم‌علیه‌السلام، اوغلی شیث‌که

---

[۱] وصیت ایتمك آدم علیه السلام‌دن قالغان سنتدر.

اینناسی وصیت‌لرینی تمام ایتدی. درست‌رەك روایت که قاراغانده آدم علیه السلام ملك یاشی تولغانده وفات بولدی. الله‌تعالی حضرتلری شیث علیه السلامغه حضرت جبرائیل آرقلی « آدم‌نی یووب کفن‌له ، قبر گه دفن ایله (کوم) بو اش آدم بالالرینه سنت بولوب قالور » دیدی. الله تعالی جنت‌دن کفن یباردی. جبرائیل علیه السلام حضرت آدمنی یودی. شیث علیه السلام یومق اشینی اوگره‌ندی. جبرائیل علیه‌السلام - حضرت آدمنی اوجماح بوزلرینه صاردی. حضرت شیث که جنازه اوقورغه ایتدی. شیث علیه السلام «سین نماز قیل !» دیدی. حضرت جبرائیل: « آدم علیه السلام‌نك خلیفه‌سی سین سك ، جنازه نمازنی سین اوقو !» دیدی شیث‌علیه‌السلام اوتز تکبیر ایله جنازه نمازینی اوقودی. دورت تکبیر سنت بولوب قالدی ؛ باشقه‌لری آدم علیه السلامنی الوغلاب ایدی.

آدم علیه السلام‌نك قایسی اورنغه دفن قیلنوی توغروسنده خلاف بار. برسوزده اوجماح‌دن ایکگان اورننده، یعنی سرندیب آطه‌سنده، ایکنچی سوزده مکه‌ده ابی قبیس طاوننده دفن ایدلمشدر. آدم علیه السلام‌دن بر یل صوك حضرت حوا‌ده وفات بولدی. شیث علیه السلام آنامز حوانی‌ده آدم علیه السلام یانینه کومدی. بعض روایتلرگه قاراغانده حضرت نوح، طوفان بولماسدن ایلك آدم وحوانك قبرلرینی آچوب تن‌لرینی آلوب کویمه‌گه قویمش، طوفان بتکانچی کویمه‌ده قالدروب طوفان بتکاچ هر ایکی‌سینی بیت المقدس‌ده دفن قیلمش. حاضر قبرلری شوندەدر.

شیث علیه السلام.

تاریخ ایه‌لرینك بیانینه کوره آدم علیه السلام وفات بولغان وقتده آنك بالالری، بالالری‌نك بالالری قرق ملك گه ایرشدی. شیث علیه السلام شولارنك بارچه‌سینه پادشاه بولدی. بار عمرینی مکه‌ده اوزدردی. هر یلنی حج قیلا ایدی. کعبه‌نی معمور قیلور ایدی. عمرندن آلتی‌یوز ایللی یل اونکاچ بر اوغلی توغدی، اسمنی انوش قویدی. شیث علیه

السلام آنی وصی قیلدی. یبر یوزینه اوزم صوگنده خلیفه بولورسك دیدی. حضرت شیث توقز یوز اون ایکی یل عمر سوردی. صوگره وفات بولدی. اوغلی انوش آنی آنامز آدم علیه السلام یانینه دفن قیلدی. انوش یبر یوزینه پادشاه اولدی. اوغللری کوب ایدی. لکن آرالرنده قینان اسملی اوغلی علمده، عملده وغیر جهتلرده باشقه اوغللرندن آرتق ایدی. انوش، اوغلی قینانني اوز اورنینه وصی- وخلیفه ایتوب قویدی. انوش اوغلی قینان ایله ایکسی‌ده یبر یوزنده پادشاه اولدیلر، خلیفه‌لك قیلدیلر، لکن برسی‌ده پیغمبر دگل ایدی. قینان‌نك‌ده اوغللری کوب بولدی. برسی‌نك اسمی مهلائیل ایدی. قینان دخی اوز اورنینه مهلائیل‌نی صایلادی و آنی وصی قیلدی، قینان سکز یوز قرق یل عمر سوردی. صوگره وفات بولدی. قینان اورنینه اوغلی مهلائیل پادشا بولدی. وبر اوغلی بولوب اسمنی یرد قویدی یا که یراد اسملی قویدی. مهلائیل توقز یوز یکرمی آلتی یل عمر سورب وفات بولدی. اوغلی یردنی وصی ایدب خلیفه‌لکنی‌ده آگا طابشردی. یرد آتاسی اورنینه خلیفه بولوب اوغل قزلری بیك کوب ایدی. بر اوغلی اخنوخ ایدی. یعنی ادریس علیه السلام‌در.

ادریس علیه السلام.

الله‌تعالی مریم سوره‌سنده ایته: (وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ ادْرِيسَ انَّه كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا) ترجمه‌سی: «ذکر ایت سین قرآنده ادریس علیه السلامنی، درستلکده اول صدیق هم پیغمبر بولدی».

اخنوخ عبرانیچه، ادریس - عربچه‌در. درس ایتوی کوب بولغانی ایچون ادریس دیب ایتلدی. ایك ایلك قلم (۱) ایله یازغان، کییم‌نی

---

[۱] یوقاریده آدم علیه‌السلام‌نك ده حروف معجم‌نی اوگرانوی - یازو بلگانی بیان ایدلگان ایدی، کییم اشله‌ب کیلولری‌ده یازلغان ایدی، آدم علیه‌السلام کییم‌لك‌نی اشله‌ب تکمای‌گنه احرام کبی چولغاب، ادریس علیه‌السلام ایسه آنی کیسوب تگوب کیگان بولور. یازوده هم شول روشده: «اول آدم‌علیه‌السلام بر تورلی یازونی اوگرانوب صوگره ادریس علیه‌السلام آنی ترقی ایتدروب، بتونلای توزاتوب مکمل یازوغه ئه‌یلندرگان بولور». شول روشچه هر قایوسی درست بولور.

ایك ایلك تگوب كیگان ، یولدزلر حساب علمینه ایك الك فاراغان ادریس علیه‌السلامدر.

حضرت آدم‌نك اوغلی قابیل ، هابیلنی اوتر گاچ افلیمانی آلوب یمن طرفینه قاچقان ایدی ، آنده شیطان نـك قوتر تـوی بو ینچه اوطقه تابنا باشلاغان ایدی . قابیل نـك بالالری کو بایدی . ثو بـال اسملی اوغلی اسکریپکه ، قوبز ، بارابان کبی اوین - کولکی قور ال‌لری یاصادی. ثوبال بو اشلرنی قینان اوغلی مهلائیل زمـانندوق اشله‌ب اوینی باشلاغان ایدی ، شو کار فاراب قابیل بالالری بارسیده اوین کولکی گه چومدیلر . بونلرنك قیلانشلری طاغ آرتنداغی شیث علیه‌السلام بالالرینه‌ده ایشتلدی. آندن‌ده یوزلب کشی باررغه چقدیلر ، آتالرینك وصیت‌لرینه خلافلق قیلدیلر . چونکه آلارغه آتالری حضرت شیث ، «قابیل‌نك بالالرینه‌قاتشما گز !» دیب وصیت ایتکان ایدی. بو خبر یردگه ایشدلدی. یرد آلارغه وعظ - نصیحت ایتوب قارادی. نصیحتی آلارنك قاره کوگل‌لرینه اثر بیره آلمادی. آلار قابیل بالالری قاتینه باردیلر ، آنده کورگان اوین کولکی‌لرینه بیك عجب‌لندیلر ، صوگره قایتماق بولغانلر ایدی ، لکن آتالاری‌نك دعالاری سببلی قایتا آلمادیلر . بونلر قایتمی اوزاق تورغاچ ، قالغانلری‌نکده کوگل‌لرنده آزغنلق بولغانلری: «آلار سبب‌سز قایتمی تورماس‌لر ایدی ، البته آنده کوگل گه یارارلق اشلر باردر» دیب قابیل بالالری قاتنه توشه باشلادیلر . آلارنك اوین کولکی لرینی کورب بیك یاراتدیلر ، عجب که قالدیلر ، آنك اوستینه قابیل نسلندن آلارغه خاتونلرده‌قاتشدیلر . آلار ایله‌برگه‌لب بوزقلق‌قه - آزغنلق‌قه چومدیلر . ایسرتکچ ایچمك - یمانلق قیلمق آلار آراسنده فاش (١) بولدی. حق یولدن تمام آیرلدیلر ، کفرلك یولینه نفتوب باصدیلر. شول وقتده الله‌تعالی آلارنی حق یولغه صالمق - ایمانغه اوندامك ایچون ، ادریس علیه‌السلامنی کوندردی. ادریس علیه‌السلام آلارنی اوطقه تابنودن ، زنافیلودن ، ایسرتکچ ایچودن طیدی ، ایمانغه اوندادی ،

---

[١] بو سوزنی ابن‌الاثیر تاریخ کاملنده: «درست‌سوز ، موکار موافق‌سوزلر صحابه‌لردن‌ده ایشدلدی» دیه‌در.

آر الرندن بيك آز كشى گنه ايمان كيتردىلر، كوبراكى هنوز فسق و فساددە قالديلر.

ادريس عليه‌السلام پادشاه توگل ايدى، تاكم آنك قهرندن قورقورلر ايدى، لكن هر وقت حقلقغه چاقرە، شيث عليه‌السلامنك صحفنى اوقى، كتاب حكمينه ايارركه اوندى، وعظ-نصيحت قيلاايدى. الله‌تعالى ادريس عليه‌السلامنك اوزينه‌ده اوتوز صحيفه كتاب كوندردى، ادريس عليه السلام آنى اوز قولى ايله يازدى. الله‌تعالى كلام‌شريفنده: (وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا) دى؛ ترجمه‌سى: «بز آنى يوقارى اورنغه كوتاردك». ابو السعود سوزينه قاراغانده يوقارى اورن يعنى پيغمبرلك شرافتى، الله‌غه يقين‌لق، شول درجه‌گه كوتاردك. بعض‌لر: «دنياده كوركام ذكر ايله بلند مرتبه گه كوتاردك معناسنده» ديلر، بعض‌لر: «اوجماح‌فه كوتاردك» بعض‌لر: آلتنچى، بعض‌لر: «دورتنچى‌قات كوك گه كوتاردك، ديگان‌معناده» ديلر. امام رازى سوزينه قاراغانده شوشى كوك گه كوتارلمك معناسى درست ره كدر، چونكه يوقارى اورنغه كوتاردك ديب «اورن» ديگان سوز قوشلغاچ؛ درجه يوزندن كوتارو بولماى، البته اورنغه كوتارو مراد بولادر» ديوب ايته. دخيده انس بن مالك، مالك بن صعصعه‌دن: «پيغمبرمز محمد عليه الصلوة والسلام حضرتلرينك: «معراج كيچه‌سنده ادريس عليه السلامنى دورتنچى قات كوكده كوردم» ديگان سوزين روايت قيله‌در. بو حديثده امام رازى سوزينى قوّتليدر. ادريس عليه السلامنك كوك كه كوتارلوى توغروسنده حضرت وهب: «ادريس عليه‌السلام بيك عبادت فيلوچان ايدى، حتى هر كونگى عبادتى بتون يير اهلى‌نك عبادتى قدرلى ايدى. ادريس عليه‌السلامنك عبادتى كوك كه كوتارله. ادريس عليه‌السلامنك عبادتى كوب بولوينه فرشته‌لر عجب‌لنه ايديلر. نهايت آنى اولم فرشته‌سينك كوره‌سى كيلوب الله‌تعالى‌دن اذن صورادى. الله‌تعالى حضرت عزرائيل گه اذن بيردى. عزرائيل‌عليه‌السلام، كشى صورتنده اولوب، ادريس عليه‌السلامغه كيلدى. ادريس‌عليه‌السلام هر كونى روزه توته‌در ايدى. آغز آچار وقت يتكاچ قوناقنى آشارغه چاقردى، لكن قوناق آشامادى. اوچ كونگه قدر شول روشچه آغز

آچار وقتده ادریس علیه السلام قونافنی آشارغه چاقرا ایدی، لکن قوناق آشامی ایدی. اوچ کیچ تمام بولغاچ، ادریس علیه السلام ذلك بوقونافنی بله‌سی کیلوب: «سین کم بولاسك؟» دیب صورادی قوناق «مین اولم فرشته‌سی بولامن، سینك ایله اولتردامش بولاسم کیلوب الله‌تعالی‌دن رخصت آلوب کیلدم» دیدی. ادریس علیه السلام: «آلای بولسه مینم صیندن اوتنه تورغان حاجتم بار» دیدی، عزرائیل علیه السلام: «اولم مینم قاتی‌لغن ثانوب، تاغنده آرتغراق ایدوب آنك ایچون حاضرله‌نمکدر» دیدی. ادریس علیه السلام «حاضر مینم جانم‌نی آلکز!» دیدی. عزرائیل علیه السلام‌غه الله‌تعالی «ادریس‌نك جانن آل» دیوب وحی قیلدی؛ عزرائیل علیه السلام الله‌نك امری بوینچه ادریس علیه السلامنك جانن آلدی. بر آزدین صوك ادریس علیه السلامنك جانني ینه قایتاردی. عزرائیل علیه السلام حضرت ادریس‌دن بو جانني آلدرب قاراوندە نی فائده بار ایکانون صورادی. ادریس علیه السلام: «اولمنك قاتی‌لغن ثانوب، تاغنده آرتغراق ایدوب آنك ایچون حاضرله‌نمکدر» دیدی. ادریس علیه السلام: «ینه حاجتم بار، مینی کوك گه کوتار! مینم کوکلرنی، اوجماح وتموغلرنی کوراسم کیله‌در» دیدی. عزرائیل علیه السلام‌غه الله‌تعالی طرفندن ینه اذن بیرلدی. حضرت ادریس‌نی کوتاردی. تموغغه یقین بارغاچ ادریس علیه السلام: «تموغ صافچیسی مالك‌دن تموغنك قاتلاولرینی آچوب کورساتوینی صوراسه گز ایدی» دیوب حضرت عزرائیلدن اوتندی. ادریس علیه السلامنك صوراغانلری بارسی‌ده بولدی. ادریس علیه السلام. «ایندی تموغنی کورساتدك، اوجماح‌نیده کورگاز!» دیدی. عزرائیل علیه السلام ایله اوجماح‌فه کیتوب، اوجماح صافچیسندن ایشکنی آچارغه اوتندیلر. اوجماح ایشکلری آچلدی، ادریس علیه السلام کردی. صوکره عزرائیل علیه السلام: «ئه‌یده چق، اوّلگی اورنوکا قایت!» دیدی. ادریس علیه السلام: بر آغاچقه یابشدی‌ده «مین موندن چغاچق توگل‌من» دیدی. عزرائیل علیه السلام ادریس علیه السلامنی جنة‌دن چغارغه نیقدر طرشوب‌ده ادریس علیه السلام چقماغاچ، الله‌تعالی آلارنك آرالرنده حکم قیلمق ایچون بر فرشته یباردی. حاکم بولغان فرشته ادریس علیه

السلامدن: « اوجماح‌دن نی ایچون چقمی‌سك ؟ » دیوب صورادی. ادریس‌علیه‌السلام: «الله تعالی هر نفس اولمنی طاطیاچاق» دیب ایتدی. مین اولمنی طاتیدم. الله‌تعالی: «هر کم تموغغه کیله‌چك» دیدی. مین تموغغه‌ده کیلدم. هم الله‌تعالی تموغ اوجماح اهللری حقنده: « آلار اوجماح دن چغارلماسلر » دیدی . همده مین اوجماح‌قه کردم الله تعالی‌نك حکمی بو ینچه، ایندی موندن چغارلماسام کرك» دیدی. آندین صوك الله‌تعالی: « ادریس مینم اذنم ایله‌اوجماحقه کردی، ایندی چغاچق توگلدر »دیوب حضرت عزرائیلگه وحی قیلدی. شول روشچه ادریس‌علیه‌السلام اوجماح‌ده قالدی. لکن ادریس‌علیه‌السلام حاضرده سلامتمی، توگل‌می؟ بو توغریده تورلی سوزلر بار ؛ بعض‌لر: « هنوز سلامت » دیدیلر. آلار: «پیغمبرلردن دورت کمسه سلامت: ایکیسی کوکده، ایکیسیییرده کوکده بولغانلرینك برسی ادریس علیه‌السلام، ایکنچیسی عیسی علیه‌السلام؛ ییرده بولغانلری حضرت خضر برله حضرت الیاس علیهماالسلام‌در » دیدیلر. عیسی وادریس علیهماالسلام‌نك کوکگه کوتارلولری قرآن‌ده هم ذکر ایدلمشدر. ادریس‌علیه‌السلام کوکگه کوتارلگانده اوچ یوز آلتمش بیش یاشنده بولمشدر.

نوح علیه السلام.

حضرت ادریس یوز آلتمش بیش یاشینه ایرشکانده اوغلی متوشلخ دنیاغه کیلدی. متوشلخ یوز آلتمش بیش یاشنده وفت‌ده آنك اوغلی لامك توغان. لامك یوز سکسان یاشینه ایرشکاچ، نوح علیه‌السلام توغان. ادریس‌علیه‌السلام کوکگه کوتارلگاچ؛ آدم اوغلانلری ینه توغری یولدن آزدیلر: پت‌لرغه تابندیلر ، حقلقدن بتونلای یازدیلار. آلار ود، یغوث، یعوق، نسر ، اسملی پت‌لرغه تابنالر ایدی. آلارنی توغری یولغه صالمق، حق بولغان دین‌گه کرگزمك، آق بولغان ازنی کورگازمك ایچون الله‌تعالی نوح‌علیه‌السلامنی پیغمبر ایدوب یباردی. هم « ای نوح، سین قومکنی ایمانغه اوندا! اگر ایمان کیلترماسه‌لر قاطی عذاب ایله قورقت !» دیب امر قیلدی. نوح‌علیه‌السلام اوزی‌نك قومینه:

«ای قومم، سز بر اللهغه عبادة قیلکز. مینم سوزمنی طکلا کز، الله تعالی گناهلر کزنی یار لیقار اجل کز گه قدر عمر کزنی کیچکدرر [1]، اللهنك بیلگیله گان وقتی کیلسه هیچ کیچکدر لماس!» دیدی. نوح علیه السلام اوزینك قومینی حق لقغه اوندی ایدی، لکن قومی طکلامیلر، قبول ایتمیلر ایدی. نوح علیه السلام آلارغه: «سز یالغشه سز، اگرده سز بو آزغنلق لرکزدن قایتماساکز، سز گه قاطی رنجتکوچی عذاب کیلوندن قورقامن (یعنی شکسز کیله چکدر)» دیب ایتدی. آکا قارشی قومندن بولغان جماعت نوح علیه السلامغه: «بز سینی آرتق کشی دیب بلمیمز، اوزمز کبی بر کشی دیب کنه بله مز، بز ایارلك آرتق خاصیت سینده یوق؛ شولای بولغاچ بز نیك سیکا ایاریك؟ آندن صوك سیکا ایارگان کشی لرنی قاراساق، آنلر بیك اوستدن گنه اوبلاب قاری تورغان یکل اولچاولی، توبان درجه لی کشی لرمزنی گنه کوره مز، بز سینی یالغانچی دیب اویلی مز» دیدیلر. نوح علیه السلام آلارغه: «ای قومم، بلدگزمی؟ الله طرفندن مینم پیغمبرلکیمه آیرم آچق شاهد بولسه، اوزی نك رحمتندن میکا بیرگان بولسه نی ایتورسز؟ (مینم اشم شولای بیت)، اوزگز صوقر بولغاچ، حق لقنی اویلارغه ایسابگز بولماغاچ سزنی کوچلار حال یوق، مین سزدن آنك ایچون مال صورامیم، حق صورامیم، مینم اجرم الله اوزره در» دیدی. ونی قدر نصیحت قیلسه ده قومی قبول ایتمدیلر. هم «ای نوح، سین بزنك ایلان کوب فچقرشدك، آنه سوزك درست بولسه بزگه وعده قیلغان نرسه لرکزنی (عذابکزنی) کیتر دیدیلر. نوح علیه السلام: «سزگه اول وعده قیلنغان نرسه لرنی تلاسه الله تعالی کیتررر، لکن اول وقتده سز قاچوبده، حیله ایلان ده قوتوله آلماس سز، سزگه مین نی قدر نصیحت قیلسامده الله تعالی اوزی توفیق و هدایت بیرماسه فائده سی یوقدر، سزنی یوقدن بار ایدوچی، هر اشکزگه خواجه - بر الله در، سز آکا قایتاچاق سز، شول وقتده الله تعالی جزا کزنی

---

[1] یعنی ایمان کیترسه لر آلارنك اجلی مك یل تمامنده بولور، ایمان کیترماسه لر آنکا قدر تورماسلر، الگره ك اوله رلر. موندن، گناه سبیلی عمرنك قسقاروی بلنه در. [تفسیر خازن].

بیرر » دیدی. نوح علیه السلام هر وقت قومنی حق دین گه، آق یولغه اوندار، کونی - تونی وعظلر ایدی، آولاقده آشکاره ده، یالغز چاغنده، جیلغان وقتلرنده حقلقغه دیملای ایدی. لکن آنك قومی هنوز آزغونلقده فاطوب قالدیلر، نوح علیه السلامنك سوزینی طکلاو قایده! یقین ده کیلمادیلر. آنك اوستینه آکا قیلماغان یاوزلقلری برده قالمادی. یمان سوزلر ایله سوکمك، قینامق، بووب تاشلامق کبی اشلرنك بارسنده نوح علیه السلامغه قیلدیلر. بعض وقت شول قدر قینارلر، صوغارلر ایدی که، نوح علیه السلامنك هوشی کیتوب یغلور ایدی. آینوغاچ: «یارب قوممنی یارلیقا؟ آلار بلمای قیله‌لر» دیب دعا قیله ایدی. قومی آنك قدرینی برده بلمیلر همانده یاوزلقلرینی آرتدره‌لر ایدی. نوح علیه السلام آلارنك ایمانغه کیلولرینی همان امید ایته، وعظلی نصیحت‌لی «آتالری ایمانغه کیلماسه بلکه بالالری ایمانغه کیلورلر» دیب اویلی، الله‌تعالی‌نك قدرتن تورلی دلیل‌لر ایله آکلاتورغه، کوکل‌لرینی یومشاتورغه طریشه ایدی. الله‌تعالی‌نك نعمت‌لرینی صاناب کورگازه، ایمان کیترسه‌لر اول نعمت‌لرنك تاغنده آرتغراق بولون کوکل‌لرینه صالورغه طریشه، «الله‌غه استغفار قیلکز! الله بیك یارلقاغوچیدر، بولوطدن یغمورلر بیرر، سزگه بالالر، مالللر ایله یاردم ایدر، باغچه‌لر، چیشمه‌لر بیرر، نی بولدی صوك سزگه؟ الله‌نك الوغ‌لغن کورمیسز، الله‌دن امیدایتمیسز وحالنکه الله‌تعالی سزلرنی تورلیچه ایدوب یاراتدی، برسی برسی‌نك اوستونده ایدب یدی قات کوکنی یاراتدی، آی‌نی اول کوکلرده نور قیلدی، قیاش‌نی چراغ قیلدی. سزنی الله یردن اوسدردی، تاغن شوندقایتارر، شول یردن‌تاغن چغارر، الله تعالی سزنك تورلی یوللرغه کروکز ایچون یرنی پالاص کبی قیلدی (توشادی)» دیوب سویلی ایدی. الحاصل نوح علیه السلام نیچه یوز یللاب بیك طریشوب حق دین گه چاقرسه‌ده فقط بر خانونی خام، سام، یافث اسملی اوچ اوغلی خاتونلری ایله هم بولاردن باشقه تاغن سیکسان‌لب کشی ایمان کیتردیلر. باشقه‌لری هیچ ایمانغه یقین‌ده کیلمادیلر، یاوزلقلرینی آرتدردیلر. حتی بالالرینی نوح علیه السلام قاتینه آلوب کیلوب: «مونه،

اوغلم، بو نوح آتالرمز زمانه‌سندن بیرلی شولای‌جولرلنوب یوری،
آنك سوزینی هیچ بر ایشتوب قبول ایتمکان کشی یوق؛ اوغلم، سینده
آکثار ایاره کورمه! اول یالغانچیدر؛ سوزینه اشانما، اگرده بالالك
بولسه، بالا گه‌ده شوشی نوحقه ایارمسکه وصیت ایت، هیچ قایسی
بالالرك نوحقه ایاره کورماسونلر!» دیب وصیت ایته‌لر ایدی. نوح
علیه السلامغه اوزی‌نك واعله اسملی خاتونی ایله یام اسملی، بر روایتده
کنعان اسملی اوغلی‌ده ایمان کیترمدیلر. نوح علیه السلام الله تعالی گه
مناجات قیلدی: «ای ربم، مین قَوْمُمنی کیچن، کوندوزین حقلقغه
اوندادم، لکن مینم اوندادوم ایله آنلر ایمانغه کیلمیلر، قاچالر، هر
وقتنی مین آلارنی حق دین گه چاقره باشلاسام سوزمنی ایشتماس
ایچون قولاقلرینه بارماق باشلرینی طغه‌لر، مینی کورماس ایچون
باشلرینی کییم‌لری ایله اورته‌لر» دیدی. آخرنده الله‌تعالی طرفندن:
«ایندی شوشی ایمان کیترگان کشی‌لردن باشقه‌سی سیکا ایاره‌چك
توگل‌لردر» دیب نوح علیه السلام‌غه بلدرلدی. نوح علیه السلام
ینه: «بولارنك نسل‌لرندن ایمان کیتره‌چك بولورمی؟» دیب صورادی.
الله‌تعالی بولاردن آتالاری آرقاسندن آنالری رحمندن هیچ کم‌نك
مؤمن بولاچق توگل‌لگن بلدردی. نوح علیه السلام بولارنك هم
نسل‌لری‌نك ایمانندن امید اوزدی، آلارغه بد دعا قیلوب: «ای ربم!
یر یوزنده ایمانسزلردن یورطلرغه اینوچیلرنی، یا ایسه کیلوب
کیتوب یوروچیلرنی قالدرما! اگر سین آلارنی قالدرسانك
قل‌لرگنی آزدررلر دخیده آلار بوزقلرنی‌غنه توغدره‌لر» دیدی.
صوگره اوزینه، آتا آنالرینه، مؤمن‌لرگه خیر دعا قیلوب: «یارب!
اوزمنی، آتا آنامنی یارلیقا، یورطیمه مؤمن بولوب کرگان ایرلرنی،
مؤمنه بولوب کرگان خاتونلرنی یارلقا، یاوزلرغه باری‌هلا کلمکنی گنه
آرتدر!» دیدی. الله تعالی نوح علیه السلام‌نك دعاسینی قبول ایتدی
وکویمه یاصارغه بیوردی: «بزنك صاقلاومزده سین کویمه یاصا!
نیچك ایتوب یاصاسن بلدررمز، موندن آری قومك توغروسنده
بزگه سوز سویلامه (یعنی آلاردن عذاب کوتارلونی صورامه)،

آلار صوغا باتوب هلاك بولاچقلردر » ديولدی. كويمه نی روشچه ونيدن ياصالاچاغی نوح عليه السلامغه بلدرلدی. نوح عليه السلام كويمه‌نی ياصارغه كرشدی. جرير طبری سوزينه كوره كويمه‌نك بويی اوچ يوز آرشين، كيكلكی ايللی، تيرانلكی اوتز آرشين ايدی. كويمه اوچ قاطلاولی ايدی: آستداغی قاتلاوده حيوانلر، اورتاسنده قوشلر، اوستنده آدملر ايدی. بعض‌لر: «آدملر اورتاده، قوشلر ايكی يوقاری قاتلاوده ايدی» ديلر. نوح عليه السلام كويمه‌نی ياصی ايدی، قومی آنكی يانينه كيلوب: «ئللك پيغمبر ايدك، ايندی بالطه اوستاسی بولدك مونی؟» ديب مسخره ايدرلر ايدی. نوح عليه السلام: «ئلی سز بزنی مسخره ايته‌سز، صوكره بزده سزنی مسخره ايدرمز، خورلقغه توشره تورغان عذاب‌نك كمگه كيلگانون تيزدن بلورسز» ديب جواب بيره ايدی. الله‌تعالی‌نك بيورغی كيلدی. ميچدن [١] صو آطلوب چغه باشلادی. الله‌تعالی نوح عليه السلام‌غه: «هرجان ايه‌سندن آتالی آنالی برار پارنی هم اهلينی ومؤمن‌لرنی آلوب كررگه بيوردی. مگر عذابقه تيشلگی ايلان حكم قيلنغان‌لرنی غنه كرتمسكه بيوردی. نوح عليه السلام كرتركه بيورلغانلرنی كويمه‌گه كرتدی وآلارنی كويمه‌گه آلوب كرگان وقتنده: «يوروندە، توقتاوندە الله‌نك اسمی ايله كويمه‌گه كركز!» ديدی. بعض‌لر:

---

[١] سورۂ هوددە (فَاِذٰا جٰاءَ اَمْرُنٰا وَفٰارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهٰا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ) آيتنده فار التنور گه تورليچه معنی بيرگانلر. بعض‌لر: فار التنور، طاك طوسه معناسنده ديگانلر، بعض‌لر: فار التنور اش قاتی لانسه ديب معنا بيرگانلر. بعض‌لر: تنور ايكمك پشره تورغان ميچ معناسنده ديگانلر، اول وقتده آيت‌نك معناسی: «قايچان بزنك بيورغمز كيلسه، ميچدن صو قوة ايله آطلسه، شول وقتده كويماگه هر قايوسندن آتالی آنالی برار پارنی هم اهلك نی (قهر ايله حكم قيلنغانلردن باشقه‌سون) وايمان كيترگانلرنی آلوب كر!» ديمكدر، قهر ايله حكم قيلنغاندن مراد، اوغلی يام ايله يام‌نك آناسی واعله‌در، بونلر ايكيسی‌ده ايمانسز ايديلر. بوروشچه تفسير ايدلكانده، ميچدن صو چقماقی قومينه قهر وقتی ابرشكانينه علامت بولا.

اگر کویمه‌نی یورتمك بولسه (بسم الله مَجْریها) دیب ایتور ایدی، توقتاته‌سی بولسه (بسم الله مُرْساها) دیب ایته ایدی» دیلر.

طوفان بولا باشلادی: بولوطدن یغمور یاوا، یيردن صو چغا ایدی. طاغ کبی تولقونلر آراسنده کویمه یوری باشلادی. نوح علیه السلام- نك یام اسملی اوغلی مشرك اولدغندن کویمه‌گه کرمه‌گان ایدی. آتالق شفقتی ایله نوح علیه السلام بالاسینه نصیحت قیلوب کویمه‌گه کررگه دیملی باشلادی. اوغلی یام: «مین تیز گنه طاغ‌غه منوب قوطلورمن» دیدی. نوح علیه السلام: «بوگون الله‌دن باشقه هیچ‌بر صافلاغوچی یوقدر» دیدی. شول وقتده تولقون کیلوب به‌ردی‌ده یام باتوب هلاك بولدی. نوح علیه السلام الله‌تعالی گه مناجات قیلدی: «ای ربم! مینم اوغلم مینم اهلمدن‌در، سینك وعدك حقدر، سین اَحْکَمُ الْحاکمین سنك!» دیدی. الله‌تعالی نوح علیه السلام‌غه: «اول کنعان سینك اهلکدن توگل، اول ایش گو بولماغان عمل ایه‌سیدر، بلمه‌گان نرسه گنی‌میندن صوراما!» دیدی. نوح علیه السلام اوکندی. «ای ربم، بلمه‌گان نرسه‌نی صوراودن سیکا صغنامن. اگر سین میگا رحمت قیلوب یارلیقاماساك، مین حسره‌تلی بنده‌لردن بولاچقمن» دیدی. کویمه [1] بتون دنیانی ئه‌یلاندی. صوگره حرم شریف بولاچق اورنغه کیلدی. نیچه آطنه‌لاب حرم شریف اورنی‌نك ئه‌یلانه‌سنده یوردی، ینه کیتدی. جودی طاغینه‌باروب توقتادی‌ده شونده اوطردی.

بوطوفانده بارچه ایمانسزلر هلاك بولدیلر. آندین صونك الله‌تعالی طرفندن: «ای یير، صونی یوط؛ ای کوك، یغمورنی کیس!» بیورغی کیلدی. صو کیمیدی، الله تعالی‌نك نوح علیه السلامغه قیلغان وعده‌سی اوتالدی، «ظالملرگه الله‌دن یرافلق» دیب ایتلدی. آندین صونك نوح علیه السلامغه الله تعالی طرفندن: «سینك اوزگا، همده سینك ایله برگه

---

[1] طوفان بتون دنیانی قاپلادیمی، یاخود بابل اطرافنده وییرنك کوبراك اورنلرنده‌غنه بولدیمی، بو خصوصده معلومات ایسته‌گان کشی احمد مدحت افندی‌نك «نزاع علم ودین» دیگان ترجمه‌سینه قاراسونلر؛ آنده بو خصوصده وباشقه نرسه‌لر حقنده کیك معلومات کورنه‌چکدر.

مؤمن بولغان امت‌لرگه، نسلکزده سلامتلك، ترکلککزده هنوز آرتوب طوره طورغان ایدگولك ایلان کویمه‌دن توشکزا!» دیب بیورلدی. نوح علیه‌السلام اونچی رجب‌ده کویمه‌گه کرگان ایدی. آلتی آی یوروب اونچی محرم‌ده کویمه‌دن سلامت چقدی. طوفان قهرندن قورتقارغانی ایچون الله‌تعالی‌گه شکر قیلوب اول کونی روزه طوتدی. مؤمن‌لرگه‌ده روزه ایله بیوردی. هر فایوسی روزه طوتدیلر.

آدم علیه‌السلام‌دن طوفان زمانینه قدر ایکی مڭ یل، بعض‌لر سوزنچه اوچ مڭ بیش یوز یل‌در. نوح علیه السلام ایله بولغان مؤمن‌لرده وفات بولدیلر. باری نوح علیه السلام‌نڭ اوچ اوغلی قالوب بتون خلق شونلردن اورچیدیلر. نوح علیه‌السلام‌نڭ اوغل‌لری: حام، سام، یافث‌در. بو زمانده کوردکمز آق یوزلی خلق - عرب، فرس، روم، سام بالالریدر، قاره زنجی‌لر حام نسلی‌در. ترك، تاتار، چغتای، صقلاب یافث نسلی‌در.

عوج بن عنق.

کوب کتابلرده عوج بن عنق قصه‌سی ذکر ایدلمشدر. گویا که عوج بیك اوزون بولوب طوفان صوی آنڭ تزینه‌ده ایرشمه‌گان ایمشدر. شولایده نوح علیه السلام‌نڭ کویمه‌سینه آغاچ طاشیغانی حقنده طوفان وقتنده هلاك بولمی قالغان ایمش، صوداغی بالقنی طوتوب قیاشقه قزدرب آشی ایمش، موسی علیه السلام زمانینه قدر قالغان ایمش، صکره موسی علیه‌السلامنی عسکری ایله هلاك قیلمق ایچون باشی اوستینه بیك الوغ طاش کوتارگاچ برقوش کیلوب طاشنی تیشکانده، طاش عوج‌نڭ موینینه توشوب هلاك بولغان ایمش. بو عوج بن عنق قصه‌سینی الوغ عالملر بتونله‌ی یالغان قصه دیب حکم ایتدیلر. شونڭ ایچون موندای یالغان سوزلرگه هیچ اشانماسقه تیوشدر.

هود علیه السلام.

هود علیه السلام‌نك آتاسی عبدالله، آنكڭ آتاسی رباح، آنكڭ آتاسی خلود آنكڭ آتاسی عوص، آنكڭ آتاسی ایرم، آنكڭ آتاسی سام، آنكڭ آتاسی نوح علیه السلام‌در. بعض‌لر بیاننچه هود علیه السلام‌نك آتاسی شالخ بن ارفحشد بن سام بن نوح‌در.

هود علیه‌السلام عاد قومی اوزره یبه‌رلمشدر. عاد قومی شول عادنك بالالری‌در. عادنك آتاسی عوض بن سام‌در. یمن توفراقنده حَضْرَموت قاتنده اَحْقاف دیگان اورنده عاد قومی ظاهر بولدیلر. اول یافلرنی بیك توزودیلر، بیزه‌دیلر، یورطلر صالدیلر. لکن اوزلری طوغری‌یولدن آزدیلر، یخشی‌لقدن تاجدیلر؛ حق‌لقدن طایدیلر. صداء، صمود، هباء اسملی پوت‌لرغه طابنوب یاوزلقغه چومدیلر. الله تعالی آنلرنی حق یولغه اوندهمك، توغری ازنی کورگازمك ایچون هودعلیه‌السلامنی پیغمبر ایدب یبه‌ردی هودعلیه‌السلام آلارغه: «ای قومم! بر اللهغه‌غنه عبادة قیلگز، اللهدن باشقه هیچ حق معبود یوق. مین سزگه پیغمبرمن، سز اللهدن صاقلانگز. مینم ایتکان سوزلرمنی طگلا گز وبوی صونگز، آنكڭ ایچون سزدن مین حق صورامیم، مینم اجرم بارچه عالمنی تربیه ایتکوچی الله اوزره‌در. هر بیوك اورنغه بنا ایدب علامت قویاسز، محکم ایتوب سارای‌لر، یورطلر صالاسز. سز منگو بولورمز دیب اویلی‌سز می ثه‌لله؟ کشی گه حمله قیلا باشلاسه گز تکبراه‌نوب آچوو گز ایله حمله قیلاسز. اللهدن فورقگز، اول اللهتعالی سزگه اوزگز بله تورغان نرسه‌لر ایله یاردم بیردی. ماللر، باغچه‌لر، چیشمه‌لر بیروب یاردم ایتدی. مین سزگه الوغ عذاب کیلوندن قورقامن» دیدی. قومی آگا اشانمادیلر هم احمق دیوشدیلر. هود علیه‌السلام: «ای قومم! میندہ جولرلك یوق، لکن مین بارچه عالمنی تربیه فیلوچی اللهتعالی طرفندن ایلچی‌من، اللهتعالی سزگه ایرشدررگه بیورغان نرسه‌لرنی ایرشدره‌من، سزنی یاوزلقدن قورقتوچی، ایذگولکگه اوندااوچی واشانچلی‌من. اوز آراگزدن بر ایرگه اللهتعالی طرفندن ذکر

کیلوی عجب اش تو گل بیت ! سز خاطرگزگه توشرگز، نوح علیه السلام قومندن صوك ییریوزنده الله‌تعالی سزنی قالدردی، یارانلشده باشقه‌لردن سزنی آرتق قیلدی. الله‌نك بیرگان نعمت‌لرینی خاطرگزده توتگز، شاید قوتلورسز » دیدی. آگا قارشو: « سین بزنی آتابالرمز تابنا تورغان پوت‌لرمزنی طاشلاب برگنه الله‌غه عبادة قیلدررغه کیلدگمی؟ سین بزنی کیره‌ك وعظله وعظله‌ما، باری بر بز سوزگنی قبول ایتمی‌مز. بورنغی‌لرمز شولای تورغانده اولگان. عذاب، حساب، فلان بولماغان؛ بزده شولای یوررمزده اوله‌رمز. یوق سوزلر سویله‌ب یورمه! » دیدیلر. هود علیه السلامنی یالغانغه توتدیلر. هود علیه السلام آلارغه: « ربکزدن آچو هم عذاب تیوشلی بولدی، سزنك عبادت قیلا تورغان پوت‌لرگز اوزگزگنه بیرگان اسم بیت! شول اوزگز بیرگان اسم‌لرنی حق دیب نیچك مینم ایله قچقرشه‌سز؟ ایندی آلای بولسه سز وعده قیلغان عذابنی کوتگز، میندە سز گه کیله‌چك عذابنی کوته‌من » دیدی. قومی: «سینك پیغمبر بولوگا دلیل کیترگانك یوق. بزنك پوت‌لرمزدن قایوسی اوزینه تابنماغان ایچون سینی جولرلندرگان ایکان؟» دیوشدیلر.

هود علیه السلام ایللی یل قومنی اوندەدی. بیك آزغنه کشی‌لر ایمان کیتردیلر. آلارده مشرکلردن قورقوب ایمان‌لرینی یاشره‌لر ایدی. الله‌تعالی آلارغه عذاب یبه‌ردی : چیشمه‌لری‌نك صوی قورودی، اوچ یل یغمور یاومادی، بیك یمان آچلق بولدی. اول وقتده خلق، مؤمن بولسه‌ده، مشرك بولسه‌ده یغمور یاوماسا، مکه‌گه‌باروب‌قربان‌قیلوب الله تعالی‌دن صورىلر ایدی. بعض‌عالملر سوزینه کوره، اول‌وقتده‌مکه‌ده بر قزل توبه بار ایدی، هر کم‌نك حاجتی بولسه شول اورنغه کیلوب قربان چالوب حاجتن صورار وحاجتی‌ده اوته‌لور ایدی.

عاد قومی آچلقدن عاجز بولدیلر. آخرنده مکه‌گه ایلچی یبه‌رمکچی بولدیلر. « ایلچیلرمز باروب قربان قیلوب بزنك ایچون دعا قیلورلر، یغمور صورارلر، شوندن صوك بزگه یغمور کیلور » دیدیلر. اوزلری‌نك اولوغلرندن اوچ کشی‌نی صایلاب یبه‌ردیلر [١]. برنچی

[١] بعض‌لر سوزنچه یتمش کشی یباردیلر.

لقیم اوغلی لقمان، ایکنچی‌سی سعد اوغلی مرثد، اوچنچیسی عمرو اوغلی قیل اسملی ایدی. بولاردن الوغراقی لقمان ایدی، هود علیه‌السلامغه ایمان کیتورگان ایدی، مرثدده مؤمن ایدی، اما قیل اسملی‌سی کافر ایدی. هودعلیه‌السلام آلارغه: «میکّا ایارگز، اللهغه توبه واستغفار قیلگز، الله تعالی سزگه یغمور بیرر، اوّلگی قوّتگز اوستینه قوة بیرر» دیدی. لکن قومی آنگ سوزینی طگلامادیلر. شول اوچ کشی باروب صوراغاچ یغمور کیلور دیب اویلادیلر. مکه‌گه اوچ کشی کیتدیلر. مکه [۱] یولی اوستنده آنلرنگ قبیله‌لری بار ایدی. قبیله کشیلری ایلچی‌لرنی طانودیلر. نی ایچون کیلگانلرینی بلدیلر. ایلچی‌لرنی فونافغه چاقردیلر. اوّل اِرچ کون فوناق بولورغه توشدیلر. بولار قبول ایتلوب فوناق بولدیلر. ماتور کنیزه کلرایله شراب ایچوب مجلس یاصادیلر. کیف‌لنوب طورا باشلادیلر، عاد قومنی اونوتدیلر. بر آی بولدی، بولار همان فونافده. یورط خواجه‌سی آبتری باشلادی. «یوموش گزنی قارا گزا» دیب ئه‌یتسه «صارانلقدن ایته» دیرلر، بولارغه نی قیلورغه؟ دیب اویلادی‌ده آخرنده بر کنیزه گینه عرب تلی ایله بر شعر یازب بیردی. اول شعرده بو ایلچیلر، اوزلرینگ مقصودلرن اونتوب غافل‌لقغه توشکانلری، عاد قومی آچقدن بونلرنگ دعاسین کوتوب تورغانلری آگلاتلغان ایدی. اول شعر اوشبودر:

---

[۱] بو اورنده ابن الاثیر وغیر مؤرخلر مکه‌ده عاد قومی‌نگ قبیله‌لری بار ایدی، دیب یازغانلر. حالبوکه طوفان وقتنده مکه اورنونده هیچ نرسه قالمغان ایدی. ابراهیم علیه السلام هاجرنی کیتر گانده‌ده «مین بالامنی، اهلمنی کشی‌سز، ایگن‌سز اورنده قالدردم» دیب دعاسنده ذکر ایتکان ایدی. موندن آبرم آچق بلنه‌در که طوفان صوگنده مکه‌ده یورط جیر هم کشی بولماغان؛ مگرمکه اورنونده قزل طاغ باخود مناطاغی شول زمانده حرمتلی اورن ایتلوب هر کم حاجتی بولسه شول اورنغه باروب حاجتن صوراغان. شول سببلی بز کتابمزده باشقه تاریخچی‌لرغه خلافراق یازارغه مجبورمز. تاریخچی‌لرنگ، مکه‌ده عاد قومی‌نگ قرداشلری بار ایدی، دیگان سوزدن مراد، مکه‌گه یقین مکه بولنده بار ایدی دیمگ‌در، یوقسه طوفاندن باشلاب اسماعیل علیه‌السلام زمانینه قدر مکه اورنی بوش اولدغی معلوم‌در.

اَلا يٰا قيل وَيْحَك قُمْ فَهينَمْ لَعَلَّ اللّٰهُ يَمْنَحُنا غَمٰاماً
فَتَسْقى اَرْضَ عٰاد انَّ عٰادًا قَدْ امسَوْا لايُبينُونَ الْكَلامٰا
مِنَ الْعَطَش الشَّديد فَلَيْس نَرْجُو بِه الشَّيْخَ الْكَبيرَ وَلَا الْغُلامٰا

مونك معناسی: ای قیل! نی بولدی سیکا؟ طور - دعا قیل، شاید بزگه الله بولوط بیرر، عادییرنی صوغارور. ایمدی عاد قومی صوسزلقدن سوزلرینی آیرب ایته آلماسلق بولوب کیچکه کردیلر. بولای بولسه قارتقه‌ده، ایر بالاغه‌ده امید یوق.

شول سوزلرنی آکلاتوب کویله‌گاچ، ایلچیلر خفالاندیلر. مکه‌گه تیزره‌ك بارب قربان قیلمق بولدیلر. لقمان ایله مرثد اوّلده باشرین توتقان ایمان‌لرینی آشکاره قیلوب: «عاد قومی هود علیه‌السلامغه ایمان کیترسه‌لر-یغمور یاوار» دیدیلر. قیل اسملیسی بو ایبده‌شلرینك مؤمن بولغانون، همده اوزی ایله بر تلاکده بولمایاچاقلرینی بلدی. قیل اوزی یالغزی‌غنه باروب قربان قیلوب، یغمور یاودرمقچی بولوب کیندی. اما لقمان ایله مرثد آندن ئلگره‌ك حرمتلی اولان کعبه بولاچق اورنغه باروب، قیل‌نك دعاسینی کیری قایتارلمقنی الله‌تعالی‌دن صورادیلر. هر ایکیسینه «ایمان‌سز قیل‌نك دعاسی قبول ایتلمای قایتارلور» دیب هاتف‌دن [1] طاوش ایشدلدی، لقمان ایله مرثددن صوك قیل‌ده کیلدی. قربان قیلوب حاجتن صورارغه کرشدی: «ای کوك تکریسی، سین بله‌سك، مینم‌حاجتم بار، لکن اوزکا معلوم، سلامتلك صورار ایدم، مینم آغرقم یوق، مین بورچم بولسه تولارگه باردم صورار ایدم، بورچم‌ده یوق، مینم حاجتم شول: عاد قومی‌نه یغمور بیره‌سك، بو آچلق بلاسندن بزلرنی قوتقاره‌سك» دیب دعا قیلدی. شول ساعتده کوکده اوچ بولوط کورندی. هاتف‌دن! «ای قیل، قومك ایچون شوشی اوچ بولوطدن برسی‌نی اختیار قیل» دیب بر طاوش ایشدلدی. قیل بولوطغه قارادی: برسی قاره بولوط، برسی قزل، برسی آق؛ قاره بولوط‌نك یغموری کوب بولور دیب اویلاب قاره بولوطنی

---

[1] هاتف- ایتوچیسی کورنمی کیلگان طاوشدر. طاوشی ایشدلور، سوزی آکلانور، بو سوزنی ایتوچی‌سی کوزگه کورنماس.

صورادی. حالنکه اول بولوطده عذاب اثری بار ایدی. الله‌تعالی عذاب فرشته‌لرینه قاره بولوطنی عاد قومینه یبه‌رر گه بیوردی. قبل ایبده‌شلری قاتینه کیلدی‌ده قاره‌بولوطنی اوزیرلرینه یبه‌رلگانلکنی سویله‌دی.

عاد قومی دورت کوز ایله یغمورنی کوته‌لر ایدی. قاره بولوطنی کوردیلر، هر قایوسی قوانشدیلر، «یغمور یاوار» دیب سیوندیلر، جیل هم بولوط کیله باشلادی. هود علیه‌السلام بونك عذاب جیلی ایکانلکنی بلدی. عاد قومینه: «یوق! بورحمت توگل، بلکه اوزگز آشقدرغان عذاب جیلی‌در» دیدی. بولوط کیلدی، جیل قوبدی، هر نرسه‌نی آطوب تاشلی باشلادی: حیوانلرنی، مال‌لرنی هواده اوچرتوب یورته‌ده یبرگه به‌روب هلاك قیلا ایدی. عاد قومی‌مونی کورب‌ده عبرت آلمادیلر. هر بولوطدن یغمور یاوغانده جیل، داول بولا، توفتار ئلی دیب برسن برسی یوانتشدیلر. ایولرندن چقدیلر، بولارنك چغولرینی هود علیه‌السلام کوردی، ایمان کیتره‌لردیب اویلادی. هودعلیه‌السلام یانینه کیلدیلر؛ لکن ایمان کیترماینچه آنك یانندن کیری کیتدیلر، جیل بولارنك برسن تارتوب آلوب هواده اوچرتوب یورته‌ده یبرگه به‌رب تاشلی، شونده کل کبی ایدب هلاك قیلا ایدی. عادقومی هر قایوسی شول‌ره‌وشچه هلاك بولوب بتدیلر.

تفسیر خازن سوزنچه: جیل خاطرلرنی قوبتارب آلوب هواده یورته باشلادی. مونی کورگاچ عاد قومی ایولرینه کروب ایشکلرینی یکله‌دیلر، جیل کیلوب ایشکلرینی صوورب آلوب هواده اوچرتوب یورته باشلادی، الله‌تعالی جیل گه قم بورانی قوزغاترغه بیوردی. جیل آلارنك اوستلرندن قومنی قابلاب کیتدی. عاد قومی قوم آستنده یدی سکز کون انغراشوب قالدیلر. آندن صوك الله‌تعالی جیل گه قمنی آلوب تاشلاب عاد قومی‌نك تنلرینی دیکزگه ارغترغه بیوردی. جیل آلارنی دیکزگه ارغتدی، شول روشچه بیك قاطی قهرلب هلاك قیلدی. اما هود علیه‌السلام اوزینه ایمان کیترگان کشی‌لرایله برگه ایمانسزلردن آیرلوب ئه‌یلانه‌لرینه بر صزق صزدی‌ده شول صزقدن طشقه چقماسقه بیوردی. صزق ایچنده بولغان مؤمن‌لرگه جیل‌نك هیچ ضرری ایرشمه‌دی؛ بلکه اول جیل مؤمن‌لرگه یکل گنه خوش جیل بولدی.

حضرت عائشه رضی الله عنها روایت قیله در: «رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری بولوط کورسه، قورقو اثری یوزینه چقا، بر آلغه، بر آرطقه ئه یلانه، بر ایوگه کره، برچقا ایدی. یغمور یاواباشلاسه، یوزی آچیلا، شادلق اثری کورنه ایدی. رسول الله دن «نی سببلی بولوط کورنگاچ یوزگزده قورقو اثری کورگازه سز؟» دیب صوراغاچ، رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری: «آنك قهر بولوطی توگل ایکانن کم بله؟ هود قومینه کیلگان بولوط کبی بولسه، نی اشله رسك؟ حالنکه آلارده بولوطنی کورگاچ «آنه بولوط کیله، بزگه یغمور یاوار!» دیب شادلانغانلر ایدی. بولوط کیلگاچ رحمت بولوطی بولماینچه قهر بولوطی ایکانینی کوردیلر. شول بولوط بارسنده هلاك قیلدی» دیوب جواب بیره ایدی.

فائده: رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری بولوط کورسه: (اَللّٰهُمَّ اِنّی اَسْئَلُكَ خَیْرَهٰا وَخَیْرَ مٰا فیهٰا وَخَیْرَ مٰا اُرْسِلَتْ به، وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهٰا وَشَرِّ مٰا فیهٰا وَشَرِّ مٰا اُرْسِلَتْ به) دیب دعا قیلادر ایدی.

معناسی: «یا ربم، مین سیندن اول بلوطنك ایذگوسینی، اول بولوطده بولغان نرسه نك ایذگوسینی، همده آنك برله یبه رلگان نرسه نك ایذگوسینی صوریمن؛ دخیده اول بولوطنك یاوزلغندن و آنده بولغان نرسه نك یاوزلغندن واول بولوط ایله یبه رلگان نرسه نك یاوزلغندن صغنامن» دیمکدر.

صالح علیه السلام.

صالح علیه السلام نك آتاسی عبید، آنك آتاسی اسف، آنك آتاسی ماشج، آنك آتاسی عبید، آنك آتاسی جادر، آنك آتاسی ثمود، آنك آتاسی جائر، آنك آتاسی ارم، آنك آتاسی سام بن نوح در.

ثمودنك بالالری، بالالری نك بالالری بیك کوب بولوب همه سینه بابالری نك اسمی ایله «ثمود» دیب یورتله در. صالح علیه السلام ده شول نسلدن در. عاد قومی هلاك بولغاچ، صو کنده یر یوزینی ثمود قومی تو تدی. عاد قومی یمن دیارنده حضرموت یاننده ایدی. ثمود قومی ایسه حجاز ایله شام آراسنده «حجر» دیگان اورنده بولدی. رسول

الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری تبوك صوغشینه بارغان وقتده حجر دیگان یرگه یقین کیلگاچ: «بو اورن قرداشم صالح پیغمبر اورنیدر» دیدی. ثمودقومی بیك قوّتلی بولدیلر. اوزون عمر سوردیلر. اوزلری بیك بای ایدی، طاشلرنی یونوب یورطلر صالالر ایدی. لکن بایلقلری آرتقان صایون یاوزلقنی ده آرتدرالر، حق یولنی طاشلاغانلر، هرقایوسی آزغانلر، پوتلرغه عبادت قیلالر ایدی. الله تعالی آلارنی حق دین گه اوندامك ایچون صالح علیه السلام نی یباردی. صالح علیه السلام آلارنك آراسنده شریف نسلدن ایدی. یاش وقتنده آنی بیك یاراتهلر ایدی. صالح علیه السلام آلارنك اوز آرالرنده اوسوب پوتلرغه هیچ تابنمای ایدی. ثمود قومی: «ئللی یاش وقتی، اوسکاچ وعقل کرگاچ تابنور، مونك عقللی بولاسی حاضردن اوك بلنوب طوراء، اوسکاچ بزنك کیکّاشلرمز گهده یارار، پوتلرنكده نیچك ایکانون بلور» دیب سویلاشهلر ایدی.

اللهتعالی طرفندن صالح علیه السلامغه پیغمبرلك کیلدی. صالح علیه السلام ثمود قومینی حق دین گه اوندی باشلاب: «ای قومم، بر اللهدن باشقه عبادت قیلنهچق هیچ ذات یوق!» دیدی. ثمود قومی: «ای صالح بز سینی بولای بولور دیب اویلامی ایدك. سینده امیدمز بیك زور ایدی. ایندی سین اوسکاچ بزنی آتا ـ بابالرمز دینندن چغاروب آلار عبادت قیلاتورغان نرسهلردن طیاسكمونی؟» دیدیلر. صالح علیه السلام: «مین سزگه اشانچلی پیغمبرمن، سوزمنی توتگز، اللهدن قورقگز، سز بو اورنده شوشی چیشمهلر، باغچهلر، ایگنلر وخوش بولغان خرمهللرده «شولای طنچقنهتورزمز، منگو شولای قالورمز، قیلغان اشمزگه جزا بیرلماس» دیب اویلیسزمونی؟ الله تعالی سزنی پیردن یاراتدی. عمر بیردی. سز اللهغه توبه استغفار قیلگز. اللهنك رحمتی یافندر. اللهتعالی دعا قیلوچینك دعاسینی قبول ایدر» دیدی. ثمود قومندن بیك آزغنهسی. ایمان کیتردیلر، باشقهلری ایمانسز قالدیلر. «سین اوندا گان نرسه گه بز شیکلهنهمز، اشانما آلمیمز، کوگلمز اوطرمی» دیدیلر. نی قدر نصیحت قیلسهده صالح علیه السلامنی طگلامادیلر.

ثمود قومی بر کونی کیکاش ایدشوب صالح علیه السلام یانینه کیلوب «ای صالح، سین حق بولغوچی تکرم بار؛ مین آنك ییارگان ایلچی‌سی‌و پیغمبری دیب دعوی قیلاسك. اگر سین حق پیغمبر بولساك بزگه بر معجزه کورسات! فلان کون بزنك عید کونمزدر. شول بیلگوله گان عید کونمزده سین‌ده بزنك ایله چغارسك. اوز کنك تکریکه دعا قیلورسك. بزده‌اوزمزنك‌پوت‌لرمزنی آلوب چغارمزده دعا قیلورمز. سینك دعاك قبول بولسه بز سینك دینکه کررمز؛ بزنکی قبول بولسه سین بزنك دینمزگه کررسك»دیدیلر. صالح علیه السلام راضی بولدی. عید کونلری بولدی. بارسی‌ده چقدیلر. مشرکلر اوزلری‌نك پوت‌لرینه دعا قیلدیلر هیچ نرسه بولمادی. نوبت صالح علیه السلامغه‌یتدی. ثمود قومی‌نك‌خواجه‌سی عمرو اوغلی چندع اسملی کشی‌طاغ‌چیتنده‌ره‌ك آیرم یالغز یاتا تورغان طاشقه [1] اشارت قیلوب: «مونه بو طاشدن بزگه آنا تویه چغار. حاضر چقغاچده اول‌تویه بالا کیترسون» دیدی. صالح علیه السلام بولاردن وعده آلدی. الله‌تعالی گه دعا قیلدی. تاش یارلدی، ایچندن‌قورصاقلی برتویه‌چقدی. ثمودنك‌الوغلری شونده قاراب‌توردیلر. نه‌ق اوزلری صوراغانچه اول قورصاقلی توه شونده حاضر بالالادی. بالاسی زورلقده آناسی قدرلی ایدی. مونی کورب جندع اوزی بر آز قومی ایله ایمان کیتردی. باشقه الوغلری ایمان کیترمدیلر. اوزلرینه ایارگان کشی‌لرنی‌ده ایماندن طیدیلر. آلار صالح علیه السلامنی«بیك اوستا سحرچی ایکان» دیدیلر. توه اوله‌ن آشاب،صو ایچوب یوری باشلادی. صالح علیه السلام: «بونویه سزنك ماللرگز ایله صوغه کیلگانده، نوبت ایله کیلور، آنی صودن طیما گز، ایرك قویکز، ایچسون، آشاسون، لکن آنك بولکز، تویه گه ضرر ایتمه گز. اگرده آثار ضرر بیرسه گز قاطی عذاب ایرشور» دیدی. توه اوزی‌نك نوبتنده صوغه کیلسه باشینی قیوغه طغا، قیونك توبنده گی صوی یوقاری کوتارله ایدی. توه‌نی صاوالر، سوتی بیك کوب بولا ایدی. ایچکاندن آرتوب‌قالغانی‌صاوتلرغه‌طوطرب‌قویالر ایدی. آنسی

---

[1] بو طاش کاتبه اسملی ایدی.

ایکنچی کون ایچار گه بولا ایدی. توه بر اچکانده صونی بیك کوب اچه ایدی. لکن ثمود قومی نك چیراطی بولغان کونی قیوغه صو تاغین چقغان بولا، ایچار لرینه ده یتارلك، نوبت بولمغان کون ایچون آلوب قالورغه ده یتارلك بولا ایدی. توه نك بولارغه اوگایسز اورنلریده بار ایدی: جای کونی اسسی لك بولسه توه یوقاری منه ده ثمود نك حیوانلری اورکوب قاچالر ایدی. صووق بولسه توه بولون نك ایچینه شق اورنغه توشه ایدی. مشرك لرنك توه لری تاغن اورکوب قاچالر ایدی. ثمود ایدی. حیوانلرینه صووق وقتده طاغ باشینه جیل اویناغان صووق اورنده توروب، اسسی وقتده دخی بورکو هم اسسی اورنده تورورغه توغری کیلگانلکدن بو حال لر بیك چیتون بولا ایدی. مشرکلر موگا صبر اینه آلمادیلر. آخرنده توه نی صویارغه اتفاق قیلشدیلر. مونی اوتررگه باشلاب بوروچی ایکی خاتون ایدی. ایکسی ده بای ایدیلر. اول خاتونلرنك برسی غنم قزی غنیزه اسملی ایدی. توه، صغر، قوی لری کوب بولوب اوزی قارنایغان وبیك کوب یاشاگان ایدی بو غنیزه نك قزلری ده کوب وهر قایوسی گوزل وماتور ایدیلر. ایکنچی خاتون محیا قزی صدوق اسملی ایدی. بو خاتونلرنك مالللری کوب ایدی. غنیزه ایله صدوق صالح علیه السلام غه دشمانلق نك چیگنده ایدیلر؛ چونکه صالح علیه السلام نك دعاسیله کیلگان توه سببلی بو خاتونلرنك حیوانلری آرقلادیلر وبیك ناچار لاندیلر.

صدوق نك ایری هراوه اوغلی قسم اسملی ایدی. قسم صالح علیه السلام نك یولداشلرندن ایدی. صدوق اوزی نك مالللری نی ایری قسم گه تاپشرغان ایدی. قسم ایسه مسلمانلرنی قزغانوب بو مالللرنی مؤمن لرگه اوله شکان ایدی. خاتونی صدوق مونی بلوب ایری قسم نی شلته قیلدی. ایری قسم ایسه ایمان نی یاشرمی اظهار قیلوب خاتونی صدوق نی ده ایمانغه اونده دی. صدوق قبول ایتمی باش طارتوب قسم نك اویندن بالالرینی همه سینی آلوب کیتوب آتاسیله بر طوغانلری نك نسل لرینه ایلتوب یاشردی. ایری قسم صدوقغه: «بالالرمنی آلوب کیل!» دیدی. صدوق ایرینه «سبنك ایله مین حکم گه طورا چاق من» دیدی. صدوق

اوزی‌نك آتاسیله بر طوغانلرینك اوغللرینی حاكم ایتدی. آنلر مسلمان ایدیلر، قسم‌نك فائده‌سینه حكم ایتدیلر. «تله‌سه‌ك، تله‌مه‌سه‌ك‌ده بالالرگنی قسم گه طابشر!» دیدیلر. صدوق بالالرنی طابشردی. صگره صدوق ثمود قومندن حباب اسملی بر كشی گه بارب: «شول‌تویه‌نی اوترسه‌ك من سیكا خاتون بولورمن» دیب ئه‌یتدی. حباب قبول ایتمه‌دی. اول قبول ایتمه گاچ، مهرج‌اوغلی مصدع اسملی كشی گه‌باروب: «شول تویه‌نی اوترسه‌ك، سیكا خاتون بولورمن» دیب ئه‌یتدی. مصدع صدوق‌نك بایلغینه، ماتورلغینه قزغوب قبول ایتدی. غنیزه‌ده قدح اهلندن سالف اوغلی قدار اسملی كشی‌نی چاقرب آكا: «شول تویه‌نی اوترساك قزلرم‌نك برسن سیكا بیررمن» دیب ئه‌یتدی. بو قدار غنیزه‌نك سوزینی قبول ایتدی. ایكیسی تویه‌نی اوترگه انفاق قیلشدیلرده یول باصارلردن یدی كشی‌نی اوزلرینه ایه‌رتوب آلدیلر. بارسی توقز كشی بولدیلر. بو یدی كشی‌نك برسی قدار یاقنندن هزیل مبلع اوغلی ایدی. ایكنچیسی مصدع یافث‌لرندن اولوب غنم اوغلی دعر اسملی ایدی. بشسی‌نك اسمی معلوم توگلدر. اوشبو توقز كشی تویه‌نی صویارغه باردیلر؛ لكن بارغاچ تویه‌نی اوترگه قیمادیلر. قایسی‌غنه اوترگه قصد قیلوب بارسه‌ده كوكلینه عذاب قورقنچی كیله‌ده كبری قایتا ایدی. آخرنده ایك یاوزی بارب اوتردی. لكن بعض مؤرخلر باشقه‌چه‌راق یازدیلر. آنلر سوزنچه، صالح علیه السلامغه: «قومك تویه‌نی اوتره‌چكدر» دیب وحی كیلدی. صالح علیه السلام قومینه: «شوشی آیده بر بالا طوغار، اول اوغلان تویه‌نی بوغازلاب سزنك هلاك بولوگزغه سبب بولور» دیب ئه‌یتدی. ثمود قومی اوز آرا بو آیده طوغان بربالانی اوترگه اتفاق قیلشدیلر. شول آی‌ده توقز بالا طوغدی. طوقزنده اوتردیلر. اونچی بالاده طوغدی. بو بالانك آتاسی سوزی اوتملی كشی ایدی هم بو بالا بو كشینك ایك الكگی بالاسی ایدی. اول‌شول سببلی اوترلمی‌قالدی. بو بالا اوسب زور بولا باشلادی. اوترلگان بالالرنك آتا - آنالری بو بالاغه قاراب قزغالر ایدی. «بزنك بالالرمزده اوترلمه‌گان بولسه‌لر، شوشی بالا شیكللی اوسب زور بولور ایدی» دیب سویله‌شه‌لر ایدی.

شول سببلی بونلر: صالح علیه السلام‌غه قاطی دشمان بولدیلر. آنی اوترمك ایچون اتفاق یاصادیلر. «بز اوتر گاننی کشی بلمه‌سون ایچون بر حیله قوروروغه کیره‌ك» دیدیلر. قورغان حیله‌لری شول روشجه ایدی: بز «سفر گه چغامز» دیب خلقه سویله‌رگه کیره‌ك. صوگندن «سفر گه» دیب چغوب کیتوب قرغه بارغاچ بر اورنده یاشرنوب طوروب، کیچ، قارانغو توشکاچ، کیری قایتوب صالحنی اوترمز صوگندن صوراوچی بولسه، «بز سفرده ایدك، بر نرسه‌ده بلمیمز» دیب ایتورمز» دیدیلر. حالبوکه صالح علیه السلام آلار اویلاغانچه اوبونده یوقلامینچه، «مسجد صالح» دیگان مسجدکه باروب الله‌غه عبادة ایله شغلله‌نه‌در ایدی. ایرته بر له خلق آراسینه قایتوب آلارغه وعظ نصیحت قیلا ایدی. مذکور طوقز کشی بر برسینه سوز قویشدیلر. سفرگه چقغان بولوب «فلان اورنده‌غی فلان چوقرغه باروب کرمزده قارانغوغه قدر شونده طوروب، صوگندن صالحنك اشن بترمز» دیب وعده قویشدیلر. بونلر «سفر گه چغامز» دیب آول دن چغوب کیتدیلر. بیلگلی چوقرلرینه بارب کردیلر. کیچ بولدی، لکن الله تعالی آلارنك اوز مکرلرینی اوزلرینه قایتاردی: چوقر ایچنده اوستلرینه برطاش توشوب بارسنده یه‌نچوب هلاك قیلدی. بو اشدن خبری بولغان آول خلقی‌نك بعضسی چوقردن اوتوب بارغانده قاراغانلر ایدی، تگی طوقز کشینك بارسی‌ده اولوب یاتقانون کوردیلر. آولغه کیلوب خلقه قیچقردیلر: «صالحنك ظلمی چیکدن اوزدی. طوقز کشی‌نك بالالرینی اوترتوی گنه یتمه‌گان، اول کشی‌لرنك اوزلرنده اوترگان» دیدیلر. مونی ایشتوب آول خلقی تویه‌نی اوترگه جیولدیلر. لکن باشقه‌لری عذاب قورقوسی سببلی تویه‌نی اوترگه قیا آلماغاندن، صالح عه‌م آولدن صفتنی بیان ایتکان اوغلان کیلوب تویه‌نی اوتردی. تویه قیودن صو اچه‌رگه کیلگان ایدی، صو اچکان وقتنده شول بدبخت اوغلان کیلوب تویه‌گه چابدی. تویه یغلدی. بالاسن‌ده اوترگه تله‌گان ایدی، بالاسی قاچوب اوزلری چقغان طاش قاتینه طاغ‌غه منوب کیتدی. صالح علیه السلام‌غه «تویه‌نی اوتردیلر» دیب خبر ایرشدردیلر. صالح

علیه السلام سکیلوب: «ای قومم، نی ایچون اول تویه‌نی اوتردکز؟ عذاب کیلور بیت!» دیدی. قومی «بز اوترمه‌دك، فلان اوغل اوتردی» دیدیلر، صالح علیه السلام: «بالاسن طوتوب کیتره آلسه کز، احتمال عذابدن قوتلورسز. تیزره‌ك بالاسینی طوتارغه قارا کز!» دیدی. صالح علیه السلام اوزیده قومی ایله طاغغه چقدی. تویه بالاسی صالح علیه السلامنی قومی ایله برگه کیلگانن کوردی. کوزندن یاش آغزوب اوچ کره طاوش بیردی‌ده اوزلری چقغان طاشقه کروب کیتدی. صالح علیه السلام: «اوچ قات‌قچقروی شوکا اشارة: اوچ کوندن عذاب کیله‌چکدر. علامتی شولدر: اوّلکی کون یوزکز صاری، ایکنچی کون قزل، اوچنچی کون قارا بولورده دورتنچی کون عذاب کیلوب هلاك بولورسز» دیدی. قومی اول سوزدن مسخره ایدوب کولشدیلر. لکن طاك بولغاچ قاراسه‌لر، همه‌سینك‌ده یوزلری صاب صاری بولغان. بر برسی‌نك یوزینه قاراشدیلرده قایغرشدیلر، صالح علیه السلام‌نك سوزی راست بولوینه اشاندیلر. «برنچی کونمز اوزدی!» دیب قچقرشدیلر. ایکنچی کون طاکغه کرگاچ یوزلرینی قب قزل قانغه بویالغان توسلی کوردیلر. چابالانشدیلر، یغلاشدیلر: «البته عذاب کیله‌چك ایکان» دیب نغتوب اشاندیلر. اوچنچی کون طاکغه کرسه‌لر، یوزلرینی قوروم توسلی قاب قارا کوردیلر. بربرسی‌نك یوزینه‌قاراشدیلر. «عذاب کیله بیت آخری!» دیب قچقرشدیلر. عذاب کونلری اولاچق دورتنچی کون یکشنبه گه طوغری کیلدی. صالح علیه السلام آلارنك آرالرندن چقدی. شامغه کیتدی. آندن فلسطین‌غه باردی. «رمله» دیگان اورنغه کیلوب اوطردی. اما ثمود قومی عذاب کونی بولغاچ کفن‌لر ایله کفن‌له‌ندیلر، اوزلرینی یرگه صالدیلر. «عذاب قایسی طرفدن کیلور ایکان» دیب بر کوکگه بر یرگه قاراب طوردیلر. ضحی [1] وقتی ایرشکانده کوکدن

---

[1] ضحی وقتی دیب شرعی کون‌نك اورتاسینه ئه‌یتله‌در. شرعی کون طاك دن باشلاب قیاش باتقانچی اولان وقت‌در. شونك نه‌ق اورتاسی ضحی وقتی‌دیب ئه‌یتله. طاك باشی ایله قیاش چغو آراسی ایکی ساعت بولسه ضحی وقتی توش وقتندن بر ساعت ئلك بولا. اگر ایکی آراسی اوچ ساعت بولسه ضحی وقتی توش وقتندن ساعت یاریم ئلك بولا.

بيك قوتلى طاوش كيلدى. اول طاوش‌ده دنيادەغى هر تورلى قورقنچ‌لى طاوشلر بار ايدى. شول طاوش‌دن قورقوب يورەك‌لرى يارلوب بتدى. شونك ايله الوغسى، كچى‌سى، ايرى، خاتونى، بالا چاغاسيله بارسى هلاك بولديلر. باری بر قزغنه هلاك بولمى قالدى. بو قز «ذريغه» اسملى ايدى. صالح عليه‌السلام‌غه دشمانلرنك برنچى‌سى ايدى. اول قز اوزى يورى آلمى ايدى. الله‌تعالى بر حكمت ايچون آنك عذاب كيلووى ايله آياغن يورر. گه يار اولى قيلدى. قز سيكرب طوردى‌ده كيتوب حجاز ايله شام آراسنده‌قزح‌ديگان‌يرگه باردى. شونده‌بولغان‌خلقغه واقعه‌دن خبر بيردى. آندن صونك صوصوراب اچدى‌ده صكره هلاك بولدى. الله‌تعالى، ياوزلرغه عبرت بولسون ديب ثمود قومى‌اوزلرى‌نك ياوزلغى سببلى نينداين قهرگه اوچراغانون باشقه‌لرغه خبر بيرسون ايچون، اول قزغه: كيلوب خبر بيررلك عمر وسلامتلك بيردى.

ابراهيم عليه الصلوة والسلام.

ابراهيم عليه السلام‌نك نسبى:

ابراهيم عليه السلام‌نك آتاسى [١] آزر، آنك آتاسى ناخور، آنك آتاسى ساروغ، آنك آتاسى فالغ، آنك آتاسى عابر، آنك آتاسى شالخ، آنك آتاسى قينان، آنك آتاسى ارفحشد، آنك آتاسى سام، آنك آتاسى نوح النبى عليه السلام‌در. ابراهيم عليه‌السلام‌نك طوغان اورنى‌ده خلافلى‌در: بعض‌لر - اهواز ولايتى سوس‌ده طوغدى - ديب ثەيته؛ بعض‌لر سوزنچه بابل‌ده طوغان، بعض‌لر: كوثى‌ده، بعض‌لر حران‌ده طوغوب صوكندن آتاسى بابل‌گه كوچردى، ديديلر. اهل علم ابراهيم عليه‌السلام‌نى «نمرود بن كوش زماننده طوغدى. بو نمرود

---

[١] مؤرخ‌لر هر قايوسى ابراهيم عليه السلام‌نك آتاسينى تارخ ديب يازەلر، اما قرآنده آيرم‌آچق آزر ديب ثەيته شونك ايچون بزده آزر ديب يازدق. مونى بعض‌لر تارخ‌اسم، آرزلقب بولوب لقبى ايله مشهور بولغاندن قرآنده آزر ديب يوللى‌لر. بعض‌لر ايته: آزر ابراهيم عليه السلام‌نك آتاسيله بر توغمه قرداشى ديلر. بعض‌لر ابراهيم عليه السلام‌نك آتاسى‌نك آتاسى آزر ايدى‌ديلر. تفسير كبيرده تفصيلى مذكوردر. سورهٔ انعام ٤ نچى مجلد.

بتون دنیاغه پادشاه بولغان ایدی - دیلر. «بتون دنیاغه پادشاه بولوچی اوچ کنه کشی بولغان» دیدیلر. ایکیسی ایمان اهلندن بولوب برسی سلیمان علیه السلام، ایکنچیسی ده ذوالقرنین در: اوچنچی سی ایسه مشرك بولوب اوشبو نمرود» دیدیلر. بعض لر موگا دورتنچی نی ده یازدیلر، آنسی بخت نصر در.

ابراهیم علیه السلام نك طوغان وقتی ایله طوفان آراسی بر مك ایکی یوز آلتمش اوچ یل، اما آدم علیه السلام نك یاراتلوندن حسابلاغانده اوچ مك اوچ یوز اوتز یدی یل بولغان ایدی.

نمرودنگ نسبی هم کورگان توشی.

نمرودنك آتاسی کنعان، آنك آتاسی سنجاریب، آنك آتاسی کورش، آنك آتاسی حام، آنك آتاسی نوح علیه السلام در. نمرود بر وقت نی توش کوردی. توشنده بر یولدز طوغدی. بو یولدز قیاش برله آی نك یاقتیلق لرینی آلوب بتردی. قیاش برله آی نك یاقتیلق لری برده قالماغانغه نمرود بیك قورقوب یوقوسندن اویغاندی. ساحرلر و کوره زه لرنی جیوب «بو توش نك تعبیری نیچك؟» دیب صورادی. بونلر: «بو یل سینك مملکتکده بر بالا طوغار، اول بالا سینك دولتك نك کیتوینه هم هلاك بولوگا سبب بولور» دیب جواب بیردیلر. شوندن صوك نمرود بو یل طوغان ایر بالالرنی اوترگه بیوردی. هر اون خاتون غه بر صاقچی قویدی. بالا طابقان خاتون نك بالاسینی قاریلرده قز بولسه قالدرالر، ایر بولسه اوتره لر ایدی. خاتونلر باری حیض کوره باشلاسه لرغنه قاراولچی قویملر ایدی. شول وقتده «هیچ بر ایر خاتونینه یاقین لق قیلماسون!» دیب نمرود بیورق نامه طاراتدی. ابراهیم علیه السلام نك آتاسی ایوینه قایتدی. خاتونی پاکلانگان ایدی. ایکنچی کونی خاتونینك یوککه اوزغانی معلوم بولدی. وقت ایرشکاچ ابراهیم علیه السلام طوغدی. بو طوغرودہ مؤرخلر تورلیچه یازغانلر. لکن بر آز کوگل اوطرلق بولغان سوز اوشبو توبانده یازلاچاق سوزدر: آزر نمرودنك بیك اشانچلی یاقن کشی لرندن ایدی. منجم لر

« اول بالانك آنا فورصاغينه توشوی فلان كيچده بولور » ديب خبر بيرديلر. نمرود: « اول كيچنی شهرده هيچ بر ايرذاتی قالماسون، بارسی‌ده چيتكه چقسونلر، شهرده باری خاتونلرغنه قالسون، هيچ قايده چقماسونلر!» ديدی. شولای ايتوب خاتونلر ايله ايرلر برگه بولماغاچ مذكور بالا آنا فورصاغينه توشمی قالور ديب اويلادی. حالبو كه نصيب بولغان اش آندی يوق بار تدبيرلر ايله گنه بولمی قالو احتمالی يوقدر. نمرود اوزی‌ده عسكرلری ايله شهردن چيتكه چقغان ايدی. چقغاچ بلندی، كه نمرودنك كيره كلی بر نرسه‌سی اونطلوب قالغان، آنی باروب شهردن آلوب كيلمك لازم بولدی. نمرودنك بيك نق اشانغان كشی‌سی آزر ايدی. نمرود آزر گه: «مين سينی يوموش ايله شهر گه يبه‌رمن. خاتونك‌يانينه‌بارماينچه‌غنه كيلورسكمی ؟» ديدی. آزر « فايده اول يانينه بارو، مين خاتونوم ايوينه‌ده بارمام، چونكه مينم دينم اول اشدن يراق قويه‌در » ديدی. نمرود آزرنی يبه‌ردی. آزر پادشاه‌نك يوموشنی اوته‌دی. اوزلری‌نك يورطلری طوغروسندن اوتوب بارغانده « طوقته ئلی، ايوده نی اشلەب طوره‌لر ايكان ؟» ديب اوزی‌نك اوينه كردی. قولندن اختيار كيتدی. نمرودنك طيغانـون اونوتـدی. هم خاتونی ايله كورشدی. خاتونی فورصاقلی بولدی. لكن باشده‌راق فورساقلی بولغانون آزر گه‌ئه‌يتمه‌دی. ايرته‌سی كون منجملر: « اول بـالا بو كيچده آنا فورصاغينه توشدی » ديب خبر بيرديلر. لكن بر آز زمانلر اوتدی. بو سوزلرده اونوطلا توشدی. خلق آراسنده شاولاولر باصلدی. آقرنلاب بالانك طوغار وقتی‌ده ياقن‌لاشه ايدی.

ابراهيم عليه السلام‌نـگ طوغوی.

آزرنك خاتونی يوكلی بولغاندن صوك بالاسينی نمرود صاقچی‌لرندن نيچك ايتوب آلوب قالورغه، نيچك ايتوب آلارغه بلدرمسكه كيره‌ك لگی حقنده اويلی باشلادی. شهرده نيچكده بلنو احتمالی بولغاندن شهرده طابماينچه شهرنك طشقی‌ياغنده بالا طابونی مصلحت كوردی. شونك ايچون شهردن چيتكه چغوب، بر ييرده بيك اوكنمای چوقور طابوب

بیلگوله‌ب فویدی. بالا توغار وقت یتکاچ اوزی‌نك کیره‌ك یاراغینی حاضرله‌دیده شول چوقرغه بارب کردی؛ بیکل گنه‌طابدی، بالانی فاراب شونده قالدردی. یرتقچ جانوارلردن صاقلق ایچون چوقرنك آغزینه طاش فویدی‌ده قایتوب شهر گه کیتدی. آناسی هر وقت بالانی باروب قاری ایدی. بالاسی‌نك بارمق صوروب یاتقانینی کوره ایدی. بر وقت بارمق‌لرینی فارادی، فاراسه نی کورسون، بالانك رزقی شونده ایمش: بر بارماغندن سوت، برسندن بال، برسندن صو کیله ایکان. بیك شاد بولوب قایتدی. باروب آزرگه‌ده ئه‌یتدی. آزرده خوش کوردی. بالانی بارب قاری طورغان بولدی. بالا بیك تیزلك ایلان اوسه ایدی، هیچ باشقه بالا کبی توگل، کوندہ آطنه‌لق قدراوسه ایدی. اوزاقده اوتمه‌دی، سویله‌شه‌ده باشلادی.

ابراهیم علیه‌السلام آناسندن ربسنی صوراوی.

بر وقت بالا آناسینه: «مینم ربم کم؟» دیدی. آناسی: «مین» دیب جواب بیردی. بالا: «سینك ربك کم؟» دیدی. آناسی «آتاك آزر» دیب جواب بیردی. بالا: «ئه‌تی‌نك ربی کم؟» دیدی. آناسی: «نمرود» دیدی. بالا: «نمرودنك ربی کم؟» دیدی آناسی «چو، تیك طور!» دیدی. بالا طوقتادی. آناسی ایوینه قایتدی‌ده آناسی آزرگه: «بیر اهلی‌نك‌دینن اوزگه‌رته طورغان بالانی بله‌سڭمی؟ اول کم؟ بلمه‌سه‌ك بل، اول بالا شوشی‌نزنك ابراهیم!» دیب ئه‌یتدی. هم بالاسی ئه‌یتکان‌سوزلرینی‌سویلادی. بو سوزلرنی ایشتکاچ آناسی آزر ابراهیم‌نك یانینه کیلدی. آناسی کیلگاچ بالا ینه:

«ئه‌تی مینم ربم کم؟» دیب صورادی. آناسی: «آناك» دیدی. بالا ینه «ئه‌نی‌نك ربی کم؟» دیب صورادی. آناسی آزر: «مین» دیدی. بالا ینه: «سینك ربك کم؟» دیب صورادی. آزر «نمرود» دیدی. بالا ینه «نمرودنك ربی کم صوك؟» دیدی. آناسی یاکاغینه صوقدی‌ده «تیك طور!» دیدی. بالا طوقتادی. آناسی کیلگانده بالا آناسندن «شوشی

مین طور اطورغان اورندن باشقه طاغن اورن بارمی» دیب صورادی. آناسی «بار» دیب جواب بیردی. ابراهیم: «مینی موندن چغارگز، مینم اول اورننی کورمسم کیله» دیدی، شوندن صوڭ آنی چغاردیلر. قیاش باتقان ایدی.

ابراهیم علیه السلام بالا وقتنده چقردن چغوب الله‌تعالی‌نڭ بارلغینه دلیل ازلی باشلاوی.

ابراهیم علیه السلام چقردن چقماچ صغرلر، تویه‌لر کورب آلارنڭ نی‌ایکانلکلری طوغروسنده صورادی. آتاسی- بو قوی، مونسی صغر، تگیسی تویه دیب هر صوراغان نرسه‌سینی کورسه‌توب جواب بیردی. کورمه‌گان، بلمه‌گان بر نرسه کورسه آنی حاضر صوری، آتاسی آڭار تیوشنچه جواب بیره ایدی. آندن صوڭ ابراهیم علیه السلام: «البته بونلرنڭ یوقدن بار قیلغان رب‌لری بولورغه کیره‌ك» دیدی. کوك‌گه ییرگه قارادی: «مینی آشاتقان، اچرتکان مینی طویدرغان، قاندرغان ربم بر الله‌در؛ آندن باشقه حق معبود یوقدر» دیدی. یوقاریغه طابا قاراغان ایدی، کوکده مشتری یولدزینی کوردی! مونه «ربم شوشی‌در» دیدی. اوزاق تورمادی، یولدزده باتوب کوزدن یوغالدی. مونی کوروب: «مین یوغالا طورغان نرسه‌لرنی سویمه‌م» دیدی. یولدز باتوغا، آی چقدی. آنی کورب: «مونه ربم شوشی‌در» دیدی. آی باتدی. آی‌نڭ باتقانون کورب: «اکرده مینی حقلقغه ربم اوزی کوندرمه‌سه، مین آداشقان قوم‌لردن بولاچق ایکانمن» دیدی. تون اوزدی. کون بولدی. کوندز بالقوب قیاش چقدی. آنی کورگان ابراهیم علیه السلام: «ربم شوشی‌در، بوهمه‌سندن‌ده الوغراق» دیدی. کیچ بولدی. قیاشده باتدی. ابراهیم علیه السلام قیاش‌نڭ‌ده باتوب کوزدن یوغالغانون، الله بولورغه یاراماغانون کوردی. شوندن صوڭ: «ای قوم‌م، مین سز شرك قاتقان نرسه‌لردن بیزگوچی‌من؛ مین یوزمنی ییر وکوکلرنی بار قیلغان الله‌غه یونالدردم هم مین الله‌غه شرك قاتوچیلردن توگلمن» دیدی.

آتاسی‌نگ صن صاتار ایچون بازارغه یبه‌روی.

حضرت ابراهیم‌نك آتاسی پوت (صن) یاصاب صاتوچی ایدی. اوغلی ابراهیم آزراق اشکه یاری باشلاغاچ، آزر یاصاغان پوتلرن بازارغه ایتوب صاتارغه اوغلی ابراهیم‌غه بیردی. حضرت ابراهیم صن‌لرنی اوستره‌ب آلوب بارا ایدی‌ده: «فائده‌سز نرسه‌نی کم صاتوب آلا!» دیب قیقره ایدی. صاتوب آلوچی بولمی ایدی. بعض وقت صو بوینه آلوب باره ایدی‌ده صن‌نك باشنی صوغه طغا ایدی. «صوصاغان‌سك‌اچ!» دیب مسخره قیلا ایدی. «بازارنك توشدی بیت» دیب ئه‌یته ایدی؛ حضرت ابراهیم‌نك بو اشی خلق آراسنده فاش بولدی. لکن هنوز نمرود قه‌ایشتلمه‌گان ایدی. ابراهیم قومی ایله هر وقت دین توغروسنده مناظره قیلشه (سوز چالشتره) ایدی. سوزی‌ده هر وقت اوستون بولا ایدی.

ابراهیم علیه‌السلام‌غه پیغمبرلك کیلوب حق دین گه نغتوب اوندا‌وی.

ابراهیم علیه‌السلام‌غه‌الله تعالی طرفندن پیغمبرلك کیلدی. شول‌سببلی ابراهیم علیه‌السلام اوّل آتاسی‌نی حق دین گه اوندە‌دی. «ای آتا، ایشتمی، کورمی، سکا هیچ فائده ایته آلمی تورغان‌نرسه‌لرگه نیك‌تابناسك؟» دیب بیك کوب وعظ ونصیحت قیلدی. آتاسی: «سین منم تابنا تورغان آله‌لرمدن یوز دوندره‌سکمنی. اگرده بزنك آله‌لرمزنی خورلاودن توقتاماسه‌ك، مین سینی قینارمن، سین تیزره‌ك میندن قیین آلوب خوارلق کورگانچی میندن چیتکه تاباکیت، اوزاق زمان میندن یراق بول» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام آتاسینه همده قومینه پوت‌لرغه عبادت قیلونك باطل ایکانون بلدرر ایچون ئلك نی ایچون تابنولرینی صوراب «بو صوك بو گوله بو گوله تابناسز، آنلر نیندی صن‌لر صوك؟» دیدی. قومی، بز آتا بابالرمزنك شول صن‌لرغه تابنغانلرن بله‌بز، آلار بلمی گنه اشلامه‌س‌لر. شونك ایچون بزده شول صن‌لرغه تابنامز» دیب جواب بیردیلر.

ابراهیم علیه‌السلام آلارغه: «سز اوزگزده، آتا وبابالرگزده آیرم آچق آزغنلقده بولغانسز» دیدی. قومی: «ابراهیم، سین بو سوزلرگنی چنلاب ئه‌یته‌سگمی، یا ایسه اویناب‌قنه سویلاشه‌سگمی؟» دیدیلر. ابراهیم‌علیه‌السلام اوزی‌نگ چنلاب سویله‌شکانن آگلاطرغه طرشوب: «سزنگ ربگز ییر وکوکلرنی یوقدن بار ایتکان بر الله‌در. مین اوشبو گا شاهدمن» دیدی. لکن قومی بوسوزلرگه هنوز قولاق صالمادیلر. ابراهیم علیه السلام: ینه «ای قومم، الله‌غه شرك قاتما گز! شرك‌نگ باشی کفردر. سز بلگز، اوزگز هم بورنغی آتا وبابالرگز عبادة قیلا طورغان تورلی معبودلرگز — بارسی‌ده میگا دشمانلردر، بارچه عالمنی تربیه ایتکوچی الله‌غنه مینم حق معبودم» دیدی. قومی: «نمرودنی ئه‌یته‌سگمی؟» دیدیلر. ابراهیم علیه‌السلام: «یوق! مینی یوقدن بار ایتکان الله‌غه عبادة قیلام، اول شوندای الله، که میگا طعام بیره، آشاته، اچرته، آغرسام شفا بیره» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام‌نگ بو سوزلری تاغنده آرتغراق خلق آراسنده مشهور بولوب نمرودقه‌ده ایشتلدی.

ابراهیم علیه السلام‌نگ نمرود ایله سوز چالشتروب نمرودنی تمام آبدراتوی.

اوزینی «اله» دیب آتاغان نمرود: «سز اوزگز، آتا وبابالرگز آزغنلقده ییر وکوکلرنی یاراتقان بر الله‌غه عبادة قیلگز!» دیب ئه‌یتوچی بارلغن ایشتکاچده آنی بیك تیز چاقرتدی. ابراهیم علیه السلام کیلگاچ آگا: «سین، ابراهیم، ییر وکوکلرنی یاراتقان زور قدرتلی الله بار؛ مین آنگ ایلچیسی» دیب ئه‌یته‌سگ ایکان. سین آنی اوزگ کوردگمی، اول نینداي اله؟» دیدی. ابراهیم علیه السلام: اول شوندای الله‌تعالی‌در، که ترگزه‌ده، اوتره‌ده» دیدی. نمرود: «میندده اوتره‌م‌ده، ترگزه‌م‌ده» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «نیچك ایتوب اوتره‌سگ‌ده ترگزه‌سگ؟» دیدی. نمرود اولم جزاسینه حکم‌ایتلگان ایکی کشی کیتردی‌ده برسنی اوتردی، برسینی اوترمی یبه‌ردی. «مونا، میندده اوتردم‌ده، ترگزدم‌ده» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «آلای ایسه، الله تعالی قیاشنی مشرق طرفندن

چغاره، سین آنی بایشندن چغار!» دیدی. نمرود آبترادی، جواب بیره آلمادی. لکن هنوز ایمان کیترمه‌دی. ابراهیم علیه السلام هنوز آلارغه دینله‌رینك بوزوقلغنی آکلاترغه طریشه ایدی؛ لکن قومی‌نك برده آکلارغه ایسابلری یوق، بتونلای اویلرینه‌ده آلماغان کبی قیلنالر ایدی. ابراهیم علیه السلام بولارنك اویلری قاطوب قالغانون کورگاچ، شول پوت‌لری‌نك بر اشده قیلا آلمغانقلرینی کورسانه‌سی کیلوب، مونك ایچون بر فرصت وقت کوزه‌ته ایدی. بو فرصت مشرك‌لرنك عید کونلرنده طوغری کیلدی. یل صاین مشرك‌لرنك عیدلری بولا ایدی. شول عیدکه هر فایوسی جیولوب چغالر ایدی‌ده، فایتشلی عبادتخانه‌گه کروب پوت‌لرینه سجده ایته‌لر ایدی. عید کونلری یتکاچ ابراهیم علیه السلامغه آتاسی آزر: «اوغلم سین بزنك ایله عیدکه چقسانك، بزنك عیدمز، پوت‌لر مزنك نیندای‌ین‌شه‌ب ایکانون کورسانك، دینمزنك نیندی یخشی دین ایکانون بلوب بزنك پوت‌لر مزنی خورلاماس ایدك» دیدی؛ ابراهیم علیه السلام چقمقچی بولدی. عیدکونی یتدی. همه‌سی‌ده عیدکه چقدیلر. ابراهیم‌علیه السلام‌ده‌چغوب آزراق‌باردیده آوروغه صالنوب بر یرگه یاتوب قالدی. قومی کیتدیلر. ابراهیم علیه‌السلام آلارنك آرتلرندن سویلانوب قالدی: «شهرگه کیری قایتوب مین پوت‌لرکزنی نی اشله‌ترگه بلورمن ئلی» دیدی. بو سوزنی بعض‌لری ایشتوب قالدیلر.

ابراهیم علیه السلام‌نك پوتلرنی واتوب طاشلاوی.

خلق تمام کوزدن یوغالغاچ، ابراهیم علیه‌السلام شهرگه کیری قایتدی‌ده پوتخانه گه پوت‌لر یانینه کردی، قولینه بالطا آلوب ایلك زورسیندن باشقه پوت‌لرنی‌همه‌سن‌ده‌قردی؛ بالطاسنی الوغسینه به‌یلاب قویدی. مشرکلر عیدلرندن قایتوب پوت خانه گه کردیلر. نی کورسونلر، الله دیب یورته طورغان پوت‌لری قرلوب ایده‌نده آیاق آستنده یاتالر: بارسی‌ده کیسه‌ك، کیسه‌ك ایتوب واقلانوب تاشلانغان. مونی کورگاچ بیك آچولری، کیلدی، «بزنك تابنا طورغان اله‌لرمزنی کم بولای مسخره قیلغان!» دیب شاولاشه باشلادیلر. آرالرندن برسی:

«ابراهیم‌دیگان یگت اول پوت‌لر حقنده سویلانوب طورغانون ایشتکان ایدم، شونك اشی بولورغه کیره‌ك» مشرکلر: «قایده، خلق آلدینه کیتر گز ئه‌لی اول ابراهیم‌نی، پوتلر حقنده سویله‌نگان سوزلرن ایشتکان کشی‌لر شاید گواهلق بیررلر» دیدیلر.

ابراهیم علیه‌السلامنی کیتردیلر. «بزنك آله‌لرمزغه مونی سین قیلدگمی؟» دیدیلر. ابراهیم علیه‌السلام: «الوغسی قیاغان ایچ. سویلاشسه‌لر، اول صوك عقل‌لرینه قایتوب اویغه توشدیلر. کوگللرندن ابراهیم علیه‌السلام‌نك سوزی حق ایکانون اویلادیلرده: بو یگت راستنی ئه‌یته: پوت‌لرمز سویلاشه آلمیلر بیت، بز اوزمز ظالملر ایکانمز» دیدیلر. یاگا باشدن بونلرغه شیطان وسوسه قیلدی. نادانلق‌لرندن غیرتکه کیلدیلر. ابراهیم علیه السلامغه بیگره‌ك آچولری کیلدی: «یه‌سین اوزك بله‌سك بیت، اول پوتلر سویلاشمیلر» دیدیلر. ابراهیم علیه السلام: «صوك سز الله‌دن باشقه هیچ بر فائده، وضررغه کوچی یتمه گان نرسه گه نیك تابناسز، علگقز قایده، نیك اویلاب قارامیسز؟» دیدی. ابراهیم علیه السلام‌نك بو سوزی مشرك‌لرنی تمام آبدراتدی، جواب تابودن عاجز بولدیلر. بیك خورلاندیلر، ابراهیم علیه‌السلام‌دن اوچ آلورغه اویلی باشلادیلر. تورلیسی تورلی سوز سویله‌دی.

ابراهیم علیه السلامنی یاندررغه اتفاقلری همده اوطن جیوب الوغ اوط یاغولری.

ابراهیم علیه السلام‌دن اوچ آلو طوغروسنده تورلیسی تورلی سوز سویله‌گاندن صوك بارسی‌ده بر اتفاقغه کیلوب: «ابراهیم‌نی یاندر گز» دیدیلر، یاندررغه فوتلی اوط بولورلق‌اوطن جییلغانچی ابراهیم علیه السلام‌نی حبس قیلوب طوررغه بیوردیلر. آندین صوك کوثی اسملی آولده هر تورلی آغاچ‌دن اوطن جیا باشلادیلر. بولار کفرلك گه شول قدر اخلاص قویغانلر ایدی که طول خاتونلر جب

جرلەب‌صاتوب. جیغان آقچەلرینه ابراهیم علیه السلام‌نی یاندررغه اوطن صاتوب آلالر ایدی؛ بر ایر کشی آغرسه؛ «شوشی آغرقم توزەلسه، ابراهیم‌نی یاندررغه اوطن طاشر ایدم» دیب نذر ایته ایدی. هر قایوسی اوزی‌نك تله‌گانون بولدررر ایچون، «ابراهیم علیه السلام‌نی یاندررغه اوطن کیترمك تیبش» دیب اویلی‌لر ایدی. بر آی بتون خلق اوطن طاشیدی. اوطن بیك کوب بولدی. تمام اویلوب یتکاچ، اوط تورتدیلر. شول قدر قوتلی اوط بولدی، که هوادن قوش اوتەرگه ممکن توگل ایدی. یدی کون قزدردیلر. اوط تمام قزب یتکاچ ابراهیم علیه السلامنی صالمق بولدیلر. لکن صالورغه ممکن توگل. چونکه اوط بیك قزو بولغانلقدن یانینه بارب بوامی ایدی. نیچك ایتوب صالورغه؟ آبترادیلر. شول وقتده ابلیس کیلوب مانجنیق یعنی (طاغان) سیرتمه ایله یراقدن ارغترغه اویرەتدی. ابراهیم علیه السلامنی بوغاولادیلرده فار التیلار توبه‌سینه کوتەروب سیرتمه گه قویدیلر. بوغاولی حالنده سیرتمه باشینه بەیلادیلر.

هر فرشته‌الله‌تعالی‌دن حضرت ابراهیم‌نی صاقلارغه صوراوی

ابراهیم علیه السلام‌نی سیرتمه ایله اوطقه آطارغه یورگانلرینی کورگاچ، ییرده و کوکده بولغان فرشته‌لر هر قایوسی الله‌تعالی گه: «یارب، ابراهیم فلك ییر یوزنده سیکا عبادة قیله طورغان ایك یخشی فلك‌در، آنی اوطقه آتالر بیت. بزگه رخصت بیر، آکا یاردم‌بیریك» دیب یالواردیلر. الله تعالی: «ابراهیم‌مینم خلیلم‌در (دوستم‌در)، مین آنك ته گریسی من، مین آکا نی قیلورغه اوزم بلورمن. اگرده سزدن یاردم اوسته‌سه اول وقتده یاردم بیررسز» دیدی. اوطقه صالمافچی بولغانلری زمانده صو صاقچیسی فرشته کیلدی‌ده ابراهیم علیه السلامغه: «اگر تله‌سه‌ك، صو ایله اوطنی سوندریم» دیدی؛ هواخازنی «اوطلرینی هواغه اوچرب بتریم‌می؟» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «حَسْبِیَ اللّٰهُ وَنِعْمَ اَلْوَکِیلُ» دیب ئەیته ایدی؛ یعنی میکا الله یته‌چکدر. دخیده نی خوش وکیل‌در اول الله‌تعالی. بو سوزی ایله الله‌دن باشقه هیچ کم‌دن یاردم صوراماغانون بلدردی.

ابراهیم علیه السلام‌نڭ اوطقه طاشلانوی.

ابراهیم علیه السلام‌نی سیرتمه گه به‌یلاب اچقندر وقت یتدی. شول وقتده ابراهیم علیه السلام: «لآ الٰهَ الاّ اَنْتَ سُبْحانَكَ لَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الْمُلْكُ لاشریكَ لَكَ»(١) دیدی. سیرتمه‌نی اچقندرب یبه‌ردیلر. ابراهیم علیه السلام آطلوب کیتدی. شول وقتده جبرائیل علیه السلام کیلوب: «یا ابراهیم، یومشڭ بارمی؟» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «سڭا یوق!» دیدی. جبرائیل علیه السلام: «آلای ایسه الله تعالی‌دن صوریق» دیدی. ابراهیم علیه السلام بنم صوراومه حاجت یوق، الله تعالی اوزی بله بیت» دیدی. الله تعالی اوطقه: «ابراهیم‌نڭ اعضالرینی یاندرما، آڭا سین صووق هم سلامتلكلی بول» دیدی. الله تعالی کوله گه فرشته‌سینه ابراهیم علیه السلام‌نڭ اوز صورتینه کرب یانینه بارب ایبده‌ش بولورغه بیوردی. کوله گه فرشته‌سی کیلوب ایبده‌ش بولدی.

نمرود بیك بیوك ایتوب بر مناره یاصاتقان ایدی، شوندن منوب ابراهیم علیه السلامنی قارادی. نمرود آنی کل بولوب بتکاندر دیب اویلاغان ایدی، لکن ابراهیم علیه السلام‌نڭ یانماینچه باقچه‌ده بر ایبده‌شی برله اوطرغانینی کوردی. نمرود: «ای ابراهیم سینڭ ربڭ نندایین ظور قدرتلی ایکان، سینی اوطقه یاندرتماغان، مونده، چق ئه‌لی» دیدی. ابراهیم علیه السلام باقچه‌دن چقدی. نمرود: سینڭ قاتڭده بر ایبده‌شڭ بار، اول کم؟» دیدی، ابراهیم علیه السلام: «اول کوله گه فرشته‌سیدر، الله تعالی آنی میڭا ایبده‌ش ایدب یبردی» دیدی.

نمرودنڭ حق دین گه قزغوی هم قربان چالوی.

نمرود: «مین سینڭ ربڭه دورت ملڭ اوگوز قربان چالامن» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «سین شوشی کفرکده وقتده نی قیلسا ڭده الله تعالی

---

[١] حق‌لق ایله عبادت قیلنمش ذات یوق، مگر سین گنه، ای ربم، سیڭا تسبیح ئه‌یته‌من. هر چن ماقتاو سیڭاغنه، هر ملك سینکی گنه. سینڭ همچ شریکڭ یوق» دیب الله تعالی گه ئه‌یتدی.

قبول ایتماس، فقط مینم دینمه کرسا گکنه قبول ایتار» دیدی. نمرود: «مین سینك دینگه کرر ایدم پادشاهلغم کیتوندن قورقامن، لکن مین نیچکده سینگ ربگه قربانلر قیلام» دیدی؛ ابراهیم علیه السلامغه دشمانلق قیلودن توقتادی. حتی بعض‌لر سوزنچه ابراهیم علیه السلامغه ایمان کیترمکچی‌ده بولغان ایدی، وزیرلری ایرك بیرمه‌دیلر. «نیچه یللر مین اله دیب خلقنی اوزگا قللق قیلدردك، ایندی حاضر اوزك کشی‌گه ایارسالك سینك سوزگنی کم توتار؟» دیدیلر.

ایمان کیترو چیلر.

بو معجزه‌نی کورگاچ بایتاق کشی‌لر بو قدر قوتلی اوتدده یانماغاچ البته پیغمبر بولورغه کرك» دیب ابراهیم علیه السلامغه ایمان کیتردیلر. ایك ئللك توغانی هاران‌نك اوغلی لوط علیه السلام ایمان کیتردی. حضرت ابراهیم‌نك آتاسی ایله بر توغان هاران اسملی قرداشی بار ایدی، آنی‌الوغ هاران دیب یورته‌لر ایدی، شول هاران‌نك قزی ساره‌ده ایمان کیتردی؛ آنلرغه باشقه‌بایتاق کشی‌لر ایمان کیتردیلر. ابراهیم علیه السلام حضرت ساره‌نی نکاح‌لنوب آلدی. بعض‌لر سوزینه کوره ساره حران پادشاه‌سی‌نك قزی ایدی. امام سدی «حضرت‌ساره حران پادشاهسی‌نك قزی بولوب آنلرنك دین‌لرینی یاراتمایوب، اول دین‌نك باطل دین ایکانون سویلاگان ایدی. ابراهیم علیه السلام‌نی کورگاچ آگا ایمان کیتردی، وهیچ ضرر ایتماس شرطی ایله ابراهیم علیه السلامغه نکاح لندی» دیه‌در. بعض مؤرّخ لر بو روشچه یازدیلر: نمرود، ابراهیم علیه السلام‌نك اوطقه یانماغانون کورگاچ، «ابراهیم‌نك الوغ قدرتلی اولغان تکری‌سینه قربان قیلام» دیب نی قدر نوه‌لر، صغرلر، قوی‌لر، قوش وغیرلردن قربان قیلدی؛ قربانی قبول بولمادی. (اول زمانده قبول بولغان قربان‌نی کوکدن اوط توشوب یاندره ایدی، یانماسه قبول بولماغانی بلنه ایدی) نمرودنك قربانی شول حالنچه قالدی؛ نمرود موکار بیك عارلندی. اویاطندن ابراهیم علیه السلام‌نك یوزینه‌ده باقمادی، سراینه کردیده ایشکلرنی بیکله‌تدی؛ اوچ کون هیچ طشقه

آیاق باصمادی. بو حالنی کورب ابراهیم علیه السلامغه ینه بایتاق‌غنه کشی ایمان کیتردی. خلق‌نڭ آقرنلاب حقلقنی بله باشلاغانن، نمرودن یوزلرینی دوندرولرینی هم ابراهیم علیه السلامغه ایارولرینی کورگاچ نمرودیڭ آرتق آبترادی. آخرنده صبری قالمادی. طشقه چغوب خلق‌غه: «مین ابراهیم‌نڭ تکری‌سیله صوغش قیلام!» دیدی.

نمرودنڭ کفرده چیکدن اوزدروی.

نمرود بیك بیوك ایتوب مناره یاصارغه قوشدی؛ مناره‌نڭ بیوکلکی بش مڭ آرشین ایدی؛ (بعض‌لر: ایکی فرسخ قدر دیدیلر) بو مناره‌دن کوك تکری‌سینی منوب قاراماقچی همده صوغش قیلماقچی ایدی (العیاذ بالله). آندن صوڭ نمرود، بر صاندق یاصاتدی، اول صاندق‌نڭ یوقاری هم توبان یاقلرینه برار تهرزه قویدردی. صاندق‌نڭ (٢) دورت پوچماغینه دورت اوزون قازیق باشلرینه ایت بهیله‌تدی، اوّلده آلوب تربیه‌لب اوسترگان دورت قاره قوش‌نی صاندق‌نڭ دورت پوچماغینه آیاقلرندن بهیله‌ب قویدی، برایبدش ایله نمرود اوزی صاندق ایچینه کرب اوطردی، اوزی ایله اوقلرده آلوب کردی، قوشلرنی ئلك برار کون آچدرغان‌لر ایدی، شول سببلی قوش‌لر ایتنی کورگاچده ایتکه تابا اوچا باشلادیلر؛ صاندقده قوش‌لرنڭ آیاقلرینه ایارب کوتارله ایدی. هواغه کوب مندکدن صوڭره تهزه‌دن قارادی، کوك‌گه یقین کیلدك دیب اویلاب اوقنی کوکگه تابا آطدی. الله‌تعالی جبرائیل علیه السلامغه، آنڭ اوغن قرلغه بویاب قایتارغه بیوردی؛ جبرائیل فرشته اوقنی قرلغه بویاب قایتاردی؛ نمرود، ابراهیم‌نڭ سی‌نڭ اشن بتردم دیب شادلاندی. قازقلرنی آلوب ایتنی توبان تابا قویدی ایت توبان بولغاچ قوش‌لرده توبان تابا اوچا باشلادیلر، شولای ایتوب نمرود برگه توشدی، یوقاری یافدن طنچ‌لانوب توشکان ایدی. لکن یرگه

---

[٢] بو قصه‌نی، ابن الاثیر همده ترجمهٔ طبری‌ده مذکور اولدغندن برده یازدق. واقعاء استدراج یوزندن، الله تعالی نمرودقه شولای بر آز هواده یورونی ممکن قتلسه برده عجب نوگلدر.

تشووی ایله کوردی، که بیك بیوك ایتدرب یاصانا تورغان مناره‌سی (۳) جیل برله واتلغان ایدی؛ آنی یاصی تورغان کشی‌لردن بیك کوبسی هلاك بولغان ایدی؛ نمرودنك موگا بیك کیفی کیتدی.

نمرودنگ هلاك بولووی.

الله تعالی نمرودفه اوزون وقت پادشاهلق بیردی. لکن نیچه یل پادشاه بولوب تورغانی آیرماچق معلوم نوگلدر. مؤرخلر تورلیچه ایتدیلر؛ ابن الاثیر — دورت یوز یل پادشاه بولوب توردی‌دی. ترجمهٔ طبری‌ده، ملك یل دیب یازادر. نیچکده نمرود کوب یللر الوغ درجه‌لی پادشاه بولوب تورغاچ اوزن طانوماس بولدی، تکریلك دعواسی قیلدی؛ الله تعالی آکا اوزی‌نك قدرتن کورگازدی، نمرود هنوز عبرت‌لنمدی؛ الله تعالی آکا آدم صوره‌تنده ایدب ایکی فرشته یبه‌ردی؛ نمرودفه نصیحت قیلورغه بیوردی. فرشته‌لر کیلوب نمرودفه: «ای نمرود! بولای یاراماس، سین بولای تکریلك دعواسن قیلما، چونکه سین الله تعالی‌نك بیك ضعیف بنده‌سی؛ الله‌تعالی سیکا اوزاق زمان پادشاهلق بیردی، آنك قدرین بلوب شکر قیلورغه تیییش، حالبوکه سین شکر قیلو نوگل فارشی‌لق قیلدك. آنك اوستینه تکریلك دعواسن قیلدك، بو اشك بیك ظور اویاطسزلقدر، شول اویاطسزلق‌لرك اوستینه الله تعالی‌نك حق‌لقغه اوندامك ایچون یبرگان پیغمبرینی اوطقه آتدك، آنك ایچوندہ الله تعالی سینی قهر قیلمادی. ایندی وقت سیکا، الله تعالی گه قایت، ابراهیم گه ایمان کیتر، اگرده ایمان کیترمه‌سه‌ك الله تعالی سینی بیك ضعیف خلقی قولنده هلاك قیلور» دیدیلر. نمرود: «سوزگزده شول سخرچی ابراهیم سوزینه اوخشی، مین یبرده اوزم‌دن باشقه آله طانمیم، خیر کوکده نی بارن بلمیم؛ لکن میندن الوغراق کوکده بر پادشاه بولسه، ابراهیم ایله آنك قلی بولسه گز باروب آکا

---

[۳] بومناره، یوقارغی بیان ایدلمش ابراهیم عه‌م اوطده وقت آنی کوررر ایچون قاراغان مناره‌غه باشقه بولورغه کیرك یاایسه شول مناره‌نی تاغنده بیوگراك ایتوب اشلاته باشلاغان بولور.

ئەيتڭز: «عسكرينى جيسون، مينده عسكرمنى جيام، اگرده جيكسه بو ولايت آنقى بولور» ديدى. فرشته: «بولدره آلورلق بولسالڭ قيلنوب قاره كوريك، لكن سين ئلى اوزگنى برده طانيمى‌سڭ، سين بيك ضعيف بيت، آنى بلمى‌سڭ. اگر خدا ياردم بيرماسه سينك قولكدن برگنه اش قيلورغه قدرتڭ يوق» ديدى.

نمرودنڭ كوك تكريسيله صوغش قيلام ديب احمق‌لنوى.

نمرود هر طرفده كشى يبه‌روب عسكر جيارغه بيوردى، امر نامه‌لر(٢) تاراتدى، كوك‌تكريسيله‌صوغش‌قيلام‌ديدى؛ نمرودقه يوز ملڭلب عسكر جيولدى؛ نمرود مذكور فرشته‌نى حضورينه چاقرب «بار ايندى كوك تكريسينه سويله مين عسكرمنى جيدم، اولده اوزى‌نڭ عسكرينى جيسون، صوغشوب قاريق» ديدى؛ فرشته: «اى مسكين بنده، سين بيچاره‌غه عسكر نيگه حاجت، الله تعالى بر كچكنه گنه بيك ضعيف مخلوقينه بيورسه، سينك اوزگده هم عسكرڭ باشينه‌ده يتار، بار گزنى هلاك قيلوب بترر» ديدى. فرشته الله‌تعالى‌دن: «يا ربم بو مشرك قللڭ اوزن اوزى طانيماى نيلر سويله‌نه، هر قايوسى اوزگا معلوم، بو ايمانسزغه حقدن كيلورگه وقت ايندى، سين آگا ايرلك بيرمه‌سڭ ايدى» ديوب صورادى. الله تعالى نمرودنڭ عسكرينه بيك كوب ايدب چركى يبه‌ردى، مخلوقات آراسنده ايك ضعيف مخلوق چركى ايدى. شول چركيلر نمرودنڭ عسكرينى صارب آلديلر.

نمرود عسكرى‌نڭ چركى‌دن هلاك بولوى.

نمرود عسكرينى صارب آلغان چركى‌لر بيك كوب ايدى، حتى چركى‌لرنڭ كوبلگندن عسكر برسن برسى كوره آلميلار ايدى؛ عسكرنڭ اوزينه‌ده آطلرينه‌ده چركى‌لر يابشوب قانلرينى ايچه، صووره باشلاديلر؛ حيوانلرى هيچ چدى آلمى سيكرگالى باشلادى؛ چركى‌لر قولاقلرينه، كوزلرينه، بورن تيشكلرينه تولديلر؛ حيوانلرى چدى

[٢] پادشاه‌نڭ بيورغن يازغان كاغد.

آلمی دولاب اوستندا گی عسکر لرنی به‌رب طاشلاب هلاك ایته باشلادیلر؛ چرکیلر هر قایوسی‌نك قانلرینی ایچوب، تشلاب، عذابلاب هلاك ایتدیلر؛ شول ره‌وشچه نمرودنـك عسکری ضعیف چرکی‌لردن هلاك بولوب بتدیلر. لکن اول وقتده نمرودنك اوزینه تیمه گان ایدی. الله تعالی نمرودگه، عسکری‌نك بیك ضعیف حیوانلردن هلاك ایتدرو ینی کورگه‌زگاچ شول چرکی‌لرنك آراسنداغی ایك ضعیف چرکی‌گه نمرودنك اوزینیده هلاك قیلورغه بیوردی.

چرکی‌دن نمرودنـگ هلاك بولوی.

عسکری هلاك بولغاندن صوك نمرودکه بر چرکی اوچوب کیلوب بزینه قوندی، نمرود آنی صوغوب اوترمکچی بولغان ایدی، چرکی نمرودنك یوزینه قوندی، نمرود یوزندن به‌رب توشرمکچی بولغان ایدی؛ چرکی نمرودنك بوروون نیشگینه کردی‌ده شوندان باشینه تابا کیتوب نمرودنك میی‌نی بارب اچه‌رگه توتوندی؛ نمرودقه شوندی‌قاطی باش آغرفی یابشدی که، هیـچ سویلارگه ممکن‌ده توگل ایدی؛ نمرود باشی آورتوندن چدی آلمی اوکره باقره باشلادی؛ آبتراغاچ باشینه به‌ره باشلادی، چونـکه باشقه به‌رمی تورسه چرکی می‌نی اچه باشلی‌ده چدی آلمی بیك قاطی آورطا؛ به‌رسه‌لرگنه چرکی آشامی طورا ایدی. نمرود اوزی عاجز قالغاچ باشینه به‌رب تورغه کشی‌گه فوشدی، کشی‌لرنوبت‌برله‌نمرودباشینه به‌رب‌طورا باشلادیلر؛ اگرده به‌رمی آزغنه توقتاب تورسه‌لر نمرودنك اوکرگان طاوشی بتون تیره‌سون یا کرانه ایدی، توقطامی ره‌تدن به‌رب تورغان کشی‌دن نمرود خوشنود بولا ایدی. شول ره‌وشچه برنیچه وقتدن صوك قهر وعذابنی تاتوب جانی جهنم‌گه طابشروب نمرود هلاك بولدی‌ه

ابراهیم علیه السلام صوراوی بوینچه الله تعالی اوللك‌نی ترگزب کورساتوی.

ابراهیم علیه السلام الله تعالی‌دن: «اوللك‌لرنی نیچك ترگزگانـگنی

میکا کورگازساك ایدی» دیب صورادی؛ الله تعالی: «ئللە اشانمی سکمی؟» دیدی؛ ابراهیم علیه السلام «مین اشانام، لکن کوکلم تمام اوطرسن ایچون کوره‌سم کیله» دیدی؛ الله تعالی: «دورت قوشنی آل، آنلرنی کیس طور اقلا، تمام برسینه برسن قاطشدرد، بر نیچه طاغغه بر آز بر آز ایلتوب قوی، آندن صوك چاقر؛ آنلر سیکا آیاقلری ایله یورب کیلورلر» دیدی. ابراهیم علیه السلام دورت قوشنی آلدی، جونلرینی بولقدی کیساك کیساك اینوب طورادی، بارسنده برگه قاطشدردی هیچ بر بلورلك آیروب هم آلورلق‌تو گل ایدی. شول قاطشنی دورت اولوش گه بولب دورت طاوغه‌قویدی، قوشلرنی چاقردی. ئلك‌قوش‌لرنك کیسا کلری اوچشوب اوز کیسا کلری اوزلرینه جیولدی. باشی باش اورنینه. موینی موین اورنینه، یورا کی یوراك گه، هر قایوسی اوز اورنینه اورنلاشدی، کیسه کلری برسی برسینه یالغاندی؛ تمام اوّلگیچه قوش بولوب یتدی. دورت‌قوش‌دورتسی‌ده شولای‌تمام‌قوش بولوب‌یتکاچ ابراهیم‌علیه السلام‌قاتینه آیاقلری‌ایله‌یوروب کیلدیلر؛ الله‌تعالی‌بو قصه‌نی‌قرآنده ذکر ایتمشدر. اول قصه شوشی کیله‌چکده‌گی آیتده مذکوردر:

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰاهِیمُ رَبِّ اَرِنِی کَیْفَ تُحْیِ الْمَوْتٰی قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰی وَلٰکِنْ لِیَطْمَئِنَّ قَلْبِی قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّیْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَیْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ یَاْتِینَكَ سَعْیًا. بو آیت‌نك معناسی قصه‌ده سویله‌گه‌نچه اولدغندین ترجمه‌سی تکرار یازلمادی.

ابراهیم علیه‌السلام‌نگ بابل‌دن کوچوب کیتوی.

ابراهیم علیه‌السلامغه ایمان کیترگان کمسه‌لرحضرت لوط، ساره وبونلرغه باشقه ایمان کیترگانلر بارسی‌ده بابل‌دن کوچوب کیتدیلر؛ بعض‌لر اوزلری ایمان کیترسه‌لرده خاتونلری بالالری ایمان کیترمه گان ایدی، مؤمن‌لر کیته باشلاغاچ قای برسی‌ناك ایمانسز اولان جماعت‌لری بالا چاغالری موین‌لرینه صارلوب «بزنی طاشلاب کیته‌سز؟» دیب آلوب قالورغه طرشدیلر، لکن مؤمن‌لر برده خاتون بالا چاغا دیب‌قالمادیلر، بارسی‌ده ابراهیم‌علیه السلام ایله کیتدیلر، الله‌تعالی‌نلك رضالغینی استه‌دیلر؛ ابراهیم علیه السلام اوزینه ایارگان کشی‌لر ایله

ئلك حران‌غه كيلديلر، نيچه كون‌لب آنده توردیلر، بر آز زماندن صوڭ مصرغه كيتديلر؛ مصرغه كيلوب بر اورنغه توشديلر و آنده قوندیلر، مصر خلقی حضرت سارەنڭ بوی صنلرینه و آنڭ ماتورلقینه حیران بولدیلر، ابراهیم علیه السلام‌نڭ كيلگانی و آنڭ ایله برگه بیك ماتور خاتون بارلغی بتون مصر خلقینه ایشدلدی، هر كم: «برافدن بر كشی، شوندای عجب ماتور خاتون ایله كيلگان، هیچ سویلارگه ممكن‌دەتوگل»دیب، شاو كيلگانلر. مصردەپادشاەغه فرعون‌دیرلر ایدی. بو خبر فرعون گەده ایشدلدی، فرعون حضرت ابراهیم‌نی چاقرتدی. ابراهیم علیه السلام فرعون فاتینه باردی، فرعون آندن «سین نینداین كشی، ایبداشڭ كم؟» دیب صورادی. ابراهیم علیه السلام «مین برافدن كيلگان بر غریب كشی من، ایبداشم(٣)فرداشم‌در» دیدی. چونكه اول سارەنی خاتونم دیسه آیرب میڭا بیر دیمك احتمالی بار، اول شولای كوچلاب ماتور خاتون قرلرنی آلا تورغان ظالم فرعون ایدی، فرعون: «قرداشڭنی مینم قاتیمه بیر» دیدی. برگه آلوب كيلمك ایچون قللرده بیردی. ابراهیم علیه السلام بیك قایغرب قایتدی. سارەگه: «فرعون سینی چاقردی، آلماغه قللرده بیردی، مین سینی قرداشم دیدم، چونكه بر دین قرداشلری‌مز» دیدی. قللر كيلوب كردیلر. سارە فرعون فاتینه كيتدی.

سارەنڭ مصر فرعونی یانینه كيلوب الله تعالی صاقلاوی ایله فرعون شرندن قوتلوی.

سارە فرعون فاتینه بارب كردی، فرعون‌نڭ یاوزلغندن الله تعالی گه بیك صغندی، فرعون سارەنی كوروب ماتورلغینه حیرانغه قالدی، نی اشلرگەده بلمادی. قللرینه چغوب كيتارگه اشارە ایتدی. قللر چقدیلر.

[٣] «بو قرداشم» دیمك‌دن «دین‌ده قرداشم» دیگان سوزنی اراده قیلدی، بو فرعون‌نڭ شوندای عادتی بار ایدی: شهرنده بر قرنی كیاوگه بیرسه‌لر اڭ لگی كیچه‌سنده قز فرعون قوینینه كرر، فرعون اوخشاتسه بتونلای اوزینه آلور، اوخشاتماسه‌غنه كیاوینه بیرر ایدی. [ترجمهٔ طبری]

ایکسی گنه قالغاچ فرعون ساره گه قول صوزا باشلادی. ساره: «یاربم میکا دشمانلك نی ایرکلی قیلما!» دیدی. شول ساعتده فرعونلك قولی بتونلای قوردی. فرعون بو حالنی کورگاچ بیك قاطی قورقدی. ساره گه یالنا باشلادی: «میکا دعا قیل، قولم اوّلگیچه بولسون، سیکا ضرر تیرمام» دیدی. ساره دعا قیلدی، فرعونلك قولی اوّلگیچه بولوب سلامتلندی. فرعون ینه فزغوب قولن صوزدی، ینه قولی قوردی، ینه یالندی. اوچ کره شولای قولی قورب ساره دعا قیلغان صاین سلامتلندی. سارهنلك باشقه کشیلر کبی گنه کشی بولمایوب الله تعالی قاشنده بیوك درجهلی کشی بولوینه فرعونلك کوکلی قناعتلندی. شونلك ایچون اوچنچیسنده تمام اول اشکه کیری قایتماسقه ساره گه هیچ ضرر نی کوکلینهده کیترماسکه بولدی، بیك یالنوب دعاسن اوتندی. اوچنچی کره سلامتلنووندہ: «سین کم صولك، مین سینی کم ونینڈای کشی ایکانوکنی بلمادیم؟» دیب صورادی. ساره: «مین نمرودنی هلاك قیلغان ابراهیم پیغمبرنك خاتونی بولام» دیدی. فرعون ساره گه کوب هدیهلر بیردی؛ لکن ساره قبول ایتمدی. آخرنده فرعونلك دورت یوز کنیزاگی بار ایدی، شونلر آراسندن اوزی تلاگان ایکی سون صایلاب آلورغه قوشدی، ساره بنهده قبول ایتمدی. فرعون: «البته بر سون آل!» دیب آنط ایچدی. شوندن صولك ساره شول دورت یوز کنیزاك نلك باشی وایك گوزهلی بولغان هاجرنی صایلاب آلدی. هاجر اوزیده ساره نی کورگاچده آکا کامل محبت باغلاغان ایکان. هاجرنی قبول ایتوب آنغانی ایچون فرعونلك کوکلی بولدی. ابراهیم علیه السلام ایله ساره نلك هر ایکیسینی بیك حرمتلب قدرلب اوزاندی، اما ابراهیم علیه السلام سارهنلك فرعون یانینه بارغان وقتنده الله تعالی گه سجده قیلوب: «یارب! فرعونلك یاوزمکرندن مینم حلال خاتونمنی صافلا» دیب دعا قیلدی. «یاربم! مینی دشمانلر اوطقه آتدیلر، صبر قیلدم. هیچ کمدن یاردم استهمهدم، بر اوزگه توکل ایتدم. حاضرنده ایسه مینم بو اشکه صبر قیلور حالم یوقدر. یاربم! دشمانمنی بزگه ایرکلی قیلما» دیدی. الله تعالی نلك بیورغی ایله جبرائیل فرشته کیلوب ابراهیم علیه

السلام کوزندن پرده‌نی کوتاردی. ابراهیم علیه السلام‌غه هر نرسه کورنوب توره باشلادی: ساره‌نك فرعون یانینه بارب کرگانی، سویلاشکان سوزلری بارسی‌ده ابراهیم علیه السلامغه کورنوب ایشدلوب توره ایدی؛ تاکم ابراهیم علیه السلام‌نك کوڭلینه شك وقایغو اوترماسون. ساره فایتوب کرگانده ابراهیم علیه السلام نمازده ایدی، نمازینی تمام ایتکاچ: «الله تعالی کافرنك مکرینی فایتاردی» دیدی. ابراهیم علیه السلام خاتونی ساره ایله فرعون مکرندن قوتلوب فلسطین طرفینه کیتدیلر. لوط علیه السلام بولندیغی اورنغه یاقنراق «سبع» دیگان یبرگه توشدیلر.

ابراهیم علیه السلام‌نڭ سبع‌ده تورغه اویلاوی.

بو «سبع» دیگان یبرده آول، شهر، صو یوق ایدی شولایده بولسه بو اورن ابراهیم علیه السلام ایله حضرت ساره‌گه اوخشادی، شونده تورغه اویلادیلر. ابراهیم علیه السلام بر اورنغه فیو قازیدی، الله تعالی‌نڭ اذنی ایله لذتلی صو چقدی. آڭا بیك شکر قیلدیلر. بر آز کوندن صوڭ آزقلری بتدی، ابراهیم علیه السلام آرقاسینه بر قابچق آلدی‌ده طعام آلوب قایتور ایچون چغوب کیتدی، لکن یاقن اورنده شهر یا آول بولماغاچ آصات‌قنه نیچك ایتوب آزق آلوب قایتورغه کیرك، البته بو اش آصات‌قنه بولاچق توگل ایدی. یولغه چقغاچ ابراهیم علیه السلام‌نی یوقی باصدی‌ده یوقیغه یاتدی، بر آز یوقلاب اویاندی، قیاشقه قاراسه آخشام یتوب بارغانون کوردی، نی قیلورغه‌ده آبترادی: یورطینه تابا قایتا باشلاسه آزقسز قایتوی بیك چیتون کورندی: «ایندی کیچ پشرب یوری آلماسلر، قاپچقغه نرسه صالوب قایتسامده بلماسلر» دیب اویلادی‌ده قاپچغینه قُم صالوب آلوب قایتدی. «قاپچقده نرسه بار بولغاچ یوانوب یوقلارلار، ایرته گیسون آنلر یوقی‌دن تورغانچی مین کیتوب آزق آلوب قایتورمن» دیب اویلادی، قایتوب قاپچقنی قویوب یوقلادی، ساره هاجرگه: «بار قابچقده نی بار، قاره!» دیدی. هاجر قاپچقنی قاراسه، بیك یخشی

اون کوردی. ساره ایله ایکسی برگه پشردیلر. بیك لذتلی طعام حاضرلب ابراهیم علیه السلام‌نی اویغاتدیلر: «طعام حاضر بولدی، آشارغه تورا!» دیدیلر، ابراهیم علیه السلام عجب لنوب توردی. تورسه، کوردی که طعام حاضر، آشادی، بیك لذتلی تابدی. «اون‌نی قایدن آلدگز؟» دیب صورادی «قاپچقداغی اوزك آلوب قایتقان اوندن» دیب جواب بیردیلر. ابراهیم علیه السلام بلدی که آنك توترغان قُمُن الله‌تعالی اون غه ایلاندرگان.

مونك ایچون الله تعالی گه تاغنده شکرانه قیلدی، آنك اوستینه تاغین عجب اش بولدی: کیچ‌دن آزغنه اون‌نی آلوب طعام پشرگانلر ایدی، ایرته گیسون اون‌نی بوشاندیلر، اون آستندن بغدای چقدی. ابراهیم علیه السلام اول بغدای‌دن ایگون ایکدی، آشلغی بیك اوکدی، الله تعالی ابراهیم علیه السلام‌غه قوی، کجه، توه کبی مال‌لرنی‌ده کوب ایتوب بیردی، آشلغی، مال طواری بیك کوبایدی. آنلر همه‌سی‌ده شول ابراهیم علیه السلام قازیغان قیودن ایچه‌لر ایدی.

بو اورنده صو بارلغن کورگاچ یاق یاقدن کشی‌لر کیله باشلاب شونده یورط صالوب توره باشلادیلر. اوزاقلامای بو اورن بر آول بولدی. کشی‌لر هنوز کیلوب اوطره‌لر، شولای کشی‌لرجیولا تورغاچ شهرده بولدی. بو اورن شهر بولغاچ برگنه قیونك صوی یتمی باشلادی، صوغه نَوْبت (چیراط) صالدیلر، خلقغه چیراط کوتوب توروی آور طیولا باشلادی، آخرنده مونده جیلغان خلق‌نك یاوزلری ابراهیم علیه السلامنی رنجتدیلر: آنك مال طوارلرینه صو بیرمدیلر. موندای کورشی‌لك حقنی بلمگان، تیشلی بولغان حقنی رعایه قیلماغان کشی‌لر ایله ابراهیم علیه السلام‌نك توراسی کیلمادی، آندن کیتدی، شونده یراق توگل «قسط» دیگان اورنغه باردی. قایچان سبع‌دن ابراهیم علیه السلام کیتدی، قیوداغی صوده بتدی. چونکه اول صونی الله‌تعالی ابراهیم علیه السلام حرمتینه بیرگان ایدی. آنده‌غی خلق مونی بلوب ابراهیم علیه السلام قاتینه باردیلر: «بز خطا قیلدق، سینك قدرگنی بلمادك، شونك ایچون الله‌تعالی قیومزنی قوروتدی، موندین آری بز سینك قدرگنی بلورایدك، هیچده رنجتماس ایدك، کیری قایتسانه!» دیدیلر، لکن نی‌قدر اوتنسه‌لر

یالنسه‌لرده ابراهیم علیه‌السلام قایتمادی. ابراهیم علیه السلام‌نك قایتماسون بلگاچ: «ایندی آلای ایسه‌بزگه: شول‌قیوده‌صو بولسون‌دیب‌خیردعا‌قیل!» دیدیلر، ابراهیم علیه‌السلام «میندن یدی کجه آلوب کیتگز، شول‌قیوزك ایلانه‌سینه یبرگز، شونده آشاسونلر، قیودن صو ایچسونلر، قیو گزده اوّلگیچه صو بولور؛ لکن حیض کوره تورغان خانون قیودن صو آلماسون!» دیدی. خلق قبول ایتوب کجه‌لرنی آلوب کیتوب یبردیلر. قیو داغی صولری آرتدی، برکنلی بولدی. شول روشجه بایناق زمان راحت‌ده عمر سوردیلر. آخر کونلرده برکون حیض کوره تورغان برخاتون کیلوب قیودن صو آلغان ایدی، قیونك صوی بتدی.

ابراهیم علیه‌السلام قسطقه کیلگاچ ینه برقیو قازیدی. آندن‌ده بیك یخشی صو چقدی، مال طوارلری بیك اورچیدی، یقین تیره بولونلری بتونلای ابراهیم علیه‌السلام مالاری ایله طولغان ایدی. ابراهیم علیه‌السلام بیك یومارد، قوناقسز هیچده آشاماس ایدی. آش بولغاچ قوناق بولماسه قوناق کیلگانچی آشامی کوتوب طورر ایدی، آلایده کیلماسه ازلاتوب چاقرب کیتررر ایدی.

اوط علیه‌السلام‌ده آگا یراق توگل ایدی، اولده زیارت ایده‌رگه کیلوب قوناق بولوب کیتار ایدی. ابراهیم علیه‌السلام‌نك هر یاقدن اشی یخشی، بیك کوگللی، دنیا و آخرت دولتی جیلغان؛ لکن بالاسی یوق ایدی. الله تعالی‌دن یخشی ایدگو بالا صوراب دعا قیلغان ایدی، شونك ایچون ابراهیم‌علیه‌السلام هنوز بالابولوردیب امیدایته‌ایدی. حضرت‌ساره قارتایدی، بالا بولمادی. مونی اوبلاب برکوننی ابراهیم علیه‌السلامغه ساره: «ای ابراهیم! بیك کوب زماندن‌بیرلی بالابولماسمی‌دیب کوتدك، بولمادی. ایندی میندہ قارتایدم. اگرده سین مصلحت کورسالك مین شوشی کنیزا گم هاجرنی سیکا هبه قیلوب بیریم، شاید شوندن بالا بولماس میکان؟» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام: «اختیار اوزگده» دیدی.

ساره هاجرنی ابراهیم علیه‌السلامغه بیردی. آنك هبه‌سینی ابراهیم علیه‌السلام قبول قیلوب آلدی. هاجر بیك عقللی گوزل بر قز ایدی،

اوز اقده تورمادی، قورصاقلی بولوب بالا طوغدردی. بالانك اسمنی اسماعیل قویدیلر. [1]

ساره الك بالا بولسون دیب هاجرنی بیر گان ایدی، بالاسی بولغاچ یار اتماس بولدی، هاجرنی بیر گانینه او کندی، اوزندن بالا بولماغانغه بیك حسرتلندی.

صوگغراق آگاردە الله تعالی بر بالا بیردی. اسمنی اسحاق قویدیلر. ساره هاجرنك ابراهیم علیه السلام یاننده تورو ینه برده چدی آلماس بولدی.

ابراهیم علیه السلام نگ هاجر ایله اسماعیلنی مکه اورنینه ایتوب قویوی.

آخرنده ساره ابراهیم علیه السلامغه: «الله تعالی سیگا هیچ وقتنی مینم خاطرمنی قالدرما! دیب بیوردی. بو اسماعیل ایله هاجرنك بزنك ایله برگه تورولرینی مینم کوگلم برده کوتاره آلمیدر» دیدی. درستی ده الله تعالی ابراهیم علیه السلامغه ساره نك برده خاطرینی قالدرماسقه بیورغان ایدی. شول سببلی ابراهیم علیه السلام حضرت ساره دن: «صوك آنلرنی نی اشلاتیم؟» دیب صورادی. ساره: «آنلرنك ایکسینی ده موندن بیك یراق اورنغه ایتوب قوی، مینم ایله برگه تورماسونلر!» دیدی.

ابراهیم علیه السلامغه الله تعالی دن هاجر ایله اسماعیلنی یراق اورنغه ایتوب قویارغه بیورق کلدی. قویاچق اورننی کورگازمك ایچون بر فرشته نی ده یول باشچی ایدب بیردی.

ابراهیم علیه السلام برافنه مندی، هاجر ایله اسماعیلنی آلدی، فرشته یول باشچی بولوب آنلر دخی فرشتهنك کورگازگان ازندن کیتدیلر. فرشته، الله تعالی بیورغنچه آنلرنی مکهٔ مکرمه بولنه چق اورنغه کیترب قویدی. اول وقتده مکه اورنی بوش ایدی، آنده ئه لی صوده آشلق ده کشی ذاتیده یوق ایدی. باری طاغ طاشلق آراسنده بر آز

[1] ترجمهٔ طبری ایتونچه اسماعیل عربچه اولوب عبرانی تلده اشمویل در. ابراهیم ده عبرانی لفظ در. عربچه اب راحم یعنی رحیملی آتا دیمك در.

تیگزلك یبردن عبارت ایدی. شول اورندن آرغی طرفده بر آز کیتکاچ عمالقه خلقی تورەلر ایدی.

ابراهیم علیه السلام فرشته کورساتوی بوینچه هاجر ایله اسماعیل‌نی شول مکه اورنینه قویدی. بر آز خرما ایله صو قالدرب اوزی کیته باشلاغان ایدی، هاجر آرتندن بارب: «بزنی کمگه طاشلاب کیته‌سك؟» دیدی. ابراهیم علیه السلام برسوزده دەشمادی. شولای بر آز دەشمی توقتاب تورغاچ: «سزنی الله‌غه امانت ایدب قالدرام، الله تعالی‌نك بیورغی شول روشچه‌در» دیدی. هاجر: «آلای بولسه باری الله تعالی بزگه یتەچك» دیدی. ابراهیم علیه السلام بر آز یبر کیتدی، هاجر ایله اسماعیل‌نی بیك قزغاندی، آندن صوك الله تعالی‌گه دعا قیلدی. اول دعالر قرآنده ذکر ایدلمشدر که اوشبودر:

(رَبَّنَا اِنِّي اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ) معناسی: ای ربمز! مین اوزم‌نك نسلم‌دن بعض‌لرینی ایگن‌سز وادی‌ده [1] حرمتلی یورطاڭ قاشنده تورغزدم، ای ربمز! آنلر نمازلرینی تورغزسونلر ایچون آنلرغه آدم‌لرنك بر آزی‌نك کوڭل‌لرینی دوستلق ایدب کیلور قیل، و آنلرنی یمش‌لردن رزقلاندر، شاید که آنلر بیرگان نعمت‌لرگه شکرانه قیلورلر.

شول روشچه ابراهیم علیه السلام آنلرنی نی قدر قزغانسه‌ده الله تعالی‌نك بیورغی بولغاچ هاجر ایله اسماعیلنی قالدرب و آنلرغه خیر دعا قیلوب ساره یانینه قایتدی. هاجرده ابراهیم علیه السلامنی اوزاتوب اوغلی اسماعیل یانینه کیلدی. حضرت اسماعیل ایکی یاشکه یاقن اولوب ئەلی سوت ایمه‌در ایدی. آنی ایمزدی، ابراهیم علیه السلام‌نك بیورغی بوینچه بر صالاش یاصادی. شول صالاشنی یورط ایتوب شونده تورە باشلادیلر.

---

[1] وادی ـ طاغلر آراسنده تیگزلك یبر، بزنك تلمزچه بولون دیمك ممکن‌در.

صفا[1] ایله مَرْوَه[2] اراسنده هاجرنـك صو ازلاب یورگانی.

توره باره صولری، آزقلری بتدی، صو صاو باصقاندن هاجرنك سوتی‌ده کیبدی، بالاسی اسماعیل‌نك هلاك بولوندن قورقوب صو ازلرکه توتوندی، مَرْوه‌دن صفاغه تابا صو یوق میکان‌دیب قاری قاری کیتدی، لکن صو تابا آلمادی، کوکلی بیك بورچولدی. صفادن مروه‌گه تابا ینه صو ازلب کیلدی، یوق! نی اشلرگه کیراك، بیك آبترادی. مروه‌دن ینه حالسز، حسرتلی حالنجه صفاغه تابا باردی، صفا طاغینه منوب یاق یاقغه قارادی، صو کورنمدی. شول روشنجه یدی کرّه صفا ایله مروه آراسنده صو ازلب یوردی. (بو کوندہ حاجی‌لرنك صفاایله‌مروه آراسنده سعی قیلولری شوندن قالدی). صفاایله‌مروه آراسنده بیك حالی کیتوب قایغرب، نی اشلرگه بلمی تمام آبدراغان وقتنده قولاغینه بر طاوش ایشدلدی، هر یاغینه قارادی. لکن هیچ کمنی کورمدی. آخری آچلقدن حالسزلکدن خیال باصوب شولای طاوش ایشدلگان کبی بولا تورغاندر دیب اویلادی. بر آزدن ینه شول طاوش ایشدلدی، غایب دن کیلگان طاوش ایکانون بلدی. اول طاوشقه قارشی هاجر: «ای طاوش ایاسی! اگرده میکا یاردم وایزگو نیت‌ایله کیلگان بولساك اوزکده مینم کوزیمه کورنساك ایدی!» دیب قیچردی.

زمزم صوی‌نگ چغوی.

هاجرنك طاوش ایه‌سینه، طاوشکی ایشتدرگاچ اوزکده کوزیمه کورنسانه دیب اوتنووی ایله حضرت جبرائیل ظاهر بولدی، هاجرنك آلدی‌طرفینه توشوب اسماعیل‌نك یاتا تورغان اورنینه کیلدی، قناطی‌ایله یاخود آیاغی‌ایله بیرگه‌صیپادی، شول‌اورندن صو آقمغه باشلادی صونك آقغانون کورگاچ آغوب بتاردیب قورقوب تاش، بالچق‌لر ایله آنی بوا باشلادی. آنی بوغان چاغنده «زم، زم!» دیب اینه اینه بوا ایدی (زم،

---

[1] [2] صفاایله مروه مکه‌ده ایکیسی‌ده کچراك کنه طاغ‌لردر، حاجی‌لر آنده سعی ایده‌رلر.

زم) قبط تلی ایله (توقته، توقته) دیگان معنا گه نوغری کیله‌در. بو کونده مبارك اولان وهر یلنی نی قدر حاجی‌لر ایچون همده یورطلرینه تبرکلنمك یوزندن آلوب قایتا تورغان زمزم صوی اوشبو قیو صوی‌در. هاجر بو اشکه بیك شادلاندی، آنك اوستینه جبرائیل علیه السلام تاغین بایتاق‌غنه سونـچ‌لر بیردی: «تیز زمانده برگه نوررغه ایبده‌شلرکز بولور، بو بالا اوسکاچ شوشی اورنده آتاسی ایله برگه‌لب کعبة‌الله‌نی بنا قیلورلر، اول یورط قیامتکه قدر حرمتلی همده مؤمن‌لرگه قبله بولور وهر یلنی آنده کیلوب حج ایدرلر، طواف ایده‌رلر، وسینك شوشی بالا کنك نسلندن آخر زمانده بر بیوك پیغمبر کیلور» دیدی.

زمزم صوی چن اخلاص ایله اچکانده نرسه ایچون اچلسه‌ده شول مقصودقه یاردمی باردر. هاجر ایله اسماعیل گه‌ده شول زمزم صوی صوصام لقغه یاراغان کبی طعام اورنینه‌ده یارادی. شول وقت‌لرده عرفات چیتلرنده تورانتورغان عمالقه‌دن ایکی کشی توه‌لرینی یوغالتوب ازله‌رگه چقدیلر، یوری تورغاچ بر اورنده قوشلر بولغانون کوردیلر، بر برسینه قاراشدیلرده: «بو اورنده قوش قورط بولمی تورغان ایدی، ئلله صو چقدی میکان؟» دیب کیلدیلر. کیلسه‌لر بیك یاخشی صوچقغان، صو یاننده بالاسی ایله بر خاتونده اوطورا، بیك عجب که قالدیلر. یانلرینه بارب صوراشدیلر. هاجردن ایشتکان جوابلر بوینچه بونلرنك ایذگولردن بولوب صوده بونلرنك حرمتینه چقغان بولوینه اشاندیلر. آنلرغه حرمت ایتدیلر. «رخصت ایتسه‌گز سزنك قاتگزغه کیلوب برگه تورر ایدك؟» دیب صورادیلر. «بزنك قوملرمزده بار بارمز برگه‌لب کیلور ایدك» دیدیلر. هاجر آنلرغه رخصت بیردی. آنلر کیلدیلر، برگه‌لب تورا باشلادیلر. شوندن صونك مکه اورنونده یورطلر بولا باشلادی، ابراهیم علیه السلام‌نك دعاسی قبول بولغانلغی کورنه باشلادی.

هاجر ایله اسماعیلنگ حالن بلورگه ابراهیم علیه السلام نگ کیلوی

ترجمهٔ طبری سوزنچه ابراهیم علیه السلام اوچ یلغه قدر هاجر ایله اسماعیل یانینه کیله آلمادی، باری اوچ یل اوزغاچ قنه جبرائیل علیه

السلام‌دن آنلرنك حال‌لرینی صورادی، جبرائیل علیه السلام: «یخشی تو ره‌لر، ایبداشلری‌ده بولدی» دیدی. آندن صوك ابراهیم علیه السلام سار‌ه‌دن، هاجرلر یانینه بارب قایتورغه رخصت صورادی، سار‌ه‌نك بر‌ده بیر‌ه‌سی کبلمی ایدی؛ لکن گناه بولوندن قورقوب آطندن توشماو شرطی ایلان گنه اذن بیر‌دی. ابراهیم علیه السلام قبول ایتدی. مکه ایله شام آراسی اوتز بیش کونلك یول ایدی. ابراهیم علیه السلام بر اقنه مندی، شول‌قدر یراق بولسه‌ده شامدن ایرته‌برله کیتوب توش که قدر مکه گه بارب یتدی. تر کلیك‌لری نك خوش ایکانون کورب بیك شادلاندی. آندن صوك هر یانی کیلوب زیارت ایده‌ر بولدی؛ لکن کیچ قونماس، براقندن توشماس ایدی. سار‌ه‌نك خاطرینی صافلار ایدی: ایرته برله کیتوب توش که قدر بارب یتوب توش‌دن صوك یورطینه یونالوب چغوب آخشام‌غه سار‌ه یانند‌ه بولور ایدی. (الله تعالی آ گا اوتز بیش کونلك یولنی شول روشچه یورر‌لك قوة بیر‌گان ایدی).

یمن طرفندن جرهم قبیله‌سی نگ مکه گه کیلولری.

صوگندن یمن بیرندن جرهم قبیله‌سی‌ده مکه گه کیلوب اوطر‌دیلر. جرهم قبیله‌سی‌نك سویلاشه تورغان تل‌لری عرب تلی ایدی. حضرت اسماعیل‌نك اصل آنا تلی عبرانی ایسه‌ده عرب آراسنده تلی آچلوب آنلر آراسنده اوسکان‌لکدن اولده عرب تلی ایله سویله‌شه باشلادی.

اسماعیل علیه‌السلام بلاغت[1] فصاحت‌ده هر کمدن آرتق ایدی:
عرب تلنی بتونلای یا گا باشدن کو گللی، یورا کله یاطشلی، بیك نازك تل ایدب سویلاشوچی اسماعیل علیه‌السلام ایدکی ابن‌عباس رضی الله‌عنه حضرتلرندن منقولدر. دخیدشول‌وقتارده‌ذبح قصه‌سی واقع بولمشدر.

١] سوزنی اورنینه کوره، زمان وحالینه قاراب کوگلگه اوخشاولی وهر کم آگلارلق آصات، ماتور معنالی ایدب سویلاشمك.

٢] سوزلرنی طوپاس اینمای ماتور هم کیلشلی کشی نك یوراگینه یاطشلی ایدب سویلاشمك.

اسماعیل علیه‌السلام‌نی قربان قیلمق بیانی.

مونده اهل علم اختلاف قیلشدیلر: بعض‌لر اسحاق‌نی قربان قیلورغه بیورلدی دیلر. بعض‌لر، اسماعیل‌نی قربان قیلورغه بیورلدی دیلر. هر ایکی طرف‌نك دلیل‌لری باردر، لیکن حق سوز ابراهیم علیه‌السلام‌غه اوغلی اسماعیل‌نی قربان قیلمق ایله بیورلمشدر. ابراهیم علیه‌السلام الله تعالی‌دن (رَبِّ هَبْ لی منَ الصّالحین) یعنی: ای ربم! میڭا ایذگولردن بر بالا بیر، دیب دعا قیلغان‌ایدی. فرشته‌لر آڭا بالا بولوی ایله سونچ بیردیلر؛ ابراهیم علیه‌السلام شول وقتده سونچندن، «آلایسه اول بالا قربانلدر» دیگان ایدی. بالا اوسدی، آتاسی ایله یورللك بولدی. شول وقت ابراهیم علیه‌السلامغه توشنده بر کشی کیلوب: «اوغلڭنی قربان قیلورغه ایتکان نذرڭنی وفا قیل!» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام یوقی‌سندن اویغاندی؛ توشنی خاطرینه کیتروب: «بو توش الله‌دن میکان، شیطانی میکان دیب؟» اویلی باشلادی. اول کون ذوالحجه آی‌نڭ سیکزنچی کونی ایدی. شونڭ ایچون اول کونی «تَرْویَه» کونی یعنی (اوی) کونی دیدیلر. ایکنچی کیچده ابراهیم علیه‌السلام توشنده ینه: «نذرڭنی وفا قیل!» دیگان سوزنی ایشتدی. ابراهیم علیه‌السلام بلدی‌که بو توش شیطانی توگل بلکه الله تعالی‌دن ایکان. شونڭ ایچون اول کونی (عرفه = طانو) کونی دیب ایتلدی. چونکه توش‌نڭ الله‌دن ایکانون طانیدی. اوچنچی کون ینه شول توشنی کوردی‌ده شول کونی اوغلی اسماعیل‌نی قربان قیلورغه قصد ایتدی. شونڭ ایچون اول کونی (نحر) کونی دیب ایتلدی (بوغازلاو) کونی دیمك‌در. ابراهیم علیه السلام هاجرگه: «ای هاجر! اوغلم اسماعیل‌نی کیندر، باشن صاچن مایلا، طارا بز آنڭ ایله بر یرگه بارامز» دیدی. آناسی قونافغه بارالر دیب اوغلی اسماعیل‌نی جوندردی، صاچلرینی طارادی، مایلادی، یخشی کییم‌لرینی کیندردی. ابراهیم علیه‌السلام باو (یب) ایله بیك اوتکن پچاقده، آلدی، ایکیسی برگه جغوب مناغه تابا کیتدیلر. اسماعیل اوینی، یوکره ایدی، شیطان‌نڭ بیك اچی پوشدی: «بونلرنی بو کون آزدرماسام

منگو آزدرا آلمام» دیدی. اوّل آناسی هاجر یانینه کیلدی‌ده: «سین بلاسگمی، ابراهیم، اوغلی اسماعیل‌نی نرسه گه آلوب کیتدی؟» دیدی. هاجر: «قوناقغه‌در» دیدی. ابلیس: «بارر قوناقغه، کوتوب‌تور، اول آنی صویارغه آلوب کیتدی ایچ، شونلك ایچون باو ایله پچاق آلوب کیتدی» دیدی. هاجر «یوقنی سویلی‌سلك، قایسی بر آنا اوزی‌نلك اوغلنی صویغانی بار؟» دیدی. «ابلیس آثار ربی‌سی شولای قوشقان» دیدی. هاجر: «آندای بولسه مین اوغلمنی توگل اوز جانمنی الله رضاسیچون فدا قیلورغه خاضرمن» دیدی. ابلیس آز یاسندن امید اوزگاچ بالاغه کیتدی‌ده آنلك یانینه کیلوب: «ای بالا! سین یوگره‌سلك اوینی‌سلك، اوزگنلك باشیگا نی کیلاچك آنی بلمی‌سلك، آنالك سینی صویارغه آلوب بارا بیت!» دیدی. بالا «اول نی ایچون مینی صویسون!» دیب صورادی. ابلیس: «اول خدای شولای قوشه دیب خیال قیلا» دیدی. بالا: «الله تعالی بیورغان اش بولسه مین برجانم توگل ملك جانمنی بیرگه راضی وحاضرمن» دیدی. ابلیس یئه برمر سوز ایتمکچی بولغان ایدی، بالا: «های لعین ابلیس ایکانسلك، کوزیمه کورنمه کیت موندن» دیب طاش آلوب آتدی. (شونلك ایچون اول‌اورنده طاش آتمق حاجی‌لرغه تیشلی بولوب قالدی). ابلیس بالادن‌ده امید اوزدی، آتاسی یانینه کیلدی. آتاسینه: «قاراسانه بو اوغلك‌نلك بوی صن‌لرینه، آنلك کورکام یوزی، کیلشلی اعضالری، آنلك فیلانشلرینه قاراسالك عجب‌که قالورسلك، مونلك شیکللی ماتور یوزلی، تملی سوزلی، کورکام فعللی بالا بولورمی، آنی نیچك قزغانمی بوغازلارسلك؟» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام: «شولای درست بالانلك همه پیری کیلشلی؛ لکن میگا بو اش‌نی الله تعالی بیوردی» دیدی. ابلیس: «یوق سین یالغشه‌سلك، سینی شیطان قوترتقان، شیطان سیگا توشکده کیلوب بالاگنی خراب ایتارگه قوشقان، سین الوغ‌کشی شیطان‌سوزینه‌قاراب گناهلی بولما!» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام مونلك ابلیس ایکانون بلدی‌ده: «کیت هی ملعون! سینلك سوزلك ایلان الله تعالی‌نلك بیورغن قالدرمق میگا لایقمی صولك، کوزیمه کورنمه» دیب آچولانه باشلاغان ایدی، ابلیس قاچدی، تمام قایغو حسرت ایلان

امیدن اوزب کیتدی. ابراهیم علیه السلامده طاغ یانینه بارب یتدی.

ابراهیم علیه السلام‌نڭ اوغلی اسماعیل گه الله تعالی‌نڭ بیورغان اشین سویلاوی.

ابراهیم علیه السلام اوغلی اسماعیل ایله ثبیر طاغینه کیلوب یتکاچ اوغلینه: «اوغلم! مین توشمده الله تعالی‌سینی قربان قیلورغه بیورغانون کورەمن، سین نی ایته‌سڭ؟» دیدی، اوغلی اسماعیل علیه السلام: (یٰا اَبَتِ افْعَلْ مٰا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي اِنْشٰاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰابِرِينَ) یعنی: ای آتا! بیورلغان اشڭنی قیل، شاید مینی صبر قیلوچی‌لردن تابارسڭ، دیدی. «ایوده وقتده بلدرگان بولسالڭ بلکه تاغنڭ یخشی راق بولورایدی، انکایم ایله کوریشوب رضالاشوب چقغان بولورایدم» دیدی.

ابراهیم علیه السلام اوغلی اسماعیل گه کیڭاش ایتووندە نی حکمت بار ایدی.

بعض بر فکر گه کیلورگه ممکن: موندە ابراهیم علیه السلام اوغلڭنی قربان قیل دیب بیورلغاچ اوغلی راضی بولسەده بولماسەده بو اشنی قیلو لازم ایدی، شولای بولغاچ اوغلینەنی ایچون کیڭاش ایتدی؟ موندە نینداین سر وحکمت بار؟

موندە سر وحکمت شول: اوّلا، ابراهیم علیه السلام اوغلی‌نڭ ئلکگی حال‌لرندن، قیلانش‌لرندن چاغشترب قاراب اوغلی‌نڭ بو اشنی خوش کوڭل ایله قبول ایتوینی اویلاغان ایدی، شونڭ ایچون اوغلینه ایتورگه تیوش کوردی. اگرده اوزم اویلاغانچه خوش کوڭل ایله قبول ایتسه، مینمده کوڭلیمه اوڭغای راق بولور، آلای بولماغان تقدیرده وعظ نصیحت ایدب کوندررمن دیب اویلاغان ایدی، اوغلینه ایتکاچ، اوغلی‌نڭ بیك شاد کوڭل ایله قبول ایتوی اوستنه یاردم ایتوی‌ده کورندی.

ایکنچی حکمت: آتاسی نڭ قربان قیلوی الله‌تعالی امری ایکانون

آلدان بلوب بوی صونغاچ اوغلینه ثواب آرتغراق بولا.

اوچنچی سر وحکمت شولدر، که هیچ‌بر خبر بیرماینچه پچاق ایله اوغلنی قربان قیلورغه کرشسه اوغلی‌نك آبدراب کیتو احتمالی بار ایدی هم شولای بولوی بیك بیلگلی ایدی. شوندایین سر وحکمت‌لو بولغاچ ابراهیم علیه السلام ئللك اوغلینه اشنك اصلن، توبن آگلاتوب و آنلك اوی وفکرینی آلوب اش قیلمقنی تیش تابدی. اوغلندن موندای عقلای حکمتلی سوز چقغاچ ابراهیم علیه السلام شادلغندن یغلاب یبردی، آنی کورب اوغلی‌ده یغلادی. بونلرنك یغلامق‌لری قایغرشوب توگل ایدی، بلکه الله تعالی نك موندای اشکه توفیق بیرگانینه شادلانوب، قیامتده اولاچق بیوك ثواب ودرجه‌نی کوز برله کورگان کبی چن کوگلدن اشانوب ایدی.

اسماعیل علیه‌السلام‌نگ آتاسینه ایتکان‌وصیتی وسوزلری.

اسماعیل علیه السلام آتاسینه «اتکایم! ایده تیز بول، الله تعالی‌نك بیورغین کیچکدرب گناهلی بولمیق. اتکایم! سیگا ایته‌سی سوزلرم بار: اوّل‌شول، آیاق‌قول‌لرمنی نغتوب به‌یلا، چونکه‌جان آچوی‌ایله‌تیبرانوب سینك کییم‌لرگه قانم ساچراماسون. ایکنچیسی، مینی بوغاز لاغان وقتده یوزیمه قاراما، آنك ایچون اگر قاراساك آتالق شفقتی ایله یومشاب کیتو احتمالك بار.

اوچنچیسی، اگرده مصلحت کورساگز شوشی کولمه‌گمنی انکایمه آلوب قایتوب بیررسك، مینم توسم ایتوب توتار. دورتنچیسی، الله تعالی نك بیورغان بو اشینه برده فایغرماسون. میندن وصیت شول: بواشنی بیك ضرور شادلق دیب اویلاسون، انکایم نك یانینه مینم کبی بالالرنی کرتمای تورو گز مصلحت بولور؛ چونکه آنلرنی کورگاچ مینی اویلارده فایغوسی آرتوغا سبب بولور، دخیده مینی خیر دعا گزدن تاشلی کورمه گز» دیدی‌ده «اتکای‌ایتیزره‌ك بولیق، الله تعالی‌نك بیورغین کیچکدرمیك» دیدی. ابراهیم علیه السلام اوغلنی به‌یلاب یوزینی توبه‌ن قیلوب یاتقرغان ایدی، اوغلی: «اتکای! قول‌لرم، آیاقلرم نی جیش،

به‌یله‌وسز قوی، یير وكوك فرشته‌لری مینی اختیارسز به‌یله‌نو بكنه قربان قیلنه دیب اویلاماسونلر، مینم باوسز نیسز بوش كویگه اوز اختیارم ایله قربان قیلنغانم نی كورسونلر» دیدی. ابراهیم علیه السلام‌ده: «الله‌نڭ بیورغینه نی خوش یاردمچی بولدڭ اوغلم!» دیدی. ابراهیم علیه السلام حیشدی، حضرت اسماعیل اوزی‌نڭ اختیاری ایله یاتدی. آتاسنه تسلك ایلان آشغوبراق قربان قیلونی اوتندی.

حضرت اسماعیلنی پچاق كیسماوی.

ابراهیم علیه السلام كیلوب پچاق ایله اوغلی نڭ موبینه اشقودی، لكن پچاق كیسمادی. چونكه الله‌تعالی پچاقغه كیسماسكه بیورغان ایدی. طاغن اشقدی، ینه كیسمادی. آندن صوڭ اوغلی: «اتكای! نغتوب اشقی» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «پچاق كیسمی اوغلم!» دیدی. اوغلی: «آلای بولسه پچاغڭنی نغتوب قایيرا اتكای!» دیدی. ابراهیم علیه السلام پچاقنی قایرادی، بیك اوتكن بولدی. ینه اشقدی پچاق كیسمادی. اوغلی: «ای اتكای! مین قورقغان ایدم: آتالق شفقتی باصوب قاوشا ماسه یارار ایدی دیب، آخری قاوشادڭ بوغای، ایندی بولماسه پچاغڭ ایله نغتوب جانیچ» دیدی. ابراهیم علیه السلام چانچوبده قارادی، بولمادی. شول وقتده یير وكوك فرشته‌لرینه پرده آچلغان، هر قایوسی كورب توره‌لر: ابراهیم علیه السلام اوزی نڭ بغر پاره‌سی بولغان اوغلنی الله تعالی نڭ رضاسیچون قربان قیلا، اوغلی تمام اخلاص ایله آڭا بوی‌صونا، حتی یاردم ایته‌در.

پچاق نڭ تلگه كیلوی.

ابراهیم علیه السلام آچوی ایله پچاقنی آطوب طاشلادی، پچاق تاشقه باژب توشدی‌ده تاشنی پچاق تتوب تاشلادی. ابراهیم علیه السلام پچاقغه قاراب عجب‌كه قالدی: «تاشقه اوته‌سڭ، یومشاق ایتنی كیسمی‌سڭ!» دیدی. پچاق تلگه كیلوب: «ای ابراهیم خلیل‌الله! سینی نمرود اوطقه آطدی، اوط سینی یاندرمادی، اول اوط نی ایچون سینی یاندرمادی؟»

دیدی. ابراهیم علیه السلام: «الله بیورمادی، شونك ایچون یاندرمادی» دیدی پچاق: «اوطقه یاندرماسقه بیورغان الله پچاقغه‌ده کیسماسکه بیوردی» دیدی. شول وقتده الله تعالی طرفندن: (قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ) دیب نداکیلدی. یعنی: توشکده بیورلغان اشنی راستقه چغاردك، درستلکده بز ایذگولك قیلوچی لرغه شولای جزا بیره‌مز.

الله تعالی تکه بیرب حضرت اسماعیلنی قوتقاروی.

کوکدن (قد صدقت الرؤیا) طاوشی کیلوگه ابراهیم علیه السلام باشنی کوتارب قاراغان ایدی، جبرائیل علیه السلام موگزلی بر تکه یتا کلاب کیلوب: «مونا بوتکه اوغلك‌نك فداسیدر ای ابراهیم!» دیدی. همده (اَللّٰهُ اَكْبَرْ اَللّٰهُ اَكْبَرْ) دیب تکبیر ایتدی، آنکا قارشی ابراهیم علیه السلام (لا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرْ) دیدی. اسماعیل علیه السلام (اَللّٰهُ اَكْبَرْ وِلِلّٰهِ الْحَمْدُ) دیدی. قربان عیدی وعرفه وتشریق کونلرنده امامین قاشنده فرض نمازلر آرتندن یکرمی اوچ نماز ده‌تکبیر تشریق نی ایتمك‌نك حکمتی شوشی ابراهیم، اسماعیل علیهما السلام حضرتلری‌نك حال‌لرینی خاطرگه آلوب آنلرنك یخشی‌لق‌لرینه ایارمك ایچوندر. بعض عالملر، بو تکه هابل‌نك قربان قیلغان تکه‌سی اولوب نیچه یللر اوجماح‌ده چیرم آشاب سیمرگان ایدی دیدیلر.

الله تعالی، ابراهیم علیه‌السلام‌نکڭ بسالاسینی آزاد قیلوب آنلڭ اورنینه تکه بیرب قربان قیلدرغانون بیان قیلوب (وَفَدَيْنٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ) یعنی: قربان قیلورغه بیورلغان ذاتنی الوغ قربانلق ایلان فوتقاردق، دیدی (اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ) یعنی درستلکده اوشبو اش آیرماچق صناودر، دیدی.

هاجرنڭ وفاتی، اسماعیل علیه‌السلام‌نڭ اویله‌نوی.

جرهم قبیله‌سی هاجر ایله اسماعیل یانینه کیلگاچ آنلرنی بیلك قدر

حرمت ایتدیلر، اسماعیل‌نی آوغه آلوب چغالر، نیچکده آنلرنی ایله‌لندررگه طریشه‌لر. چونکه آنلر کیتسه زمزم صوی‌نك بتوندن فورقه‌لر ایدی. حضرت اسماعیل اوسوب یگت بولغاچ آنگا قز آلوب بیردیلر. اول قز جرهم قبیله‌سی‌نك باشلغی‌نك قزی ایدی. شول ارآده حضرت هاجر وفات بولدی. ابراهیم علیه‌السلام آنلرنی کوررگه مکه‌گه کیلدی. اول کیلگانده مکه‌ده یورطلر کوبایگان ایدی، ابراهیم علیه‌السلام اسماعیل‌نك یورطینی صورادی، آنی کورگاز دیلر. ابراهیم علیه‌السلام کیلوب ایشکنی قاقدی، حضرت اسماعیل آوغه کیتکان ایدی، خاتونی اوی ایچندن گنه: «کم بار؟» دیب قچقردی. ابراهیم علیه‌السلام: «قوناق بار، لکن آطندن توشمی» دیدی، «سین کیندای خاتون؟» دیب صورادی. خاتون: «مین اسماعیل خاتونی بولامن» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «اسماعیل قایده؟» خاتون: «آوغه کیتدی، کیچ‌سز قایتماس.» ابراهیم علیه‌السلام: «آشارغه بولور میکان؟» موندن مقصود آشاو ایچون توگل، بلکه کیلن‌نك خلق‌لرینی تمام بلوب بترمك ایچون ایدی.

خاتون: «موندای بیرده آشارغه بولامونی صولك؟.» ابراهیم علیه السلام کیلنی‌نك سوزلرینی، قیلانشلرینی بیك صناب قارادی، ناچار خلقلی نابدی، خصوصا چیتدن کیلگان قونافغه بو روشچه فیلانوی برده‌اوخشامادی، خاتونغه: «ای‌خاتون مین‌کیتام، ایرك‌کیلگاچ سلام ایت، یورطی‌یخشی ایکان، لکن ایشگی نك بوصاغاسن آلشدرسون!» دیدی. اوشبو سوزلرنی ایتوب ابراهیم‌علیه السلام قایتوب کیتدی. بر آزدن صولك اسماعیل‌قایتدی، آتاسی نك کیلگانون نورندن بلدی‌ده خاتونندن: «بر بر کشی کیلدیمی ئللە؟» دیب صورادی. خاتونی: «بر قارط‌کشی کیلدی» دیدی. «صولك‌نی ایتدی؟» دیب صورادی. خاتون «سیگا سلام» دیدی، آندن صولك ایشگی نك بوصاغاسن آلشدرسون دیب ایتدی» دیدی. اسماعیل علیه السلام: «اول کیلگان کشی مینم آتام‌در، اول سینی یاراتماغان آیرغه قوشقان. سین مندن طلاق» دیدی. خاتونی اوزی‌نك ناچار قیلانشلرینه بیك اوکندی، لکن اش اوتدی. آندن صولك اسماعیل علیه السلام

حارث اسملی کشی نك هاله اسملی اوزون بویلی، یاقتی یوزلی نملی سوزلی قزنی آلدی. ایکنچی یل ابراهیم علیه السلام ساره‌دن رخصت آلوب ینه کیلدی. حضرت اسماعیل ینه آوده ایدی. ابراهیم علیه السلام کینوب ایشکنی قاقدی، خاتون بیك تیز قوناقغه قارشی چقدی. یاقتی یوز تملی سوز ایله ابراهیم علیه السلام‌نك برافندن توتدی‌ده: «خوش کیلدگز، آط گزدن توشوب ایوگه رحیم ایتسه گز ایدی!» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «یوق مین آطم‌دن توشمیم، چونکه آطدن توشماسکه بیرگان سوزم بار، سین نیندایین خاتون؟» دیب صورادی. خاتون: «مین اسماعیل خاتونی، مینم ایرم آوغه کیتکان ایدی، اوزاقلاماس قایتوب یتار» دیدی. ابراهیم علیه السلام بو کیلنی‌نك خلقی فعلی یخشی‌در آخری دیب اویلادی، تاغنده آرتقراق بله‌سی کیلوب: «آشارغه بولور میکان؟» دیدی. خاتون: «بولور» دیب ایوگه کرب پشکان ایت ایله خرما یمشی آلوب چقدی‌ده ابراهیم علیه السلام حضورینه کیترب: «خوش رحیم ایدسز، حاضرگه معذور کوره‌سز، سزگه ایکمك حاضرلی آلمادیم» دیدی. ابراهیم علیه السلام بر آز آشادی‌ده برکت ایله دعا قیلدی. بعض عالملر مکه‌ده ایت ایله خرما کوب بولوی ابراهیم علیه السلام‌نك اوشبو دعاسندن در دیدیلر. خاتون: «ایندی سز آط گزدن توشمی سز ایکان، بر آز کوتارگه بولماسمی، اسماعیل‌ده قایتوب یتار، صاچ صقال لرگزغه قونغان توزان، توفراق‌نی ده‌یوار ایدم» دیدی. ابراهیم علیه السلام: «یاری مصلحت آلایسه صقاللرمنی یوگز» دیدی. کیلنی بر یوك طاش کیتردی. ابراهیم علیه السلام‌غه: «آیاقگزنی اوزانگی‌دن چغارب شول طاشقه باصسه گز یوارغه آصات‌راق بولور» دیدی. ابراهیم علیه السلام‌نك آیاغی یالانغاچ ایدی، اوك آیاغین اوزانگی‌دن چغارب طاشقه باصدی [1]) شول روشچه

۱] بو زمانده حاجیلر مقام ابراهیم‌ده آیاق ازلی طاشنی زیارت ایده‌لر. اول از ابراهیم علیه السلام ازی ایکان، لکن اول ازنك نی‌وقتده بولغانینه ایکی تورلی سوز بار: بر روایتده اوشبو اوزانگی‌دن چغارب باصقانده قالغان ازدیلر. ایکنچی بر سوزده کیلاچکده ایتلگانچه کعبه نی بنا قیلغانده باصقچ اورنینه قویلغان وقتده توشکان ازدیلر. (والله اعلم).

ایدب اوّل اوك یاق صاچینی یودی، آندن صوك طاشنی صول یاقغه کوچردی. ابراهیم علیه السلام‌نك صول آیاغین طاشقه باصدرب صول یاق صاچینی یودی. ابراهیم علیه السلام‌گه بیك یخشی خدمت وحرمت ایتدی. ابراهیم علیه‌السلام مونك خلق‌وفعل‌لرینی یاراتدی. کیتکان وقتنده ابراهیم علیه السلام: « اسماعیل قایتقاچ سلام ایت، ایشگی نك بوصاغاسی یخشی بولغان ایکان، یخشی تو تسون!» دیدی. اسماعیل علیه السلام قایتدی، آتاسی کیلگانون بلدی‌ده «کشی کیلدیمی؟» دیب صورادی. خاتونی: «بیك‌مهابتلی،کورکام‌یوزلی‌بر قارط کشی کیلدی،یوزنده‌پیغمبرلك نوری بار، آندای کورکام مهابتلی کشی کورگانم یوق ایدی، سزگه سلام اوقدی دخیده «ایندی ایشگی‌نك بوصاغاسی یاراغان، یخشی تو تسون دیب ایتدی» دیدی. اسماعیل علیه السلام: «اول مینم آتام‌در، سینی اوخشاتقان‌ده قدرلب تو تارغه‌قوشقان» دیدی. آندن صوك‌اسماعیل عه‌م خاتونی هاله‌نی رعایت ایته تورغان بولدی، بیك یاراتدی، کوب بالالری بولدی، عمرینی شول خاتونیله برگه کیچوردی.

ابراهیم واسماعیل علیهما السلام حضرتلری‌نك کعبة‌الله‌نی بنا قیلولری.

آدم علیه‌السلام اوجماح‌دن بیریوزینه اینگاچ آنده ایه‌لنه آلمی ایدی، آخرنده بیر یوزینه ایه‌لنه آلماغانلغندن الله تعالی گه مناجات قیلغان ایدی. الله‌تعالی قزل یاقوت‌دن بریورط یاراتوب کعبه اورنی بولاچق اورنغه ایندرگان ایدی، آنك اسمی «بیت المعمور» اولوب آدم علیه‌السلام جبرائیل فرشته‌نك اوگراتوی بوینچه بیت‌المعمورگه کیلوب حج قیلور ایدی. طوفانغه قدر بیت المعمور آنده قالدی، طوفان وقتنده کوکه کوتارلگان ایدی. الله‌تعالی ابراهیم علیه‌السلامغه شول بیت‌المعمور اورنینه کعبة‌الله‌نی صالورغه بیوردی.

ابراهیم علیه السلام شامدن کیلدی، اوغلی اسماعیل بر طاغ یانده آوایچون اوق جونادر ایدی، ابراهیم علیه‌السلام اوغلی قاتینه کیلوب:

«اوغلم! بزگه الله تعالی بر یورط بنا قیلورغه بیورادر، حاضرده مین شول یورطنی صالمق ایچون کیلدم» دیدی. اوغلی: «یاری بیك خوش بولور اتکای!» دیدی. آتاسی: «اوغلم! الله تعالی سیڭاده یورطنی صالغانده میڭا بولشورغه بیوردی» دیدی. اوغلی: «باش اوستی اتکایم! یاری بولشورمن» دیدی. آتالی اوغللی ایکیسی تورب کعبة‌الله‌نی صالا باشلارغه قصد ایتدیلر، لکن قای اورنده نیچك ایتوب، نی‌ضرورلقده ونی روشچه ایدب صالورغه کیرك! بوتوغروده اویلاشوب تورالر ایدی، جبرائیل علیه‌السلام کیلوب هر قایوسن بلدردی. بر روایتده، کعبه صالاچق اورننی بولوط کیلوب قابلادی، وبر سوزده یغمور یاودی، یعنی بولوط قابلاغان قدر اورننی یاخود یغمور یاوغان قدر اورننی کعبه قیلورغه بیورلدیلر، دیدیلر. اوّل ابراهیم واسماعیل علیهما السلام کعبه‌نڭ استیناسینی صالمق ایچون کشی اوزونلغی قدر ایدب یرنی قازب نیگز صالدیلر، اول نیگزنی یر ایله تیگز ایتدیلر، آندن صوڭ طاغلردن طاش کیسوب کیتره باشلادیلر. ابراهیم علیه السلام اوستا بولوب اشله‌ر ایدی، اوغلی آڭا طاش بالچق طاشور ایدی. اشلی تورغاچ استینا شاقطی‌غنه بیوك‌لندی، طاشلرنی قویارغه ابراهیم علیه السلام‌نڭ بویی یتمی باشلادی، شونڭ ایچون باصقچ قویارغه حاجت توشدی، ابراهیم علیه‌السلام طاش قویوب شول طاش اوستینه باصوب اشلر بولدی.

بعض‌لر سوزنچه بوزماندانی حاجیلر زیارت قیلا تورغان آیاق ازلی طاش شول باصقچ اورنینه یورتلگان طاش دیدیلر. ابراهیم علیه‌السلام اوغلی ایله ایکیسی برگه‌لشوب کعبة‌الله‌نی صالدیلر. صالغان وقتلرنده «رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ» دیب دعا قیلالر ایدی. معناسی: ای ربمز! بزدن قبول ایت، درستلکده سین ایشتکوچی، بلگوچی‌سن. «رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَیْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّیَّتِنَا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَیْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِیمُ» معناسی: ای ربمز! بزلرنی سیڭا اینانوب طابشرلوچیلردن قیل، دخیده بزنڭ بالالرمزدن سیڭا مسلمان

بولغوچی امت قیل، دخیده بزگه حجده قیلنه تورغان عبادەلرنی بلدر، توبەمزنی قبول ایت، درستلکده سین توبەلرنی بیك قبول ایتوچی وبیك رحمت قیلغوچیسلك. «رَبَّنا وَابْعَثْ فیهِمْ رَسولاً منْهُمْ یَتْلو عَلَیْهِمْ آیاتِکَ وَیُعَلِّمُهُمُ الْکِتابَ وَالْحِکْمَةَ اِنَّکَ اَنْتَ الْعَلیمُ الْحَکیمُ» معناسی: ای ربمز! قوبار (یبر) آنلر آراسندن رسولنی، اول امتلرگه سینك آیتلرکنی اوقور، آنلرغه کتاب، حکمت اوگرەتور، درستلکده سین بلگوچی هم حکیمسلك. ابراهیم علیه‌السلام اوشبو دعالرنی قیلدی. بو صوکغی دعاسی اوزره الله تعالی رسولمز محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتلرینی یبردی. یوغارغی دعاده مسلمان بولغوچی امتدن مراد محمد امتی بولوب هر دعاسی قبول ایدلمشدر.

ابراهیم علیه‌السلام اوغلی اسماعیل ایله بیك اخلاصدن طریشوب کعبة‌الله‌نی یاصیلار ایدی، بر وقتنی ابراهیم علیه السلام: «اوغلم! موندە شوندای کورکام برطاش کیتر، بیك ماتور بولسون، حجغه کیلگان کشیلر گه علامت بولورلق بولسون» دیدی. شول وقتده جبرائیل فرشته حجر اسودنی آلوب کیتردی. حجر اسود اوجماحدن کیترلوب بیت المعمور گه قویلغان ایدی، طوفان وقتی یتکانده بیت المعمور کوکگه کوتارلوب حجر اسود ابوقبیس طاغینه امانت ایدەرك یاشرب قویلغان ایدی.

جبرائیل علیه‌السلام شونی آلوب کیلدیده بیردی. ابراهیم علیه السلام آنی آلوب کعبه گه قویدی.

ابراهیم علیه‌السلام کعبة‌الله‌نی بنا ایدب تمام قیلغاچ، الله تعالی جبرائیل فرشتەنی کوندرب، ابراهیم علیه‌السلامغه حجنك شرطلرینی، رکنلرینی اوگرەتدردی. آندن صوك حجنی قیلوب کورگازمك ایچون ذی‌الحجه آیی‌نك سکزنچی کونده (بوکوننی ترویه کونی دیرلر) مناغه چقدیلر؛ آنده اویله، ایکندی، اخشام، یستو نمازلرینی اوقوب کیچنی اوزردیلر. طالك بولغاچ ایرتە نمازینی اوقوب منادن عرفه گه کیتدیلر، آنده توش

وقتی اوزغاچ اویله نمازیله ایکندی نمازینی برو قتده جیوب اوقدیلرده شونده کیچ اوزدردیلر، طالك بولغاچ ایرته نمازینی اوقوب قزح دیگان طاغ یانده وقفه ۱) قیلدیلر، و آندن منا غه باردیلر. آنده جبرائیل علیه السلام طاش آطونی کورگازدی، قربان چالورغه بیوردی، وهر عملنی قای اورنده نی وقتده نی روشجه قیلنه چق ایکانون عمل قیلوب کورگازب اوگراتدی، صاچ آلورغه قوشدی و آندن کعبه گه قایتدیلر. اوشبو روشچه اوّل کعبه نی بنا ایدب آندن صوك حج قیلونی جبرائیل فرشته دن اوگرانوب حج قیلغاچ، الله تعالی ابراهیم علیه السلامغه: «اوشبونی اعلان ایت!» دیو بیوردی. ابراهیم علیه السلام: «یارب! بو قدر شهرلردن، یراق طاغ، طاشلر آراسندن مینم طاوشمنی کم ایشتور؟» دیدی. الله تعالی: «سیندن اعلان ایتمك، میندن ایشتدرمك» دیدی. ابراهیم علیه السلام ثبیر طاغینه منوب فیقردی: «ای الله نك قللری! درستلکده الله تعالی کعبة الله نی بنا قیلدی، و آنده کیلوب حج قیلمقنی هر قایوکزغه فرض قیلدی، بس سز کیلوب حج قیلکز» دیدی. قیامتکه قدر کملرگه حج نصیب در، شونلرنك هر قایوسی ایشتدیلر؛ [۲] لَبَّیْكَ لَبَّیْكَ دیب قبول ایتکانلك جوابنی بیرگانلر. آندن صوك ابراهیم علیه السلام اوغلی اسماعیل گه: «ای اوغلم! بو مبارك اورن قیامتکه قدر سینکی وسینك بالالرکنقی بولسون» دیب کعبة الله نی الله تعالی گه طابشرب، اوغلی اسماعیل ایله ایسانلاشب قایتوب کیتدی. بر آز قایتقاچ مکه گه تابا ایلانوب قارادی. مکه نك هر طرفی طاغلق طاشلق، شام طرفینه قاراسه، باغچه لر، ایگن لر بیك کوب بولوب شام ترکلیك ایچون بیك یخشی؛ مکّه ده ایسه آشلق ده، باشقه نرسه ده بیك آرتق دیب اینورلك توگل. شونك ایچون ترکلك قیلورغه مکه پیری نك قیین راق بولوون اویلادی ده «رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْآخِرِ» دیب دعا قیلدی. معناسی: ای ربم!

---

۱) وقفه — توقتاب تورمق.

[۲] لَبَّیْكَ — قات قات خدمتکده توریم، باش اوستی دیمك در.

بو شهرنی امین (طنچ) قیل، آنلردن اللهغه هم قیامت کونینه شکسز اشانغان کشی‌لرنی یمش‌لردن رزقلاندر.

ساره رضی‌الله عنهانگ وفاتی.

ابن الاثیر سوزنچه حضرت ساره یوز یکرمی یدی یاشنده، ابن جریر سوزنچه یوز اوتوز یاشنده شامده وفات بولوب کنعان ولایتنده دفن اولندی. ساره‌نگ وفاتندن صوگ ابراهیم علیه‌السلام یقطن قزی قنطورانی نکاح‌لاندی. آندن آلتی بالا بولدی. اسملری، ابن‌الاثیر سوزنچه: نفشان. زمران، مدین، نشق، مدان، سرح ایدی.

ابراهیم علیه‌السلام‌نگ بارسی سیکز بالاسی اولوب شونلردن ایکسی حضرت اسماعیل، حضرت اسحاق علیهما السلام مشهور پیغمبرلردن‌در لر.

ابراهیم علیه‌السلام‌نگ وفاتی.

ابراهیم علیه‌السلام حضرتلری اللهتعالی‌دن: «یا ربم! مین اوزم اولمنی صورامیچه مینی اولترمه‌سه‌گ ایدی؟» دیب صوراغان ایدی. درستراك بولغان ایکنچی بر سوزگه کوره ابراهیم علیه‌السلامغه اللهتعالی: «اوزگ اولمنی صوراماینچه سیگا اولم فرشته‌سن جان آلورغه یبرمام» دیب بلدرگان ایدی. ابراهیم علیه‌السلام‌نگ اجلی یتکاچ الله تعالی عزرائیل علیه‌السلام‌نی برقارط صورتنده‌ایدب یبردی. ابراهیم علیه‌السلام قوناقلر صیلی ایدی، عزرائیل علیه‌السلام ایشاك‌که آطلانغان قارط صورتنده کیلوب کردی: بیلی بوگولگان، صاچ صقال‌لری آغارغان، کوزلرندن یاش، بورنوندن صو آغوب تورە، باش، آیاق، همه‌سی تتری، قول‌لرنی هیچ اختیاری ایله یورته آلمی ایدی. ابراهیم علیه السلام مونی کوروب حیران بولدی: «بو بیچاره قارط‌نگ ایندی میندە یوموشی بار در، بر بر نرسه صورارغه کیلگاندر» دیب اوزیلادی‌ده: «ئلك طعام آشا آندن صوگ حاجتگ‌نی صورارسگ!» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام بر کشی آندن حاجت صوراب کیلسه بیك شادلانه، آنگ صوراغان نرسه‌سون بیره، آنی بیك‌قدروحرمت ایته ایدی. خدمتچی‌لرینه

بیوردی، تیزدن آشارغه کیترلدی «رحیم ایتگز!» دیدی. بوقارطنك قوللری بیك قالتراغانلقدن آلای بولای ایتوب بر آز نرسه‌نی آشیاولق‌دن آلدی، آغزینه قابارغه دیب قولنی کوتاره باشلادی، لیکن قولی بیك قالتراغانلقدن بر قولاغینه تورته، بر کوزینه ایلتیه، بر آلای، بربولای ایته تورغاچ ملك بلا ایلان آغزینه توغری کیترب قابقان ایدی؛ قابقان وقتنده صقاللری تمام بلچرانوب بتدی، قولینه آلغان رزقنك بیك آزی‌غنه آغزینه توغری کیلوب باشقه‌لری ساچلوب توگلوب بتدی. آنك اوستینه آغزینه قابقان طعامی ایچینه توشدی وآندن آرت یاغینه کیلوب آطلوب چغوبده کیتدی.

ابراهیم علیه‌السلام بوقارطنك بوروشچه آشاوینه بیك عجب‌لندی، نی سببلی بو حالگه قالغانون صورادی، قارط:

«بوحاللر همه‌سیده قارتایغانلقدن» دیب جواب بیردی. ابراهیم علیه السلام قارطدن: «بابای! نیچه یاشده بولاسز؟» دیب صورادی. بوقارط ابراهیم علیه‌السلام‌نك یاشندن باری‌ایکی گنه یاش آرتق ایدب کورگازدی. اول وقت ابراهیم علیه السلام ایکی یوز یاشنده ایدی. بو قارط: ١) «ایکی یوزده ایکی یاشده‌من» دیدی. ابراهیم علیه‌السلام: «تاغین ایکی یلغه قالسام مینده شوشی قارط کبی بولاچق ایکانمن» دیب اویلادی. شول سببلی ابراهیم علیه‌السلام الله‌تعالی‌دن حاضر شول وقتدوق اولم صورادی: «یارب! مینم جانمنی آل» دیدی. عزرائیل فرشته سیکرب توردی‌ده جانینی آلدی. اسحق عه‌م آنی یودی، کفن‌له‌دی، جنازه اوقوب کنعان بیرنده حضرت ساره یانده دفن قیلدی.

لوط علیه السلام.

ابراهیم علیه‌السلام اوزینه ایمان کیترگان کشی‌لر ایله برابر بابل

---

١) ابن‌الاثیر اوشبو سوزنی ذکر صوکنده ایته: «بودرست سوز بولور میکان؟ آدم عه‌مدن، نوح عه‌مدن عمرلری نی قدر اوزون بولوب‌ده بو قارط شیکللی‌گه قالماغانلغن ابراهیم علیه السلام بله بیت!» دی. لکن موکا جواب ممکن: اجل یتو سببلی الله تعالی، ابراهیم علیه السلامغه آنداین اوی‌لرنی صالماسه‌ده جائز. ابراهیم علیه السلام، قارطنك سوزینی ایشتکاچده اشانورده هیچ آنی مونی اویلامی اولمنی صورار، الله تعالی آنك کوکلینه شولای صالور، بو برده عجب توگلدر.

شهر ندن چغوب کیتکانده لوط علیه‌السلام‌ده آنك ایله برگه چغوب کیتکان ایدی. آندن [۱] مصرغه باردیلر، مصردن چغوب شامغه یو نالدیلر. شول وقتده ابراهیم علیه‌السلام سبع دیگان اورنغه توشدی. لوط عه‌م مؤتفکات دیگان شهر گه باردی. سبع ایله مؤتفکات آراسی بر تاولیك قدر یول ایدی. (مؤتفکات) یالغانچیلر شهری دیمکدر، چونکه آنلر لوط علیه‌السلام‌نی یالغانغه توتدیلر. بارسی بیش شهر، زماننده بیك ضور حسابلانه‌لر ایدی. اسملری: سدوم، صنعه، عمره، دوما، دیدوم‌در. بو شهرلر اول زمانده بیك توزوك هم بای ایدی حتی کورشی تیره‌ده‌گی شهرلرنك خلقی قشلق آزقنی مؤتفکات‌دن آلوب کیتارلر ایدی، بو شهرلر شام برله حجاز آراسنده بولوب هر بر شهرده یوزملك‌له‌ب خلق بار ایدی. لوط علیه‌السلام شول شهردن بر قز آلدی، آندن دورت بالاسی بولدی. الله تعالی لوط علیه‌السلامنی شول شهر گه پیغمبر ایتدی، چونکه مؤتفکات خلقی شول قدر طوغری یولدن صابقانلر ایدی‌که دنیاده هیچ آنلر کبی قیلانغان قوم کورنمی ایدی: الله تعالی‌نی اونوتدیلر، پوت‌لرغه تابندیلر، خاتون قز اورنینه ماتور ایر بالالرنی توتا باشلادیلر [۲] حتی کشی آلدنده مجلس‌لرنده شول بوزوق اشنی قیلا باشلادیلر، تمام یوزلرنده اویاط بتدی، اوتکان بارغان خلقنی‌ده مسخره ایته‌لر، ماتورلاق ایر بالاکورسه‌لر، کوچله‌ب شول اشنی قیلالر ایدی.

لوط علیه‌السلام آنلرنی حق دین گه اوندی، وعظ نصیحت قیلا باشلادی. لکن شهر خلقی قبول ایتمه‌دیلر. لوط عه‌م هنوز وعظلی، نصیحت قیلا ایدی: «اگر مینم سوزلرمنی قبول ایتماسه گز، الله تعالی

---

[۱] ترجمهٔ طبری سوزنچه «ابراهیم عه‌م مصرغه بارغانده مؤتفکات‌قه کردی. حضرت لوط شوندہ قالدی. چونکه لوط علیه‌السلام‌غه اول شهرلرنك قرداشلك‌لری بار ایدی، شهر خلقی ابراهیم علیه‌السلامدن‌ده شول شهرده قالورغه اوتنسه‌لرده ابراهیم عه‌م قبول ایتمدی، آندن کیتدی» دیب ایته‌در. اول سوزگه قاراغانده لوط عه‌م مصرغه بارماغان بولا، بلکه ابراهیم عه‌م مصرغه بارماس‌دن ئلك لوط عه‌م آیرلوب مؤتفکاتده قالغان بولادر.

[۲] بونی لواطه دیورلر.

سز گه قهر و عذاب یبرر» دیدی. قومی: «سین بو سوزلر کنی تاشلا، پیغمبر لك دعو اسی قیلوب یورمه ، اگرده سین بو سوزلر کنی تاشلامی اینه تورغان بو لسالك بز سینی شهردن قوارمز» دیدیلر. حتی سز گه الله تعالی قاطی عذاب یبرر دیب ایتسه، قومی «بار عذابکنی کیتر!» دیب مسخره قیلالر ایدی. ابراهیم علیه السلام کبی لوط علیه السلام ده بیك بای، مالی طواری کوب، بیك قوناق سیوچه ن ایدی. قومی نلك یمان قیلانشلرینه صبر قیلا ایدی. بعض وقت ابراهیم علیه السلام یانینه بارب قومی نلك یاوز قیلانشلرندن زارلانه، ابراهیم علیه السلام هنوز صبر ایله وصیت قیلا ایدی.

لوط علیه السلام نلك بالالری ایمان کیتردیلر، اما خاتونی کافره بولوب لوط علیه السلام نلك اشلرینی قومینه بلدرب تورہ ایدی. آخرنده لوط علیه السلام نلك صبری قالمادی: «ای ربم! ظالم قومدن مینی قوتقار!» دیب دعا قیلدی. الله تعالی آنلك دعاسینی قبول ایتدی.

عذاب فرشته لرینك کیلووی.

الله تعالی جبرائیل، میکائیل، اسرافیل علیهم السلام حضرتلرینه شول قومنی بارب هلاك قیلورغه بیوردی، آنلر اوچسی ده بیك ماتور ایربالا صورتینه کردیلر، اوّلا ابراهیم علیه السلام حضرتینه کیلدیلر، ابراهیم عه م قوناق ازله مك ایچون خدمتچی لرینی چغارغان ایدی، شول خدمتچی لر اوشبو قوناقلرنی آلوب قایتدیلر. ابراهیم علیه السلام آنلرنلك یوزلرینه باقدی ده «فرشته صفتلی قوناقلر» ایکان دیدی. بونلر ابراهیم علیه السلام غه سلام بیرب کردیلر، ابراهیم علیه السلام آنلرنلك سلاملرینی فایتاردی. آندن صوك قوناقلرنی قدر وحرمت ایتارگه کرشدی. یورطنده بر بوزاو بار ایدی، اول بوزاونلك آناسی قرغه آشارغه کیتکان ایدی، بیك تیز گنه شول بوزاونی بوغازلاب، پشرب کیتردی، قوناقلرنلك آلدینه قویدی: «خوش قوناقلر رحیم ایته سز!» دیدی. لکن قوناقلر قول صوزمادیلر، چونکه آنلر فرشته لردر، آشاماس لر ایچماسلر. ابراهیم علیه السلام: «آخری بو قوناقلر اوزم آشی باشلاغانی کوته لر بوغای» دیب اویلادی،

«خوش ایده رحیم ایده‌سز!» دیب قولن صوزدی، بر لقمه آلوب آشی باشلادی. قوناقلر هنوز آشامادیلر، ابراهیم علیه السلام «نی سببلی آشامیسز؟» دیب صورادی قوناقلر: «بز شوندایین خلق‌مز؛ عادتمز طعام‌نك بهاسن بیرماینچه آشامیمز» دیدیلر. ابراهیم علیه‌السلام: «آلای بولسه بهاسنی بیرب آشا گز، بهاسی قیمت ایمس؛ اوّلنده بسم‌الله ایتمك، آخرنده الحمدلله دیب شکر قیلمق» دیدی. ینه: «خوش رحیم ایته‌سز!» دیب ابراهیم علیه السلام اوزی طعامغه قولنی صوزدی. قوناقلرده صوزدیلر، لکن هنوز آشامیلر، باری ابراهیم علیه‌السلام‌نك کوگلی بولسون دیب‌کنه قول‌لرینی صوزوب آشاغان توسلی قیلاندیلر، حقیقة آنلر آشامدیلر. قوناقلرنك بو روشچه قیلانشلرندن ابراهیم علیه‌السلام قورقوغه توشدی، چونکه اول زمانده عادت: دشمان ضرر قصد قیلسه دشمانی‌نك آشنی آشامیدر ایدی، آخری برمکر ایله‌کیلگانلردر، دیب اویلادی

فرشته‌لر ابراهیم علیه‌السلام‌نك قورقغانون بلدیلرده اوزلری‌نك آدم اولمایوب فرشته اولدقلرینی بلدردیلر. «سین قورقمه، بز الله‌تعالی طرفندن لوط علیه‌السلام‌نك قومنی هلاك قیلورغه، دخیده سیکّا بالا ایله سیونچی بیرر گه، یبرلدك شوشی رفیقه گز سارەدن بر بالا توغار، اسمنی اسحق قویارسز، اول اسحق‌نك‌ده بالاسی بولور، اسمی یعقوب بولور» دیب سیونچی بیردیلر. ابراهیم علیه السلام‌نك بو سوزلرگه کوگلی بیك خوشلاندی. اول وقتده ابراهیم علیه‌السلام سیکسان یاشنده، سارە یتمش یاشنده ایدی.

حضرت سارە بو سوزنی ایشتکاچ کولدی‌ده: «مین قارتچق، ایرم قارطایغان نیچك بالامز بولور، بو بیك عجب اش؟» دیدی. فرشته‌لر: «ای‌اوی خواجه‌لری! الله تعالی‌نك اشینه عجب‌لنه‌سزمو؟ الله‌نك رحمتی وکوب برکاتلری سزگه بولسون» دیدیلر. سارە ابراهیم علیه‌السلام‌نك یوزینه قاراغان ایدی، فرشته‌لر: «بز سیکّا حقلق ایلان سیونچی بیرامز، سین امید کیسو چیلردن بولمه!» دیدیلر.

فرشته‌لرنك سیونچی بیرولری تمام بولغاچ ابراهیم علیه‌السلام ایله

سـاره بیك شاد بولدیلر؛ لـكن لوط علیه السلام قومی‌نك هلاكندن ابراهیم علیه السلام آبدراب كیتدی. آنده «لوط بار بیمت!» دیدی. فرشته‌لر: «آنده كم بارن بزبله‌مز، اول لوطنی وآنلك اهلنی قوتقارر مز، مگر خاتونی قتولماس اول كافره‌در» دیدیلر. فرشته‌لر اوز صورتلرینه قایتوب لوط علیه السلام بولندیغی سدوم شهرینه كیتدیلر.

اول شهر گه یتكانده اوچسی‌ده بیك ماتور اوغلان قیافتینه كرب شهر گه كیلدیلر، اتفاقی لوط علیه السلام‌نلك قزی‌نه توغری كیلدیلر: «لوطنلك یورطی قایده؟» دیب صورادیلر. قز بونلرغه: «ایده مینم ایله بار گز، مین شونلك قزی» دیـدی. قز تیز تیز گنه آلوب قایتدی‌ده آتاسینه: «اتكای! تیز بول، شهر خلقی كورگانچی قوناقلرنی آلوب كر» دیدی. لكن شهر خلقی بو خبرنی ایشتدیلر، اوزلری‌نلك بوزق عمل‌لرینه «ماتور یكت‌لر بولدی» دیب‌سویندیلر. لوط علیه السلامغه قوناقلر سلام بیردیلر، لوط علیه السلام بونلرنلك یوزلرینه قاراب قوناقلرنلك كیلولرینه شادلانسه‌ده ایچندن قومی‌نلك یاوزلغن اویلاب بیك قایغره باشلادی: «آی‌های! بو قوناقلر كیلدی كیلوون، قومم كیلوب یاوزلق‌لری ایله مینی اویاطقه قالدرماسه‌لر یارار ایدی» دیب بیك اویلانه باشلادی. شولایده صاقلق ایتوب قوناقلرنی ایچكاریره‌ك كرتوب قویدی. لوط علیه‌السلام‌نلك خاتونی مشركه ایدی. اول، قوناق‌لرنلك كیلولرن، آنلرنی خلق‌غه كورسه‌تمی لوط علیه‌السلام‌نلك یاشروب طورون مشرك‌لرگه خبر بیردی.

لوط علیه‌السلامغه قومی: «یورطكه قوناق كیترمه!» دیب الكده بر ایتكانلر ایدی، قوناق كیلگانون بلگاچ قومی ایشك یانینه كیلدیلر: «اول اوغل‌لرنی بزگه بیر، اگر بیرماسالك بز صوغشوب آلورمز؛ بز سیكا: «آندای كشی كیترمه» دیب اوّلدن ایتوب قویدق. ایندی كیترگان ایكان‌سلك، البته بزگه بیرمسلك» دیدیلر. لوط علیه السلام بیلك آبترادی، یخشی‌لق ایلان یالنوب ایتوب قارادی: «یه‌سز یخشی‌لق ایدگز، قوناقلرمنی رنجتمه گز!» دیدی. قومی طكلاماديلر، كوچلاب كره باشلادیلر، لوط علیه‌السلام ایشكنی بیكلاب كرتماسكه طرشقان ایدی، ایشكنی واطوب

اوی آلدینه کردیلر. لوط علیه السلام: «ایندی آلای ایسه قزلرم بار، نکاح‌لانوب آلگز، الله‌دن قورقگز، قوناقلرم حقنده مینی اویاطلی ایته کورمه گز!» دیدی. قومی: «موندای ماتور اوغلانلر بار وقتده بزگه قزلرك نیگه حاجت» دیدیلر هم آطلوب اوی ایچینه کرر گه طریشه باشلادیلر، لوط علیه السلام چاره‌سز قالدی. شول وقتده «لَوْ اَنَّ لی بِکُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِی اِلٰی رُکْنٍ شَدِیدٍ» دیدی، یعنی: های مینم سزگه یتارلك قوتم بولسه‌چی، یاکه تایانورلق قوتلی یاردمچیم بولسه‌چی، دیدی. کوکلی طولوب یغلادی. قوناقلر اوچیسی برگه اوطره‌لر ایدی، ایشك‌که یقین جبرائیل، آندن آری اسرافیل، آندن آری میکائیل علیهم السلام حضرتلری ایدی. اوچ کشی اوی‌نك ایچینه کردیلر، قول‌لرینی صوزدیلر. جبرائیل علیه السلامنی توتمق بولدیلر، جبرائیل علیه السلام آنلرغه (اف!) دیدی. اوچسی‌ده صوقر بولوب چقدیلر. خلق فیقرشه باشلادی: «ای جماعت کوره‌سزمی؟ لوط بزنك آرامزده سحرچیلك ایته ایدی، آنك بلان گنه قناعت ایتمه گان، یتمه‌سه اوچ سحرچی اوغلان کیتر گان» دیدیلر. لوط علیه السلام قورقب کیتدی. جبرائیل علیه السلام لوط‌نك قورقغانون بلوب: «قورقما سینك تایانه تورغان یاردمچك قوتلی، یعنی: الله تعالی، سنی الله تعالی‌نك ایلچی‌لری‌مز، سینی بو قوم‌نك یاوزلغندن قوتلدرر غه و آنلرنی هلاك قیلورغه کیلدك، آنلر سیکا ضرر تیره آلماسلر. کیچه‌نك بر آزی اوتکاچ اهلك ایله بور، شهردن چق، لکن هیچ قایسی گز آرتینه ایلانوب قاراماسون!» دیدی. لوط علیه السلام آنلرنك فرشته ایکانون بلوب «حاضر هلاك قیلگز!» دیدی. جبرائیل علیه السلام «آنلرنك هلاك بولا تورغان وقتلری طاك وقتیدر، ایندی طاك یراق توگل بیت!» دیدی. هم سحر وقتینه قدرلی بیش شهرنك کریپیچلرندن اوتوب کیتار گه تییش‌لگن بلدردی؛ بو اشلرنی لوط علیه السلام جماعتلرینه آگلاتدی. کیچ‌نك بر آزی اوزغاچ سدوم شهرندن چقدیلر، سحر وقتی ایرشکانچی بیش شهرنك همه‌سندن اوزدیلر.

جبرائیل، میکائیل و اسرافیل فرشته‌لر اول خلق‌نك آرالرندن

چقدیلر. جبرائیل علیه السلام قناطی ایلان بیش شهرنك بارچه سینی کوتاروب آستلرینی اوستلرینه کیترب بهردی. بارچه خلقی هلاك بولوب جهنم گه کیتدیلر. لوط علیه السلام بالالری ایله آل یاقلرینه قاراب قنه کیتدیلر، لکن خاتونی کافره اولدغندن مشرکلرنك حالنی بله سی کیلوب آرتینه ایلانوب قاراغان ایدی، بر طاش کیلوب تیدی ده هلاك بولدی. بو اورندن ابراهیم علیه السلام تورہ تورغان اورنغه بر کونلك یول بار ایدی، آنده بارب یتدیلر. ابراهیم علیه السلام حضرت لوطنك سلامت کیلگانون کورب بیك شادلاندی، مالی نك یارتیسینی لوط علیه السلامغه بیردی. آنلر بارسی اون دورت کشی ایدی، وفات بولغانغه قدر ابراهیم علیه السلام یانده قالدیلر.

اسماعیل علیه السلامنگ پیغمبرلگی.

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم «وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا» معناسی: کتابده اسماعیلنی ذکر ایت سین ای حبیبم! درستلکده اول راست وعده لی، رسول هم پیغمبر بولدی. «وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا» اول اسماعیل اوزی نك اُمّتینه نماز ایله وزکات بیرمك ایله بیورردر هم اوزی رَبّیسی فاشنده راضی قیلنمش بولدی.

ابراهیم علیه السلام وفات بولغاچ اوغلی اسحاق آنی شام یرنده دفن قیلدی.

آندن صوك اسحاق علیه السلام کعبة الله نی طواف قیلمق هم قرداشی اسماعیلنی کورمك ایچون مکه گه کیلدی. شول وقت الله تعالی حضرت اسماعیل ایله اسحاق علیهما السلام حضرتلرینك هر ایکی سینه ده پیغمبرلك بیردی. اسحاق علیه السلام هر یلنی بر مرتبه مکه گه بارر، حج قیلوب اسماعیل علیه السلام ایله کوریشوب قایتور ایدی. اسماعیل علیه السلامنك صوکغی خاتوندن اون ایکی بالاسی بولدی. مکه نك قویاش بایشی طرفنده هم حضرموت یمن دیارنده، مصر طرفلرنده مشرکلر بیك کوبایوب فرعونلرده، عمالقه خلقی ده بیك آزغانلر ایدی. الله تعالی گه عبادت نی تاشلاب

پوت‌لر غه عبادت قیلالر ایدی. الله تعالی آنلر غه اسماعیل علیه السلامنی پیغمبر ایتوب یبردی، حضرت اسماعیل آنلرنی حق دین گه اوندادی، آق یولغه یخشی‌لق ازینه آنلرنی صالور غه طرشدی. بعض‌لری اوشانوب ایمان کیتردیلر. لکن ایمان کیترمای مشرك حالنده قالغانلری ده کوب بولدی. ایللی یل پیغمبر بولوب خلقنی وعظ نصیحت قیلدی. آخرنده یاشی یوز اوتوز یدی گه ایرشکاچ خلقی یانندن مکه گه کیلدی، آندن شامغه بارب آتاسی‌نك قبرینی هم توغانی اسحاقنی زیارت ایتدی. اسحاق علیه السلام‌نك ایکی اوغلی بار ایدی: بری عیص، ایکنچی‌سی یعقوب اسملی ایدی. اسماعیل علیه السلام‌نك قزی بار بولوب اسمی صبیحه ایدی. اسماعیل علیه السلام قزی صبیحه‌نی عیص‌قه نکاح لاب بیردی. اسحاق علیه السلامنی اوزینه وصی قیلدی، صخره مکه گه قایتوب آنده وفات بولدی، آنی اوزی‌نك اوغللری آتاسی هاجر یانینه دفن قیلدیلر. اسماعیل علیه السلام‌نك اوغللری، اوغللری‌نك اوغللری اول طرفقه جایولدیلر. مگر ثابت ایله قیدار اسملی ایکی اوغلی مکه ده قالدی. آنلردن دخی بیك کوب بالالر بولدی. حاضرده حجاز ولایتنده نی قدر عرب بار، بارسی ده حضرت اسماعیل‌نك شوشی ثابت ایله قیدار اسملی اوغل‌لرندن اورچب آنلرنك نسل‌لریدر.

اسحاق علیه السلامنك پیغمبر لگی.

اسماعیل علیه السلام وفات بولغاندن صوك اسحاق علیه السلام اون اوچ یل یاشادی، الله تعالی آنی شام، کنعان ولایت‌لرینه پیغمبر ایدب یبرگان ایدی. اسحاق علیه السلام‌نك خاتونی رفقا اسملی اولوب یوقاروده مذکور عیص ایله یعقوب اوشبو رفقا اسملی خاتوندن توغمشدر. اسحاق علیه السلام یوز آلتمش یل یاشا گاندن صوك وفات بولدی. اوغلی عیص آنی ابراهیم علیه السلام ایله ساره یانلرینه دفن ایتدی.

یعقوب علیه السلام ایله آنگ توغانی عیص.

یوقاروده یازدغمز عیص ایله یعقوب علیه السلام اسحاق علیه السلام‌نك رفقا اسملی خاتوندن ایگیز توغانلر ایدی، اوّل توغان عیص اسملی سنی

آتاسی اسحاق علیه السلام، صو کندن توغان یعقوب اسملی‌سنی آتاسی رفقا یاراتادر ایدی. عیص‌نك اشی آو آولامق، اما یعقوب علیه‌السلام‌نك قوی‌لر کوتمك ایدی.

یعقوب علیه السلام آتاسی اسحاق‌علیه‌السلام صاغ اولدیغی زمانده آتاسیله آتاسی یاننده تورب ئلی خاتون آلماغان ایدی. ایندی اول وقت اسحاق علیه‌السلام‌نك کوزلری ضعیف‌لنگان‌ایدی. بر کونی اوغلی عیص‌غه: «اوغلم! مینم کیمك ایتی آشاسم کیله. آوغه چقوب بر کیمك آولاب کیتر، سینك ایچون پیغمبرلك ایلان دعا قیلورمن» دیدی. عیص‌نك آتاسی بو سوزنی ایشتدی‌ده اوغلی یعقوب‌غه سویلادی هم: «بار اوغلم بیك تیز گنه بر قوی‌نی بوغازلا، یخشی‌لاب‌پشرده آتا گا کیترب آشات، اول دعانی سیگا قیلور» دیدی. یعقوب بیك تیز گنه بر سیمز قوی‌نی بوغازلادی، پشرب کیتردی، آتاسی آلدینه قویدی. حضرت اسحاق‌نك خاتونی: «اوغلك ایتنی پشرب کیتردی، آشا!» دیدی. اسحاق علیه السلام‌نك کوزی ضعیف بولغاندن عیص آو ایتی پشرب کیتردی دیب اویلادی‌ده آشاب دعا قیلدی: «یارب! بو اوغلمه پیغمبرلك بیر» دیدی. شولای ایتوب یعقوب آتاسندن پیغمبر بولورغه خیر دعا آلدی. اما اوغلی عیص آتاسندن «آو ایتی آشاسم‌کیله» دیگان سوزنی ایشتکاچده آوغه کیتکان ایدی. آو آولاب آلوب قایتدی، پشرب آتاسی آلدینه کیتردی: «اتکای! تله‌گان ایتك‌نی کیتردم» دیدی. اسحق علیه‌السلام: «مین ایندی آشادم اوغلم! دعانی‌ده قیلدم، اول دعا توغانك یعقوبقه نصیب ایکان، لکن سینده قایغرما، سیگاده قالدرغان دعابار» دیدی. عیص اول دعانی آلا آلمی قالغانینه بیك قایغرب طوغانی یعقوبقه دشمان بولدی، حتی آچوی ایله «مین سینی اوتررمن» دیدی. حضرت یعقوب بوسوزدن فورقوغه توشدی، ایودن چقماس بولدی، هر وقت آتاسی آتاسی قاتنده‌غنه تورر بولدی.

اسحاق علیه‌السلام‌عیص‌قه‌ده: «یارب! اوغلم عیص‌نك بالالرینی کوب همده حرمتلی قیل» دیب دعا قیلدی. الله تعالی آنك دعاسینی قبول ایتدی، عیص‌نك بالالری بیك کوب بولدی، روم ولایتی تمام عیص نسلی ایله

طولدی، اسحاق علیه السلام سلامت و فتده یعقوب آتا آناسی قاتنده تورا ایدی، آتاسی اسحاق علیه السلام وفات بولغاچ عیص‌نڭ یعقوب‌دن اوچ آلو قصدی تاغنده آرتوب، یعقوب‌نڭ اشی‌او ڭغایسزلاندی، هیچ وقت ایرکنله‌ب چغوب یوری آلماس‌بولدی، بیك چیتونلك برله عمر ایتارگه توغری‌کیلدی. نیچه یللر شول ره‌وشچه یاشرنوب چیتن‌لك ایله یورگاچ آناسی یعقوب‌ڤه: اوغلم! ایندی سیڭا توغانڭ عیص‌نڭ آچوی بیك یمان، موندہ راحت‌لنوب توره آلمیسڭ، شامده مینم قرداشم بار، آنڭ اوغل قزلری، مال طوارلری بیك کوب. اول قرداشم‌نڭ اسمی لیان‌در، آتاسی بیویل الیاس اوغلی اولوب کنعاندن شامغه کیلوب توره، آتاڭ مرحوم‌نڭ‌ده سلامت وفتنده سیڭا: «آناڭ ایله بر توغان‌نڭ قزینی آل» دیب ایتکان سوزی بار ایدی، سین شونده بار، لیان‌نڭ قزینی صورا، شاید بیرر، شونده تورسڭ، عیص‌دن قورقنچڭ بولماس، طنچ راحتلنوب تورسڭ» دیدی. یعقوب علیه السلام آناسی‌نڭ سوزینی توتوب شول کیچنی عیص‌دن قاچوب کنعاندن چغوب کیتدی، کشی توغری کیلوب «قایده‌باراسڭ؟» دیب صوراسه‌لر: «عیص‌دن قاچوب الله‌غه بارام» دیب جواب بیره ایدی. شونڭ ایچون یعقوب علیه السلام‌غه اسرائیل دیب ایتلدی. عبرانیچه (اسرا) کیچ یورمك، (ایل) الله دیمك معناسنده اولوب (اسرائیل) کیچ الله‌غه یروچی دیگان معناده‌در. یعقوب علیه السلام شامغه قرداشی لیان‌نغه باردی. لیان‌نڭ ایکی قزی بار ایدی: الوغسی لیا، کچی‌سی راحیل اسملی ایدی. راحیل بیك گوزه‌ل اولدغندن یعقوب قرداشندن شول راحیل‌نی صورادی: «آتام‌ده سزنڭ قزگزنی آلمق ایله وصیت ایتدی، آنام‌ده شول سوزنی بیك مصلحت کورب مینی بیردی» دیدی. لیان: «قرداشم! کوره‌سڭ مینم بایلغم مال طوارلرم بار. البته قز آلورغه مال کیره‌ك، سینڭ مالڭ بارمی صوڭ؟» دیب صورادی. یعقوب «درست مینم مالم یوق. لکن مین سیڭا خدمت ایته‌رمن، شول خدمت‌نڭ حقی سینڭ قزگا مهر بولور» دیدی. لیان: «یاری بیك یخشی بولور» دیدی. بونلر یدی یل خدمت ایته‌رگه کیلشدیلر. یعقوب لیان‌غه یدی یل خدمت ایتدی، خدمتی تمام بولغاچ قزنی بیردی،

کیچ ایله‌ن کیه‌و بولوب کردی، لکن لیان یعقوب‌نی صوراغان‌راحیل یانینه کرتمای بلکه الوغ قزی لیا یانینه کرتدی. یعقوب ایرته گیسون مونی بلگاچ لیان یانینه باردی، لیان قوم قبیله‌سی ایله‌ن برگه ایدی، لیانغه: «سین مینی آلداغان‌سلك» دیدی. لیان «نیچك آلدایم» دیب صورادی، یعقوب: «مین کچی قزلك راحیل‌نی صوراديم. بز شوگا کیلشدك، یدی یل خدمت ایتدم، ایندی یللر تمام بولغاچ مینی الوغ قزلك لیا یانینه کرتدك» دیدی. لیان «درست فرداشم! شولای‌اشلادیم دنیاده الوغ قزینی قالدروب کچی قزینی بیرگان‌هیچ کم یوقدر. اگر مین گنه کچی قزمنی بیرسام الوغ قزیمه عار لیك بولا. شونلك ایچون مین الوغ قزیمنی بیردم، اگرده کچی قزیمنی صوراسالك‌تاغین یدی‌یل خدمت ایت، آنسنده بیررمن» دیدی. اول وقتده ابراهیم علیه‌السلام شریعتی اوزره عمل قیلنه ایدی، ابراهیم علیه‌السلام شریعتنده ایکی بر توغمه قزلرنی نکاحده جیمق‌درست ایدی. موسی علیه‌السلام زمانینه قدر شولای‌کیلدی. موسی علیه‌السلام شریعتنده آنی حرام قیلندی. یعقوب علیه‌السلام لیان‌نلك سوزینی قبول ایتدی: ینه یدی یل‌خدمت ایتوب‌راحیل‌نی آلمق بولدی. یدی یل خدمتنی تمام ایدب راحیل‌نی‌ده آلدی.

اوشبو رەوشچه لیان‌نلك ایکی قزی‌ده یعقوب‌ده بولغاچ لیان آگا مال طوار قوی‌لر بیك کوب ایتوب بیردی، یعقوب علیه‌السلام‌نلك مال طواری اورچیدی، بیك کوب بولدی. یاگادن یدی یل شونده قالدی، الوغ خاتونی لیادن آلتی اوغلان توغدی. آنلر: ۱ روبیل، ۲ شمعون، ۳ یهوذا، ٤ لاوی، ٥ ذیالون، ٦ یستاخر اسملرنده ایدی. بایتاق زمان اوتدی راحیل‌دن بالا بولمیدر ایدی. راحیل‌نلك زلفه اسملی کنیزاگی بار ایدی، راحیل اول کنیزاك‌نی یعقوبقه بیردی، آندن ایکی اوغل توغدی: برسی‌نلك اسمی درام، ایکنچیسی زمرات اسملی ایدی. یعقوب علیه‌السلام‌نلك الوغ خاتونی لیانلك‌ده ماهراوی اسملی بر کنیزاگی بار ایدی، لیاده ماهراوی نی ایری یعقوب علیه‌السلام‌غه بیردی. ماهراوی‌دن ینه ایکی اوغل بولدی: برنچیسی خاز، ایکنچیسی انس اسملی ایدی،

بس یعقوب علیه السلام‌نك الوغ خاتونندن هم‌ایکی کنیزا گندن اون اوغلی بولدی. قایچان یعقوب علیه السلام فارتایه باشلادی، موڭاقدر بالاتابماغان راحیل‌دن بر بالا بولدی. اسمنی یوسف قویدی. یعقوب علیه السلام‌نك بالالری اون برگه تولدی، یوسف همه‌سندن گوزل بولوب آتاسی یوسفنی بیك یاراتهٔ ایدی. یعقوب علیه السلام‌نك اون براوغلی وبیك کوب مال طواری بولغاچ شامدن کنعانغه قایتاسی کیلدی. قائم آتاسی همده آناسیله بر توغمه قرداشی اولان لیان‌دن رخصت صورادی، لیان رخصت بیرب یول حاضرلگنی کوره، سفرگه حاضرلنه باشلادی. لیان اول وقتده مسلمان اولمایوب تابنا تورغان بر پوتی بار ایدی. اول پوت آلتوندن اشلانوب تورلی قیمتلی طاشلار ایله زینتلنگان ایدی. راحیل آتاسی‌نڭ پوتقه تابنغانون برده یارانمی هم اول پوت‌ده اولان یاقوت، انجو کبی قیمتلی تاشلار غه‌ده قزغا ایدی. شول آتاسی نڭ پوتنی راحیل اوغرلاب آلوب کیته‌سی کیلدی. اوغلی یوسف کچکنه ایدی، آنی مونی بلمگان وقتی ایدی، آتاسی راحیل شول پوتنی آلورغه یوسفقه قوشدی، اورنونی‌اوگره‌تدی [۱] یوسف صبیلغی سببلی آنی آلوب آناسینه بیردی. راحیل پوتنی اریتدی، آلتونین آلوب کیره‌ك یاراقغه توتارغه، یاقوت، انجو کبی قیمتلی طاشلارینی زینت قیلورغه آلوب کیتدی.

حضرت یعقوب‌توغانی عیص‌دن بیك قورقوب‌قنه سفرگه چقدی. اما توغانی عیص اول سوزندن بیك اوکنوب توبه قیلغان، توغانی یعقوب‌نی کوره‌سی کیلوب بیك صاغنغان ایدی، کیچه کوندز خطا ایتدم دیب یغلار، بو توغروده نی‌قیلورغه‌ده بلمی، اوزی هر وقت آو آولامقده بولور ایدی. یعقوب کنعانغه یتشور کوننی عیص دخی ایبدأشلری ایله

[۱] صوڭندن یوسف علیه السلام قصه‌سنده کیله‌چگی وجه اوزره مصر سلطانی یعقوب علیه السلام‌نڭ بالالرینه: توقتاڭز! آلتون صوصقچ یوق آنی کم اوغرلادی؟ دیگانده تیکشرلوب بنیامین‌نڭ یوگندن شول نرسه چقماچ؛ توغانلری: «خیر اوغرلاسه اوغرلار عجب توگل، موندن ئلك آنڭ توغانیده اوغرلاغان ایدی» دیب ایتولریده شوشی واقعه ایدی.

آوغه چقغـان ایدی. یعقوب کنعان‌غه یته باشلاغاچ اوزی قللرینه: «اگرده سزدن بر بر کشی توغری کیلوب «سز کملر؟» دیب صوراسه سز: «عیص‌نك کنعانده‌غی قلی یعقوب کشی‌لریمز» دیب جواب بیرگز» دیب دیدی، اوزی خدمتچی‌لری آراسینه کرب یـاشرندی. عیص آوده یورگانده شام طرفندن ایرلر، خاتونلر، خدمتچی‌لر، قللارنك بـالا چاغالالری، مال طواردن قوی‌لر، صغرلر، تووه‌لر ایلان عجب تورلی خلق کیلگانین کورب عجبکه قالدی. بر آز قللارینی، خدمتچی‌لرینی: «بارگز بو نیندایین خلق قایدن کیله، فایده بـارا بلوب کیلگز» دیب بیردی. آنلر بارب: «سز نیندایین کشی‌لر، قـایده باراسز؟» دیب، صورادیلر. یعقوب‌نك خدمتچی‌لری یوقاروده یعقوب اوگراتکان روشچه: «بز عیص‌نك یعقوب اسملی کنعانداغی قلی‌نك خدمتچی‌لری‌ز» دیب جواب بیردیلر. بو سوزنی عیص‌قه قایتوب ایتکانلر ایدی، عیص یعقوب‌نك اسمنی ایشتکاچده یغلادی: «الله صاقلاسون! قایدا اول یعقوب مینم قلم بولورغه، اول مینم بیك قدرلی توغانم، عزیز دولتم، کوز نورم، قایدا اول؟ آنك ایله کورشورگه مین کوبدن صارغایب یوردم» دیب یعقوب‌نك خدمتچی وقللری یانینه کیلدی. «کوزم نوری یعقوب فایده؟» دیب صورادی. یعقوبقه عیص‌نك یغلاغانینی، ایتـکان سوزلرینی کیلوب سویلادیلر. یعقوب بو سوزلرنی ایشتدی، کوکلی اوطردی، راحت آلوب کیگایوب کیتدی. شادلق ایله قرداشی عیص‌نك یانینه چقدی. ایکی توغان برگه‌لشوب کورشدیلر، یغلاشدیلر. عیص بیگره‌کده یغلاب یعقوبدن حال، احوال‌لرینی صوراشدی. ایکیسی برگه‌لب کنعانغه کیلدیلر، آنده اوطردیلر ـ کنعانغه کیلگاچ یعقوب‌نك خاتونی راحیل ینه بر بالا توغدردی. راحیل‌نك بالاسی‌ده ایکی بولدی: برسی یوسف ایدی، مونسینی بنیامین قویدیلر. بنیامین توغاچ آناسی راحیل وفات بولدی، یوسف ایله بنیامین آنادن یتیم‌قالدیلر. لکن یعقوب‌نك الوغ خاتونی لیا راحیل ایله برتوغان اولدغندن لیا، راحیل‌نك بالالری یوسف ایله بنیامین‌نی اوز بالالرندن آرتغراق تربیه قیلدی. نیچه کونلر اوزغاندن صوك یعقوب علیه السلامغه پیغمبرلك کیلدی، کنعان ولایتینه الله تعالی آنی پیغمبر ایدب یبردی. آنلر

هر قايوسى يعقوب عليه السلامغه ايمان كيتردیلر. يعقوب عليه السلامغه الله تعالى دنيا و آخرت دولتنى بيردى، كنعان ولايتى‌نڭ ايڭ الوغسى اولدى. يعقوب عليه السلام‌نڭ لقبى «اسرائيل» اولوب بالاسى‌ده بنيامين ايله اون ايكى گه تولدى، بو اون ايكى اوغل‌غه «اون ايكى سبط» ديب ايتلدى. «اسباط بنى اسرائيل» يعقوب عليه السلام‌نڭ شول اون ايكى بالاسى و آنلرنڭ نسلى ديمكدر. قايچان يعقوب عليه السلام كنعان ولايتى‌نڭ ضورسى و الوغسى بولدى، توغانى عيص‌نڭ ينه كونچيلكى كيلدى؛ لكن گناهلى يولغه كرمدى، بلكه صبرلى ثوابلى يولغه كردى، عيص كوردى‌كه كنعان ولايتنده هركم يعقوبنى اولوغلار، حالبوكه اوّلده يعقوب عليه السلام شامده وقت عيص الوغ بولوب توره‌در ايدى، ئللك هر كم عيص‌ده عيص ديب يورب صوكندن يعقوب عليه السلام طرفنه آوشقاچ عيص چدى آلمادى، توغانى يعقوب‌قه: «اى قرداشم! نى قدر زمان سين غربتده يوردڭ مين بويا قلرده بيك الوغ بولوب‌قنه توردم، حاضر ايندى سين قايتدڭ، الحمدلله سيكا الله تعالى پيغمبرلك بيردى، سينى بو ولايتده عزيز وقدرلى ايتدى، ايندى سين شوشنده راحتلانوب تور، دولتڭ عزتڭ كون صاين آرتوب تورسون، موندن آرى مين غربتنى كوريم، مين ايندى بو ولايت‌دن كيتامن» ديدى. يعقوب عليه السلام: «اول نيندا ين سوز؟ مين نى قدر زمان غربتده توروب سينى صاغنوب‌كورركه كيلدم، ميندن‌نى اورنده خاطرڭ قالدى زنهار عفو ايت، ايندى ايكى‌مز بركه تورا آلميمز ديسالڭ مين كيتيم، سين مونده قال!» ديدى. عيص: «بو بولا تورغان اش توگل. چونكه الله تعالى سينى بو ولايتكه پيغمبر ايتدى، سين ايندى موندن كيته آلمى‌سڭ، البته مين كيتام» ديدى. يعقوب عليه السلام نى قدر طرشدى، نى‌قدر يغلادى، ممكن بولمادى، عيص اوزى‌نڭ مال طوارلرينى، اوغلانلرينى جماعتلرينى آلدى، روم ولايتينه كيتدى. ايڭ الوغ اوغلى روم اسملى ايدى، همه بالالرينه روم‌نى باش قيلغان ايدى، روم‌نڭ اوغل‌وقزلرى‌ده بيك كوب، بالالرى‌نڭ بالالرى و آنلرنڭ بالالرى بيك كوب بولديلر، بتون روم ولايتنى توتديلر.

بو ولایتکه روم دیمك شوندن قالدی. حاضرده ایسه روم ولایتنده عیص نسلندن بایتاق آدم باردر. لکن کوبره‌گی زمان‌لرنك اوزگاروی بو ینچه بتکانلر، حاضرگی زمانده ترکلردر. عیص نسلندن باری ایوب علیه السلام پیغمبر بولدی، باشقه هیچ کم عیص نسلندن پیغمبر کیلمادی.

یوسف علیه السلام.

الله تعالی کلام قدیمده یوسف علیه السلام قصه‌سینی «اَحْسَنَ القصص» یعنی قصه‌لرنك ایك کورکامره‌گی دیدی. بو قصه‌نك کورکام بولوو ونده شك یوق، لکن نی وجه‌دن بیگره‌ك آرتق کورکام؟ مونده حق بولور دیب اویلانغانی اوشبو وجه‌دن‌در: یوسف علیه السلام قصه‌سنده عبرتلر، تورلی نکته‌لر، عجایب حکمت‌لر بار. آنك ایچون مونده ایك ئللك شونی بلدره: الله تعالی‌نك قضاسینی کیره‌ك نینداین کشی بولسه‌ده هیچ کم یبره آلمی ایکان. ایکنچی شول حسد یعنی کونچی‌لك خورلقغه سبب بولا ایکان. اوچنچیسی شول صبر قیلمق شادلق‌نك آچقچی ایکان، بلا کیله‌می، قضا کیله‌می شوکا چن کوکللدن صبر قیلغان کشی گرچه اوزاق زماندن صوك بولسه‌ده بر شادلقنی کورمی قالمی ایکان.

یوقاروده یازلدیغی اوزره بنیامین توغاچده آناسی راحیل وفات اولوب یوسف ایله بنیامین آنادن یتیم قالغانلر ایدی. حضرت یعقوب یوسفنی آرتغراق یاراته ایدی، یعقوب علیه السلام‌نك ایلیا اسملی (حضرت اسحق قزی) بر قز توغانی (آپاسی) بار ایدی. یعقوب کنعانغه قایتقاچ آپاسی ایلیا آنك ایله کوریشه کیلدی، ایلیا یعقوب علیه السلام‌نك اون ایکی بالاسینی کوردی، یوسف‌نك ماتورلغینه کورکام خلق‌لرینه عجب‌لنوب قاراب توردی یوسفنی بیك یاراتدی‌ده توغانی یعقوب‌قه: «ای قرداشم! سینك اوغل‌لرك بیك کوب، خانو نوکده یالغز توگل، بر اوغلکنی میکا بیرسالك بولماسمی؟ آنی مین تربیه قیلور ایدم، مینم ایله برگه بولسون‌له!» دیدی. یعقوب علیه السلام: «یاری تلا گانکنی آل!» دیب رخصت بیردی. ایلیا یوسفنی آلدی، ایوینه آلوب قایتدی، آنی بیك تربیه قیلدی. یعقوب علیه السلام یوسفنی کوره‌سی کیلگان صاین آپاسی یورتینه باروب

اوغلی یوسفنی کورب قایتور ایدی، یوسف ایکی یاشینه یتکانده آتاسی یعقوب علیه السلام‌ناڭ یوسفقه محبتی آرتدی، آنڭ اوز یورطنده تورمای آپاسی یورطنده تورمینه کوڭلی راضی بولمی باشلادی. شوندن صوڭ یعقوب علیه السلام آپاسینه: «ای توغانم! مین اوغلم یوسفنی بیڭ یارانام، آندن باشقه تورمق میڭا مشکل، سین اوغلمنی کوب زمان تربیه قیلدڭ، الله‌نڭ رحمتی بولسون، ایندی یوسفنی اوزیمه قایتارب بیر!» دیدی. توغانی ایلیا یوسفنی برده بیره‌سی کیلمی ایدی، «آنی میڭا بیردڭ، مین آنی اوز بالام کبی تربیه قیلام، سین یارانقان کبی مینده بیڭ یارانام، مین آنی بیره آلمیم» دیدی. یعقوب علیه السلام: «بیرمی ممکن توگل، مین آندن باشقه تورر حالم یوق» دیدی. توغانی ایلیا: «ایندی آلام دیب ایته‌سڭ ایکان برگنه آطنه مینم فاتمده قالسون، طویغانچی یوزینه قاراب قالورمن» دیدی. یعقوب علیه السلام راضی بولدی، بر آطنه‌غه بالاسی یوسفنی قالدرب کیتدی، آطنه اوزدی، ایلیا یوسفنی آتاسی آلوب کیته‌چگن بله، لکن‌برده بیره‌سی کیلمی. نی اشلارگه کیرك؟ اویلاب توردیده یوسفنی بیرماسکه بر حیله توزدی: اسحق علیه السلام‌نڭ بیلنه به‌یلی تورغان کمری بار ایدی، اول کمر ابراهیم علیه السلام‌دن قالغان بولوب آنی تبرّکلب توتالر ایدی، اسحق علیه السلام‌ده اول کمرنی بیك صاقلاب‌قنه مبارك نرسه ایتوب توتادر ایدی، اسحق علیه السلام وفاننده بو کمرنی الوغ قزی اولان اوشبو ایلیا آلوب صاقلاغان ایدی، یعقوب علیه السلام بالاسی یوسفنی آلورغه کیله‌سی کون شول کمرنی چغارب کولمك آستندن یوسف‌نڭ بیلنه به‌یلادی.

حضرت یعقوب اوغلی یوسفنی آلماغه کیلگان ایدی. آپاسی ایلیانی بیك کیفسز کوردی، یعقوب علیه السلام: «نی سببلی بو لای کیفسز یوریسز؟» دیب صورادی. آپاسی: «بابامز ابراهیمدن قالغان مبارك کمرنی یوغالتدم، نی قدر ازلادم تابا آلمادیم» دیدی. یعقوب علیه السلام‌ده مونی ایشتکاچ بیك قایغردی، آپاسی اوز یورطی ایچنده نی قدر خدمتچی، آصراو، قل، کنیزاك بارهمه‌سندن تیکشردی، بیلگیلی هیچ قایوسندن چقمادی، باری یوسفنی‌غنه تیکشرمگان بولوب قالدردی،

یعقوب علیه‌السلام: «یوسفنی ده قارا» دیدی، آپاسی آنك شولای دیب ایته‌سی ایکانون بلوب یوری غنه تیکشرمگان ایدی، تیکشر دیگاچده آشغوب قنه تیکشرمای اول کچکنه بیت نرسه بلسون دیکان بولدی، یعقوب علیه‌السلام: «یوق ایندی عدالت بوینچه یوسفنی ده تیکشرمك تیبش» دیدی. آخرنده یوسفدن قارادیلر، البته کمر یوسفدن چقدی، کولمك آستینه بیلنه قویلغان کوردیلر. حضرت یعقوب بیك قزاردی، ایلیا: «بابامز شریعتینه البته ایاره‌سز» دیدی. یعقوب علیه‌السلام. «ایاره‌مز، هیچ قارشی‌لق یوق» دیدی. آپاسی ایلیا: «ایندی آلای ایسه یوسف مینم قولم‌در» دیدی. چونکه ابراهیم علیه‌السلام شریعتنده بر کشی ایکنچی کشی‌نك نرسه‌سون اوغرلاسه، شول اش آیرماچق بلنسه اوغری اولان کشی مال خواجه‌سی‌نك قلی بولادر ایدی. ایلیا: «ایندی شریعت بوینچه یوسف مینم قولم بولدی، ایکی یلدن صوك مین آنی آزاد ایتارمن» دیدی. حضرت یعقوب نی اشله‌رگه بلمای اوغلی یوسفنی قالدرب قایتدی، ینه ایکی یل تولغانچی صبر ایتدی، ایکی یل تولغانده آپاسی ایلیا وفات بولدی، یوسف‌ده آزاد بولوب حضرت یعقوب آنی آلوب قایتدی، یوسفنی بیك آرتق یاراتقانلقدن برده اوز قاتندن یبره‌سی کیلمی ایدی. یوسف‌نك توغانلری مونی سیزندیلر، بیك ایچلری پوشا باشلادی، یوسفقه کونلاشدیلر، آنك اوستینه یوسف علیه‌السلام توش کوردی، توشنده اون بر یولدز، قیاش آی یوسفقه سجده ایتدیلر، بو توشنی آتاسی یعقوب‌قه سویلادی. یعقوب علیه‌السلام توش‌نك تعبیرنی ایتدی: «الله‌تعالی سینی توغانلارگدن آرتق قیلور، توش تعبیر قیلو عملن بلدرر، سینی صایلاب پیغمبر ایدر، نعمتینی سیکا کامل‌لب بیرر» دیدی هم «اوغلم بو توشکنی توغانلرگه سویلامه! آنلر بلسه‌لر سیکا مکر قیلورلر» دیدی. یوسف بوتوشنی کورب اویانغانده قورقوب اویانغان ایدی، یعقوب علیه‌السلام‌نك الوغ خاتونی لیاده شونده ایدی. یوسف‌نك توش سویلا گانون، آتاسی‌نك تعبیر قیلغانون، دخیده «بو توشکنی ایتمه!» دیگانون یوسف‌نك اوگی آناسی اولان لیا ایشتدی، یعقوب علیه‌السلام لیاغه یوسف‌نك توشنی باشقه توغانلرینه سویلامه

دیگان ایدی. لیا اول وقتده سو یلامام دیب ایتسه‌ده صوگندن اوغل‌اری قایتقاچ ایتدی، آنلرنك یوسفنك بو توشینه بیك کیف‌لری کیتدی: «فاره! یوسفنی نی اشلامکچی بولا، آنك قیاشدن مرادی انکای، آی‌دن مرادی انکای (اوگی آناسی لیا)، اون بر یولدز دیب بزنی اویلاب ایته اول، آنك مقصودی: مین خواجه سز میکا خدمتچی‌لر دیب ایتودر» دیدیلر، بیك آچولری‌قاباردی؛ نی‌اشلر گه‌ده‌بلمادیلر. آخرنده کیکاش ایتوب یوسفنی هلاك قیلماینچه طنچلی آلمامز، بز اونلاب توغان بولا تورب بز گه صان‌یوق، اعتبار یوق، ئه یوسف ایله بنیامین‌نی بتونله‌ی آرتق‌کوره، اول آتامزنی آزغنلقده [۱] کوره‌مز» دیدیلر. کیکاشلرنك آخرنده برسی: «یوسفنی اوترگز» دیدی، ایکنچی برسی: «یوق آنی یراق یرگه ایتوب طاشلا گز، بوری یاباشقه یرتقچ آشار، یوسف بتکاچ آتا گز سزنی یاراتمی کمنی یارانسون» دیدی. «صوگندن توبه ایته‌رسز، الله‌تعالی‌یارلقار» دیدی. لکن آرالرنده الوغرافلری یهوذا ایدی اول: «کشی‌اوترمك‌الوغ گناه‌در، اول برده مصلحت نوگل، ایك مصلحت بولغانی شول: یوسفنی قیوغه صالورغه کیره‌ك؛ اولسه قیو ایچنده اوله‌ر یاایسه شوندن بر یولچی توغری کیلوب آلوب‌کیتار. یرافغه کیتکاچ آنك خبرینی بلگان ایشتکان بولماس» دیدی، مونك سوزینی بارسی‌ده مصلحت کوردیلر، یوسفنی قیوغه صالورغه اتفاق قیلشدیلر [۲]. اوّل آتالری یعقوب علیه‌السلام‌دن یوسفنی قرغه آلوب

---

[۱] «آزغنلقدن» مرادلری یاوز دیگان‌معنی‌نی اویلاب ایتمدیلر بلکه «بزاتی‌نك بارچه خدمتلرینی قیله‌مز، کیره‌ك‌نرسه‌لرینی حاضرلب بیرامز، آتا آنامزنك راحت‌لری اوچون نی قدر طرشامز، شولای بولا تورووبده بزنك خدمت کورنمی، آکا رحمت‌اوقو،یاقن ایتو یوق. یوسفنی تیوشسز آرتق کوره» دیمك‌در.

[۲] یوسف علیه‌السلام اوزی پیغمبر بولغان کبی آنك توغانلری‌ده پیغمبرلر ایدی. پیغمبرلر هر قایوسی پیغمبرلك کیلگاچده ئلکده گناهدن معصوم‌درلر. ایندی یوسف علیه‌السلام‌نك توغانلری پیغمبر بولغاچ نیچك کونچیلك قیلدیلر، آنی نیچك قیوغه صالدیلر؟» دیب اعتراض کیله‌در. موکار بعض‌لر اول‌وقتده آنلر بالغ‌توگل ایدیلر دیب، جواب بیردیلر، بعض‌لر بالغ ایدی لکن پیغمبرلر پیغمبرلك کیلگاچ گناهدن‌معصوم بولالر، اما پیغمبرلك کلماسدن ئلك معصوم‌بولماسه بولماسلر دیدیلر، بعض‌لر اول وقتده نهی کیلمگان ایدی دیب ایتمکچی بولدیلر. لکن بوجوابلر هیچ قایوسی قناعت‌لنورلك توگل، حاصلی بومسئله‌ده جوابدن عاجزدرمز.

چغارغه رخصت صورامق بولدیلر، قوی کوته تورغان اورنلرینه بر آز یراق‌راق بر قیو بار ایدی، قای‌چاغنده اول قیونلڭ قاتنه باره ایدیلر، آندن بارب آو آولاب قایتالار ایدی، کیچ ینه یورطلرینه نایتالر ایدی، یوسفنی‌ده شول‌قیوغه صالمق بولدیلر.

یعقوب علیه السلام یوسف‌دن قالا بنیامین‌نی آندن قالا یهوذانی یاراتمه ایدی، توغانلری یهوذاغه «یوسفنی قرغه آلوب چغارغه رخصت‌نی سین صورا، یوقسه بزگه رخصت بیرماس» دیدیلر، یهوذا «مین صورارمن. لکن یوسفنی اوترماس شرطی ایلان» دیدی. توغانلری یوسفنی اوترماسکه باری قیوغه‌غنه صالورغه عهد ایتدیلر، شوندن صوڭ یهوذا آتاسی یعقوب علیه السلام قاتنه کردی؛ آنڭ ایله برگه باشقه‌لریده کردیلر، یوسفنی بزنڭ‌ایله آوغه چغاردیب صورادی، یعقوب علیه‌السلام آنلرغه بر سوزده جواب بیرمدی، آتالرندن جواب آلا آلماغاچ یوسف قاتنه کیلدیلر، آنی بیك یاقن کورگان توسلی بولوب کورندیلر، آندن صوڭ «ایده بز قرغه چغامز، آنده بیك کوڭللی حضور بولا، اگر سینده چقسالڭ کوڭللك بیك آچلور، شادلانور ایدڭ!» دیب یوسفنی بیك قوترتدیلر. قرده بولغان اشلرنی سویلاب قزقدردیلر، یوسف «مین بارر ایدم‌ده اتکای رخصت بیرماس شول» دیدی. آغالری: «بار صورا! بزده ایتورمز، یبررئلی» دیدیلر. یوسف بارب آتاسندن صورادی. آتاسی: «مین‌یبررگه فورقام‌شول اوغلم!» دیگان ایدی، قرداشلری‌ده شول آراده کیلوب کردیلر: «ای اتکای! نی‌بولدی سیڭا؟ یوسف توغروسنده بزگه اشانمی‌سڭ، بز آڭا هروقت ایذگولك تلیمز بیت! یبر یوسفنی بزنڭ ایله برگه؟ بز آنی قارارمز، اویناتورمز، صاقلارمز» دیدیلر. یعقوب علیه السلام: «مین شوڭا قورقامن: سز اوینارغه یاباشقه بر اشکه کیتارسزده یوسفنی اونتورسز، شول‌وقتده کیلوب آنی بوری آشار» دیدی. اوغللری: «بزبیت اون کشی، اون‌بولا تورووبده اوغلڭنی صاقلامی بوری‌گه آشاتساق بز اول وقتده کشی‌توگل، بلکه حسرتلی قوم‌لردن بولورمز» دیدیلر. بوسورلردن صوڭ یعقوب علیه‌السلام یوسفنی یبرمك بولدی، ایرته گیسون بارر سز

دیدی. ایرته‌گی‌کون بولدی، یعقوب علیه السلام اوغلی یوسفنی چاقردی: «کیل اوغلم موندە، سینی برکرە اوبیم، خوش ایسکنی ایسنیم، بلور حال یوق دنیا آیرلمق یورطیدر، ئللەکور شرمز، ئللە یوق» دیدی. یوسف کیلدی، آتاسی‌قوچاقلاب اوبدی. اوغللرینە: «توغمان کئرنی یخشی صاقلاکئز» دیدی. اوغللری «یارار» دیدیلر. یوسف‌نی آلوب کیتدیلر. بونلرنئ کوتـه تورغان قوی‌لری یورطلرندن بر فرسخ قدر یراقلقده ایدی، قوی‌لری قاتندن اوزب اوچ فرسخ کیتدیلر. بیت المقدس‌که باره تورغان یول استوندە بر قیو بار ایدی، یوسفنی شوندە ایتدیلر، اول وقتده یوسـف آلتی یا یدی یا اون یدی یاشندە ایدی. قیوغـه تاشلامق بولدیلر، یوسف‌نئ کولمگنی صالدردیلر، یوسف یالنە باشلادی «آبی! آبی!» دیب ئلی برسینە ئلی برسینە یالنوب قارادی، هیچ برسندن شفقت اثری کورمدی: برسی آرتندن برسی صوغالر قینی‌لر ایدی. یوسف‌بیک صو صادی صو صورادی آغالری: «سیکا اون بر یولدز، فیاش برله آی صوبیرر» دیدیلر. راویل‌کیلوب یوسفنی یرگه به‌رب تاشلادی، کوکرەگی اوستینە منوب اوترمك بولدی. آندن‌صوکئ یوسف: «آبظی! صبر ایت، توغانلق حقینە مینی اوترمە» دیدی. راویل: «سین توش کورە تورغان کشی آنه یالغان توشکئ قوتقارسن» دیدی. آندن تمام امید اوزگاچ یهوذاغه یالنه باشلادی: «ای آبظی سین باشقه وقتده میکا بیك رحیملی شفقتلی ایدکئله باصا، مینی بیك یاراتە تورغان ایدکئ، مینی قوتقارسانه» دیب یغلی باشلادی. اینجو کبی یاشلری تـه‌گه‌رب توشدی، یهوذانکئ شفقتی قوزغالدی: «یه توغانلر آنی اوترب نی بولور دیب بله‌سز؟» دیگان ایدی یهوذانکئ اوزینه‌ده آچولاندیلر: «ایکی کئرنی برگه اوترمز» دیدیلر. یهوذا: «ایندی آلای ایسه قیوغه صالکئز، بر یوروچی آلوب کیتار، سز چقغانده قیوغه‌غنه صالورمز، اوترمامز دیب وعده‌لشکان ایدکئز بیت» دیدی. یوسف «ایندی قیوغه صالاسز ایکان عورة اورتر گه کولمگمنی بیرکئز، مینی یالانغاچ قالدره کورمه کئز!» دیب یالنسه‌ده کولمـگنی بیرمدیلر. یوسف‌نئ بیلنه باو (ایب) بیلاب قیوغه صالدیلر، قیونئ صوی بیك کوب بولوب اورتاسندن بر طاش چغوب

تو ره ایدی. یوسف علیه السلام اول طاش اوستینه منوب اوطردی، بیلندن ایب‌نی اچقندردی، الله تعالی یوسف‌نك کو کلینه بلدردی: «سین موندہ قورقمه، بو بلادن تیز قوتولاچق‌سك، توغان‌لرکنك قیلغان اشلرینی اوزلرینه‌خبر بیره‌چك‌سك، الله تعالی سینی بیك بیوك درجه گه کوتاره‌چك، توغانلرکدن اوستون قیلاچق» دیب کو کلینه صالدی، یاکه فرشته کیلوب ایتدی. یوسف‌نك توغانلری یوسفنی قیوغه صالغاچ کولمگنی آلوب کیتدیلر، بر قوی‌نی صویدیلر، کولمگنی شول قوی‌نك قانینه بویادیلر، کیچ بولغاچ یغلی یغلی آتالری قاتینه قایتدیلر. حضرت یعقوب‌نك البته یوره گی «ژو!» ایتوب کتکاندر؟ طاوش‌لرینی ایشدب قارشی‌لرینه چقدی: «نی بولدی؟» دیدی. «های اتکای! خراب بولدق: یوسفنی بوری آشادی، آنه کولماگینی آلوب قایتدق» دیدیلر. حضرت یعقوب «نیچك بولدی صوك؟» دیدی. اوغللری: «بز آط چابشدرشوب یورگه یوسفنی نرسه‌لر قاتنده قالدرب کیتکان ایدك، قایتساق نی کوزمز ایله کوریك یوسفنی بوری آشاغان» دیدیلر. یعقوب علیه السلام کولماگینی آلوب قارادی، کولمك قانلی بولسه‌ده بر بیرندن‌ده یرتلماغان. مونی کورگاچ حضرت یعقوب شیکلاندی: «اول نینداین رحیملی بوری ایکان، بالامنی آشاغان کولماگنده یرتماغان» دیدی. تیکشربراك قاراغاچ: «بوری‌نك شفقتی سزنك شفقت‌کزدن آرتق ایکان کولمگنده یرتماغان، یوسفنی‌ده آشاماغان، سز اوزکز بر مکر قیلغان‌سز، نفسکز بر نرسه‌نی زینت‌لب کورگازگان، بارکز میندن، کیتکز، مین کورکام صبر ایله صبر قیلامن» دیدی. یعقوب علیه السلام بیك قایغردی، هر وقت قایغرب یغلی ایدی، کو کلنی الله تعالی گه باغلادی، یورطینه کرب اوطوردی، یوسف‌نك توغانلری آراسنده یهوذا آزراق انصافلی‌راغی ایدی. طاك بولغانده یهوذا یوسفنك حالنی بلورگه‌کیلدی، آکا آشارغه کیتردی. یوقاریدن: «ای یوسف! حالك نیچك؟» دیب فچقردی. یوسف «یالغز اوطرامن» دیدی. یهوذا: «قورقمه مونا مین سیکا آشارغه کیتردم، شونی آشا، مین قایتوب توغانلرغه ایتیم برگه‌لب کیلوب سینی چغارلر» دیب باو ایله طعامنی صالندردی. یوسف آنی آلوب طاشقه اوطرب قالدی،

یوسف مینی چغاره‌لر ایکان دیب امیدلنوب قالغان ایدی، اوچ کون اوزدی ، کیلگان کشی بولمادی. یوسف هنوز قیو توبنده کوتوب اوطره ایدی، عرب کاروانندن بر کاروان مصرغه صاتو ایچون بارشلی شول قیونك یانینه‌راق کیلوب توشدی، آرالرنده مالك بن دغر اسملی کشی بار ایدی، طاك بولغاچ قیودن صو آلورغه بو مالك ابن‌دغرنی یبردیلر، بر آزاد بولغان هندی بو دغر اوغلی مالك‌نك یوکلرینی کیتره ایدی، آنك اسمی بُشْرٰی ایدی. بشری ایله مالك ایکسی قیودن صو آلورغه کیلدیلر، چیلاکنی قیوغه توشردیلر، حضرت یوسف چیلاك ایله باونی کورگاچده بیك نغتوب‌یابشدی. مالك باونی تارتوب قارادی، بولدره آلمادی، بیك آغر بولدی. بشری‌غه قچقردی: «مونده کیل برگه چغاریق» دیدی. بشری کیلوب برگه‌لب تارتوب قارادیلر، بولدرا آلمادیلر. آبدراغاچ مالك قیونك ایچنه قارادی، قاراسه نی کورسون: بر بالا باوغه یابشقان، نوری بتون قیو ایچینی بالقتقان. شول وقتده «یا بُشْرٰی هٰذا غُلام» دیب قچقردی. معناسی: ای بشرٰی بو ایر بالا! دیمکدر. مالك بشری‌غه طرشو براق تارتیق دیدی، بیك طرشوب تارتدیلر، یوسفنی چغاردیلر، یوسف‌نك ماتورلغینه حیران قالدیلر. مالك: «سین نیندایین بالا، قیوغه سینی کم طاشلادی؟» دیب صورادی. یوسف: «کنعاندن بر کمسه‌نك اوغلی من، گناهم یوق، مینی توغانلرم کیتردیلرده شوشی قیوغه صالوب کیتدیلر» دیدی. مالك «سینی توغانلرك مونده اولسون دیب طاشلاغانلر، اگرده سینی بزنك قولمزده کورسه‌لر آلوب کیتارلرده سینی اوترلر، مین سینی اوزیمه اوغل ایتارمن، یخشی‌لاب قدرلب توتارمن، یا ایسه مصر شهرینه آلوب بارب الوغ کشی گه صاتارمن، سین اوزگنی کم نسلی ایکانوگنی هیچ کمگه ایتمه!» دیدی. بو سوزلرنی ایشتکاچ یوسف‌نك کوکلی اوطردی. مالك یوسف‌نك کوکلی اوطرغانون کورگاچ اوزی‌نك قلی بشری ایله اشنی بتره‌سی کیلدی، اوّل بشری‌غه: «اگر بز مونی قیودن تابدق دیساك بزدن آلورلر یا بهاسینه قاطیشه باشلارلر. بو توغروده بز بر حیله قورماساق بولماس» دیدی. مالك مونا بولای‌ایتارگه کیرك:

«قیو قاتنده بر آز خلق بار ایکان. بو اوغلنی بزگه شولار بیردی دیب ایتورمن، سینده صوراسه‌لر شولای دیب ایتورسك. اگرده مونی مصرغه ایتوب صاتا آلساق طابشینی ایکی‌مز بوله‌رمز» دیدی. بشری راضی بولدی، ایکسی اتفاق قیلشوب اشنی بترگاچ یوسفنی کاروان یانینه آلوب باردیلر، اول کوننی یوسف‌نك توغانلری‌ده یوسف اولدی میکان یوق میکان دیب قارارغه کیلگانلر ایدی، قیو قاتینه کیلوب: «یوسف!» دیب قیچقردیلر. جواب یوق، قیونك ایچینه قارادیلر، هیچ نرسه یوق، کوب آنده مونده‌قاراشترغالی‌تورغاچ‌کروان‌نی‌کوردیلر، کاروان قاتینه تیز تیز گه بارغانلر ایدی-یوسفنی کوردیلر، یوسف مالك بن دغر قاتنده اوطره‌در ایدی، لکن‌فورقوندن‌بر سوزده سویلاشمدی. یهوذامالك‌دن: «بو اوغلان‌نی قایدن آلدك؟» دیب صورادی. مالك: «بو مینم قلمدر» دیدی. یهوذا «بو اوغلان‌بزنك‌قلمز در، فاچوب‌مونده‌کیلگان» دیدی. مالك: «آلای‌بولسه آنی میکا صاتکز، مین آنی مصرغه آلوب کیتارمن» دیدی. اون قرنداش یوسفنی صاتارغه راضی بولدیلر، قاچا تورغان عادتی بار دیب بیك ارزان بهاغه صاتدیلر: بار بهاسی یکرمی یا یکرمی ایکی کموش تنکه ایدی، ترجمهٔ طبری‌ده ذکر اولندیغی اوزره مالك بن دغر یوسفنی صاتوب آلدی. اوزی‌نك قومینه ایتدی: «بو اوغلان‌نی هرقایوکز یخشی توتکز، قاطی اشکه قوشماکز» دیدی، یوسف‌نی توه‌گه مندردیلر، کاروان ایله کیتدیلر، کاروان ایله بارغان وقتنده یوسف علیه‌السلام آناسی‌نك قبرینه توغری کیلدی، آرتقه‌راق قالدی‌ده توه‌دن سیکرب توشدی، آناسی‌نك قبرینی فوچافلاب یغلادی: «ای انکایم! مینی قرداشلرم قل‌دیب صاتدیلر، میکا ظلم ایتدیلر، سین سلامت بولساك میکا شفقت ایده‌ر ایدك، غریب یرگه غربتلك‌که بارام، سینك زیارتك‌دن‌ده محروم قالام» دیب یغلادی. کاروان خلقی کیتدیلر، یوسفنی کورمدیلر. باری برگنه کشی آرتقه قالغان ایدی، یوسف‌نی کوردی، «نیك کاروالدن قالدك، تاغن قاچارغه اویلی‌سکمی؟» دیب حضرت یوسفقه برکره صوغوب‌ده آلدی. یوسف موکار تاغین بیك یغلادی، بو کشی تیزگنه یوسف‌نی کاروانغه کیتردی، شول زمانـد، بیك قاطی یاشن یاشنلاب کوك کوکراب بر تورلی

قور قنچ‌لی قارانغولق بولوب کیتدی، طوفان قوبقان شیکللی بولوب هلاك بولورغه یقینلاشدیلر. کاروان خلقی برگه جییلدیلرده برسندن برسی: «بو کون قایسی گز بیك ضرر گناه اشلادگز؟» دیب صوراشه باشلادیلر، «بو قدرلی ضرر آفت‌لر کیلوی البته شوندن بولور، قایسی گز بولسه‌ده درستن ایتگز» دیب تیکشره باشلادیلر. شول وقتده یوسفقه صوقغان کشی کیلوب: «مین شول عبرانی قلنی صوقغان ایدم، بو قورقنچ‌لر شوندن بولسه کیره‌ك» دیدی. بو کشی گه: «بیك تیز آنی راضی قیل، کوگللینی تاب!» دیدیلر. بو کشی کیلوب یوسف‌دن «راضی بولسانه خطالق مینده بولدی» دیب رضالق صورادی. تاغین بایتاق کشی خطالق برله اشلاگان ایندی، نیچك‌کنه بولسه‌ده کیچه‌کورديب حضرت یوسف‌دن اوتندیلر. حضرت یوسفده اول کشینی کیچدی، کوگللی‌ده خوشلاندی، قورقنچ‌لرده بتدی. مالك بن دغر: «مین سز گه ایتدیم بیت بو اوغلانني همه گزده حرمتلب‌تو تگز دیب، ایندی موندن آری هیچ‌کم یوسف‌نی رنجتماسون» دیدی. آندن صوگ‌هر فایوسی یوسفنی حرمتلب قدرلب‌تو ته باشلادیلر.

کاروان مصرغه کیلوب کردی. اول وقت مصرنگ پادشاهسی ولید اوغلی ریان اسملی کشی، سام بن نوح نسلندن عمالقه قومندن ایدی. بو ریان‌نگ خزینه اشلرینی قاری تورغان مالیه ناظری بار ایدی، اسمی قطفیر اولوب آنی «عزیز مصر» دیب یورته‌لر ایدی. بو عزیز مصرغه برقل کیره‌ك بولدی، قل‌لربازارینه کیلدی، یوسفنی مالك بن دغر آلوب کیلگان ایدی، یوسفنی مین آلام دیب ایتوچی کوب بولدی. قطفیر یوسفنی یکرمی آلتون، بر پار باشماق ایکی آق کییم برابرینه صاتوب آلدی، ایکنچی روایتده بوسفنی مین آلام دیب ایتوچیلر کوب بولغاندن بهاسی بیك کوتارلدی: یوسف‌نگ اوزی‌نگ آغرلغی قدر آلتون وشول اوز آغرلغی قدر کموش ینه اوز آغرلغی‌قدر جغارغه قطفیر آلدی. قطفیر بالاسز کشی ایدی هم‌ده خاتونلرغه‌ده یارارلغی یوقلغندن بالاسی بولمق امیدی‌ده یوق ایدی. شولای بولسه‌ده خاتونی بار ایدی، مصر ایچنده آندن گوزه‌ل خاتون یوق ایدی، اول خاتون الوغ نسل‌دن شرافتلی خاتون ایدی، اسمی

زلیخادر. عزیز مصر یوسفنی آلوب قایتقاچ خاتونینه «مونی قدرله، اوسکاچ فائده‌سی تیار یا ایسه اوزمزگه بالاایدب توتارمز» دیدی.

زلیخا هم یوسف علیه السلام.

یوسف مصر عزیزینك یورطنده توردی، یکت بولوب ایرشدی، زلیخا یوسفنی سودی ایدی، قای چاقلرده یوسفده کوکلی بارلغن آکلاته، «سینك صاچلرك یفاك کبی ماتور» دیب ایته آکا قارشی یوسف: «اولگاچ قبرده ایك ئلك قویلوب توشا تورغان نرسه اول» دیب ایته ایدی، زلیخا «های سینك ماتور صورتلرك» دیب ایتسه یوسف: «آنا قورصاغنده وقتدوق بیرلگان صورة بیت اول» دیب ایته ایدی. بر وقت زلیخا: «سینك ماتورلغك مینی صارغایته» دیدی. یوسف آکار قارشی: «اول سوزنی سیکا شیطان صالغان در» دیب جواب بیردی. زلیخا قزنوب نینداین سوز ایتسه‌ده یوسف آنك کوکلن صووطرغه طریشه ایدی. تورہ باره زلیخانی عشق باصدی، صبری قالمادی، یوسفنی اوزینه چاقردی. حضرت یوسف آنك سوزینی قبول ایتمدی. یوسف برایوده هر وقت یالغزیاته، یالغز تورا ایدی زلیخا شونده کردی، یوسف بیك راحت کنه یوقلی ایدی، زلیخا ایشکلرنی نغتوب بیکلادی‌ده یوسفنك یانینه بارب مین سینك قاتکا کیلدم، ایده موندہ راق دیب یوسفنی ضرور گناهغه چاقردی، یوسف: «الله صاقلاسون! فایده اول خواجه‌مه خیانت قیلورغه؟ اول مینی تربیه قیلدی، تورا تورغان اورنلرمنی خوش قیلدی، مین آکا خیانت قیلمام. خیانت قیلوچی ظالم بولا، ظالم قیامتده هیچ قتولماس» دیدی. یوسف زلیخادن قاچوب ایشك گه تابا یوگردی. زلیخا آنك آرتندن «قایده بارا سك؟» دیب کولما گندن الهکترب آلدی، یوسفنك قوة ایله تارتلووندن کولمك یرتلدی. یوسف ایشکنی آچوب طشقه قاچوب چغا ایدی، آنك آرتندن زلیخا دخی یوگرب چقدی. بونلرنك قوالاشوب چغولرینه عزیز مصرده ایشك توبنده توغری کیلدی. عزیز، زلیخانك آتاسی ایله بر توغانلرنك اوغلی یملیخا اسملی قرداشی ایله سویلاشوب توره ایدی، زلیخا ایله یوسف عزیزنی

کورگاچ اویالدیلر، یوسفنك اویالوی ـ زلیخانك ایری آلدنده عیبی بلنوب اویاطقه قالوینه ایدی، چونکه اوزینك عیبی یوق، اما زلیخا اشنك نیچك ایکانون ایری بلوردیب اویالدی هم قورقدی. شونك ایچون زلیخا تیزرهك سوزگه باشلاب: «برکشی سینك اهلگه یمان اوی اویلاب براش اشلهمکچی بولسه آگا نی جزا بیرلورگه تیش؟ البته ایندی آنی یا زندانغه یابارغه یاایسه قاطی عذاب قیلورغه تییش بولور» دیدی. اوّل یوسفنی عیبلی ایتمکچی بولوب سویلی باشلاغان ایدی؛ صوکندن یوسفنی اوترتوندن قورقوب: «ایندی آنی یا زندانغه صالمق یا قاطی عذاب قیلمق تیش بولور» دیدی. اوترتدرهسی کیلمادی، چونکه کیلاچکده بر مقصودینه ایرشونی امید ایتدی. خاتون بو رهوشچه ایتکاچ حضرت یوسفقهده راستلقنی ایتمك لازم بولدی، یوسف: «یوق مین آگا قصد ایتمدم، اول اوزی میگا قصد ایتدی» دیدی. شول وقتده مذکور یملیخا، اول اوزی عقل فکر ایاسی ایدی، «کولمكنی قاراگز آلدن یرتلغانمی آرتدن یرتلغانمی؟ اگر آلدن یرتلغان بولسه زلیخا راست ایتکان بولور، یوسف یالغانچی بولور، اگر کولمك آرتدن یرتلغان بولسه یوسف راست زلیخا یالغانچی بولور» دیدی. کولمکنی قارادیلر: آرتدن یرتلغان، خاتونلك یالغانچی ایکانی بلندی. یوسف غه: «سین ایندی مونی کشی گه سویلامه، کشی بلماسون» دیدیلر، خاتونغه: «سین گناهگا استغفار قیل، سین خطالق قیلغان» دیدیلر. لکن بوسوزنی بعضلر عزیز ایتدی، بعضلر یملیخا ایتدی دیدیلر. بعضلر، شهادة بیروچی خاتونغه قرداش تیشلی صبی بالا ایدی، شول صبی تلگه کیلوب: «کولمکنی قاراگز آلدن یرتلسه خاتون راست، آرتدن یرتلسه یوسف نقی راست بولوب خطالق خاتونده بولور» دیدی.

دورت صبی ایمچهك ایمهر وقتده سویلهشدی دیدیلر: برنچیسی فرعونقزی ماشطهنك اوغلی، ایکنچیسی اوشبو یوسف علیه السلام حقنده شهادت بیروچی بالا، اوچنچیسی عیسی علیه السلام، دورتنچیسی جریج الراهب حقنده دیدیلر.

بو واقعه خلق آراسنده جایولدی، مصر خاتونلری سویلاشه

باشلادیلر: «عزیز مصرنك خاتونی اوزی‌نك كنعاندن كیلگان یگتینی سویه باشلاغان، اول‌یالغشقان، آندای الوغ كشی خاتونینه موندای اش كیره‌ك توگل ایدی» دیب. بو نلرنك سویلاشكان سوزلرینی ایشتدی‌ده زلیخا مجلس یاصادی، خاتونلرنی شول مجلس‌كه چاقردی.

اول چاقرلغان خاتونلر دورت خاتون ایدی: برسی پادشاه‌نك شربتچیسی‌نك خاتونی، ایكنچیسی ایكمكچی‌سی‌نك خاتونی، اوچنچیسی مال طوار قاراوچی‌نك خاتونی، دورتنچیسی زندان باشلغی‌نك خاتونی.

خاتونلرغه طعام‌لر كیترب قویدی، هر قایوسینه پچاق بیردی، خاتونلر مجلسده طعاملرنی پچاق ایله كیسوب آشامق بولغان وقتده‌غنه یوسفقه شول خاتونلر یانینه چغارغه قوشدی. یوسف چقغان ایدی، خاتونلر یوسفنی كوردیلر، آنك ماتورلغینه حیرانغه قالدیلر، هرقایوسی پچاق ایله طعام كیسه‌مزدیب قوللرینی كیسوب بتردیلر. زلیخا یوسفقه چغوب كیتارگه بیوردی، یوسف چغوب كیتدی. خاتونلرغه زلیخا: «قولكزنی نی اشلاندكز» دیدی. مونا سز مینی «اوزی‌نك یگتینه قزقغان دیب سویلاگان‌ایكان‌سز، اوزكز نی اشلادكز ؟» دیدی. خاتونلر: «بو آدم توگل فرشته‌در، بو قدر نورلی ماتور كشی‌نی آدم نسلتدن كورگانمز یوق» دیدیلر.

زلیخا سز یوسفنی بركوروگه چدی آلمادكز، اگرده‌اول هروقت سزنك اوز یانكزده بولسه نی‌اشله‌ر ایدكز، مونا مین‌ده اوز یورطمده شول قدر ماطور، نورلی یكت‌نی هروقت كورب تورغاچ قزقدم، چاقردم اول كیلمادی، اگرده‌هنوز شولای كیری تورسه، مین چافرغان اشكه كیلماسه مین آنی زندانغه یابدراچاق من» دیدی. خاتونلر یوسفنی چاقرب «سین خواجه خاتونغه بوی‌صون، آنك سوزینی طكلا» دیب كیكاش بیره باشلاغانلر ایدی، یوسف علیه‌السلام: «یارب! میكا، خاتونلر كیكاشندن زندان آرتغرافدر» دیدی. صو كندن خلق آراسنده چقغان سوزلر اونطلوب بتكانچی یوسف علیه‌السلام‌نی زندانغه یاوب تورمق‌نی

او یلادیلرده زندانغه صالدیلر، یوسف صدیق ایله برگه ایکی یکت[۱] ده زندانغه یابلدیلر.

یوسف علیه السلام زندانغه کرگاچ، زندانده‌غی خلقغه وعظ نصیحت قیلا، آورو بولسه تربیه قیلا. آچلرینه آشارغه بیره، کم نرسه‌گه آبتراسه شول کشی‌گه نیچکده تله‌گانون بولدررغه، قایغوسن بترگه بترب بولماسه جیگله‌یتورگه طریشه ایدی. زندانده ناحق‌دن کرب بیك اوزاق یاتوب امیدلری کیسلگان کشیلرده بار ایدی، آندای کشی ارنك‌ده کوکلن‌یواته، صبر برله وصیت ایته: «صبر قیلسا کرتیزدن بلادن قوتلورسز» دیب آنلرغه موافق وعظ نصیحت‌نی قیلوب امیدله‌ندره، کوکللرینی خوشلاندرا ایدی. یوسف علیه السلام کرگاچ زندانده قایغولی حسرتلی کشی قالمادی. هر قایسی‌سینه برجان کرگان شیکللی شادلق ایرشدی. یوسف علیه السلام توش‌یوری‌درایدی، آنك‌یوراغان توشلری ئه‌یتکانچه توغری‌کیله ایدی، هرکون ایرته برله یوسف علیه السلام قاتینه توش‌یوراتورایچون کیلگان کشی‌بیك‌کوب بولاتورغان ایدی، یوسف علیه السلام ایله برگه کرگان ایکی یکت ایکیسی اتفاق فیلشدیلر: «ایده بز اوزمز یاصاب توش کوردك دیب شول عبرانی یکت‌گه سویلیك، بزنك توشمزنك نیچك ایکانون سیزه‌ر میکان، سز کورمگان‌دیب ایته بلورمیکان، کورگان دیب اشانوب یورمیکان؟»

---

[۱] بو ایکی یکت بوسی پادشاه‌نك ایکمکچی یعنی پشکچی‌سی، ایکنچی‌سی شربتچی‌سی ایدی. آنلرنك زندانغه یابلولرینه سبب‌شول ایدی: مصرنك الوغلری پادشاهلرینی ئوتررگه‌اتفاق قیلشدیلرده آغو آشاتمق ایچون شربتچی‌ایله‌ن پشکچی‌گه بیك کوب آقچه هم بوله‌کلر بیرب پادشاه‌نی آغولارغه قوشدیلر، شربت که‌ده طعام‌غه‌ده آغو صالوب بیررگه دیب آغونی‌ده یاصاب بیردیلر، شربتچی صوکندن بواشدن قایتوب پادشاهغه: «ایکمکده آغوباردر صاقلان» دیدی. مونی کورب پشکچی‌ده: «شربت‌ده آغوباردر، صاقلان» دیدی. پادشاه هرایکسینه‌ده «اوزکز کیترگان نرسه‌لرکزنی اوزکز یوطکز» دیدی. شربتچی کیترگان شرابن اچدی، پشکچی کیترگان طعامنی آشامادی، آنی حیوانغه آشاتقانلر ایدی آشاغان حیوان ئولدی، پادشاه بونلرنك ایکیسنی‌ده زندان‌غه‌یابدی. آغونی قایسی صالغانی بلنگانچی بونلرایکی‌سیده زندان‌ده قالدیلر.

دیدیلر . یوسف علیه السلام قاتینه کیلدیلرده: «بز توش کورگان ایدك، شونی یوراب بیرسانه، بز سینی ایذگولك قیلوچیلردن کوره‌مز» دیدیلر . یوسف علیه السلام بونلرغه: «نی‌توش‌کوردگز صولك؟ سویله گز!» دیدی . برمی، شربتچی، مین توشمده: «بر باغچه‌ده ایکانمن، بر بیك یخشی یوزم یمشی‌نك آغاچی توبنده ایدم، اول آغاچده اوچ‌بوتاق باردخیده آنده صالنوب تورا تورغان پشوب یتکان‌چی یوزم‌یمشی (ڤینوغراد) بار. پادشاهنك صو صاوتی (استاکانی) مینم قولمده ایکان ، شول یوزم‌لرنی آلوب صاونقه‌صقدم‌ده پادشاهغه بیردم، پادشاه ایچدی» دیدی. پشکچی یکت : «مین، باشمده ایکمك‌بار ایکان شول ایکمك‌دن قوشلرنك طالاشه طالاشه آشاغانلرینی کوردم» دیدی. یوسف‌علیه‌السلام بلدی: برسی‌نك توشی یخشی، برسی‌نکی ناچار ، شوکار کوره یوزلرینی اونوطماسلر میکان دیب ایکچی برسوزگه آوشدردی، چونکه آنلرغه زندان قاتیلغی اوستینه طاغن توشی‌ده ناچار ایکانون سویله‌سه، چووان‌اوستینه‌قوطرکبی بیك آغربولاچق‌ایدی. شونك‌ایچون اوّل ایمان اوگراتمك بولدی وحالنکه بوندہ خلق بتونلای شرك یولنده اولوب هر فایوسی مشرك ایدی. تیزدن آصات‌قنه بونلر کوکلینه حق‌لقنی صالوب بولورلق توگل ایدی، بونلرنك باطل اعتقادلرینی طاشلاتورغه بیك قطعی دلیل کیره‌ك همده اوزی‌نك علمی بیك ضرور یوقاری درجه‌ده ایکانون بو یکت‌لرگه آکلاتورغه کیره‌ك. شونك ایچون یوسف علیه السلام اوزی‌ناك علمی بو درجه‌ده‌گنه توگل بلکه بیك قطعی بولغان نرسه‌لردن‌ده خبر بیره، شول درست چغه ایکانون بلدرمك بولدی‌ده: «سزگه کیله تورغان طعام‌گز نی‌توسده بولاچق، نی وقتده کیلاچك، نیچه‌تورلی‌بولاچق، فائده‌لیمی ضرر لیمی؟ مین‌شونلردن‌ده سزگه خبر بیره آلام» دیدی. «مونی مین‌اوزم بلهم دیب دعوی‌قیلمیم، مونی میکا الله‌تعالی بلدره، مین الله‌نه اشانماغان مشرکلرنك ملّتینی طاشلادیم، یعنی آکاهیچ کرمادم. آنلر آخرتکه‌ده‌اشانمی‌لر، قارشی توره‌لر» دیدی. «مین آتالرم، بابالرم یعقوب، اسحق، ابراهیم علیهم السّلام ملّتینه‌ایاردم. بزده آلای الله تعالی گه هیچ نرسه‌نی شرك قاطو بولماس، شولایده

کوبره‌ك کشی‌لر بلمی‌لر» دیدی. آندن آنلرنك اوی‌لرینی ایمانغه تابا آلوب بارغه طرشوب: «ای زنداندا‌شلرم! اویلاب قاراگز ئلی؛ واق تیاك تارقاو پوت‌لار خیرلیمی، ئلله بر بولوب هر نرسه‌گه کوچی یتکوچی قهر قیلغوچی الله تعالی خیرلیمی؟... سز بیت بر الله‌دن باشقه‌غه عبادت قیله‌سز، اول پوت‌لرگز اوزگز گنه قویغان اسم‌لر بیت، آنلر عبادت‌که یارا‌ولی توگل، الله تعالی آنلرنك عبادتکه یارا‌ولرینه هیچ بر دلیل ایندرمادی، حکم بر الله‌نقی‌غنه، الله‌تعالی بر اوزینه گنه عبادت قیلورغه بیوردی، شوشی بر الله تعالی گه عبادت قیلوچی توغری بولدر، لکن کوبره‌ك کشی‌لر بلمیلر شول» دیدی، یکت‌لر هنوز اونوتمای توش یورامقی صوریلر ایدی، یوسف علیه السلام آنلرنی قزغانوب اسلام دینینه کرتر گه طریشه ایدی، بونلرنك هنوز توش یوراونی صوراغانلرینی کورگاچ: «ای زنداندا‌شلرم! سزنك برگز چغارده اوّلگیسی کبی پادشاه‌نك شربتچی‌سی بولور، امّا ایکنچی گز اوچ کوندن آصلورده شونده قالوب باشن تیشوب میین قوشلر آشار» دیدی. بونلرایکی‌سی‌ده «یوق بز بر نرسه‌ده کورمگان‌ایدك، باری تیك سینی صنار ایچون گنه اوزمز یاصاب شونی توش اینوب سویلاگان ایدك» دیدیلر، یوسف علیه السلام: «ایندی سز گه حکم بولدی، توش گزنی کورسه گز، کورماسه گز شول مین ایتکان اش بولاچق» دیدی. آندن صوگ قوتلور دیگان شربتچی گه «سین مینی پادشاه قاتنده سویله، شولای بر کنعاندن کیلگان ناحق زندانغه صالنغان یکت بار دیب ایت دیدی». پادشاه تیکشرب بلکه چغارر دیب امید ایتکان ایدی.

بر بنده ظلم کورگانده ایکنچی بر کشی‌دن یاردم ایستاوی درست بولسه‌ده پیغمبرلر درجه‌سنده بولغان کشی هر وقت اوزی‌نك اشینی بر الله‌غه‌غنه طاپشرمق تییش ایکان، یوسف علیه السلام‌نك بنده‌دن یاردم ایستاوی ینه زندانده شاقطی‌غنه یل‌لر قالوینه سبب بولغان، همده بو خصوصده الله تعالی‌دن شلته‌ده بولغان، جبرائیل علیه السلام کیلوب: ای یوسف! سینی یوقدن بار ایتکان، آتا گا سیوکلی قیلغان، بو قدر

گوزه‌للك بیرگان کم ایدی؟» دیـدی؛ یوسف علیه السلام «الله تعالی ایدی» دیب جواب بیردی. «صوكڭ اول عاجز بنده‌دن یـاردم ایسته‌گانچی شول قدر نعمتلر بیرگان الله تعـالی‌گه تایانوب هر اشنی الله‌دن کوتسالڭ بولماسمی ایدی؟» دیدی. یوسف علیه السلام اوزی‌نڭ خطاسینی بلدی، الله تعالی‌گه توبه واستغفار قیلدی، شولای‌ده یدی‌یل زندان‌ده قالدی، الله‌تعالی یوسف علیه‌السلام‌نڭ خطاسینی کیچدی، زندانـدن چغارغه سببنی‌ده حاضرله‌دی، شویله،که مصر پادشاهسی یوقی‌سنده توش کوردی، توشنده «دریادن یدی سیمز صغر چقدی، شونلر آرتندن یـدی آرق صغر چغوب سیمز صغرلرنی آشادی، آشاب یوتوب بترسه‌لرده آرق صغرلر برده آرتمادی، دخیده یدی بغدای صالامی اوسوب چقدی بونلرنڭ بغدای‌لری اولـگورب کیله ایدی، شول آراده یدی قوری صالام اوسوب چغوب بغدایلی یاشل صالاملرغه چورنـالدی آنلردن باصوب اوسوب کیتدی‌ده بغدای‌لی صالاملرنی بتونلای یوتغه چغاردی» پادشاه یوقی‌سندن بیك قورقوب اویغاندی، سحرچی‌لرنی، کورزدلرنی، توش یوراوچی‌لرنی چاقرب پادشاه توشنی‌سویلادی. لکن هیچ قایوسی توشنی یوری آلمادیلر، «بو صاتاشو توشی، بز صاتاشو تعبیرن بلمیمز» دیدیلر. شول وقتده کلت ایتوب شربتچی‌نڭ ایسینه یوسف علیه‌السلام کیلوب توشدی‌ی‌ده پادشاه‌غه: «اول توشنی تعبیر قیله تورغان کشی‌نی‌مین‌بله‌م، اگر رخصت بیرسه‌گز حاضر مین آنی تعبیر قیلدرب کیلور ایدم» دیدی. پادشاه رخصت بیردی. شربتچی‌زندان‌غه بـارب یوسف‌قه: «ای راست سوزلی یوسف! سین بزگه. یدی سیمز صغرنی یدی آرق صغر آشاغان‌نڭ همده یدی اورلقلی آشلقلی صالامنی یدی اورلقسز قوری صالام بتر گان توش‌نڭ تعبیرینی سویلا» دیدی. یوسف علیه‌السلام: «یدی یل ایگن ایگارسز، بیك بولور؛ شول یل‌لرده بولغان آشلق‌دن آشارلـق قدرلیسنی گنه صوغارسز، باشقه‌سون‌کیبان گه قویارسز، چونکه آشلق صالامنده اوزاق چدار، آندن صوكڭ آچلق‌یل‌لر کیلور، اول وقتده ئللك جیوب قویغان آشلق‌لرکزنی صوغوب آشارسز، تمام یدی

یل آچلق بولوب آندن صولغثناغین راحتلیك کیلور، یغمورلر یاوار، صغر جیلملرندن سوتلر صاوارلر، آغاچلرنك یمشلرندن صغارلر» دیدی. شربتچی قایتوب پادشاهغه یوسفنك تعبیرن سویلادی، پادشاه بیك شادلاندی «آنی مونده کیترگز» دیدی. شربتچی یوسفنی بارب چاقردی، لکن یوسف صدیق آشغوب بارمادی، یوق ئلی مین بارمیم. بار پادشاهغه ایت: «مجلسده فوللرینی کیسکان خانونلرنك اشی نیچك ایکان، شوندہ بولغان خاتونلر مینم حقمده نی ایتورلر شونی تیکشرلسون ایدی» دیدی.

شربتچی بوسوزلرنی پادشاهغه بارب ایتدی، پادشاه خاتونلرنی چاقرب صورادی. آنلر ایله زلیخاده بار ایدی: «یا سزنك همه گزده یوسفنی اوزینه تارتماقچی بولغانده اشگز نیچك؛ آنده یوسفنك گناهسی بارایدیمی، یوق می؟» دیدی. خاتونلر «الله صافلاسون، قایده اول یوسفده خیانت، هیچ یوق» دیدیلر، زلیخا: «ایندی حقاق آچیق کورندی، آنی مین اوزم چاقرغان ایدم، اول گناهدن پاك هم سوزی راست» دیدی. پادشاه قاشنده یوسفنك پاكلگی بلندی، شربتچی زندانغه بارب هر حالنی یوسفقه سویلادی. آندن صولك یوسف زندان اهلینه بیك کوب وعظ نصیحت قیلدی، هر قایوسینك کوگلینی یوانوب چغوب کیتدی. اوّل حضرت یوسفنی مونچاغه کرتدیلر، صگره یخشی کیوملر کیرتدیلر. آندن صولك یوسف علیه السلام پادشاه قاتینه کرگانده: «اَللّٰهُمَّ اِنِّی اَسْئَلُكَ بِخَیْرِكَ مِنْ خَیْرِهٖ وَاَعُوذُ بِعِزَّتِكَ وَقُدْرَتِكَ مِنْ شَرِّهٖ وَشَرِّ غَیْرِهٖ» دیب الله تعالی گه صغندی. معناسی: یارب! سینك ایذگولکك ایلان بو پادشاهنك ایذگولگن صوریمن، دخیده سینك عزتك قدرتك برلن بو پادشاهنك یاوزلغندن و آندن باشقهلرنك یاوزلغندن صغنامن، دیمکدر. پادشاه قاتینه کرگاچ عبرانی تل ایله سلام بیردی هم شول عبرانیچه دعا قیلدی. پادشاه: «بو نیندای تل؟» دیب صورادی. یوسف علیه السلام «آتالرم تلی» دیدی. پادشاه یتمش تورلی تل بله ایدی. یوسف علیه السلامغه هر تورلی تل برله سویلاشدی. قایسی تل ایلان سویلاشه باشلاسه، یوسف

علیه السلام‌ده شول تل برله جواب بیره ایدی. اول وقت‌ده پادشاه ولید اوغلی ریان اسملی کشی ایدی. پادشاه «مین توشـم‌نك تعبیرینی اوز آغزیدن ایشته‌سم کیله» دیدی. یوسف علیه السلام ئلك توشنی‌نی ره‌وشیه کورگانون سویلادی، آندن صوك تعبیرینی سویلادی. پادشاه بونلرنی ایشتکاچ یوسف علیه السلام‌نك علمینه، عقلینه، صبرینه، هر بر اشینه عجبکه قالدی: «سین بزنك قاشمزده اشانچلی، هر اشنی بولدره تورغان ضرور درجه‌لی‌سك» دیدی. آندن صوك پادشاه کیکاش ایتوب: «صوك بو کیلاچك آچلق‌لر ایچون نیلر قیلمق مصلحت بولور ایکان؟» دیدی. یوسف علیه السلام: «آشاقنی چه‌چترگه کیره‌ك، آشاغاندن آرتقانن صالامنده قالدرب کیبان گه قویدررسك، خلق‌ده بولغان آشلق‌نك بیش‌دن بر الوشینی (بیت المال) خزینه گه آلدرب آنی‌ده صاقلارغه کیره‌ك، آچلق یللر کیلگاچ بغدای آشامق هم خلقغه صاتمق ایچون بولور، صالامی حیوانلرنی طویدرمق ایچون یارار» دیدی، پادشاه: «بو اشلرنی قیلوب تمام بولدرغانده البته بیك یخشی بولاچق، لکن اول قدر اشلرنی کم ایله‌ندرب یورتـه بلور» دیدی. یوسف علیه السلام: «اول اشلرگه اوزم‌نی قوی، مین آنلرنك علمن بله‌م هـم صاقلارمن، انشاالله، هر قایوسن بولدررمن» دیدی. پادشاه مصرنك همه خزینه اشلرینی یوسف علیه السلام‌غه طابشردی دخیده یوسف علیه السلام‌نك اوّلگی خواجه‌سی قطفیر وفات اولدغندن پادشاه آنی مالیه ناظری‌ده (آقچه هم مالالر آلوم صالومینی قاری تورغان وزیر) ایتوب قویدی.

ابن عباس‌سوزنچه «مینی خزینه اشینه باش قیل» دیب ایتکاچ بر یل اوزدی، بر یل تمامنده پادشاه یوسفنی چاقردیده آکا تاجنی، یوزگنی، قلچینی طابشردی. انجیلر، یاقوتلر ایله زینتلنگان آلتون تخت‌که اوطرتدی. یوسف علیه السلام: «تخت ایلان سینك پادشاهلغکنی نغتورمن، یوزك (پیچاتلی یوزك بولسه کیره‌ك) ایله هر اشکنی یورتورمن، امّا تاج‌بزنك آتا بابالرمزکییمی‌توگل آنسینی کیماسامده یارار» دیدی. پادشاه: «مین اول تاجنی، سینی الوغلاب، آرتق‌لغکنی افرار یوزندن بیردم» دیدی. آندن صوك یوسف علیه السلام تخت‌که اوطردی، یاقن اطرافداغی

هر پادشاه‌لر آ ڭا بوی صوندیلر، مصر پادشاهسی ریان اوزی‌نك قول آستنداغی هر اشنی آ ڭا طاپشردی، یوسف علیه السلام مصرده عدل لکنی تورغزدی: ایرلر، خاتونلر هر قایوسی حقلق، عدل‌لك ایله اش قیلغانی ایچون بیك یاراندیلر.

پادشاه بر کونی یوسف علیه السلام‌غه: «سین شول وفات بولغان خواجه‌ڭنك نعمتلرینی کوردڭ، خیانت‌دن پاك‌لکڭده شبهه قالمادی، شول زلیخا خاتونی نکاح ایله خاتونلقغه قبول ایتسالڭ بولماسمی؟ مینمچه شول اش بیك مصلحت کبی کورینه» دیدی. یوسف علیه السلام قبول ایدب زلیخانی خاتونلقغه آلدی. یوسف علیه السلام کیاو بولوب کرگاچ زلیخا: «ای یوسف! مین سیڭا کوڭل قویغاچده باشقه‌غه‌ده شولای کوزصالور، قزغور دیب اویلاما، مین دنیاده باری سیڭا غنه قزقدم، بار عشقم سینده گنه بولدی، ایرمده ایرلك بولمادی، مین حاضرنده آنادن توغان حالمچه باکره قز من . ایندی بوکون الحمدلله مرادمه ایرشدم» دیدی. یوسف علیه السلام زلیخانك سوزی راست‌قه چقغانون‌کوردی، آنی بیك‌یاراتدی. آندن ایکی اوغلی بولدی: برسی افراییم وبرسی منشا اسملی ایدی.

آندن صوڭ یوسف علیه السلام کیلاچك زمانده بولاچق آچلق‌لر قایغوسینی کوره و آنڭ ایچون نیلر قیلورغه‌تییش، ئلکی آشلق اوڭغان یللرده نی ره‌وشچه ایدب کوبراك آشلق حاضرلب قویارغه‌ممکن، شول اش ایچون تیشلی تدبیرلر قیلا باشلادی:

اوّلا هر آشلق چه‌چه‌رگه یارارلق بیرلرگه ایکون ایکدردی، صوڭره چه‌چه‌رگه یاراماسلق بیرلرنی یارارلق‌ایدب‌توز اتدردی (اصلاح قیلدی)، آندن صوڭ مصر خلقی‌نڭ چه‌چکان آشلغندن بیش‌دن بر الوشینی خزینه‌گه آلوب آمبارلرغه صالدردی، هر آمبار تولغاچ اوزی‌نك پیچاتن باصوب دفترگه یازدرا باردی، آندن صوڭ خزینه آچه‌سینه آشلق‌جیدردی، آنلرنی تاغین تیشلی اورنغه جیوب صاقلادی. یدی یل اچنده مصر، هم مصرنڭ اطرافی آشلق آمبارلری هم کیبانلر ایله تولدیلر. صوڭره آچلق یللری کیلوب یتدی، خلقده آچغه باشلادی، یوسف علیه السلام جیغان آشلق‌لرنی بیك اوستالق

هم‌ده صافلق ایلان صاتا باشلادی، عدالتلی قانونلر جفاردی، مثلا: بر کشی گه بر یوك‌کنه‌بیره، آرتق بیرمای ایدی. اوّلگی یلده آفیچه‌غه، آلتون و کموشکه صاتدیلر، بتون مصر تیرمسنده نی قدرلی آلتون کموش بار همه‌سی مصر خزینه‌سینه جیولوب بتدی، ایکنچی یلده خلق قولنده آقچه قالمغاندن یاقوت، انجو کبی قیمتلی جوهرلر آلوب کیله باشلادیلر، قیمتلی طاشلرغه‌ده بر یل بغدای صاتدیلر. آندن صوك اوچنچی یل خلق بارحیوانلرنی صاتدیلر، شونك قارشی سینه بغدای آلوب کیتدیلر، دورتنچی یل یورط جهازلرینه. بشنچی یل قارالتی قورالرینه. مصر خلقنده هیچ‌کیترب بیررلك نرسه قالمادی، اوزلرینی صاتوب آشادیلرده بارسی‌ده حضرت یوسف‌قه قل بولدیلر. بس یوسف‌دن الوغ پادشاه بیریوزنده قالمادی. حضرت یوسف بونی پادشاه‌غه بلدرب: «مصرده هیچ آزاد کشی قالمادی، آنلرغه نی قیلورغه بیوراسز؟» دیدی. ریان پادشاه: «اش اوز قولکزده، نیچك مصلحت بولسه شونی اشله‌رسز» دیدی. یوسف علیه‌السلام: «بونلرنك هر قایوسینی آزاد فیلوب یورط جیرلرینی اوزلرینه قایتارب بیرمك مصلحت کورینه» دیدی. ریان: «باری اوزکز مصلحت کورگانتی اشلا کز» دیدی، یوسف علیه‌السلام هر قایوسنی آزاد قیلدی، یورط جیرلرینی اوزلرینه قایتارب بیردی، البته بو قیلانشلرغه هر کم‌بیك چن کوکللدن رحمت‌ده اوقی حیرانغه‌ده قالادر ایدی.

آچلق بر مصرده‌غنه‌توکل، هراطرافنده بار ایدی؛ حتی نی قدر یراق بولسه‌ده کنعانده‌ده آچلق ایدی. بیك آبدراغاچ حضرت یوسفنك توغانلری‌ده آزق آلورغه مصرغه کیلدیلر. شول روشچه: ئلك یعقوب علیه‌السلام: «باشقه بیرده آشلق یوق، باری مصر پادشاه‌سنده‌غنه. مصر پادشاه‌سی‌نك خزینه باشلغی مسلمان بولوب بیك یومرد ایکان، آشلق صاتوی‌ده شونك قولنده‌غنه ایکان» دیب ایشتدی. یعقوب علیه السلام اوغللرینه «مصرغه بارب طعام آلوب فایتکز» دیب بیوردی. «خزینه باشلغی ابراهیم علیه‌السلام دینده اولوب بیك یخشی هم یومارط کشی ایکان، بلکه آرزانرا قده‌بیرر» دیب سویلادی. یوسف علیه‌السلام‌نك

توغانلری آتالرندن بو سوزنی ایشتکاچ حاضرلنوب بغدای آلمق ایچون مصرغه کیتدیلر، آنلرنك آلوب بارغان نرسه‌لری آلتون یاخود کموش تنکه ایدی، بعض‌لر باشماق هم ساختیانلر ایدی دیدیلر. توغانلری حضرت یوسف قاتینه بارب یتدیلر، یوسف علیه‌السلام آنلرنی طانیدی، اما آنلر حضرت یوسفنی طانوماديلر، یوسف علیه السلام‌ده طانوماغانغه صالنوب «سزلر کملر بولاسز؟» دیب صورادی. بونلر: «بز بر الوغ قارطنك اوغل‌لری» دیدیلر. «سز بایتاق کورنه‌سز، نیچه‌و صوك‌سز؟» دیدی. قرداشلری: «بزبارمز اون ایکی ایدك، برمز هلاك بولدی، بزنك ایله قرغه چقغانده بوری آشادی، برمز آتامز خدمتنده‌قالدی، اون توغان مونده کیلدك» دیدیلر. یوسف علیه‌السلام اوّل آنلرنی قوناق ایتدی، بیك صیلادی، حرمتله‌دی. آندن صوك هر قایسینه برار یوك بغدای‌بیردی. «ایکنچی کیلگانده آتا کز یانده قالغان توغانکزنی‌ده آلوب کیلکز، اگرده توغانکزنی آلوب کیلمه‌سه کز سزگه ایکنچی کیلگانده اولچاویوق، یاقن کیلمه کز» دیدی. بونلر «یاری، حیله ایله صوراب آلوب کیلورمز» دیدیلر. یوسف علیه‌السلام خدمتچی‌لرینه: «بغدای صاتوب آلورغه دیب کیلگان نرسه‌لرینی کیری قایتارب صالوب یبر کز. قایتقاچ طانورلرده تاغین کیلورلر» دیدی. چونکه آچلق وقتنده آتاسینه توغانلرینه صاتوب بیره‌سی کیلمادی، حق‌سز بیردی. آندن صوك آفتق نرسه‌لرینی آلوب کیلگان بولسه‌لر ایکنچی کیلورگه آبتر اماسونلر دیب‌ده اویلادی، یول حاجتلرینه توتارغه‌ده کیره‌ك بولور دیب اویلادی، شونك ایچون نرسه‌لرنك بارسینده‌کیری صالوب یبرگه بیوردی. یعقوب علیه‌السلام‌نك اوغللری بغدای آلوب قایتدیلر، آتالری قارشی‌لرینه چقدی، آتالرینه: «اول مصر عزیزی بیك یخشی کشی ایکان، توغاند، بوقدر ایتماس، شول قدرلی بزنی حرمتلدی، لکن، ایکنچی کیلگانده قالغان توغانکزنی آلوب کیلمه‌سه کز، سزگه اولچه‌و یوق (آزق‌بیرمام) دیب ایتدی» دیدیلر.

یعقوب علیه السلام: «موندن ئللك یوسفه‌نی قیلدگز، شولای صافلارمز دیگان ایدگز بیت آنی نیشله‌تدگز، ایندی بنیامین توغرو سندده‌صافلارمز دیسز، نیچك ایتوب سزگه اشانوب یبررگه کیره‌ك، الله‌تعالی اوزی صافلاسون، ایندی سزگه اشانچ یوق، الله‌تعالی صافلاغ یوزندن خیرلودر، اول الله‌تعالی ایکی آرتق رحمت قیلغوچیدر» دیدی.

یوکلرنده اوزنرسه‌لری‌نك کیری‌قایتارلغانون کورگاچ «ای انکای! نرسه‌کوته‌مز ایندی؟ مونه آلوب بارغان نرسه‌لرمزنیده کیری‌قایتارغانلر، جماعت‌لرمزگه، اهللرمزگه طعام اولچاتوب آلورمز، بنیامین‌نی آلوب بارساق آنی صاقلارمز، بریوك بغدای آرتق آلوب قایتورمز، بوکوب بغدای توگل بیت» دیدیلر. حضرت یعقوب: «مین آنی سزگه بیرمیم، مگر: «البته بنیامین‌نی صاقلاب یورتوب آلوب قایتوب بیررمن» دیب الله‌ایله آنط ایتوب اشانچلق بیرسه‌گز گنه یبررمن» دیدی. اوغللری آتالری یعقوب علیه‌السلامغه الله ایله آنط ایتوب بنیامین‌نی آلوب قایتورغه اشانچلق بیردیلر، یعقوب علیه‌السلام: «بزایتکان سوزگه الله تعالی شاهددر» دیدی. دخیده «ای اوغللرم! سز مصرغه کرگانده برگنه قابقادن کرماگز، تورلیگز تورلی‌قابقادن کرگز، الله‌نك حکمی بولسه مین‌سزگه هیچ فائده بیره آلمیم، هراش الله‌نقی‌غنه، الله‌غه طابشردم» دیدی. یوسف‌نك توغانلری‌باردیلر، آتالری‌ایتکانچه آیزلوب‌کردیلر. یوسف بونلرنی قبول ایتدی، هر قایوسینه: «ایکیشارلب اوطرگز!» دیب بیوردی. ایکیشار بولوب اوطردیلر، بنیامین یالغز قالدی، یوسف: «بوتوغانگز یالغز ایکان، اول‌مینم ایله اوطرب آشاسون» دیدی «بیك یخشی» دیدیلر. بنیامین یوسف ایله برگه آشادی، آندن صوك هرایکی‌سون بریورطقه قویدی، بنیامین‌نی اوز قاتینه قویدی. بنیامین هنوز توغانی یوسف‌نی خاطرله‌ب سویله‌شه ایدی، یوسف: «مین‌سیکا توغان بولیم شوکا راضی بولاسکمی؟» دیدی. بنیامین: «سینك کبی توغاننی قایدن تابارسك؟ بیك‌یخشی‌بولور ایدی‌ده سینی یعقوب‌ایله راحیل‌توغدرماغان شول» دیدی. شول وقتده یوسف توغانینی قوچاقلاب یغلادیده: «مین شول یعقوب پیغمبر ایله راحیل آنا توغدرغان‌یوسف، سین آنلرنك

قیلانشلرینه بورچولمه همده مینم یوسف ایکانمنی آنلرغه ایتمه ئلی» دیدی. آندن حال احوالرنی صوراشوب بلگاچ بنیامین گه یوسف: «توغان! مین سینی مونده آلوب قالام، لکن بواش برحیله سز بولماس، مین سینك یوگکا بر نرسه نی قویدرب یبررمن ده صوگندن یولغه سز چقماچ آرتکزدن چغوب تیکشرگان بولوب مونه اورلاغان دیب سینی آلوب قالورمز» دیدی، بنیامین راضی بولدی، بونلرنك یوکلرینی تویه گانده بنیامین یوگینه پادشاهنك صوصاوتینی طغوب قالدردیلر؛ آنی هیچ قایسی بلمه دی، یوسف نك توغانلری یوکلری ایله چغوب کیتدیلر. بر آز کیتکاچ آرتلرندن پادشاهنك کشی لری چغوب: «ای کاروان اهلی! سز اوغریلر ایکانسز،» دیب قچقردیلر. «آنی کیترب بیرگان کشی گه برتوه یوگی بغدای بیرامز، آنسی اوز اوستومده، بولسه کیترب بیرگز» دیب قچقروچی بو اش نك بیك چن غه ضورغه کیته چه گن بلدرب قویدی، یوسف نك توغانلری: «بز بیر یوزنده بوز قلق ایچون کیلمدك، بز پیغمبر اوغللری، پیغمبر نسلی هیچ اوغریلق قیلماس. نرسه گز یوق صوك؟» دیدیلر. قچقروچی: «پادشاه نك قیمتلی صوصاوتی یوق. صوك سوزگز یالغان بولوب صو صاوتی بر برگزدن چقسه سزنك شریعتگز چه آنك جزاسی نی بولور؟» دیدی. بونلر: «کم نك یوگندن چقسه شول کشی اوزی توتقون بولور» دیدیلر، چونکه اول زمانده بر کشی اوغرلاسه فاراق بولغان کشی مال خواجه سینه قل بوله در ایدی، مصر پادشاهسی نك حکمنچه برنی ایکی الوش ایدب قایتاره ایدی، لکن یوسف علیه السلام بنیامین توغروسنده مصر حکمی برله اش قیلمی بلکه باباسی ابراهیم علیه السلام شریعتی ایله حکم قیلدی. یوکلرنی آقتاره باشلادیلر. ئلك باشقه توغانلری نك یوکلرندن باشلاب تیکشرب کیلگان بولدی ده صوگندن بنیامین یوگندن چغاردی، یوسف نك قرداشلری او بالدیلرده: «عجب توگل، اوغرلاسه اوغرلار، موندن ئلك آنك توغانی ده

شولای اوغرلاغان ایدی» [١] دیدیلر. بونلرنڭ بو سوزلرینی یوسف علیه السلام کوڭلنده یاشردی، آنلرغه بلندرمدی، کوڭلندن «اوزگز نینده‌ای یاوز لقلر قیلدگز!» دیب اویلادی. آندن صوڭ «سز ایتکان اشلرنی خدای تعالی بلور» دیدی. قرداشلری: «اول بنیامین‌نڭ قارط آناسی بار، اول بنیامیندن باشقه تورا آلمی، سین آنڭ اورنینه بزنڭ برمزنی آلوب قالوب آنی یبر» دیدیلر. «الله صاقلاسون بر کشی‌نڭ اشی ایچون باشقه کشی‌نی آلورغه، اول وقتده بز ظالم‌لردن بولامز بیت» دیدی. بونلر بنیامین‌نی آلوب قایتودن امید اوزدیلرده اوزلری گنه کیتدیلر. اوز آرا سویلاشه سویلاشه بر آز باردیلر، الوغراقلری «سز بلاسزمی آتاگز سزدان اشانچ‌لق آلدی؟ البته بنیامین‌نی کیتررمز دیب آنطلی اشانچ بیردگز، ایندی شولای بولغاچ نیچك ایتوب اویالماینچه آنڭ قاتینه قایتورسز؟ مین آنام رخصت بیرماینچه یا ایسه الله تعالی حکم ایتماینچه اورنمدن قوزغالمیم، سز بار قایتگزده ایتگز: «اوغلڭ بنیامین اوغریلق قیلدی، بز کورگانمزنی ایته‌مز، غیب‌نی بلمیمز، لکن صو صاوطی بنیامین‌نڭ یوگندن چقدی، حقیقتی نیچکدر آنسی بزگه معلوم تو گل دیب ایتورسز» دیدی. یوسف‌نڭ توغانلری قایتدیلر، آتالرینه: «بنیامین‌نی آلوب قالدی، یوغالغان صو صاوطی آندن چقدی، بز کورگانمزنی ایته‌مز، چنسون بلمیمز، اشانماساڭ شول اش بولغان آولدن صورا دخیده توغری کیلگان شونداغی کاروانلردن صورا، بز البته راستنی ایته‌مز» دیدیلر. یعقوب علیه السلام: «یوق سزگه نفسگز بر نرسه‌نی قرقدرب کورگازگان، ایندی میڭا کورکام صبر، باشقه یوق. امیدایتامن که الله تعالی اوغللرمنڭ بارسنده اوزمه قایتارر، درستلکده الله تعالی بلگوچیدر، حکمت مصلحت

---

[١] بوندن مرادلری یوسف علیه السلام یوغاریده یازلدیغی روشچه حضرت یعقوب‌نڭ آپاسی ایلیا یوسفنی تربیه‌گه صوراب آلوب صوڭندن بیره‌سی کیلماینچه صبی یوسف‌نڭ بیلنه اسحق علیه السلام‌دن قالغان کمرنی بیلاگان ایدی، حضرت یعقوب آلدنده تیکشرگان بولوب کمر یوسف‌نڭ کولمگی آستندن چقغان ایدی، شوڭا اشاره قیلوب اوغرلادی، دیدیلر. بعض‌لر آناسی راحیل‌نڭ قوشوی بوینچه باباسی‌نڭ آلتوندن بولغان پوتنی آلوب آناسینه بیرگان ایدی شونی اویلاب اوغرلادی دیدیلر. بوده یوقاری یازلدی [باباسندن مراد آناسی‌نڭ آتاسی لیان‌در]

ایله اش قیلغو چیدر.» دیدی.

بـو اورنده مفسرلر بیله حکایت قیله‌لر: بنیامین‌نی آلوب کیتار ایچون عزیز مصر قاتینه کردیلر، روبیل: «ای پادشاه! بزنك توغانمز بنیامین‌نی قایتارب بیر، اگرده یخشی‌لق ایله قایتارماساك مین شوندای ایتوب‌قچقررمن، مصرده هیچ یوکلی‌خاتون قالماس، بارسیده بالاسن توشرلر»دیدی، واقعاً یوسف‌علیه‌السلام ایتدی:یعقوب عه‌م‌نك اوغللری آچولری ایله قچقرسه‌لر قورصاقلی خاتونلر همه‌سی بالالرینی توشرمی قالمیلار ایدی، آچولری‌کیلگانیده توکلرندن بلنه ایدی- توکلری تورب کییم‌نی تیشوب چقسه آچولری چقغان بولا ایدی، یوسف علیه‌السلام قارادی روبیل‌نك آچوی بیك قاطی چقغان، یوسف علیه‌السلام اوغلی افراییم گه بلدرمی گنه بارب «تیز گنه آرقاسندن صیپا»دیدی. چونکه اوز نسل‌لرندن بر کشی آرقالرندن صیپاسه آچولری قایتاده قچقره آلمیلار ایدی ، شونك ایچون حضرت یوسف اوزی‌نك اوغلنه تیز گنه بارب روبیل‌نك آرقاسینه صیپارغه بیوردی. اوغلی صیپادی، روبیل‌نك آچوی باصلدی، قچقره آلمادی. کوکلندن: «آخری موندہ ابراهیم علیه‌السلام نسلندن بر کشی بولسه کیره‌ك» دیب اویلادی، آندن صوك یوقاری‌ده، بیان ایدلگانچه برسی قالوب باشقه‌لری قایتوب آتالرینه ایتدیلر ، آتالری : «یوق سز گه نفسگز بر نرسه‌نی زینت‌له‌گاندر ، ایندی کورکام صبردن باشقه چاره یوق» دیدی ، یورطداغی اوغللرندن بارسندن‌ده یوز دوندردی، های یوسف قایغوسی دیب یغلی تورغان بولدی، کوزلری کورمسلك درجه‌گه‌ایرشدی لکن اوزی آچوینی ایچینه یوطقان. هیچ زارلانمی ایدی، امیدن الله‌تعالی‌گه باغلاب: « الله تعالی بارچه یوق بولغان اوغللرم ایله قاوشدرر» دیه‌درایدی. اوغللری: «سین هنوز شول یوسفنی سویلی‌سلك ایندی سین«یوسف، یوسف»دی‌دی کیبگوب بته‌سلك یا شونك بلان بتونلای هلاك بولورسلك» دیدیلر. یعقوب علیه السلام: «مین اوزم‌نك قایغو وحسرتمنی الله تعالی‌گه ایته‌من ، میکا الله تعالی بلدره، سز بلمگان نرسه‌لرنی بلام ئلی بین» دیدی. یعقوب علیه السلام الله تعالی‌گه دعا قیلدی: «یاربم! بـو یوسف قایغوسی آرقامنی

بوكرايتدى، كوزمنى صوقرايتدى، بو قارطقه رحمت فيل، ايكى خوش
ايسلى اوغلمنى اوزمه قايتار» ديب صورى ايدى. آندن صوڭ حضرت
يعقوب اوغللرينه «اى اوغللرم! بار كز يوسفنى هم آنلڭ توغانن تيكشرب
ازله كز ، الله تعالى‌نڭ رحمتندن اميد اوزمه كز ، درستلكده الله‌نڭ
رحمتندن كافرلر گنه اميد اوزار. باشقه‌لر اميد اوزماس » ديدى .
اوغللرى مصرغه كيتديلر ، يوسف عليه السلام قاتينه كرديلرده :
« بزلر آچلق سببلى آرقلاب بتدك ، سيڭا آزغنه يوق بار نرسه‌لر
آلوب كيلدك ، بز گه طعام اولچاب بيرسانه هم صدقه قيل، درستلكده
الله‌تعالى صدقه قيلوچيلرغه تيمشلى ثوابن بيرر »ديديلر .يوسف:« سز صوڭ
اوز كز بلميسز ، موندن ئلك يوسفقه نى قيلدكز» ديدى . شول وقتده
يوسف عليه السلامغه يخشيلابراق قاراب: «ئلله سين يوسفمى؟ » ديديلر .
حضرت يوسف «مين‌يوسف، بوتوغانم، بز گه الله‌تعالى منت قيلدى، نعمتن
بيردى، اگر بركشى‌تقوالق هم‌صبر قيلسه الله‌تعالى ايذ گولك قيلغانلرنڭ
ثوابنى يوقغه چغارماس» ديدى. توغانلرى: « تَالله ،الله‌تعالى‌سزنى اختيار
قيلغان، صايلاغان، بزدن آرتق‌قيلغان، بز خطاقيلدق: يالغشقانمز ، شول
سببلى الله‌تعالى بزنى خورلقغه توشردى ، سينى حرمت قيلدى » ديديلر .
يوسف: «بوكون عيبله‌مك يوق، اوتكان اشلر اوتكانده بتكان، سزنى
الله‌تعالى يارليقار، درستلكده اول الله‌تعالى بيك رحمت قيلغوچيدر »ديدى.
يوسف اوزينى بلدرگاچ : « اتكايم‌نڭ حالى نيچك ؟ » ديب صورادى .
توغانلرى:«سينڭ ايچون يغلى‌يغلى كوزلرى بتدى، بيك ناچارغنه كوره»
ديديلر. يوسف عليه السلام بركولمك[1] بيردى: «موناشوشى‌كولمك‌نى
آتامه بيرگز، يوزينه‌سورتسون، كوزلرى آچلور» ديدى. همده«ميڭا
بار گزده ، بالا چاغا ، جماعت‌لرگز ايله بر گه اتكايمه ايارب كيله‌سز »

---

[1] بوكولمك، ابراهيم‌عليه‌السلام‌نى‌نمزود اوطقه آطقانده اوچماح‌دن جبرائيل
فرشته كيترب ابراهيم‌عليه‌السلام‌غه كيرتكان‌ايدى، آندن‌صوڭ حضرت‌يوسف
بالانغاچ قيوغه صالنغاچ جبرائيل فرشته شول كولمكنى كيترب كيرتكان ايدى ،
بوكولمك اوچماح‌دن چققان بولوى سببلى هر آوروغه شفاسى بار ايدى. نيندين گنه
آغرقى‌بار كشى شول كولمكنى توتسه آغرقى‌بته‌ايدى، شول‌سببلى‌حضرت‌يعقوب‌نڭ ده
اول كولمكنى بوزينه سورتكاچده كوزى آچلدى.

دیدی . یهوذا وبر سوزده شمعون بو کولمکنی آلدی‌ده : « توغانلر ! یوسفنی بوری آشادی‌دیب یالغان‌قانلی‌کولمکنی مین آنامه ایتوب‌بیرب آتامنك قایغولی بولماقینه سببچی بولغان ایدم، شول اشمنك کفارتنه بو شادلق کولمه‌کنی ده مین ایتوب‌طابشریم!» دیدی توغانلری راضی بولدیلر.

یهوذا یاخود شمعون اوشبو کولمکنی آلغاچ چتوکچان باشینه بورك‌ده کیمای یوگرب کنعان طرفینه آتاسینه سیونچی آلورغه کیتدی قولنداغی تیونچکده یدی واق کومچلر بار ایدی، بو یدی کومچ بتمادی‌ده کنعان‌غه بارب یتدی. وحالنکه مصردن کنعان‌غه قدر سکسان فرسخ ایدی (فرسخ = اون ایکی مك آرشین‌در شریعت آرشینی ایله، بر آرشین ٢٤ بارمق یاصصی‌لغی قدر، بر بارمق ٦ آرپه یاصصی‌لغی قدر) یوسفنك توغانلری کیلماکچی بولوب مصردن چغوب کیتدیلر، یهوذا کولمه‌کنی آلوب چتوکچان کیتکان ایدی، الله تعالی یوسف کولمه‌گینك ایسینی یعقوب علیه السلامنك بورنینه طویدردی، حضرت یعقوب یورطنده اولان بالالرینه (اوغللری‌نك اوغللری بوله‌لر، چونکه اوز اوغللری اول‌وقت یولده، اوز قاتنده توگل): «سز مینی قارتایغانلقدن عقلی کیتکاندن سویلی دیب ایتورسز، لکن مین یوسفنك ایسینی سیزدم» دیدی. بالالرینك بالالری «تالله‌بابای! سین ئلکگی یالغشلغنده، یوسف فایدن کیلسون ایندی اول» دیدیلر. چونکه آنلر یوسفنی ئلله فایچان بتکاندر، اولگاندر دیب اویلی‌لر ایدی. اول آراده اوزاق زمان‌ده اوزمادی سیونچی بیرورگه چقغان اوغلی کیلوب یتدی، آتاسی‌نك یوزینه کولمکنی صالغان ایدی، یعقوب علیه السلامنك کوزی سلامتلندی، یا گادن بیك یخشی کوره باشلادی حضرت یعقوب مین سزگه : «الله تعالی‌نك میگا بلدروی ایلان سز بلمگان‌نی بلام دیب ایتمادم‌می؟ (ایتدیم بیت)» دیدی. یعقوب علیه السلام سیونچی کیترگان اوغلندن: «یوسف نیچك قالدی صوك؟» دیب صورادی، «هی انکای! یوسف مصرنك پادشاهسی بولوب قالدی» دیدی. حضرت یعقوب: «مین پادشاهلق ایله نی قیلام قایسی دینده قالدی؟» اوغلی یهوذا : «اسلام دیننده» دیدی. یعقوب علیه السلام : « آلای بولسه الله تعالی نعمتنی کامللگان ایکان»

دیدی. یوسف آتالرینه ایکی یوز یوك جهازلر کیره‌کلی نرسه‌لر یبردی، توغانلری شول نرسه‌لرنی آلوب قایتوب آتالری یعقوب یانینه کردیلر: «ای اتکای! بز یالغشدق، بزنك ایچون الله تعالی‌دن استغفار قیل!» دیدیلر. یعقوب علیه السلام: «مین سزنك ایچون تیز استغفار قیلورمن، درستلکده اول الله تعالی بیك یارلیقاغوچی و بیك رحمت قیلغوچی‌در» دیدی. یعقوب علیه السلام اوغلی یوسف یانینه بارچه بالالری بالالری‌نك بالالری وغیرلردن یتمش اوچ کشی حاضرلنوب مصرغه بارغه چقدیلر. آنلرنك کیلوب یتکانلری بلنگاچ حضرت یوسف ریان پادشاه‌غه «مینم آتام ـ آنام [١] توغانلرم کیله‌لر» دیب بلدردی. یوسف علیه السلام دورت ملك عسکر ایله آتالرینه قارشی چقغانده ریان پادشاه هم مصر خلقی برگه قارشی چقدی، حضرت یعقوب جه‌یه‌و اوغلی یهوذانلك قولینه تایانوب باره ایدی، کشی‌لر عسکر ایله جیولشوب یوسف‌نلك کیلگانون کورگاچ، یعقوب علیه السلام: «اوغلم! ئلله مصر فرعونی کیله‌می؟» دیدی. اوغلی یهوذا: یوق اتی شول یوسف ایندی اول» دیدی. بر برسینه یاقن کیلشگاچ یوسف سلام بیرمکچی بولغان ایدی جبرائیل فرشته کیلوب «آتاك سلام ایله باشلاسون» دیدی. یعقوب علیه السلام: «السَّلامُ عَلَيْكَ يا مُذْهِبَ الْأَحْزان!» دیب سلام بیردی. معناسی: الله‌نك سلامی سیکا بولسون ای قایغولرنی یبرگوچی! دیمك‌در. قوچاقلاشدیلر یغلاشدیلر، یوسف علیه السلام: «اول قدرة کوزلرك بتکانچی نیك یغلادك اتکای، قیامتده برگه جیلور ایدك بیت!» دیدی. یعقوب علیه السلام «درست! شولای، لکن مین سینی دینکدن آییرلرده قیامتده آیرلورمز دیب فورقدم» دیدی آندن صوك یوسف «طنچ بولغان حالده مصرغه کرگز!» دیدی. مصرغه کردیلر. مصرغه کرگاچ یوسف آتاسیله آناسینی تخت‌که‌اوطرتدی. شول وقتده آتا آناسی هم توغانلری یوسفقه باشلرینی بوگوب تعظیم قیلدیلر، اول وقتده مصرده

---

[١] مونده آناسندن مراد آناسی‌نك طوطاسی (آپاسی) لیادر، چونکه یوقاروده بیان اولندیغی اوزره یوسف‌نك اوز آناسی راحیل بنیامین‌نی تابقاچده اوز اقلامی وفات بولغان ایدی، لیا ایله راحیل بر توغان اوله‌رق حضرت یعقوب‌نك خاتونی درلر.

پادشاه قاتینه کرگاچ باشنی ایوب الوغلامق عادت ایدی. شول عادت اوزره الوغلاغاچ یوسف: «ای آتام! موندن ئلك کورگان توشمنك تعبیری شوشی‌در، الله تعالی آنی حق قیلدی» دیدی، «شیطان مینم برله توغانلرمنك آراسینی آیرغاچ الله تعالی میڭا اوزی‌نك نعمتن بیردی، زندان‌دن چغاردی، سزنی قردن کیتردی درستلکده الله‌تعالی هر اش‌نك نچکه یبرارینی بلوب کورکام یورتکوچیدر، نرسه لایق ایکانون بلگوچیدر، وهر اشنی‌حکمت ومصلحت‌ایله یورتکوچیدر» دیدی.

یعقوب علیه السلام ایله عیص‌نڭ وفاتی

یعقوب علیه‌السلام اوغلی یوسف قاتینه کیلگاچ مصرده یکرمی‌دورت یل بیك حضور طنچ عمر سوردی، وفات بولور وقتی یتکانده اوغلی یوسفه: «مین وفات‌بولغاچ ته‌نمنی شامغه‌ایتوب آتام اسحق علیه‌السلام قبری یانینه کومارسز» دیب وصیت ایتدی، فایچان یعقوب علیه السلام وفات بولدی ایسه اوغلی یوسف ساج آغاچندن تابوت یاصاب شول تابوت ایله آنی شامغه کیتردی، نه‌ق آنلر کیلگان وقت یعقوب علیه‌السلام‌نڭ ایگیز توغانی عیص‌ده وفات بولغان وقتقه توغری‌کیلدی، هرایکسی‌ده یوز یتمش دورت یاشلرنده ایدی. ایکیسی بر فور صاقده توغانلری کبی ایکیسنی دخی بر قبر گه دفن ایتدیلر.

یوسف علیه السلام‌نڭ وفاتی

یوسف علیه‌السلام دنیا دولتینه ایرشوب هرتله گانی بولوب تورغاچ دنیا نعمتی کیته‌ر، منگو تورماس دیب الله‌تعالی گه (تَوَفَّنِی مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِی بِالصَّالِحِین)دیب دعا قیلدی. معناسی: یاربم! مینی مسلمان حالمده وفات قیل، دخیده مینی ایذگولر گه توتاشدر! دیمکدر.

یوسف علیه السلام آتاسندن صوڭ آلتمش یل عمر سوردی، زلیخادن ایکی اوغلی بولدی بونلر افراییم، میشا اسملی اولوب وبر رحمة اسملی قزی‌ده توغمشدر. بو رحمةنی ترجمهٔ طبری‌ده ایوب

علیه‌السلام خاتونی دیو یازمشدر. بعض‌لر رحمة‌نی افراییم قزی دیدیلر، درستی هم شولدر.

یوسف علیه‌السلام یوزیکرمی یاشنده وفات‌بولدی، وفات بولغاچ هر محله خلقی اوز محله‌لرنده دفن ایتدره‌سی کیلدی. مونك ایچون طاوش چغوب آخرنده صوغشورغه یافتلاشدیلر. شول سببلی مرامر طاش‌دن تابوت یاصاب شول تابوتقه حضرت یوسفنی قویدیلرده نیل دریاسی‌نك اورتاسینه دفن قیلدیلر. مونك سببی: نیل‌نك ایکی طرفنداغی خلق «یوسف علیه‌السلام بزنك طرفده بولسون، اول بزنك طرفده بولماسه بزده برکات بولماس» دیب دعوی قیلولرندن کیلگان ایدی. یوسف علیه‌السلام‌نك قبری نیل‌نك اورتاسنده بولغاچ هر ایکی یاق خلقینه‌ده الله تعالی برکات بیردی. ریان پادشاه یوسف علیه‌السلام‌غه ایمان کیترگان ایدی، همده یوسف علیه‌السلام‌نی بیك الوغلاب قدرینی بلوب توردی. آندن صوك مصعب اوغلی قابوس اسملی کشی مصرغه پادشاه بولدی. یوسف علیه‌السلام آنی دخی حق‌دین گه اوندادی، لکن قابوس ایمان کیترمدی. ترجمهٔ طبری‌نك سوزینه کوره یوسف علیه‌السلام وفات بولور آلدندن توغانی یهوذانی وصی ایتدی، آکا وصیت ایتدی: «مینی مصرده دفن ایده‌رسز صوکره بزنك نسلمزدن عمران اوغلی موسی اسملی پیغمبر کیله‌چکدر. مین سیکا وصیت ایته‌م، سین تاغین بالاکا شول ره‌وشچه بالادن بالاغه مذکور پیغمبر کیلگانگه قدر، وصیت ایتوب قالدررسز. قایچان موسی علیه‌السلام کیلسه بنی اسرائیلنی مصردن آلوب چغاچقدر. شول وقتده مینم تابوتمنی‌ده آلوب چغوب بابالرم قاتینه کنعان‌غه ایتوب دفن ایته‌رلر» دیدی. همده شولای بالادن بالاغه وصیت ایتوب حضرت موسی‌غه ایرشدی. موسی علیه‌السلام بنی اسرائیل‌نی مصردن آلوب چقغانده حضرت یوسف‌نك تابوتنی‌ده نیل‌دن چغارب آلوب کیتمشدر. مصرنك اوز خلقی قبطی‌لر ایدی، حضرت یوسف سلامت وقتده بنی اسرائیل قدرلی حرمتلی بولدیلر، حضرت یوسف‌دن صوك حرمت قیلمادیلر، بلکه صوکراق قهرلی باشلادیلر. قالغانی موسی ع‌ه‌م قصه‌سنده انشاالله کیلور.

ایوب علیه السلام

ایوب علیه السلامنك آتاسی موص ، آنك آتاسی زراح ، یاخود زارج آنك آتاسی روم، آنك آتاسی عیص، آنك آتاسی اسحق بن ابراهیم علیهما السلام حضرتلری‌در. آناسی حضرت لوط بالالرندن‌در. ایوب علیه‌السلام شام طرفنده حوران آستنده بثینه شهرنده وفتده الله تعالی آكا پیغمبرلك، پیغمبرلك ایله برابر بیك ضور بایلق بیردی. ایوب علیه السلامنك یدی اوغلی ، یدی قزی ، اوچ مك توه‌سی ، یدی مك قوبی ، نیچه یوز دیستینه باغچه‌سی وني قدر ایگونلك ییری وني قدر خدمتچی قل‌لری بار ایدی . شولای بولسه‌ده ایوب علیه السلام بیك عبادت قیلا، هیچ‌ده مال‌غه محبت قویمی ، عبادتینه کیمچیلك کیترمی ایدی . فقیرلرگه ، یتیم‌لرگه ، مسکین‌لرگه بیك رحیملی شفقتلی ایدی ، بیك یومارط اولوب هرکم‌نك حاجتن اوته‌ر ایدی.

ایوب علیه السلامغه الله تعالی بیك کوب بلا وقضا بیردی. اول همه‌سینه صبر قیلدی : ایوب علیه السلامنك توه‌لرینی یاشین صوقدی ، ایوب علیه السلام نمازده وقتده ابلیس توه‌لرینك صافچی‌سی صورتینه کروب کیلدی‌ده نمازن تمام قیلغاچ یغلی‌یغلی «توه‌لریمزنی یاشین صوغوب هلاك قیلدی» دیب خبر بیردی . ایوب علیه‌السلام : «الله تعالی اوزی بیردی ، اوزی آلدی الحمدلله» دیدی ، کشی‌لر عجب‌لندیلر. ینه قوی لرینی یغمور صوی کیلوب باصدی، بار کتوچیلری ایله هلاك قیلدی، هیچ برسی قالمادی. ابلیس ینه حضرت ایوب‌که کیلوب قایغرتدرماقچی بولغان ایدی، ایوب علیه السلام بر ده قایغرمادی: الله تعالی‌نك بیرگانینه شکر ، آلغانینه‌ده صبر قیلوب «الحمدلله» دیدی. ایوب علیه‌السلامنك نی قدر ایگن‌لری باغچه‌لری بار همه‌سینی جیل هلاك قیلوب بتردی. ابلیس ینه کیلوب ایوب علیه السلامنی قایغرتماقچی بولغان‌ایدی، ایوب علیه السلام ینه اوّلگی‌لری کبی جواب بیردی، ابلیس آلجیدی، هیچ بر یاق ایله ایوب علیه‌السلامغه وسوسه بیره آلمادی. ایوب علیه‌السلام

هر وقت اوزی‌نك عبادتنده بولدی. مذکور یدی اوغلی، یدی قزی اوزلرینه آیرم ایدوب حاضرلنگان یورطلرده معلملردن صحف ابراهیمنی اوگرانه‌لر ایدی. آنلر دخی قارالتی‌لری جیمرلوب بارسی‌ده شول قارالتی آستنده فالوب اولب بتدیلر. ابلیس معلملری صورتینه کروب باشی یارلغان، قانلری آقغان حالده بیك یغلاب ایوب علیه السلام قاتینه کیلدی: «بالالرك بارسیده هلاك بولدی، آنلرنك نیچك بولغانلرینی کورسالك برده چدی آلماس ایدك: فلان اوغلك‌نك کوزی آطلوب چقدی، باشی یارلدی؛ فلان‌نك اچی آقتارلوب چقدی، ایچه‌گیلری صالنوب می‌لری آفدی» دیب بیك قزغانورلق ایتوب سویله‌دی. ایوب علیه السلام بالالرینی بیك قزغاندی، کوکلی بیك حسرتلندی، بیردن براوچ توفراق آلوب باشینه قویدی. ابلیس موکا شادلاندی، لکن ایوب علیه السلام بیك تیز الله تعالی گه توبه استغفار ایتدی، «اول بالالرنی‌ده اوزك بیرگان ایدك، اوزك آلدك» دیب هنوز الله تعالی‌دن صبر صورادی، عبادتینه کیمچیلك کیترمدی. الله تعالی ایوب علیه السلامغه آورو بیردی، اول آوروی بیك اوزافغه باردی: بعض‌لر سوزنچه یدی یل، یدی آی‌ده یدی ساعت. بعض‌لر سوزنچه موندن آرتغراق ایدی. آنك آوروی ایت برله تیری (١) آرامنده صو ایدی، ایوب علیه السلام هنوز صبر قیلدی. آکا باری اوچکنه کشی ایمان کیتروب باری شولارغنه بعض وقتده آنك یانینه کیلوب کیته‌رلر ایدی. اما ایوب علیه السلامنك خاتونی رحیمه آنی بیك تربیه ایده‌ر ایدی: بو رحیمه یوسف علیه السلام اوغلی افراییم‌نك قزیدر. بعضلر یوسف علیه السلامنك اوز قزیدر دیمشلر.

١] کوب کتابلرده (ایوب علیه السلامنك ته‌نی‌قورط آشادی، صاصیدی، چوپلکده یاطدی همده ماللرینه شیطان ایرکلی بولدی، شیطان هلاك ایتدی) دیب یازغانلر، لکن پیغمبرلر کشی جیرانرلك آورولردن پاکدر. حسین الطرابلسی حصون‌ده «پیغمبرلرده صوقرلق بولماس، کشی جیرانورلك چیر آورو آنلرده بولماس» دی. شیطان ایرکلی بولدی دیمك‌ده [ان عبادی لیس لك علیهم سلطان] آیتینه خلاف بولسه کیره‌ك، شونك ایچون بز اسحق علیه السلام‌نك ده صوقر بولدی دیگلان سوزنی آلمادق، کوزی ضعیف‌لندی دیب آلدق. حضرت شعیب‌نك ده صوقرلغی ثابت بولمادی دیب طرابلسی حصون‌ده بیان قیلادر.

رحیمه بر وقت حضرت ایوبکه. «الله تعالی گه دعا قیلسا کچی!» دیدی. حضرت ایوب: «نیچه یل سلامتلکده عمر کیچردك؟» دیب صورادی. خاتونی «سیکسان یل» دیب جواب بیردی. ایوب علیه السلام: «صوك آورغانمزغه نیچه یل؟» دیدی رحیمه «یدی ییل» دیدی. ایوب علیه السلام: «یوق ئلی آورمز سلامتلکمز قدرلی بولماغان، نیچك او یالمی الله تعالی‌دن سلامتلك صورارغه کیرمك» دیدی. آخرنده جبرائیل علیه السلام کیلوب «ای ایوب! الله تعالی‌نك بلاسی چیکسزدر، الله‌نك رحمتندن صوراملق تیش» دیب کیکاش بیردی. شوندن صوك (رَبِّ اَنِّی مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِینَ) دیب‌دعا قیلدی. معناسی: ای ربم! مینی قاتیلق توتدی و حالنکه سین‌رحمت قیلوچیلرنك رحمت قیلوچیراغی سك. دعاسی الله‌تعالی حضورنده قبول قیلندی، «آیاغك ایله تیب!» دیه بیورق کیلدی، ایوب علیه السلام تیبدی، شول اورندن صوچقدی. بعض‌لر جبرائیل علیه السلام کورنوب «آیاغك ایله تیب!» دیب، ایتدی دیدیلر. شول اورندن صوچقاچ «بو صو سیکا قیونورغه صووق وراحت هم شفالی‌در» دیب ایتلدی. شول صودن‌قیوندی، بارچه ته‌نی سلامت‌لندی. هم ایچدی، ایچنده هیچ آورو قالمادی. بعض‌لر ایکی چیشمه چقدی: برسی صالقون، برسی جلی دیدیلر. ایوب علیه السلام دعا قیلوب سلامتلنگان وفتده خاتونی رحیمه آنك قاتنده تو گل ایدی، بر یوموش ایله کیتکان ایدی. ایکنچی بر سوزده ایوب علیه السلام آنی آچولانوب قووب ییرگان ایدی، خاتونی‌ده قالماغاچ دعا قیلدیده دعاسی قبول بولوب اوّلگی صورتی‌قایتدی اوجماخده جبرائیل فرشته حله کیترب کیرتکان، خاتونی رحیمه ایری قووب ییرگاچ بر آز آبتراب‌راق یورگانده‌ایرینی قزغانه باشلاغان، کوکلندن: «توقته ئلی آچو بلان مینی قودی، آنك میندن باشقه تربیه چیسی یوق، مین بولماسام یا آچقه اوله‌ر، آبتراب یاتا تورغاندر. یا بوری کیلوب آشار، مین بولای ایتارگه یاراماس، قاتینه باریم اوّلگیچه تربیه قیلورمن» دیب ایری ایوب علیه السلام قاتینه قایتقان، قایتسه‌نی کوزی بلان کورسون اوّلگی اورنلری بتونلای

اوزگارگان، بر مهابت کشی گنه اوطره، باشقه کشی یوق . آبترادی، ازلی باشلادی، آنده موندہ یوگردی، یوق! یغلی باشلادی، همان ازلی، یوق! آنك ازلاگان یغلاغانون ایوب علیه السلام کورب اوطره هم طانی، بله. خاتونی آنی بلمی ایدی، ایوب علیه السلام فیچقردی: «ای خدای کنیزاگی! نیك یغلی سك، نرسه ازلادك» دیدی. خاتون: « شوشنده بر آورو بار ایدی، شونی تابا آلمادم. بیچاره اول نیشلادی ایکان؟» دیدی. ایوب علیه السلام کم ایدی صوك اول، نی توسلی ایدی؟» دیدی. خاتون: «اول ئنك سلامت وقتنده سینك توسلی ایدی، الله‌لك پیغمبری ایوب علیه السلام‌نی ازلیمن» دیدی. ایوب علیه السلام «شول ازله گان ایوب پیغمبرك‌مین اول» دیدی. خاتونی بیك شادلاندی. ایوب علیه السلام «مونا الله تعالی گه گنه اشنی طاپشرب بر الله‌دن غنه صوراب، الله‌دن غنه قورقسالك، الله‌تعالی هر نرسه‌نی بیره، ایدگولك قیلغان کشی نك ایدگولکن برده یوغالتمی» دیدی، دخی الله‌تعالی آگا آلتون چیکرتکه یاودردی، ایوب علیه السلام آنلرنی کیمی‌نك آلدینه طوطره ایدی. بر چیکرتکه چیتکا تابا کیته باشلادی، ایوب علیه السلام آنی یوگرب بارب آلدی، الله تعالی «مین سینی بای قیلدم بیت چیتکه تابا کیتکانون آلماسا گده یتارلك بولمادی مونی، طویمی سگمنی؟» دیدی ایوب علیه السلام: «ای ربم! بارسی‌ده سینك رحمتك بیت، سینك رحمتگدن کم طویغانی بار» دیدی. ایوب علیه السلام غه الله تعالی یا گا باشدن بیك ضور بایلق بیردی، بایلغی اوّلگی سندن ایکی الوش آرتق بولدی، بالالر بیردی. ایوب علیه السلام قونافنی حرمتلی، فقیر گه یاردم ایته، مسکین‌لرنی تربیه‌لی و هر بر مخلوقغه رحملی، شفقتلی بیك یارملی ایدی. لکن آورغان وقتنده خاتونی رحیمه گه «تر لسام سیگا یوز قامچی صوغارمن» دیب آنط ایتکان ایدی. حالبوکه خاتونی رحیمه آنی بیك تربیه‌له گان ایدی. نیندای آورو وقتنده نیندای آورساعتلرنده همیشه ایوب علیه السلام‌نك رضالغن آلورغه طریشه ایدی . ایوب علیه السلام‌غه بو توغریده‌نی قیلسه دمشکل ایدی. شول توغریده آبتراب اویلاب تورغانده الله تعالی (وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ) دیه بیوردی . معناسی : قولگا سین اوچلاب پچن یاواق چبق آلده

شو نڭ ایله خاتو نڭا صوق آنطڭده خنیث بو لما! دیمکدر. ایوب علیه السلام حرما یمشی بو لا تورغان صاباقلی چبق‌دن یوزنی آلوب بر کره خاتو نینه صو قدی، شو نڭ ایله آنطی چیشلدی، یعنی آنطنی بیرینه یتکر گان بو لدی، گناهلی بو لمادی (۱).

ایوب علیه السلام‌نڭ دعا قیلو ینه بعض‌لر ایکنچی سبب‌لر ده ذکر قیلدیلر، مثلا: تاریخ کامل‌ده و بعض کتابلرده ایته:

ایوب علیه السلامغه اوچ کشی — برسی یاش، ایکسی ایر اورتاسی کشی ایمان کیتر گانلر ایدی. بو نلرنڭ اسملری تاریخ کامل‌ده یلدد، صافر، الیفر، دیب باشقه کتابلرده باشقه‌چه ایدب ذکر ایتله‌در. بو مؤمن‌لر ایوب علیه السلام‌نڭ حالن بلشه کیله‌لر ایدی، بیك اوزاق آورغاچ بر وقت بو نلر کیلدیلر ده: «یا ایوب! آخری سین بیك یمان گناه قیلغان‌سڭدر، خدای‌نڭ بیك آچوون کیتررلك ضور گناه قیلغان بولماساڭ بو قدر جفالانماس ایدڭ، الله‌تعالی فاشنده سینڭ قدرڭ بولسه بو کونگه قدر بره‌رر حمتنی صالغان بولور ایدی، اگر سین ضور گناه قیلغان بو لساڭ تو به ایت، خدای کیچار» دیدیلر. بو نلرنڭ بو سوزلرینه ایوب علیه السلام‌نڭ بیك قاطی کیفی کیتدی، حتی آ گا بو سوزنی ایشتو اوّلگی حسرتلرندن‌ده چیتو نراك بو لدی، آرالرنداغی یکت بو ایکی کشی‌نڭ بر و روشچه ادبسز سو یلاشولرینه چدی آلمادی، آنلرغه: «سز سوزنڭ کیره‌کلیسون مانو رراغن قالدرب ایڭ بو لماغانون تیشسز ن سو یلاشه‌سز. بله‌سز می؟ کم حقن کیمسو ته‌سز، کم‌نڭ حرمتن یر تاسز، نیندا ین کشی‌نی عیبلی سز؛ ایوب علیه السلام الله تعالی‌نڭ پیغمبری

---

۱) ایوب علیه السلام‌غه بو حیله‌نی الله تعالی اوزی اوگره‌تدی. ایندی بو حیله ایوب علیه السلامغه‌غنه‌می یا ایسه باشقه‌غه‌ده شو لای‌می؟ بو توغروده تفسیر خازن‌ده: «بوحکم باشقه‌لرغه‌ده شولای» دیگان‌سوز «ابن‌عباس، عطأ بن ابی‌رباح‌دن کوچرلدی» دیب ایته. اما امام مجاهد «ایوب علیه السلامغه‌غنه بوحکم، باشقه‌غه بو لای توگل»دی، فقهاء: برکشی اوزی‌نڭ قلینه «یوز قامچی صوغارم» دیب آنط ایتسه‌ده یوزنی براوچ‌قه اوچلاب بر کره صوقسه، شونڭ حکمنده اختلاف قیلشدیلر امام مالك، لیث بن سعد، امام احمد «مونڭ ایلان آنطنی بیرینه کیترگان بولماس» دیدیلر، امام اعظم، امام شافع «بیرینه کیترگان بولور، آنطی چیشلور» دیدیلر.

ایکانون، خلقی آراسنده ایلك یخشی‌سی ایکانون بلمیسزمونی ، هـای بیچاره‌لر! سز اوزگز بر نرسه‌ده بلمیسز بیت ، الله‌تعالی ایوب علیه السلام‌غه آچولاندم دیب بلدرگانی یوق بیت همده ایوب علیه‌السلامغه بیرگان کرامت‌دن هیچ قایسی‌سون آلغانی یوق ، سز عمر بوینه آنلك ایله اولطرداش بولدگز ، حقلق‌دن باشقه برگنه نرسه کوردگزمی؟ یخشی‌لق‌دن باشقه نرسه بلدگزمی؟ یوق بیت، یوق! هر اشنی، حقلقده کوردك وهر بر اشلاگان اشی یخشی‌لق ایکانون بلدك، الله تعالی ایوب علیه السلامغه بلا بیرگان ایکان، نی بولدی؟ سز شول بلانی توبه‌ن توشو دیب بله‌سزمنی؟ وحالنکه الله‌تعالی : صدیق‌لرنی، شهیدلرنی، ایذگولرنی، پیغمبرلرنی آرتغراق‌بلالندره بیت، باشقه پیغمبرلرگه الله تعالی‌نك بیرگان بلاسی آچوینه دلیل بولماغان شیکللی ایوب علیه السلام‌غه‌ده الله تعالی‌نك بیرگان بلاسی آچوینه دلیل توگل، آنك درجه‌سینی توشروده توگل، بلکه آنلرنك درجه‌سینی کوتارمك ایچون سویوب بیرگان بلاسی‌در!

ایوب علیه السلام الله تعالی‌نی الوغلامق‌ده، اولمنی ذکر قیلوده، سزنك تللرگز یالیغرلق، کوکللرگز صنارلق، دلیل‌لرگز کیسلورلك قدری آرتق ایدی، بلمیسزمی؟ الله تعالی‌نك شوندای قللری بار، آنلر سویلاشودن توقتاغان، آنلرنك سویلاشماولری تلسزلکدن، یا آرغاندن توگل بلکه الله تعالی‌دن قورقماندن، آنلر بزنك کبی یوق بار نادان ناچار خلق توگل بیت بلکه خلق‌نك ایك عقللی‌سی فصاحتلی‌سی، الله‌نی، الله‌نك آیات‌لرینی بلگوچیلردر. آنلر الله‌نی ذکر ایتسه‌لر کوکل‌لری صنا، تل‌لری کیسلورلك بولا، الله‌نك عظمتندن عقل‌لری ذهن‌لری حیرانغه قالا، آنلر هر وقت ایدگو عمل‌گه آشغالر، اوزلرینی هنوز توبه‌ن صانی‌لر، عمل‌لرینی کیم کوره‌لر، الله‌نك بیرگان نعمت‌لرینه شکرانه قیلوب یتکره آلمادم دیب قورقولرندن کوکل‌لری تتری، تیری‌لری چمردی» دیدی. یکت‌نك بو سوزلرینی ایشتکاچ ایوب علیه السلام «الله تعالی حکمتنی یاش‌نك‌ده فارطنك‌ده کوکلینه صالا، فایچان کوکلده حکمت بولسه تلگه‌ده چغا، کشی گه‌ده کورنه. حکمت کشی‌نك

یاشی الوغلق‌دن یا قارتلق‌دن یا تجربه ایلان گنه بولا تورغان توگل الله تعالی بر کشی‌نی صبی چاغنده حکیم قیلسه حکیم‌لر قاشنده آنك درجه‌سی توشماس» دیدی.

ایوب علیه السلام توقسان اوچ یاشنده وفات بولوب اوزی‌نك شفا تابقان چیشمه‌لری یاننده دفن قیلنوب اولگانده اوغلی حوصله‌نی وصی ایلامشدر.

ذوالکفل علیه السلام

ذوالکفل علیه السلام حضرتلری حقنده اختلاف کوبدر: تفسیر مدارکده ایته: «ذوالکفل‌دن مراد یا الیاس، یا زکریا، یا ایسه یوشع ابن نون علیهم‌السلام‌لرنك برسیدر» دی (کفل) الوش معناسنده بولوب الله تعالی گه عبادتی کوب بولغاندن (ذوالکفل) دیب ایتلمشدر. الوش ایه‌سی دیمك‌در. مرآت العبر، تاریخ کامل: «ذوالکفل ایوب علیه السلام‌نك اوغلی اولوب ایوب علیه السلام وفاتندن صوك ذوالکفل علیه السلام‌غه الله تعالی پیغمبرلك بیردی. اول اولگانچی شامده توردی، ایللی یدی یاشنده وفات بولوب اوغلی عیدان‌نی وصی قیلدی» دیه‌در.

اما خازن وغیرلر سوزنچه: اول بنی اسرائیل‌دن بولوب پیغمبرده پادشاه‌ده ایدی دیلر. الله تعالی آگا وحی قیلدی: «مین سینی دنیادن قبض ایته‌چك‌من، سین اوز اورنوگا برونی پادشاهلقغه عرض قیل!» دیدی یعنی: بنی اسرائیل گه: «مین وفات بولاچاق‌من، سز نلك آرا گزدن فایسی گز: کیچ نماز اوقوب یالقماسقه، کوندز روزه توتوب آغز آچماسقه، آدم‌لر آراسنده حکم قیلوب‌ده آچولانماسقه اوستینه آلا؟ شول کشی گه مین پادشاهلغمنی بیرام» دیدی، بر یکت توروب «مین بو اشنی اوستومه آلام» دیدی. همده شول اوستونه آلغان اشنی بولدردی، شونلك ایچون الله تعالی آنی پیغمبرده ایتدی. اوستونه آلغان اشنی بولدرغانی ایچون (ذوالکفل) دیب ایتلدی دیه‌لر. موندن باشقه تورلی روایت قیلوچی‌لر بولدی حتی الیسع علیه السلام اورنینه قالدی دیب‌ده ایتدیلر (والله اعلم).

شعيب عليه السلام

شعيب عليه السلامنك نسبى حقنده‌ده اختلاف بـار ، بعض‌لر ايته : ابراهيم عليه‌السلام نسلندن اولوب اوزى‌نك اسمى يثرون، آتاسى نك ضيعون آنك آتاسى عنقا آنك آتاسى نابت آنك آتاسى مدين آنك آتاسى ابراهيم عليه‌السلام‌در ، ديديلر . ايكنچى بر سوزده مدين اوغللرندن مكيل اوغلى . اوچنچى سوزگه كوره ابراهيم عليه‌السلام نسلندن اولمايوب بلكه ابراهيم عليه‌السلامغه ايمان كيترب آنك برله برگه شامغه كوچكان كشى‌لرنك برسى‌نك نسلندن ديلر .

الله تعالى آنى اَيْكَه ايله مَدْيَنْ خلقينه پيغمبر ايدب يبردى ، طاتلى تللى، اوستا سوزلى اولدغندن رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى آنى (خطيب (١) الانبيا) ديب ايتمشدر .

اَيْكَه ايله مَدْيَنْ خلقى پوت‌لرغه تابنالر ، اولچه‌وده خيانت قيلالر ايدى. اوزلرى باى بولسه‌ده هرقايوسى ايكى تورلى اولچه‌و توتوب كشى‌گه نرسه بيرگانده بـر تورلى اولچه‌و ايله اولچى‌لر، اوزلرى كشى‌دن نرسه آلسه‌لر ايكنچى تورلى اولچه‌و ايله اولچى‌لر ايدى .

حضرت شعيب مَدْيَنْ خلقينه : «اى قومم! بر الله‌نه عبادت قيلكز ، بر الله‌دن باشقه عبادت ايده‌چك ذات يـوق ، الله‌دن آيرماچق معجزه كيلدى بس ايندى پوداوكه‌لى اولچه‌ولركزده هم آغرلق اولچه‌ولركزده كامل ايتكز ، كشى‌نك نرسه‌سون كيمتمه‌كز، توزوك بولغان صوكنده يبرده بوزقلق قيلما كز ، اشانسه‌كز سزگه شوشى يخشى‌در!» ديدى . شام خلقى ايمان كيتررگه شعيب عليه‌السلام فاتينه كيله‌لر، اما مدين خلقى

---

١) خطيب: خطبه اوقوچى، نطق سويلاوچى ديمكدر. خطيب‌دن مراد بزنك امام‌لرمز. كبى خطبه‌لكدن كوكل‌گه بيكلاب منبرگه منوب شونى اوقوچى ديمك توگلدر، بلكه جيلغان خلقغه آنلرنك كيره‌ك يارا قلرينى، تيشلى، تيشسز بولغان اشلرينى تيره‌ن معنالى سوزلرايله هركم آڭلارلق ايتوب، تاش يوره كلى كشى‌لرنك ده كوكلن قوزغاطرلق، يوره كلرينه ياطرلق اثرلى سوزلرنى يبرينه يتكرب سويله‌مكدر.

یو للرغه اوطرب شعیب علیه‌السلامغه کیله تورغان کشی نوغری کیلسه آنی تو قتاتوب : « سین قایده باراسك؟ شعیب‌گه کیله کورمه اول آلداوچی، یالغانچی! » دیب حضرت‌شعیب یانینه یبرمیلر ایدی. اگر آنلرنك طیغانلرینه قارامی بارماقچی بولسه آنی فورقتالر ایدی: « یه سین بزنك سوزنی صانمامی شعیب قاتینه بارب قارا، بز سینی نی الانرگه بلورمز! » دیب آنی‌جانی‌لر ایدی. شعیب علیه‌السلام آنلرغه: «ایمان کیترر گه کیله تورغان کشی‌لرنك یولینه کیسکه بولوب اوطرماگز، سز قغرلقنی اوستیسز، بو اش یاراماس. 'ویلاب قاراگز ئلی، سز آز ایدگز الله تعالی سزنی کوبایتدی، آندن صوك اوّلگی امتلرنك حاللرینی اویلاب قاراگز ئلی، بوزوق کشی‌لرنك باشلرینه نیلر کیلدی، آخرنده بوزوقلار بارسیده خراب بولدیلر بیت!» دیدی.

«ایندی سزنك آراگزدن میگا اشانغانلرگز بار، اشانماغانلر گزده بار، اشانغانلرگز الله تعالی‌نك باردمی کیلگانچی صبر قیلگز، الله تعالی حاکم‌لرنك خیرلوسیدر» دیدی. کافرلر: «ای شعیب! سیگا ایکی‌نك برسی: یا بزنك دینمزگه کره‌سز؛ بولماسه سزنی آولمزدن قووب چغاره‌مز» دیدیلر. شعیب‌علیه‌السلام: «کوچله‌ب بولسه‌ده‌می؟ (یعنی کوچلی آلماس‌سز) اگر سزنك ملتگزگه قایتساق بز الله‌تعالی گه یالغان‌نی یافغان بولامز، الله تعالی قوشماغان اشکه بز قایتمی‌مز، الله تعالی هر نرسه‌نی بله، بز الله تعالی گه طابشردق» دیدی. کافرلر خلقنی طیه‌لر ایدی: «شعیب‌که ایارمه گز آتا بابالر گزنك دینن طاشلاب شعیب‌گه ایارسه گز حسرتلی بولورسز» دیب قوتورته‌لر ایدی. حضرت شعیب نی‌قدر طاتلی تل ایله دیملاب قاراسه‌ده قومی ایمان کیترمادیلر، آخرنده شعیب علیه السلام دعا قیلدی: « یارب! مینم ایله قوممنك آراسینی آچ درستلکده سین آچوچیلرنك خیر لوسیدر » دیدی الله تعالی آنك دعاسنی قبول ایتدی: الله تعالی مَدْیَنْ اهلنی زلزلة همده قاطی طاوش ایله هلاك قیلدی، شهرلری آوللری هیچ کم تورماغان شیکللی بولوب قالدی

شعیب علیه السلامنگ ایکه اهلنی دینگه اوندادوی.

ایکه مدین گه یقین اورنده‌در. ایکه خلقی‌ده‌اولچه‌وده خیانت قیلوب

كشی طالاب بيك كوب ياوزلقلر قيلالر ايدی. شعيب عليه السلام آنلرغه: «مين سزگه اشانچلی رسول‌من، الله‌دن قورقڭز، مينم سوزيمه بوی‌صونڭز، آنڭ ايچون مين‌سزدن حق صورامیم مينم اجرم بارچه عالمنی تربيه ايدوچی الله اوزره‌در، صاوت اولچه‌ولرينی كامل ايتڭز، آغرلق اولچه‌وگزنی توغری قيلڭز، كشينڭ نرسه‌سون كيمسه گز بير يوزنده كشی اوترو، طالاو كبی اشلر ايله ماناشما گز، اوزگزنی اوّلگی‌لرنی‌ياراتقان‌الله‌دن قورقڭز» ديدی. ايكه اهلی «سين سحرله‌ذگان سين كم صوڭ؟ سين بزدڭ كبی كشی بيت، بز سينی يالغانچی ديب‌گه اويلی‌مز، آنه، راست بولسادڭ بز گه‌كوكدن بر كيسا كنی توشر» ديديلر. شعيب عليه‌السلام: «سزنڭ نی اشله گانڭزنی مينم ربم بله وقتی بله كيترر قورقمه گز، صوراغان گز بولور» ديدی. قومی ايمان كيترمديلر، الله تعالی آنلرنی قاتی عذاب ايله هلاك قيلدی: اول يدی كون بيك قاطی اسسيلك يبردی. هيچ چدی آلماديلر، چونكه بو اسسيلك‌كه صوده كوله گه‌ده فائده بيرمدی، آبتراغاچ قرغه چقديلر، فرده بر بولوط كوله گه‌له‌دی، آنده بيك راحت كبی طيولدی «موندە راحت كيلڭز!» ديب باشقه‌لرنده شونده چاقرديلر. بارسی‌ده كيلوب بولوط كوله گه‌سينه طولديلر: آندن صوڭ بولوط‌دن اوط ياودی‌ده بارسنی‌ده هلاك قيلدی. شعرا سوره‌سنده ذكر ايدلگان (عذابُ يومِ الظُّلّة) اوشبودر. آندن صوڭ شعيب عليه السلام اوزينه ايمان كيترگان كشی‌لر ايله مكه گه باروب عبادت ايله شغللنمشدر. حضرت شعيب ايكی يوز يل‌دن آرتغراق عمر ايدوب وفات اولوب مكه‌ده زمزم ايله مقام آراسنده دفن اولنمشدر. مدين‌ده وفتنده حضرت شعيب قاتنه موسی عليه السلام كيلوب خدمت ايتوب قزينی نكاح‌لانمشدر، تفصيلی موسی عليه السلام قصه‌سنده كيلور انشاء الله.

موسی عليه الصلوة والسلام

يوقاروده بيان اولنديغی اوزره بنی اسرائيل يوسف عليه السلام

سببلی مصرغه کیلوب شونده قالدیلر. اولده یوسف علیه السلام سلامت
و فتده بنی اسرائیل بیك قدرلی بولدیلر، لکن یوسف علیه السلامدن
صولڭ بو قدرلر بتدی، طورا بارا بنی اسرائیلنی قهرلی‌ده باشلادیلر.
مصرنلڭ توب خلقی قبطیلر ایدی آنلر مشرك ایدیلر. بنی اسرائیل مؤمنلر
ایدی، اوزلری بیك اورچیدیلر، کوبایدیلر. قبطی‌لر بنی اسرائیلنی
کیلمشه‌ك دیب قل اورنینه‌غنه یورته باشلادیلر. یوسف علیه السلام
زمانداغی مصرنلڭ پادشاهسی ولید اوغلی ریان مسلمان بولغان ایدی،
یوسف علیه السلام زمانده ریان اولدی آنلڭ اورنینه قابوس مصعب
اوغلی پادشاه بولدی، آنسی ایمان کیترمدی. آندن صولڭ قابوسنلڭ
توغانی مصعب اوغلی ولید پادشاه بولدی. بوولید بیك یاوز، ظالم
کفرده چیکدن اوزدرغان ایدی. کوب یللر پادشاه بولوب توردی،
آخرنده اوزی‌نلڭ عاجز بنده ایکانون اونوطدی، اوزینه (تکری) دیب
اسم بیره باشلادی. قابوس پادشاه بولغاچده ایمان کیترگان کشی‌لرنی
مرتد بولورغه قوشه، قبطی‌لرنلڭ ایمان کیترگانلری شول زمانده مرتد
اولغانلر ایدی. بنی اسرائیل دینلرینی صافلاغانلر ایدی، بوولید بنی
اسرائیلنی بیك آرتق قسدی، آنلرغه بیك آرتق ظللر قیلدی، اوزینی
(تکری) دیوب هرکمنی سجده قیلورغه بیوردی، بنی اسرائیلنی قبطی‌لرغه
قل ایتدی، قبطی‌لرنلڭ نیندایین قاره اشلری بار: ایگین‌ایگو، بالچق،
طاش اشله‌و، باغچه‌لر قاراو، اورام سبرو کبی اشلر هر قایوسنی بنی
اسرائیل اوستنه یوکلادی. شوندای قاره هم قاطی اشلرنی قبطی‌لرغه کیلوب
بنی اسرائیل اشله‌رگه آڭا حق آلماسقه، اگرده بنی اسرائیل
اشله‌می قارشی‌لق قیلسه عذاب قیلورلر ایدی. شونلڭ ایچون بنی-
اسرائیل باباللری یورطی بولغان کنعانغه بیك قایتاسی‌لری کیله، لکن
آنلرنی یبرمی ایدی. فرعون‌نلڭ صو اوسننده بیك اوستالق ایله
اشله‌تکان تختی بار ایدی، فرعون شونده اوطره ایدی، آڭا بیك
اوستالق ایله یوللر اشله‌تکان، طعام‌لر ایچمالك‌لر شول یوللردن کیله
ایدی، اول تخت‌نلڭ ایلانه‌سنده جروچی، کویله‌وچی، اویناوچی‌لرغه
خاص اورن بار ایدی. آنلر اوزلرینه بیلگولنگان اورنغه اوطره‌لر

ایدی، شول صو اوستنده یاصالغان اورنده مجلس یاصیلر ایدی. شوندن صوڭ فرعون: «کوره‌سز بیت! بتون مصر مینم ملکم، آستمدن چیشمه‌لر آغا» دیب تکریلك دعوا قیلدی. خلق نادان همه‌سی سجده قیلدیلر. فرعون دورت یوز یل پادشاه بولوب توردی تورغان صاین آزغنلغن آرتدردی، شول روشچه فرعون تمام غفلتده آزغنلقده یاته ایدی. بر کیچ اویقوسنده توش کوردی، توشنده فرعون‌نی بر کشی چاقرب: «ای فرعون! بودنیانی یوقدن بار ایتکان سیکا موندای ضرور پادشاهلق بیرگان بر الله‌در، شوشی بنی اسرائیل‌دن بر بالا چغار، سینڭ پادشاهلغڭنی آستون اوستونه کیتررر، سینی بو ضرور دولت‌دن توشرب منگو عذابقه ارغتر، اوزگده قومڭده شول اوغلڭ قولنده بار گز هلاك بولاچاقسز» دیدی. «سیندن صوڭ کیلگان خلق غه عبرت بولاچاقسز، سین بنی اسرائیل گه نیلر قیلدڭ، آنلرغه نیلر اشلاتدڭ؟ آنلر نی قدر اذا وجفا چیکدیلر، نیلر کوردیلر، اوزاق تورماس بو پادشاهلقلر، دولت نعمتلر سزدن کیتوب بنی اسرائیل گه بولاچقدر» دیدی.

فرعون بو توشدن بیك قورقوب اویغاندی. هامان‌نی رغیر ضورلرنی بارسنده چاقردی، توشنی سویلادی. هامان: «یوقغه قورقاسڭ، یوق بار آنڭ شیکللی باطل توشدن اورکوب تورغه تیش توگل، نیچه یللر پادشاه بولوب توردڭ، هیچ کم سیکا قارشی کیلمادی، سینڭ حکمڭده هیچ کم باش طارتمادی، شولای بولغاچ یوق خیال برلن کم‌دن نرسه‌دن قورقورغه کیره‌ك» دیدیلر. فرعون‌نڭ بورچلوی بو سوزلر ایلان باصلمادی، هامان وغیر کیڭاشچی‌لر فرعون گه ایتدیلر: «ایندی کوڭللڭ اوطرمی تشویش‌لنه ایکان قول آستڭده عالملر، منجملر، ساحرلر، کاهن‌لر، بار شونلرنی چاقر، بارچه‌سینی صیلا، آندن صوڭ بوله کار بیرب کوڭللرینی خوشلاندر صوگره کورگان توشڭنی سویله آنلر بلوب جواب بیررلر. بز اوزمزده توش کورگانده شول روشچه عالملرگه سویلی‌مز، آنلرنڭ سوزلری توغری کیله» دیدیلر. فرعون کاهن‌لر، ساحرلر، منجملرنی جیدردی، سرای‌نی باشقه تورلی‌واق تیاك خلق لردن

بو شاطدردی، کاهن ساحرمنجم کبی ذاتلرغه خاصراق مجلس یاصادی، صیلاب هرقایوسینه بوله‌کلربیردی، هرقایوسی‌نك کوکلی خوشلاندی. آندن صوك فرعون کورگان توشینی سویلادی، اوزی‌نك شول توشنی کورگاندن بیرلی بیك آبتراغانون حتی آشاو ایچودن‌ده قالغانون ایتوب «شول توشنی تعبیرقیلگز!» دیه بیوردی. فرعون‌دن بو سوزنی ایشتدیلر، برکره سجده قیلدیلرده «هیچ کوکلکنی وسوسه‌لندرمه بز آنی بلوب سیکا کیلوب ایتورمز، بر آز مهلت بیر، یخشی‌لاب تیکشرب تمام بلگان‌نك صوکنده‌غنه سیکا ایتورمز» دیدیلر. فرعون آنلرغه فرق کون مهلت بیردی، قرق کوندن صوك منجم‌لر، کاهن‌لر کیلیب: «سینك قللرکدن بر اوغلان توغار، سینك‌پادشاهلغکده، ملککده آنك قولنده بتار، دینکنی باطل قیلوب ایکنچی دین کیترر. اول اوغلان مصرده توغار، شعبان آینده جمعه کون آنا رحمینه توشار» دیدیلر. بو سوزلرنی ایتکاچ فرعون‌نك فوطی اوچدی، توسلری کیتدی، نیشلرگه بلمی فاطب فالدی‌ده چاق صولوون جیوب: «موکار نی قیلورغه کیره‌ك صوك؟» دیدی. آنلر: «موکا حیله آصات: اوّل شهرنك طشقی یاغنده بر ضور سرای اشلاتوب شعبان آیی کرگاچده بنی اسرائیل‌نك همه ایرلرنی شول سرای‌غه چاقرب صیلارغه کیره‌ك، کوکللری خوشلانرلق وعده‌لر بیرب شادلاندررغه کیره‌ك‌ده بر آی شول سرای‌دن چغارمی آصرارغه کیره‌ك، بنی اسرائیل شعبان آینده خاتونلری قاتنده بولماغاچ البته‌اول‌دشمان بولاچق بالاده آنار رحمینه‌توشماس، خاتونلری قورصاقلی بولماغاچ اول اوغلان‌ده توغماس» دیدیلر. بو سوزنی فرعون بیك مصلحت کوردی، شهردن چیت‌ده بر سرای اشلاتدی، بنی اسرائیل‌نك همه‌سینی شوندە چاقرب صیلادی، بر یل‌لق تولی تورغان صالملرینی کیچدی «بو کیچ میندە قوناق بولورسز، یورطلرکزه قایتماس‌سز» دیدی. بنی اسرائیل خوشلاندیلر، «بر کیچ‌تو گل موندای صی‌ده بولغاچ آی‌لاب آصراسا کده تورمز» دیدیلر. فرعون‌نك مقصودی‌ده شوشی ایدی «یاری بیك خوش» دیب بر آی شول سرای‌ده تورغه بیوردی. بنی اسرائیل‌نك ایرلری بر آی شهردن چیتده بولغاچ دشمان بولاچق

بالاده بولمی فرعون دشمانندن قوتولغان بولا . لکن بنی اسرائیل‌نك الوغسی عمران ایدی.

شهرگه‌کریپیچ‌قابقاسندن‌غنه‌کره‌لر ، باشقه‌یولیوق ایدی. قابقانك آچقچی عمراندَه ایدی فرعون عمرانغه «سین قابقانك آچقچ‌لرینی میکا بیرده اوزك سرای‌ده یوقلارسك» دیدی. عمران «ای پادشاه! سین بیك ضور پادشاه بیت، دشمانك بولوب یولده یوصوب قالو احتمالی بار، موکا قدر هیچ یالغز یورمادك، حاضر طنق کشی یورماس وقتده سزگه یالغز یورمك لایق و تیشلی بولماسه کیره‌ك» دیدی، فرعون: «بیك درست ایتدك، ایده ایکی‌مز برگه باریق سینده مینم شهر ایچنده‌گی سرایمده یوقلارسك» دیدی، عمران: «یاری بیك خوش» دیدی. فرعون عمران ایله قایتدی، سرای‌نك ایشکلرینی بیکلاب کردی، ایکسی‌ده سرای‌ده یوقوغه یاتدیلر، عمران‌نك خاتونی فرعون‌نك عمران ایله قایتقانون ایشتدی. کیچ عمران‌نی ایوینه قایتور دیب کوتدی. عمران قایتمادی، خاتون صبر قیلا آلمادی عمران قاتنه سرای‌غه کیتدی، بارسه عمران‌نك یاتقان بولمه‌سینه ایشکلرنی آچوب کردی. عمران قاتینه کیلدی عمران اویغاندی، خاتونون کورگاچ عجب‌لندی: «ایشکلرنی نیچك آچدك؟ مین بیکله‌گان ایدم ایچ» دیدی. خاتونی «بیکلی توگل ایدی، آچوب کردم» دیدی. ایکسینه‌ده شهوه‌باصدی، عمران خاتونینه یقین‌لق قیلدق، حضرت موسی آنا رحمینه توشدی. وحالنکه فرعون بنی اسرائیل‌دن «هیچ کم خاتونینه یقین‌لق قیلماسون» دیب بیورغان شونك ایچون نی قدر مشقت ایله بنی اسرائیلنی سرایغه قوناق ایتکان ایدی. عمران بو مقصودلرنی‌اونوتوب خاتونینه‌یقین‌لق قیلغان‌ایدی. صوکندن خاطرینه کلدی‌ده خاتونینه «سین تیز یورطمزغه قایتوب کیت، فرعون بلماسون، اگر بو اشلرنی بلسه فرعون هر ایکی‌مزنی هلاك قیلور. صوکندن دخی بو اشلرنی هیچ کمگه بلدرمه، هیچ سویله‌مه» دیدی.

لکن فرعون‌نك کاهن و منجم‌لری یولدز حکم‌لرینی وغیر کوره‌زه‌لك لرنی همان قیلوب شول توغاچق بالادن قوتلو چاره‌لرینی هر ساعت‌ده اویلاب تورلرایدی. اوزلری‌نك علملرنده دشمانلری بولاچاق اوغل‌نك

آنا رحمنه توشکانون بلدیلر. شول وقتدوق چه‌چ صاقاللرینی یولقوب بیتلرینی طرماب بیك آچی طاوش‌لر ایله قپقرشوب یغلی باشلادیلر. فرعون بونلرنڭ طاوشلرینی ایشتوب اویغاندی، عمرانغه قپقردی، «نی خدمتڭ پادشاهم!» دیب عمران یوکرب فرعون بولمه‌سینه چقدی. فرعون «اول نینده‌ی طاوش؟» دیب صورادی. عمران: «بنی اسرائیل‌نی صبلادڭ، آنلرغه یوزگنی کورگازدڭ، کوڭللرینی شاد قیلدڭ، شول سببلی شادلق کورساتوب طاوش‌لانه‌لار» دیدی. فرعون: «نه‌ق شولدر» دیدی. عمران اورنینه کیتوب یاطدی. لکن فرعون گه همان یوقی کرمدی، طاڭ بولغاچده عمرانغه شول طاوشنی بارب بلشورگه قوشدی. عمران بارب طاوش ایه‌لرینی تابدی، نی سببلی طاوش یاصاغانلرینی صورادی. طاوش منجملرنکی بواوب آنلر «دشمان بولاچق اوغل بوکون آنا رحمینه توشدی، کوکده آنڭ یولدزینی کوردك» دیدیلر. عمران، اوزی‌نڭ بوکیچده یقین‌لق قیلو سببندن بولاچق بالاسنی ایتکانلکلرینی بلدی‌ده اچندن طندی، اول اشنی هیچ کمگه بلدرمدی. منجملرگه: «سز اوزگز شوملق یاصی‌سز، پادشاه‌نی نی‌قدر راصخوطلاندرب بنی اسرائیل‌نی قوناق ایتدرگان بونوب قوتورتدگز، ایندی آنلر شوندای دشمانلق قیلورغه قوتورنسه‌لر عجب توگل شول» دیگان بولدی. اوزلرینی فرعون یانینه آلوب کیلدی، فرعون آیاق اوزره تورغان ایدی. بونلری، توسلری کیتکان، چه‌چ صاقاللری یولقونغان، کییم‌لری یرتلغان کورب فرعون‌نڭ ایچی (ژو) ایتوب کیتدی «سز گه نی بولدی؟» دیب صورادی. منجملر سجده قیلدیلرده: «ای خواجه‌مز پادشاه! دشمانمز بزنی جیڭدی، بزقورقغان اوغل‌نڭ آناسی بوکون یوکلی بولدی. آنڭ یولدزن کوکده کوردك همه یولدزلردن یاقتیراق» دیدیلر. بو سوزنی ایشتکاچ فرعون‌نڭ یوره‌گی یارلورغه یتشدی، قوطی‌اوچدی، آنلرغه قاراب: «ای ذهن‌سز اوطن‌لر! مینی آلدادگز، بارگزنی‌اوترام» دیدی. آنلر: «نی‌قیلساگده بوی‌صوندق، لکن مصلحت شول: بزنی اوترمه، بز بویولی غافل بولدق موندن آری غافل

بولمامز، نیچکده آنی تابارمز، چونکه بز آنك قای کوندہ قای ساعتده توغاسن بلەمز، شول توغار وقتنده بالاسنده آناسنده الەکترمز. اگر موندن آری‌ده بولدره آلماساق اش‌اوزگنکی، هـر قایومز بیورغکا بوی صونارمز» دیدیلر. فرعون مهلت بیردی، لکن اوزی‌نك برده قایغوسی باصلمادی. هروقت حسرتده قالدی. وقت ایرشوب حضرت موسی دنیاغه آیاق باصدی.

کاهن‌لر، منجملر «اول اوغلان بوکیچه توغدی» دیب خبر بیردیلر. فرعون ئللەنی توسلی بولوب کیتدی، «نی قیلەمزایندی بو اشکه؟» دیدی. آنلر: «سین تختك ایله شهرنـك طشقی یاغینه چغوب اوطررسك‌ده «بنی اسرائیل‌دن بو آی ایچنده بالاسی بولغان خاتونلر بالاسی هم ایری ایله برگه کیلسونلر، اگرده بالاسی بولا تورب کیلمی قالسه اول کشی اوترلور» دیب شهر اورامارنده فچقرتورسك، آنلر بارسی‌ده کیلور، کیلگاچ ئلك بۆلەك‌لر بیرب شول وقتده بالالرن آلوب جیارسك. بالالرینی جیغاچ ایربالانی اوترسك، قربالانی حالنچه قایتارب بررسك. بالا بیرگانده بولەکلرینی قایتارب آلورسك» دیدیلر. فرعون بو اشنی مصلحت کوردی‌ده اشلەدی، نیچه مك گناهسز بالانی اوتردی، آنك اوستینه شهرگه فاراولچیلر قویدی فاراولچیلر بنی اسرائیل خاتونلرینی قاراب یوری باشلادیلر، فایسی خاتون ایر بالا تابسه آنك بالاسون صویالر ایدی. حتی توغانچی‌ده صبر قیلمای باشلادیلر. فورصاقلی خاتونلرنی عذاب قیلوب قهرلب فورصاغنده بولغان بالاسنی توشورتدره باشلادیلر.

بنی اسرائیل‌نك الوغ وقارت کشی‌لری آراسنده اولم کوبایوب کیتدی. بو اشنی مصرنك الوغ‌لری یاراتمادیلر، فرعون‌گه کرب: «بنی اسرائیل‌نك الوغلارنده اولم جیتم بیك کوب. آنلر حاضر فریلالر، اگرده سز ایر بالالرینی‌ده اوترب فورصاقلی خاتونلرنیده بـو رەوشچه قیلا باشلاسا گز بنی اسرائیل بیك تیز قرلوب بتار، بزگه کم خدمت قیلور، آنلر بیت بزنـك اشلرمزنی اشلیار ایـدی» دیب ایتدیلر. فرعون «آلای ایسه بو یلغی اوغلانارنی بوغازلاب اوتررلر، ایکنچی

يل توغانلرى قالور اوترلماس» ديدى. هارون عليه السلام اوترلمى تورغان يلده توغدى، موسى عليه السلام بالالرنى بوغازلاب اوترء تورغان يلده توغدى.

موسى عليه السلام نڭ تووى.

عمران خاتونى نڭ بالاسينى تابار وقتى يتكاچ، الله تعالى آنڭ كوڭلينه: «بالاڭ توغسه قورقمه، آنى دڭزگه صال!» ديب بلدردى. موسى عليه السلام توغدى، آناسى فرعون بلور ديب بيك قورقدى، ديڭزگه صالمق ايچون بر صاندق آلمافچى بولدى، بر بالطا اوستاسى قبطى بار ايدى، شو ڭا بارب بر كچنه صاندق صاتوب آلدى، «اوستا اول نيگا ؟» ديب صورادى. خاتون آنڭ قبطى ايكانون بلماديمى، يا ايسه يالغان سويلاسى كيلماديمى «بالامنى ياشرر ايچون» ديدى. خاتون صاندقنى آلوب كيتكاچده بالطا اوستاسى فرعوندن درجه وبوله‌ك اميد ايتوب اوغلانلر اوترب يروچيلرگه ايتورگه كيتدى. لكن الله تعالى اوستانڭ تلن قورتدى، اوتروچيلر قاتينه بارغاچ بر سوزده ايته آلمادى، نى قدرلى اشارتلر ايله آڭلاترغه طريشوب قاراسه‌ده بولمادى، اوتروچيلر «بو جوله‌ر بزنڭ اشمزنى قالدرا، بورچى» ديب قووب يبردىلر. اوستانڭ تلى يورطينه قايتقاچ آچلدى، «تاغن ايته‌م» ديب باردى، ينه تلسز بولدى. ينه «جوله‌ر» ديب قوالاب قيناب يبردىلر. يورطينه قايتقاچ ينه آچلدى«تاغين ايته‌م» ديب باردى، اوچنچى سنده تلى‌ده توتولدى، كوزى‌ده كورمس بولدى. شوندن صوڭ كوڭلندن «آخرى بو بالاده بر حكمت باردر، اگر كوزم‌ده تلم‌ده آچلسه بو بالاغه ضرر ايتماس، بلكه قولمدن كيلگان قدر فائده ايتار ايدم» ديب نيت ايتدى. يورطينه قايتدى، تلى‌ده كوزيده آچلدى. شوندن بو اوستا فرعون‌نى هلاك قيلاچاق بالا شوشى ايكانون بلدى، الله تعالى‌دن توفيق هدايت صوراب يخشى‌لردن بولدى.

خاتون صاندقنى آلوب قايتقانده هامان‌غه اوچرادى، هامان ايرء

بالالرنی اوترب یروچی ایـدی . «بزنك یورطمز یاغندن کیله مینم اوغلمنی‌ده اوتر گاندر» دیب اویلادی‌ده یغلار غه یقینلاشدی . لکن صبر ایتوب یورطینه کردی: میچده اوط یاناء ایوده قزیده بالاسی‌ده یوق، «قزیم !» دیب قیچقرغان‌ایدی، قاچقان بیرندن قزی کیلوب چقدی، «هامان‌نك کرگانن کورگاچ آندن قورقوب قاچقان ایدم» دیدی . آناسی «بالام‌قایده؟» دیدی. قزی «های انی! مین آنی هاماندن قورقومدن میچکه طغوب قویغان ایدم» دیدی . آناسی «های بالامنی یاندرغانسك ایچ!» دیب میچدن کیلوب قاراسه بالا سلامت . میچده اوطلی کومر ایله اویناب اوطره. بالانی تیز گنه میچدن آلدی. هامان ایوگه کرگان بولسه‌ده ایوده برکشی‌ده کورمگان، میچده اوط شه‌ولاسی گنه کورنگاچ میچنی کیلوب، قاراماغان چغوب‌کیتکان ایدی . آناسی حضرت موسی‌نی صاندقغه مامق ایله تورب صالدی، صو کررلك اورنلرینی صومالا ایله نغتدی‌ده اللهغه طابشرب نیل دریاسینه ارغتدی. کاهن‌لر، منجملرنك علمی ایرشمه‌دی، الله تعالی آنی صافلادی . شولایده کاهن‌لر منجملر فرعونگه : «ایندی اول بالانك بولدزی کورنمس بولدی، دشمانمز بتکاندر» دیدیلر . فرعون‌ده بیك شادلاندی.

فرعون‌نك برگنه قزی بولوب آنکده بولسه یمان بـر تورلی آوروی‌بار ایدی: بعض‌لر آنی آلاتەنلی‌ایدی دیدیلر، بعض‌لر تەننده قاطی شش بـار ایدی دیب ایتدیلر. فرعون نی قدر حکیملر کیترب دارو ایتدردی برده فائده بولمادی، آخرنده کاهنلرنی جیوب قزینك آوروی حقنده کیکاش ایتـدی، کاهنلر «مونك شفاسی دیکز یـاغندن بولور: صودن برآدم اوخشاشلی نرسەنك آغزنداغی سلەگەیی‌نی تەنینه سورتمك تیش‌بولور، اول نرسه دوشنبه کون فـلان وقتده کیلور» دیدیلر . دوشنبه‌کون بولغاچ فرعون اوزی هم خاتونی قزی صو بوینه توشدیلر. فرعون‌نك بافچه‌سی صوغه بارب تر.له، باغچه‌سی ایچندن آغوب چغه تورغان یرمق بار ایدی. فرعون اوزی تختنده اوطره، قزی کنیزه‌کلر ایله صوده اوینیلر ایدی. فرعون صوغا قاراب اوطرغانده یراقدن آغوب کیله تورغان بـر صاندق کوردی، خدمتچی‌لرینه

آلوب کیتر رگه قوشدی. تیز گنه قایق ایله کرب آلدیلر. فرعون یانینه کیتردیلر، بارسی بر گه جیولدیلر، صاندقنی آچوب قاراسه‌لر ایچندن بر اوغلان چقدی. اول اوغلانده، آسیه برنور کورب بیك آرتـق محبت ایتدی. آلـدی‌ده اوپدی، قوچدی. قزی‌ده آلوب اوپـدی، قوچدی. سله گه‌یی‌نی آلوب ته‌نی‌لك آوروینه سورتکان ایدی شول زماندوق سلامتلندی. فرعون‌ده بـو بالاغه محبت ایتدی. بو بالاغه «موسی» دیب اسم بیردیلر. چونکه عبرانی تلنده (مو) صو معناسنده (سا) آغاچ دیمك ایکان. بو بالانی صوداغی آغاچ ایچنده تابلغانی ایچون (موسی) دیدیلر.

هامان ایله کاهنلر بو اشنی کورگاچ فرعون‌نی قوتورتدیلر: «سینك باشکایته تورغان بالا شوشی بولور. آنك آتا آناسی بنی اسرائیل بولوب قورقولرندن تاشلاغان بولورلار» دیدیلر. فرعون بو بالانی اوتررگه کشی‌لر چاقرغان ایدی، فرعون‌نك خاتونی آسیه «میکاده سیکاده کوزمز نوری، آنی اوترمه گز بلکه فایداسی تیار» دیدی. فرعون «سیکا کوزك نوری بولسه بولور، میکا حاجتی یوق» دیدی.

اگر فرعون‌د. آسیه کبی کوزم نوری دیب ایتسه الله تعالی آکارده هدایت بیرر ایدی دیو اهل حدیث رسول الله‌دن کوچرب سویلامشدرلر. آسیه بوبالانی صوراغاچ فرعون اوترمدی، آسیه گه هبه ایتدی. آسیه بو بالانی ایمزرگه خاتون ازلی باشلادی، نی قدر خاتونلر کیتردیلر، بالا هیچ بر خاتون‌نك ایمچه گینی آلمادی. شهرده «فرعون بر بالا تابقان» دیب خبر چقدی، عمران خاتونی «های بالامنی یالغش صوغا صالدم، بالق آشاغاندر!» دیب قایغرب یغلی ایدی. شول وقتده شهر ایچنده گی فرعون‌نك بالا تابو خبرینی بو خاتون ایشتدی. بو خبرنی ایشتکاچ‌ده «بار، آسیه‌یانده نیندایین اشلر بار، اوغلم تروسنده بر بر خبر ایشتماس سلك میکان؟» دیب قزینی یبردی. قزی کیلدی، فرعون یورطینه کردی، تورلی صلتاولر ایله بالانی کوردی. یورطنده خاتونلر طولغان، بالانی ایمزرگه طریشالر، بالا هیچ بر خاتون‌نك ایمچه گینی آلمی، مونی کورگاچ بو قز بو بالانی ایمزرگه مین بر خاتوننی تاوب

کیترر ایدم» دیـــدی. بو قزدن «مین کم، بو بالانـك کمی بولاسك، مونك یاراته تورغان ایمچه‌گینی سین قایدن بلدك؟» دیب صورادیلر.

قز «مین بوبالانی بلمیم، بزنك انکامز کشی گه یاللانوب بالالرینی ایمزه، آنك سوتنی هر بالاده بیك یاراته، برده یاراتمی قالغـان بالا یوق» دیـدی. دخیـده «فرعون‌نـك شوشی بـالا سببلی شفـا طابوی آنك اوستینه فرعون اوزی هـم آسیه هم قزی شوشی بالانی یاراتقاندن میندە بوبالانی ایمزرگه کشی طابوب فرعون گه یقین بولاسم کیله» دیدی. «آلای بولسه یاری کیترا!» دیدیلر. بو قز ایچندن گنه بیك سوینوب آناسینه قایتدی، اشلرنك بارشلرندن خبر بیردی، «بالا ایمزرگه خاتون صوریلر، مین سینی بالا ایمزه دیب ایتدم، سینی چاقرمیلر. تیزره‌ك بار!» دیدی.

موسی‌نك آناسی‌نك اسمی یوخانددر، بعض‌لر یوخابیل بعضی‌لر نجیب بعض‌لر ناجیه دیدیلر. بو سوزلرنی ایشتکاچ تیزره‌ك باردی. «سز گه بالا ایمزوچی کیره‌ك ایکان، مین بالا ایمزوچی خاتون ایدم» دیدی. یوخاندنی کرتدیلر، یوخاند بالانی آلدی، تزی اوستینه اوطرتدی، بالانی ایمزه باشلادی. بالا بیك یاراتوب طویغانچی ایمدی. یوخاند بو اشکه بیك آرتق شادلاندی، شول قدر شادلاندی، که «بو مینم بالام» دیب چاقغنه اچقندرمادی. آسیه‌ده بالا ایمچه‌كنی آلغانینه بیك شادلاندی «شوشنده کیلوب ایمزرسك» دیدی. یوخاند «میکا آلای کیلوب تورغه ممکن توگل: بالالرم، ایرم، ماللرم بار» دیدی. فرعون ایله آسیه نی قدر طرشدیلر، سوزلرنی یوخاندگه کیچره آلمادیلر، آخرنده اوز یورطینه الوب کیتوب ایمزوینه راضی بولدیلر. «لکن هر ایکی کونده بر کره کیترب کورگازرسك» دیدیلر.

فرعون گه الله تعالی موسی علیه السلام محبتنی صالدی، بو بالانی فرعون‌شول‌قدر یاراتدی‌که، صوگنه‌راق‌بوبالابولماسه فرعون کولوب سویلاشماس ایردی. فرعون‌نك قزی ماشطه: «اتکای! بو بالا برکتلی بالادر، آنك سببلی مینده ترلدم، مونك ایچون فقیرلرنی مسکین‌لرنی

بـای یارلی، الوغ کچکنه، بارسنی‌ده چاقرب مجلس یاصاتساك یخشی بولور ایدی» دیدی. آتاسی فرعون بوسوزنی بیك مصلحت کوردی، مجلس یاصاتدی، مصرنك هربر خلقی کیلدیلر. ضورلر فرعون ایله بر مجلسده اوطردیلر.

کاهن، منجم، حکیم وغیرلر شوندہ حاضر ایدی. فرعون آنلرغه کورگازمك ایچون بالانی کیتررگه بیوردی، کیتردیلر. فرعون بالانی تزی اوستینه آلدی. هـر قایوسی قارادیلر، معنوی بولغان الوغلق موسی‌نك یوزنده بلنورلك ایدی، هرقایوسی «فرعون‌نی هلاك قیلاچاق بالاشوشی ایکان» دیب اویلادیلر. لکن هیچ قایوسی فرعون گه ایتورگه قیمادیلر. شول وقتده بالا صول قولی ایله فرعون‌نك صاقالینی قاطی‌غنه تارتدی، فرعون‌نك باشندن تاجی توشوب کیتدی. فرعون موندن شوملاندی، آلدندن بالانی توشردی، مونی کورگاچ هامانلر فرصت بولدی ایندی دیب اویلادیلرده فرعون گه: «سینك باشکا یتوب دوانك کیتوینه شوشی بـالا سبب بـولسه کیرەك» دیدیلر. فرعون حاضر اوتروچی‌لرنی چاقردی، بـو خبرنی فرعون خاتونی آسیه ایشتدی، تیز گنه فرعون یانینه کردی‌ده: «ای پادشاه سیکا نی بولدی؟ بر یاش بالانی میکا دشمان دیب اوترمکچی بولاسك، اول یـاش عقلسز بـالا بیت! اشانماسانك صناب قاریق: مونا شوشنده آلتون ایله اوطلی کومر کیترب قوی، قولنی آلتونغه صوزارمی اوطلی کومرگه‌می؟» دیـدی، فرعون «یاری کیترب، قاره، اگر قولنی آلتونغه صوزسه مین آنی اوتررمن» دیدی. بر له‌گه‌ن ایله اوطلی کومر، بر طاباق آلتون کیترب قویدیلر. موسی قولنی آلتونغه صوزمق بولغان ایدی جبرائیل فرشته کیلوب قولنی قاغوب یبردی. آندن صوك اوطلی کومرنی قولینه آلدی، آغزی ایله قابقان ایـدی تلی کویدی، تیز گنه آغزندن چغارب ارغتدی. شول سببلی موسی علیه‌السلام‌نك تلنده بر آز بلته‌كلك بار ایدی، سویله‌شکانده توتلغو براق سویلاشه ایدی. مونی کورگاچ فرعون‌نك کوکلی یومشادی «خیر عقلی یوق ایکان» دیب اوترمای قالدردی. آندن صوك فرعون ینه محبت ایله تربیه قیلدی، هروقت آنی کورەسی کیله، موسی علیه‌السلام

ایله او طرغانده کوکلی شاد بولا ایدی. شولای اینوب موسی علیه السلام اوسدی.

فرعون بنی اسرائیل خلقینی بیك قهرلی ایدی، هر بر ناچار اشده بولسون، قاطی اشلر بولسون اسرائیلیلرگه اشلاتدره ایدی. بنی اسرائیل الله تعالی گه زاریلق قیلا، دعا قیلوب فرعوندن قوتلورغه الله تعالیدن صوریلر ایدی. دخیده آنلرغه اولگی بابالری: «بنی اسرائیلدن بر اوغل توغار، اول اوغل بنی اسرائیلنك قوتلوب مصردن چغوینه سبب بولور» دیب خبر بیرگانلر ایدی. موسی علیه السلام یاش وقتندانوق بنی اسرائیلنی قرغانه، آنلرنك حاللرینی صوراشه، ممکن قدر یاردم ایته ایدی، چونکه خلق موسی علیه السلامنی فرعون اوغلی دیب یوریلر، موسی علیه السلام هروقت قدر حرمتده، فرعون ایله برگه یوری، فرعونی کیسه شونی کیه، فرعون نیندای آطقه منسه، اولده شوندای آطقه آطلانه ایدی، شونك ایچون موسی علیه السلام نك شاقطی غنه سوزی اوته، بایتاق غنه بنی اسرائیلنی ظلمدن قوتقارا ایدی بنی اسرائیلدن سر چقماسدای توبلیرهك کشیلر ایله حضرت موسی سرله شه سویله شه ایدی، لکن فرعونك اوزینه بوتوغریده سوز ایته آلمی، اول توغریده سوز قوزغاتودن قورقه ایدی شولایده بنی اسرائیلدن بایتاق کشی «فرعونی هلاك قیلوب بزنی قوتلدره تورغان یکت شوشی موسی بولسه کیرهك» دیب اویلی، اوز آرالرنده سرایدب سویلاشه لر ایدی. برکونی موسی علیه السلام فرعون یانینه کیلدی، اول وقت فرعون ایوده یوق، ایسکی مصرغه کیتکان ایدی. ایسکی مصر اول وقتده (منف) اسمی ایله یورتیله ایدی. موسی علیه السلامده فرعون آرتندن منفکه کیتدی، آنده بارب کرگانده توش وقتی بولغانلقدن اورامده هیچ کم یوق، کیبت لر بارده یابق ایدی (چونکه آنده غی عادت بوینچه اسسیلك سبیلی کون اورتاسنده هر کم کیبت لرنی یابوب کوله گه اورنغه قایتوب یوقلی لار ایدی.)

موسی علیه السلام اورامدن بارغانده برقبطی نك بر اسرائیلینی اشکه آلوب کیته رگه کوچله گانون کوردی. اسرائیلی موسی علیه السلامدن یاردم صورادی. موسی علیه السلامنك قبطی غه بیك آچوی کیلوب اوچی

ایله صوقغان ایدی قبطی اولدی. موسی علیه‌السلام اوّلده آچوی ایله قبطی‌غه صوقغان بولسه‌ده صوگندن اوکندی، توبه استغفار قیلدی. الله‌تعالی آنی کیچدی، لکن فرعوندن‌قورقدی ایرنه‌برله‌ن‌اورامغه‌چغوب «مینی توتارغه کیلمی‌لر میکان؟» دیب قورقوب‌راق یوری‌ایدی کیچه‌گی اسرائیلی بوگون تاغین بر قبطی‌ایله قپچقرشه، مونی کورگاچ موسی علیه السلام اسرائیلی گه: «نیندای کشی سین، کون صاین قپچقرش‌قه سبب بولاسڭ؟» دیب اوروشدی. شولایده «مونی قتولدرایم» دیب قبطی‌غه صوغارغه بارا باشلاغان‌ایدی اسرائیلی «مینی‌صوغارغه‌کیله» دیب اویلادیده: «ای موسی! کیچه برکشی‌نی اوترگان شیکللی بوگون مینی اوترمکچی بولاسڭمی؟ سین دنیاده تله‌سڭ نی اشله‌ب یورمکچی بولاسڭمی؟» دیدی. موسی علیه‌السلام اوشبو سوزلرنی ایشتو ایله‌تیزگنه‌قبطیدن‌اچقنوب کیتدی. قبطی بوسوزلرنی‌ایشتکاچ فرعون‌گه ایتورگه‌کیتدی، وحالنکه فرعون‌گه اوّلگی کون قبطی‌لر کرب «اسرائیلی‌لر بر قبطی‌نی اوترگانلر آنی تابدرب جزاسینی بیرگز، بزنڭ حقمزنی قالدرا کورمه‌گز!» دیب ایتکانلر ایدی. فرعون اوترگان کشینی ازله‌رگه بیورغان، لکن کم اوترگانون بلوچی یوق‌ایدی. قبطی اوتروچی موسی‌ایکانون بلگاچده فرعون‌گه بارب: «کیچه قبطی‌نی اوترگان کشی موسی ایکان» دیب ایتدی. فرعون حاضر موسی علیه‌السلام‌نی توتوب اوترورگه کیتکاش ایته باشلادی. مونی بر مؤمن (١) ایشتدی‌ده موسی علیه‌السلامغه تیزگنه بارب: «سینی اوترورگه کیتکاش ایته‌لر شهردن چیتکه‌کیت! مین سیڭا نصیحت قیلوب ایته‌من» دیدی. موسی علیه‌السلام تیزگنه چغوب کیتدی، غایده بارغانون بلمیدر ایدی، الله تعالی آنی مدین یولینه کوندردی

موسی علیه السلام الله تعالی گه بیك صغندی هم‌دعا قیلدی: «امیددر، که مینی الله تعالی توغری یولغه کوندرسه کیرهك» دیدی. «آرتمدن کیلوب

١] بو کشی یوقاریده یازلغان ایدی. یعنی: موسی علیه‌السلام آناسینه صاندق یاصاتب فرعون‌گه ایتمکچی بولغاچ تلی‌توتولوب سویلاشه آلمای آخرنده کوزی‌ده کورمای باشلاغاچ توبه ایتوب موسی علیه السلام‌غه شول وقتدن ایمان کیترگان مؤمن آل فرعون ایدی، اسمینی حزقیل‌دیب ایتدیلر.

توتمیلار میکان؟» دیب قورقوب قنه کیتدی. آزغی ده یوق، یولنی ده بلمی، کیچ بولدی، قارانغولق توشدی، موسی علیه السلام تمام آبدرادی، شول وقت الله تعالی فرشته [۱] یبرب مدین شهرینه کوندردی. موسی علیه السلام مدین شهرینه کیلگاچ کوردی که آنده بر قیو بار، کشی لر اول قیوغه کیلوب حیوانلرینی صوغاریب کیته لر، ایکی قز چیتده گنه اوزلری نك قوی لرینی کشی مالینه قاتشماسون دیب قوغالاب تورهلر. موسی علیه السلام اول قزلرنی قاراب توردی ده «نی اشلاب توراسز، نیك قوی لرگزنی صوغارمیسز؟» دیدی. آنلر «یوق بز کشی صوغارب بترب کیتماینچه صوغاره آلمیمز، آتامز قارت کشی، اوزی کیله آلمی. بز صو قالسه مالمزنی ایچرته مز، قالماسه قالدق پوصطغن یالاتوب قایتوب کیته مز» دیدیلر. موسی علیه السلام اول قزلرنی بیك قزغاندی، «باشقه بیرده صو یوقمنی صوك؟» دیدی. قزلر «بار بارنده آنك اوستوندہ طاش بار، بز آنی کوتاره آلمیمز» دیدیلر. موسی علیه السلام اول قیو یانینه باردی، قیونك اوستوندہ اون (بعضیلر سوزنچه قرق) کشی گنه کوتهره آلورلق طاش باصدرغان ایدی. موسی علیه السلام اول طاشنی یالغزی غنه کوتهرب طاشلادی ده ئه لیگی قزلرنك مالللرینه صو ایچردی، آندن صوك «یارب! سین بیرگان ایدگولك گه مین بیك محتاج من» دیب دعا قیلوب بر آغاچ نك کوله گه سینه یاطدی. آلار شعیب علیه السلام قزلری ایدی. مالللرینه صو ایچرب بترگاچ اویلرینه قایتدیلر. آتالاری نیچك قزم بو گون بیك تیز قایتوب یتدگز؟» دیب صورادی قزلاری« آنده بر بیك یخشی یگت بار ایدی، بزنك مال لارمزنی شول یگت صوغاردی»

---

[۱] ترجمهٔ طبری سوزنچه اول فرشته لر جبرائیل ایله میکائیل علیه السلام ایدی. قارانغوده موسی علیه السلام بارغانده آنلر کشی صورتینه کرب سویله شوب باردیلر. موسی علیه السلام آنلرنك طاوشلرینی ایشتوب طنگلادی «مسلمان لر ایکان» دیب آنلرغه بارب سلام بیردی، حال احوال صوراشقان صوگنده ایکسی ایکی قولندن توتوب بر آغاچ توبینه کیترب قویدیلر، موسی علیه السلام شونده یوقلادی. ایرته برلهن اوزینی مدین شهری نك قارشوسنده کوردی، شهر قابقاسی آچلوب. کشی لر یوری باشلاغاچ موسی علیه السلام شهرگه کردی. شونده قیوغه کیلوب باشقه لرصو بیرمکاندن ایکی قزغه ایکنچی قیودن آلوب آنلرنك مالللرینه ایچردی،

دیدیلر. آندن صوڭ «اتکای! شول یگت نی خدمت اینه‌رگه یاللایق!» دیدیلر. شعیب علیه السلام «بار قزم چاقریب آلوب کیل آلای بولسه» دیب برقزن یبه‌ردی. قز بارب موسی علیه السلام‌غه «بزنڭ ماللرنی صوغارغانڭزنڭ حقن بیررگه اتکای سزنی چاقردی» دیدی. شوندن صوڭ موسی علیه السلام اورنندن قوزغالوب شعیب علیه السلام یانینه کیتدی.

بارغانده یول کورسه‌توب قز آلدن باره ایدی، جبل کیلوب قزنڭ ته‌نینه به‌رلدی‌ده قزنڭ کولمه‌گی ته‌نینه یابشدی. مونی کورب موسی علیه‌السلام: «ای قز! سین آرتدن بار، مین آلدن باریم. یالغشه باشلاسام ایتورسڭ» دیدی. شعیب علیه‌السلام یانینه بارب یتدی، سلام بیرب کردی، حال احوالنی صوراشدیلر، سویلاشدیلر، موسی علیه‌السلام اوزی‌نڭ فرعون قهرندن، آنڭ یاوزلغندن قاچوب کیلگانونی سویله‌دی. شعیب علیه‌السلام آنڭ کوڭلن جواتوب «قورقما، ظالملردن قوتلدڭ! سیکڭا بر قزمنی بیریم، سیگز یل خدمت اینه‌رسڭ، شول خدمتنی مهر حقندن حساب قیلورمز. اگر اون‌یل خدمت اینسه‌ڭ آنسی اوز فضلڭ، بیگره‌ڭ یخشی» دیدی. موسی علیه‌السلام قبول ایتوب «یارار، سیگز یل‌غنه ایتسه‌مده، اونغه تولسون دیب قستاماس‌سز. اونغه توترسام اوز اختیارمده بولور» دیدی. اوشبو ره‌وشچه کیلشدیلر. موسی علیه‌السلام شعیب علیه‌السلامغه سیگز یل خدمت ایتدی‌ده قزنی صورادی. فقط شعیب علیه السلام ایندی ایتکان سوزگز بوینچه خدمتگزنی اون یاغه توترگز!» دیب‌خدمتنی اون‌یلغه طوترتدی. صوگندن موسی علیه‌السلامغه اوزی‌نڭ الوغ قزی صافوراڭ نکاح ایدب بیردی. آندن‌صوڭ برگه‌لب توردیلر. برنی قدر زمانلر کیچکاندن صوڭ موسی علیه السلام قاین آتاسی شعیب علیه السلام‌دن آناسی قاتینه مصرغه قایتورغه رخصت صورادی: «مینم آنده آنامده‌توغانمده‌بار، خاتونم‌ایله قایتورغه‌رخصت بیرسه‌گز مصرغه قایتورایدك» دیدی. حضرت شعیب «بر آز صبرایت، بویلغی قویلارم‌نڭ ته‌که‌لری بارسی‌ده سیکڭا بولور» دیدی. اول یلنی شعیب علیه‌السلام قویلری همه‌سیده ایکیشه‌رته‌که کیتردیلر. شعیب علیه‌السلام «ینه بریل صبرایت! کیله‌سی یلنڭ صاولق به‌ره‌لری بارسیده‌سیکڭا بولور» دیدی. موسی علیه‌السلام ینه صبر ایتدی. اول‌یلنی شعیب علیه‌السلام‌نڭ قویلاری

همه‌سیده ایکیشار صاولق به‌ره‌ن کیتردیلر. موسی علیه‌السلام‌غه آنلرنیڭ بیردی. ایکی یل‌نڭ به‌ره‌نلری شعیب علیه‌السلام‌نڭ اوز قویلارندن کوب بولدی. آندن‌صوڭ موسی علیه‌السلام خاتونی صافورا ایله قویلارنی آلوب سفرگه چقمق بولدی. شعیب علیه‌السلام: «سیڭا یولده قورال اورنینه بر طایاق کیره‌ك بولور. ایوده بر نیچه‌لب طایاق بار، شول طایاقلردن برسینی کرب آل!» دیدی. موسی علیه‌السلام ایوگه کروب قولینه برطایاقنی آلوب چقغان ایدی، شعیب علیه‌السلام طایاقنی کورگاچ «اول طایاق امانت (۱) طایاق ایدی، بار سین کرب بو طایاقنی قویده باشقه‌سون آل!» دیدی. موسی علیه‌السلام طایاقنی قویدی، تاغن بر طایاق توتوب چقغان ایدی، شعیب علیه‌السلام قاراسه تاغن بایاغی طایاق توغری کیلگان، حضرت شعیب «اول طایاق امانت ایدی، آنلڭ ایه‌سی سین میکانی؟» دیب ایتدی‌ده شول حالنده قالدی.

طایاقنی موسی علیه‌السلام آلوب کیتدی، خاتونی، مالاری ایله یولغه چقدی. شعیب علیه‌السلام آیلار کیتگاچ تاغین «آی های! خطا ایتدم، اول طایاق امانت ایدی ایه‌سی کیلوب میندن صوراسه نی جواب بیررمن، بو اش یارامی» دیب تیز گه کیاوی حضرت موسی آرتندن کیتدی، بارب یتشدی: «کیاو! اول طایاق امانت ایدی، سیڭا باشقه‌سون بیررمن، بو طایاقنی میڭا قالدر» دیدی، موسی علیه‌السلام «مینم بختمه شوشی طایاق چقدی. اوزڭ میڭا بیردڭ. مین ایندی بیرماس ایدم» دیدی. حضرت شعیب آلمافچی بولوب صورادی، بیرمادی. آخرنده حکم گه تورمافچی بولوب بر کشی اوچراغانچی بار رغه اوّل کم اوچراسه شول کشی‌نڭ حکمی بوینچه اش قیلورغه راضی بولدیلر. الله‌تعالی بر فرشته‌نی آدم صورتنده ایدب حکم قیلورغه یبه‌ردی. موسی علیه‌السلام بو کشی‌نی کورگاچ «مونه شوشی کشی بزنڭ آرامزغه حکم ایتسون!» دیدی. شعیب علیه‌السلامده راضی بولدی واقعه‌نی اوّل سمع یله‌دیلر: «بز اوشبو طایاق توغروسنده کیلشه آلمادق، شونڭ ایچون سز گه حکم گه‌تورامز» دیدیلر.

---

۱) اول طایاقنی بر فرشته آدم صورتنه کرب شعیب علیه‌السلامغه بیرب: «بو طایاق سینده امانت بولوب تورسون، ایه‌سی بار، ایه‌سی کیلوب صوراغانده بیررسڭ» دیگان ایدی.

بو فرشته «طیاق‌نی یییر گه صال کز دیدی. صالدیلر. «ایندی مین حکم ایتدم» طایاقنی فایسی کز یردن کوتەرب آلسه طایاق شوکار بولور» دیدی. شعیب علیه السلام طایاقنی کوتەرب آلورغه نی قدر طرشوب فارادی، بولدرا آلمادی، نوبت موسی علیه السلامغه یتدی. موسی علیه السلام طایاقغه قولن صوزدیده آلدی، فرشته «طایاق سیکا بولدی» دیدی. شعیب علیه السلام راضی بولوب کیتدی.

موسی علیه السلامغه پیغمبرلك کیلوی

موسی علیه السلام مَدْیَنْ شهرندن شعیب علیه السلام یانندن خانونی، مالاری ایله چغوب نیچه‌کون بارغاچ (طور سینا) طاغی‌نك قریبنه کیچکه طابا کیلوب توشدی. شول اورنده خاتونی صافورا بالاغه آوری باشلادی.

قارانغولق باصدی، جیل چقدی، صووق بولدی، اوط یاقمقچی بولوب خاتونی صافوراغه «چاقمق طاشنی کیتر، اوط یاندریق» دیدی. صافورا چاقمق طاشنی کیتردی، موسی علیه السلام اوط قاندرغه نی‌قدر طرشسه‌ده قابزه آلمادی. بر آز وقت اوزغاندن صوکه موسی علیه السلام طاغدن قاراغان ایدی، یولنك صول طرفنده اوط کوردی خاتونی صافوراغه «سز مونده تورب تورکز، مین تکنده اوط کوردم، شوندن شاید یا طامزلق (اوطلی کومر یا ایسه یانا باشلاغان آغاچ) آلوب کیلورمن یا ایسه یولنی صوراشوب تابارمن» دیدی. (چونکه یولدن آداشوب قویلری‌ده تاراغان ایدی) موسی علیه السلام طایاغین آلوب کیتدی، کورنه تورغان اوطقه تابا باردی، بارب یتسه یەم یاشل آغاچ یوقاریدن توبینه قدر یالت ایتوب تورا، عجب تورلی اوط برده آغاچ‌نك یاشللگینی کویدرمی، آغاچ‌نك‌چی بولویده‌اوطقه ضرر بیرمی، شول آراده قولاغی ایله فرشته‌لرنك تسبیح‌لرینی‌ده ایشتدی، اوط دیب بلوب چرا آلوب کیلوب طامزلق آلیم دیب یاندرمقچی بولغان ایدی اوط اوزینه تابا آوشدی، موسی علیه السلام قورقوب چیگندی.

اوطده اورنینه قایتدی . تاغین اوطنك کیرمك ایکانون اویلاب بارا باشلاغان ایدی ینه اوط اوزینه تابا آوشدی. شول رەوشچه اوط آلام دیب ماناشقان وقتده «یاموسی !» دیگان طاوش ایشتلدی. آنده موندە قارادی، هیچ کم کورنمدی. موسی علیه السلام: «طاوشکنی ایشتدم، اوزکنی کورمدم، سین قایده؟» دیدی. ینه طاوش کیلدی: «مین سینك ربك، مین سینك اوستو کده‌ده، آلدکده‌ده، آرتکده‌ده، سینك برلن برگه‌ده هم مین سیکا اوزکندە یاقنراق» دیدی.

بو طاوشنی موسی علیه السلام قولاغی برلەن ایشتمادی، بلکه همه اعضاسی برلەن ایشتدی. شونك ایچون الله تعالی‌نك کلامی ایدکنده شبهه‌سی قالمادی.

ینه: «ای موسی! باشماغکنی صال، سین پاك بولغان طوی اسملی اورنده‌سك» دیب طاوش ایشتدی. شوندن صوك موسی علیه السلام الله تعالی گه سجده قیلدی. شول وقت الله‌تعالی آکا پیغمبرلك بیردی، همده پیغمبرلك‌نك یولن کورگازدی. موسی علیه السلام‌نی قورقو باصقان ایدی، الله تعالی آندن قورقوینی یەرمك ایچون همده وحی‌نی آلورغه ایه‌لنسون ایچون قولنده بولغان طایاغی طوغریسنده صوراب «ای موسی! بو ارك‌قولکده نرسه؟» دیدی، موسی علیه السلام: «اول‌مینم طایاغم. مین آکا طایانام، دخیده قوی‌لریمه یافراق توشرر ایچون اول طایاق برله آغاچغه بەرەم. آندن صوك اول طایاقده باشقه خاصیتلرده بار» دیدی. آندن صوك اول طایاق‌نك نیندین خاصیت‌لری بار ایکانون بلدرمك، صوکندن فرعون گه معجزه کورگازگان وقتنده یورەگی نق بولسون ایچون الله‌تعالی موسی‌علیه‌السلامغه «طایاغکنی‌صال‌ئلی!» دیدی. موسی علیه السلام طایاقنی صالغان ایدی، طایاق اژدها بولوب یوری باشلادی، طاشلرنی یەطدی، طاشلرنك بر برسینه بەرلوب کرگان طاوشی ایشدلوب تورا ایدی، موسی علیه السلام قورقوب کیتدی. الله‌تعالی آکا «قورقما قولکا آل، ئلکگیچه طایاق بولور» دیدی.

موسی علیه السلام اژدهانك بوغازندن توتوب آلغان ایدی اوّلگیچه طایاق بولدی (۱). بو طایاق موسی علیه السلامنك برنچی معجزه‌سی در.

موندن صوك الله تعالی موسی علیه السلامغه. «قولكنی قابرغاكا قوشده چغار، اول قولك هیچ ضررسز بولغانی حالده آق بولوب چغار» دیدی. موسی علیه السلام قولنی قولطق آستینه قابرغاسینه قویوب آلغان ایدی، آپپاق نورلی بولوب چقدی، قیاش شیكللی بالقوب كوزنی چاغلدره ایدی. ینه قولطق آستینه قویوب آلورغه بیوردی، موسی علیه السلام قولنی قابرغاسینه قوشوب آلدی، هیچ نرسه بولمغان كبی اوّلگی قول بولوب چقدی. الله تعالی موسی علیه السلامغه «مونه بولار پیغمبرلگكه ایكی برهاندر» دیدی، یعنی فرعون گه و آنلك قومینه سینك پیغمبر بولماقیكا ایكسی ایكی علامتدر دیدی.

موسی علیه السلام الله تعالینك بیورغین ایشتدی، اوزینك مومنینه شریعت و ایمان بلدرمكنی یوكله‌نگانینی آكلادی، عقلنی باشینه جیوب پیغمبرلكنك بیك زور اش ایكانینی اویلاب الله تعالیدن برنیچه تورلی نرسه صورادی: «یارب! كوكره‌گمنی آچ، یعنی كوكلمنی كیك قیل، اشمنی یكل قیل، تلمنك بیلته‌ك بولوون بتر - فرعون گه سوزمنی ایتكانده تلم تونلقمای هر كم آكلارلق آچیق ایتوب سویله‌شه تورغان قیل، اوز اهلمدن میكا وزیر بیر، هارون مینم طوغانم آنك برلن مینم اشمنی نغط، پیغمبرلك اشمده هارونغه میكا شریك قیل تاكم سینی كوب ذكر قیلوب كوب تسبیح ایته‌رلك بولسون ایدی» دیدی. الله تعالی: «ای موسی! سیكا صوراغان نرسه‌لرك بیرلدی، هارون ایله ایكی كز فرعون گه بارگز، آكا یومشاق‌لق ایله سویله‌گز شاید ایسنه توشر ریاكه‌فورقر» دیدی.

---

۱) عالملر: بو طایاقنی بو وقتده قولندن صالدرب اژدها ایتوب كورسانوی ایه‌لنسونده فرعون قائنده قاوشاماسون ایچون ایدی، چونكه ئلك برده طایاقنك اژدها بولغانون كورماینچه، آنی توتارغه اوگرانماینچه اوّلگی اژدها بولوی فرعون قائنده بولسه موسی علیه السلامنك قاوشامق احتمالی بار ایدی. ایندی ئلكدن كورگان اشی بولغاچ برده قاوشامی، اوزینك سوزنده فرعون گه نغتوب ایته، معجزه‌سند برده آبترامی سوبلی آلاچاق‌در. دیدیلر.

موسی علیه السلام خاتونی صافورا یانینه قایتدی، خاتونی بالاسی ایله راحتله‌نوب اوطره، قوی‌لریده ایله‌نه‌لرینه جیبلغان، خاتونی صافوراغه اش‌نك نیچك بولغانون، پیغمبرلك بیرلوب، آغاسی هارون ایله برگه‌لب فرعون‌گه بارا چاقلارینی بلدردی، بو نعمتدن هر قایوسی شادلاندیلر. آندن صوك موسی علیه السلام قوی‌لرینی هم خاتونی‌نی الله تعالی‌گه طابشرب شوندہ قالدردیده اوزی مصرغه تابا کیتدی، آلدن بر خبرچی یبه‌ردی. خبرچی هارون‌غه بارب ایتدی. بو خبرنی ایشتوب آناسی هارون‌غه قارشی چغارغه قوشدی، هارون موسی علیه السلامغه قارشی چقدی، ایکسی کورشدیلر. موسی علیه السلام هر ایکسی‌نه پیغمبرلك بیرلوب فرعون‌نی وآنك قومینی حق دین گه اوندەرگه همده بنی اسرائیل‌نی فرعوندن قوتولدررغه الله تعالی طرفندن بیورلغانلق‌لرینی سویله‌دی. هارون‌علیه السلام «معجزه بارمی صوك؟» دیب صورادی. موسی علیه السلام معجزه بارلغینی همده الله‌تعالی آنلارنی صاقلارغه فرعوندن زیان تیرمه‌سکه وعده بیرگانون بلدردی. موسی برله هارون علیهما السلام آنالری قاتینه ایو گه قایتدیلر، آناسی ایله کوریشوب شادلاندیلر، آندن صوك فرعون‌نی حق دین گه اوندەمك ایچون باراچق‌لرینی سویلادیلر، آنالری بو سوزنی ایشتکاچ بیك یغلادی «فرعون یاوزکشی، ایکی گزنیده توتارده اوتبرر» دیدی. موسی علیه السلام: «الله‌نك بیورغن تونمی یارامی، بزنی صاقلاغوچی الله تعالی؛ فرعون‌ضعیف بنده، الله تعالی ایرکلی قیلماسه اول بر اشده قیلا آلمی» دیب سویله‌دیده ایکسی چغوب کیتدیلر.

وقت کیچ ایدی، فرعون‌نك ایشگینی قاقدیلر، فرعون‌نك قاراولچی‌لریده اوزیده قورقشدیلر سیسکه‌نوب کیتدیلر. قاراولچی‌لر: «سین کم؟» دیب صورادیلر. موسی علیه السلام مین: «بارچه عالمنی تربیه اینکوچی الله تعالی‌نك رسولی من، فرعون‌نی حق دین گه چاقررغه کیلدم» دیدی. فرعون «کرسونلر!» دیدی، کرگاچ فرعون اوزیده موسی علیه السلام‌دن «سین کم؟» دیب صورادی. موسی علیه السلام طاغن مین: «بارچه عالمنی تربیه اینکوچی الله تعالی‌نك رسولی من» دیدی.

فرعون موسی علیه‌السلام‌نی طانیدی ، سوگه باشلادی: «بز سینی یاش وقتدن تربیه قیلدق تو گلمی؟ اوزگنك قیلغان اشگنی قیلدك (یعنی کشی اوتردك)، مینم نعمتم‌نك قدرینی بلمادك، کفران نعمت قیلدك» دیدی. موسی علیه‌السلام «درست، لکن مین آنی یالغش‌لق ایله قیلدم، قصدم ایله تو گل ایدی. آندن‌صوك سزدن‌قورقوب قاچدم، الله‌تعالی‌میکا حکمت بیردی، مینی رسول‌لردن قیلدی، سین اول نعمتنی میکا منت قیلاسك، اوزلك بنی اسرائیل‌نی قل ایتدك، آنلرنك اوغللرینی اوتردك، شکر قیلورغه تیشلی نعمت شولای بولامنی؟» یعنی«سین‌مینی یاش وقتمده تربیه قیلغان ایکان‌سك بو اشك طشقی یاقدن قاراغانده نعمت کبی کورنسه‌ده حقیقتده بو نعمت نوگل، چونکه مینم سینك تربیه گه توشوگه سبب اوزگنك بنی اسرائیل‌نك اوغل‌لرینی اوترووك بولدی، اش شول رهوشچه بولغاچ میکا منت قیلورا ورنوك یوق»دیمکدر. موسی علیه‌السلام فرعون‌نی نصیحت قیلوب «بارچه عالمنی تربیه قیلغوچی الله تعالی گه اطاعت قیل!» دیدی.

فرعون «بارچه عالم‌نك ربی نرسه ؟»

موسی علیه‌السلام: «یر وکوکلرنك آراسنداغی نرسه‌لرنی یوقدن بار ایتکوچی الله تعالی‌در.»

فرعون اوزی‌نك وزیرلرینه قاراب: «ایشته سزمی نی ایته‌؟»

موسی علیه‌السلام: «سزنك هم اوّلگی آنالرگزنك ربی»

فرعون اوز کشی‌لرینه قاراب : «سزگه یبه‌رلگان رسول جوله‌ر ایکان»

موسی علیه‌السلام: «مشرق هم‌مغرب‌نك وبو ایکسی‌نك آراسنداغی نرسه‌لرنك ربی، اگر عقلگز بولسه» دیدی.

فرعون: «میندن باشقه تکری توتسالك سینی حبس‌که یابار من»دی.

موسی علیه‌السلام «آیرماچق دلیل ایله کیلسامده‌می؟»

فرعون: «راست بولسالك کیتر دلیلگنی، قایدا اول؟» فرعوندن اوشبو سوزنی ایشتو ایله موسی علیه‌السلام قولنداغی طایاقینی قویغان ایدی اژدها بولوب یوری باشلادی، آغزینی آچوب فرعون‌نی بتون

فرعون گه «نی اوکنچ سیکا! الله تعالی گه ئیندای باطر چیلق فیلاسك» دیدی، فرعون: «سینده جوله‌رلندگمنی؟» دیدی، آسیه «مین‌جوله‌رلنمدم، حق بولغوچی الله تعالی گه ایمان کیتردم» دیدی. فرعون قائن آناسینی چاقرب: «قزك جوله‌رلنگان، قزم‌نك خدمتچیسی‌نك‌جنی جوقغان» دیدی، فرعون: «یا موسی‌نك اله‌سینه کافره بولاسك، یا اولمنی طاتی‌سك.» دیب آنط ایتدی، آسیه‌نی آناسی دیمله‌ب قارادی، آسیه هیچ یاقنده کیلمادی، «الله تعالی گه شرك قاتمام» دیب آنط ایتدی، فرعون آسیه‌نك آیاق، قوللرینی دورت قداق ایله قداقلاتدی، اولگانچی عذاب قیلدی. آسیه خاتون اوله‌ر وقت یتکاچ: «یارب! میکا اوجماحده بریورط صالوب بیر، فرعون‌دن و آنك قیلغان اشلرندن مینی قوتقار» دیدی، الله تعالی آسیه‌نك کوکل کوزینی آچدی، آسیه فرشته‌لرنی همده‌اوجماحده اوزینه حاضرله‌نگان درجه وحرمت‌لرنی کوردی‌ده کولوب جان بیردی. بواشنی فرعون کورب: «قارا کزئلی مونك جوله‌رلگن، اوزی عذابده اوزی کوله» دیدی، شول ره‌وشچه آسیه شهید بولوب زور درجه‌لرگه، منگو دولتلرگه ایرشدی. شونك‌اوچون الله‌تعالی آنی قرآنده‌ماقتاب ذکر قیلادر.

فرعون‌نڭ کوکگه منام‌دیب مناره یاصاتوی.

الله تعالی دنیاده فرعون گه هر تورلی نعمت‌نی بیردی: سلامتلك، اوزون‌عمر، بایلق، پادشاهلق، هرتورلی‌نعمت‌لر ایله‌لذتلنو، وبیك‌کوب نرسه‌لردن فائده‌له‌نو، اوزینی تمام یوقاری کوته‌رب تکبرلنو کبی اشلر بارسیده فرعون‌ده جیولدی. فرعون‌نك یه‌باشی، یه‌کوزی، یه‌اچی، یه باشقه‌اعضاسی هیچ‌وقت آورمادی؛ الله‌تعالی آکا برگنه‌وقت کیفی کیته‌رلك قایغو حسرت بیرمدی، حتی فرعون فرق کونله‌ب آشی ایچه شول قدر وقت‌غه باری برگنه‌طابقر حاجت خانه‌گه (بدرفکه) بارر ایدی. فرعون الله‌تعالی‌نك بیرگان بو قدر نعمتلرن کوته‌ره آلمادی، باراتورغاچ تکری‌لك دعواسی قیلا باشلادی «کشی آشاسه اوزافلامی حاجتنی اوته‌رگه باره، مین آلای‌توگل؛ باشقه‌کشی آغری‌یاکه‌باشقه‌جهتدن قایغو حسرت‌کوره، موندای اشار میندەیوق، البته مین تکری بولورغه کیره‌ك» دیب‌قول آستنداغی

خلقنی اوزینه عبادت قیلورغه بیوردی. موسی علیه السلام کیلوب نینداین معجزه‌لر کورگازسه‌ده فرعون هنوز ایمانغه کیلمادی. خلق ایسه موسی علیه السلامه بیك کوب ایبه‌ره باشلادی، گروه گروه بولوب ایمان کیتره‌لر ایدی. فرعون موکّار چدی آلمادی، هامانغه «میکا صرح یعنی مناره یاصا، مین کوککه منوب فاریم، موسی‌نك تکری‌سینی کوریم، بار دیگان بولا، اول موسی یالغانلی تورغاندر دیب اویلیم» دیدی. شوندن صوك هامان کیرپیچ صوقدره باشلادی، آنی کیبدرب یاندردی. اولگورگان برسندن مناره‌نی اشلاتورگه کرشدی. یدی یل‌ده مناره اشلانوب تمام بولدی. بو مناره شول قدر بیوك بولدی،که دنیاده هیچ مونك قدر بیوك مناره بولغانی یوقدر. موسی علیه السلام‌نك موکّار اچی پوشدی، «یارب! بو مشرك نی قیلانا؟» دیدی. الله تعالی موسی علیه السلام‌غه: «سین آکا تیمه، مین عذاب آرتدرر ایچون آکا شولای ایرك بیرامن، وقت یتکاچ آنك عذابلانوب اشله‌تکان نرسه‌سون بر ساعتده یوقغه چغارمن» دیدی. مناره‌نی تمام ایتکاچ الله تعالی جبرائیل علیه السلامغه مناره‌نی واطوب تاشلارغه بیوردی، جبرائیل علیه السلام قناطی ایله قاغوب مناره‌نی واطوب توشوردی، حتی اشچی‌لری‌ده آستنده قالوب هلاك بولدی. فرعون مناره برله‌ن‌ده بر نرسه قیلا آلماون کوردی، تمام آبترادی. آخرنده موسی علیه السلام ایله صوغشورغه اویلاب عسکر جیارغه بیوردی، عسکر جیولدی فرعون‌نك عسکری موسی علیه السلامغه: «سین سحرچی! اوزك فرعون‌نك قلی، آندن قاچدك، بیرگان نعمتینه قارشی کفران نعمت قیلدك. آتاك آناك سینی دشمان کورب صوغه تاشلاغانلر ایدی، فرعون سینی صوغا باتوب اولودن قوتقاردی، اوزینه بالالقغه آلوب تربیه ایتدی، ایندی کفران نعمت قیلوب قاچقانوك یتمکان آنك اوستینه دشمان بولوب کیلدك، بز سینی فرعون که عبادت قیلدرمای قالدرمامز، یا عبادت قیلورسك بولماسه قاطی عذاب‌نی سیکا طاتدررمز» دیدیلر. موسی علیه السلام‌نك نی قدرلی کورگازگان معجزه‌سی نینداین صبر ایله قیلغان وعظ نصیحتی قومینه برده اثر ایتمدی، فرعونده قومیده هنوز آزغنلق‌نی‌غنه آرتدردیلر.

«قورقمه سین جیکه‌رسك ، اوك قولكداغی طایاغكنی صال ، آنلرنك سحرلرینی یوتوب بترر» دیب وحی قیلدی. سحرچیلرنك آغاچ ایب‌لری جلان کبی بولوب کشی‌لرنی آشارغه قصد قیلوب آغزلرینی آچوب، یوری باشلاغان سببلی هرکم بیك قورقشقانلر ایدی، موسی علیه‌السلام الله‌تعالی‌نك بیورغی بوینچه قولنداغی طایاقنی یبر گه‌صالدی، قورقمه‌لی جلان بولدی، حاضرشول آراده اژدها بولوب اوسدی‌ده سحرچیلرنك جلانلرینی یوتا باشلادی، حتی آغاچ‌لرنی طاش‌لرنی یوتوب طاش‌لرنك شالطراغان چقرتاغان طاوش‌لری اژدهانك ایچندن ایشتله ایدی. سحرچیلرنك جلان‌لرینی یوتوب بتردی، لکن آنلرنی یوتقانغه قاراب برده آرتمادی. ئلکگی حالنچه قالدی. آندن صوك موسی علیه‌السلام اژدهانك بوغازندن توتقان ایدی اوّلگیچه طایاق بولدی. سحرچیلر جیکلدی، مشرکلر خوار بولدیلر، سحرچیلر موسی علیه السلام‌نك آیاغینه توشدیلر، الله تعالی گه سجده قیلدیلر: «بز بتون عالمنی تربیه قیلوچی الله تعالی گه اشاندق، موسی برله هارون ربینه ایمان کیتردك و آگا باشقه بولغان کفر وشرکدن بیزدك» دیدیلر. فرعون مونی کورگاچ «مینم رخصتمدن باشقه سز آگا ایمان کیتردسزمی؟ سز گه سحرنی اوگره‌تکان شول موسی ایکان، مین سزنك قوللارگزنی، آیافلارگزنی آلماش (۱) یافدن کیسدررمن، بارگزنی آصارمن» دیدی. سحرچیلر: «سین بزنی اوترساك، بزگه نی ضرر؟ بز شهید کیته‌رمز، امید ایته‌مزکه الله تعالی بزنك خطالرمزنی کیچه‌ر، ایك ئلك موسی علیه السلامغه ایمان کیتروچیلردن بولامز» دیدیلر. فرعون‌نك کیفی تمام کیتدی، نی اشله‌رگه‌ده بلمه‌دی، سحرچیلرنی اسلام دینندن کیری فایتارغه نی‌قدر طرشدی بولدرا آلمادی، آنلرغه. «موسی سزنی آزدردی، یوقغه اوزقانگزنی قویماگز، اوّلگی دینگزگه فایتگز» دیب ایتسه‌ده سحرچیلر: «بز کوزمز ایله حقلق‌نی کورگاچ طاشلاب باطل‌غه آوشرغه ممکن‌می صوك، سین قولگدن کیلگان حکم‌نی قیل، سین باری دنیاده‌غنه حکم

[۱] یعنی قولگزنی اوك یاقدن بولسه آیاقگزنی صولدن، اگر قولگزنی صولدن بولسه آیاقگزنی اوگدن کیسدررمن دیه‌در.

ایته‌سك دنیا فانی — بته‌ر، آخرة باقی — اول منگولك یورطی»دیدیلر. فرعون آنلرنك قول و آیاقلرینی آلماش یاغندن کیسدردی‌ده آصدردی. سحرچیلر اوزلری‌نك قاطی جزا کورب اوله‌چکلرینی کورسه‌لر بتسه‌لرده ایمانلرنده بیك نق توردیلر، الله تعالی‌دن «یارب! بزگه صبر بیر وبزلرنی اسلام‌دینی اوزره وفات قیل» دیب دعا قیلدیلر. شول ره‌وشچه شهید بولوب بیوك درجه‌گه ایرشدیلر. سحرچیلر ایله برگه حزقیل‌ده اوترلدی. بو حزقیل یوفاریده بیان ایدلگان موسی علیه‌السلام‌نك آناسینه صاندق صاتوب بالاسی توغانون فرعون‌گه ایتمکچی بولغاچ تلی توتلوب ایمان کیترگان ایدی، بوده شهید بولدی.

فرعون قزی‌نگ خدمتچیسی‌نگ حالی.

فرعون قزی‌نك خدمتچی خاتونی بار ایدی، اول خاتون‌نك بالالری‌ده اولوب اوزی یاشرتن موسی علیه‌السلامغه ایمان کیترگان ایدی. بر کونی فرعون قزی‌نك باشینی طاراغان وقتده یالغش طاراغی توشوب کیتدی‌ده (بسم‌الله)دیب‌طاراقنی آلدی، قز «بزنك اتی‌نك اسمی ایله‌نمی؟» دیب صورادی، خدمتچی «یوق! آتا گنك، مینم هم سینك ربمزنك اسمی ایله‌ن دیب ایته‌م» دیدی. قز بیك تیزگنه آتاسی فرعون‌گه چغوب ایتدی، فرعون خدمتچی‌دن چاقرب «سینك ربك کم؟» دیب صورادی، خدمتچی «مینم ربم هم سینك ربك الله تعالی‌در» دیدی، فرعون آنی بافر میچنی قزدرب شوندە آطماقچی بولدی، خدمتچی «مینم بر حاجتم‌بار، بر آز صبر ایتسه‌گزله!» دیدی، فرعون «نرسه؟» دیب صورادی، خاتون «مینم بالالرم‌نك سویا گنی جیوب برگه دفن قیلورسك» دیدی فرعون «یارار قبول ایتدم» دیدی. کوزی آلدنده ئلك بالالرینی اوطقه صالدردی، آقتقدن صبی بالاسینی‌ده صالدی. صبی آناسینه قچقردی: «انی صبر قیل، سین حقلقده بیت!» دیدی. بالالری آرتندن خدمتچی خاتون‌نی‌ده‌صالدی. فرعون‌نك خاتونی آسیه‌ده ایمان کیترگان، لکن ایمانن یاشره ایدی. خدمتچی خاتون‌نك بالالری ایله جانلرینی فرشته‌لر آلوب بارغانونی آسیه خاتون‌کوردی، فرشته‌لرنی کورگاچ آسیه‌نك ایمانی قوتلندی، آسیه شول حاللرده تورغانده فرعون کیلوب کردیده بیك آچو ایله خدمتچی خاتون خبرینی سویلی باشلادی، مونی ایشتکاچ آسیه خاتون چدی آلمادی

تختی ایله یوتارغه کیله‌باشلادی. فرعون‌نك ایبده‌شاری یوگرشوب قاچوب بتدیلر، فرعون قورقوندن توشوب تختی‌نك آستینه قاچدی، موسی علیه‌السلامغه «آلسانه! ایتکان سوزلرکنی قبول ایته‌رمز» دیب یالینه باشلادی.

فرعون بیك یالنغاچ موسی علیه‌السلام ازدهانك بوغازندن توتقان ایدی اوّلگیچه طایاق بولدی، فرعون هم آنك ایله برگه بولغان کیکاشچی‌لری هر قایوسی اوزلری‌نك اورنلرینه اوطوردیلر. آندن صوك موسی علیه‌السلام قولنی قابرغاسینه قوشوب آلغان ایدی، قولی آپیاق بولوب نورلاندی، فرعون‌نك قارارغه کوزی چاغلدی، بتون سرای نور ایلان طولدی ایشکلردن تـه‌رزه‌لردن نوری چغوب کورنوب تورر بولدی. موسی علیه‌السلام قولنی ینه قولطغینه قویوب آلغان‌ایدی اوّلگیچه‌قول بولدی گویاهیچ نرسه‌یو قدر. فرعون «بو سحرچی ایکان، سزنی یبرگزدن چغارماقچی بولا،نی اشلرگه قوشاسز؟» دیدی. کیکاشچی‌لری «قول آستکده سحرچیلرکوب،موسی ایله هارونکدن بر آزغه مهلت صورادهٔ سحرچیلرنی چاقرکیلسونلر، موسی‌نی جیکسونلر» دیدیلر. فرعون موسی علیه‌السلامغه «سز بوگون قـایتوب تورکز، بز کیکاش ایتوب قاریق» دیدی. موسی علیه‌السلام ایله هارون علیه‌السلام کیتدیلر. اوشبو معجزه‌لرنی کورب کوب کشی ایمان کیترب مسلمان بولدیلر.

فرعون سحرچی‌لرنی چاقردی. سحرچیلر جیولدیلر، جیلغـان سحرچیلر آراسندن ثلك یتمش‌نی صایلاب آلدیلر،اول‌یتمش آراسندن دورت ایك‌اوستا سحرچیلرنی صایلاب آلدیلر. آنلرشاربون، غارون، تظجیل، مصیفی اسملی ایدیلر. فرعون بونلرنی اقرب «بزگه‌بیك اوستا سحرچی‌لر کیرمك آنلر موسی‌نی جیکارلیك بولسون» دیدی. آنلر: «اول موسی‌نك سحری نیچك صوك؟» دیب صورادیلر. فرعون «طایاغی بار شونی جلان ایتوب یورته» دیدی، آنلر: «آندی بولسه بز آنی بولدرامزحتی اول پیغمبرلك‌دعواسینی اونوتر فقط بزموسی‌نی جیکساك بزگه حق بولورمی؟» دیدیلر. فرعون شادلاندی، «اگرده سز موسی‌نی

جیکسه گز میکا یاقنلاردن بولور سز» دیدی. آنلر بیك شادلاندیلر. فرعون موسی علیه السلامنی چاقردی‌ده: «مونه بونلر سینك کبی سحر چیلر، بلکه سیندن‌ده اوستار اقلردر؛ سحرلاشوب قاراگز، اگر سین چیکسالك یخشی، اگر بونلر اوزکنی جیکسه‌لر اول وقتده بز سینك ایله‌ن سویلاشه بلور سمز» دیدی. موسی علیه السلام: «آنلر سحرلرینی قایچان کورگازرلر؟» دیدی. فرعون: «بزنك بیرم کونمز بار، آنده هر مصر خلقی جیولشه‌لار، شول کونده سحرلرکزنی کورسه‌تشرسز، کم جیکلگانون هر کم کورسون» دیدی. موسی علیه السلام فرعون قاتندن چغوب سحر چیلرگه سز الله تعالی گه یالغان سویله‌مه گز، یالا یاقما گز، مین سحرچی توگل پیغمبرمن، اگر سز یالغانلاسه گز الله‌تعالی عذاب‌قیلور» دیدی. سحرچیلر ئلك بر برسینه قاراشدیلرده «مونك سوزلری سحرچیلر سوزینه اوخشامی» دیدیلر. موسی علیه السلام ایوینه قایتوب کیتدی: سحرچیلر اوزلرینك ایب، آغاچلرینی جیدیلر، آغاچ اچینه‌تری کموش طوطردیلر. [۱] مقصودلری آغاچ ایله‌ن ایبنی جلان ایدب کورگازمك ایدی.

بیرم کونلری یتدی، فرعون مصر ایچنده کشی‌لر یورتوب قچقرندی، همه‌سینه میدانغه جیلورغه بیوردی. مصر شهرینك طشنده بر طرفده فرعون گه چاطر قوروب تختینی شوندہ چغاردیلر، مهابت کورنسون ایچون تختنی تورلی زینت‌لر ایله زینت‌له‌دیلر. فرعون چقدی، بیك تکبرله‌نوب تخت‌که منوب اوطردی. خلق جیولغان، سحرچیلر سحرلی تورغان نرسه‌لرینی (۲) حاضرلب قویدیلرده موسی علیه السلامغه «یه ئلك سین طایاغكنی صالاسکمی یاکه بز سحرلرمزنی قیلامزمی؟» دیدیلر. موسی علیه السلام «سز صالکز!» دیدی. شوندن صوك سحرچیلر ئلك جیدرغان آغاچ ایله ایب‌لرینی جلان صورتنده ایدب کورگازدیلر. موسی علیه السلام ایچندن آز راق قورقدی، الله‌تعالی موسی علیه السلامغه

---

[۱] قاضی بیضاوی‌ده (زبیق ایله بویادیلر) دیمشدر. اول سوزگه کوره تری کموشنی اچینه صالمی بلکه ایب و آغاچلرینی شوکا بویاغان بولالار.

[۲] قاضی بیضاوی (یتمش مك ایب کیتردیلر) دیمشدر. اما ترجمهٔ طبری سوزنچه یوز یوك ایب ایله آغاچ کیترگانلر.

شونك ايچون آنلرنى الله تعالى تورلى عذاب وتورلى قهرلر ايله جزا قيلونى تلهب توقز تورلى قهر يبه‌ردى. اوشبولارنى بيان قيلوب الله تعالى كلام شريفده (وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ) ديه‌در. يعنى: بز موسى‌غه توقز علامت يبه‌ردك، بارسى‌ده بيك آيرم آچق علامت‌لر، ديمكدر.

موسى عليه السلامغه بيرلگان توقز آيات.

موسى عليه السلام‌نك پيغمبر لگينه علامت ايدب الله تعالى توقز علامت بيردى. آنلرنك برسى طاياقدر، ايكنچيسى آق نورلى فول، اوچنچيسى طوفان، دورتنچيسى چيكرتكه، بيشنچيسى بت ياخود قاندالا، آلتنچيسى باقالر، يدنچيسى قان، سيكزنچيسى آچلق، توقزنچيسى ماللرينى طاش قيلودر.

بو توقز آيت‌دن عصا يعنى طاياق، آنك بيانى كيچدى. ايكنچى‌سى قوياش كبى آق قول، مونك‌ده بيانى كيچدى. اوچنچيسى آچلقدر. فرعون ايله قومى ايمان كيترمكاچ الله تعالى آنلرغه آچلق بيردى: كوكدن يغمور ياومادى، يير ده هيچ نرسه اوسمدى، آغاچلرده يمش بولمادى، نى قدر كشى آچلقدن هلاك بولديلر، آحرنده «بو آچلق بزگه ئلك بولغانى يوق ايدى، شوشى موسى كيلگاچ بولدى، بو آچلق شول موسى شوملغندندر، بو بلادن بز موسى‌نى اوترمى قوتولا آلمامز، آنى اوترگه كيرمك» ديديلر. اوترمك ايچون همه قبطى اتفاق قيلشديلر، بارى آرالرندن برگنه كشى: «موسى‌نى اوترمه‌گز، سز آنى (مينم ربم الله) ديب ايتكانى ايچون گنه اوترمسزمنى؟ اول بيت راست سويلى، آنى اوترسه‌گز عذاب كيلور، هلاك بولورسز» ديدى. بو كشى آل فرعون‌دن يعنى قبطى‌لردن بولوب موسى عليه السلامغه ايمان كيتركان مؤمن ايدى. الله تعالى اول مؤمن‌نى صاقلادى: «آيرماچق، مؤمن بولكز!» ديب قبطى‌لرغه ايتسه‌ده آنى اوتره آلماديلر، چونكه فرعون‌نك مرادى موسى عليه السلامنى آولاقدن غنه اوترمك ايدى، آشكاره اوترسه‌لر فتنه بولور ديب قورقه‌ايدى، ايندى‌اوز آرالرندن «اوترمه‌گز» ديب تورو چى

بو لغاچ بو اش‌نك خلق آراسنده جايلوب كيته‌سى بولدى. شول سببلى موسى عليه‌السلام‌نى اوتروردن طبيلديلر، «ايندى موسى‌نى اوتررگه توغرى كيلمادى، بو لماسه يالنوب صورارغه كيرمك، دعا قيلسون» ديديلر. موسى عليه‌السلام‌دن فرعون دعا قيلورغه صورادى، ايمان كيتررگه‌ده وعده قيلدى، موسى عليه السلام دعا قيلدى: حاضر يغمور ياودى، آشلق‌لر يمش‌لر بولا باشلادى. موسى عليه السلام ايمان كيتررلر ديب اميد ايتكان ايدى، لكن ايمان كيترمديلر. الله تعالى آنلرغه طوفان يبردى: يغمور ياوا باشلادى، بتون مصر تيره‌سى صوغه باطدى، يورطلر آقدى. يئه موسى عليه السلامغه يالندىلر: «بو آفت‌نى بزدن آل، ايمان كيتره‌ز» ديديلر، موسى عليه السلام دعا قيلدى: صولر بتدى بو آفت‌دن‌ده قوتولديلر، يئه مسلمان بولماديلر « بزگه يغموردن زيان كيله‌چك‌تو گل ايكان اوزمزگه آشغوب موسى‌غه يالنغان بولدق» ديديلر. آندن صوك الله تعالى آنلرغه چيكرتكه يبه‌ردى، آشلق‌لرينى چيكرتكه آشاب بتردى. يئه موسى عليه السلامغه يالنديلر: «ايندى بويولى اشانه‌مز» ديديلر. موسى عليه السلام دعا قيلدى: الله تعالى چيكرتكه‌لرنيده، بتردى، هنوز ايمانغه كيلماديلر. ايكنچى يل ايگن ايكديلر. الله تعالى، اول ايگن‌لرينه بت يبردى، عجب تورلى ايگن آشى تورغان بت بولوب بونلر ايگن‌نى آشاب بتره‌لر ايدى. آشلقلرى‌نك بتكانون سيزنديلر، تاغين موسى عليه السلامغه يالنديلر: «بو يولى آلدامامز البته ايمان كيتررمز» ديديلر. موسى عليه السلام يئه دعا قيلدى: آفت كيتدى. يئه سوزلرنده تورماديلر، وعده‌لرينى بوزديلر، بريل اوزدى، ايكنچى يل آشلقلرينه باقا ياودى. قاب، قابچق همه‌سيده باقا ايله طولدى، ايو ايچلرى‌و باشقه اورنلرى باقا ايله طولدى، باقالر اوستلرينه منوب يوريلر، آغزلرينه سيكرب كره‌لر، هيچ آشارغه ايرك بيرميلر، صو ايچه آلميلر آغزلرينه صو ايله باقا كر، آش پشره آلميلر قازان‌لرينه باقا طولا. تمام عاجز بولغاچ يئه موسى عليه السلامغه يالنديلر: «ايمان كيتره‌مز» ديديلر. موسى عليه السلام دعا قيلدى: بريغمور كيلدى، باقالرنى آغزب نيل دريا سينه توشرب بتردى. يئه عهدلرينى بوزديلر، ايمان كيترمديلر. الله تعالى

اورنغه کیلوب جییلدیلر، موسی علیه السلام جییلغان خلقنك عسکرگه یارارلق بولغانلرینی صانادی: خاتون قز، قارت فوریدن باشقه اوچ یوز یکرمی‌ملك کشی بولدی. هارون علیه السلامنی یول باشچی ایتوب آلغه قویدی، موسی علیه السلام اوزی آرتدن سورب بارمق بولدی. شنبه کون محرم آی‌نك توقزنچی کیچه‌سنده مصردن چغوب کیتدیلر. قبطی‌لر ئلك بلمادیلر، سحر وقتی یتکانده گنه سیزب فرعون گه بارب ایتدیلر، فرعون آطنه آطلانوب بنی اسرائیل‌نك یورطلرینه کیلوب قاراسه کوردی،که شه‌م‌لری یانوب توره' لکن ایولرنده هیچ کم یوق. فرعون «بونلرنك کیتولری یاری' آنیسون یخشی ایتکانلر، لکن بزنك نی قدر مالمزنی آلوب کیتکانلر. شول ماللریمز ایچون آرتلرندن بارمق تیش، بیك تیز عسکر جییکز» دیب قوشدی. الله تعالی آنلرنی«ماللری ایچون چقسونلرده دیکزده هلاك بولسونلر» دیب حکم ایتکان ایدی، شونك ایچون موسی علیه السلام قیمتلی نرسه‌لرینی صوراب آلورغه بیورغان ایدی. فرعون بیك تیز گنه بارب بنی اسرائیلنی باصماقچی ایدی، لکن ایرته برله هر قبطی‌نك ایوندە بر میت بولدی، آنلرنی کوموب ماتاشقانچی اوبله وقتی ایرشدی. بنی اسرائیل آگا قدر بایتاق‌غنه یول آلدیلر، اویله‌دن صوك قبطی‌لرینه عسکر جیوب آگا کیره‌ك یاراق حاضرلب ماتاشادیلر. فرعون: «موسی سحرلی طایاق ایله بنی اسرائیل‌نی ایه‌رتدی، ماللریمزنی آلوب کیتدی. اوزلری آز، بزکوب آنلرنك آرتلرندن ییتوب کیره‌کلرینی بیررمز» دیب‌فوا بارزغه حاضرلنه ایدی. ایللی ملك عسکر ایله هامان نی آلدان یبه‌ردی، قالغان عسکر ایله اوزی آرتدن کیتدی. اویله وقتنده بنی اسرائیل‌نك آرتندن قووب یتدیلر، فرعون‌نك آلداغی عسکرینی کورگاچ بنی اسرائیل: «خراب بولدق' آرتمزدن یتشدیلر» دیب قچقرشدیلر. موسی علیه السلام آنلرغه: «قورقماگز ! الله تعالی‌نك یاردمی بزنك ایله‌ن‌در» دیدی. الله تعالی موسی علیه السلامغه «طایاغك ایله دیکزگه صوق!» دیدی. موسی علیه السلام دیکزگه طایاغی ایله صوقغان ایدی اون ایکی سبطقه اون ایکی یول آچلدی، هر یول آراسی طاغ کبی

ثوره یعنی صو برسی اوستینه برسی اویولوب توره، بنی اسرائیل اوته‌چك یولغه آقمی جایلمی ایدی. موسی علیه السلام: «شول یوللردن یورگز!» دیدی. بنی اسرائیل: «بز آنده باتارمز دیب قورقامز، توبی صاز کیبمه‌گان» دیدیلر. ینه موسی علیه السلام دعا قیلدی، الله تعالی قیاش ایله جیل‌گا بیوردی، شول وقت قیاش نوری توشدی، جیل ایسدی، دیگز توبی کیبدی. آندن صوك فرشته‌لر کیلدیلرده موسی علیه السلامغه: «فرعون‌نك اوزینی هم عسکرینی سزنك آرتگزدن کرتوب هلاك‌قیلامز» دیدیلر. موسی علیه السلام «بسم‌الله» دیب آطنی دیگزگه تابا قودی، آنك آرتندن بنی اسرائیل‌ده الله تعالی گه صغنوب دیگزده‌گی یولغه کردیلر، لکن هر قایوسی اوزلرندن باشقه‌سبطلرنی کورمیلر ایدی، «آنلر هلاك بولدیلر میکان ئلله، برده کورنمیلر؟» دیب موسی علیه‌السلام گه ایتدیلر. موسی علیه‌السلام‌ینه دعاقیلدی، بررو ایتده ته‌رەزه کبی آرادەغی صوده تیشکلر یارانیلوب شوندن ایبداشلرینی کوردیلر، بعض‌لر سوزنچه پرده بولوب تورغان صو کوتارلدی، هواده بولوط کبی بولوب توردی. بنی اسرائیل بر بر سینی کوردیلر، کوکل‌لری طنچ‌لاندی.

دیگزدن بنی‌اسرائیل چغوب بتدیلر، موسی‌علیه‌السلام بنی‌اسرائیل گه: «ایندی قورقماگز، فرعون‌نی هم آنك عسکرینی تماشا قیلگز» دیدی. آنلر دیگزگه یتکانده فرعون عسکری کورنگان‌ایدی، فرعون عسکری ایله کیلوب یتدی، عجایب حال کوردی: دیگز آچلغان، یوللر حاصل بولغان بنی اسرائیل دیگز ایچندا گی شول یوللردن چغوب بارالر، صو هواده صالنوب تورادر. فرعون مونی‌کورب قورقدی، هاماندن صورادی، هامان: «حاضر بنی‌اسرائیل‌نی بتررو‌قت یتدی؛ دیگزنك آرغی یاغی یوری آلماسلق، بنی اسرائیل آندن هیچ اوته آلماسلر، بز تیزرەك آرتلرندن چغوب آنلرنك بارسنده قلچ‌دن کیچررگه کیرەك» دیدی. فرعون: «سین هواده صالنوب تورغان صونی کورمی‌سگمی؟» دیدی. هامان: «موسی آندن سحربرله اوزدی، بر نرسه‌ده بولمادی، بزگه‌ده هیچ نرسه بولماس، سینك تگربلکك ایله‌ن چغارمز» دیدی.

تاغین نی قدرلی سوزلر لغرداب اوطوردی، لکن بنی اسرائیل‌دن هیچ کم آگا ایارمدی، کولکی گه قالدی، آخرنده قبطی‌لرنك الوغلری فرعون گه اوپکه‌له‌دیلر: «بنی اسرائیللنی باصدردك، ایندی آنلر اوستمزگه منوب یتدیلر، شول موسی‌نی نیك اوترمدك، آنلر موسی ایله‌ن بیك قوتلندیلر بیت، مونه قاراب تورئلی بر آز وقت‌دن صوك اوزمزنی مسخره قیلورلر، بالالرمزنی بوغازلی باشلارلر. موگا قدرلی بز آنلرغه نی قیلغان بولساق مرندن صوك شول اشلرنی اوزلری بزگه قیلا باشلارلر» دیدیلر. فرعون «بز آنلرنك بالالرینی اوتررمز، اوزلرینی قهرلب توتارمز، آنلرغه نیلر قیلورغه تیش ایکانون اوزمز بلورمز» دیدی. موسی علیه السلام‌نی اوترمك بولدیلر، بنی اسرائیللنی بتونلای بتررگه دیب کیکاش ایتدیلر، لکن فرعون‌نك اویلاغان یاوزلق‌لرینی موسی علیه السلامغه بلدردیلر، بنی اسرائیل بو خبرنی ایشتکاچ بیك یغلاشدیلر. «تاغین نیلر کوررمز ایکان؟» ایندی دیب بیك حسرتلندیلر. شول وقت موسی علیه السلام‌غه الله تعالی: «کیچ چغوب کیت، بنی اسرائیللنی اوزك ایله برگه آل!» دیب بیوردی.

موسی علیه‌السلام‌نگ مصردن بنی‌اسرائیللنی آلوب چغوی وفرعون‌نگ هلاکی.

موسی علیه السلام‌نی اسرائیل گه‌خبر بیرب: «کیچ بولغاچ مصردن چغا چقمز، همه گزده حاضرله‌نوب تورگز، لکن سزنك چغوگزنی قبطی‌لر بلماسونلر» دیدی. بنی اسرائیل خبرله‌شدیلر. چقمق بولدیلر، هرکوننی کیچ بولغاچ چقمق بولالر، لکن کیچ بولغاچ نی بولساده‌بولا، برسبب نابلوب کون صاین چغا آلمای قالالر ایدی. شول رهوشچه بر آی کیچگوب چغه آلمادیلر. آخرنده موسی علیه‌السلام بنی اسرائیل‌نك قارتارینی همد فکر ایه‌سی بولغانلرینی جیدی‌ده کیکاش ایتدی: «بو نی عجب هر کوننی چغا آلمیسز» دیدی. بونلر: «بزنك‌هراشمز حاضر، لکن مونده برسر بولمق کیره‌ك بز آتا، بابالرمزدن ایشته ایدك: یوسف علیه‌السلام، اوزی‌نك تابوتن آلوب کیتوب کنعان‌غه یعقوب علیه‌السلام قبری یانینه

کومه‌رگه وصیت‌ایتکان دیب. بزنك بوره‌وشچه چغا آلماغانمزغه‌سبب شول‌بولسه کیره‌ك»دیدیلر. موسی علیه‌السلام: «اول تابوت‌فایده؟» دیب صورادی، هیچ فایوسی بلمدیلر، مگر قبطی‌لردن ایکی کشی مسلمان بولغانلر ایدی: برسی یوقاریده یازلغان حزقیل‌در، ایکنچیسی بر خاتون اولوب ناموشان قزیدر. بو فارتچق ایمان کیترسه‌ده ایمانی یاشره ایدی، شول فارتچق: «مین آنی بله‌م، مین آنی سزگه ایکی شرط ایله‌ن خبر بیررمن» دیدی. موسی علیه‌السلام آنـك اول شرطلرینی صورادی، فارتچق: «برسی‌شول: مصردن چقغانده مینی‌ده قالدره‌ای اوزگز ایله آلوب چغارسز، ایکینچیسی‌شول:میکا تموغدن قوتلوب اوجماح‌قه کرمك ایله دعا قیله‌سز» دیدی. موسی علیه‌السلام قبول ایتدی، فارتچق «یوسف علیه‌السلام‌نك قبری نیل دریاسنده فلان اورنده‌در» دیدی. موسی علیه‌السلام اول اورنغه باردی، الله تعالی‌گه دعا قیلوب صورادی، آق مرامر طاشندن بولغان تابوت چقدی. آنی آلوب براورنده صاقلادیلر. موسی علیه‌السلام بنی‌اسرائیل‌گه: «قبطی‌لر هلاك بولاچق‌در. سز آنلردن یخشی کییم صالوم، قیمتلی نرسه‌لر، انجو مرجان‌کبی نرسه‌لرینی باراچق اورنمز باردیب آلگز»دیدی، بنی اسرائیل‌گه بوره‌وشچه بیورمقدن مقصودی: فرعون ایله قبطی‌لر آرتلرندن چغوب هلاك بولسونلر ایچون ایدی. بنی‌اسرائیل قبطی‌لردن قیمتلی‌نرسه‌لرینی صوراب آلدیلر. موسی علیه‌السلام ئلکدن، نی وقتده‌نی ره‌وشچه چغاچقلرینی بلـدرب فویدی. قبطی‌لر یوقلاغاچ‌قنه موسی علیه‌السلام حضرت یوسف‌نك تابوتنی آلوب بنی اسرائیل ایله چغوب کیته‌رگه بولوب بنی اسرائیل‌گه: «بالا چاغا، خاتون‌قز، فارت قوری بارگز برگه فلان اورنغه جییلورسز، چقغان وقتگزده هر قایوگز یاطاوق یا به‌رمن صویوب شونك قاننی ایوگزنك ایشگینه سورتوب کیته‌رسز، اول‌قان،یورط خواجه‌سی بو یورطنی طاشلاب بتونلای چغوب کیتکانینه علامت بولور. صوگندن کیلگان‌کشی‌لر شول‌قاننی کورگاچ خواجه‌سی جینوب‌چغوب کیتکانون بلورلری ایچون‌در» دیدی. بنی‌اسرائیل موسی علیه‌السلام اوگره‌تکان ره‌وشچه جییلشوب چغوب کیتدیـلر، موسی علیه السلام بیورغان

آنلرغه قان یبه‌ردی: قبطی‌لر اچه تورغان صو بارسیده قان بولدی، بنی اسرائیل صوی صاف ایدی، بنی اسرائیل صوندن قبطی بارب آلسه صاوتینه کرگاچده قانغه ایله‌نه حتی بنی اسرائیل ایچه تورغان صاوتدن قبطی کیلوب اچسه آغزینه کرگانده قانغه ایله‌نه ایدی. قبطی‌لر صوسزلقدن تمام عاجز بولدیلر، ینه موسی علیه السلامغه یالندیلر، «ایمان کیتره‌مز» دیدیلر. موسی علیه السلام دعا قیلدی، قان بتدی، صولری صافلاندی. لکن همان سوزلرنده طورمادیلر، «چن سحرچی ایکان‌سك بز سیکا نیك اشانیق» دیدیلر. موسی علیه السلام نی قدر طرشدی، «مسلمان بولماسلر میکان؟» دیب نی قدر عبرتلر کورگازدی، لکن کوکللری فارالوب قاطوب بتکان خلق بولغانلقلرندن هیچ بر ایمانغه کیلمادیلر. آخرنده موسی علیه السلام بونلرغه «یا رب! بونلرنك ماللرینی هلاك قیل، کوکللرینی قاطر، بونلر بیك رنجتوچی عذاب کورمی ایمان کیترماسلر» دیب بد دعا قیلدی، هارون علیه السلام «آمین!» دیب توردی. الله تعالی موسی علیه السلام‌نك دعاسینی قبول ایتدی، قبطی‌لرنك بارچه ماللرینی طاش قیلدی، حتی طاوق یمورقه صالسه حاضر طاشقه ایله‌نور ایدی. ینه موسی علیه السلامغه یالندیلر، «ایمان کیترر ایدك» دیدیلر. موسی علیه السلام: «سز ایمان کیترمیسز، شولای بولسه‌ده یاری دعا قیلیم» دیب دعا قیلدی. اوّلگی طاش بولغان ماللری طاش بولغان حالنچه قالدی، آندن صوکغی ماللری طاشقه ایله‌نماس بولدی. بونلر موسی علیه السلامغه: «سین بزگه سحرله‌ب نینده‌ی گه علامت کیترساگده اشانمیز» دیدیلر. فرعون اوزی‌نك یاوزلغن آرتدردی، بنی اسرائیل‌نی بیك قاطی قهرلی، ناچار، آغر، شاقشی اشلرنی اشله‌رگه بنی اسرائیلگه فوشدی. ئلك قبطی‌لر اسرائیلی گه اش اشلاتسه‌لرده طاماق‌لرینه آشاتوب تویدرب یبه‌ره‌لر ایدی، ایندی اشله‌تکاچ آشاتمای آچ حالنچه یبه‌ره باشلادیلر. بالالرینی اوترگه ینه فرعوندن بیورق بولدی، بالالرینی‌ده اوتره‌لر، بنی اسرائیل گه برده کوته‌ره آلماسلق آورلق‌لر بولدی. بنی اسرائیل موسی علیه السلامغه «سین کیلگاچ شادلق‌لر بولور، بوفهرلردن فوتلو رمز دیب اویلاغان

ایدك، امیدمز بیك زور ایدی، لكن هنوز ظالم آستنده تورامز، سین كیلكانكه قاراب بوقهرلردن قوتولا آلمادق ئلك ایچماسام اشكه قوشوب اشله‌تسه‌لرده طاماقلرمزنی طویدرب آشاتوب یبه‌ره‌لر ایدی، حاضر آنسی‌ده بتدی. اشله گاچ آشاتمای آچ یبه‌ره باشلادیلر» دیب ایتدیلر، بیك زارلاندیلر. موسی علیه السلام آنلرغه: «یبر الله‌نقی‌در. الله‌تعالی تله‌گان بنده‌سینه بیرر، سز صبر قیلگز شاید الله‌تعالی دشمانلرگزنی هلاك قیلور، آنلرنك اورنلرینی سزگه بیرر، لكن الله تعالی سزنك قیلغان عمللرگزگه قاریدر، عمللرگزگه كوره جزا بیرر» دیدی. موسی علیه السلام فرعون گه باردی، یومشاقلق ایله‌ن گنه سویله‌شدی، ایندی فرعون قارتایغان، دورت یوز یل عمر سورگان ایدی. موسی علیه السلام: «اگرمیگا ایارب ایمان كیترساك الله‌تعالی سیگا یاگادن‌دورت یوز یل عمر بیرر، یكرمی یاشلی یكت كبی قیلور. آشاو، ایچوده باشقه اشلرده اوّلگی‌دن ئلله نیچه ئلوش آرتق قوتلی قیلور» دیدی.

فرعون: «یارار اویلاشوب قارارمز، سین قایتوب تور» دیدی. آندن صوك هامان‌غه كیگاش ایتكان ایدی، هامان: «موگا قدر نیچه یوز یللاب مین تكری دیب اوزگا قللق قیلدردك، ایندی نیچك اویالمی بو سوزنی ایته‌سك. بو كون اوزك موسی تكریسنه قل بولاسگمی؟ آلای بولغاچ سیگا كم اشانورده كم بوی‌صونار» دیدی. فرعون تیزگنه بو اوی‌دن قایتدی، آندن صوك موسی علیه‌السلامنی اوتررگه اویلی باشلادی. بنی اسرائیل ایله موسی علیه‌السلام‌نك آراسینی آیررغه اویلاب نیل‌بوینده بر یورطصالدی، شونده فرعون اوزی اوطرب یوق‌بار نرسه‌لر اوقغان‌بولوب خلقنی آزدررغه طریشه باشلادی. بنی اسرائیل‌نی شوندهٔ چاقرب مرتد بولورغه اوندی، آنلرغه «كوره‌سز بیت! مصرنك ملكی مینكی‌در، آستمدن چیشمه‌لر آغا، یا خوش قاراب قاراگز، مین یخشی‌می؟ مینم نیندااین زور ملكم بار. ئلله موسی‌می؟ اوزی‌نك عسكری یوق، قوّتی یوق درست سویله‌شور تلی یوق، اگر اول پیغمبر بولسه آنلك نیك آلتون بله‌زك‌لری میدال‌لری یوق، آنلك برله‌ن برگه‌لب فرشته‌لر كیلورگه كیره‌ك ایدی» دیب فرعون سویله‌دی، بونلردن باشقه

فرعون «درست ایته‌سك» دیب آطی ایله دیڭز گه كردی، آنك آرتندن
فرشته‌لر، فرعون‌نك عسكرینی ده‌ووب دیڭز گه كرتدیلر، فرعون چغوب
یته‌رگه یاقنلاشقاچ هم آنك آرتندن عسكرلری دیڭز گه كرب بتكاچ
هواده‌غی صو ایندی‌ده فرعون‌نی عسكری ایله‌ن بارسنده هلاك ایتدی.
فرعون اوزی‌نك هلاك بولوینی بلگاچ: «بنی اسرائیل اشانغان الله‌غه
مینده شیكسز اشاندم، ایمان كیتردم» دیدی. لكن ایمانی وقت اوزغاچ
بولغاندن قبول قیلنمادی. بنی اسرائیل فرعون‌نك هلاك بولغانون كورسه‌لرده
قورقولری هنوز بتمدی، موسی علیه السلام نی «فرعون باشقه كشی كبی
توگل، اول صودن چغوب بزگه ضرر كیترماس میكان؟» دیدیلر.
موسی علیه السلام دعا قیلدی، دیڭز تولقون لاندی، فرعون عسكرلری
ایله كوبنوب قالقدی، بنی اسرائیل فرعون نك اولهكسه‌سینی كورب
شاد بولدیلر. قبطی عسكرنده كورنگان آلتون یوزك وغیر قیمتلی
نرسه‌لرنی بنی اسرائیل‌نك یوزه بلگانلری كرب آلغانلر ایدی، لكن
موسی علیه السلام آنلرغه: «مصردن آلوب چقغان مالللر سزگه حلال
بولسه‌ده بوصودن كرب آلغان مالللرگز حلال توگل، حرام‌در» دیدی.
بنی اسرائیل‌دن بعض‌لری آنی طڭلامای آلدیلر. بنی اسرائیل فرعون
نك اولوب كوبنگانون كورگاچ اشاندیلر، اول اورندن كیتدیلر،
بارا تورغاچ عمالقه‌دن بولغان مشرك‌لرگه توغری كیلدیلر، آنلر پوت‌قه
تابنه‌لر ایدی. بنی اسرائیل آنی كوردیلرده موسی علیه السلام‌غه «آنلرنك
تابناتورغان تڭری‌لری بارایكان، بزگه‌ده تڭری یاصاب بیر» دیدیلر.
موسی علیه السلام آنلرغه: «سز نادان خلق، مین‌سزگه بر الله‌دن باشقه
تڭری طاوب بیریم‌منی؟ وحالنكه الله تعالی سزنی بایتاق خلقدن آرتق
قیلدی، مشقت‌دن قوتقاردی، اول‌پوطقه تابنو باطل‌در» دیدی. دخیده
فرعون اوزی‌نك عسكری ایله‌ن هلاك بولغاندن آنلرنك شهرلرنده
قارتلر ایله‌ن بالاچاغا، خاتون قزلرغنه قالغان ایدی. موسی علیه السلام
آنلرغه ایكی‌فرقه (بولك) عسكر یبه‌ردی. برسینه یوقنا اوغلی كالب‌نی
ایكنچیسینه نون اوغلی یوشعنی باش ایتدی. آنلر باردیلر، فرعون‌نك
شهرلرینه كردیلر، مال‌لرینی غنیمت آلوب كوچلری یتكان قدرلی‌سینی
آلوب قایتدیلر، باشقه‌لرینی صاتدیلر.

اللهتعالی موسی علیه‌السلام‌غه مصرده و قتنده، بنی اسرائیل‌نی مصردن آلوب چقسه آگا کتاب بیرر گه وعده قیلوب اول‌کتابده: «نرسه‌لرنی قیلورغه، نرسه‌لردن طییلورغه تییشلی ایکانی آیرماچق کورساتلور» دیگان ایدی. موسی علیه‌السلام آنی بنی اسرائیل‌گه ایتکان ایدی. بنی اسرائیل مصردن چغوب دشمانلری هلاك بولغاچ موسی علیه‌السلامغه: «اللهتعالی طرفندن وعده قیلنغان کتابکنی کیتر!» دیدیلر. موسی علیه‌السلام اللهتعالی‌دن صورادی، اللهتعالی اوتزکون روزه توتارغه بیوردی، اوّل پاکله‌نوب، پاك کییم‌لرکینوب طورسینا طاغینه بارغه همده بنی اسرائیل‌دن یتمش کشی‌نی ایه‌رتوب آلوب بارغه بیوردی. موسی علیه‌السلام ذی‌القعده آیی‌نك اولندن اوتزکون روزه توتدی، (طور) طاغینه کیتدی، آنده کیتکان وقتنده اوزی‌نك اورنینه هارون علیه‌السلام‌نی قالدرب: «مینم اورنمده تور، بنی اسرائیل‌نی توزك قیل!» دیدی. موسی علیه‌السلام طورطاغینه بارغه چقغاچ آغزایسینك خوش کورنمگانلگی سببلی مسواك ایله آغزینی اشقیدی. اللهتعالی آگا وحی قیلدی: «سین بلمی‌سك‌منی؟ روزه توتقان کشی‌نك آغزایسی مینم‌قاشمده جفارایسندن‌ده خوش‌راقدر» دیدی. یاگادن اون‌کون روزه توتارغه بیوردی. موسی علیه‌السلام اول اون‌کوننی توتدی، ذوالحجه آیی‌نك اوّلگی اون‌کونی ایدی، بارسی قرق‌کون بولدی. بنی اسرائیل شول صوگغی اون‌کونده فتنه‌له‌ندیلر، سامری‌نك آزدروی سببلی بوزاو صورتینه تابندیلر. موسی علیه‌السلام قرق‌کون روزه‌نی تمام ایتکاچ اوزی ایله برگه بارغان یتمش کشی گه: «مین طورطاغینه بارام، سزدده مینم آرتمدن بارسز» دیدی. اوزی آشغوبراق آلدن کیتدی، اللهتعالی آگا: «قومگدن آلدن نیك آشغوب کیلدك؟» دیدی. موسی علیه‌السلام: «آنلر یراق قالمادیلر، مینم آرتمدن کیلوب یته‌رلر» مین اوزم سینك رضالغگنی ایسته‌ب آلدن آشغوبراق کیلدم» دیدی. اللهتعالی: «بز سیندن صوك قومگنی فتنه‌له‌ندردك» دیدی. موسی علیه‌السلام‌نك آرتندن یتمش کشی کیلدیلر، موسی علیه‌السلامنی طور طاغنده تابدیلر. موسی علیه‌السلام

الله تعالی گه مناجات ایته باشلاغان ایدی بر آق بولوط کیلوب موسی علیه السلامنی قابلادی، ئه‌لیگی یتمش کشی موسی علیه السلامنی کوردس بولدیلر. موسی علیه السلام الله تعالی ایله سویله‌شدی، الله تعالی‌نك سوزینی ایشتدی وشول وقت طاقطالرغه یاز لغان حالده تورات اسملی کتاب بیرلدی. اول کتابده دین، شریعت هم نصیحت بار ایدی. الله تعالی موسی علیه‌السلامغه: «مونی قوت ایله طوت، قومغا بیور، آنلر ایله عمل قیلسونلر!» دیدی. مناجات تمام بولدی، موسی علیه‌السلام تورات‌نی آلدی‌ده: «یارب! میگا اوزگنی کورگاز، مین سیگا قارار ایدم» دیدی. الله‌تعالی سین مینی حاضر دنیاده کوره آلماس‌سك، شولایده طاغغه قاراء اگر طاغ اورنوندہ توره آلسه مینی کوررسك» دیدی. الله تعالی اوزی‌نك الوغلق نوربنی طاغغه روشان قیلدی، طاغ الله‌نك عظمتینی کوته‌ره آلمادی، تتلدی. موسی علیه‌السلام مونی کورگاچ هوشی کیتوب یغلدی. بر آزدن آینوغاچ: «یارب! مین توبه قیلدم. ایك ئلك اشانوچیلردن‌من» دیدی. تورات طاقطالرینی موسی علیه‌السلام قولینه آلدی، طاغدن آق نورلی بولوط آچیلوب کیتدی. آندن صوك ئه‌لیگی یتمش کشی‌ده موسی علیه‌السلامنی کوردیلر. موسی علیه‌السلام تورانتی آنلرغه اوقوب کورساتدی؛ بنی اسرائیل یانینه قایتورغه چقدیلر. قایتوب یته‌ر وقتده طاوش ایشتدیلر. یتمش‌کشی: «بزلك آولده صوغش باردر» دیدیلر. موسی علیه‌السلام: «یوق اول طاوش صوغش طاوشی توگل، فتنه طاوشی‌در» دیدی. چونکه بنی اسرائیل بوزاو صورتینه تابنغانده جرلی‌لر، بیی‌لر ایدی. موسی علیه السلام مونی بلوب بیك قایغرب آچولانوب قایتدی. آنداغی حال‌لرنی کورگاچ آچووندن توزه آلمای‌قولنداغی کتابنی ییرگه‌قویدی، قویغانده آچوایله قویغانلقدن کتابنك ایکی طاقطاسی صندی. صوگره قومینه: «نی یاوز اش‌قیلغانسز! مینم کیتکانگه اوزاق زمان اوزدیمی، یا ایسه الله تعالی‌دن اوزگزگه قهرکیلسون دیب بولای اشلەدگزمی؟ میگا بولغان وعده‌گز گه خلافلق قیلوب دینگزنی یاخشی صافلی آلماغانسز» دیدی. آنلر: «بز سینك وعده‌گا خلافلق قیلمادق، بلکه قبطی‌لردن آلغان آلتونلرنی اوطقه صالدق،

سامری‌ده شونده صالدی‌ده شول اوطدن بزاو چغارب: «مونه موسی نك‌ده سزنك‌ده تكریكز شوشی» دیب بزگه‌سامری ایتدی، (بز بلوب قیلمادق خطالق ایله‌ن سامری گه ایه‌روب‌كنه قیلدق) دیدیلر. آندن صوك موسی علیه السلام هارون علیه السلام‌نك صاقالندن توتوب تارتدی‌ده: «ای هارون! آنلرنك آزغانن كورب دیماسقه سیكا نی بولدی؟ ئلله سین الله رضاسی ایچون آچولانوده، مشرك‌لر برلن صوغشوده میكا ایه‌رمی‌سكمی یا ایسه دین ایچون غیرت قیلوده میكا خلافلق قیلدكمی؟» دیدی. هارون: «ای آنام‌نك اوغلی! مینم باشمدن‌ده صاقالمدن‌ده‌توتمه، مین آنلرغه وعظ نصیحت قیلدم، آنلر مینی صانلامادیلر، مینی اوتررگه یافنلاشدیلر، مین آنلرنی طاشلاب سیكا كیتسام: «بنی اسرائیل آراسینه نیك آیرلوصالدك!» دیب سینك شلته قیلوگدن قورقدم، شونك ایچون اوزك قایتقانچی وعظ نصیحت‌دن آرتق اش قیلمای صبر ایتدم» دیدی. موسی علیه السلام حضرت هارون‌ده كیمچی‌لك یوق ایكانونی بلگاچ سامری گه: «یه‌سینك اشك نرسه؟» دیدی. سامری: «مین آنلر كورمگان‌نی كوردم، ایلچی‌نك از ندن (۱) اوچلاب توفراق آلدم‌ده اوطده اریگان آلتون كموشكه صالدم. آندن بوزاو بولدی، میكا نفسم شولای یلكندردی» دیدی. موسی علیه السلام سامری گه: «بار كیت! سیكا دنیاتركلگنده عذاب: (میكا تیمه!) دیب ایتوو گدر، قیامتده سیكا قهردر. آنی الله تعالی

---

۱) ایلچی ازندن مراد كم ازی؟ مونده بعض‌لر «سامری جبرائیل علیه‌السلام آطی‌نك آیاق ازینی كوردی» دیلر. بوسوزگه قاراغانده سامری جبرائیل عه‌م‌نك آطی‌نك آیاق ازینی نیچك كوردی، آنده آرتق خاصیت بارایكانون قایدان بلدی؟ بونی بوره‌وشچه‌یو اللامق ممكن‌در: جبرائیل عه‌م كیلگانده یولی سامری قاتندن اوزغان بولور، سامری اوله‌نسز آیاق آطلامی قدر اورنغه اوله‌ن اوسكانون كورر، مونی عجبله‌نوب قاراسه اوله‌ن‌نك آط ازینه اوسكانون آثلارده اوی‌غه‌قالور: «بونیچك كورنمی تورغان آط حاضرگنه كوز آلدمدن كیته‌رده آنك آیاق ازینه اوله‌ن اوسه‌ر» آخرنده «بو جبرائیل فرشته‌نك آطی‌نك آیاق ازی» دیب اویلارده «بوازده تاغنده باشقه تورلی خاصیت‌لر یوق‌میكان؟» دیب آلغان بولور. صوكندن شول توفراقنی ارگان آلتون كموشكه «بوزاو صورتلی بولسون» دیب صالغان بولور. واقعا بو اویلاغانچه توغری كیلوب بوزاو صورتی حاصل بولور.

خلافلق قیلماس یعنی الله تعالی اول قهرنی بیرر، سین دائمچیلق ایلهن تابنغان بوزاولڭنی قاراب کور، آنی بزیاندررمزده دیگرگه صالوب اوچررمز، توزانی‌ده قالماس» دیدی. هم «تڭری آنـدای بولمیدر، تڭری یالغز الله‌تعالی، حقلق ایله عبادت‌قیلنمش ذات یوق‌مگر اول‌غنه‌در؛ آنڭ علمی هر نرسه‌نی صیغدردی» دیدی. سامری شول وقتدن صولڭ هیچ کمگه قاتناشمادی، الله تعالی آگا شوندای عجب آورو بیردی: قاتینه کشی کیلورگه برده یارامادی، اگر برکشی سامری قاتینه کیلوب تیسه هر ایکی‌سینی‌ده بیك‌یمان بیزگدك توتنه‌در ایدی. شول‌سببلی سامری (میڭا تیمه کڭز!) دیب قچقره باشلادی. آخرالامر طاغغه کیتدی، هیچ کم ایله قاتناشه آلمی، سویلاشه آلمی هلاك‌بولدی؛ یاوزلغی‌نڭ جزاسنی تابدی. موسی علیه‌السلام بوزاونی یاندرب کل ایتوب دیگرگه توزانونی اوچرغاچ بنی اسرائیل بوزاونڭ تڭری توگل ایکانون بلدیلر، «بز یالغشقانمز ایـکان» دیب موسی علیه‌السلام‌غه یالندیلر. موسی علیه‌السلام: «سز بوزاوغه تابنوب اوزگز گه ظلم قیلغانسز؛ الله تعالی گه توبه قیلگز، قیلغان گناهگز ایچون عذر ایته‌رگه مینم ایله طور طاغینه یتمش کشی یباررگز» دیدی. هرسبطدن آلتی‌کشی صایلادیلر، یتمش ایکی بولوب ایکیسی آرتوب قالورغه تیمش‌بولدی. مونڭ‌ایچون قچقرشه باشلادیلر: «فلان بارغاچ میده بارام» دیورلر ایدی. موسی علیه‌السلام آنلرغه: «قالغانلر گز بارغانلر ایله ثوابده تیگز بولور» دیدی. شولای دیگاچ نون اوغلی یوشع ایله یوقنا اوغلی کالب قالدیلر. موسی علیه‌السلام یتمش کشی گه پاکله‌نوب روزه توتارغه بیوردی. آنلر ایله طور سیناغه باردی. بونلر برده الله‌تعالی‌نڭ سوزینی ایشتورایدك، بزنبده سویله‌شکه‌ن وقتده اوز یانگده تورغرساڭ ایدی» دیدیلر. موسی علیه‌السلام آنلرنڭ بو سوزلرینی قبول ایتدی. طاغغه کیلوب یتگاچ کوکدن آق بولوط کیلوب قابلادی، شول وقت موسی علیه‌السلام آنلرغه یاقن کیلورگه قوشدی، آنلر کیلگانلر ایدی آق بولوط آنلرنیده قابلادی، آنلر سجده گه باردیلر. الله‌تعالی موسی علیه السلام ایله سویلاشه، «فلان اشنی قیل، فلان‌اشنی قیلما!» دیب بیوره، طبه‌ایدی. بوکشیلر مونی ایشتدیلر،

بولوط کوتەرلدی. آندن صوڭ بونلر: «بز الله تعالی‌نی آیرماچق کورمایینچه سیڭا اشانمیمز» دیگانلر ایدی کوکدن بر طاوش کیلوب همه‌سنده اوتردی، موسی علیه‌السلامغه قایتو رغه ایمده‌ش فالمادی، بوحالنی کورگاچ موسی علیه‌السلام الله تعالی گه: «یارب! سینڭ بیورغان نرسه‌لر گنی ایشتوب قایتوب بنی اسرائیل گه ایتسونلر ایچون بنی اسرائیل‌نڭ یخشی‌لر ینی صایلاب آلوب کیلدم، ایندی آنلرنی هلاك قیلوب بتردڭ، مین یالغزم‌غنه بنی اسرائیل گه نیچك ایتوب فایتیم، آنلر مینم سوزیمه اشانماسلر» دیب دعا قیلا باشلادی.

الله‌تعالی دعاسینی قبول ایدب یتمش کشی‌نی برەم، برەم ترگزه‌باشلادی، ترلگانلری ترله باشلاغانلرینی قاراب تورەلر ایدی. موسی علیه‌السلام بنی اسرائیل‌نڭ بوزاوغه تابنغانلری ایچون الله تعالی‌دن یارلقاوینی صورادی. الله تعالی «بوزاوغه تابنغانلر اوزلرینی اوترماینچه توبه‌لری قبول ایتلماس» دیدی. موسی علیه‌السلام یتمش کشی‌ایله قایتدی، «بوزاوغه تابنغان کشی‌لرنی تابنماغان کشی‌لر اوترسونلر» دیدی، طاڭ بولغاچ هر قبیله اوز آلدینه بر اورنغه جیولدیلر، هارون علیه السلام: «اوزینه ایه‌رب بوزاوغه تابنماغان اون ایکی ملڭ کشی‌نی آلوب کیلدی، هر قایوسی قلچ‌لرینی توتقانلر، گناهلی بولغانلرنی اوترگه حاضرلنوب تورالر. شوندن صوڭ گناهلی بولوب توبه قیلغانلر: «مونه‌بو قرداش لرگز قلچ‌لرینی توتوب کیلگانلر، هیچ‌برگز اوزینی اوترگه کیلگان کشی گه قارشی‌لق قیلما گز، قولگزنی صوزما گز، باشگزنی چیتکه‌تابا تارتما گز» دیدیلر. هارون علیه السلام‌غه ایه‌رب بوزاوغه عبادت قیلماغانلر اوتره‌باشلادیلر، آنلر قلچ ایله چابوب اوتره‌لر: کیره‌ك آتاسی کیره‌ك توغانی بولسون هیچ قایوسینه رحیم شفقت ایدمم دیب قالدرغه یوق ایدی. شول وقتده موسی ایله هارون علیهما السلام دعاقیلوب: «یارب! قالغانلرینی کیچ، قالغانلرینی کیچ!» دیب تورەلر ایدی. کیچ وقتی ایرشکانچی اوترو چیلر اوتردیلر، موسی ایله هارون علیهما السلام دعاقیلدیلر. کیچ بولغاچ الله‌تعالی دعالرینی قبول ایتدی: «ایندی اوترودن توقتاسونلر، اولگانلرنڭ گناهسینی کیچدم، سلامت قالغانلرینڭ توبه‌لرینی قبول ایتدم» دیدی اوترلگانلرنی صانادیلر، بارسی یتمش ملڭ کشی ایدی.

بنی اسرائیل‌ده تابلغان اولك قصه‌سی.

بنی اسرائیل‌ده بر بای قارط بولوب أوزی‌نك اوغل قزلری بولماسه‌ده آتاسی ایله بر توغان قرداشی‌نك اوغللری یار ایدی. بو قرداشی‌نك اوغللری مالینه قزغوب بو قارطنی اوتردیلرده شهرنك قابقاسی یانینه ایتوب طاشلادیلر. بنی اسرائیل نی‌قدر از له‌سه‌لرده مونك اوترگان کشی‌سینی تابا آلمادیلر، موسی علیه السلام‌غه بارب ایتدیلر. موسی علیه السلام الله تعالی گه دعا قیلوب: «اوتروچی کم ایکانون بلدرسالك ایدی!» دیب صورادی. الله تعالی صغر بوغازلرغه بیوردی. موسی علیه السلام بنی اسرائیل گه: «الله تعالی صغر بوغازلرغه بیورەدر» دیدی. بنی اسرائیل: «بزنی مسخره ایته‌سکمی؟ کشی اوترگان کشینی صغر صویوب قایدان تابارغه کیره‌ك» دیدیلر. موسی علیه السلام «مین نادانلردن بولوغه الله تعالی گه صغنامن، مسخره ایتو نادانلر اشیدر» دیدی. بنی اسرائیل: «سین ربکّه دعا قیل، نیندین صغرنی بوغازلامق کیره‌ك: یاش صغرمی، قارط صغرمی؟» دیدیلر. موسی علیه السلام «یاشده توگل قارطده توگل، اورتاچه بولسون» دیدی. ینه «نی‌توسلی صغر بولسون؟» دیب صورادیلر. موسی علیه السلام الله تعالی «آگا قاراغان کشی‌نی شادلاندررلق آچق‌صاری توسلی بولسون، دیب ایته‌در» دیدی. تاغن صورادیلر: «نیندین صغر- اش اشلی تورغان صغرمی، باشقه تورلی صغرمی؟ بز انشأ الله توغریلقغه کونلورمز» دیدیلر. موسی علیه السلام الله تعالی: «اول صغر ایگن ایگو خورلغینه کرمگان، صو طاشورغه جیگلمگان، ایکنچی تورلی توس برده قاطشماغان صاف صاری توسلی صغر بولسون دیب ایته‌در» دیدی. بنی اسرائیل: «حاضر حق‌لق ایله‌ن کیلدك» دیب چاق بوغازلادیلر.

بو صغر طوغریسنده روایت قیلنادر: بنی اسرائیل‌ده بر یخشی قارط بار و آناك یاش اوغلی‌ده بار ایدی. قارط عمری‌نك آخرینه ایرشکاچ بر بوزاوغه مالك بولدی. شول بوزاونی قرغه چغاردیده: «یارب! بو بوزاونی اوغلم اوسکانچی سیکا امانت قویدم» دیب یبه‌ردی. قارطنك اوغلی اوسدی، بوزاوده آچیق صاری توسده صغر بولوب

یتدی. نه‌ق شول وقتده بنی اسرائیل‌ده صغر ازلی‌لر ایدی. یتیم بالا بنی اسرائیل‌نك آچیق صاری توسلی صغرنی آلورغه ازله‌گان‌لرینی ایشتدی، آناسینه قایتوب سویله‌دی، آناسی: «اوغلم! آتاك سلامت وقتنده سینك ایچون دیب بر بوزاونی صحراغه یبه‌روب الله تعالی‌گه امانت قویغان ایدی، شونی آلوب قایتوب صات» دیدی. بالا اوزی ایدگز کشی‌نك بالاسی همده آناسینه ایدگوللك قیلوچی ایدی. صحراغه باردی، بوزاونی کوردی، صغر بولوب یتکان ایدی اول وقتده آندای صغرنك بهاسی اوچ آلتون ایدی. الله تعالی بونلرغه رحمت قیلوب: «صغرنك بهاسی اوزی‌نك تیری‌سی طولی آلتون بولور» دیب آناسینك کوکلینه صالدی. یتیم صغرنی بازارغه ایتوب تیریسی طولی آلتون‌غه صاتدی.

بنی اسرائیل صغرنی آلوب بوغازلادیلر، صغرنك تلینی کیسوب آلدیلر، شونك ایله‌ن اوترلمش کشی‌گه صوقدیلر، اولك ترلدی، «سینی کم اوتردی؟» دیب صورادیلر، اوللك مینی آتام ایله بر توغمه‌نك اوغللری اوتردی» دیدی‌ده‌یا گادن وفات بولدی. شونك ایله اوتروچیلر معلوم بولدی. اوترگان کشی‌لر قصاصاً اوترلدیلر. رسول الله‌دن کوچرلدی: «اگر ده بنی اسرائیل، صغر بوغازلا گز! دیگاچده بر صغرنی توتوب بوغازلاسه‌لر نیندای گنه صغر بولسه‌ده یاراغان بولور ایدی، لکن آنلر نچکارتدیلر. شونك ایچون الله تعالی اوزلرینه‌ده نچکارتدی» دیمشدر.

جبارین ایله صوغشی.

الله تعالی موسی علیه السلام‌غه مصردن چقغاچ: «شام‌یرنده تورغز رمن» دیب وعده قیلغان ایدی. بنی اسرائیل دیگزدن سلامت چغوب فرعون هلاك بولغاچ موسی علیه السلام بنی اسرائیل‌گه شام یرنی صوغشوب آلورغه یوردی، بنی اسرائیل: «ئلك بز شمچی‌لر یه‌رب آنلرنك حاللرینی بلورگه تیش» دیدیلر. اون ایکی سبطنك هر برسندن برر کشی یه‌ردیلر. شمچی‌لر بارب کوردیلر، که دشمانلری بیك قونلی، ایری گاوده‌لی‌لر. بونلر ئلك کیگاش ایتوب: «بز بو دشمانمزنك حال احوالن قایتوب بنی اسرائیل‌گه سویله‌سالك آنلر قارشیلق قیلورلر،

صوغشقه بارماسلر، بز باری موسی ایله هارون علیهما السلام حضرتلرینه گنه درست حالنی سویله‌ب بنی اسرائیل گه ایتمه‌سکه کیره‌ك» دیدیلر. قایتقاچ کوبسی بنی اسرائیلنی «آنلر ایله صوغشو فایده اول، آنلر بیك قوتلی» دیب صوغشقه بارماسقه باشلاب اوزلری قوترتدیلر. آرالرندن باری یوشع ایله کالب اسملی ایکیسی گنه سوزلرنده توردیلر. بنی اسرائیل اسیر بولوب قبطی‌لر قول آستونده یاشا گان غیرتسز خلق بولغانلغندن قوترتوچیلرنك سوزینه ایبه‌ردیلر، صوغشقه بارودن باش تارتدیلر؛ آخرنده موسی علیه السلامغه: «آنده بیك قوتلی تکبر خلق بار، بز آنلر ایاه صوغشا آلمیمز. سین اوزك ربك ایله‌ن بارده صوغش، بز مونده اوطرب تورامز» دیدیلر. موسی علیه السلام‌نك موگا بیك کیفی کیتدی، الله تبارك وتعالی حضرتلرینه مناجات قیلدی: «یارب! مین اوزم‌ایله قرداشم هارون‌دن باشقه‌سینه خواجه بولا آلمیمن، یاوز کشیلر ایله بزنـك آرامزنی آیر» دیب دعا قیلدی. الله تعالی: «آلای بولسه ایندی قرق یل شام ییرینه کره آلماسلر، فرده آبتراب آداشوب یورلر» دیدی. موسی علیه السلام دعاقیلغانینه اوکنه باشلاغان ایـدی، الله تعالی، موسی علیه السلامغه: «یاوز قوم ایچون قایغرما، (یعنی آنلرغه تیشلی‌سی شولدر، دیدی).

بنی اسرائیل کیری مصرغه قایتمق بولوب بورولدیلار، ایرته‌دن کیچکه‌قدر بریرگه بارب قونارلر ایدی، ایرته گیسون قاراسه‌لر هنوز ئلکی اورنلرنده بولورلرایدی، برده آلغه تابا بارا آلمایلر ایدی. (تیه) صحراسی دیگانلری اوشبو ییردر. اول‌صحراده آشارغه ایچه‌رگه صودن آزفدن هیچ نرسه یوق ایدی. بنی اسرائیل آچقدیلر. موسی علیه السلام قانینه کیلوب «آشارغه آزقمز بتدی» دیدیلر، آزق صوراب دعا قیلوینی اوتندیلر. موسی علیه السلام دعا قیلدی، الله تعالی‌دن آزق صورادی، الله‌تعالی کوکدن (مَن ایله سَلْوی) ایندردی. من ایله سلوی‌نی بعض‌لر «شیکرلی‌کومه‌چ ایله بدبلدق قوشی» دیدیلر. بتون بنی‌اسرائیل گه یته‌رلك من ایله سلوی کوکدان هر کوننی ایکار، بنی اسرائیل شونلك ایله طوغایور ایدی. بنی‌اسرائیل صوصادیلر، ایچه‌رگه صو صورادیلر،

الله تعالی موسی علیه السلامغه: «طایاغلڭ ایله بر طاشقه صوق!» دیدی. طاش دورت یاقلی ایدی، موسی علیه السلام طایاغی ایله صوقدی، طاشدن هر یاغدن اوچر چیشمه، اون ایکی سبطغه اون ایکی چیشمه آقدی. شوندن صو اچوب قاندیلر، هر سبط اوزینه تیشلی چیشمه‌نی بلورلر ایدی. موسی علیه السلام صو کیرمك بولسه‌ده طاشقه طایاغی ایله صوغا، صونی توقتاسی بولسه‌ده طایاغی ایله صوغا ایدی.

قارون قصه‌سی.

قارون، موسی علیه السلامنڭ آتاسی ایله بر توغانڭ اوغلی اولوب ئللك موسی علیه السلامغه ایمان کیترب ایه‌رگان ایدی. بنی اسرائیل آراسنده بیك عالملردن بولوب عبادة‌چان ایدی. صوگندن منافق لاندی، مرتد بولوب آخرنده ایمانسز حالنچه کیتدی (العیاذ بالله).

قارونڭ بایوی حقنده روایت کوبدر: بعض‌لر «یوسف علیه السلامنڭ خزینه‌سینی تابدی» دیلر، بعض‌لر «کیمیا علمنی موسی علیه السلامدن اوگرنوب آلتون یاصی ایدی، شول کیمیا علمی ایله بایدی» دیلر، درسترهك بولغان سوز شولدر، که قارون صاتو آلوغه بیك اوصطا هم طرش بولوب چغشنی بیك چامالاب توتا بلگاندن هم کسبنڭ جاین آلغانلقدن بایغان ایدی، قارونڭ بایلغی چیکسز ایدی، آنڭ خزینه آچقچلرنغه کوته‌روب یوروگه نیچه قوتلی کشی‌لرگه آغر بولا ایدی، بعضلر آنڭ آچقچلری فرق قاچر یوگی ایدی دیدیلر. نیدر دنیا مالی بار، بارچه‌سنده جیدی، ایو ایشکلرینی آلتوندن اشله‌تدی. قارونڭ بوزقلق قیلا باشلاوی شوندان بولدی: قارون یوررگه چقغانده آلتون ایه‌رلی آطقه آطلانوب اوڭ یاغنده مڭ قل، صول یاغنده آلتی یوز کنیزهك همه‌سی آلتون کموش ایله‌ن زینت‌له‌نگانلر، یفه‌ك آطلاس کییم‌لردن کییمگانلر، خلق آراسنده یالت یولت ایتوب یوری‌لر ایدی. قارون تکبرله‌نوب هر وقت شول ره‌وشچه کشی کورب قزقسونلر دیب یوری باشلادی، نادان کشی‌لر موکار فاراب «آ! قارون کیله، نیچك شه‌ب، بزگه‌ده قارون بایلغی بولساچی» دیب

ایته‌لر ایدی. اما عقللی، هدایتلی، علم اهل‌لری آنلرغه: «نی اوکنچ سزگه! ماقتانوغ، بوزلوغه سبب بولغان فائده‌سز قوری دنیا مالنه قزغاسز وحالنکه الله تعالی‌نك ثوابی موندان آرتغراق بیت» دیب ایته‌لر ایدی. قارون، بر وقت موسی علیه‌السلامغه کیلوب: «سین اوزگا پیغمبرلك، هارون‌غه قربان بوغازلاو اورنی بیردك، میگا برسی‌ده یوق. مین موگا نیچك صبر ایتیم» دیدی. موسی علیه‌السلام: «آنی الله تعالی شولای قیلدی» دیدی. قارون: «آیرماچق دلیل کورگازمه‌سانك سوزگا اشانمیم» دیدی. موسی علیه السلام بنی اسرائیل‌نك الوغلرینی جیدی‌ده «همه گز طایاقلر کزنی کیترگز!» دیدی طایاق‌لرینی کیتردیلر. موسی علیه السلام آنلرنك طایاق‌لرینی جیوب آلدیده همه‌سی‌نك طایاغینه اوزلری‌نك اسم‌لرینی یازدی، آندن صوك اوزی‌نك عبادة قیلاتورغان قبّه‌سینه قویدی، بارسی‌ده طایاقلرینی صاقلاب کیچ اوزدردیلر. طاك بولغانده کوردیلر، که هارون علیه‌السلام‌نك طایاغی یه‌م یاشل بولوب یافراق یاردی، باشقه‌لرنك طایاغی اوّل‌گیچه قالدی. موسی علیه السلام قارون‌گه «کوردگزمی؟ هارون‌نك طایاغی نیشله‌دی، مونی مین اشله‌دمی، الله تعالی اشلادیمی؟» دیدی. قارون: «مونك سحردن آرتق عجبلنه تورغان‌یری‌یوق» دیدی. قارون اوزی‌نك ایبده‌شلری‌ایله موسی علیه‌السلامدن آیرالدی. موسی علیه‌السلام قارون‌غه هنوز مداره قیلا ایدی، «بلکه یخشی لانوب توبه گه کیلور» دیب آنی بتونلای اوزی‌نك ایه‌رچن‌لرندن چغارب طاشلامی ایدی، قارون آنك برده قدرینی بلمی هنوز موسی علیه‌السلام‌نی ره‌نجته ایدی، نی گنه قیلسه‌ده موسی علیه‌السلامغه دشمانلقنی آرتدره ایدی. آخرنده قارون بر یورط صالدردی، ایشك‌لرینی آلتوندن اشله‌توب استینالرینی آلتون طاقطا ایله زینت‌له‌دی بنی اسرائیل‌دن قارونغه یولداش بولغانلری شول یورطقه کیله‌لر ایدی. قارون آنلرنی آشاته، ایچرته؛ آنلر سویلاشه‌لر، کولوشه‌لر ایدی. قارون بنی اسرائیل آراسنده موسی علیه‌السلام ایله هارون علیه السلام‌دن قالا ایلك عالم‌لری ایدی. شولای بولسه‌ده بر بوزقلقنی آلغاچ، آزغنلقغه باصقاچ اوزی‌نك ایبده‌شلرینی هنوز قوتورته آزدرا ایدی.

الله تعالی بنی اسرائیل گه زکات فرض قیلدی، موسی علیه السلام زکات بیرر گه قوشدی. قارون هرمك آلتونغه بر آلتون، وهرمك نرسه‌دن بر نرسه بیرر گه کیلشدی. قارون یورطینه قایتوب حسابلاب قارادی قاروندن بیك‌کوب زکات چغاچاق بولدی. اول آنی بیرمه‌سکه اویلادی، آنك اوستینه بنی اسرائیل‌نی اوز یورطینه جیوب: «ایندی سز موسی نی قوشسه شونی اشله‌ب توراسز، شول سببلی موسی تله‌سه‌نی قیلا، حاضر مالکزنی‌ده آلا باشلادی، موکّار برچاره تابو تییش ایدی» دیب قوتورتدی. ایبده‌شلری: «سین بزنك الوغمز، نی قوشساك شونی اشله‌رمز» دیدیلر. قارون: «فلان زناچی‌خاتون‌نی چاقرب آقچه بیررگه کیره‌ك، اول خاتون خاق جییلغان وقتده: «موسی مینم ایله زنا قیلدی» دیب ایتسون، آندن صوك سزنك مالکزنی صوری آلماس» دیدی. ایبده‌شلری موکّار کوندیلر، قارون بر زناچی خاتون‌نی چاقرب ملك آلتون، ملك کموش بیردیده «مینم خاتونلرم برله برگه تورر سك، سین باری بنی اسرائیل جییلوب یتکاچ خلق آراسینه چغوب «موسی مینم ایله زنا قیلدی دیب‌کنه‌ایت!» دیدی خاتون «یارار ایتورمن» دیب وعده قیلدی. طاك بولدی. قارون بنی اسرائیل‌نی جیدی، آندن صوك موسی علیه السلام‌غه بارب: «بنی اسرائیل سینی کوتوب توره‌لر، چغوب آنلرغه وعظ نصیحت ایتوب قیلاسی اشلرگه قوشارسك، طییلورغه تییشلی اشلردن طیارسك» دیدی. موسی علیه السلام چقدی: خلق بیك کوب جییلغان، موسی علیه السلام آنلرغه وعظ نصیحت ایته باشلادی: «بر کشی اوغریلق قیلسه قولن کیسه‌رمز، خاتون‌سز کشی زنا قیلسه یوز قامچی اوررمز، خاتولی کشی زنا قیلسه آنی اولگانچی طاش ایاه آطارمز» دیدی. قارون لعین: «سین بولسا کده شولای حکم ایتلورمی؟» دیدی. موسی علیه السلام «مین بولسامده حکم شولای بولور، اوزگارماس» دیدی. قارون: «بنی اسرائیل سینی فلانه خاتون ایله زنا قیلغان دیب ایته‌لر ئلی» دیدی. موسی علیه السلام «چاقرکز اول خاتوننی» دیدی. چاقردیلر، خاتون کیلدی، موسی علیه‌السلام خاتونغه: «بنی اسرائیل گه اوتوب کیته‌رگه دیکزنی آچقان همده تورانتی ایندرگان الله‌تعالی ایله آنط

ایتوب صوریم توغری ایتورسك!» دیدی الله تعالی خاتونغه توفیق بیردی، کوکلندن خانون: «الله‌نك پیغمبرینی رنجتودن توبه قیلو میکا آرتغراقدر. مین توبه‌قیلیم ئلی» دیب اویلاب: «مین توغری ایته‌من، قارون میکا فلان قدر آلتون کموش بیرب سین: «موسی پیغمبر مینم ایله‌ن زنا قیلدی دیب ایتورسك» دیب کشی آراسنده خوارلقغه توشرر گه قوشدی. الله صافلاسون موسی علیه‌السلام آندای اش قیلو قایده؟ موسی علیه السلام‌ده ناچار دیب ایتورلك هیچ بر اش کورگانم بلگانم یوقدر» دیدی. موسی علیه السلام یغلی یغلی الله تبارك وتعالی حضرتلرینه سجده قیلدی: «یارب! مین‌سینك پیغمبرك بولسام مینم‌ایچون آچولان» دیدی، الله تعالی موسی علیه السلامغه «بیرنی سینك سوزگا اطاعتلی قیلدم، نی‌تله‌سك شونی بیرگه بیورا!» دیدی. موسی علیه‌السلام: «ای بنی اسرائیل! الله‌تعالی مینی، فرعون گه یبه‌رگان شیکللی قارون‌غه‌ده یبه‌ردی، قارون یاغنده بولغان کشی قارون یاغنده قالسون، میکا ایمان کیترب ایبه‌رگان کشی قارون یانندن آیرلسون!» دیدی. قارون یانده‌باری‌ایکی (بعض‌لرسوزنچه‌یتمش)کنه‌کشی‌قالدی. موسی‌علیه‌السلام بیرگه بیوردی: «ای‌بیر! بونلرنی توت» دیدی. بیر آنلرنی تزلرینه قدر توتدی. «ای‌بیر توت! بونلرنی» دیدی. بیر بیللرینه قدری توتدی. قارونلر اوزلری‌نك هلاك بولاچاقلرینی بلدیلر، موسی علیه‌السلامغه یالنه باشلادیلر، «قرداشللك حقینه کیچ!» دیدیلر. موسی علیه‌السلام‌نك آچوی بیك چقغان ایدی، «ای بیر! توت آنلرنی» دیدی. بونلر موین‌لرینه قدری باتدیلر، ینه «ای بیر! توت بونلرنی» دیگان ایدی تمام باطدیلر. شول ره‌وشچه قارون اوزی‌نك ایده‌شلری ایله‌ن برگه بیرگه باطوب هلاك بولدیلر.

الله تعالی موسی علیه‌السلام‌غه: «قارون سیندن نیچه کره امان اوسته‌دی، سین امان بیرمدك. اگر میندن یاردم صوراسه برگنه طابقر صوراسه‌ده یاردم بیرگان بولور ایدم» دیدی. موسی علیه‌السلام «مین اویلاب توردم: برگنه طابقر سینك اسمك‌نی ذکر ایتسه مین آکا امان بیره ایدم، لکن هیچ بر ذکر ایتمدی. شوکا کوره مینده امان بیرمدم»

دیدی. الله تعالی: «اگر اول مینی خاطرنـده توتوب ذکر ایتسه مین آ ڭا سینی ایرکلی قیلماس ایدم» دیدی. بنی اسرائیل ینه شاولاشدیلر: «موسی علیه السلام فارون نڭ مال، یورطهم پیرلرینی آلورایچون آنی پیرگه یوطدردی» دیب سویلهندیلر. موسی علیه السلام دعـا قیلدی، فارون نڭ یورطی، پیری، مالللرینی یارسنی ده پیریوطدی، آندن صوڭ فارون مالینه فرقغان کشی لر خطاالرینی آڭلادیلرده: «های، خطا قیلدق. الله تعالی تله گان بنده سینه رزق بیره، یخشی ئلی الله تعالی بزگه ایمان بیردی. اگر بزده فارون کبی بولساق یا قارون یاغنده قالساق بزنیده پیر یوطوب خراب ایتکان بولور ایدی بیت» دیدیلر.

موسی علیه السلامنڭ حضر علیه السلامغه یولقوی

موسی علیه السلام حضر علیه السلام ایله یولقدی. بـو یولقونڭ سببنده تورلی سوزلر ذکر قیلنسه ده کوڭلگه اوخشاولیراغی اوشبودر:

موسی علیه السلام الله تعالی دن: «یارب! فایسی قللڭ سیڭا سیوکلیراك؟» دیب صورادی. الله تعالی: «مینی ذکرایتهر، اونوطماس. شول کشی میڭا سیوکلیدر» دیدی. موسی علیه السلام: «یـا رب! فایسی قللڭ آرتغراق حکم ایتوچیدر؟» دیـدی. الله تعالی: «حقلق ایله حکم ایتوب نفسینه ایهرمگان کشی» دیدی. موسی علیه السلام ینه: «یـا رب! فایسی قللڭ عالمرهك؟» دیدی. الله تعالی: «اوزیناڭ بلگان علمینه تاغین کشی دن اوگرهنوب علمن آرتدررغه طریشرده «نی گنه علم بولسهده یا مینی توغریلقغه کوندرب فائده بیرر یـا ناچارلقدن یراقلاشدرب فائده ایتهر» دیب امید ایتهر» دیدی.

موسی علیه السلام: «یارب! میندہ اوزمنڭ بلگان علمیمه اوگرهنوب علم قوشار ایدم، میندن آرتغراق عالم قایده بار؟» دیدی.

الله تعالی: «مینم قولم حضر سیندن آرتغراق عالمدر» دیدی.

موسی علیه السلام: «مین آنی قایدان تابارمن؟» دیدی.

الله تعالی: «دیڭز قریه ده، طاش قاتنده تابارسڭ» دیدی.

موسی علیه السلام: «آنی نی رهوشچه تابارمن؟» دیب صورادی.

الله تعالی: «سفر قاپچغقا کیبکان توزلی بـالق صال، شول بالقنی قایده یوغالتسك اول عالم شوندہ بولور» دیدی.

موسی علیه السلام اوزی‌نك شاگردی یوشع علیه السلامغه: «میکا ایکی دیکزنك قوشلغان یریده بارمق لازم، آزق حاضرله، یاباراب یتهرمز یاکوب زمانتی اوزدررمز» دیدی. یوشع علیه السلام ایله ایکسی برگه کیتدیلر، موسی علیه السلام یوشع علیه السلامغه: «بـالق یوغالغان وقتنی میکا ایت» دیدی. بـارا تورغاچ بر طاشقه یتدیلر، موسی علیه السلام آنده یوقیغه یاطدی. یوشع علیه السلام حضرت موسی یوفلاغان وقتده طهارت آلا ایدی، بالقنی‌ده بوزلماسون دیب قاپچقدن چغارب طاشقه جیللهرگه قویغان ایدی. طهارت آلغانده بر طامچی صوی بالقغه چه‌چره‌گان ایدی بالق ترلدی‌ده صوغا سیکرب توشدی، لکن باشقه بالقلر کبی صودن یوزب کیتمه‌دی، بلکه صوده تیشك بولوب بالق شول تیشك‌دن کرب کیتدی. یوشع علیه السلام موگا بیك عجب لندی، لکن موسی علیه السلام یوقی‌سندن اویانغاچ بالق قصه‌سینی سویله‌رگه اونوطدی. اورنلرندن قوزغالوب ایکیسی ینه کیتدیلر، آردیلر، طامافلری آچدی. موسی علیه السلام یوشع علیه السلامغه: «قایده بالقنی کیترئلی، بو سفر مزده مشقت‌که اوچرادق، بیك آردق» دیدی. یوشع علیه السلام: «ای، آنی مین سیکا ایتورگه اونوطقانمن، بز طاشقه کیلوب تورغان ایدك بیت، بالق شونده ترلوب دیکزگه توشوب عجب تورلی یول توتوب کیتدی: آنی میکا باری شیطانغنه اونوطدردی» دیدی. موسی علیه السلام: «بزنك ازله‌گان اورنه‌ز شول ایـدی» دیـدی. ایکی‌سی برگه‌لب ازلرینی تیکشره تیکشره کیری کیتدیلر. طاش‌فاتنه بارب یتدیلر، دیکز آچلوب یوررگه یول آچلغانن، بالق‌نك صو ایچنده تورغانن کوردیلر. بالق موسی علیه السلامنی کورگاچ یوری باشلادی. موسی علیه السلام بالق آرتندن کیتدی، آنك آرتندن حضرت یوشعده کیتدی، بالق بارغان صاین دیکزده یول آچلا بارا ایدی. بارا تورغاچ دیکز اورطه‌سنده بر آطاغه بارب یتدیلر. حضر علیه السلام اول آطاده نماز اوقی ایـدی، نمازنی تمام قیلغانچی کوتوب توردیلرده نمازن اوقوب بتر گاچ موسی علیه السلام آنك فاتنه باردی:

«الله‌نك سلامی سزگه بولسون، ای الله‌نك ایدگو قلی حضر!» دیدی. حضر علیه‌السلام: «الله‌نك سلامی سینك اوزگا بولسون، ای الله‌نك پیغمبری موسی!» دیب سلام قایتاردی. موسی علیه السلام: «مینم پیغمبر ایکانمنی سیگا کم بلدردی؟» دیدی. حضر علیه‌السلام: «مینی سیگا بلدرگان الله تعالی سینی‌ده میگا بلدردی» دیدی. آندن صوك موسی علیه السلام: «مین سیگا ایه‌رگه بولور میکان؟ سزگه الله‌تعالی بیرگان علمدن بر آز اوگره‌نورایدم» دیدی. حضر علیه‌السلام: «سین مینم‌ایله صبرایته‌رگه کوچك یتمه‌س، اوزك نوگه‌ره‌کله‌ب بلمگان‌نرسه‌گه نیچك‌صبر ایته‌رسك!» دیدی. دخیده «سین شوندای‌علمده، آنی الله تعالی سیگا اوگره‌تدی، آنی مین بلمیم. مین شوندای علمده آنی میگا الله‌تعالی اوگره‌تدی، آنی سین بلمیسك» دیب اوسته‌ب قویدی. موسی علیه السلام: «انشأالله مینی صبر قیلوچی‌لردن تابارسك، سیگا بر اشده‌ده قارشی‌لق قیلمام» دیدی، حضر علیه‌السلام: «سین میگا ایه‌رسه‌ك، مین اوزم سببلرینی سویله‌ب بیرگانگه قدر صبر قیلورسك (میگا به‌یله‌نماس‌سك) دیدی. موسی‌علیه السلام قبول ایتوب ایکسی برگه‌له‌ب کیتدیلر، دیگز قریینمدن کویمه ازله‌ب بارالر ایدی، بارا تورغاچ بر کویمه توغری کیلدی، اول کویمه‌گه اوطردیلر. حضرعلیهٔ السلام بالطا آلدیده کویمه‌نك صوکررلك یرندان بر ایکی طاقتاسون آلوب تیشدی، موسی علیه السلام: «آنی اوطرغان کشی‌لر صوغا باطسون دیب تیشه‌سگمی؟ بیك ناچار اش قیلدك» دیدی. حضر علیه‌السلام: «سین مینم‌ایله‌ن صبر قیلا آلماس‌سك دیب ایتمادممی (ایتدم بیت) دیدی، موسی علیه‌السلام «اونوتقان نرسه‌ایله مینی توتقون ایتمه! دخیده مینم‌اشمنی آورلقغه یوکله‌مه!» دیدی. کیتدیلر، بارا تورغاچ اوینی تورغان بالالرغه یتوب آنلرنی بر آز قاراب توردیلر. بالالر بر آز اویناغاچ تارالوب کیتدیلر، آرالرنده بر یخشی کییملی چیبه‌رگنه بالا قالغان ایدی حضر علیه‌السلام توردیده آنی‌اوتردی. موسی علیه‌السلام مونی کورگاچ «پاك‌بولغان نفسنی هیچ‌بر اوترو واجب بولمی تورب اوتردگمی؟ هیچ کوگل صیدرماغان اشنی قیلدك» دیدی حضر علیه السلام «مینم ایله‌ن صبر قیلا آلماس‌سك دیب ایتدم بیت!»

دیدی. موسی علیه السلام: «موندان آری‌ده بـر نرسه‌نی صور اسام میکا یولداش بولماس‌سك، ایندی مینم طرفمدن عذر یتشدی» دیدی. ینه کیتدیلر، بر آول خلقینه بارب ییتدیلر، آنلردن طعام صوردیلر، لکن آول خلقی آنلرنی قوناق ایتودن باش تارتدیلر. آولدن چغوب بارشلی بریغلورغه (آوارغه) یتکان قویما کوردیلر، حضر علیه السلام آنی توزه‌تدی. موسی علیه السلام: «اگر تله‌سك موکا حق صورار ایدك» دیدی. حضر علیه السلام «ایکی آرامزده آیرلمق شوشی بولور ایندی، مونه سین صبر قیلا آلمغانلرنك سرلرینی سویله‌ب بیریم مین سیکا:

اوّل کویمه‌گه اوطرغاچده مین کویمه‌نی تیشدم، چونکه اول کویمه‌دن آلده بر پادشاه بـار ایدی، عیب‌سز کویمه کورسه آنی طالاب آلادر ایدی، مین شول پادشاه‌طالاماسون دیب عیب‌لی ایتدم. شول عیب آرقاسنده کویمه اوزی‌نك خواجه‌لرنده قالدی، آنلك خواجه‌لری مسکینلر اولوب صو اوستنده شول کویمه برله کسب ایتوب طاماق طویدره‌لر ایدی. دخیده بر اوغلان‌نی اوتردم، چونکه اول اوغل اوسوب یتسه کافر بولاچق ایدی، آتا آنالری مؤمن هم یخشی‌لر اولوب بالالرینی بیك پاراته‌لر، اوسوب یتسه آتا آناسنی‌ده کافر ایتوی یراق توگل ایدی، بالاده صبی وفتنده اولوب کفردن پاك کیتدی، آتـا آناسی‌ده کفر یاوزلغندن قوتولدیلر. آندن صوك مین آوا باشلاغان قویمانی توز ایتوب قویدم، چونکه اول قویما ایکی یتیم بالانقی اولوب قویمانك آستنده آنلرغه دیب کوملگان مال بار ایدی، اگر قویمانوزه‌تلمی فالسه واتلوب آستنداغی خزینه‌سینی آول خلقی آلاچقلر ایدی، مین آنی بالالر اوزلری اوسوب یتکانچی مالالری قویمانك آستنده سلامت تورسون ایچون قویمانی توزه‌توب قویدم، بالالر اوسوب یتسه‌لر آستنداغی مالنی اوزلری آلورلر، مین آنی اوزلـگمدن قیلمادم الله تعالی نك بیورغی ایله اشله‌دم. مونـه سین صبر قیلا آلماغان اشلرنك تأویلی شوشیدر» دیب ایتدیده موسی علیه السلام‌نك کوزندن یوغالدی.

هارون و موسی علیهما السلام وفاتلری

بنی اسرائیل اوتز یل (تیه) صحراسنده یورگانده موسی علیه السلام ایله هارون علیه السلام‌ده بنی اسرائیل ایله برگه ایدی، اوتز یل تولغانده هارون علیه السلام، اوتز اوچ یل تمامنده موسی علیه السلام آخرت یورطینه سفر قیلدیلر. بر کون موسی علیه السلام گه: «فلان کونده قرداشك هارون دنیادن کوچه‌چکدر، شول کونی هارون‌نی خلق آراسندن چغارر سك» دیب برطاوش کیلدی. موسی علیه السلام شول کونی اویلاب تورب فایچان شول کون بولدی هارون علیه السلامغه: «ایده بر آز چغوب آولاقده عبادت‌قیلوب‌فاریق» دیدی. چغوب کیتدیلر. باراتورغاچ هارون علیه السلام بر یافراقلی آغاچ کوردی، اول آغاچ‌نك کوله گه‌سنده بر تخت بولوب اوستینه یخشی توشه‌کلر جه‌یلگان، هارون علیه السلام «بو تخت کمنکی ایکان؟» دیب صورادی. موسی علیه السلام: «خدا بلور، کمنکی در.» دیدی. هارون علیه السلام: «شول تخت که‌منوب آزراق یوفلار ایدم، ایه‌سی کیلوب آچولانماس میکان؟» دیدی موسی علیه السلام «یاری یوفلا ضرر یوق» دیدی. هارون علیه السلام تخت اوستینه منوب یاتقان ایدی اولم‌فرشته‌سی کیلوب جانینی آلدی. موسی علیه السلام بر آز قاراب تورردی، صکره تخت‌که منوب قارادی، هارون علیه السلام‌نی اولگان کوردی. موسی علیه السلام تخت‌دن توشکان‌ایدی تخت اوچوب کیتدی، نی قدر قاراسه‌ده بر نرسه‌ده کورنمدی. شول وقت موسی علیه السلام حضرت هارون‌نك آخرتکه کوچوین‌بلدی. قایتوب بنی‌اسرائیل گه خبر بیردی، بنی اسرائیل اشانمادیلر: «هارون‌نی بز موسی‌دن آرتغراق یاراتا ایدك، شوکار کونله‌شوب موسی اوزی اوترگاندر» دیدیلر. موسی علیه السلام بوسوزگه بیك کیفی کیتدی، الله‌تعالی گه دعاقیلدی، الله‌تعالی تخت‌نی یبه‌ردی. بنی اسرائیل هارون علیه السلام‌نك اولگان حالنده تخت‌ده یاتقانن کوردیلر. مونی کورگاچ موسی علیه السلام سوزی‌راست ایکانون بلدیلر. هارون علیه السلام‌نك وفاتینه اوچ یل تولغاچ الله‌تعالی

موسی علیه السلامغه: «فلان کونی سین دنیادن کیته‌جك سلك، یوشع گه وصیت ایت!» دیدی. موسی علیه السلام یوشعنی چاقرب وصیت ایتدی، وعده کونی یتکاچ یوشعنی چاقرب بنی اسرائیل آراسندن چغوب کیتدیلر. یول ایله بر آز بارغاچ قاطی جیل چقدی، موسی علیه السلام اوزی بو جیلنك نیندا ین جیل ایکانون بلسه‌ده یوشع علیه السلامغه بلدرمدی. موسی علیه السلام حضرت یوشعنی قوچاقلادی، جیل قاطی لاندی، فارانغولق باصدی، موسی علیه السلام یوشعنی قوچاقلاغان حالده اچقنوب کیتوب یوق بولدی، کولمه‌گی یوشع علیه السلامنك قولنده قالدی. یوشع علیه السلام حیران بولوب بنی اسرائیل گه کیلوب سویله‌دی. لکن آنلر هیچ اشانمادیلر. یوشع علیه السلامنی توتوب یابدیلر: «موسینی سین اوزلك اوتر گانسلك» دیدیلر. یوشع علیه السلامنی صاقلارغه فاراول قویدیلر، یوشع علیه السلام دعاقیلدی. کیچ بولدی، فاراولچیلر یوقلادیلر، توشلرنده موسی علیه السلامنی کوردیلر، بر فرشته کیلوب یوشع علیه السلامنك پاکلکگی ایله خبر بیردی: «سز یوشع علیه السلامغه تیمه گز، موسی علیه السلام الله تعالی حضورنده در» دیدی. طاك آنقاچ فاراولچیلر بنی اسرائیل گه خبر بیردیلر. موسی علیه السلام اوچیوز یکرمی یل عمر سورمشدر.

ایکنچی بر سوز گه کوره: موسی علیه السلام ایله یوشع علیه السلام ایکیسی بر گه چغوب کیتدیلر، بر آز کیتکاچ بر نیچه کشی‌نك قبر قازیغانون کوردیلر، «بو کمگه؟» دیب صورادیلر. قازوچیلر: «الله تعالی قللرندن برقل‌غه» دیب جواب بیردیلر. موسی علیه السلامغه آرادن برسی «کرب فارائلی، یخشی قازیدق میکان؟» دیدی. موسی علیه السلام کرگان ایدی شونده آنك جاننی آلدی. آنی اول قبرگه کرتوچی عزرائیل علیه السلام اوزی بولمشدر.

بنی اسرائیل نگ تیه‌دن قوتلاوی هم بلعم بن باعوراء قصه‌سی.

بنی اسرائیل دیگزدن چغوب فرعون‌دن قوتلغاچ موسی علیه السلام شام یرنی آلور ایچون صوغشقه بارر غه بیورغان بولسه‌د. بنی اسرائیل بارماغانلر ایدی، چونکه آنلرنك مصرده وقت قللقده یاشاب طبیعت‌لری بوزلدی، آزادلق بهادرلق کبی نرسه‌لرنك قدر وقیمتن بلمیلر ایدی.

شول ناچار لقلری آرقاسنده تیه‌ده قرق یل قالدیلر، لکن طبیعتی بوزلغان یوره‌کسز خلق قرق یل اوزغانچی اولوب بتدیلر، باری اول وقتداغی خلق‌دن یوشع بن نون ایله کالب بن یوقنا قالدیلر. بو ایکیسی اوّلدانوك موسی علیه‌السلام‌نك هر بیورغن توتوب کیلگانلردن بولوب هر ایکیسی صاف یوره‌کلی هم‌بیك یخشی‌لر ایدی. بنی اسرائیل‌نك اولگانلری اورنینه طازه یوره‌کلی یکتلر تودیلر، آنلر صاف طبیعتلی بهادرلر بولوب یتشدیلر. بنی اسرائیل تیه‌ده وفتده اوتوزنچی یل هارون علیه السلام، آندن اوچ یل صوك موسی علیه‌السلام دنیادن کوچدی. موسی علیه‌السلام اوز اورنینه یوشع علیه‌السلامنی وصی ایتوب بنی اسرائیل‌ذك اش قاراونی آکار طابشرغان ایدی.

موسی علیه‌السلام‌دن صوك بنی اسرائیل یوشع علیه‌السلام‌قول آستنده‌ده یدی یل تیه صحراسنده قالوب قرق یل‌تولدی. شوندن‌صوك یوشع‌علیه السلام بنی اسرائیل‌نی تیه‌دن چغارب موسی علیه السلامغه وعده قیلنغان شام یورطینه تابا بارورغه اویلادی. بونلرغه تیه‌دن چغوغه ره‌تدن اوچ شهرگه بارورغه توغری کیلدی. الك اریحا شهرن آندن صوك ایلیا شهرن صوغشوب آلدیلر. آندن بلقا شهرینه کیتدیلر، بلقا شهری زور، توزوك هم بیك ماتور بر شهر ایدی، ایله‌ندرب آلغان بیك نق قلعه‌سی یعنی کریپیچی بار ایدی، پادشاهلری قلعه‌ده توره ایدی. بو شهرده‌بر مسلمان ده‌بولوب اسمی بلعم‌بن باعوراء ایدی. اوزی ئللك ایدگولردن بولوب، اسمی اعظمنی بله‌در ایدی. شونك ایچون هردعاسی قبول بولا ایدی. بنی اسرائیل بلقا شهرینی آلورغه کیلدیلر، چولغاب آلدیلر، بیك قاطی صوغشدیلر، آخرنده بنی اسرائیل‌نك غیرت ایله صوغشولری شهر خلقینی عاجز ایتدی، شهر خلقی آبتر اغاچ بلعم‌بن باعوراء قاتینه کیلوب دعا قیلوینی اوتندیلر. بلعم بن باعوراء بونلرغه: «بو عسکر مینم تکرم الله تعالی عسکریدر، مین بونلرغه دعا قیلمام، اگر سز بونلردن قوتولاسکز کیلسه سز ایمان کیترگز، آنلرنك دینینه کرگز، موسی علیه‌السلام‌نی حق پیغمبر دیب‌اوشانگز» دیدی. بلعم‌نك دعا قیلماغانون کورگاچ شهرنك

پادشاهسی بر طاغان یاصاتدی، بلعمنی طاغان یانینه چاقرب کیتردیده «سین بو شهرنی قوتلسون دیب دعا قیل. اگر دعا قیلماساڭ شوشی طاغان آغاچینه آصارمن» دیدی. اگر دعا قیلسه پادشاه بیك کوب مال بیرمکچی بولدی. بلعمنڭ نفسی مالغه شاقطی غنه قزقدی، شولایده وعده قیلوب بترمه‌دی. آنڭ اوستینه بلعمنڭ خاتونی‌ده دعا قیلورغه دیمله‌دی، چونکه اول کافره ایدی. خاتونی: «سین دعا قیلماساڭ شهرمزنی دشمان آلور، میندەسینڭ ایله‌ن تورمام» دیدی. بلعم ئلك پادشاه‌نڭ مالینا قزغوب شاقطی غنه آوشقان ایدی، خاتونی‌ده بو رەوشچه ایتکاچ بتونلای آوشدی، دعا قیلماقچی بولدی. ایرته برله یوشع علیه‌السلام عسکری صوغشوب قلعه‌نڭ یانینه قدر کیلدیلر. شول وقت بلعم دعا قیلماقچی بولوب ایشه‌ك گه آطلاندی، قلعه‌نڭ ایشگندن چقدی. طاغ باشینه منوب دعا قیلماقچی بولغان ایدی ایشه‌ك چغونلادی، بارمادی. بنی اسرائیل صوغشالر، پادشاه قلعه‌زنڭ دشمان قاری تورغان اورنوندن قاراب تورە، بلعمنیده کوزه‌تە، ایشه‌ك بارماغانون، بلعم بارغه طرشقانون پادشاه کورب توره ایدی بلعم ایشه‌ك بارماغاچ توشوب جه‌یه‌و بارماقچی بولغان ایدی ایشه‌ك تلگه کیلوب: «ای بلعم! قایدا باراسڭ، اوزگنی اوطقه آطارغه‌می باراسڭ؟» دیدی. بلعم حیواندن بو نصیحت‌نی ایشتکاچ اوزی‌نڭ خطاسنی بلوب ایشه گینه آطلانوب کیری قایتا باشلاغان ایدی ابلیس کیلوب کورندی‌ده «نیك کیری قایتاسڭ؟» دیدی، بلعم «مینم اشم خطا بولغان، حیوانم تلگه کیلوب ایتدی، شونڭ ایچون کیری قایتام» دیدی. ابلیس «ای بلعم! قایچان حیوان‌نڭ تلگه کیلوب سویله‌شکانی بار؟ آنی سیڭا شیطان قوتورتقان یاخیال باصقان، بولای بر کرشکان اشنی طاشلامق سینڭ شیکللی کشی گه یاراماس، حاضر سیڭا مصلحت شوشی: ئلك سین دعا قیلوب بنی اسرائیل‌نی کیری یبه‌ر، آندن صوڭ بو خلقنی جقلقغه اوندەرسڭ، سیڭا آنلر اوشانورلر، همه‌سی سینڭ قول آستڭده بولورلر، الله تعالی‌دن دعا ایدب صورارسڭ: سیڭا پیغمبرلك بیرر همده پادشاه وعده‌قیلغان مالنده‌بیرر، خاتونڭده اوزگده فالور» دیدی. بلعم ابلیس‌نڭ کیڭاشینی اوخشاتدی، ینه دعا قیلمق بولدی، ایشه‌کنی‌ده

بو ر دی، لکن ایشه‌ك همان بارمادی. بلعم توشوب جه‌یه‌و کیتدی، طاغ باشینه مندی، دعا قیلدی. بنی اسرائیل عسکری‌نڭ بر طرفی کیری چیگندی، یوشع علیه‌السلام بو حالگه حیران بولدی. آنندن توشدی، الله تعالی گه سجده قیلدی، یوزینی تو فراقغه قویدی‌ده: «یا ربم! بنی اسرائیل آلتی آی‌دن بیرلی قلعه قارشوسنده صبر ایله صوغشورلر، ایندی قلعه‌نی آلور وقت یتکانده گنه بو عسکرنڭ کیری چیگنولرینه سبب نرسه‌در؟» دیدی الله تعالی وحی ایندرب: «ای یوشع! دشمانڭز شهرنده بر مسلمان بار، مین آ گا اسم اعظمنی بلدر گان ایدم، اول مسلمان بلعم اسملی‌در. بلعم اسم اعظم ایله دعا قیلدی، شونڭ دعاسی سینڭ عسکرڭ چیگنو گه سبب بولدی» دیدی، یوشع علیه‌السلام دعا قیلدی: «یارب! بتون اهل اسلام ضررینه سینڭ الوغ بولغوچی اسمڭ ایله دعا قیلغانی ایچون آندن اسم اعظمنی آلسانڭ ایدی» دیدی. الله تعالی وحی قیلوب «مینم مبارك اولان الوغ اسممنی اورنسز یرده ذکر ایدب یڭل گه صاناغانی ایچون، مشرکلر فائداسنی اسلام فائده‌ستدن آرتق کورگانی ایچون اسم اعظمنی همده ایمانینی آندن آلدم» دیدی. یوشع علیه‌السلام بو حاللردن خبردار بولوب باشینی سجده‌دن کوته‌ردی، بنی اسرائیلنی یا گا باشدن صوغشورغه یبه‌ردی. آنلر قلعه‌نی تاغین چولغاب آلدیلر، یوشع علیه‌السلام یا گادن صوغشقه کرشدی. بلعم ینه قات قات دعا قیلدی، دعاسی قبول بولمادی، بلکه اول قیلغان صاین بنی اسرائیل یافن کیلدیلر. پادشاه بلعم گه «سینڭ دعاڭ نیك قبول بولمی؟» دیدی بلعم الله تعالی‌نڭ آچولانغانن بلگان ایدی، پادشاهغه «کوك تڭریسی میڭا آچولاندی، مین آندن قوولدم، ایندی دعا قیلسام‌ده قیلماسام‌ده فائده یوق، شولایده بر حیله اوگره‌تیم، شول حیله بر له اول عسکر موندن کیته‌ر» دیدی. کیچکه قدر بنی اسرائیل صوغشوب کیچ اورنلرینه کیتدیلر. پادشاه بلعم‌نی چاقرب حیله‌سن صورادی، بلعم: «بزنڭ شهرده بیك ماتور خاتونلر بار، دنیاده کبره‌ك نیندا‌ین گنه عسکر بولسون زنا قیلسه‌لر آنلر هیچ جیڭه آلماسلر، بنی اسرائیل خاتون قزغه بیك قومسز خلق، ماتور خاتونلر کورگاچ زنا قیلمای صبر قیلا آلماسلر، شهرمزده اولغان

بـار مانور خاتون قزلرغه بيورمق كيرمك: بنى اسرائيل عسكرى يانلرينه چقسونلر، نى قيلسه لرده قارشى لق قيلماسونلر، عسكرنك آرالرينه كرب يورسونلر» ديدى.

پادشاه بوكيكاش نى مصلحت كوردى، شهرده بولغان خاتون قزلردن مانورلرينى صايلاب آلديلر. آنلرغه قلعه دن چغوب دشمان عسكرينه بارمغه پادشاه بيوردى. شهرده بولغان خاتون قزلر قلعه دن طشقه چغوب عسكر قاتنه باردىلر، بونلرنى كورگان عسكر اوزلرينى طيه آلماديلر، چاطرلرينه كرتوب شول خاتونلر ايله گناه قيلديلر. يوشع عليه السلام وعظ نصيحت قيلدى: «بارگز هلاك بولورسز» ديب قورقتدى، طڤلاماديلر. شوندن صوڭ الله تعالى آنلرغه وبانڭ بيك يمانى بولغان چومانى ايندردى، هرزناقيلغان خلق طاعون يعنى چوما ايله هلاك بولديلر. هارون عليه السلام اوغللرندن فنحاص غازار اوغلى ديگان بهادر هم قوتلى كشى بار ايدى. بنى اسرائيل دن برسى نڭ چاطرينه كردى، بو چاطر ايه سى بر خاتون ايله زناقيلوب ياتا ايدى، فنحاص مونى سونگى سنى ايله چه نچوب، چه نچكان حالنده سونگى باشينه اله كترب خلق آراسينه آلوب چقدى. شول سونگى باشينه چه نچكان حالنچه بنى اسرائيل آراسنده يوردى «كم زناقيلسه آڭار شوشى جزانى بيره مز» ديب قچقردى. زناچيلر قورقديلر، چاطرلرندن خاتونلرنى قووب چغاردىلر، قالغانلرى توبه واستغفار قيلديلر. شول آراده بنى اسرائيل دن زناسببلى چوما ايله يتمش مڭ كشى هلاك بولغان ايدى. قالوب توبه ايتكانلرى يوشع عليه السلام قاتنه كيلديلر، يوشع عليه السلام ينه بنى اسرائيل نى صوغشقه يه ردى، همه سيده صوغشقه كردىلر. شول آراده يير سلكندى، شول سلكنودن قلعه نڭ بر ياغى جيمرلدى. اويله وقتنده بنى اسرائيل قلعه ايچينه كردىلر، پادشاهسينى اوتردىلر، بلعم نى ده توتوب آصديلر، نيدر كشى توغرى كيلسه قلچدن كيچردىلر.

قياش بايوروفت يتدى، شهر آلنوب بته رگه آزغنه قالدى. عسكرنڭ كيرى اورنينه قايتور وقتلرى يتدى، اگر بو كون شهرنى آلوب بترماسدن كيتسه لر ايرته گه شنبه كون بولغانلقدن شهرنى آلو طاغين

کیچگه چك ایدی. چونکه شنبه آنلرنك جمعه کونلری ایدی. یهودلر شنبه کونینی الوغلاب صوغشملر ایدی. شول سببلی یوشع علیه السلام الله‌تعالی گه دعا قیلوب قیاشنك بر آز کیری قایتوب شهرنی تمام آلوب بتر گانجی باتمی تورروون صورادی. الله‌تعالی آنك دعاسینی قبول ایتدی، قیاش آلك کیری قایتدی، صکره ایکی ساعت قدر باتمی توردی. مشرکلرنی تمام قردیلر، شهرنی آلدیلر. آندن صوك قیاش باندی، صوغشدن بوشاندیلر. ایرته برلن شنبه اولدغندن یوشع علیه السلام عبادت ایله‌ن شغللاندی.

موسی علیه السلام شریعتنده غنیمت مالی حلال توگل ایدی، آلنغان غنیمت مالنی بر یرگه جیوب یاندررلر ایدی. آز غنه خیانت بولسه‌ده اوط یاندرماس ایدی. اگر اول مال یانماسه شوندن بلوب بیك تیز ازلهب طابارلر ایدی. بر صابلام ایب بولسه‌دد هیچ‌کم آلورغه یارامی ایدی، صوغشلری خدای قاشنده قبول بولندیغنه‌ده علامت شول ایدی. اگر غنیمت‌نی اوط یاندرماسه صوغشلری خدای تعالی قاشنده قبول قیلنماغان‌لقغه علامت بولایدی. بو صوغشدن صوك‌ده یوشع علیه السلام بنی اسرائیل‌نك اورتاسنده توردی، غنیمت مالللرینی بارسنده بر یرگه جیدردی، بارسنده اویدرب اوط تورتدی، لکن اوط یاندرمادی. یوشع علیه السلام‌غه الله‌تعالی وحی ایله‌ن برکشی غنیمت مالندن اورلاغانن بلدردی: «آرالرینه قرعه صالسونلر، شوندن اورلاغان کشی بلنور» دیدی. قرعه صالدیلر، عاجزان‌اسملی کشی گه کیلوب چقدی، اورلانغان نرسه‌نی کیترتدیلر، غنیمت مالینه صالدیلر، اوط یاندردی. آندن صوك یوشع علیه السلام بنی اسرائیل گه: «بلقا شهرینه کرگز، الله‌تعالی گه سجده قیلوب دعا قیلگز، (حطّةٌ ـ حطّةٌ!) دیب ایته‌ایته کرگز!» دیدی. بو سوزنك عبرانیچه معناسی: بزنك گناهلرمزنی جوی، قالدرما!» دیمکدر. «الله‌تعالی اوز گزنك گناهلر گزنی هم موسی علیه السلامغه قارشی‌لق قیلوب گناهلی بولغان آتالرگزنك‌ده گناهلرینی کیچه‌ر» دیدی. موندهٔ‌ناغین بنی اسرائیل‌نك بر تورلی‌سی ایتکانچه قیلدیلر، یخشی‌لردن بولدیلر، وبر تورلی‌سی (حطة) دیب ایته‌چك اورنغه (حنطة) دیب ایتوب کردیلر. یعنی: یارب!

گناهلو مزنی کیچ، دیب ایته‌سی اورنغه «بزگه بغدای‌بیر، نی‌وقتدن بیرلی بغدای آشاغانمزیوق، آچقدق» دیب ایتدیلر. الله‌تعالی اول حنطه‌دیب ایتکان کشی‌لرنی کوکدن اوط یبه‌رب هلاك قیلدی. چونکه آنلر پیغمبرلری‌نك سوزینی تو تمادیلر و آنك سوزینی یکل گه صانادیلر، شول سببلی جزالرینی‌ده تابدیلر.

آندن صوك بیت المقدسده عانی اسملی شهر بولوب خلقی مشرکلر ایدی. آنی صوغشوب آلدیلر. آندن صوك صهصون شهرینه کیلگانلر ایدی آنلر امان صوراب یوشع علیه السلامغه ایمان کیتردیلر، موسی علیه السلام دینینه کردیلر. بنی اسرائیل آندن کیتدیلر، اروی دیگان طاغ یانینه بارب یتدیلر، آنده بیك کوب خلق تورەلر ایدی، بارق آطلی پادشاەلری‌ده بار ایدی، بیك بای هم سوزی یوری تورغان پادشاه ایدی. آنلرده امان صورادیلر، آنلرغه تاغین امان بیریلوب قالدرلدیلر. ایندی بونلرنك قیاش بایشی طرفنده بیش شهر هر شهرنك برپادشاهسی بار ایدی، بیش پادشاه اتفاق ایله حضرت یوشع علیه السلامغه قارشی صوغشقه چقدیلر. یوشع علیه السلام آنلرنی جیکدی، پادشاهلری قاچوب برچوقرغه کردیلر، عسکرلری تار الا باشلادیلر. بنی اسرائیل آنلرنی آرتلرندن قوا بارب قلچدن کیچردیلر، آنك اوستینه الله‌تعالی آنلرغه بلا کوندردی، حقلقنی کوره تورب ایبه‌رمگانلکلری سببلی شول بلا ایله کوبسی هلاك بولدیلر. بیش شهرگه یوشع علیه السلام کردی، قاچوب یاتا تورغان پادشاهلرینی چوقردن چغارب آصدیلر، لکن شول وقتده ئللك امان صوراب ایمان کیترگان اروی خلقی مرتدبولغانلر وعهدلرینی بوزغانلر دیب خبر کیلدی. حضرت یوشع اول وقتده آورو ایدی، آنلرغه عسکر یبه‌ره آلمادی، الله تعالی گه دعا قیلدی. الله تعالی آنلردن بایلقنی آلدی، هرقایوسی فقیرلندیلر، آنلرغه الله تعالی شول قدر فقیرلك بیردی، که حتی پادشاهلری سائلچیلك قیلورغه باشلادی.

یوشع علیه السلام اوشبو آورونلدن وفات بولدی. موسی علیه السلام وفات بولغانده حضرت یوشع یوز یکرمی سیگز یاشنده ایدی، آندن صوك ینه یکرمی سیگز یل عمر ایتدی. قبری شامده‌در.

حضرت یوشعدن صوڭ کالب یوقنا اوغلی اش باشنده بولوب حزقیل ایله برگه‌لب بنی اسرائیل اشینی یورتدیلر. آندن صوڭ بنی اسرائیل مصرغه تابا بورولدی‌لر، مصرغه بارغانده یوقاریده ذکر ایدلگان ئللك ایمان کیترب صڭره مرتد اولغان بارق آطلی پادشاه‌غه کیلدیلر. مرتدلر چغوب صوغشمق بولغانلر ایدی بنی اسرائیل جیڭدیلر، پادشاهلرینی توتدیلر، مرتدلردن ملڭده ایکی یوز کشی‌نی قلچدن کیچردیلر. اول بارق دیگان پادشاه ئللك کوب مملکت ایله صوغشوب پادشاهلرینی اسیر آلور ایدیده آنلرنڭ باش بارماق سڭرلرینی کیسدرر، قولینی توتارغه یاراماس ایده‌ر، صڭره اوزی آشارغه اوطرغانده اسیر آلنغان پادشاهلرنی فارشی‌سینه کیتررده آنلرغه واقلاب ات‌گه سویه‌ك ارغتقان کبی ایکمه‌ك ارغتر ایدی، آنلر آشارغه قوللری یاراماغانلقدن ات کبی ییرده‌گی صنق‌لرنی آغزلری ایله آشارلار ایدی. بو بارق باشقه پادشاهلرغه قیلغان جزاسینی بنی اسرائیل قولینه اسیر توشکاچ اوزیده تابدی، چونکه آنڭده باش بارماغینی کیسوب آلدیلرده اوزینه‌ده ات‌که ارغتقان کبی ایکمه‌ك صنقی ارغترلر، آچ بولغاندن آغزی ایله آلوب آشار ایدی.

کالب ایله حزقیل بنی اسرائیل‌نی مصرغه آلوب کیلدیلر، کالب شوندہ وفات اولدی. حزقیل آندن صوڭ بایتاق یللر بنی اسرائیل‌نڭ اشینی تدبیر قیلدی. آندن صوڭ بنی اسرائیل‌نڭ بعض‌لری بیت‌المقدسده بعض‌لری شامده قالدیلر، لکن بو زمانده آنلر بتون دنیاغه طارانولمشلردر.

الیاس علیه السلام

حزقیل بارنده بنی اسرائیل بر تورلی یاراسی تورغانلر ایدی. لکن اول وفات بولغاندن صوڭ بنی اسرائیل‌ده تورلی بوزق اشلر کوبه‌یدی: الله تعالی‌نڭ عهدینی اونوطدیلر، پوت‌لرغه عبادت قیلدیلر. شوندن صوڭ آنلرغه الله تعالی الیاس علیه‌السلامنی یبه‌ردی.

الیاس‌نڭ آتاسی یاسین، آنڭ آتاسی فنحاص، آنڭ آتاسی عزار، آنڭ آتاسی هارون، آنڭ آتاسی عمران‌در. بنی اسرائیل‌نڭ موسی

علیه السلام‌دن صو کنی پیغمبرلری موسی علیه السلام‌نك شریعتی اوزره یبه‌رلو رلر ایدی، یعنی خلق موسی علیه السلام‌نك شریعتنی اونوطا یاکه بوزا باشلاسالر شول اونوطقان شریعت‌لرینی ایسلرینه توشرر ایچون الله‌تعالی آنلرغه پیغمبر یبه‌ره ایدی. اول پیغمبر کیلوب بنی اسرائیل گه تورات‌نی بلدره، بوزغان اورنلرینی توزه‌ته، اونطلغان یبری بولسه خاطرلرینه توشره ایدی. الیاس علیه السلام بنی اسرائیل‌دن بر پادشاه ایله‌ن برگه ایدی، پادشاه الیاس علیه السلام‌نك سوزینی تو تا هم آگا اشانه ایدی. اول وقتده بنی اسرائیل (بعل) اسملی پوت‌قه تابنا باشلاب اوزلری باری پادشاهلری سوزینی گنه تو تالر، الیاس علیه السلام‌نی طگلامیلر ایدی. بنی اسرائیل‌نك پادشاهلری آیرم- آیرم بولوب هر پادشاه بر یاقنی باصوب آلغانده شونده پادشاهلق قیلا ایدی. الیاس علیه السلام ایله بولغان پادشاه بر کونی الیاس علیه السلامغه: «سز اوندی تورغان نرسه‌نی مین باطل دیب بله‌م، آنلك ایچون فلان اورنده فلان پادشاه بار، فلان یرده فلان پادشاه بار، آنلرنلك برسی‌ده سین ایتکانچه تو گل همه‌سی پوت‌قه تابنالر. آنلرنلك پوت‌قه تابنولری برده ضرر بیرمی: آشیلر، ایچه‌لر، تله‌سه‌لر نی اشلی‌لر، دنیالری برده کیمو گانی یوق» دیدی.

بعض‌لر سوزنچه: یوشع علیه السلام شامنی آلغاچ بنی اسرائیل گه بولوب، بیرب بر سبطقه بعلبك شهری و آنلك تیره‌سی بیرلگان ایدی، الیاس علیه السلام شول بعلبك‌نی آلغان سبطقه یبه‌رلدی، بعلبك‌لك پادشاهسی آجب اسملی بولوب بو پادشاه اوزی‌نلك قومنی آزدردی، آنلرنی پوت‌قه تابنورغه کوچله‌دی، آلتوندن یاصالغان یکرمی آرشین اوزونلغنده (بعل) اسملی پوتی بار ایدی، شول پوت ایله فتنه‌لندیلر، آنی بیك الوغلادیلر، شیطان آنلك ایچینه کرب طاوش بیره، آنلرنی آزدراء الیاس علیه السلام آنلرنی حق دین گه‌اوندی، «بر الله‌غه عبادت قیلگز!» دیب ایته، آنلر قبول ایتمی‌لر ایدی. بارا تورغاچ پادشاهلری قبول ایتدی، ایمان کیتردی. الیاس علیه السلام پادشاه‌نی هر وقت توغر یلقغه کوندره، وعظ و نصیحت قیلا، پادشاه‌ده قبول ایته ایدی، لکن پادشاه‌نلك

بیك تكبر یاوز خاتونی بار ایدی، پادشاه اوزی چیتكه كیتسه شول خاتونی‌نی اوز اورنینه اش قیلورغه قالدره ایدی. پادشاه ایوده یوق وقتده خاتونی بر مؤمن‌نك كچكنه باغچه‌سینی طالاب آلدی، ایه‌سینی اوتردی. اول مؤمن شول باغچه‌دن طاماق طویسرب تورا ایدی، الله تعالی الیاس علیه‌السلام‌غه وحی قیلدی: «پادشاه ایله خاتونینه ایت، اگر شول باغچه‌نی اوترلگان كشی‌نك وارث‌لرینه قایتارب بیرماسه پادشاه‌نك اوزنده خاتو نونده شول باغچه‌ده هلاك قیلورمن‌ده اوله‌كسه‌لری‌شول باغچه‌ده طاشلانغان حالده‌قالور، اول باغچه‌دن كوب‌فائده ایته آلماسلر» دیدی. الیاس علیه السلام پادشاه‌غه بارب ایتدی: پادشاه بو سوزلرنی ایشتكاچ بیك‌قاتی آچولاندی، آنط ایتوب: «والله‌یاالیاس! سینك‌اونده‌گان نرسنك باطل‌در» دیدی. الیاس علیه‌السلام‌نی اوتررگه قصدقیلا باشلادی. الیاس علیه السلام پادشاه‌نك قصدنی سیزگاچده‌قاچوب چقدی، طاغ‌باشلرینه منوب چوقرلرغه‌كرب تورا باشلادی، یدی‌یل شولای قاچوب یاشرنوب یوردی، آشاغانی اوله‌ن، آغاچ‌یافراقلری ایدی. پادشاه‌تاغین(بعل)اسملی پوطقه‌تابنا باشلادی، الیاس علیه السلام‌نی ازله‌تدی، آ گار شمچیلر، قاراوچی‌لر قویدی، لكن توتا آلمی‌لر الله تعالی الیاس علیه السلام‌نی یاشره ایدی. الیاس علیه‌السلام‌غه بیك چیتون بولدی، یدی‌یل شول‌ره‌وشچه یورگاچ الله تعالی: «ای‌الیاس! نیك بولای قایغرب چابالانوب یوری‌سنك، سین مینم بیورقلرمنی ایرشدررگه اشانچلی بندەم، یرده دلیلم، خلقمدن صایلاب آلغان قلم‌در. صورا، مین‌سیكا بیررمن، مین‌كیك رحمت ایه‌سی، الوغ فضل خواجه‌سی من» دیدی. الیاس‌علیه السلام: «مینی وفات قیلوب آنا بابالریمه ایرشدر گایسنك، چونكه مین بنی اسرائیل‌نی یالقدردم، آنلر مینی یالقدر دیلر» دیدی. الله تعالی وحی قیلدی: «بو وقتده یبر یوزینی سینك شیكللی یخشی‌لقغه اوندا وچی‌لردن محروم ایته‌ر وقت توگل، یبرنك تورووی، توزوكلكگی گرچه سز آز بولسه گزده سینك‌ایله‌ن وسینك شیكللی یخشی بند لر ایله‌ن‌در» دیدی. الیاس علیه‌السلام: «اگر مینی اوترمه‌سنك بنی اسرائیل‌دن اوچمنی آل!» دیدی. الله تعالی «نرسه تلی‌سنك؟» دیدی. الیاس علیه‌السلام: «یدی یل‌غه قدری كوك خزینه‌سینی

میگابیر، مین صورامی یغمور بولوطی‌یه‌رمه‌سالگ ایدی، آنگ اوچون آنلر شونگ ایله‌ن گنه تو‌غری یولغه کرسه‌لر کرر لر» دیدی. الله‌تعالی «مین قوللریمه رحیم‌لی من، اول قدر اوگ قیلنماس» دیدی. آندن صوگ الیاس علیه‌السلام آلتی یل‌نی اوز اختیارنده قیلونی صورادی، الله‌تعالی آنیده بیرمادی؛ بیش یل‌نی صورادی، اولـده بولمادی، دورت یل‌نی صورادی، بولمادی. آخرنده اوچ‌یل‌نی صورادی، الله‌تعالی بیردی، «اوچ یل یغمور خزینه‌سی سینگ قولگده بولور» دیدی. الیاس علیه السلام: «اوزم نی ایله‌ن ترکلگ‌قیلورمن؟» دیب صورادی. الله‌تعالی: «قوش‌لردن بر گروه‌نی سیگا مسحر قیلورمن، آنلر سینگ رزقگ‌نی آچلق بولماغان اورنلردن کیترب بیرر لر» دیـدی الیاس علیه السلام قبول ایتدی. الله‌تعالی یغمورنی توقتاتدی. حیوانلر، قوش‌لر، حتی اورمه‌کوچ، جلان، چایان کبی نرسه‌لرده هلاگ‌بولوب بتدیلر. آغاچ‌لر قوردی، خلق‌مونی بلدیلر، الیاس علیه السلام هنوز یاشرن یوری ایدی. بر کون‌نی بر قارچق‌دن اوزغانده «آشارغه بارمی؟» دیب صورادی. قارتچق: «آزراق اون‌برله‌ن آغاچ‌مایی بار» دیدی. الیاس علیه‌السلام کیترگه قوشدی. قارتچق کیترگان ایدی الیاس علیه‌السلام آگار برکت‌ایله‌ن دعاقیلوب قولن تیدرگان ایدی قارتچق‌نگ قابچغی اون‌ایله‌ن طولدی، کیسمگی مای ایله‌ن طولدی خلق مونی کورب «بو اون ایله‌ن مای قایدن کیلدی؟» دیب صورادیلر. قارتچق «سیندن‌شوندای صفت‌لی بر کشی اوتدی» دیدی. خلق آنگ الیاس علیه السلام ایـکانون بلدیلر، ازله‌ب قارادیلر، لکن‌طابا آلمادیلر. الیاس علیه السلام ینه بر وقت‌نی بر خاتون‌نگ ایونه کردی. اول خاتون‌نگ آورو اوغلی بار بولوب اسمی الیسع ایدی. بو خاتون یورطینه‌قبول‌ایتدی، آنی یاشردی، کشی گه ایتمدی، اوغلی ایچون دعاقیلووینی اوتندی. اوغلینی‌کیتردی، الیاس علیه السلام دعا قیلدی، اوغلی سلامت‌له‌ندی. الیسع سلامتله‌نگاچ الیاس علیه السلامغه ایه‌ردی، آگا ایمان کیترب هر وقت برگه ایده‌ش بولدی، قایده بارسه‌ده برگه یوری ایدی. اول‌وقتده الیاس علیه‌السلام قارتایغان اما الیسع یاش یکت ایدی. الله تعالی الیاس علیه السلامغه وحی قیلدی:

«سین گناهسز بیك كوب خلقنك هلاك بولوینه سبب بولدك، آنلر الیاس بزگه اوشبو اشلرنی قیلا دیب اویلی‌لر» دیدی. الیاس علیه السلام: «یارب! مین آنلرغه ئلك شفاعتچی بولیم، شاید آنلر یاوزلقدن قایتماسلر میكان؟» دیدی. الله تعالی آگا اختیار بیردی، الیاس علیه السلام بنی اسرائیل گه كیلوب: «سز آچلقدن هلاك بولوب بتهسز، سزنك خطالقلرگز سببلی نی قدر قوش قورط، حیوانلر هلاك بولدیلر. سز باطل لقده، مونی بلهسیگز كیلسه پوت‌لرگزنی چغارگزده آنلردن صورا گز، اگر فائده ایته آلسه‌لر اش سز ایتكانچه بولور، اگر پوت‌لرگز فائده ایته آلماسه اول وقتده اشگزنك باطل لغی بلنگان بولور، باطانی طاشلاب اللهغه قایتسه گز الله تعالی سزگه رزق‌لر، شادلقلر بیرر» دیدی. قومی قبول ایتدیلر، اوزلرینك پوت‌لرینی آلوب چقدیلر، صوراب قارادیلر، بیلگلی پوت‌لردن برده یاردم بولمادی. آندن صوك: «ای الیاس! بز خراب بولدق، ایندی سین بزگه دعا قیل» دیدیلر. الیاس علیه السلام الله تعالی گه دعا قیلدی، حضرت الیسعده آنك ایله برگه ایدی، دیگز اوستوندن كچكه گنه بولوطچقدی. مشركلر بولوطنك آنلرغه تابا كیلگانن قاراب تورالرایدی. كیلوب یتدی، یغموردهٔ یاودی، الله تعالی آنلرنی باییتدی، قاتیلقنی آلدی، لكن آنلر اوستلرندن بالا كیتكاچ وعده‌لرینی بوزدیلر، ایمان كیترمدیلر، اوّلگی‌دن‌ده یمان‌راق بولدیلر.

الیاس علیه السلام الله تعالی‌دن: «یارب! مینی بنی اسرائیل‌دن قوتقار ایندی!» دیب صورادی. آندن صوك الیاس علیه السلامغه: «فلان كوننی فلانچه اورنغه چق، نی كیلسه‌ده شوگا آطلان قورقما!» دیب ایتلدی.

شول وقت یتكاچ الیاس علیه السلام حضرت الیسع ایله برگه چقدیلر، ایتلگان اورنغه بارب یتسه‌لر اوطدن بر آط كیلدیده الیاس علیه السلام یانینه توقتادی. الیاس علیه السلام مونك یانینه كیلوب سیكرب آطلانغان ایدی آط آنی اوچرب آلوب كیتدی. آرتندن حضرت الیسع: «میگا نی ایله بیوراسك؟» دیب قچقرغان ایدی هوادن الیاس علیه السلام آگا اوزی‌نك كییمنی طاشلادی. شول كییم طاشلاوی «مین سینی اوز اورنیمه خلیفه ایتدم، بنی اسرائیل‌نك اشلرینی سیگا طابشردم» دیب ایتوگه علامت

ایدی. الیاس علیه السلام‌نك ییر یوزنده‌گی بنده‌لردن آیرلوب کیتوی شول ره‌وشچه بولدی. عض‌لر: «الیاس علیه السلام‌دن الله تعالی آشامق ایچمك‌نی آلدی، اوزی آدم بولسه‌ده فرشته طبیعتده بولوب ئه‌ورلدی» دیدیلر. (۱) اما مرتد بولغان آجب پادشاهغه الله تعالی بر دشمانی ابرکلی قیلدی. اول دشمان کیلوب پادشاهنی‌ده خاتونونی‌ده تگی مؤمن‌دن طالاب آلغان باقچه‌سنده اوتردی، ایکسی‌ده طاشلاندق اوله‌کسه بولوب قالدیلر. اوله‌کسه‌لری شول باغچه‌ده حضرت الیاس خبر بیرگان ره‌وشچه‌چردی، صاصوب یاندی. حتی سویه‌کلری چرب بتکانچی شوندہ قالدیلر، مؤمن گه ظلم قیلغان‌نك جزاسینی تابدیلر.

الیسع علیه السلام

الیاس علیه السلام خلق آراسندن کوتارلگاچ الیسع علیه السلامغه پیغمبرلك کیلدی. الیسع علیه السلام خلقنی حق دینگه اوندادی، لکن قومی ایمان کیترمدیلر. بنی اسرائیلگه الله تعالی تابوت یعنی صاندق بیرگان ایدی، شول تابوت قاتنه کیلوب صوراسه‌لر بنی اسرائیل‌نك حاجت‌لری اوته‌لور ایدی. صوغش وقتنده اول تابوتنی کوته‌رب آلوب چغا تورغانلر ایدی. صوغش وقتنده تابوت‌دن برطاوش کیلور، شول طاوش کیلگاچده بنی اسرائیل‌نك دشمانلری جیگلوب قاچارلر ایدی. اول تابوت‌نك ایچنده بعض‌لر: «تورات‌نك صنغان طاقطالری صالنغان ایدی» دیدیلر، بعض‌لر: «آدم علیه السلام‌دن باشلاب پیغمبرمز محمد علیه السلامغه قدری بولغان پیغمبرلرنك صورتلری صالنغان ایدی» دیدیلر، بعض‌لر: «تورات‌نك شول صنغان طاقطالری ایله اول تابوتده موسی علیه السلام‌نك طایاغی ایله باشماغی، هارون علیه السلامنك چالمه‌سی هم براولچاو بار ایدی» دیدیلر.

اول تابوتنی ئلك موسی علیه السلام صاقلادی، موسی علیه السلامدن

---

۱) «الیاس ایله حضر علیه السلامنی قیامتکه قدر ترك بولاچقلر، برسی دیگزده برسی قرده یاردم گه محتاج‌لرغه یاردم ایته‌لر» دیب ایتدیلر، لکن بو توغروده حدیثده کورنگانی یوق، بوسوزنی بیان ایتکان آیت‌ده یوق‌در. (والله اعلم)

صوك بنی اسرائیلنك برسی آرتندن برسی قولنده تورر ایدی، بنی اسرائیل الله تعالی گه گناهلی بولغاچ آنلرغه الله تعالی دشمانني ایرکلی قیلدی. دشمان بنی اسرائیلنی قهرلهدی، تابوتنی ده آلوب کیتدی(۱) دشمان آنی خوارلاب شاقشی اورنغه قویوب تحقیر قیلا باشلاغانلر ایدی. الله تعالی آنلرغه بواسیر آوروینی بیردی، بیش شهرلرنی هلاك قیلدی. مشرکلر مونك تابوتنی خوارلاودن بولغانلغینی آکلادیلر. آنی ایکی اوگزگه صالوب، بیهردیلر، فرشتهلر اول اوگزلرنی طالوتفه ایتدیلر، طالوتفه تابوتنی آلمق نصیب بولدی.

الیسع علیه السلامدن باشلاب اشمویل

علیه السلام کیلگانچی بنی اسرائیلنگ حالی.

الیسع علیه السلام وفات بولغاچ بنی اسرائیل آراسنده بوزوقلق برسی آرتندن برسی بولوب طوردی. بنی اسرائیل دورت یوز آلتمش یللاب پیغمبرسز توردیلر، اول وقتده بنی اسرائیلناك اشلرینی پادشاهلر باشقاره، پادشاهسز قالسهلر اول وقتده قاضیلر اش قیلهلر ایدی.

بنی اسرائیل آرتق بوزیلا باشلاسهلر الله تعالی آنلارغه بتونلهی چیت شهردن یاط کشینی ایرکلی قیلایدی. موندن عبرت آلوب توبه قیلوب یخشی لانسهلر الله تعالی آنلرغه رحمت قیلا، طنچلق بیره، باشلقلر یده اوزلرندن بولا ایدی. بوزوقلقنی آرتدره باشلاسهلر تاغن الله تعالی ظالم حاکملرنی ایرکلی قیلا ایدی. آخر وقتلرنده جالوت اسملی کنعانیلر پادشاهسی کیلوب بنی اسرائیلنی چیکسز قهرلهدی، ظالم حاکملر قویدی. بنی اسرائیل موندن الك دورت یوز یلدن بیرلی تورلی جفالر- محنتلر چیکگان ایدی، ایندی جالوت کیلوب تاغنده آرتغراق جفالی باشلاغاچ بنی اسرائیل بیك صنقلق ایلهن دعا قیلوب الله تعالیدن صورادیلر، الله تعالی آنلرغه رحمتن صالدی، اشمویل علیه السلامنی بیردی.

---

(۱) ابن عباس سوزنچه: موسی علیه السلام وفات، بولغاچده بنی اسرائیلنك گناه قیلوی سببلی تابوت کوککه کوتارلگان ایدی، طالوت پادشاه بولغاچ تابوتنی فرشتهلر کوتهرب کیتردیلر، فرشتهلرنك کوتهرب کیترولرن خلق کورب توردیلر. شوندن صوك بنی اسرائیل طالوتفه بوی صونوب پادشاهلقینه اشاندیلر، آنك بیورغان اشلرینی توتوق بولدیلر.

اشمویل علیه السلام‌نڭ تووی، تربیه‌سی و پیغمبرلك کیلووی.

بنی اسرائیل‌ده (عیل) اسملی بر عالم کشی بار ایدی، بنی اسرائیل اول عالم‌گه «پیغمبرلر کیله تورغان نسل‌دن یوکلی خاتون بارمیکان؟» دیدیلر. اول پیغمبرلك لاوی سبطنده ، پادشاهلق یهوذا سبطنده ایدی بو عیل قاراب لاوی سبطنده بر یوکلی خاتون بارلغن بلدی. اول خاتوننی کوزه‌توب توردی. خاتون ایر بالا توغدردی، اسمنی اشمویل قویدی. عیل آنی تربیه قیلورغه اوزینه آلدی، تورانتی اوگره‌تدی.

برکونني عیل ایله اشمویل یوقلی‌لر ایدی جبرائیل علیه السلام کیلوب اشمویل گه: «یا اشمویل!» دیدی، طاڭ بولغاچ بو حالنی عیل گه سویله‌دی. عیل اوزی‌ده اشمویل گه پیغمبرلك کیلور دیب اویلاب یوری ایدی. مونی سویله‌گاچ: «بوکیچ تاغین سیڭا «یا اشمویل!»دیب ندا کیلسه سین (لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَاَنَا بَيْنَ يَدَيْكَ)دیب ایت!» دیدی. کیچ بولدی، جبرائیل علیه السلام ینه «یا اشمویل!» دیب ندا قیلدی. اشمویل عیل اوگره‌تکان بوینچه (لبیك وسعدیك و انا بین یدیك) دیب جواب بیردی. جبرائیل علیه السلام اشمویل گه پیغمبرلك طابشردی. ایرته بولغاچ اشمویل عیل گه سویله‌دی، «جبرائیل فرشته میڭا الله تعالی‌نڭ اذنی ایله پیغمبرلك کیتردی» دیدی. عیل مونی بنی اسرائیل گه خبر بیردی، هر قایوسی سوینشدیلر، بارب ایمان کیتردیلر. بنی اسرائیل‌نڭ حاکملری اول‌وقتده عکرون اسملی اولوب آوری ایدی، اوچکون صوگنده وفات بولدی. بنی اسرائیل حاکم‌سز قالوب اشمویل علیه السلام‌غه: «بزگه بر حاکم کیره‌ك، جالوت برله صوغشور ایدك» دیدیلر. اشمویل علیه السلام «الله تعالی سزگه باش کشی ایتوب حاکم بیرر بیروڭن، لکن سز آنی صانلاماس‌سز دیب قورقامن» دیدی. آنلر: «سین قویغان کشی‌نی بز اوزمزگه باش دیب بلورمز، آگا بوی صونارمز» دیدیلر. اشمویل علیه السلام دعاقیلدی، الله‌تعالی آنڭ دعاسن قبول ایتوب: «مین بنی اسرائیل گه طالوت‌نی پادشاه قیلدم» دیب وحی کیلدی. بو طالوت بنیامین سبطندن

اولوب فقیر ایدی. باری ایکی آطی بولوب شونلر ایله خلقغه صو کیترب کسب ایته‌در ایدی. جیتمه‌سه طاغی اول ایکی آطنك برسی پادشاه بولاسی کونی یوغالغان ایدی، آ ڭا آتاسی شول یوغالغان آطنی ازله‌رگه قوشقاناقدن طالوت آط ازله‌رگه چقغان ایدی حضرت اشمویل طالوتنی ازله‌رگه چقدی، یراقدن طالوت‌نی کورب قولی ایله مونده کیل‌دیه اشارت ایتدی، طالوت کیلدی، اشمویل علیه السلام آ ڭا: «مونـدن آری سین بنی اسرائیل‌گه پادشاه بولوب آنلرنك اشلرینی یورتورسك، جالوت ایله صوغشورسك (۱)» دیدی. طالوت: «ای الله تعالی‌نك پیغمبری! اوزك‌بله‌سك، مینم نسلم بیك آز بنی اسرائیل ایچنده میندن فقیر کشی یوق» دیدی. حضرت اشمویل علیه السلام: «درست ایته‌سك، لکن اش الله نقی الله تعالی نی تله‌سه شونی قیلا» دیدی آندن صوك اشمویل علیه السلام بنی اسرائیل‌نی بر یرگه جیدی‌ده آنلرغه: «الله‌تعالی‌سزگه طالوتنی پادشاه‌ایتدی» دیدی. بنی‌اسرائیل: «اول‌طالوت‌قه پادشاهلق قایدن کیلسون، اول پادشاه نسلندن تو گل، بایلغی‌ده یوق» دیدیلر. اشمویل علیه‌السلام: «الله‌تعالی آنی‌سزنك آرا ڭزدن صایلادی، آنی علمده فوّتده سزدن آرتق قیلدی. پادشاهلق الله‌نك‌در، تله‌گان بنده‌سینه بیرر» دیدی. بنی‌اسرائیل: «آنی الله‌تعالی صایلاب پادشاه‌قیلغانینه علامت نرسه بولور صوك؟» دیدیلر. اشمویل علیه‌السلام: «آنك پادشاه بولوی‌نك علامتی شولدر: سز گه تابوت کیلور» دیدی. بنی اسرائیل: «اگر شولای تابوت کیلسه بز آ ڭا بوی صونارمز، نی قوشسه‌ده بیو رغن تو تارمز» دیدیلر.

واقعا تابوت بیر ایله کوك آراسندن کیلدی، طالوت گه بیر لدی، شولای اینوب طالوت پادشاه بولدی.

---

۱) ترجمهٔ طبری: «اول وقتده اشمویل علیه‌السلام‌ده (دهن قدس) اسملی بر مای بار، اول‌مای یوسف علیه‌السلام‌دن قالغان، اول مای پیغمبرلر قولنده صاقلانه ایدی، اگر بر کشینی پادشاه‌قیلسه‌لر آنك باشینه یوزینه شول‌مایدن سورته‌لر ایدی‌ده ایندی پادشاهلقغه لایق بولدی دیب ایته‌لر ایدی» دی.

طالوتنڭ جالوت ايله صوغشوی، حضرت داودنڭ جالوتنی اوتروی.

اشمويل عليه‌السلام طالوتنی پادشاه قيلوب كنعانی‌لرنڭ پادشاهسی جالوت ايله صوغشورغه قوشدی. كيتكان وقتده: «سينڭ عسكرڭ ئالك كوب بولسه‌ده صوگشدن بيك آزغه، باری اوچ يوز اون اوچكه گنه، قالاچقدر. دشمانڭزنی كوبلك ايله‌ن توگل چدام وتوزملك ايله‌ن جيڭارسز» ديدی.

حضرت اشمويل طالوتكه بركوبه بيرب: «شوشی كوبه‌كمگه بيك طامان بولوب يارامسه شول‌كشی جالوتنی اوتررر». ينه بر موگز بيرب: «اول كشی‌نڭ باشينه شوشی موگزنی قويسانڭ موگز ايچنده‌گی مای قاينارده باشينه آغوب توشه‌ر، لكن يوزينه آقماس» ديدی، اوشبو ايكی شرط تابلغان كشی جالوتنی اوتره‌چك ايكانون اشمويل عليه السلام‌غه بلدردی. طالوت بنی‌اسرائيل‌نی صوغشقه بارغه جيدی. باريسی توفسان ملڭ‌عسكرگه ايرشدی، حضرت‌اشمويل‌بوقدر عسكرنی كورگاچ طالوت گه: «فلان كونده‌سز صوسز، اوله‌نسز قورق چولدن اوته‌چك‌سز، طاگدن باشلاب ايكندی‌گه قدر صو بولماس، ايكندی وقتنده بر صوغه يته‌رسز. صوغه يتكاچ سين عسر گه: «بو صودن اوتكانده هيچ قايسيگز صو ايچمه‌گز، باری اوچگز ايله‌ن‌گنه ايچگز. كمده كم مينم سوزمنی توتوب صونی اوچی بله‌ن‌گنه ايچسه شونلرمينم يولداشلرمدر، باشقه‌لری ميڭا يولداش توگل» ديب ايت. اوشبو سوزنی ايتكاچ باری دورت ملڭ عسكرڭ قالور، اول دورت ملڭ عسكردنده جالوتنی كورگاچ قاچوب آخرنده سينڭ يانگده اوچ يوز اون اوچ كمسه قالاچقدر. عسكرم آز قالدی ديب قورقمه» ديدی حضرت‌اشمويل طالوتكه وصيت‌لرينی تمام ايتدی، طالوت توقسان ملڭ عسكر ايله كيتدی، چولدن اوزب صوغه بارب يتديلر. طالوت‌حضرت اشمويل‌نڭ وصيتی بوينچه: «بو يلغه ايله سز صنالاچق‌سز، بو يلغه‌دن اوچی ايله‌نگنه صو ايچكان كشی ميڭا يولداش بولاچقدر، طويغانچی ايچكان كشی ميڭا يولداش

تو گل» دیدی. سیکسان آلتی مك کشی صونی طویغانچه اجدیلر. باری دورت مك کشی طالوت ناك بیو رغن تو توب اچمه دی. طالوت شول دورت مك کشی ایله کیتوب بر اورنغه بارب توشدی، اشمویل علیه السلام نك بیرگان کوبه سینی عسکرینه برمه لهب کیرتوب قاری باشلادی، هیچ کمگه کوبه یارامادی. آنلر آراسنده ایشا اسملی کشی بولوب آنك اون ایکی اوغلیده بار ایدی. کوبه نی اوّل ایشانك اوزینه، صغره شوندہ بولغان اون بر اوغلینه کیرتوب قارادی، توغری کیلمادی. ایشانك کچی اوغلی داود اسملی بولوب آنك گاوده سی بیك قسقه ایدی. آناسی آنی قوی (۱) کوته رگه قالدرغان ایدی. طالوت ایشاغه: «تگی کچی اوغلك فایدا؟ شونی کیترچی ئلی مونده» دیدی. ایشا: «آنی کشی آراسینه آلوب چغارغه اویالغانلقدن قوی کوته رگه قالدردم. شولایده مین آکار قاطق کیتررگه قوشقان ایدم؛ ایندی وقت بولدی، حاضر کیلوب یته ر» دیدی. داود قوی کوته تورغان اورنندن آناسی ایله آغالرینه قاطق ایته رگه چقغان ایدی اوچ طاش: «ای داود! بزنی آل، جالوتنی بزنك ایله اوتر رسك» دیدیلر. داود آلدیده آنلرنی آلیابقچینه صالدی، آتالری قاتینه کیلدی. آتالری طالوت ایله برگه لب داودنی کوتوب تورالرایدی، داود کیلگاچده طالوت آکا کوبه نی کیرتوب قارادی، کوبه داودقه طامان غنه بولدی. موگزنی داودنك باشینه قویدی، موگز ایچنده گی مای قاینابیوزینه توشمی گنه باشینی مایلادی، صوگره طالوت: «ای داود! جالوتنی اوتره آلورسکمی؟» دیدی. داود «الله تعالی نك یاردمی ایله اوتررمن» دیدی. طالوت تله سه نینداین آط، تله سه نینداین قلچ صوراسون همه سنده بیرمك بولدی. مگر داود هیچ برسون قبول ایتمدی، «مین جه یه و بارامده الله تعالی نك یاردمی ایله شوشی طاشلارنی آتوب آنی اوترامن» دیدی. طالوت «اگر آنی

---

[۱] بو قوی لر عسکرنی طویدررغه صویه ق ایچون آلوب باراتورغان قوی لر بولسه کیره ك. لکن تفسیر کبیرده: «ایشانك یدی اوغلی اولوب آنلرنی داوددن باشقه سون صوغشقه یبه رگان، داود ایوده قوی کوتوب قالغان ایدی صوغشداغی اوغللرندن خبر کیلمی تورغاندن آنلرنك خبرلرینی بلور اوچون داودنی ده یبه ردی. بارغاچ شونده جالوتنی اوتردی» دیب ایته، بوسوز درستره ك بولورغه اوخشی در.

اوتر سه‌ك سیكا قزمنی همده‌پاشاهلغم‌نك یارتیسینی بیر رمن» دیدی. طالوت اوزی ایله‌برگه‌بولغان دورت‌مك‌قدر عسكر ایله‌كیتدی، داود علیه السلام‌ده شول عسكرنك ایچنده ایدی، باروب جیتدیلر، جالوتنك بتون یاقنی طوتر غان عسكرینی كوردیلرده «بو قدر كوب عسكرگه قارشی نیچك ایتوب صوغشورمز» دیب كوبسی قاچوب كیتدیلر، باری اوچ یوز اوچ كشی قالدی، آنلرغه عالملری «عسكر اوزینك دشمانینی كوبلك ایله جیكمی بلكه توز ملك چداملق ایله‌ن‌جیكه، نی قدرلی آز عسكرلر كوب عسكرنی الله‌نك اذنی ایله‌ن جیكه‌لر» دیب نصیحت قیلدیلر. طالوت دخی الله تعالی گه بیك‌یالنوب دعا قیلدی: «ای ربمز! بزگه صبرنی بوشاط (بیك نق صبر بیر)، آیاقلرمزنی برکت، دخی كافرلرنی قهر قیلورغه بزگه یاردم بیر» دیدی. هرایكی طرفنك‌عسكری صف‌لاندی. صوغش میدانینه جالوت چغوب اوزینه قارشی صوغشرغه نی اسرائیل‌دن كشی صورادی. قارشینه داود چقدی وطاشلرنی آلوب جالوت‌كه آطدی، جالوت‌نك باشینه تیوب اوتردی. طاش جالوت‌دن اوزوبده ئلله نی‌قدر عسكرنی قردی. مونی كوروب جالوت‌نك عسكری قاچا باشلادی. طالوت عسكری آنارنی قردیلر، مشركلرنك نی قدرماللری بار بارسنده آلوب‌یاندردیلر. قایتوب اشمویل علیه السلامغه طالوت خبر بیردی، اشمویل علیه السلام «ایندی‌سینده وعده كده‌تور، قزكنی داودقه بیر، پادشاهلغكنك‌ده یارتیسینی بیر!» دیدی، طالوت قزینی داودقه بیردی.

طالوت‌تك داودنی اوتررگه قصد قیلووی وداودنی الله تعالی صاقلاوی.

جالوت‌نی اوتر گاچ داودنك شهرتی آرتدی، هر كم داودنی یارانه آنی ماقتاب الوغلی باشلادیلر. طالوت موكا كونچیلك قیلدی، آنی اوترمك بولدی، مگر اشمویل علیه السلامدن‌قورقوب كونچیلكن ایچنده گنه صاقلاب طشقه چغارماس ایدی. اوشبور دوشچه اوتوزیل اوتدی، حضرت اشمویل علیه السلام‌ده دنیادن كوچدی. طالوت داودنی اوترو قصدنده یوری باشلادی، لكن طالوت‌نك قزی آناسی‌نك بو قصدینی بلوب ایری داودقه بلدردی، قز اوزینك حلال ایرینك آناسی قولنده اوترلوینی تله‌مه‌دی.

بر کونی طالوت داودنی یوقلاغان وقتنده کیسه‌کتون کرب اوترمك بولغان ایدی. قزی‌مونی بلوب کیاوی داودفه خبر بیردی، داود قاچوب چغوب خاتونینه «مینم‌اورنغه خمر طوترب کون قاپچقنی صالده اوستینه یاوب قوی!» دیدی. خاتونی ایتکانچه اشله‌دی. تون بولغاچ طالوت کردی، داودنك اورنن کورگاچ داود یوقلاب یاتا ایکان دیب بلدیده قلچی ایله بیك قاتی چابدی، کون قاپچق یارلوب ایچنده‌گی خمر طالوت‌نك آغزینه چه‌چردی، طالوت خمرنك ته‌مینی بلدیده «هی، داود خمرنی نیچك کوب‌ایچه ایکان» دیب چغوب کیتدی، ایرته گیسن داودنی اوتره آلماغانن بلکه کون قاپچقنی‌غنه یارغانن بلدی. «مونی داودفه البته اوزم‌نك قزم ایتکان بولور، قزمنیده‌کیاومنیده قاید، کورسه‌م شونده اوترمم» دیب آنط ایتدی، لکن بولدره آلمادی.

برکوننی‌طالوت‌اوزی یوقلاب یاطا ایدی داود آنك یوقلاغان یرینه کرب باشی اوچنه ایکی اوق، آیاغی یاغنده ایکی اوقنی قاداب قویدی‌ده چغوب کیتدی، اوقلرده داودنك اسمی یازلغان ایدی. طالوت اویاندی، داود اشی ایکانون یازولرندن بلدی‌ده «داود میندن یخشیراق ایکان، مینی توغری کیترگان اوترمگان، مین اوترمکچی ایدم فرصت تابا آلمادم» دیدی. اوشبو واقعه‌دن صوك انصافقه کیلوب کیاوی ایله قزینه ضرر ایتمه‌سکه بولدی. بر آز عمر کیچدی. برکون‌نی داود صحراده آط آطلانوب خاتونی ایله یوری ایدی. آکسردن طالوت کیلوب‌چقدی، داودنی قوا باشلادی، دارد قاچوب برطاغغه مندی، آنده برچوقور بار ایدی، شول چوقورغه کردی، شول وقت اورمه‌کوچ کیلوب آنده اویا یاصادی، آو قوردی. طالوت کیلوب چوقوردن قارادی، اورمه‌کوچ اویاسینی کورگاچ موندہ کوبدن کشی کرمگان دیب کیتدی. قایتوب شهرگه کردی. آنك پادشاه بولغانینه قرق یل بولغان ایدی. شهرده بنی اسرائیل عالملری طالوت‌نی بواشی ایچون شلته قیله‌لر ایدی، طالوت آنلرنی اوتردی، بنی اسرائیل ایچنده عالم کشی قالمادی، عالملردن باری بریخشی خاتون‌غنه قالدی. اول خاتون‌نك دعاسی قبول بولا ایدی، طالوت اول خاتون‌نیده اوتررگه قوشوب

ضابط (۱) گه بیردی. بو ضابط عقل ایله‌سی یخشی کشی ایدی. اویلاب تو ردیده «بنی اسرائیل ایچنده بر گنه بولسه‌ده عالمه خاتون فالسون» دیب اوترمدی. اول خاتون‌نی اوز یورطینه آلوب قایتوب حتی آگا خدمت ایتدی. کونلر، آیلر، یللر اوزدی، طالوت‌نك کوکلی یومشی باشلادی، اول عالملرنی اوترگانینه بیك اوکه باشلادی، یغلی باشلادی، اوزی‌نك ضابطلر باشلغینه «بنی اسرائیل‌ده بر بر عالمنی بلمی‌سکمی، مین توبه قیلسام قبول بولورمیکان؟ اول عالمدن شونی صورار ایدم» دیدی. ضابطلر باشلغی: «سینك اشك بر عسکر باشلغی‌نك قصه‌سینه اوخشیدر» دیدی. طالوت «اول‌نیندی‌قصه، سویله!» دیدی. ضابطلر باشلغی قصه‌نی سویله‌رگه کرشوب‌دیدی: «بروقتنی بر عسکر باشلغی بر آولغه کیلوب‌کردی. کیچ بولغاچ موندہ بر اته‌چ طاوشی ایشتدی. اول موندن شوملانوب شول آولداغی بار اته‌چلرنی اوترب بتررگه بیوردی. آنك سوزی بوینچه آولداغی بار اته‌چنی اوترب بتردیار. یاتورو فت یتکاچ عسکر باشلغی اوزن اته‌چ قچقرغاچ یوفی‌دن اویاتورغه فوشدی. فلی آگا: «اته‌چ بولسه‌طاوشینی‌ایشتوب سینی اویاتور ایدك، لکن اوزك بو آولده اته‌چ قالدرمادك بارسنده اوترب بتردك ایچ» دیدی.

طالوت بوسوزنی ایشتکاچ بیك قاطی یغلادی، ضابطلر باشلغینه یالنوب: «اگرده سین برگنه عالم کشی بلسالك میکا ایتسانه!» دیدی، ضابطلر باشلغی «مین بلمیم، مگر برخاتون‌نی سین میکا اوتردیب بیرگان ایدك، مین آنی اوترمدم، صاقلادم، هنوز سیندن فورقوب یوری‌ایدم» دیدی. طالوت «زنهار شول‌خاتون‌نی‌میکا کیترا» دیدی. ضابطلر باشلغی آنی کیتردی. طالوت اول خاتوندن: «مین توبه قیلسام قبول بولور میکان؟» دیب‌صورادی. خاتون «بلمیم» دیدی. طالوت «آلای بولسه بر بر پیغمبر قبرینی بلمیسزمی؟ شونده برگه‌لب بارر ایدکده سین دعا قیلوب اول پیغمبرنك ترلوینی صورارسك، مین شول پیغمبردن صورار ایدم» دیدی. خاتون یوشع بن نون علیه السلام قبرینی بله ایدی، شونده کیتدیلر. خاتون دعا قیلدی، یوشع علیه السلام ترلدی، خاتون آندن

---

۱) ضابط ــ پالیتسه‌در.

طالوت‌نڭ توبه‌سی حقنده صورادی. یوشع علیه السلام: «بلمیم، شولایده دشمـانلری بولغان مشرکلرگه قارشی صوغشقه بارچه اوغللری ایله بارب اوّل اوغللری صوغشده اوتریلوب صوڭره اوزی صوغشرده اوتریلور. مونه شول وقتده توبه‌سی قبول بولسه بولور» دیدی. طالوت‌نڭ قایغوسی تاغنده آرتوب قایتوب کیتدی، چونکه اوزی اولمگه راضی بولسـه‌ده اوغللرینی راضی بولماسلر دیب اویلادی. قایتقاچ هر وقت یغلی تورغان بولدی، تمام آرقلادی. اوغللری جییلوب آتالرندن: «نی ایچون بو قدر یغلی‌سڭ؟» دیب صورادیلر. طالوت واقعه‌نی‌سویله‌دی. شوندان صوڭ بارچه اوغللری راضی اولوب صوغشقه چقدیلر، ئـلك اوغللری‌صوغشقه کرب‌اوترلدیلر، آندن صوڭ‌اوزی صوغشقه کرب صوغشدی‌ده اوترلدی.

داود علیه السلام‌نڭ پادشاه و پیغمبر بولووی.

داود علیه السلام نڭ نسبنده اختلاف بولسه‌ده ابن الاثیر سوزنچه: داود علیه‌السلام‌نڭ آتاسی ایشا، آنڭ آتاسی عوفید، آنڭ آتاسی باعز، آنڭ آتاسی سلمون، آنڭ آتاسی نحشون، آنڭ آتاسی عمینوذب، آنڭ آتاسی رام، آنڭ آتاسی حصرون، آنڭ آتاسی فارض، آنڭ آتاسی یهوذا، آنڭ آتاسی یعقوب، آنڭ آتاسی اسحق علیه‌السلام بولوب قسقه بویلی، چاغر کوزلی، توکسز تەنلی ایدی.

الله‌تعالی داود علیه‌السلام‌غه طالوت اولگاچ‌پادشاهلق، آندن‌صوڭ پیغمبرلك‌ده بیرب، موسی علیه‌السلام دینینه اوندەرگه بیوردی و زبور اسملی کتاب ایندردی. داود علیه‌السلام غایت گوزەل طاوشلی، نچکه کوکللی بولوب آنڭ تسبیح ایتکان طاوشینه طاغلر، قوشلر تسبیح ایتەلر ایدی. الله تعالی داود علیه السلام‌نڭ پادشاهلغنی برکتدی، حتی آنی هر کوننی اوتز آلتی‌مڭ کشی صاقلی تورغان ایدی.

ابن عباسدن عکرمه کوچرب ایتە: «داود علیه السلام قاتینه برکشی کیلوب بر کشیدن صغر دعوی قیلدی، یعنی: «مینم صغرم آنده، بیرسون!» دیدی. اول کشی طاندی، صغرنی بیرمدی. داود علیه السلام دعواچی‌غه

شاهد کیترر گه قوشدی، دعواچی شاهد کیتره آلمادی. داود علیه السلام توشنده الله تعالی‌نك تنگی طانغان کشی‌نی اوترر گه بیور غانن کوردی، لکن داودعلیه السلام «ئلی،بو توش‌کنه» دیب طانوچی‌نی اوترر گه آشقمادی، آندن صوك وحی کیلدی. داود علیه السلام طانوچی‌نی چاقرب: «الله تعالی سینی اوترر گه بیوردی» دیدی. طانوچی: «الله تعالی درست ایته، مین اول دعواچی‌نك آتاسینی آولاقده طویماسدن اوترگان ایدم» دیدی. داود علیه السلام طانوچی‌نی اوتردی، شوندن صوك داود علیه السلام‌نك پادشاهلغی بیك‌نغیدی. چیت پادشاهلرغه‌ده سوزی اوته باشلاب داود علیه السلام زماننده بنی اسرائیل راحتکه تیینندی. اوشبو رەوشچه موسی علیه السلام‌دن صوك بنی اسرائیل تاریخینه رونق بیروچیلردن بولدی.

الله تعالی‌نك داود علیه السلام‌نی صناوی.

برکون‌نی حضرت داود اوزی‌نك بابالری ابراهیم، اسحق، یعقوب علیهم السلام حضرتلری‌نك درجه‌لرینه ایرشمك‌نی الله‌دن صورادی، الله تعالی آگا: «آنلر بیك زور بلالر گه صبر قیلدیلر، شونك اوچون بیوك درجه‌لرو ثوابلرغه ایرشدیلر» دیدی. داود علیه السلام: «یا رب! میکاده بابالرم کبی بلا بیرده صبر قیلوب میندە آنلر درجه‌سینه ایرشسام ایدی» دیدی. الله تعالی کونلرنك برنده بلا کورساته‌چگن خبر بیردی. شول کون بولغاچ حضرت داود محرابقه کردی، ایشکنی بیکله‌دی، نماز اوته‌رگه، زبور اوقورغه کرشدی. شول وقتده شیطان آگا قاناطلری زبرجددن بولغان آلتون کوگارچین صورتینه کرب کیلدی. بیك آرتق ماتور بولغانلقدن داود علیه السلام آگا قزقدی‌ده آلمق بولدی. کوگارچین اوچدی، لکن یـراق توشمه‌دی، هنوز آلورلق اورنغه قوندی، ینه داود علیه السلام توتماقچی بولغان ایدی ینه اوچدی. شول رەوشچه داود علیه السلام آنی توتارغه قوا باشلادی، کوگارچین‌ده امیدلندرب‌که قاچا باردی. بارا تورغاچ بر ته‌رەزه‌دن کرب کیتدی. داود علیه السلام ته‌رەزه‌دن بارب قاراسه برخاتون‌غه کوزی توشدی، اول غسل قویونا ایدی. داود علیه السلام آنك ماتورلغن کورب قزقدی، خاتون اوزی‌نك

ته‌نینی یا شرمك بولوب اوزون بولغان چه‌چینی ته‌نینه جایوب صالدی. خاتون‌نك بوقدر اوزون ماتور چه‌چلرینی کورگاچ داود علیه‌السلام‌نك بیگره‌کده محبتی توشدی، آنك کم خاتونی ایکانن صوراب بلدی. اول اوریا اسملی کشی‌نك خاتونی بولوب آنك ایری اول وقتده صوغشده ایدی. داود علیه‌السلام عسکر باشلغینه: «اوریانی تابوت یانینه قوی!» دیب یازدی. عسکر باشلغی اوریانی تابوت یانینه قویدی، اوریا ایکی صوغشده دشمانلی جیگدی‌ده اوچنچی‌سنده اوزی اوترلدی. خاتونی طل قالدی، عدتی طولغاچ آنی داود علیه‌السلام نکاحلانوب آلدی. مونه سلیمان علیه‌السلام‌نك آناسی شوشی خاتوندر.

داود علیه السلام شوشی خطالقنی اشله‌گاچ آکا ایکی فرشته‌کیلدیلر، ایشکدن کرمه‌ینچه محرابدن‌غنه دعواچی آدملر صورتنده بولوب کردیلر. داود علیه السلام آنلردن‌سیسکه‌نوب کیتدی. بونلر: «قورقما! بز اوزمزنك دعوامز بولغان سببلی سیکا حکم‌گه کیلدك» دیدیلر. صوکره برسی «مینم باری برگنه قویم بار، بوایبده‌شم‌نك نوقسان توقز قویی بار، شولای بولاتورب اول میکا: «سین اوزکنك بر قویك‌نی‌ده میکابیر، مینکی یوزگه تولسون» دیب دعوا قیلادر. مینم بردن بر قویم‌نی آلورغه اویلی، بو توغروده میکا آغز آچارغاده اورن قالدرمی، چونکه اول سوزگه اوستالغی برله مینی آبتراته. مونه شوشی توغروده بزگه حقلق ایله حکم ایت، توغریلقدن آوشما» دیدیلر. داود علیه السلام «اول اوزی‌نك قویی توقسان توقز بولا تورب سینك بردن بر قویك‌نی صوراوی برله‌ن سیکاظلم قیلغان، شولای اورتاقداشلرنك کوبسی بر بر سینه ظلم قیلالر، مگر ایمان کیترب عمل قیلغان کشی‌لرگنه ظلم قیلمیلر، آنلر آز شول» دیدی. شول وقتده بونلرنك برسی تورا ده: داود اوزی‌نك زبانینه حکم ایته‌در» دیدی. اول‌مونی داود علیه السلام‌نك نوقسان توقز خاتونی بولا تورو ب ـ اوریانك بردن برخاتونن آلوینی آکلاسون ایچون ایتکان بولادر. واقعا داود علیه السلام شونی آکلادی. بو نلرنك آدم بولمای فرشته‌لر بولوب حضرت داودنك خطاسن آکلاترغه کیلگانلرینی بلدی. شول وقت الله تعالی گه سجده

ـ قیلدی، نیچه کون‌لر سجده‌ده بولوب اوزینك خطالق ایله قیلغان اشلرنی کیچون الله تعالی‌دن یالوارب صورادی.

پیغمبرلر هر قایوسی الوغ وکچی گناهدن پاکدر، هر کم‌نك حالی ونیلر قیلاچاغی الله تعالی گه معلوم‌در، گناه قیلاچاق کشینی الله تعالی هیچ پیغمبر قیلماس، کشی‌نك بردن بر خاتو نینی آلور ایچون انی صوغشقه یه‌رمك یاصوغشده اوتر له تورغان اورنغه قویمق زور گناهدر. بو اش پیغمبرلردن هیچ بولا تورغان تو گلدر، شونك اوچون بیوك عالملر داود علیه السلام حقنده بوقاریده یازلغان ردوشچه حکایت‌نی بتو نلای یالغان دیمشلردر [١].

امام فخرالدین الرازی حضرتلری بو واقعه‌نی ایکنچی تورلی روایت قیلوب ایته‌در: داود علیه السلامنی اوتررگه قصد قیلدیلر، آنك یالغز وقتی محرابده عبادت قیلغان وقتده بولور دیب اویلادیلرده محرابدن کردیلر، کرگاچ آنده یالغز تو گل ایکانون کوردیلر. شوندن صوك اوزلریی قوتولدررغه یالغان یاصاب سویله‌دیلر: «بز ایکی‌مز حکم گه کیلگان کشی‌مز، توغری حکم ایت، حقلقدن آوشما!» دیب ایتدیلرده آرادن برسی: «مونه بو ایینده‌شم مینم بردن برقویم‌نی آلوب اوزی‌نك توقسان توقز قویینه قوشماقچی بولوب اوزینکن یوزگه توطرمقچی‌در. سوزگه اوستالغندن مینی جیقار، مین‌حقلق ایه‌سی بولسامده آگا جواب تابا آلمیم» دیدی. داود علیه السلام آنلرغه حکم ایتکان ایدی، صوگندن بلندی: آنلر حکم گه کیلمه گانلر، بلکه داود علیه السلامنی اوتررگه کیلگانلر ایمش. مونی بلگاچ داود علیه السلام اوچ آلورغه اویلادی، صوگندن اوچ آلمادی، کیچدی. ایندی فرآنده (وظن داود انما فتناه فاستغفر ربه وخر راکعا واناب) آیتی‌نك معناسی: داود «بز آنی فتنه‌لندردك، دیب گمان قیلدی. بس الله‌دن یارلیقامق صورادی، رکوع قیلغانی حالده بوگولدی همده الله‌غه قایتدی» دیمکدر. مونده اوتررگه

---

١ حضرت علی‌دن بر سوز بار: «اگر بر کشی داود علیه السلام توغروسنده موندای یامان حکایت سویله‌سه آنی یوز آلتمش طابقر قامچی ایله‌ن صوغارمن» دیمشدر.

کرگان کشی‌لرنڭ شول اوی بله‌ن کرگانلرینی بلوب اوچ آلورغه اویلاوی فتنه بولور، صوگندن بوکرگان کشی‌لرگه «مین یاوز گمان قیلدم، آنلرنڭ اوترمك ایچون کرولرینی بلدرگان اشلری کورنمدی، احتمال آنلر یخشی‌لق نیتی ایله‌ن کیلگان بولورلر، آنڭ اوستینه مین آنلردن اوچ آلورغه‌ده اویلادم» دیب اوزی‌نڭ اوچ آلمق اویینه هم یاوز گمانینه استغفار قیلغان بولور. «نیچك اوچ آلام دیب بربر اش قیلوب طاشلامادم ئلی» دیب شکر قیلوب رکوعغه بارغان بولور(۱).

داود علیه السلام‌نڭ قول کسمی.

داود علیه السلام بنی اسرائیل گه پادشاه بولغاچ اوزی‌نڭ صورتی‌نی اوزگارتوب چغه ایدی، یاطراق کشی توغری کیلسه: «داود نینڈای کشی؟» دیب صورایدی. مونڈن مقصودی اوزی‌نڭ خطاسینی بلور ایچون بولوب، اکر خطاسی بولسه اوزینی توزه‌تور ایدی. صوراغان وقتنده آنی هر کم بیك ماقتاب سویله‌ر ایدی. بر کونی الله تعالی بر فرشته‌نی بیه‌ردی، بو فرشته آدم صورتینه کرب داود علیه السلامغه اوچرادی. داود علیه السلام موندن: «داود نینڈای کشی؟» دیب صورادی فرشته: «داود یخشی کشی، لکن بر گنه کیمچیلگی بار» دیدی. داود علیه السلام بیك یومشاقلق بله‌ن گنه «اول نرسه؟» دیب صورادی. فرشته: «اول بیت المال‌دن وظیفه آلادر. بو اش درست بولسه‌ده پیغمبر بولغان کشی گه اوزی‌نڭ قول کوچی بله‌ن ترکلك قیلو آرتغراق بولور ایدی» دیدی. شوندن صوڭ داود علیه السلام قایتوب محرابقه کردیده الله تعالی گه دعاقیلوب سورادی: «یارب! میڭا بر هنر اوگردت، اوزم‌نڭ قول کوچم ایله‌ن ترکلك قیلور ایدم» دیدی. الله تعالی آنڭ دعاسینی قبول ایتوب تیمر کوبه اشله‌رگه اوگره‌تدی: «اوزون تیمر کوبه‌لر یاصا، بوجرالرینی اورتاچه قیل، بیك نچکه بولسه صنار، جوان بولسه یرتار. اوشبونڭ اوستینه ایذگو عمل قیلڭز!» دیدی. داود علیه السلام اوزی‌نڭ اشلرندن بوشانغاچ تیمر کوبه اشله‌ر ایدی، شونی صاتوب ترکلك قیلور، آرتقانون‌دین، علم‌یولنده توتار. صدقه قیلور ایدی.

---

۱) بوسوز تفسیر کبیردن آرغنه اوزگارتلوب یازلدی.

بیت المقدس بناسی .

داود علیه السلام زماننده بیك قاطی طاعون (۱) بولدی ، داود علیه السلام کشی‌لر ایله بیت المقدس اورنینه کیلدی، موندہ کیلوی‌نك سببی شول ایدی: اول اورندن فرشته‌لرنك کوکده منگانن کوره ایدی، فرشته‌لر آندن منوب یورگاچ «بو اورن البته بوش اورن بولماس» دیب دعا قیلورغه شول اورنغه باردی، دعا قیلدی، دعاسی قبول بولدی. طاعون کوته‌رلدی آندن‌صونك شول اورننی مسجد قیلمقچی بولوب نیگز قوردی، مسجدنی صالا باشلادی، لکن داود علیه السلام اوزی تمام ایته آلمادی، وفات بولدی. اوغلی سلیمان علیه‌السلامغه تمام ایته‌رگه وصیت قیلدی.

سلیمان علیه‌السلام آنی جن‌لر، شیطانلرنی قوشوب اشله‌تدی.

داود علیه‌السلام‌نك وفاتی.

داود علیه‌السلام‌نك برکنیزه‌گی بار ایدی، اول هرکوننی کیچ بولغاچ ایشکلرنی بیکله‌ر ایدیده آچقچلرنی داود علیه السلامغه کیترب بیرر ایدی. برکیچ ایشکلرنی بیکله‌دی، صوگندن ایو ایچنده برکشی کوردی، موندان: «سینی مونده کم کرتدی؟» دیدی. اول کشی: «مین شولای رخصت‌سز پادشاهلرغه کره تورغان کشی» دیدی . داود علیه‌السلام آنك سوزینی ایشتدی‌ده «سین ئلله اولم فرشته‌سیمی؟» دیب صورادی. واقعاً بو، اولم فرشته‌سی بولوب چقدی. داود علیه‌السلام «ئلك میکا خبر یبه‌رگان بولسا کچی! اولم‌گه حاضرلنور ایدم» دیدی . عزرائیل علیه السلام «مین سیکا ئلك بیك کوب خبرچی یبه‌ردم بیت» دیدی. داود علیه‌السلام: «سین کم آرتندن میکاخبر یبه‌رگان ایدك؟» دیدی. عزرائیل علیه‌السلام: «آتاك قاید؟ توغانك، کورشی‌لرك، بلش طانش‌لرك قایده؟» دیدی. داود علیه‌السلام: «اولدیلر» دیدی . عزرائیل علیه السلام «مین سیکاشونلر آرقلی‌خبر یبه‌ردم»دیدی. شوندن صوك جانینی آلدی.

داود علیه السلام یوز یل عمر سوردی، اون توقز بالاسی بار

---

۱) طاعون - وبانك بیك قاطیسی، چوما دیلر.

ایدی، ایك کچکنه‌سی سلیمان علیه‌السلام بولوب اوزندن‌صوك اورنینه پادشاه بولدی ، داود علیه‌السلام‌نك پادشاه بولوب توروی فرق یل بولدی .

سلیمان بن داود علیه السلام.

قایچان حضرت داود علیه‌السلام وفات بولدی آنك اورنینه اوغلی سلیمان علیه‌السلام پادشاه بولدی. اول وقتده سلیمان‌علیه‌السلام اون‌اوچ یاشنده ایدی، سلیمان علیه السلام‌نك پادشاهلغی آتاسی داود علیه السلام پادشاهلغندن شه‌بره‌ك، اما آتاسی آندن عبادتچه‌نره‌ك ایدی. سلیمان علیه‌السلام زور گه‌وده‌لی، آق ته‌نلی، توگی کوب، آق کییم کیوچه‌ن ایدی. الله تعالی‌دن بیك قورقغوچی ، بیك توبه‌نچیلکلی، مسکین‌لر گه قاتناشا ، آنلار ایله اولطرشاده « مسکین ایدم مسکین ایله اولطرشام » دیب ایتور ایدی.

سلیمان علیه‌السلام الله تعالی گه دعاقیلوب : یا رب! مینی یار لیقا، میندن صوك هیچ کمگه بولماغان پادشاهلقنی میکا بیر . درستلکده سین بیك هبه قیلوچی (بیروچی)سك» دیدی. الله تعالی آنك دعاسینی قبول ایتدی. الله‌تعالی آکا شوندای خصلتلر بیردی، که آندن باشقه هیچ کمگه آندی خصلتلر بیرلگانی یوقدر. اوّل جیل‌نی آکا مسخر قیلدی، یعنی جیل سلیمان علیه السلام‌نك ایرکنده بولوب، جیل گه نی بیورسه جیل شونی اشلی ایدی. جن‌لر، شیطانلر، قوش‌لر بارچه‌سی سلیمان علیه السلام‌نك بیورغی آستنده اولوب هیچ برقارشی‌لق قیلورغه کوچلری یوق ایدی. دخیده باقردن چیشمه آغزدی. الله تعالی‌نك اذنی ایله جنلر آکا نی تله‌سه شونی اشله‌ب بیره‌لر ایدی. محرابلر، صورتلر، تورلی چلته‌رلر اشلی‌لر ایدی. کول قدرلی زور آش طاباقلری، طاغ کبی الوغ قازانلر اشلی‌لر ایدی. سلیمان علیه‌السلامغه الله تعالی بیك یاش وقتندوق عقل، فهم، علم، حکمت بیرگان ایدی. آتاسی داود علیه‌السلام‌نك سلامت وقتنده اول آتاسی‌نك حکم مجلسنده بولا، آتاسی‌نك اشینه قاطیشه، بعض وقت آتاسی‌نك حکمینی خلافراق تابسه « اتکای! مونه بو رویشچه

حکم تیشلی بولسه کیره‌ك» دیب ایته، آتاسی اوزی‌نك قیلغان حکمینی بوزب «سلیمان نقی حق» دیب آنك سوزنچه حکم قیلا ایدی. اوشبو حکم‌لرنڭ برسی قرآنده ذکر قیلنمشدر.

بروقت‌نی داود علیه‌السلامغه ایکی کشی کیلوب برسی: «مونه مینم ایگن‌لریمه بو کشی‌نك قوی‌لری کرب بوزغان، آشاغان. شونڭ ایچون حکم گه کیلدك» دیدی. بونلردن تفتیش قیلوب هر ایکی‌سندن جواب آلوب بتر گاچ داود علیه السلام قویلرنی ایگن ایاسینه بیرمك ایله‌ن حکم ایتدی. بو ایکی کشی چغوب کیلولرینه سلیمان علیه‌السلامغه توغری کیلوب، اوزلری‌نڭ حکم ایچون کیلوب داود علیه السلام‌نڭ حکم ایتکانون سویله‌دیلر. سلیمان‌علیه السلام اول وقتده اون‌بر یاشنده گنه بولوب اول: «مینم اویمه کوره بونلرنڭ ایکی‌سینه‌ده فایدالی حکم بار» دیدی. آتاسی داود علیه‌السلام آنلرنڭ سوزلرینی ایشتوب توره ایدی، سلیمان علیه‌السلام‌نی چاقردیده: «اوغلم! آتالق، اوغللق حقینه ایت: ایکی‌سینه‌ده فایدالی نینداى حکم بار؟» دیب صورادی. سلیمان‌علیه السلام: «ایگن خواجه‌سینه قوی خواجه‌سی‌نڭ قوی‌لرینی بیرب تورر غه کیره‌ك، آنڭ جونن، سوتن آلوب فایداسون کوره تورسون. ایگن‌نی قوی خواجه‌سینه بیررگه کیره‌ك، اوّلگی حالینه قایتارب بیرسون، صوگندن قوی‌نی اوز خواجه‌سینه، ایگن‌نی اوز خواجه‌سینه قایتارب بیررگه تیییش، هر ایکی‌سینه فایده بولسون» دیدی. شوندن صوڭ داود علیه السلام «سزگه اوغلم ایتکان حکم ایله‌ن حکم قیلدم، اوزم‌نڭ حکممنی بوزدم» دیدی.

سلیمان علیه السلام قرمسقه ایله‌ن.

سلیمان علیه السلام صوغشقه بیك یوروچان، آگا آدم، جنلر، شیطانلر، قوشلر، جیل بارسی‌ده مسخّر (۱) بولوب نرسه اشلاتیم دیب اویلاسه بیك تیز آراده ئلله نینداین نرسه‌لر اشله‌ته ایدی. صوغشقه

---

۱) اول نی بیورسه شونی قیلالر، هیچ بر قارشی‌لق قیلا آلمیلر، دیمکدر.

بارور ایچون بتون عسکری کیره‌ك یارافلری ایله‌ن همده‌پشروچی‌لر. اوستالر، خدمتچی‌لر، حیوان صویوچیلری ایله‌ن صیارلق ایدب بر پالاص کبی یاکه صایغاق کبی نرسه اشله‌تکان ایدی، شول نرسه‌گه کرب اوطورغاچ سلیمان علیه‌السلام جیل‌گه بیوره، قایده باراسی بولسه‌ده جیل بیك ایبله‌ب‌کنه ایتوب قویا ایدی. ایرته‌دن توش وقتینه قدر بر آیلق یول، توش‌دن کیچکه قدر بر آیلق یول یوری ایدی. سلیمان علیه‌السلام‌گه الله‌تعالی وحی قیلوب «سیکا ملکتنی ینه آرتدردم، سینك پادشاهلغکده کم‌سویله‌شه، هرقایسی‌نك سوزنی سیکا کیترب ایشتدررگه جیل‌گه بیوردم» دیدی. سلیمان علیه‌السلام‌غه شول یاصاتقان اورنی اوزی‌نك وزیرلری، عسکر وخدمتچی‌لری اوستالری همه کیره‌کلی نرسه‌لری وکشی‌لری ایله‌ن بروقتنی شامده قرمسقه‌لی اورنغه توشه‌رگه توغری کیلدی. آنلرنك توشه‌رگه اویلاب کیلگانون برقرمسقه کورب بلدی‌ده: «ای قرمسقه‌لر! سز اوزگزنك یورطگزغه کرگز، سلیمان هم آنك عسکری کیله، سیزماینچه یالغشلق ایله‌ن تابتاماسونلر» دیدی. سلیمان علیه‌السلام آنك سوزینی ایشتوب کولدی‌ده: «یارب میکا هم آتا آنامه بیرگان نعمتلرکنك شکرانه‌سون قیلونی کوکلمه صال دخیده مینی رحمتك ایله‌ن ایدگو قوللارك آراسینه‌کرت!» دیدی.

هدهد قوشی، هم بلقیس.

سلیمان علیه‌السلام بر بیرگه توشسه قوشلر تزلوب قناطلرینی جایوب قویاشدن صاقلی‌لر، هدهد قوشی صو ازله‌ب کیتره، قایدا صو بارینی بله‌ایدی. بروقتنی، سلیمان‌علیه‌السلام، برمملکت اولوب آنك پادشاهسی هم خلقی بارچه‌سی مشرك ایکانون ایشتدی، صوغشمق ایچون آنده بارمق بولدی، پالاص کبی ایتوب سفر قیلورغه یاصانقان اورنینه بارچه ایبه‌رچن‌لری ایله کرب اوطوردی‌ده جیل‌گه یورتورگه بیوردی. اوّل مکهٔ مکرمه‌گه کیلوب توشدی. آنده حج قیلدی، طواف ایتدی، «آخر زمانده بو شهرده عربدن بر پیغمبر کیله‌چك، اول پیغمبر مکه‌ده تو غار صخره مدینه‌گه کوچه‌ر، قبری شونده بولور» دیب

رسول الله‌نك هم آنك صحابه‌لری‌نك صفت‌لرینی خبر بیردی. آندن سبا طرفنه بارب براور نغه توشدی. به‌شل چیرام‌لی، ماتور چه‌چه‌کلی اورن بولغانلقدن آنده نماز اوقمق بولدی، سلیمان علیه‌السلام توشکاچ هدهد: «ئلی مین کیره‌ك توگل، سلیمان علیه السلام نماز اوقوب بوشانغانچی بر آز ایرك آچوب یاقن تیره‌لرده نیلر بارن کورب کیلیم» دیب اویلادیده اوچوب کیتدی. هدهد اوکنغه صولغه قاراب باره ایدی بلقیس‌نك باغچه‌سینه کیلوب یتدی. آنده ایکنچی بر هدهدنی کوردی.

سلیمان علیه السلام‌نك هدهدی (یعفور) اسملی، بلقیس هدهدی (یعفیر) اسملی ایدی. ایکی هدهد بر برسندن پادشاهلری‌نك رسملرینی صفت‌هم قوه‌لرینی صوراشدیلر. یعفیر یعفورگه: «ایه، بز نك پادشاه‌نك دولتن قاراب کیت، کورساتیم» دیدی. یعفور: «سلیمان علیه السلام گه کیره‌ك بولورمن دیب قورقام، یه آکار صوکیره‌ك بولورده مینی صورار مین یوق بولسام جزا بیر دیب قورقام» دیدی. یعفور بز نك پادشاه‌نك خبرینی سویله‌سك آچولانماس» دیدی. یعفور یعفیر گه ایارب کیتدی سباشهرینی، بلقیس‌نك سرای‌لرینی، تخت‌لرینی کوروب کیتدی. لکن سلیمان علیه السلام‌غه کیره‌ك بولوب سلیمان علیه السلام «هدهد فایدا؟ مین آنی کورمیم» دیدی. هدهد اورنونده یوق، قوش‌لرنك باشلغن‌ده چاقرب صورادی، اولده بلمه‌دی. بر آزدن هدهد قایتوب کیلدی، قاناطلارینی صالندرب بیك تعظیم برله سلیمان علیه السلام‌نك قارشوسینه کیلدی، سلیمان علیه السلام «نیك یوغالدك؟» دیدی. هدهد: «سین بلمگان‌نی بلدم، سین اوزك هم عسكرك ایرشمگان اورنغه ایرشدم، سبا شهرندن سیکا آیرماچق خبر ایله کیلدم» دیدی. سلیمان علیه السلام «اول نینداى خبر؟» دیدی. هدهد «آنلرغه بر خاتون پادشاهلق قیلا ایکان، شراحیل قزی

بلقیس (۱) اسملی. آنك زور تختی بار، آنلر قویاشقه سجده ایته‌لر، الله‌دن باشقه‌غه عبادت قیلالر. شیطان آنلرغه قیلغان اشلرینی زینت‌لی ایتوب کورگازگان» دیدی.

سلیمان علیه السلام: «حاضر قارارمز، راست ایته‌سڭمی، یالغانچی‌لردن بولورسڭمی» دیدی. سلیمان علیه السلام آنی اسلام‌دینینه چاقرب خط یازدی. خطی اوشبو رەوشچه ایدی: (الله‌نڭ قلی‌سلیمان داود اوغلندن: بسم‌الله الرحمن الرحیم توغری بولغه ایه‌رگانلر گه سلام بولسون! اوشبو نڭ صوگنده - میڭا تکبرلك قیلما گز، مسلمان بولوب کیلگز)

اوشبو سوزلرنی یازب پیچاتله‌دی‌ده هدهدکه «مینم شوشی خطم ایله بار، آنلرغه یرده آزراق آرتقه‌تابا چیگوب تور، نی‌جواب بیررلر» دیدی. هدهد خطنی آلدی، بلقیس‌که کیتدی. اول وقت بلقیس یمن‌نڭ (مآریب) دیگان اورنونده آرقاسی اوزره یاتوب یوقلی ایدی. ایشکلرنی بیکله‌گان آچقچ‌لرنی باش اوچینه قویغان، ایله‌نه‌سنده وزیرلری هم

(۱) بو بلقیس‌نڭ آتاسی یمن‌ده زور پادشاه ایدی، پادشاهلردن اوزینه تڭداش تابماغانلقدن جندن قز صوراب جن قزنی نکاحلاندی. اول قز ریحانه اسملی بولوب سکن قزی ایدی. آنڭ جن قزنی آلوی شول رەوشچه بولدی: اول آوچی ایدی. بر وقت آوده یورگانده برسی آق برسی قاره ایکی جلان‌نڭ صوغشوب قاره‌سی جیڭه باشلاغانون کوردیده قاره جلان‌نی اوترب آق جلانغه صو ایچردی، آق جلان حالگه کیلوب یولینه کیتدی، صوڭندن آوچی قایتوب اوز یورطنده یالغز اوطرغانده کیسا کتون کوز آلدینه ماتور یگت کورندی، اول یگت‌دن قورقوب «مونده نیك کردڭ، کم رخصتی ایله کردڭ؟» دیدی. بو یگت «قورقما، مین اوزڭ قوتقارغان آق جلان. قاره جلان بزنڭ قلمز ایدی، باش تارتدی، یاوزلاندی. قرده یالغز توغری کیلگاچ مینی اوتررگه توتونغان ایدی، ئه‌لیده یاری سین قوتقاردڭ. شولای بزنڭ برادرمزنی اول اوترگان ایدی. سین بولمساڭ مینی‌ده اوتره ایدی، یخشی سین توغری کیلدڭ. شول قوتلدرغانوڭ ایچون سیڭا رحمت اوقورغه هم قارشی‌سینه یخشی‌لق ایته‌رگه کیلدم. تله‌سه‌ڭ سیڭا فلان قدر مال بیره‌م» دیدی. آوچی پادشاه «مالغه احتیاجم یوق» دیدی «آلای ایسه مین طب‌علمی بله‌م، شونی اوگره‌تیم» دیدی. پادشاه «مینم طبیب‌لرم کوب، میڭا اول کیلشمی» دیدی. «صوڭ قزگز بوقمی؟ بولسه قزگزنی میڭا بیرگز» دیدی. شونده‌ن صوڭ قزلرنی بیردیلر. شول قزدن بلقیس توغدی، دیب‌کوب کتابلرده یازلسه‌ده ابن الاثیر، بوسوزلرنی «هیچ اصلی یوق، خرافات‌لر» دی.

عسکرلری صاقلاب تورەلر ایدی. بلقیس اویاندی، هدهد خطنی ایتوب صالدی، بلقیس آلوب اوقدی، اوقغان‌نڭ صوڭنده: «ای جماعت! میڭا حرمتلی خط کیلدی. اول خطده: (الله‌قلی سلیمان داود اوغلندن، بسم‌الله الرحمن الرحیم میڭا تکبرلك قیلما ڭز. مسلمان بولوب کیلڭز) دیب یازلغان، نی کیڭاش بیرەسز؟ مین سزدن باشقه بر یاقنی‌ده اوزب ایتمیم» دیدی. وزیرلری: «بز الوغ قوة ایيەسی، اش اوزڭده. اویلاب فاره، نی بیوراسڭ. بز نی‌قوشسا ڭده قیلورغه حاضرمز» دیدیلر. بلقیس عقل ایيەسی ایدی، آنلرغه: «درستلکده پادشاهلر بر آولغه کرسەلر آنی بوزالر، آنداغی قدرلی کشی‌لرینی قدرسزلب خوار ایتەلر.

مین‌ڭلی آنلرغه بولەك یبەریم، ایلچی‌لر نیلر کورب نرسه بلوب قایتورلر،قاراب‌تورینق» دیدی. بلقیس اوزی‌نڭ قول آستنداغی زیرەك هم عقل‌ایەسی عمرو اوغلی‌صخر اسملی‌کشی ایله‌قزلرکییمنده بیش یوز ایر بالالرنی، ایرلرکییمنده کیندرب بیش‌یوز قز بالالرنی، آلتون کموشدن مڭ کیرپچ، انجولر یاقوت‌لر ایله تو قلغان بر تاج، دخیده تو گەرەك تارتمه ایچنده تیشلمگان انجی، چالش تیشکلی مرجان بوتاغی یبەردی.

«اگر پیغمبر بولسه آچیق یوزایله تەملی سوزایله قارشی آلور، اگر آچولی قیافتده قارانغو یوزلی‌بولسه اول وقتده اول پیغمبر توگل بر پادشاه بولا‘فورفورغه یارامی» دیدی. «پیغمبر بولسەشوشی توگارەك تارتمه ایچنده نرسەبارن آچماس بورن‌بلسون، صوڭره آنی آدم جن یاردمندن باشقه تیشسون، چالش‌مرجان بوتاغینه جب اوتکارسون، شوشی بالالرنڭ قایسی‌ایر قایسی قزایکابون آیرسون»دیدی. بونلرنڭ کیلگانون هدهد خبر بیردی. سلیمان علیه‌السلام جن‌لرگه یدی فرسخ قدرلی یرگه آلتوندن کموشدن کیرپچ‌لر تزەرگه قوشدی. آنلر میدان ایتدرب توشەدیلر، ایله‌نەسینه کموش کیرپچ‌دن قویما قویدیلر. سلیمان علیه‌السلام اوتررغه اورتاغه تخت قویدرب ایله‌نەسینه اورندقلر تزدردی. تخت‌که سلیمان‌علیه‌السلام،ایله‌نەسنده‌گی اورندقغه وزیرلری عالملری وغیرلر اوطردیلر.

آندن صوڭ جنلر، شیطانلر، یرتقچ حیوانلر، قوش ورط بارسی‌ده

میدان‌نك ایكی یاغینه اوزلرینه تیشلی اورنلرینه تزلدیلر. بلقیس‌نك ایلچی‌لری كیلوب كوردیلر، كه آنلرنك بیك زورلاب بوله‌ك دیب آلوب كیلگان آلتون كموش كیرپیچ‌لری كبی كیرپیچ‌لرگه سلیمان علیه السلام‌نك میداننده برده قدر یوق‌در. آندن صوك سلیمان علیه السلام‌نك یانینه كررگه ممكن توگل، ئلله نینداین جنلر، شیطانلر، دیو پریلر حیوانلر تزلگان صافلاب توره‌لر، ایلچی‌لر مونلرنی كورگاچ یوق كبی قالدیلر، بیك آبترادیلر، سلیمان علیه السلام‌نك یانینه باررغه قاوشادیلر، شولایده تزلگان خلق یول بیرب «بارگز بار!» دیب ایتكاچ قالترانوبقنه باردیلر. سلیمان علیه السلام بونلرنی بیك یاقتی یوز ایله قارشی آلدی، ته‌ملی‌سوز ایله سویله‌شدی. آنلرنك نرسه‌لر آلوب كیلگانون جبرائیل فرشته بلدرگان ایدی. سلیمان علیه السلام ایلچی‌لر اوزلری ایتكانچی ئلك حُقّه‌نی (توگاره‌ك تارتمه) صوراب آلدی، «آنك ایچنده تیشه‌رگه دیگان انجو بار بیت» دیب آچماس بورن ایچنده نرسه بار ایكانون ونی برله نیچك ایتوب تیشه‌رگه كیره‌ك ایكانون ایتدی. آغاچ كویه‌سینه تیشارگه بیوردی. كویه برقلنی آلدیده تیشوب چقدی. مرجان بوتاغندن ایب اوتكازرگه بر آق فورطقه قوشدی، قورط آغزینه ایب آلدیده مرجان بوتاغینك بر یاغندن كرب ایكنچی یاغندن چقدی، آكارده ایب اوتكارلگان بولدی. بالالرنی كیتردیلر، آنلرغه قوللرینی جودررغه قوشدی، اوك قولینه آلغاچ صول قولینه آوشدرب صوصالغانلرینی قز بالالر دیدی، ایكنچی قولینه آوشدرمای صونی یوزلرینه صالغانلرنی ایر بالالر دیدی، آندن صوك آلوب كیلگان بوله‌كلرینی قایتارب بیردی. «سز میكا «مال برله‌ن یاردم ایته‌مز» دیب اویلی‌سزمی؟ میكا الله تعالی بیرگان نعمت، یعنی پیغمبرلك ایله‌ن چیكسز اولان پادشاهلق‌سز كیترگان نرسه‌لردن خیرلی‌ره‌كدر. سز اوز كزدنیانك طشقی ترلكلگی‌نی گنه بلگانكز سببلی میكا منت ایدب ماقتانماقچی بولاسز، وحالنكه مینم قاشمده آنلرنك بر ده قدری یوقدر» دیدی. آندن صوك ایلچی‌لرگه «بار، قایتكز.

آنلرغه ایت گز، مسلمان بولوب کیلسونلر. اگرده مسلمان بولوب کیلماسه‌لر مین آنلرغه آلدی آرتی اوزولمگان عسکر ایله‌ن بارمن‌ده سبا شهرندن خوار بولغانلری حالده آنلرنی چغارمن» دیدی. ایلچی‌لر قایتوب بار حال احوالنی سویله‌دیلر، بلقیس اوزی‌نگ فارشی تورا آلماسلقینی بلدی، مسلمان بولوب بارمق بولدی. سلیمان علیه السلامغه: «قول آستمداغی همه پادشاهلرم ایله بارامن» دیب خبر یبه‌ردی. آنده بارغانچی اوزی‌نگ تختینی یدی قاطلی یدی قاط ایشکلی سرای‌غه قویدرب یدی یوزاق ایله‌ن بیکله‌تدی. صافچی‌لر قویدی. کیلورگه چقدیلر. سلیمان علیه السلام‌غه آنلرنگ کیلولری خبر ایتلدی. سلیمان علیه السلام آنلرنگ کیلولرینی باشگاچ «قایسی گز میکا آنگ تختن کیتره؟» دیدی. جن‌دن عفریت: «شوشی حکم قیلا تورغان اورنوگدن تورغانچی هیچ بر یرنی اوزگارتمای واتمای‌غنه کیترب یتکررمن» دیدی. سلیمان علیه السلام آنی جن‌لردن کیترته‌سی کیلمی بلکه آدم‌دن کیترتاسی کیله ایدی. شونگ اوچون: «یوق مین تاغنده تیزره‌گ کیتروچی‌نی تلیمن» دیدی. آنده اسم اعظم‌نی بله تورغان آصف بن برحیا بار ایدی. اول: «مین کوز آچوب یومغانچی کیتررمن» دیدیده شول آرآده کیتربده قویدی. سلیمان علیه السلام تخت‌نی کوردی. آلدنده تورغانن کورگاچ «بو میکا الله تعالی‌نگ فضلندن، مینی الله تعالی صنی‌در. شکرانه قیلورمن‌می، یوقمی؟ بر کشی شکرانه قیلسه اوز فائده‌سینه بولور. شکر قیلماسه الله تعالی‌نگ آگا احتیاجی یوق موگسزدر هم حرمتلودر، جزا بیررگه آشقماس» دیدی. سلیمان علیه السلام: «آنگ تختن اوزگارتوب قویگز، فاریق بلورمیکان یوق میکان؟» دیدی. اوزگارتدیلر: یاقوت‌نی، مثلا، انجو اورنینه انجونی باشقه‌سی اورنینه قویدیلر. کیلوب یتکاچ «سینگ تختنگ شولای‌می؟» دیب صورادیلر. بلقیس تختنگ اوزینگ تختینه اوخشاغانن بیان قیلوب: «بزموندن ئلگ‌ده الله‌نگ قدرتن، سلیمان علیه السلام‌نگ پیغمبرلگن بلوب مسلمان بولغان ایدگ» دیدی. بلقیس اوشبو وقتقه قدر کافرلر آراسنده توغوب، اوسگان، شرگ‌دن باشقه‌نی کورمگانلکدن مسلمان بولا آلمی تورا ایدی. بلقیس‌نگ مسلمان

بو لغاننی کورب جنلر: «سلیمان علیه السلام بو بلقیس‌نی آلسه، بلقیس‌نی جن نسلندن دیب ایته‌لر، آندن بالا بولسه، اول بالا جن‌لرنك‌ده سر لرینی بلور. بز گه سلیمان علیه السلام‌دن صو گده آدم قول آستنده قالوب عذاب چیگار گه توغری کیلور، بر حیله قیلوب بلقیس‌دن سلیمان‌نك کو گلینی فایتار رغه کیره‌ك» دیدیلر. سلیمان علیه السلام گه «آنك آیاغی ایشه‌ك آیاغی شیکللی، عقلیده بتونله‌ی کامل‌توگل» دیسه‌لرده، لکن سلیمان علیه السلام آنك عقلی کامل ایکانون سویله‌شتر گاچ همده تختن اوزگارتوب صو راغاچ جواب بیرولرندن آگلاغان ایدی. ایندی آیاغینی بلور گه‌ده کرشوب ئلك بر سرای صالدردی، اول سرای‌نك ایچندن صو آغزدی، آنده هر تورلی بالق‌لر یبه‌ردی، کرگان کشی گه صو دیب‌کنه بلورلك ایتوب صونك اوستندن پیالا یابدردی. سلیمان‌علیه السلام‌نك تختی یوقاری بولوب پیالا آرقلی باراسی ایدی، سلیمان علیه السلام شول سرایغه کرب تختینه اوطردی. آیاغی‌نك نیچك ایکانون بلور ایچون بلقیس‌که شونده کرر گه فوشدیلر. بلقیس کرگانده پیالانی صو دیب بلوب صوغا کیم‌لرم بلچرانماسون دیب کییم‌لرینی کوته‌ردی، آیاغینی صزغاندی، مونه شول وقت آیاغینك ایشه‌ك آیاغی شیکللی تو گل، بلکه آزغنه جونلاچ، جونلاچ بولسه‌ده ماتور ایکانون بلدی، سلیمان علیه السلام آنك آیاغین اوزی کور گاچ باشقه کشی‌لر گه کورساته‌سی کیلمه گانلکدن بلقیس‌که آنك صو تو گل پیالا ایدکینی بلدردی. شوندن صوك بلقیس کییم‌لرینی توشرب سلیمان علیه السلام‌فاتینه کیلدی. بلقیس‌اوزی هم‌بارچه عسگری مسلمان بولدیلر. سلیمان علیه السلام بلقیس‌نی اوزینه خاتونلقغه صورادی، بلقیس راضیه بولوب باردی. آندن بر بالاده بولوب اسمنی داود قویغانلر ایدی، لکن عمر ایتمه‌دی وفات بولدی.

آطلر قصه‌سی.

(وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُ اَوَّابٌ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ فَقَالَ اِنِّي اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ

بالْحِجْابِ رُدُّوهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحاً بالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ) آیتلر یلك تفیسرنده بعض مفسّرلر ذکر ایتدیلر: سلیمان علیه‌السلام دمشق هم نصیبین اهلی بر له صوغشدی، شوندن مك آط غنیمت مالی آلدی. بر کونی اویله نمازینی اوقفاچ تختکه اوطورب شول آطلرنی قارشینه کیتررگه قوشدی. آطلرنی برسی آرتندن برسنی کیتردیلر. سلیمان علیه السلام آطلرنی یاراندی. هر قایوسن قاری باشلادی. حضورلانب قاری تورغاچ سلیمان علیه‌السلام‌نك ایکندی نمازی خاطرینه کیلدی. قیاشقه قاراسه قیاش باتوب باره، ایکندی اوقوب اولگوررلك وقت قالمغان. اول موکّار بیك اوکندی: «مونه سین، الله تعالی ذکرندن آطلرنی یاراتاراق بیردك بیت، نمازمزنی قالدرغان‌مز» دیدی. آندن صوك الله تعالی گه دعا قیلوب قویاشنی قایتارون صورادی. الله تعالی قویاش‌نی قایتاردی، سلیمان علیه‌السلام ایکندی نمازنی اوقفانچی قویاشنی باطرمی تورغزدی. سلیمان علیه السلام آطلرنی کیری قایتارغه قوشوب نماز قالدررغه سبب بولغانلری ایچون آنلرنك موین‌لرینی آیافلرینی قلچ‌ایله‌ن چابا باشلادی، باری یوز آط قالدی، باشقه‌لری بارده چابلدی.

کوب‌مفسرلر یوقاریده مذکور آیتنی اوشبو قصه‌غه موافق قیلوب تفسیر قیلسه‌لرده امام فخرالدین الرازی هم باشقه مشهور مفسرلر آیتنی بو رەوشچه تفسیر قیلو پیغمبرلر شأنینه برده مناسب توگل دیب درستینی اوشبو رەوشچه‌ذکر قیلدیلر: سلیمان علیه‌السلام‌غه آطلرنی کیتردیلر. شول وقت سلیمان علیه‌السلام: «مین آنلرنی‌دینی قوتله‌رگه یاردم ایتکانلکلرندن الله رضالغنی سویه‌م، نفسم ایچون‌توگل» دیدی. آطلرنی یورتورگه بیوردی، آطلرنی یُورتدرب‌ده چابدروب‌ده فارادیلر. سلیمان علیه‌السلام آطلرنی بیك یاراندی. دین‌قوتله‌رگه‌بیك یاردم ایته‌رده‌ی یخشی آطلربولغانغه کوره آنلرنك مویللرندن آیاقلرندن سیپادی. مونه حق بولغان قصه شوشی‌در. ایندی آیت‌نك معناسی (اذ عرض علیه) اول سلیمان علیه السلام‌غه کەرسه‌تلگان زمانده (بالعشی) عشی وقتنده، یعنی اویله وقتندن کون‌نك آخرینه قدر (الصافنات) اوچ آیاغی ایله‌باصوب دورتنچی‌سی‌نك طویاق

اوچینی غنه تیپرب تورا تورغان یورغا آطلرنی (الجیاد) تیز یوری تورغان یوگرك آطلرنی (فقال) بس ایتدی سلیمان علیه السلام (انی احببت حب الخیرِ عن ذکرِ ربی) مین آط یاراتونی سویدم ربمنك ذکرندن، یعنی تورات‌ده صوغش ایچون آطنی یارانورغه بیوره، مینم یاراطووم باری شول تورات بیورغانی ایچون گنه بولوب دنیا یانقسم ایچون تو گل. (حتی توارت بالحجاب) په‌رده ایله‌ن اورتلگانچی، یعنی سلیمان علیه السلام «مین آطلرنی نقسم ایچون یاراتمیم بلکه الله رضاسیچون یاراتام» دیگان سوزنی آطلرکورنماس بولغانچی ایته ایته توردی، قیاش باتقانچی دیگان سوز تو گل (ردوها علی) قایتارگز اول آطلرنی میکا (بو سوزنی آطلر کورنماس بولغاچ ایتدی) (فطفق) بس کرشدی (مسحا) سیپامقغه (بالسوق) بالطرلرندن (والاعناق) موین‌لرندن، آطلرنی دین قوتله‌رگه بیك فائده‌لی بولغانی ایچون آنلرنی حرمتله‌ب موین‌لرندن آیاقلرندن اوزی‌نك مبارك قولی ایله‌ن سیپادی. مونه اوشبو آیتدن صوغش فورالی‌نك دین قاشنده نینداین قدرلی هم قدرلمك تییشلی نرسه ایکانی کورنوب توره‌در. ایندی یوق بار اصلسز قصه‌لرغه تابا بورب قرآن شریفنی تفسیر قیلوغه قاراغانده البته اوشبو ره‌وشچه تفسیر قیلمق آرتقدر. بو سوزگه قاراغانده آط اوچون ایکندی قالدرو بتونله‌ی یوق بولوب چغادر.

حکایه.

قصه کتابلرنده حتی بعض تفسیرلرده ینه بر قصه یازلادر، که آرتق اساسلی بولماسه‌ده بو اورنده ذکر قیلوب کیته‌مز: دیگز ایچنده گی آطالاردن (جزیره) بر آطاده صیدون اسملی شهر بار ایدی. آنك بیك الوغ پادشاهسی بولوب اول پادشاهغه قارشی صوغشورغه هیچ کمگه ممکن تو گل، چونکه آنك اورنی دیگز اورطاسنده ایدی. اول وقتده دیگزده یوری تورغان قوّتلی صوغش کویمه‌لری، پار قوتی ایله یوری تورغان پراخوطلر یوق. شونك ایچون دیگز ایچینه کره

آلميلار، بو پادشاه بيك طنچ توره ايدى. سليمان عليه السلام آڭا بارب صوغشوب پادشاهسينى اوتردى، آنداغى خلقنى اسير آلدى. اول پادشاهنڭ جراده اسملى ماتورلقده چيكسز گوزەللكده مثالسز بر قزى بار ايدى. اول قزنى‌ده سليمان عليه السلام اوزينه آلورغه صايلاب آنى اسلام دينينه اوندادى. قز مسلمان بولدى، لكن اسلام دينينى آڭلاب محبت ايدب توگل بلكه سليمان عليه السلام بيك قستاغانغه كوره گنه ايمان كيتردى. سليمان عليه السلام بو قزنى نكاحلانوب آلدى، آنى بيك ياراتدى، لكن قزنڭ كوڭلى برده اوطره آلمادى، هنوز آتاسى ايچون يغلى ايدى. سليمان عليه السلام موڭار: «نيك يغلى سڭ؟» ديسه« آتامنڭ باشينه كيلگان حاللرگه يغليمن» ديب ايته ايدى. سليمان عليه السلام: «صوڭ سيڭا الله تعالى اندن خيرليره‌كنى بيردى بيت، آڭا نيك قايغراسڭ؟» ديب جووابنده بولسه‌ده: «درست آنسى شولاى شولاين. لكن آتامنى خاطرمدن چغاره آلميم. آتامنى اويلاغاچده قايغو حسرت باصا، هيچ يه‌ره آلميم. اگر سين شيطانلرغه مينم انكايمنڭ صورتن ياصارغه بيورساڭ مين ئلله شوڭا قاراب آزراق جوانور ايدم» ديدى. سليمان عليه السلام شيطانلرغه بيوردى، بو قزنڭ تورا تورغان يورطينه آتاسينڭ صورتن ياصاديلر، آتاسينڭ كيه تورغان كيملرينى كيرتديلر، برده آتاسندن آيرلق توگل، تيلك جانى‌غنه يوق ايدى. سليمان عليه السلام چقغاچده بو خاتون كيلوب آتاسينڭ صورتينه سجده قيلا، تابنا باشلادى. آڭا ايه‌رب اول يورطده بولغان كنيزه‌كلر، خدمتچى‌لرده شول صورتكه تابنور بولديلر. سليمان عليه السلام اوزى بوحالنى برده بلميدر ايدى، بارى وزيرلرندن آصف بن برخيا مونى سيزدى. چونكه اول سليمان عليه السلام‌غه بيك دوست بولوب آڭار كيره‌ك نيندااين ساعتده بولسون سليمان عليه السلام يورطينه كرر گه رخصت ايدى.

بر وقت آصف بن‌برخيا سليمان عليه‌السلام‌غه كرب: «مين قارتايدم، ضعيف‌لندم، دنيادن كيته‌روقتم يتدى. سز رخصت بيرسه‌گز مين اوّلگى پيغمبرلرنى خلقغه سويله‌ب آنلرنڭ بعض بر بلمگان اشلرينى اوگره‌تور

ایدم» دیدی. سلیمان علیه‌السلام موڭا رخصت بیردی، آصف بن برخیا آدملرنی جیدردی، آنلرغه بیك اوزون‌ایدب خطبه اوقودی. پیغمبرلرنی سویله‌دی. بورنغی پیغمبرلرنڭ همه‌سنده ماقتادی. سلیمان علیه السلام‌غه یتكاچ آنڭ یاش وقتنداغی یخشی‌لقلرینی سویله‌دی، یاش وقتینی ماقتادی، لكن سلیمان علیه‌السلام اوسوب یتوب زور اشلر قیلا باشلاغاچ اینكان یخشی‌لقلرینی برده سویله‌مدی. سلیمان علیه‌السلام‌نڭ موڭا كیفی كیتدی، آچوی كیلدی، آصف‌نی چاقرب: «نی سببلی یاش وقتمنی‌غنه ماقتاب باشقه‌سینی ایتمی قالدراسڭ؟» دیدی. آصف بن‌برخیا: «بر خاتون‌نڭ نفس آرزوی ایچون قرق‌كوندن بیرلی سینڭ‌یورطڭده الله‌دن‌باشقه‌غه عبادت قیلالر» دیدی. سلیمان علیه السلام: «مینم یورطمده دیسڭمی؟ انالله وانا الیه راجعون، سینڭ بو قیلانووڭده برسر وحكمت بولورغه كیره‌ك دیگان ایدم راست ایكان» دیدی. سلیمان علیه‌السلام درحال یورطینه‌قایتدی. ئلك‌صن‌نی‌واطدی، ئلیگی‌خاتون‌غه هم آنڭ كنیزه‌ك‌لرینه جزا بیردی. آندن صوڭ سلیمان علیه‌السلام قرغه چقدی. براور نغه كل صالدرب شول كل‌گه یاطب آونادی، الله‌تعالی‌گه اوزی‌نڭ تمام خوارلق ایله قایتقانینه علامت ایچون شول‌كل‌ده بایتاق وقت اوطردی، یغلی یغلی الله‌تعالی‌گه استغفار قیلدی، كیچ‌بولغانچی الله‌غه زاریلق‌قیلدی. كیچ بولغاچ یورطینه قایتدی.

آنده خاتونی‌نڭ امینه اسملی آناسی بار ایدی. سلیمان علیه السلام طهارتخانه‌غه كرسه پادشاهلق یوزگینی شول امینه‌گه گنه بیره، امینه آنی صاقلاب توره، سلیمان علیه‌السلام چقغاچ ئلك طهارتلنوب آندن‌صوڭ یوزكنی آلا ایدی. اوشبو قردن قایتقان كوننی‌عادتی‌بوینچه طهارتخانه‌غه كرگانده یوزكنی امینه‌گه بیرگان‌ایدی، صحر اسملی شیطان سلیمان علیه السلام‌صورتنه‌كردیده امینه‌دن یوزكنی آلوب تختینه‌كرب اوطوردی. بر آزدن سلیمان علیه السلام چغوب یوزكنی صوراسه خاتون آنی طانیمادی، چونكه آنڭ صفتلری اوزگارگان ایدی. قوالاب یبه‌ردی. قایده‌غنه بارب «مین سلیمان» دیسه جوله‌ردیب قووب یبه‌رملر ایدی. شولای ایتوب سلیمان علیه‌السلام آبترادی، آخرنده دیڭز قرینه باردی

آنده بالقچیلر بار ایدی. سلیمان علیه السلام بالقچیلرنك توتقان بالق لرینی بازار داغی صاتوچیلرغه طاشور ایچون یاللاندی. آنك ایچون آکثار ایکی بالق بیررلر، اول ایکی بالقنك برسینی صاتوب کومه‌چ آلور، برسینی پشرب آشار ایدی. قرق کونگه قدر اوشبو ره‌وشچه یوردی.

ئلیگی سلیمان علیه السلام تختینه اوطرغان شیطانلك حکمی تورات‌قه خلاف ایدی. خلق مونی بلوب عجبله‌ندیلر هم قرق کون تولغانده «سلیمانلك حکمی شریعت گه‌خلاف توگلمی؟» دیب آصف‌دن صورادیلر. آصف «پیغمبر حکمی شریعت‌که خلاف بولماس، موندہ برسر بولورغه کیره‌ك» دیب سلیمان علیه السلام‌نك خاتونلرینه کیتدی، آنلردن صوراشدی. خاتونلری «قرق کوندن بیرلی سلیمان بزنك قاتمزغه کرگانی یوق» دیدیلر. آصف مونی بلدیده عالملرنی جیوب «تخت‌ده اوطرغان سلیمان توگل، شیطاندر» دیب بلدردی. شول‌وقت آنلر جیولشوب کرگانلر ایدی شیطان‌سیزدی‌ده چغوب‌قاچدی، یوزکنی دیکزگه‌ارغتدی، آنی‌بربالق یوتدی. شول‌کونی الله‌نك بیورغی ایله شول‌بالق ئللك آوچیلرغه آوغه کردی، آندن‌صوك بالق‌طاشیغان ایچون یانینه بربالق قوشوب سلیمان علیه السلام‌غه بیردیلر. اول آنلرنك برسینی صاتوب کومه‌چ آلدی، برسینی پشررگه دیب یارغان ایدی یوزگی بالق ایچندن کیلوب چقدی. سلیمان علیه السلام یوزکنی آلوب اوبدی، بارماغینه کیدی. شول‌ساعت آدملر، جنلر، شیطانلر، قوش قورط بارسیده مسخر بولوب کیلدیلر. شوندن صوك سلیمان علیه السلام تختینه اوطرب ایسکیچه پادشاه‌لق سوره باشلادی.

مونه بو حکایه قصه کتابلرنده حتی‌بعض تفسیرلرده اوشبو ره‌وشچه ذکر قلنسه‌ده، لکن بو اساسلی توگلدر. چونکه شیطانلر اگرده پیغمبرلرگه شول قدراشلر فیلورغه کوچلری ییته تورغان بولسه دنیاده اوشانه تورغان بر نرسه‌ده قالماسقه کیره‌ك، سلیمان علیه السلام‌نك پادشاهلغی آلنوب قرق کون تورسه‌ده آنك پیغمبرلیگی آلونه تورغان نرسه توگل، شونلك ایچون بو قصه‌غه هیچ اوشانورغه یارامیدر. امام

فخرالدين الرازى بو قصه‌غه اوشانورغه ياراماغانون نيچه تورلى دليل‌لر ايله اثبات قيلمشدر.

سليمان عليه السلام‌نى (فتنه‌لندردك) ديگان آيت‌نى يوقارى‌ده ذكر قيلنغان ره‌وشچه بولونى قاضى عياض‌ده بتونله‌ى يوق سوز ديدر. آنك درستى حديث‌لرده بيان قيلنغانچه‌در: ابو هريره رضى الله عنه پيغمبر عليه السلام‌دن كوچره: سليمان عليه السلام بر كوننى كيچ «البته بو كيچ‌ده تو قسان خاتونغه ياقنلق قيلور من‌ده بارسيده الله يولنده صوغشه تورغان آطلى عسكر بولورلق ايربالا كيتررلر» ديدى. لكن (انشاء الله) ديب ايتمه‌دى. شونك ايچون بارى بر خاتونى قورصاقلى بولدى، باشقه خاتونلرى بتونله‌ى قورصاقلى بولمادى، قورصاقلى‌سى‌ده يارتى‌غنه بالا كيتردى، يعنى بر آياق بر قول بر كوزلى بالابولدى. اگر (انشاء الله) ديب ايتكان بولسه همه‌سى الله يولنده صوغشه تورغان بالا كيتررلر ايدى» دى. (وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ) آيتى‌نك معناسى: تحقيق سليمان‌نى فتنه‌له‌ندردك بز. اول فتنه (انشاء الله) ديمك‌نى اونوطوى بولادر. دخيده آنك كرسى‌سينه بر ته‌ن‌نى صالدق، يعنى باشقه خاتونلرى بتونله‌ى قورصاقلى بولمادى، بارى، برسى يارتى ته‌نلى بالا كيتردى. مونك صوكنده قايتدى اول، يعنى اوزى‌نك خطاسن بلديده توبه ايله الله‌غه قايتدى، ديمكدر. امام رازى هم باشقه مفسرلردن تحقيق اهلى اوشبو ره‌وشچه قيلمق تيبش ديديلر.

سليمان عليه السلام‌نك وفاتى

داود عليه السلام بيت المقدس‌نى اشله‌ته باشلاسه‌ده اوز عمرنده تمام ايته آلماغان ايدى، آنى تمام ايته‌رگه اوغلى سليمان عليه السلام‌غه وصيت ايتدى. بيت المقدس بيك زور هم زيبتلى عجايب ره‌وشده اشله‌نگان سببلى آدم بالالرى‌غنه اشله‌ب بتررلك توگل ايدى. شونك اوچون سليمان عليه السلام آنى اشله‌رگه جنلر، شيطانلرنى قوشدى. جنلرگه‌ده شيطانلرغه‌ده اوزلرينه تيبشلى اشلرنى بوليب بيردى: قايسى

آلتون چغاره، قایسی کموش، قایسی دیگزدن انجولر، مرجانلر چغاره، قایسی طاشنی کیتره، قایسی کیسه الحاصل هرکم اوزینه بیلگیلنگان اشنی اشلهمای قوتلا آلمی ایدی. سلیمان علیه‌السلام‌نك عمری آخرینه ایرشدی حالبوکه اول وقتده بیت المقدس تمام بولماغان ایدی. سلیمان علیه السلام الله تعالی‌دن «مینم اولگانمنی جنلردن یاشرساك ایدی» دیب صورادی. الله تعالی آنك دعاسینی قبول ایتدی. شویله‌کهٔ: سلیمان علیه السلام‌نك اوزاقلاب عبادة قیلا تورغان عادتی بار ایدی. قای چاغنده آیلاب، ایکیشهر آیلاب توتاش عبادتنده بولا ایدی. اوزی‌نك دنیادن کیتهر وقتی یتکاچ عبادة قیلاتورغان اورنینه کردی، طایاغینه طایانغان حالنده عبادت قیلا باشلادی. شول وقتده اجلی ایرشوب بو دنیادن کوچدی. جنلر، شیطانلر آنی هنوز عبادتنده تورا دیب بلدیلر؛ آندن فورقوب همه‌سی‌ده اوزلرینه بیورلغان اشلرنی اشلادیلر. بیت المقدس تمام بولدی، الله تعالی اول طایاقنی کیسه‌رگه بر آغاچ قورطی یبه‌ردی، فورط طایاقنی آشی آشی کیسوب چقدی، سلیمان علیه السلام‌نك گه‌ودهسیده یغلوب توشدی. شوندن صوك آنك اولگه‌نون بلدیلر، نی وقتده اولگانون بلمك ایچون شول قورطنی طایاق‌نك باشقه اورنینه قویدیلر. بر ته‌ولیك کیمرگاچ، طایاق‌نك بر ته‌ولیکده‌نی قدر کیسلگانون اولچه‌دیلر، شوندن حسابلاب سلیمان علیه السلام‌نك وفاتینه بر یل بولغانون بلدیلر. ئلك جنلر: «بز غیب‌نی بله‌مز» دیب دعوی قیلالرایدی، دیمك آنلرنك بلگان نرسه‌لری غیب تو گل باری بر آزیاشرنرك ونچکه‌رك نرسه‌لر ایمش. چونکه اولگان سلیمان علیه السلام‌نی ترك دیب بلوب بر یل قاطی اشلرده بولغاچ جنلرنك «بز غیب‌نی بله‌مز» دیگان دعوی‌لری باطل بولدی، قرلدی. اگر بلسه‌لر اشله‌مای طاشلاب کیته‌رلر، مسجدده تمام بولمای قالور ایدی، بس جنلر غیب‌نی بلمیلر، بلکه غیبنی بلوچی یالغز الله تعالی‌در.

سلیمان علیه السلام اون اوچ یاشنده پادشاه بولوب، اللی اوچ یاشنده وفات بولدی

بنی اسرائیل دولتی‌نڭ ایکی‌گه آیرلوی.

سلیمان علیه السلام وفاتندن صوڭ اوغلی رحبعام پادشاه بولسه‌ده صوڭندن اون سبط اطاعتدن چغوب سلیمان علیه السلام‌غه بایتاق‌غنه خدمت ایتکان، افرایيم سبطندن یربعام اسملی بر کشی‌نی پادشاه ایتدیلر. رحبعام قول آستنده باری یهودا ایله بنیامین نسللری‌گنه قالدی. بونلر یهودا دولتی اسمنده بولوب پایتختی قدس شریف ایدی، پادشاهلری‌ده سلیمان علیه السلام نسلندن بولور ایدی. بو رحبعام ایله باشلانغان یهودا حکومتی شرعی صانالور، تورات، موسی علیه السلام طایاغی کبی شریف نرسه‌لر وزور عالملر همه‌سیده یهودا حکومتنده بولنور ایدی. آییرلغان اون سبط اسرائیل دولتی اسمنده اولوب پادشاهلرینه ملوك اسباط دیب ایتلور ایدی.

اسرائیل دولتی‌نڭ پایتختی اوّل نابلس بولوب صوڭره سامریه یعنی صبطیه شهرینی صالوب شونده اوطردیلر، اسرائیل دولتی ایکی یوز یتمش یل صوزلمشدر. بونلر آراسنده بوزقلق اوّلدانوك بولا کیلدی، بوز قلقلری سببلی آنلرغه الله تعالی آثور دولتنی ایرکلی قیلدی. آثور دولتی‌نڭ پایتختی نینوا شهری‌در، که یونس علیه السلام شونلرغه پیغمبر اولوب یبه‌رلمش ایدی.

ذوالقرنین.

ذوالقرنین حضرتلری‌نڭ اسمی صعب اولوب آتاسی ذی‌شدددر، یمن‌ده حمیر پادشاهلرندن اولدیغی ابن عباسدن کوچرلوب سویلانه ودرستی‌ده شولایدر.

ذوالقرنین حضرتلری توغروسنده علما آراسنده تورلی سوز کوبدر، اوّل اسمی توغروسنده اختلاف بار: بعض‌لر، «آنڭ اسمی شمر کنیه‌سی ابو کرب آتاسی مالك، آنڭ آتاسی افریقش، آنڭ آتاسی ابرهه» دیدیلر. بعض‌لر «مرزبان اسملی، آتاسی مرزبه اولوب، یونان یرندگی قومدن» دیدیلر. بعض‌لر «اسکندر فیلیب اوغلی ماکیدونیه خلقندن»

دیدیلر. مُفَسّرلر، مُؤَرّخ لر کوبره‌ك شوشی سوزنی آرتق کوردیلر. لکن بو سوز بتونله‌ی خطادر، چونکه قرآنده ذکر ایدلگان ذو القرنین حضرتلری‌نك پیغمبر بولونده عالملر اختلاف قیلمشسه‌لرده مؤمن صالح ایدکنده شبهه یوقدر. آنك وزیری حضرعلیه السلام بولمشدر. ذو القرنین حضرتلری ابراهیم علیه السلام زمانینده بولوب آدم علیه السلام یرگه اینگان تاریخدن اوچ مك دورت یوز سیکسان سنه سنده ابراهیم علیه السلام ایله کورشولری صحیح حدیثلرده مذکور دیب (وفیة الاسلاف) مقدمه سنده یازدر. قرآنده مذکور ذو القرنین ده اوشبودر. آنك زمانی پیغمبرمز محمد علیه السلام‌نك هجرتندن ایکی مك آلتی یوز یل چاماسی ئلك‌در، اَمّا ماکیدونیه یرلیك اسکندر فیلیب اوغلی هجرت نبویه‌دن تو قزیوز یتمش سیگز یل ئلك گنه‌تو غدی، بس ذو القرنین ایله اسکندر آراسنده مك یارم دن آرتغراق زمان بولادر. شونك ایچون ایکسی بر کشی بولورغه ممکن تو گل. دخیده اسکندر یونان حکماسندن ارسطاطالیس‌نك شاگردی و آنك مذهبنده ایدی، هر حالده نیچه جهتندن ذو القرنین اسکندرگه باشقه‌در.

مکه مشرکلری‌نك رسول الله صلی الله علیه وسلم گه دشمانلق لری چیکدن طش قاطی ایدی، لکن هیچ بر یاقدن رسول الله‌نی آبترانه آلمیلار ایدی. مشرکلر تمام عاجز بولغاچ بر وقتنی کیکاش ایتوب مدینه گه کشی یبه‌ردیلر، آنلر بارب «برده محمد اسملی بر کشی اوزینه پیغمبر دیب دعوی قیلادر. بز اوزمز کتاب اهلندن بولمانغانغه نیچك دیب ایتورگه‌ده بلمیمز. بو توغروده بزگه برکیکاش بیرگز» دیدیلر. یهودلر «سز آندن اوچ مسئله صورا گز، اوچ‌نك ایکیسنه جواب بیرب برسینه جواب بیرماسه پیغمبر بولور. اگر اول ردوشچه قیلماسه پیغمبر تو گل‌در. اول اوچ مسئله شولدر: برنچیسی، دنیانی بتونله‌ی ایله‌نوب یورگان کشی‌نك خبرن سویله‌سون. ایکنچسی، بورنغی زمانده یوق بولوب تورغان یکت‌لرنك قصه‌لری نیچك، آنلرنك اشلری نیگه بارب چقدی، شونی سویله‌سون. اوچنچیسی، روح (جان) نرسه دیب صورا گز. اگر اوّلگی ایکی‌سون سویله‌ب روح حقنده سویله‌مه‌سه پیغمبر بولور، اوشبو ردوشچه قیلماسه یالغانچیدر» دیدیلر. مشرکلر بیك سوینوب

قـايتديلر، رسول‌الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرندن كيلوب شوشى اوچ مسئله‌نى صورادىلر. رسول‌الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرى «ايرته گه جواب بيررمن» دبدى، اَمّا (انشاءالله) ديب ايتورگه خاطرندن چقدى. شونك اوچون اون بيش كونگه قدر وحى كيلمه‌دى. مشركلر «محمدنى الهسى طاشلادى، اون بيش كون بولسه‌ده بز صوراغان نرسه‌لرگه جواب بيره آلمى» ديب سويله‌شه باشلادىلر. رسول‌الله صلى الله عليه وسلم بو اشكه بيك بورچلدى. صوگره وحى كيلوب شول وقتده كهف سوره‌سى نازل بولدى. دخيده روح‌نى سؤال سنده (وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى وَمَا اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلاً) آيتى كيلدى. معناسى: اى محمد! سيندن روح نى سؤال سنده صورارلر، سين ايت: «روح ربم اشيدر. سز گه اول طوغريده علم لك بيرلمادى، مگر آز غنه» ديمكدر. يهودلر «ايكى مسئله‌نى سويله‌ب برسينى سويله‌مه‌سه حق پيغمبر بولور ديگانلر» ايدى بس رسول‌الله‌نك حق پيغمبر ايديكى ثابت بولدى. چونكه روح حقنده سويله‌مای قسقه غنه «ربم اشيدر» ديدى، بلور بلمه‌س روح نى سؤال سنده سويله‌شورگه يار اماغانون بلدردى. ايكى مسئله‌نى آيرب سويله‌دى.

برنچيسى، بتون دنيانى آيقاب يورگان ذات‌نك قصه‌سى ايدى. آندن مرادلرى ذوالقرنين حضرتلرى ايدى.

الله تعالى ذوالقرنين حضرتلرينه يير يوزنده ايرك، بتون يير يوزينى ايله‌نوب خلقنى اوزينه ايه‌رتورگه سبب‌لر بيردى، بر سببنى ايكنچى سبب‌كه ايه‌رتوب قوياش بايشينه بارب يتدى، يعنى قوياش بايشى طرفنداغى ديكز قرينه كيلوب يتدى، قوياش بايغان اورنون قاراب تورب قوياش نى [١] قاره بالچقلى اسسى صوده باطقان توسلى كوردى، اول يير ده بر قَوْم تابدى. آنلر مشركلر اولوب دين‌دن خبرلرى يوق ايدى، آنلر كييم‌سز بالانغاچلر ايمش، الله تعالى ذوالقرنين

---

[١] بو سوزدن قوياش شول اورنغه باتقان ديمك آڭلاشلماسون، بارى قاراب تورغانده‌غنه شول ره‌وشچه كورندى، اما حقيقتده اول ره‌وشچه توگلدر. قوياش بايوينك نى ره‌وشچه بولوى هيئت كتابلرنده ذكر ايدلمشدر.

حضرتلرینی اول قوم حقنده نی قیلسه‌ده ایرکلی‌قیلدی. ذوالقرنین: «اگر شرکده قالوب اوزلرینه ظلم قیلسه‌لر آنلرنی اوترورمز، آنك اوستینه قیامت کونده الله تعالی گه قایتارلورلر. الله تعالی آنلرنی شرك‌لری ایچون قاطی عذاب ایله‌ن عذاب قیلور، امّا ایمان کیترب ایزگو عمل قیلغانلرینه ایذگوللك قیلور، ثوابلری اوزلرینه بولور. بز آنلرغه یکللك ایله‌ن اش قیلورمز، قاطی‌لق قیلمامز» دیدی. آندن صوك ذوالقرنین حضرتلری قویاش چغیشینه طابا باردی. اول اورنده بر قوم بار ایدی، آنلرنك قویاش‌دن پرده‌لری یوق ایدی، یعنی اوست باشلری یالانغاچ ایدی. قیاش چقسه چوقرلرغه کره‌لر، کون اورتاسینه قدر شول چوقرلرده تورالر، آندن صوك چوقردن چغوب اشلرینی قاریلر ایدی.

ذوالقرنین اول قوم حقنده‌ده قویاش بایشنداغی خلقغه قیلغان ره‌وشچه اش قیلدی. آندن صوك برسی آرتندن ایکنچی سبب قیلا قیلا بورولوب قطب شمالی طرفینه تاباراق کیتدی. ایکی طاغ آراسینه بارب یتدی، آنده سوز آنگلاماس بر تورلی خلق تابدی. شول اورنده ذوالقرنین حضرتلرینه یأجوج مأجوجدن بیك زارلاندیلر. برپه‌رده یاصارغه اوتنوب: «چغشن بز سیکا بیرر ایدك» دیدیلر. ذوالقرنین «میکا الله‌تعالی بیرگان ایرك (اختیار) هم قوة ایذگوره‌کدر (یعنی سزدن چغشلق صورارغه احتیاجم یوق) سز ته‌ن کوچی ایله‌ن یاردم ایتکز، مین سزگه په‌رده یاصارمن» دیدی. اوّل تیمر کیساکلری کیترگه بیوردی، صکره نیگز ایچون قازب طاش صالدیلر، آنلرنك آرالرینه باقر، قورشون ارتوب صالدیلر، آنك اوستونه تمام ایکی طاغ آراسی توتاشقانچی آرالاش ایتوب بر قات تیمر بر قات آغاچ، کومر کیسه‌کلری اویدیلر. بیکلگی طاغ باشینه تیگزله‌نوب یتکاچ بیك قاطی یانا تورغان کوکرد هم نفط کبی نرسه‌لر صالدیلر، آتش اوط قابزدیلر، ذوالقرنین کوروك ایله اوردررگه قوشدی.

تیمرلر اوط کبی قب قزل بولغاچ ئلکدن ارتوب حاضرلنوب قویلغان باقرنی اوستینه صالوب یبه‌ردیلر. قزغان تیمرلرگه ارگان باقر یابشوب بارسی بر کیسه‌ك بولوب قاطدی، ایکی طاغ آراسنده

تیمردن بر قویما بولدی. یأجوج مأجوج تیشوب چغه آلمیلر، چونکه فاطی هم اوستندن‌ده چغه آلمیلر، چونکه طاغ قدر بیوك‌در. قیامت یاقن بولغانچی آنلر شول حالده توراچقدر. بو اشلرنی تمام‌ایتکاچ ذوالقرنین: «بو الله‌نك رحمتیدر، یر قسه الله‌تعالی رحمتی‌نی صالماسه بو ره‌وشچه اشلر مینم قولمدن کیله تورغان توگلدر، اگر الله‌نك وعده‌سی یتسه اول قویمانی یر ایله تیگز قیلور» دیدی. واقعاده بو اش ذوالقرنین حضرتلری‌نك معجزه‌سیدر، یوقسه ایکی طاغ آراسنده بولغان بولون‌غه نیچك ایتوب تیمردن اول قدر زور قویما یاصارغه کیره‌ك؟ اوط قابزغاچ آنی کوروك ایله اوردروده باری معجزه یوزندن گنه بولا تورغان اش، عادتده ممکن توگلدر. اول قدر زور اوطنك‌اسسیلگی نیچه چاقرم‌غه جایلور. قایده آنك قاتنه بارب کوروك اوردرمك، قایده آگا ارگان باقرنی قویماق؟ البته بونلر هر قایوسی بیك بیوك معجزه‌در.

اصحاب کهف بیانی

رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرندن، یهودلر او گره‌توی بو ینچه، مشرکلر صوراغان مسئله‌نك ایکنچیسی اصحاب کهف قصه‌سی ایدی. اصحاب کهف قصه‌سی اوشبودر: شام‌غه یاقن بر شهر بار ایدی، خلقی مشرکلر اولوب دقیانوس اسملی پادشاهلری تکریلك دعوی‌سی ایده‌ر ایدی. اول شهرده الوغلردن آلتی یگت اسلام دیننده ایدی. بروقت دقیانوس اول یگت‌لرنك اسلام دیننده ایکانلك‌لرینی ایشتدی، آنلرنی چاقرب «سز کمگه تابناسز؟» دیب صورادی. آنلر: «بیر وکوکلرنی یوقدن بار ایتکان بر الله تعالی گه عبادت قیلامز» دیدیلر. دقیانوس آنلرنی اوزینه تابنورغه اوندەدی، «اگر بز الله‌دن باشقه‌غه عبادت قیلساق عقل‌دن طش بولغان باطل سوزنی ایتکان بولورمز» دیدیلر. پادشاه بو یگت‌لرنك دینده نق تورغانلرینی بلدی. بر قاضیسینی بار ایدی، قاضی‌غه «بو یگت‌لر گه نی‌قیلورغه کیره‌ك؟» دیدی. قاضی «بونلر عقلسز توگل، اوزلری بیوك درجه‌لی کشیلر، بونلرنی آشغوب

اوترمك يـاراماس، مينمچه بونلرغه مهلت بيرمك تييش: اويلاسونلر، آخرنده سيڭا بوی صونارلر» ديدی. لكن يكتلرنڭ كوڭلنده ايمان نوری تمام بالقغان ايدی، ايمانلرنده نق توراچقلرينی، الله‌دن باشقه هيچ كمگه عبادت قيلاچق توگل ايكانلكلرينی سويله‌ب كيتديلر. پادشاه اوزنچه مهلت بيردی. بونلر قايتديلر، ايرته گيسون دقيانوس چاقرب بزنی اوتررديب قورقديلر، موندن قوتلورغه چاره ازلی باشلاديلر، بيك آبتراب‌قنه شهردن چقديلر. آنلر بارسی آلتی يكت‌بولوب اسملری: مكسلينا، مثلينا، يمليحا، مرنوش، كفشططيوش، دبرنوش در.(۱)

شهردن يراق توگل‌يخلوس اسملی طاغ بار ايدی، شوڭا قاراب كيتديلر. يولده بر كتوچيگه توغری كيلديلر، اول كتوچی‌نڭ اسمی شاذنوش ايدی، آندن، «طاغده كرب قاچارلق اورن يوقمی؟» ديب صوراشديلر. كتوچی‌ده بونلردن «سز كملر؟» ديب صوراشدی. بونلر جواب بيرديلر: «بز بر الله‌غه‌غنه عبادت قيلا تورغان كشيلر» ديب اوزلری‌نڭ دينلرينی آڭلاتوب سويله‌ديلر. كتوچی‌ده بونلر ايله برگه‌بولمقچی بولدی، «مينده سزنڭ ايله برديده بولام، بر الله‌غه عبادت قيلام، مونه بو طاغده عجب تورلی بر چوقر بار: آغزی طار، ايچی بيك زور حتی بزنيچه كتوچيلر جيولوب قاطی صووق وقتلرنده‌شول چوقرغه‌بر طرفينه‌قويلرمزنی‌كرته‌مز وبر طرفينه‌اوزمز كرب‌ياته‌مز» ديدی. كتوچی قوی‌لرينی قووب يبرديده آنلر ايله برگه چوقرغه كرمك بولوب كيتدی. كتوچی‌نڭ قطمير اسملی‌براتی بارايدی، اولده‌ايارب كيتدی. بونلر كتوچيگه‌اتنی قووب قالدررغه قوشديلر، كتوچی نی‌قدر قوسه‌ده ات قالمادی، آخرنده ات تلگه كيلوب: «مين الله‌نڭ دوستلرينه دوستت، سزنی صاقلارمن، شاولامام. يوقلاغان وقتڭزده چوقر آغزنده قاراول تورورمن» ديدی. بونلرنڭ ايمانی تاغنده قوتله‌ندی، اتنی‌ده ايه‌رتديلر، چوقرغه بارب كرديلر، چوقرنی اوزلرينه بيك موافق تابديلر. آنده كرگاچ بيك آرغانلق سببلی يوقيغه ياتديلر، اتلری

---

۱) بعضيلر: «بونلر آلتيغنه توگل، قطولوس اسملی جيدنچيلری، قالوس اسملی سيگرنچيلری بار ايدی» ديديلر. (والله اعلم)

چوقرنك آغزينه كيلوب باشيني ايكى آياغينك اوستينه قويوب ياتدى. الله تعالى آنلرنك جان‌لرينى آلدى. بارسيده اولديلر. دقيانوس گه بونلرنك قاچقان خبرلرى ايشدلدى، دقيانوس بونلرنى ازله‌رگه كشى‌لر يبه‌ردى. آنلر طرشوب ازله‌ديلر، لكن هيچ تابماديلر. (١) شول‌ره‌وشچه الله تعالى آنلرنى آدملر كوزندن ياشردى.

اوچ يوز توقز يل شول حالنچه آنلر چوقرده قالديلر. قايچاغنده الله تعالى برفرشته يبه‌رب ته‌ن‌لرينى چرمه‌سون ايچون بر ياقدن ايكنچى ياقغه ايله‌ندرر ايدى. آندن صوڭ دقيانوس اولدى. شهرگه باشقه كشى‌لر پادشاه بولديلر، يعنى بوشهر رومليرقول آستنده قالدى. روملر طرفندن بوشهرگه بربك (والى) يبه‌رلور ايدى. عيسى عليه السلام زمانى كيلدى، عيسى عليه السلام بو يكتلرنڭ خبرينى خلقغه بلدردى؛ چونكه خلق ايكى تورلى فكرده ايدى: برتورلى خلق اولگاندن صوڭ ترلمك گه اينانميلر ايدى. شوندای كشى‌لرگه دليل هم‌ده عبرت بولسون ايچون اوچ يوز يل اولوب ياتقان كشى‌لر ترلوب خلق كوزينه كورينه‌چك‌لرن حضرت عيسى قومينه ايرشدرگان ايدى. اوچيوزيل اوتكاچ خلق حق دين گه كردیلر. اول وقتده خلق عيسى عليه السلام ديننده اولوب انجيل ايله عمل قيلالر، بو اصحاب كهف خبرينى ايشتكانلر ايدى، فقط قای اورندن قايسى وقت ترله‌چك‌لرينى بلميلر ايدى. اوچ يوزده توقز يل تولغانده الله تعالى يكت‌لرنڭ مكسلينا اسملى‌سينى ترگزدى. مكسلينا اوزى تورغاچ ايبده‌شلرينه «تورگز!» ديب قچقردى، چونكه اول اوزلرن اولوب ترله‌مز ديب بلمى، بلكه

---

(١) بعض كتابلرده «تابديلر، دقيانوس خلق ايله جيولشوب چوقرغه باردیلر، كرمكچى بولديلر. لكن كره آلماديلر، كيره‌ك قايسى‌غنه كره باشلاسه قورقوب كيرى چقدى. آخرنده پادشاهغه: «آنلرنى اوترمك ايچون چغارابز بيت، اوترمك ايچون چغارو لازم توگل، چغاآلماسلق ايتوب چوقرنڭ آغزينى بيكله‌ساك شونده آچقه اولەرلر» ديديلر. دقيانوس شول سوزنى معقول كورب چوقرنڭ آغزينى بيكله‌توب كومدرب قويدى» ديب يازلسه‌ده ترجمهٔ طبرى‌ده «بو سوز قرآن‌دن آڭلانغان سوزگه خلاف» دى. [والله اعلم]

یوقی‌دن غنه تورامز دیب اویلی ایدی. ایبده‌شلری‌ده توردیلر، بر برسینه قاراشدیلر، «کوبمی یوقلادق ایکان؟» دیب ایتشدیلر، قایسی «بر کون یوقلاغانمز» قایسی «بتون کون بولماس، یارتی یاچیرك کون چاماسی یوقلاغان بولورمز» دیدی. برسی اوزنده شاقطی‌غنه اوزگارونی سیزب «ایندی کوبمی یوقلاغانمزنی الله بلور. آقچه‌گز ایله شهرگه برگزنی یبه‌رگز، اوّل قایسی‌نك آشاو ایچو نرسه‌سی یخشی‌راق قاراسوندہ یومشاقلق ایله‌ن‌گنه آشارغه رزق آلوب کیلسون، حالمزنی شهر خلقینه بلدره کورماسون» دیدی. آرالرندن یملیحا اسملی‌سینه آقچه‌نی بیروب رزق آلوب کیلورگه بیوردیلر. یملیحا چغوب شهرگه کیلدی، شهرنك قابقاسون اورام‌لرینی بلدی، لکن شهر خلقینه بیك عجبله‌ندی، چونکه خلق‌نك هر قایوسنده مسلمانلق علامتی بار، نماز اوقوچیلریده کورنگالیدر. کوکلندن: «برکون ایچنده نی اوزگارش بولغان؟» دیب اویلادی، برایکمه‌ك‌می کومه‌چ‌می صاتوچیدن بارب آشارلق نرسه آلوب قولنداغی آقچه‌سینی صاتوچیغه بیردی، صاتوچی آقچه‌نی کورگاچ بیك عجبسندی، ایله‌ندرگه‌له‌ب قارادی، اوزی‌زور، صوغلوی‌ده برده اول زمان آقچه‌سینه اوخشاماغان طابدی، صاتوچی «بو آقچه‌نی قایدان تابدك؟» دیدی. یملیحا: «شوشی شهر آقچه‌سی بیت!» دیدی. صاتوچی: «یوق بو آقچه حاضرگی بك (والی) نکی توگل، سین خزینه تابقان بولورغه کیره‌ك» دیدی. یملیحا «آبظی! بو آقچه شوشی شهرنکی، دقیانوس پادشاه‌نقی بز کیچه گنه شوشی شهردن چقغان ایدك، بو کون شول آقچه‌نی آلوب کیلدم» دیدی. صاتوچی دقیانوس پادشاه اسمینی ایشتکانی یوق ایدی، شول‌سببلی دقیانوس نقی دیکاچ «مین آنی بلمیم ایشتکانم‌ده یوق، حاضر بزنك شهرمزده بك (والی) یعنی شهر باشلغی فلان کشی» دیدی. یملیحا: «اول قایسی دینده؟» دیب صورادی. صاتوچی: «الله‌نی برله‌مك‌دینده بولوب عیسی علیه السلام‌غه ایمان کیترگان کشی» دیدی. صاتوچی یملیحانی بك‌گه آلوب کیتردی، «بو کشی میکا عجب آقچه کیترب بیردی» دیب بك‌نك قولینه آقچه‌نی بیردی. بك آلوب آقچه‌نی قارادی کوردی‌که دقیانوس زمانی‌نك

آقچه‌سی در بك یملیحانك اصحاب کهف‌دن ایکانون بلدی، چونکه عیسی علیه السلام آنلرنك قصه‌لرینی خلقغه بلدرگان ایدی.

یملیحادن باشلرینه کیلگان اشلرنی صوراشقاچ اصحاب کهف بولولرنده شبهه‌سی قالمادی. بو اشکه بیك شادلاندی، شهرنك الوغلرینی عالملرینی جیدردی. شوندن صوك اصحاب کهف‌نك چوقرلرینه بارب فارامق بولدی. یملیحادن اوزلری‌نك اورنلرینی کورگازرگه اوتندی. چوقرغه کیتدیلر، بارب بیته‌ر آلدندن یملیحا بك‌که «سز تورب تورگز مین ئلك بارب ایبده‌شلریمه خبر بیریم، چونکه آنلر خلق جیلوب کیلگانون کورسه‌لردقیانوس کیله دیب قورقرلر» دیدی. بك رخصت بیردی، یملیحا آلدان بارب ایبده‌شلرینه خبر بیردی، ایبده‌شلری احوالنی آکلاب شادلاندیلر. بك کیلدی، بونلر ایله کورشدی، (۱) حال احوال‌لرینی تمام صوراشوب یتکاچ بو یکت‌لرنك اوچ یوز یل‌دن آرتغراق اولوب یاتقاچ ترلگانلك‌لرینی هر کم کورب اولگاندن صوکده ترلو ممکن هم‌بارنرسه ایکان‌دیب‌بلدیلر. آندن صوك یکت‌لر بك‌گه خیر دعالر قیلدیلرده اورنلرینه یاطوب ینه اولدیلر. بك بونلرنك وستلرینه یابوب چفوب‌کیتدی. آندن صوك کشی کرب یورماسون ایچون چوقرنك آغزینه مسجد بنا قیلدیلر.

لقمان حکیم.

حضرت لقمان‌نك آتاسی باعوراء، آنك آتاسی ناخور، آنك آتاسی تارخ بولوب ایوب علیه السلام اوغلی آزر نسلندن در. داود علیه السلام

---

[۱] بعض‌لر «یملیحا کرگاچده همه‌سی وفات بولدیلر، بك آنلرنی کور آلمادی» دیدیلر، لکن آیت‌نك معناسینه قاراغانده کورشوب سویله‌شکانلر بولورغه تیشلی، چونکه الله‌تعالی «بر قیامت کونی‌نك حق ایکانون بلسونلر ایچون آنلرنك حاللرینی باشقه‌لرغه بلدردك» دی. موندن یکت‌لرنی کورب سویله‌شکان بولولاری آکلاشیلادر. چونکه آنلرنك حاللرینی بلمك کورب سویله‌شمك ایله گنه بولا. اگر یملیحا چوقرغه کرب، یوغالسه ایبده‌شلرینی کشی لر کورماسه اول وقتده یملیحا حالی گنه بر آز معلوم بولوب ایبده‌شلرینك حالی آیرماچق کوز ایله کورب بلنگان بولمی‌در (والعلم عندالله)

زمانینه قدر ترکلك قیلدی، داود علیه‌السلام‌دن علم و حکمت او گره‌ندی. آندن ئلکده قتوی بیرب بعض‌لر آنی قاضی ایدی دیدیلر. بر و قتنی حضرت داود یانینه کردی، داود علیه‌السلام کوبه یعنی صوغش کیمی یاصیدر ایدی. حضرت‌لقمان مونك نرسه‌یاصاغانون بلمادی، «بو نرسه؟» دیب صورارغه اویلاسه‌ده صورامادی، یاصاب بتر گانچی صبر ایتدی.

داود علیه‌السلام کوبه‌نی یاصاب تمام ایتکاچ کیوب قارادیده «صوغش ایچون نینداي یخشی کیمبولدی» دیدی. لقمان‌حکیم (اَلصَّمْتُ حِکْمَةٌ وَقَلِیلٌ فَاعِلُهُ) دیدی، یعنی فائده‌سز یوق بارسوزنی سویلاشمای تورمق حکمت، آنی قیلغوچی آزدیمکدر، چونکه لقمان حکیم سویله‌شمی تورسه‌ده داود علیه‌السلام اشله گان نرسه‌نك نی ایکانون بلدی.

حضرت لقمان پیغمبرمی، یاکه ولی‌لردن‌می؟ بو حقده عالملر، آراسندن اختلاف باردر: قایسی پیغمبر دیدی، قایسی الله‌غه یاقن اولیادن دیدیلر. قرآنده اوز آلدینه بر سوره‌ده ذکر قیلنوی لقمان حضرتلری‌نك نی درجه‌ده ایکانون آزراق آگلارغه یتسه کیره‌ك. قرآنده اوغلینه ایتکان وعظ ونصیحت‌لری ذکر قیلنمشدر.

الله تعالی کلام شریفده: «درستلکده بز لقمانغه حکمت بیردك، بس سین الله‌غه شکر قیل! بر کشی شکر قیلسه اول اوزی ایچون (اوز فائده‌سینه) شکر قیلا، اگر بر کشی کفران نعمت قیلسه الله تعالی موکسز نرسه‌گه احتیاجی یوقدر)، وحمد ایتلورگه (چن مافتالورغه) تیشلی‌در».

کلام شریفده حضرت لقمان‌نك اوغلینه بولغان نصیحتن بیان ایته‌در. بعض‌لر لقمان‌نك اوغلی مُشْرِكْ ایدی، لقمان آنی وعظ ونصیحت قیلا قیلا اثر ایتدی. اوغلی‌ده مسلمان بولدی دیلر. اوغلینه ایتکان نصیحتی: «ای اوغلم! الله‌غه هیچ نرسه‌نی شرك قاتما (ایبدیش ایتمه) درستلکده شرك اُلوغ ظلم‌در. ای اوغل! ایذگولکدن، یاوزلقدن هر نرسه گرچه بیك کیچکنه گنه بولسه‌ده کیردك قاتی طاش ایچنده یاشرن بولسون، کیردك

کوکده یاخود ییرده بولسون الله تعالی آنی کیترر، کوز آلدگا قویار وآنلگ ایچون حساب ایده‌ر، درستلکده اللهنگ علمی بیك نچکه یاشرن نرسه‌لرگه ایرشکوچیدر، بلکوچیدر. ای اوغل! نمازنی تورغز، ایذگوللك گه بیور، یمانلقدن طی، فاطی‌لق هم محنت‌لرگه صبر قیل، چدا. درستلکده بو اشلر الله‌تعالی‌نگ قللرینه واجب ایدب کیسکان اشلرندندر (یعنی البته بنده شولای قیلورغه تیش).

مونگنی بوروب کشی گه تکبرلك قیلمه (اوزگنی بیك زور کورگاندن کشی گه التفات ایتمای قرین قارامه)، ییر یوزنده الوغ لانوب یورمه، درستلکده الله تعالی هر بر اوزینی الوغ کورب مافتانچقلانوب یورگانلرنی یاراتماس. طاوشگنی باص (قچقرمه)، درستلکده طاوشلرنگ ایگ‌سویکمسزی ایشه‌ك طاوشی‌در».

حضرت لقمان [١] حقنده حکایت قیلالر: اوغلی ایله ایکیسی فقیرلر صورتنده بر شهرگه باردیلر، شهرگه کرگاچ بونلرنی دشمان جاسوسی دیب بلوب شول شهرنگ پادشاه‌سینه ایتدیلر. پادشاه شول کشی‌لر سوزینه اوشانوب لقمان حکیم‌نی اوغلی ایله ایکی‌سنی قیوغه صالورغه بیوردی. قیو یانینه بارغاچ، حضرت لقمان آزغنه مهلت صورادی. پادشاهده رخصت و مهلت بیردی. لقمان حکیم بر حیوان تیری‌سینه قلم قاره صوراب آلوب یازدی، آنی قوینینه قویدی، آندن صوگ ایب ایله هر ایکیسنی قیوغه توشردیلر، بر طوبال ایله بادام ییمشی بیردیلر. قیونگ آغزینی قابلاب قویدیلر، قیوغه توشکاچ لقمان حکیم اوغلینه: «اوغلم! مونده هوا ناچار قیونگ یوقاری طرفنده بر اورن حاضرلمك کیره‌ك» دیدی. اوغلنی اوزی‌نگ ایگ باشینه باصترب منگردی، یوقاری اوغلی نی‌طریقه‌در نیچکده بر کشی‌یاطورلق اورن حاضرله‌دی، صوگره آناسینه اورن‌نگ تمام بولغانون بلدردی، آندن صوگ اوغلی توشدیده آناسی شول اورنغه منددی، اوغلی توبه‌ن بر آز زماندن صوگ وفات بولدی.

---

[١] لقمان حکیم توغروسنده کلام شریف‌ده کیلگان سوزلر هیچ شکسز حقدر، آنسنده شبهه یوق، لکن بو صوگغی حکایه‌نگ درستلکنده شبهه بار، چونکه بو حکایت ترجمهٔ طبری‌ده بولسه‌ده ابن‌الاثیر کامل اسملی تاریخنده ذکر قیلمادی.

لقمان حکیم اوزی شول بادامدن بیك آزغنه رزقلانوب تو ردی. طورا طورغاچ بادامده بتدی، لقمان حکیم شونده یاطقانی حالده قالدی. بونلرنی قیوغه صالدرغان پادشاه هلاك بولدی، آندن صو گره نیچه‌لب پادشاه اوتدی. لقمان حکیم همان شول قیوده یاتور ایدی. بایتاق وقتلر اونکاچ بر پادشاه‌نك طاماغینه بر یومری نرسه چقدی، نی قدر حکیم‌لر کیترسه‌ده فائده ایتمه آلمادیلر. آرالرنده اوزون عمرلی عقل ایه‌سی کمسه بار ایدی، اول: «اگر لقمان حکیم موندہ بولسه البته بر دارو تابار ایدی» دیدی. پادشاه مونی صوراشدی، قیوغه صالنغانون بلدی، بیك تیز اورنون ازله‌توب تابدرب قیونك‌ده آغزینی آچوب آقرن‌غنه قیونك تو بینه توشدیلر، فقط بر آدم سویاکی تابدیلر، باشقه بر نرسه‌ده یوق. قارمالاب قاری تورغاچ یو قاری بر تیشك تابدیلر، شه‌م یاندرب قاراسه‌لر لقمان حکیم شونده یاتمه، یانده بر تیری‌سی‌ده بار. اول تیری‌نی آلوب چقدیلر، آنده یازو کورب اوقدیلر، اول تیری‌ده لقمان حکیم‌نك اوزینی قیودان نی روشچه ایتوب چغار رغه نیندایین دارولر ایله آنی هوشینه کیتررگه کیرمك ایکانی یازلغان ایدی. لقمان حکیم‌نك شول تیری گه یازغان نصیحتی بوینچه عمل ایتوب دارو ایتدیلر، لقمان حکیم هوشینه کلدی، بر آز قوت کردی، آلوب چقدیلر، قیونك اوستینه گنه چاطر قورب ینه دارو ایتدیلر، لقمان حکیم سلامتله‌نوب یتدی. پادشاه‌نك آورویني قارادی‌ده: «اش بولاچاق، دارولر یاصاب بیررمن. انشاء الله سلامت‌له‌نورسز، لکن بر چیتونره‌ك اش گه حاجت توشه‌در» دیدی. پادشاه «نی بولسه‌ده فیلورمز» دیدی.

لقمان حکیم: «اوغلگز نك بوغاز قانی کیره‌ك، بو زحمتگز شوندن باشقه توزه‌له تورغان تو گل» دیدی. پادشاه‌نك باری بر اوغلی بار ایدی، بیلگلی پادشاه موگا راضی بولمادی، لکن لقمان حکیم «اوزگز سلامت بولسه گز اوغل تاغن بولور» دیب بیك کوب سوزلر سویله‌دی، باشقه عالملر، حکیم‌لر دخی نصیحت‌لب پادشاه‌نی اوغلن بوغازلارغه کوندردیلر. لقمان حکیم پادشاه‌نك اوغلینه آولاقده توغری کیترب «پادشاه‌نك سلامتلکینه تمام یوره گندن قایغرب بر (اوه!) دیب قچقرب

یه‌رمك لازم، مونك ایچون سینی یاتقرب آتا گزه صویدم دیب کورگازو کیره‌ك. بز بر قوی ته‌که‌سنی صویارمز، آتا گز سینی صویدیلر دیب بلوب (اوه!) دیب‌قچقرر، لکن بوسرنی سینك ایله‌ن میندن باشقه هیچ کم بلماسون» دیدی. پچاقلر حاضرله‌ب قویدیلر، بر چارشاو قوردیلر، ئلك پادشاه کوررلك ایتوب اوغلینی به‌یله‌گان بولدیلر، آندن صوك لقمان حکیم چارشاونی توشرر گه قوشدی، ئلکدن حاضرلب قویغان بر قوی ته‌که سینی چالوب یه‌ردی، قانلری چارشاو آرقلی چغوب پادشاه کوزینه کورندی. بوغازدن ته‌که‌نك غرلداغان طاوشی‌ده ایشدلدی، «اوغلمنی‌چالدیلر» دیب بلوب پادشاه یوره‌گینه چدی آلمی (اوه!) دیب قچقرب، یه‌رگان‌ایدی الله تعالی اذنی ایله بوغازنده بولغان یومری نرسه‌ده بتدی. پادشاه «های، اوزم سلامتله‌ندم، لکن‌اوغلم شول بیچاره!» دیب ایتوگه چارشاو آرتندن اوغلی‌ده یوگرب چقدی. پادشاه شادلغندن‌نی ایتورگه‌ده بلمدی. لقمان حکیم همه اشلرنی سویله‌ب بیردی، پادشاه تحسین قیلوب بیك کوب بوله‌کلر بیرسه‌ده قبول ایتمدی.

لقمان حکیم توغروسنده بیك تفصیل‌لاب اوشبو ره‌وشچه حکایت قیلالر، لکن عقل‌دن یراق اولدغندن مونسی خرافات گه اوخشیدر (واللہ اعلم)

یونس علیه السلام

یونس علیه السلام متی اوغلی بولوب نَیْنَوا خلقینه پیغمبر ایتوب یه‌رلدی. یونس علیه السلام نینوا خلقینی حق دین گه اوندادی، لکن آنلر قبول ایتمدیلر. نی قدر وعظ ونصیحت قیلدی، وقبول ایتمگاچ عذاب کیلور دیب قورقتدی، قومی: «نیندی‌عذاب کیلسون، بز کوب وقتدن بیرلی طنچ تورامز» دیدیلر. یونس علیه السلام قرق کون تولغانده الله‌نك قهری کیله‌چگن بلدردی. لکن قومی: «اگر عذاب علامتن کورسالك اشانورمز» دیب همان ایمان کیترمه‌دیلر. یونس علیه السلام آنلرغه آچوی کیلوب آرالارندن چغوب کیتدی، لکن

پیغمبرلر گه، قای اورنغه یه‌راسه‌لر، شول اورنلرندن کیته‌رگه الله‌دن
بیورق کیلماینچه کیتولری تیشلی توگل ایدی. یونس علیه السلام
بیورق کیلماسه‌ده چغوب کیتدی، بارب برکویمه گه اوطردی،
الله‌دن بیورق کیلماسه‌ده چغوب کیتدی، بارب برکویمه گه اوطردی،
کویمه صونگ اورطاسینه یتکاچ قاطی جیل قوبدی، کویمه هلاك
بولورغه یاقنلاشدی. کویمه خلقی: «آرامزده گناهلی کشی باردر، شول
گناهلی کشی‌نی صوغه صالماینچه کویمه قوتولماس» دیدیلر. یونس علیه
السلام: «اول گناهلی قل – مین ایدم، مینی توتوب صوغه صالگز!»
دیدی. آنداغی خلق مسلمانلردن بولوب یونس علیه السلام‌نی صوراشدیلر،
پیغمبر ایکانون بلدیلر. شونگ اوچون آنلر یونس علیه السلام‌نی
صالورغه راضی بولمادیلر.: «بزقوتولساق سینگ آرقا گده قوتولورمز،
سینی نیچك ایتوب صوغا صالیق» دیدیلر. قرغه صالدیلر، قرغه‌ده
یونس علیه السلام‌غه چقدی، اوچ کره صالدیلر، هنوز یونس علیه
السلامغه چقدی. شوندن صوگ یونس علیه السلام اوزینی صوغا
آطدی، آنی بربالق یوطدی. الله‌تعالی بالقغه وحی‌قیلوب «قولم یونس
سیگا آزق توگل آشاما، سویاگن صندرما، آنی هیچ رنجتمه!» دیدی.
یونس علیه‌السلام بالق قارننده (لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّی كُنْتُ مِنَ الظّٰالِمِینَ)
دیب تسبیح ایتور ایدی. معناسی: حق‌لق اوزره عبادت قیلنمش ذات
یوق مگر سین گنه، سیگا تسبیح ایته‌من (هرکیمچیلك‌دن پاك دیب
اشانامن)، درستلکده مین اوزیمه ظلم قیلغانلردن بولدم دیمکدر.

بالق آنی نصیبین یرینه ارغتدی، یونس علیه‌السلام‌نگ ته‌نی ضعیف
له‌نگان ایدی، یا گاغنه یمورقه‌دن چقغان چبش کبی یاخود آنادن‌توغان
بالا کبی ایدی. الله‌تعالی آ گا یقطین اوسدردی، بو یقطین‌نی بعض‌لر
قاباق دیدیلر، بعض‌لر قاباق شیکللی اوسه تورغان (یومشاق بولوب
اورمه‌لی تورغان) نرسه بارسیده یقطین‌در – فیار، فاون کبی دیدیلر.
اول یقطین گه چبن فونمی ایدی. یونس علیه السلام آنگ یافراغی ایله
کوله گه‌له‌نه، ته‌نی‌نی‌اورته هم یمشینی آشی‌در ایدی. شول ره‌وشچه اول
قوتله‌ندی. آندن صوگ اول یقطین‌نی بر قورط کیسدی، یقطین قورودی
یونس علیه‌السلام موگا ربیك قایغوردی، «یارب! مین آنگ یافراغی ایله

کو له گه له نه ایدم، یمشینی آشی ایدم، اولده بتدی» دیدی. الله تعالی یونس علیه السلام غه: «بر اوله ن ایچون قایغراسك، یوزمك یا آرتغراق قومك ایچون قایغرمیسك. آنلرنی قالدرب کیتدك» دیدی.

الله تعالی آ ڭا یا ڭادن قومی قاتینه نینوا شهرینه بارغه بیوردی. یونس علیه السلام نینوا خلقینه یا ڭادن باردی. اَمّا نینوا خلقی عذاب وقتینی کوتوب توردیلر. یونس علیه السلام «قرق کوندن عذاب کیلور» دیب کیتکان ایدی، اوتز بیشنچی کون اوزغاچ کوکده بر قارا بولوط کورندی، آندن بیك یامان قورقنچلی بولوب توتون چغه باشلادی، اول توتون بتون شهرنی قابلاب یورطلرنی قاب قارا ایتدی، خلق عذاب کیلوینه اشاندیلر، الله غه هم یونس پیغمبرگه ایمان کیتردیلر، تمام اخلاص ایله توبه قیلدیلر، حتی یورط نیگزنده کشی حقی بولغان طاشنی، یورطلرینی سوتوب طاشن ایه سینه قایتارب بیردیلر. الله تعالی آنلرنك توبه لرینی قبول ایتدی، عذابنی کوته ردی. قومی یونس علیه السلام نی ازلیلر ایدی، یونس علیه السلام قایتوب کیلگاچ بیك شادلق ایله ن قارشی آلدیلر، ایمانلرینی آیرماچق کورگازدیلر، بایتاق زمان بنی اسرائیل حق یولده بولدیلر، شول وقتلرنده الله نك عذابندن ده قوتولوب توردیلر، لکن صوڭندن ینه آزدیلر، هر یاقده تورلی اوزگارشلر بولوب کیتدی. آنلردن برسی شولدر: نینوا شهری آثوری لرنك پایتختی بولوب تورغانده شرق طرفنده غی مدیا قومی بابل طرفنداغی کلدانیلر ایله برله شوب نینوا شهرینی محاصره ایتدیلر. بو صوغشده نینوا قوتلوب بابل ینه اوڭلگیچه آثوریه دولتی قول آستنده قالسه ده مدیا اوز آلدینه بر حکومت بولدی. آثوریه دولتی ئلکگی زورلغن قایتارر ایچون تورلی یاقغه عسکرلر یبه رر گه کرشدی. شول وقتده اسرائیل دولتی (۱) ایله ن ده صوغشوب بنی اسرائیل دن بایتاق غنه اسیرلر آلدی. بروقتنی اسرائیل دولتی نینواغه ویرگو توله ب توردی ده صوڭندن باش تارتدی.

۱] یوقاروده بنی اسرائیل ایکی گه آیرلوب بری یهودا دولتی اسمنده مشروع حکومت، ایکنچیسی اسرائیل دولتی اسمنده اولوب سامریه یاخود صبطیه شهرینی صالوب پایتخت ایتکانی یازلغان ایدی، وفات سلیمان بعدنده .

موگا نینوا پادشاهی عسکر یبه‌رب اسرائیل دولتی‌نك پایتختی بولغان صبطیه شهرینی آلدی، اسرائیل دولتی‌نك پادشاهینی همده مملکت‌نك زورلرینی توتوب خراسان یاقلرینه تاراتدی، آنلرنك اورنلرینه آثوری، کلدانیلردن بایتاق خلق کیترب اوطرتدی، حاصل بنی اسرائیل‌نك اوزلرینی چیت گه‌یبه‌رب اورنلرینه آثوری، کلدانیارنی کیترب اوطرتدی، اسرائیل دولتی‌نك قاچوب قوتلغانلری یهودا دولتینه صغندیلر. اول وقتده یهودا دولتنده پادشاه حزقیا ایدی.

شولای ایتوب ایکی‌یوز آلتمش بریل عمر ایتوب اسرائیل دولتی باتدی. بنی اسرائیل‌نك قالغانلاری یهودا دولتینه جیولوب تاغین یوز آلتمش بریل قالدی. آثوریه دولتی اسرائیل دولتینی بتر گاچ یهودا دولتینه‌ده عسکر یبه‌ردی، آنسی حضرت اشعیا علیه‌السلام زمانده ایدی.

اشعیا علیه السلام

الله تعالی بنی‌اسرائیلنی الوغ، قدرلی برامت قیلغان ایدی. آثار الله تعالی بیرگان نعمت‌نك قدرینی بلوب یخشی تورسه‌لر الله تعالی آنلرنی هنوز رحمتندن محروم ایتمی، بلکه یخشیلقلری آرتقان صاین آنلرغه نعمتنی آرتدراء اگر الله تعالی بیرگان نعمت‌نك قدرینی بلمی باشلاسه‌لر الله تعالی آنلرغه قهر یبه‌ره، ظالم بولغان دشمانلرنی ایرکلی قیلا ایدی. بنی اسرائیل‌ده بر پادشاه قویلسه آنی توغریلقغه اوندەمك، حق یولنی کورگازمك ایچون آنلرغه الله تعالی بر پیغمبر یبه‌ره ایدی.

یوقاریده یازلدیغی اوزره اسرائیل دولتی یوقغه چقغان زمانده قدس شریف‌ده پادشاه حزقیا [۱] ایدی. الله تعالی آگا اشعیا [۲] علیه السلام‌نی پیغمبر ایتوب یبه‌ردی. اشعیا علیه السلام عیسی و پیغمبرمز محمد علیهما السلام‌لرنك کیلولری ایله خبر بیرمشدر.

---

[۱] بعض کتابده هم تفسیرخازن‌ده [صدقیا] دیب یازلغان، لکن مرآت و تاریخ جودت‌ده [حزقیا] دیب یازلمشدر.

[۲] اشعیا بعض کتابده الف ایله بعض کتابده الفسز [شعیا] دیب گنه یازلمشدر.

اشعیا علیه السلام بنی اسرائیل‌نی یخشیلقغه دیمه‌ر، وعظ ونصیحت ایده‌ر، لکن بنی اسرائیل بیك آزغان هیچ بر نصیحت‌نی قولافلرینه آلماسلر، یاوزلقدن طییلماسلر ایدی. شونك ایچون الله تعالی آنلرغه آشور پادشاهسی سنجاریف یاخود سناخریب‌نی ایرکلی قیلدی. سناخریب بیك کوب عسکر ایله کیلوب بیت المقدس نی چولغاب آلدی. اول وقتده بنی اسرائیل‌نك پادشاهسی‌نك آیاغی یارالی بولوب آورتا ایدی. الله تعالی اشعیا علیه السلام‌غه وحی قیلوب: «سین پادشاهغه ایت: اول اوزی‌نك اورنینه بر کشی‌نی بیلگله‌ب شوکا وصیتن ایتسون. چونکه آنك اجلی ایرشدی» دیدی. اشعیا علیه السلام پادشاهغه «الله تعالی سیکا وصیت ایتورگه، اورنوکا کشی قویارغه قوشا» دیب خبر بیردی. پادشاه الله تعالی گه تضرع قیلا باشلادی، بیك یالنوب عمر، هم دشمانلرینی قهر قیلونی صورادی. الله تعالی آنك دعاسنی قبول ایتدی. الله تعالی اشعیا علیه السلام‌غه وحی قیلوب حزقیاغه ایت: «آنك دعاسن قبول ایتدم، عمرینی ۱۵ یل اوز ایتدم. هم دشمانندن آنی قوتلدردم» دیدی. اشعیا علیه السلام پادشاهغه کیلوب خبر بیردی، حزقیانك آوروی کیتدی. الله‌غه شکر یوزندن سجده گه باردی: «ای مینم هم آتا وبابالرم‌نك ربی! سیکا سجده قیلدم، تسبیح ایتدم، تکبیر ایتدم، سینی الوغلادم. سین تله‌گان بنده‌کا پادشاهلق بیررسك، تله‌گان بنده کدن پادشاهلقنی آلورسك، تله‌گان کشینی قدرلی تله‌گانن قدرسز وخوار قیلورسك، کوز الدنداغی نرسه‌لرنیده غیبده‌گی نرسه‌لرنیده بله‌سك، اوّل وآخرسك، ظاهر هم باطن‌سك، رحمت‌قیلوچی، آبتراغان‌نك دعاسینی قبول ایتکوچی‌سك. ای ربم! مینم یالنووه سین رحمت ایتدك، دعامنی سین قبول ایتدك» دیدی. سجده‌دن باشینی کوتاردی. حضرت اشعیا آرقیلی آیاغینه انجیر صوی صالورغه بیورلدی، انجیر صوی صالنغاچ آیاغی‌نك یاراسی توزه‌لدی. شوندن صوك حضرت اشعیادن «بز دشمانبزغه نی قیلیق؟» دیب الله‌دن صوراون اوتندی. الله تعالی اشعیا علیه السلامگه وحی قیلوب: «مین آنلك اشن بتردم، طاکغه قدر سناخریب ایله بیش کشی‌دن باشقه‌لری هلاك بولوب بته‌چك» دیدی. طالك آطدی، دشمان عسکری تمام هلاك بولدی، باری سناخریب ایله

بیش کشی قالدی. حزقیا طاقۀ بولغاچ چغوب قاراسه دشمان عسکری‌نك قرلوب بتکانون کوردی. صوگره سفاخریب‌نی اولك‌لر آراسندن ازله‌تدی، لکن آندن تابلمادی. کوب ازلی تورغاچ بیش کشی ایله‌ن برگه تاوب کیترلدیلر. بیش‌نك برسی بخت‌نصر ایدی آنلرنی توتوب کیترگاچ حزقیا شکر یوزندن سجده قیلدی. آندن صوكۀ اشعیا علیه السلامغه الله تعالی طرفندن وحی ایله بلدرلو سببلی همه‌سینی حرمتله‌ب قایتارب یبه‌ردی. بواش بنی‌اسرائیل‌نی برقورقتو ایدی. عبرت آلوب یخشی بولولاری، یاوزلقدن‌طیلولاری، الله‌دن قورقولاری ایچون ایدی، لکن بنی اسرائیل عبرت آلمادیلر.

حزقیا یکرمی توقز یل پادشاه بولوب قرق توقز یاشنده وفات بولدیٔ اورنینه اوغلی منسا پادشاه بولسه‌ده آتاسی یولندن چغوب یاوزلق قیلا باشلادی. آثوریلر ینه‌کیلوب بوغاولاب بابل گه کیتردیلر، لکن اول آنده کوب تورمادی، اسیرلکدن قوتلوب قایتوب توبه استغفار قیلدی. قایتقاچ بیت‌المقدس‌نی توزه‌تدی، بعض بنالر صالدی. ایللی بیش یلغه یقین پادشاه بولوب وفات بولدی. اورنینه اوغلی امون پادشاه بولدی. اول تاغین بوزقلقده بولوب ایکی‌یلغه یاقن پادشاه بولوب تورغاچ اوترلوب اورنینه سیکز یاشنده اوغلی یوشینانی پادشاه قیلدیلر. بنی اسرائیل آزغان اوستینه آزغنلقنی آرتدردیلر، اشعیا علیه السلام‌نك سوزینی توتماس بولدیلر. الله‌تعالی اشعیا علیه‌السلامغه: «ای اشعیا! تور، مین سیکا وحی قیلامن، بنی اسرائیل گه سین ایرشدر» دیدی. اشعیا علیه السلام‌توردی، بنی اسرائیل گه سویله‌مك بولدی، شول وقت الله تعالی وحی‌ایله آنك‌تلینی سویله‌تدی. اشعیاعلیه‌السلام ایتدی: «ای‌کوك! ایشت، ای یر! تیك تور، آنك ایچون الله تعالی بنی اسرائیل‌نك اشن قصه قیله‌در. اول بنی‌اسرائیل‌نی نعمتی ایله تربیه‌له‌دی، اوزی‌ایچون صایلادی، حرمتی ایله خاصلادی، باشقه قللرندن آنلرنی آرتق قیلدی. وحالنکه اول بنی اسرائیل، کتوچیسی یوغالوب ئه‌رمم بولغان قوی شیکللیدر. کتوچیسی بار وقتنده اورکانلرینی قایتاردی، آداشقانلرینی کتوگه کیتردی، صنق‌لارینی توگه‌لله‌دی، آورولرینه ایم ایتدی، آرقلرینی

سیمرتدی، سیمزلرینی صافلادی، شولای ایتوب آنلرنی رەتلەدی. مونا یا ڭادن تەكەلری سوزشدی، برسون برسی اوترشدی، شول قدر بولدی كە، حتی آنلردن بتون سویەك قالمادی.

نی اوكنچ بو گناهلی امتكە! توەده اوزینك یورطن بلوب قایتا، ایشەكده اوزینك طویما تورغان طاغاراغون بلوب آنسك قاتینه كیله، اوگزده سیمره تورغان پچەناگن بلوب شونده بارا. امّا بنی اسرائیل اوزلرینه ایذگولك قایدان كیلگانده بلمیلر. اوزلری ایشەك تو گل-عقل ایەلری، توه تو گل- آدم. مونه مین آنلرغه مثال كیترب كورگازیم: ایت سین آنلرغه، ایشتسونلر نیچك قاریسز شوندای پیرگه؟ اول پیر بر زمان خراب بولدی، فارالتیدن توزكلكدن بر نرسەده قالمادی، لكن آنك قوتلی بولغان حكیم ربی بار ایدی. اول آنی توزەتدی، بیزی باشلادی. قوتلی بولوبده اوز پیریڭ خراب یاتوون یاراتمادی. آ ڭا قویما قویدردی، بیك نق سرای صالدردی، چیشمەلر یلغەلر آغزدی. زیتوندن، رماندن وغیر آغاچلردن آنده صفلەندرب تزب هر تورلی آغاچ اوطورتدی، خرماسندن یوزمندن تورلی ییمشلر بولدردی. شولای اشله گاچ آنده بیك قوّتلی، امین، عقللی بر كشی نی صاقچی ایدب قویدی، لكن بر وقت باغچەنك ییمش بوریلرنده قورط كویه كوردیلرده (شول یردن فائده كورەچك كشیلر) ایتدیلر: «بو نیندااین ناچار پیر ییمشلری قورتلی باشلاغان، مونك قویماسن سرایلرینی واطارغه، چیشمەلرن كومەرگه، آغاچلرن یاندررغه» صاقچی سون توتوب آلورغه كیرەك، اوّلگیسی كبی خراب بولوب قالسون» دیدیلر. سزنك قیلانشلرگزغه بوبر مثالدر، دی. (الله تعالی ایته) آنه اول قویما مینم دینمدر؛ سرای شریعتدر؛ چیشمه كتابمدر؛ صاقچیسی پیغمبرمدر؛ آغاچ اوطرطوچیلر آنلردر؛ (یعنی بنی اسرائیلدر) ییمشدەگی قورطلر اوزگزنك یاوز عملرگزدر.

(الله تعالی ایته) مین آنلرغه حكم ایتدیم اوزلریڭ اوزلرینه بولغان حكملری ایلەن، كه آنی مثال ایدب كورسەتكان ایدم. آنلر صغردن، قویدن قربان چالالر میڭا ایت كیرەك تو گل، مین آنی

آشامیم، اوزلری تقوی‌لق ایله‌ن میڭا یاقن بولونی، مین حرام قیلغان نفس‌لرنی صویودن صاقلانونی دعوی قیلالر. وحالنکه قوللری شونڭ ایله‌ن بویالغان، کییم‌لری شونڭ قانی ایله بلچرانغان. مینم ایچون دیب بیك نغتوب یورطلر صالوب مسجد قیلالر، آنڭ اچلرینی پاکلیلر. وحالنکه کوڭل‌لری، ته‌ن‌لری شاقشی، آنی پاکله‌میلر. مینم ایچون دیگان مسجدلرنی زینت‌لیلر، اوزلری‌نڭ خلق‌لرینی عقل‌لرینی بوزه‌لر (آنلرغه بیگره‌ك عقل‌لرینی زینتله‌مك، خلق‌لرینی توزه‌ینمك کیره‌ك ایدی) نیگه حاجت اول یورطلرنی نغتورغه؟ مین اول یورطلرده تورمیم. نیگه کیره‌ك اول مسجدلرنی زینته‌رگه؟ مین آنده کرمیم. مینی آنده اخلاص ایله ذکر ایتسونلر ایچون، چن کوڭلدن تسبیح ایتسونلر ایچون باری مین مسجدلر صالورغه بیوردم..«روزه توتدق قبول بولمادی، نماز اوقدق قبول بولمادی. صدقه بیردك مالمز هنوز پاکله‌نمادی، کوگارچن کورله گان کبی ایتوب دعا قیلدق دعامز قبول بولمادی، بوری اولاغان کبی ایتوب یغلادق (توبه ایتدك) برسیده قبول بولمادی» دیلر. صوراسین آنلردن – قبول ایتودن مینی نرسه طیسون؟ ایشتکوچیلرنڭ ایڭ ایشتکوچیره‌گی مین توگلمی؟ قاراوچیلرنڭ کوروچیره‌گی مین توگلمی؟ قبول ایتوچیلرنڭ یاقنراغی مین توگل‌می؟ رحمت قیلوچیلرنڭ ایڭ رحمت قیلوچیراغی مین توگلمی؟(البته مین بیت). نیچك قبول ایتوب روزه‌لرین کوته‌رگه؟ حرام آشاب روزغه کره‌لر. یالغان سویله‌ب روزه‌نی بلچراتدیلر. نمازلرینی نیچك قبول ایته‌رگه؟ وحالنکه آنلرنڭ مینم ایله صوغشقان، میڭا دشمانلق قیلغان یاوزلق ایله کوڭل‌لری طولغان. زکات ایله ماللری نیچك پاکله‌نسون؟ کشی مالی ایله صدقه بیره‌لر، مال کمنکی بولسه مین ثوابنی شوکار بیره‌م طالاوچی‌غه بیرمیم. آنلرنڭ دعالرینی نیچك قبول ایته‌رگه؟ باری تل‌لری ایله‌ن گنه صوریلر، کوڭل‌لری ئلله فایده بولا. مین یومشاق کوڭللی کشیلرنڭ دعاسینی قبول ایته‌م، کشی ضعیف‌که صاناغان مسکین‌نڭ سوزن ایشته‌م، مینم رضالغم‌نڭ علامتی مسکین‌لرنڭ رضاسیدر».

اوشبو ره‌وشچه بایتاق نصیحت قیلغان صوگنده رسولمز محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلری ایله سیونچ بیروب ایتدی: «درستلکده مین آنلرغه

اُمّی (اوقو یازو او گرەنمگان) بولغوچی پیغمبر یبەررمن. اول صوقرلردن بولماس، حقلقدن آداشماس، یاوز خلقلی بولماس اول بازارلرده بوزوقلق ایلە ماتاشوچی، بازارلرده قپقروب یوروچی توگل، مین آنی هر کورکامللك ایلەن توغرولارمن، حرمتلولکنی وهر کورکام خلقنی آگا بیررمن، سکینه آنلك کیمی بولور، ایذ گوللك آنلك علامتی بولور. کوکلی نقوالق، اویلاغانی حکمت همراستلق بولور، طبیعتی وفادر. کیچمك، یخشیلق آنلك خلقیدر یولی عدللکدر، شریعتی حقلقدر، آنلك امامی هدایت، ملتی اسلام، اسمی احمد بولور. آزغاندن صولك آنلك ایلەن کوب کشیلرنی حق یولغه کرتررمن، نادانلرنی آنلك ایلەن عالم قیلورمن، خلق آراسنده شهرتسز بولغانلرنی آنلك سببلی شهرتلی (دانلی) قیلورمن، بلمگانی صوگنده کشینی طانشدررمن، آزلق صوگنده کوبەیتورمن، فقیرلك صوگنده بایتورمن، آیرلغان صوگنده جیارمن، آنلك امتینی خیرلی امت قیلورمن. آنلر ایذگوللك گه بیورولر، یاوزلقدن طیارلر، مینی برلەمك، اخلاص، هم اشانمق یوزندن آیاق اوزره هم اوطورب نماز اوقورلر، رکوع سجده قیلورلر، مینم یولمده صف صف بولوب صوغشورلر، قارا قارشی تورشورلر. مینم رضالغم ایچون یورطلرندن، مالللرندن چغارلار، آنلرنك یورگان وقتلرنده، مجلس لرنده، یاتقان وقتلرنده، قرارلانغان چاقلرنده کوگللرینه توحید، تکبیر، تسبیح، هم شکرانه قیلمقنی صالورمن. بیوك طاغلر باشلرنده میگا تکبیر، تهلیل ایتورلر. یوزلرینی، قول، آیاقلرینی مینم ایچون پاکلەرلر، مینم ایچون کییم لرینی اورتادن توینەرلر، آنلرنك قربانلری اوز قانلریدر، کتابلری کوکرەکلرنده در. کیچه ده راهب کبی عمل قیلورلر، کوندز آرسلان ولورلر (اللەیولنده آرسلان کبی یورەکلی هم طرش بولورلر). بو مینم فضلمدر، اوز فضلمنی تلە گان بندەمه بیررمن، درستلکده مین الوغ فضل ایەسی من».

اوشبو سوزلرنی اشعیا علیه السلام الله تعالیدن حکایت قیلوب سویلەب تمام ایتدی. بو سوزلرگه بنی اسرائیلنك بیك آچولاری

قاباردی. حتی آنلر اشعیا علیه السلامنی اوتررگه یوگرب کیله باشلادیلر. بونی سیزب اشعیا علیه السلام آنلردن قاچدی. قاچوب بارغانده بر آغاچقه توغری کیلدی، باذن الله آغاچ یارلدی. شول آغاچ‌نك ایچینه کرگان ایدی شیطان کیلوب «مونه شوشی آغاچ‌نك ایچنده» دیب مشرکلرگه کورگازدی. کییمی‌نك ایته گندن ازگنه ئله گوب طشقی یاقده قالغان ایکان، شونی کورب مشرکلر آنده ایکانون بلوب پچقی ایله یارب توشردیلر. اشعیا علیه السلام شونده شهید بولدی. (انا لله و انا الیه راجعون).

ارمیا علیه السلام

یوقاریده ذکر اولندغی اوزره امون بنی اسرائیل گه پادشاه بولغاچ یاوزلغی سببلی اوتریلوب آندن صوك سیگز یاشنده گی یوشیا اسملی اوغلی‌نی پادشاه تختینه اوطرتقانلر ایدی. بونی بعض کتابده ناشمة، آتاسینی اموص دیب یازلغان. بویوشیا اون ایکی یاشینه ایرشکاچ پوتلرنی، پوتخانه‌لرنی واطدردی، بیت المقدس‌نی یاکارتدی، اوزی‌نك قول آستنداغی خلقنی توغری یولغه کوندردی. اوتز بریل پادشاه بولوب مصر فرعونی نخاو ایله فرات صوی یقیننده صوغش وقتنده اوترلدی. حضرت ارمیا علیه السلام ده شوشی یوشیا زمانده پیغمبر لمشدر.

یوشیادن صوك یواحاز پادشاه بولسه‌ده بوزوق یولغه کرگانلکدن دیرتنچی آینده مصر فرعونی نخاو آنی توشرب حبس‌که یابدی‌ده آنك توغانی الیاقیم‌نی پادشاه ایدب‌قویدی. بودخی اون بر یللاب پادشاه بولوب تورلی بوزقلقلر اشله‌دی، شول بوزقلق‌نك جزاسی اولاروق بابل پادشاهسی(۱) بختنصر صوغشوب آنی جیکدی. شوندن صوك بابل حکومتنه ایه‌رچك

---

۱) اول وقتده نینواده بولغان آشوری دولتی بتوب آنك اورنینه والی‌نك اوغلی وعسکر باشلغی بخت نصر بابلده پادشاه بولغان ایدی. تلك مدیا حکومتی ایله بابل والیسی اتفاق ایتوب نینواغه عسکر یبه‌ردیلر. اول عسکر نك باش قوماندانی بابل والیسینك اوغلی بختنصر ایدی. بخت نصر نینوانی عسکر ایله چولغاب آلوب جیکدی، نینوانی بتونله‌ی باقدی، بقیه‌ی آشور دولتن بتردی. آنك اورنینه ایکی دولت بولدی: برسی حاضرگی ایران دیب یورتیله تورغان مدیا دولتی، ایکنچیسی بابل دولتی، بختنصر صوغشدن قیتقانده آندن اولگاندن اوزی بابل پادشاهسی بولدی.

بر والی کبی گنه بولوب قالسه‌ده اوزاق تورمای‌اولدی. آنك اورنینه یهواکین اوطردی، آنیده بختنصر بابل گه آلدرب توشردیده. آنك اورنینه یواحاز توغانی صدقیا یوشیا اوغلینی اوطرتدی. اون یللاب حکومت ایتدی. اول دخی تورلی بوزقلق‌لر قیلدی، اول زمان‌نك پیغمبری بولغان ارمیاعلیه‌السلام‌نك نصیحت‌لرینی تو تمادی. الله‌تعالی ارمیا علیه‌السلام‌غه: «سین قومك بولغان بنی اسرائیل گه بار، آنلرغه مین بیورغان نرسه‌لرنی سویله، مینم بیرگان نعمت‌لرمنی ایسلرینه توشر، اوزلری‌نك قیلغان اشلرینی اوزلرینه بلدر ـ طانت!» دیدی. ارمیاعلیه‌السلام آ گا قارشی: «یارب! اوزك قوتلی قیلماسالك مین ضعیف‌من، اوزك بولدرماسالك مین عاجزمن، سین یاردم بیرماسالك مین خوارمن» دیدی. الله تعالی: «بلمی‌سگمی؟ هر اش مینم تلاوم‌دن کیله، کوکللو تللر مینم تله گم‌دیدر، اوزم‌تله گانچه ایله ندرم. مین‌سینك ایله‌ن، سیگا هیچ‌ضرر ایرشماس» دیدی. ارمیاعلیه‌السلام طوردی، خلقغه نی ایتورگه‌ده بلمای تورغان زمانده کوگللینه الله تعالی شوندای بلاغتلی وفصاحتلی خطبه صالدی، که بتونله‌ی عجبکه قالورلق ایدی. ارمیاعلیه‌السلام بیك اوصطالق ایله تمام کوگللگه اثرلی ایتدرب بنی اسرائیل گه سویله‌دی. ایذگوللك‌نك ثوابن، یاوزلق‌نك جزاسن آگلاتدی. آندن صوك الله‌تعالی‌دن حکایت قیلوب: «مین اوزم‌نك عزتم ایله آنط ایتوب ایته‌من، آنلرغه شوندای فتنه‌نی قوزغاتورمن — آنده حلیم صفتلی، کشی حیرانغه قالور، شوندای قاره کوگللی تکبرلی کشی‌نی ایرکلی قیلورمن — اول دشمانلری‌نك اوستینه مهابت کییمی کیرتوب کوکره گندن رحمت، شفقت‌نی صوورمن، قارانغو کیچ‌نك قارانغولغی شیکللی کوب عسکرنی اول دشمانگزغه ایه‌رتوب یبه‌رمن» دیدی. واقعا الله‌تعالی آنلر اوزرینه بابل پادشاه‌سی بخت نصرنی ایرکلی قیلدی.

بیت المقدس نگ برنچی مرتبه خراب بولوی

بخت نصر بیك کوب عسکر ایله کیلدی، صوغشوب بیت المقدس گه

کردی، تمام طابتاب بتردی. بنی اسرائیلنی او تردی ، ئلکی هالدن هیچ ترسه‌نی قالدرمادی، واطدی، جیمردی، تورات نسخه‌لرینی جیدرب یاندردی. آندن صوڭ شونداغی شهرلردن کشیلرنی جیارغه قوشدی الو - غلارن کچکنه‌لرن جیدیلر، بارسی جیلغاچ آرالرندن یتمش ملڭ صبیلرنی اوزینه صایلاب آلدی. آندن صوڭ غنیمت مالللرینی جیدرب آنلرنی عسکرینه بولوب بیرمك بولغان ایدی، بختنصرنڭ قول آستنداغی باشلق‌لری: «مالللر سیڭا بولسون، بزگه شوشی بالالرنی بولیب بیر» دیدیلر . بختنصر بو سوزنی قبول ایتوب صبیلرنی بولیب بیردی، هر قایوسینه دورته‌ر بالا تیدی صوگره صایلاب آلغان یتمش ملڭ بالالردن باشقه خلقنی اوچکه بولدی. براولوشن شام ده قالدردی، براولوشن اوتردی، برالوشن اسیر آلدی. بیت المقدس ده گی خاتونلرنی هم یتمش ملڭ صبیلرنی بابل گه آلوب قایتدیلر.

الله‌تعالی قرآنده ایته: (وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا * فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا) معناسی: بنی اسرائیل گه تورات ده بزحکم ایتدك: سز یر یوزنده ایکی طابقر بوزوقلق قیلورسز، الله‌نڭ طاعتندن الوغ باش تارتمق ایله‌ن باش تارتورسز. اگر اول بوزوقلقڭزنڭ اوّلگیسی کیلسه بزسزگه بیك قاطی قوت ایه‌سی بولغان قللرنی یه‌رزمز، آنارسزنی اوترمك طالاق ایچون شهر آرالرینه کرب ازلاب یوررلر، بواش قیلنمش وعده بولدی.

بنی اسرائیل نڭ بوزوقلق قیلولرنده شوشی بختنصر کیلوب آنلرنی اوترب بیت المقدس نی خراب ایتوب کیتوی الله‌تعالی طرفندن بیرلگان جزانڭ برنچیسی بولدی. موندہ اولگسی سنجاریف یاایسه جالوت دیب ایتوچیلر بولسه‌ده، لکن تحقیق ایه‌سی مؤرخلر «اولگسی بختنصر بولوب ایکنچیسی روملر» دیدیلر.

دانیال. حنانیا. عزازیا. میشائیل

حضرتلری هم بختنصرنگ توش کوروی

بخت نصر بیت المقدسنی خراب ایتوب بنی اسرائیلدن اولان یهودا حکومتینی بترب اسیرلرنی بابل گه آلوب قایتوب بایتاق زمان تورغاندن صولك توش کوردی. توشنده ئلك بر نرسه طوغریسنده، آندن صوك ینه بر سینه باشقه ایکنچی نرسه طوغریسنده کوردی. لکن ایکنچیسون کورگاندهٔ ئلك کورگان نرسه سون اونو طدی. بابل گه کیترلگان اسیرلر آراسنده پیغمبر بالالری - دانیال، حنانیا، عزازیا، میشائیل بار ایدی.

آنلرنی جاقردی، کورگان توشی نك تعبیرینی صورادی. آنلر: «ئلك توشکنی سویله، آندن صوك تأویلنی ایتورمز» دیدیلر. بخت نصر «مین توشمنی اوندطدم سز ئلك میکا کورگان توشمدن خبر بیرگز، صوکندن آنك تعبیرن ایتگز. اگر شونلرنی ایتمه سه گز قالاق سویه کلرگزنی صوورمن» دیدی.

آنلر بخت نصر قاتندن چقدیلر. الله غه تضرع قیلدیلر. الله تعالی آنلرنك دعالرینی قبول ایتدی، بخت نصرنك کورگان توشنده، توشی نك تعبیرنده آنلرغه بلدردی. حضرت دانیال ایبده شلری ایله بارب بخت نصر قاتینه کردیلرده: «سین ئلك بر صورة کوردك. اول صورةنك آیاقلری بالطرلری چولمه‌ك بالچیغندن ایدی. ایکی تزی بوطلری باقردن، قورصاغی کموشدن، کوکره گی آلتوندن موینی ایله باشی تیمردن ایدی، سین شوکا عجبسنوب قاراب تورغانده الله تعالی کوکدن بر طاش بیه ردی. اول طاش بارسنده واطوب تتوب بتردی» دیدیلر. بخت نصر «راست ایتدگز!» دیوب توشنك تعبیرن صورادی. آنلر «بیر یوزنده پادشاهلرنك پادشاهی تورلیچه بولا: قایسی ضعیف، قایسی قوتلی، قایسی کورکام. سین کورگان صورة دنیاده بولغان پادشاهلقلردر. چولمه‌ك بالچغی بیك ضعیف، آندن اوستون باقر- اول نغراق حکومتدر. آندن اوستون کموش - اول کورکامره‌ك هم آرتغراق حکومتدر، آندن اوستون آلتون- اول تاغنده آرتغراق هم کورکامره کدر، آندن اوستون

تیمر، آنسی ایك تق هم قوّ تلیدر. دیمك سینك پادشاهلغك بارسندن ده قاطیراق، نغراقدر. آندن صوك طاش توشوب بارسنده واطدی، آنسی پیغمبرلك در، آخر زمانده بر پیغمبر کیله چکدر، اول کیلگاچ همه سنده واطوب بتررر، آندن صوك اش آنك قولنده بولور» دیدیلر.

بخت نصر نك هلاکی.

بخت نصر بنی اسرائیل گه ایرکلی قیلوچی الله تعالی در، لکن بخت نصر مونی اوزی نك غیرتی ایله قیلدم دیب اویلی ایدی، حتی بر وقتنی بنی اسرائیل نی جیوب: «ایندی بیر یوزندن بوشادم، بیرده میکا قارشی تورر کشی قالمادی، حاضر ایندی کوك ایله ماتاشورغه وقت، سز میکا خبر بیرگز: مین نیچك ایتوب کوکگه منوب آنداغی حالنی بلیم؟» دیدی. کوکده منار گه ممکن تو گل، آگا هیچ کمنك کوچی یتمه یه چگینی سویله سه لرده بخت نصر «یا میکا کوکگه منار گه حیله تاوب بیرمسز، بولماسه بارچه گزنی اوترر من» دیب بنی اسرائیل نی قورقماغه باشلادی. بنی اسرائیل الله تعالی گه تضرع قیلدیلر، بیك یالنوب قوتلونی صورادیلر. الله تعالی بخت نصرغه بر سیوری چبن نی ایرکلی قیلدی، سیوری چبن بخت نصرنك باشینه کرب میینه توتوندی، آنی کیمزه باشلادی، بخت نصر هیچ چدی آلماس بولدی. آخر الامر شول باش آوروینه چدی آلمی اوکرب هلاك بولدی. اولگاچ باشینی یارب قارادیلر، چبن آنك میینك تو به سینه اوطرب کیمرگانن کوردیلر. الله تعالی اوزی نك قللرینه قدرتی نك نیچك بیوك ایکانون کورسه ته در، که بیندایین زورلق دعواسنده بولغان بخت نصرده بر چبن گه قارشی توره آلمادی، چبن آنی هلاك قیلدی.

بخت نصردن صوك دخی بر آز بابل حکومتی دوام ایتدی بابل نك بو پادشاهلغی آلتمش سیکز یللاب قالدی. صوگندن ایرانده کیانیان دولتی کیلوب بابل نی آلدی، شوندن صوك بابلده بولغان کلدانی دولتی بتونله ی بتدی، شول وقتده بنی اسرائیل دخی قوتلوب اوز یورطلرینه قایتدیلر، یتمش یللاب خراب بولوب یاتقان مسجد اقصی نی یاکادن صالدیلر.

عزیر علیه السلام.

بنی اسرائیل‌نك بابلدن قایتقانده ایکی مکلهب یا آرتغراق عالملری بولوب آنلرنك برسی حضرت عزیر علیه‌السلام ایـدی. قدس شهری یانوب، بیت المقدس خراب بولغان چاقلارده تورات شریف یوقغه چقفان؛شونك اوچون کیتکان صاین بنی اسرائیل آراسنده شریعت حکملری اونطولدی. حضرت عزیر قدسگه قایتقاچ کونی تونی یغلی، الله‌غه زاریلق قیلا ایدی. بر وقتنی آگا بر کشی کیلوب، آنك بواشینه عجبلهنوب «نیك یغلی‌سك؟» دیب صوادی. حضرت عزیر: «الله‌نك بزگه بیرگان کتابی ایچون، دینمز، آخرتمزنی توزوك قیلا تورغان عهدمز ایچون یغلیمن» دیدی. بو کشی:« صوك سین اول کتاب‌نك بولوون بیك تلیسگمنی؟» دیب صوراغاچ، حضرت عزیر اوزینك بیك تله‌گانن بلدردی. شوندن صوك بو کشی: «بار قایت، پاکلهن، روزه توت، کییم‌لرگنی پاکلهده شول اورنغه کیل!» دیدی. حضرت عزیر شادلانوب اوینه قایتدی، روزه توتدی، پاکلهندی. پاك کییملرینی کینوب شول اورنغه باردی، کوتوب توردی. ئلیگی کشی بر صاوت صو آلوب کیلوب اچردی شول وقت تورات‌عزیرنك کوکره‌گنده بیکله‌گان کبی بولوب قالدی. ئلیگی ذات فرشته بولوب الله تعالی آنی حضرت عزیر گه تورات‌نی بلدرمك ایچون یبرگان ایـدی. اوشبو واقعه‌دن صوك حضرت عزیر قایتدی، بنی‌اسرائیل گه تورات‌نی اوگره‌تدی، هر قایوسی بیك شادلاندیلر. بایتاق زمانلر یخشی‌غنه توردیلر.

فقط حضرت عزیر وفات بولغاچ بنی اسرائیل‌ده تاغین تورلی اشلر بوز قلقلار بولا باشلادی. الله تعالی آنلرغه پیغمبرلر یبره، لکن آنلر قایسی برسون قبول ایته‌رلر، قایسی برسون اولتررلر ایدی.

بنی‌اسرائیل اوزیورطلرینه قایتوب تورات‌نی‌ده اوگره‌نوب یخشی‌غنه تورا باشلاسه‌لرده پادشاهلق اوزلرینه قایتمادی. الك ایران دولتی قول آستنده یاشادیلر. آندن صوك یونانیلر قول آستنده، آندن صوك روملر حکمی آستنده یاشادیلر. بووقتلرده بنی‌اسرائیل‌نك اوزلرندن باشلق‌لر

بو اسالرده، لکن بو نلر پادشاه بو لمای شیخ الاسلام کبیگنه بو لو رلر ایدی. شو لارنی بعض کتابده پادشاه دیب یو رتەلر. مو نك هر ایکیسنی درست دیب ایتو رگه ممکن، چو نکه سیاست اشینه قاتشا آلماغاندن بونلرنی شیخ الاسلام دیبکنه ایتسه کده، اوز خلقلرینه اوز لری شریعت لری ایله حکم ایتکاندن، اوز باشلق لری قاراغاندن پادشاه دیب ایتسه کده اورنی باردر. بو تقدیرده روم پادشاهسی نك حمایه سنده (صاقلاونده) پادشاهلق بولغان دیب یورلور.

بنی اسرائیل زمانندەغی تورلی واقعه لر

سَیْلُ الْعَرِم بیانی

یمنده مآرب یيرنده ایکی طاغ آراسنده طاشولر آغا تورغان اورن بار ایدی. یمن پادشاهلرندن بعضلری شول ایکی طاغ آراسینی طاشلر ایله‌ن بیك نفتوب بویه (سد) یاصاب بویه‌دیلر. آندن صونك طاشو صولری شول اورنغه جیولوب کول شیکللی بولدی. کیره‌ك وقتنده شهرگه هم باغچه‌لرغه صو آغزر ایچون اول بویه گه اوچ اورندن آرق قالدردیلر. برسی آستنده برسی یاصالغان شول آرقلردن کیره‌ك قدرلی گنه آغزه‌لر ایدی. حتی مآرب یيرنده گی سبا قبیله‌سی بر وقتلر شول بویه‌ده گی صو سبیلی تمام نعمت گه چومغانلر ایدی، یول‌نك اونك یاغنده هم صول یاغنده تزلوب کیتکان باغچه‌لر، خاتونلر باشینه طاباق قویوب قولی ایله ایکنچی بر اشنی اشلی اشلی شول باغچه‌لرده یورر لر، قولی برله برده جیماسه‌لرده طاباقلری یمش ایله طولار ایدی. آنلرنك شهرلرنده بت، بورچه، جلان، چایان کبی نرسه‌لر برده یوق، حتی باشقه شهردن بتلی کشی کیلسه کیمنده گی بتی اوله‌ر ایدی. شهرلری ده برسندن ایکنچیسنه تیگز یراقلقده ایتوب صالنغان، شهر آرالری باغچه‌لق، یوللار طنچ بولغاندن هرکم بیك راحت یاشی، طنچ عمر ایته ایدی.

سباخلقی بو نعمت لرنك قدرینی بلمادیلر، الله تعالی طرفندن پیه رلگان

پیغمبرلر سوزن تو تمادیلر، آزغنلقده بولدیلر. شونك اوچون الله تعالی آنلرنـك بویه‌لرینه صوقر تچقان‌نی ایرکلی قیلدی. کاهن‌لری «بویه‌لری تچقان سببلی جیمرلوب سبا خلقی‌نـك هلاك بولوینه سبب بولور» دیب آلدان خبر بیرگانلکلرندن آنلر تچقانـدن صاقلانور ایچون بویه‌لرینه مه‌چی‌لر به‌یلاب قویدیلر. لکن هلاك وقتی یتکاچ بر قزل تچقان مه‌چی‌نك اوستندن سیکرب توشدی، مه‌چی آندن قورقوب آرتقه چیکندی، آندن صوك تچقانلر بویه‌نك آستینه کردیلرده تیشدیلر. تیشکدن صو آغا باشلاب بویه‌نی جیمردی، بتون صو کیلوب شهرلرن باصدی، شوندن خلقی هلاك بولدی. باغچه‌لرداغی یمش آغاچلری بارسی‌ده بتدی، آنلر اورنینه فائـده‌سز تیـکه‌نه‌کلی آغاچلر، آشی آلماسلق آچی یمشلر گنه قالدی. شهرلری‌نك بربرسندن یراقلغی تیگز بولوینکده قدرینی بلمادیلر، بلکه: «بزنك سفرمزنی یراق قیل، باشقه شهرلرده‌گی کشی‌لر کبی توه‌لر ایله چغوب آندن توشوب بر اورنغه کیلوب آشاب ایچوب تاغن تویالوب کیته‌ر ایـدك» دیدیلر. شونك ایچون اول شهرلر بارسیده خراب بولوب بتدیلر، خلق آراسنده سویله‌شرگه برمثل بولوب‌قنه قالدیلر. شهرلری خراب بولغاندن صوك سلامت قالغانلری تورلیسی تورلی اورنغه طارالدیلر. برنرسه بواسه عربلر اوشبولاردن حکایه قیلوب «تَفَرَّقُوا اَیْدی سبا» دیلر، یعنی: سبا قبیله‌سی‌ده‌ی طارالدیلر دیمکدر. الله تعالی‌ده «مونه نعمت قدرین بلمای کافر بولغانلری ایچون بز آنلرغه شوشی جزانی بیردك» دیب قرآنده ذکر قیلادر.

صارانلق حتمده باغچه اهلی‌نـك قصه‌سی

صنعا یانده ثقیف قبیله‌سندن بر کشی بار ایـدی، آنك بیك شهاب باغچه‌سی بولوب اول باغچه‌سنده هر تورلی یمشلر بولا ایدی. یمشلری پشوب جیار وقت یتسه فقیرلرگه مسکین‌لرگه خبر ایتوب، «باغچه‌غه فلان وقت بارسونلر، مین جیمش جیام» دیور، باغچه‌غه بارغاچ آغاچ آستینه جه‌یمه جه‌یوب قویا، اول جه‌یمه‌گه قویولغانون، هم جیغاب‌ده

توشکانلرن فقیرلر گه بیره ایدی. نیچك‌ده فقیرلر بیك شادلانوب کوب نرسه‌لر آلوب قایتالر ایدی. بو کشی اولگاچ اوغللری «ایندی حاضر آتامز زمانداغی شیکللی قیلانورغه یاراماس، باغچه‌مز کچکنه، اوزمز کوب، یمش‌نی جیارغه‌فقیرلر گه بلدرمای ایرته‌رمك بارورغه کیرمك» دیب کیکاش ایتشدیلر. یمش جیار وقت یتدی، بونلر ایرته برله طالڭ آتقاچده بر برسینه خبر ایتدیلر، شاولای آقرین‌غنه باغچه‌لرینه باردیلر، وحالنکه توندہ الله‌تعالی آنلرنڭ باغچه‌لرینی هلاك قیلغان، آغاچلری قاب‌قاره بولوب بتکان ایدی. بارسه‌لر، نی‌کوزلری برلان کورسونلر باغچه‌لری طانوماسلق بولغان. «یولنی آداشدق بوغای آخری» دیب یخشی‌لابراق قارارغه طوطوندیلر، لکن بونلر یولنی آداشماغانلر، بلکه صارانلق‌لرینه جزا ایتدرب الله‌تعالی باغچه‌نی خراب قیلغان ایدی. شوندن صوڭ بولار برسن برسی شلته‌لی باشلادیلر، عقللیراق‌لری: «مین سزگه آزراق فقیرلر گه‌ده بیرر مز انشاالله دیب ایتکز دیدم بیت، سز طڭلاماد کز، یمش آزدیب ایتدکز. مونه آزغه قناعت، بارغه شکر قیلماسا کز الله تعالی نیچك اشله‌گان» دیدی. اوزلری‌نڭ خطالرینی بلدیلر، توبه تضرع قیلدیلر، الله تعالی گه دعا قیلوب، «یارب! تاغن بیرساڭ بزده اتکامز کبی یومارداق قیلور ایدك» دیدیلر. الله تعالی آنلرنڭ چن کوڭلدن ایتکانلرینی بلدی، اوّلگیدن یخشیراق باغچه بیردی. آنلرده آتالری کبی یومارداق ایته‌ر بولدیلر.

تُبّع قومی

بورون زمانده یمن پادشاهلرینه (تبع) دیب ایتلور ایدی. تبع دیب ایتولرینه سبیده ایه‌رگان کشی‌لری کوب بولغاندن ایدی. حمیر نسلندن ملیك اوغلی اسعد اسملی پادشاه بسار ایدی. ئلك بو اوطفه تابنسه‌ده صوڭندن مسلمان بولدی. قرآنده الله تعالی تبع‌نڭ اوزینی خورلامادی، بلکه آنڭ قومینی خورلادی، بو اسعد ئلك شامنی آندن صوڭ بتون عربستاننی اوز ملکی ایتمك ایچون عسکری ایله سفر قیلوب مدینه شهرینه کیلدی، آنی بیك یاراتدی‌ده مدینه‌ده اوغلینی قالدرب

اوزی شام طرفینه یونالدی. بر آز یول کیتکاچ مدینه خلقی طرفندن اوغلینك اوترلیگان خبری کیلدی. اسعد اوغلی‌نك اوچن آلوب مدینه شهرینی بتونله‌ی خراب قیلمق ایچون کیری مدینه گه قایتدی. مونی بلوب مدینه خلقی صوغشورغه چقدیلر. مدینه خلقی کوندز صوغشالر، کیچ آنلرغه حرما چغارب صاتالر، حتی قوناق ایته‌لر حرمتلی‌لر ایدی اسعد بو اشکه بیك عجب‌که قالوب «بونلر کورکام خلقلی، حرمتلی خلق‌لر ایکان» دیدی. شونی اویلاب عجبسنوب تورغانده اسعدنك قاتینه ایکی عالم کیلدیلر. بو ایکی عالم‌نك برسی کعب، برسی اسد اسملی ایدی. بونلر: «سین مدینه‌نی خراب قیلماقچی ایکان‌سك دیب بز ایشتدك» دیدیلر. اسعد: «شولای مین مدینه‌نی تمام خراب ایته‌رگه اویلاب کیلدم» دیدی. بو ایکی عالم: «سین بو اشنی قیلما، بتونله‌ی بو اوی‌نی کوکلکدن چغار، اگرده اویلاغانم‌نی قیلام دیب خراب قیلماقچی بولاسك ایکان، اول وقتده سین هیچ مقصودکا ایرشه آلمیسك، بز سیکا قهر کیلوندن قورقامز، چونکه بو شهرگه آخر زمان پیغمبری کوچه‌چك. اول قریش نسلندن کیلوب اسمی محمد بولور. مکه‌ده توغار، مدینه‌گه کوچه‌ر، سینك شوشی توشکان ییرك آنك ایبده‌شلری ایله دشمانلری آراسنده بولاچق صوغشنك اورنی‌در» دیدیلر.

تبع: «آنك بله‌ن کم صوغشور، آنی پیغمبر دیب ایته‌سز بیت!» دیدی. آنلر: «اوزی‌نك قومی کیلوب صوغشورلر» دیدیلر. تبع بونلرنك سوزلرینی قبول ایتدی، مدینه‌گه تیمه‌دی. آندن صوك بو عالملر آنی حق دین‌گه اوندەدیلر. اسعد آنیده قبول ایتوب آنلرنی حرمتله‌دی، بر آز یهود ایله شول ایکی عالمنی آلوب اوزی‌نك یورطی بولغان یمن‌گه قایتوب کیتدی. قایتشلی یولده هذیل قبیله‌سی کیلوب: «مونده، مکه‌ده، بر یورط بار (کعبة‌الله) دیب ایته‌لر، آنك آستنده آلطون، کموش، جوهر، زبرجد هم باشقه هر تورلی قیمتلی نرسه‌لر بیك کوب» دیب ایتدیلر. آنلرنك مقصودلری اسعدنك هلاکی ایدی، چونکه کعبة‌الله‌غه یمان قصد قیلغان کشی‌نك هلاك بولوی بیلگلی ایدی. اسعد مذکور عالملرگه کیکاش ایتدی. آنلر: «بز دنیاده کعبة‌الله‌دن

باشقه حرمتلی یورط بارن بلمیمز، اول کعبة ـ الله قائنده حرمتلی الوغ یورطدر، سین آنده بار، آنی مسجد یاصا، آنده حج قیل، قربان بوغازلاب چه‌چ آلدر. هذیل خلقی‌نك اول سوزنی ایتودن مقصودلری باری سینی هلاك قیلمقدر. چونکه کیره‌ك کمگنه بولسه‌ده کعبة گه یاوز قصد قیلسه هلاك بولمی قالمی،سین آنلر سوزینه قاراما، کعبة گه نی‌نرسه قیلورغه تییش شونلرنی اشله!» دیدیلر.

اسعد هذیل قبیله‌سندن کیلگان کشی‌لرنی توتدردی، ئلك آیاقلرینی قوللرینی کیسدردی‌کوزلرینه تیمر قزدرب‌باصدردی، صوگره آصدردی. آندن صوك مکه‌گه کیلوب کعبة‌الله‌غه پرده کییرتدی. (ایك ئلك کعبة‌الله‌غه کییم کییرتکان اوشبو اسعددر. آگا قدر کعبة‌الله‌غه پرده کییرتمك یوق ایدی) مکه‌ده قربانلر بوغازلب طواف قیلوب چه‌چن آلدردی‌ده یمن‌گه قایتوب کیتدی، لکن یمن‌گه قایتوب یتکاچ یمن خلقی «بزنك آتا بابادن قالغان دینمزنی طاشلاغان» دیب شهر گه کرتمه‌دیلر. اسعد آنلرنی حق دین‌گه اوندەدی، «مین کرگان دین سزنك ئلکی دیگردن یخشیراق» دیدی. اول وقتده یمن‌ده بر طاغ آستنده اوط بار ایدی، یمن خلقی براش بولسه شول اوطقه بارالر،اول اوط ظالمنی یاندرا،مظلوم‌غه تیمی ایدی. قومی «سین کرگان دین یخشی دین بولسه مونه بز بارب شول اوط قارشوسنده حکم‌گه تورییق» دیدیلر. اسعد: «یاری‌انصاف‌ایتدگز» دیدی آنلر اوزلری‌نك پوتلرینی آلوب چقدیلر، اوزلری‌نك قاشنده نیندین قدرلی نرسه بولسه همه‌سنده آلوب باردیلر، اوط چغا تورغان اورنغه کیلوب اوطردیلرده اوزلرنچه دعا قیلماقچی بولغانلر ایدی، اوط چقدی‌ده پوتلرنده اوزلرنده یاندردی، اما اسعد ایله کیلگان عالملر تورات‌نی اوقی اوقی اوتقه کردیلر، آنلرغه اوط زیان ایتمه‌ینچه کیری قایتدی. شوندن‌صوك یمن خلقی ئلکی دین لری‌نك باطل ایکانون بلوب اسعد کرگان دین‌گه کردی یمن‌طرفند، یهودیلك شوندن قالدی.

بئر معطله، قصر مشید.

یمنده حضرموت دیگان یرده صالح علیه السلام اوزینه ایمان کیترگان

کشی‌لر ایله بر قیو قاتینه‌کیلوب (حاضورا) اسملی شهر صالدیلر وآثار جلاس‌اوغلی حاصر اسملی کشی‌نی پادشاه ایتدیلر. طاغ باشنده بیك‌محکم سرای بنا قیلدیلر. آنك وزیری سنجاریف بولوب بایتاق زمانلر برگه‌لەب آنده توردیلر. فقط زمانلر اوتوی سببلی موندا غی خلق آزدیلر- توغری‌یولدن یازدیلر. بناء علیه الله‌تعالی آنلرنی‌توغری‌یولغه اوندەمك‌ایچون صفوان اوغلی‌حنظلة علیه‌السلام‌نی پیغمبر ایدب‌یبه‌ردی. اول آنلر یانینه باردی، طوغری یولغه اوندەدی، بیك کوب وعظ ونصیحت قیلدی، لکن آنك سوزینی توتمادیلر، حتی بازارده توتوب آنی اوتردیلر.

آندن صوك الله‌تعالی‌عبرت ایچون قیولری‌نك‌صوینی کیدردی، سرای‌لرینی جیمردی، صکره اوزلرینی هلاك قیلدی.

دیکز قریینداغی آول خلقی‌نك قصه‌سی

یهود دیلر که شنبه‌کونی‌الوغلاب هیچ‌بر اش اشلامای الله‌تعالی‌که عبادت‌کنه قیلورغه بیورلغان‌ایدی، لکن دیکز قریینده بولغان (ایله) اسملی‌شهرنك بعض خلقی شنبه کون‌نك حرمتینی حیله ایله صاقلامی باشلادیلر. چونکه شنبه‌کون دیکزده بالق بیك‌کوب بولوب باشقه کونلی کورنماس، قیاش باتقاچده قاچارلر، بونلر بالقلرغه‌قزغبقنه‌قالورلر ایدی. آخرنده‌ابلیس‌نك اوگره‌نوی بوینچه بونلر حیله قوردیلر: ئلك دیکز قریینده چوقرلر قازب قویدیلر، اول چوقرلرغه بالق بیك آصات‌قنه‌کره، لکن چقغانده چغا آلمی ایدی. شنبه‌کون بالقلر ایرکنله‌ب یورگانده شول‌چوقرلرغه کرب‌قالورلر، صوکندن چغا آلمای قالغان بالقلرنی باشقه کونلرده تزتوب آلورلر، پشرب آشارلر، بازارلرغه چقارب صاتارلر، توزلابده قویارلر ایدی.

بونلر اوشبو رەوشچه تورات حکمینی آیاق آستینه تاپتاغاچ بو اشکه قاتشمی قالغان خلق ایکیگه آیرلدی: برتورلیسی آنلرنی‌بوگناهلرندن طیمقچی بولدی، ایکنچی تورلیسی آنلرغه «نیك‌وعظ نصیحت قیلاسز؟ باری‌بر آنلرنی الله‌تعالی هلاك ایته‌چلك‌یاکه‌قاطی عذاب‌قیلاچاق» دیدیلر.

طیوچیلر بونلرغه قارشی: «اللهقاشنده، عذرمز بولسون ایچون طیامز ئالله سوزمزنی طکّلاب بونلرده طییلور، آنلرنی اختیارلرینه قالدرمق یاراماس، ایذگولك گه بیورشمق، بربر گنی یاوزلقدن طییشمق کیرهك» دیدیلر.

بریل اوتدی، ایکی یل اوتدی، لکن ئه لیگی یاوز خلق گناهلرندن هنوز طیلمادیلر. برنچی، ایکنچی تورلی خلق بونلردن بتونله‌ی آیرلدیلر؛ حتی قابقالرینی آیرم یاصاب آنلر ایله یورو شماس بولدیلر. شوندن صوك اللهتعالی گناهلرندن طییلماغان اوچنچی تورلی خلقنك صورتن اوزگه‌رتدی: یاشلری مایمول، قارطلری دوگنز صورتینه اورلدیلر. برکوننی بونلرنك قابقالرندن یوروچی کورنمه گاچ آبتراب قاراسه‌لر، اورا املرنده هیچ کشی یوق — باری مایمول‌ده دوگنز! شولای ایتوب یاوزلر گناهلری‌نك جزاسن کوردیلر، یخشی‌لری قوتولدیلر.

زکریا یحیی وعیسی علیهم السلام

زکریا علیه السلام سلیمان علیه السلام نسلندن اولوب بر خیا اوغلی‌در. بیت المقدس‌ده قربان چالو، تورات یازوکبی اشلر آنك قولنده ایدی. هروقت عبادت‌قیلور، خلقغه تورات حکملرینی اوگره‌تور ایدی. صوگندن الله تعالی زکریا علیه السلامغه پیغمبرلك بیرب دین اشنده هر قایوسی زکریا علیه السلامغه قایتور بولدیلر.

بیت المقدس‌ده اوچ کشی بیك آرتق عبادتچه‌ن، بونلر اوچسیده بربرسینه بیك دوستلر ایدی. بونلرنك برسی زکریا علیه‌السلام، ایکنچیسی عمران، اوچنچیسی فاقوذ اسملی ایدی. بو فاقوذنك ایکی قزی بولوب برسی ایساع، برسی حنه اسملی ایدی. فاقوذ ایساع اسملی قزینی زکریا علیه‌السلامغه، حنه اسملیسنی عمران‌غه بیردی، بس زکریا علیه‌السلام ایله عمران بربرسینه باجای بولدیلر. حنه بالا توغدرمای قارتایدی:

حنه بروقتنی آغاچ‌کولگه‌سنده یاته‌ایدی. برقوش‌نك بالاسینه جیم کینرب طویدرغانون کوردی، شوندن صوك اوزینه‌ده بالا بولوینی

تله‌دی، الله تعالی‌دن دعا قیلوب بالا صورادی. الله تعالی آنك دعاسینی قبول ایتدی، اوز اقلامای حنه قورصاقلی بولدی. اوزینك قورصاقلی ایکانون بلگاچ شول قورصاغنده اولان بالانی بیت‌المقدس گه (مُحَرَّرْ) یعنی آزادلق بولسون دیب نذر ایتدی. اول وقتده برکشی اللهغه یاقن بولونی‌تله‌سه اوزی‌نك ایربالاسینی بیت‌المقدس گه آزاد ایته ایدی، یعنی اول‌بالانی بیت‌المقدس‌که ایتوب طابشره‌لر ایدی. بیت‌المقدس‌داگی عالملر آنی تربیه قیلالر، علم عبادت هم تورات اوگرته‌لر ایدی. اوسوب یتکاچ اول بالالر بیت‌المقدس‌ده قندیل‌لر یاندرمق، ایده‌ن سبرمك کبی بعض اشلرنی باشقاره‌لر ایدی. عادتده ایر بالالرغنه آزاد ایتله‌لر، قزلرنلك آزاد ایتلوی کورلگانی یوق ایدی. حنه یوکلی وقتنده عمران وفات بولدی، حمه بالاسینی تابدی، لکن قز بالا بولدی. ایتکان نذری‌نلك قز بولغانینه حنه بیك آبترادی، الله تعالی حضرتلرینه عذرینی ایتوب: «ای ربم! مین قورصاقده بولغان بالامنی دنیا شغلندن بیت‌المقدس‌که آزادایته‌رمن دیب نذر ایتکان ایدم. تابقان بالام قز بولدی، قز بالا ایربالا شیکللی توگل. مین آنی مریم اسملی قِیدم، اول بالامنی هم آنلك بالالرینی شیطاندن صاقلا دیب سیگا صغنامن» دیدی. الله تعالی آنی قز بولسه‌ده آزادلقغه قبول ایتکانینی زکریا علیه‌السلامغه وحی قیلوب بلدردی. زکریا علیه السلام حنه گه بارب سونچ بیردی: «الله تعالی بالا گنی قبول ایتدی، بیت‌المقدس گه ایت!» دیدی. حنه چوپردك گه تورب بیت‌المقدس گه بالاسن کیتر گان ایدی. قز بالانی آزادلق ایتو عادتی بولماغانغه (احبار) یعنی عالملر آبترادیلر، مونی زکریا علیه‌السلامغه بارب: «قز بالا کیتر گان آلوب قالورغه یارارمی؟» دیب صورادیلر. زکریا علیه‌السلام: «آنی الله تعالی قبول ایتدی، بیت المقدس گه آلنور» دیدی. آندن صوگ حبرلر یعنی عالملر بو بالانی تربیه قیلورغه هر قایوسی اوزی آلاسی کیلدی، زکریا علیه السلام: «بالانی تربیه قیلمق میگا تییشلی‌در، چونکه بو بالانلك آناسی مینم خاتونم ایله بر توغان» دیدی. عالملر: «مونلك، ایچون قرغه صالمق تییش، قرغه کمگه چقسه بالانی شول تربیه قیلور» دیدیلر، هر قایوسی تورات یازا

طورغان قلملرینی آلوب کیلدیلرده: «قلملرمزنی صوغا صالورغه کیروك، صوده کمنك قلمی باطماسه تربیه‌حقی آنگا تییش بولور» دیدیلر. هر قایوسی قلملرینه اسملرینی یازوب صوغه صالدیلر، همه‌سی‌نك قلمی باطدی، باری‌زکریا علیه السلام‌نـك قلمی باطمادی. بس مریمنی تربیه قیلورغه زکریا علیه‌السلام بیلگیله‌ندی.

زکریا علیه السلام مریمنی اوز آلدیمه بر حجره‌ده(۱) تربیه اینه‌ر بولدی. اول حجره‌گه باصقچدن باشقه هیچ کم منه آلماس و اوستوندن زکریا علیه السلام یوزاقلاب‌ده یوری ایدی. زکریا علیه السلام‌نك قارنایغانچی اوزینك بالاسی بولمادی. ئللك قزغوب الله تعالی‌دن بالا صوراسه‌ده مریم اوز قولنده تربیه‌له‌نگاچ بالا محبتینی بتونله‌ی مریم‌گه بیردی: آنی اوز بالاسی کبی تربیه اینه، آشارینه، ایچارینه اوزی کیترب بیره، تاغین یوزاقلاب کیته ایدی. زکریا علیه السلام هر وقت مریم قاتینه کرسه آلدنده رزق کوره ایدی. بعض‌لر، قش کوننده جای یمشلری، جای کوننده قش رزقلرینی مریم یاننده کوررایدی دیدیلر. زکریا علیه‌السلام «بو رزق قایدن کیلدی؟» دیب صوراسه، مریم: «الله‌تعالی‌دن بیرلدی» دیب ایتورایدی. زکریاعلیه السلام مونی کورگاچ «قارنایغاچ بولسه‌ده الله‌تعالی بالا بیرسه برده عجب توگل» دیب اویلاب الله تعالی‌دن دعا قیلوب بالا صورادی.

زکریا علیه السلام‌نگ دعاسی: زکریا علیه السلام یاشرین دعا قیلدی، «ای ربم! مینم سویه‌کلرم ضعیف‌له‌ندی، چه‌چم آغاردی، سیگا دعا قیلوب حاجتلرمنی صوراغان چاقلرمده برده رحمتگدن محروم ایتمی تورغان ایدگ (یعنی هروقت دعامنی قبول اینه ایدگ)، مین آتام ایله‌ن بر توغان‌نك بالالرندن، امتم آراسنده میندن صوگ دینمی یخشی تورغرماسلر، دیب قورقامن، مینم اورنیمه خلیفه بولوردای بر بالا بیر، میندن‌ده آل یعقوب‌دن‌ده میراث آلورلق بولسون، یعنی میگا هم

---

۱) تاریخ ابن‌الاثیرده: یاش‌وقتنده زکریا عم‌نك خانونی تربیه قیلدی، آندن صوگ اوسوب زورایه باشلاغاچ مسجده اوز آلدینه برچارداق یاصاتدی‌ده زکریا عم مریمنی شوننده تربیه قیلدی، دیو مذکوردر.

آل یعقوب‌قه بیر گان نعمت‌لرك پیغمبرلك، علم و حكمت، پادشاهلق اول بالاغه‌ده بولسون، اول بالانی اوز قاشنده راضی‌لانمش قیل» دیدی.

شوندن صوك زكریا علیه‌السلامغه فرشته‌لر: «ای زكریا سیكا یحیی اسملی بر ایر بالا ایله‌ن سونچ بیره‌مز، موكا قدری آندی اسم یوق ایدی» دیدیلر.

زكریا علیه‌السلام: «ای ربم! نیچك ایتوب مینم بالام بولسون، اوزم قاریتایدم. خاتونم‌ده بالا توغدرمی تورغان خاتون ایدی (یعنی بو اش عادتده بتونله‌ی محال اش كبی‌در، مگر سینك كمال قدرتكدن همده فضل و عنایتكدن گنه بولادر).

فرشته‌لر: «ربك، بو اش میكا یكلدر، موندن ئلك اوز گنی یاراتدم، سین هیچ نرسه توگل ایدك بیت! دیو ایته» دیدیلر.

زكریا علیه‌السلام: «یا رب! میكا علامت قیل» دیدی، (یعنی بالانك رحم‌گه توشكانینه).

الله‌تعالی: «علامت شول: اوچ كون كشی ایله‌ن سویله‌شماس‌سك، یعنی هیچ آفت بولماس، تلسزلك بولماس، لكن كشی ایله‌ن سویله‌شه آلماس‌سك، مراد گنی اشارة ایله‌ن گنه آكلاتورسك» دیدی. واقعا نماز اوقوسه ذكر، تسبیح ایتسه تلی یوری، لكن آدم ایله اوچ كونگه قدری سویله‌شه آلمادی. زكریا علیه‌السلام محرابدن چغوغه خلق مسجده بولا، چقغاچ آنلرغه نماز اوقورغه بیوره ایدی. بوكوننی توسی اوزگه‌رب چقدی، خلق عجب‌له‌ندیلر، آنلرغه نماز اوقورغه بیوردی، لكن بیورغن تلی ایله سویله‌شه آلماغانلقدن اشارة ایله آكلاتدی، یاخود یازب آكلاتدی. خلق بلدیلر، «بر حكمت‌سز توگل» دیدیلر. اول وقتده زكریا علیه‌السلام اوزی توقسان ایكی (یاكه یوز یكرمی) یاشنده ایدی، خاتونی ایسه توقسان‌سیگز یاشنده ایدی. یحیی علیه‌السلام توغدی. یاش و قتندن الله‌تعالی آكا علم، حكمت بیردی. «ای یحیی! كتابنی قوة ایله توت» دیه بیوردی. الله‌تعالی: «بز آكا اوزمزدن رحمت، ایذگو عمل، اخلاص بیردك» دیب خبر بیردی. دخیده هیچ گناه قیلمادی، قیلونی برده

کو کلینه کیترمدی، آتا آناسینه ایذ گولك قیلوچی بولدی، هیچ متکبر بولمادی دیب ماقتاغانی صو کنده الله‌تعالی: «اول یحیی‌غه تو غان کو نندہ، اولکان کونندہ، ترلوب قو بارلغان کونندہ سلام بولسون!» دیب ایته‌در. (بو اورنده حضرت یحیی‌نك ماقتاولی صفتلرینی بیاندن صوك سوزنی عیسی علیه‌السلامغه کو چره‌مز).

عیسی علیه‌السلام‌نك تووی.

عیسی علیه‌السلام حضرت یحیی‌دن آلتی آی صوك (برسوزده اوچ یل صوك) تو غدی. آناسی حضرت مریم اوزینه خاص اورنده تربیه ایتولور، آنده هیچ کم کرمه‌س، باری بیك محتاج و قتده یوسف نجار کیلوب بیك تیز گنه مریم‌نك یومشاق یومشالاب کیته‌ر ایدی. بو یوسف نجار عمران قرداشی یعقوب‌نك اوغلی ایدی. حضرت مریم‌نی آناسی بیت‌المقدس خدمتینه آزاد ایتکانده یوسف نجار نیده آناسی ایله آناسی آزاد ایتکانلر ایدی. بیت‌المقدس‌ده یوسف نجار ایله مریم عبادت ایله مشغول بولدیلر، آنلردن آرتق عبادة قیلوچان کشی یوق ایدی. بیت‌المقدس‌گه آزاد ایتلگان بالالر بالغ (۱) بولغانچی شونده علم اوگره‌نوب عبادت قیلوب تورر، بالغ بولغاچ اختیار اوزلرنده بولور، تله‌سه بیت‌المقدس‌دن قالور، تله‌سه چغوب کسب ایته‌ر ایدی. یوسف نجار بالطه اشی بله ایدی، چغوب بالطه اشی اشله‌ر بولدی، نی قدر آقچه قولینه توشورسه اوزندن آرتقانن مسجدده‌گی کشی‌لرگه بیرر ایدی.

بر وقت حضرت مریم حیض‌دن پاکله‌ندی، پرده قویوب بر چیتکه باردی، آنده غسل قویوندی، کییمینی کیدی. شول آراده قارشی‌سنده یاقتی یوزلی، هراعضاسی تیگز برکشی کوردی. شبهه‌له‌نوب ایشك گه قارادی، ایشکك بیکلی ایکانن بلدی. شوندن صوك «اگر سین الله‌دن قورقا نورغان بولساك مین سیندن الله‌غه صغنامن» دیدی. حالبوکه اول آدم نوگل آدم صورتنده کورنگان جبرائیل فرشته بولوب مریم

(۱) تاریخ کامل برنچی جلد، ۱۲۹ نچی بیت.

بیك آرتق قورقماسون دیب گنه کشی صورتینه کرگان ایدی. بر آزدن مریم گه قاراب: «مین ربکنك ایلچیسی، سیکا پاك بالا بیرمك ایچون کیلدم، اول بالا آتاسز دنیاغه کیله‌چکدر» دیدی.

حضرت مریم: «میندن بالا نیچك بولسون، مینی ایر کشی توتقانی یوق، هم مین زنا قیلوچی‌ده بولمادم» دیدی. جبرائیل علیه‌السلام: «درست ایته‌سك، سیکا هیچ آدم یاقن کیلمه‌دی، لکن ربك «بو اش میکا آسان‌در، مینم قدرتم‌نك کامل‌لکینه علامت بولسون، وحق دین گه ایله‌رگانلرگه رحمت بولسون ایچون بو اش حکم ایتلدی، (یعنی البته بولاچاقدر) بو بالاغه ایکی اسم بیررسك بر اسمی عیسی، ایکنچیسی مسیح‌در. اول بالا دنیا وآخرتده بیوك درجه‌لی واللهغه یاقنلردن بولور، بیشکده چاغندوق کشی ایله سویله‌شور، آکا کتاب، حکمت اوگره‌تلور، تورات انجیل بلدرلور، بنی اسرائیل گه پیغمبر بولور» دیدی.

حضرت مریم جبرائیل‌دن بو سوزلرنی ایشتوب کوکلی اوطردی، آندن بولاچاق بالانك الوغ پیغمبرلردن بولووینه بیك شادلاندی، اللهنك بیورغینه بوی صوندی. الله تعالی کلام شریف‌ده حضرت مریم حقنده: «عمران قزی مریم، اوزی‌نك عورتن صاقلادی، دنیاده پاکلکنی اختیار قیلدی، یعنی دنیا آرزولرندن کیچدی، بز آکا روحمزدن اوردك. اللهنك سوزلرینه هم کتابلرینه اشاندی، وطاعت قیلوچیلردن بولدی» دیه‌در. حضرت‌مریم جبرائیل علیه‌السلام‌دن سونچ سوزلرینه أوشانب کوکلی اوطرغاچ جبرائیل فرشته آنك یاقاسندن اوردی، شول ساعت‌ده حضرت مریم قورصاقلی بولدی. قورصاقلی بولوب توروی حقنده اختلاف‌بار: «توقزسیگز، یدی آی، حتی بعضلر اوچ‌ساعت یاکه برگنه ساعت» دیدیلر. حضرت مریم‌نك یوکلی ایکانون ایك ئللك یوسف نجار بلوب بیك عجب‌له‌ندی: «بو نیندایین اش بولور، ناچارلقدن بولور دیسالك مریم قدر یخشی کشی آز تابلور. ایندی بو قورصاق قایدان بولور» دیب بر آز کوکلندن اویلاب توردی‌ده آخرنده چدی آلمادی مریم گه: «سیندن بو آراده کوکلمه ئلله نیچك عجب اش سیزه‌من، بو اشنی مین

نی قدر یه‌شرر گه طریشسامده بولدرا آلمادم» دیدی. مریم:« کوکلکده نی بار صولغ ایت، لکن یخشی سوز ایت!» دیدی. یوسف نجار: « ای مریم! اورلقسز آشلق اوسه‌می، صوغارمی آغاچ بولامی، ایرسز بالا بولامی؟» دیدی. مریم: «سین بلمیسکمنی؟ــ ایك ئللك یاراتقانده الله تعالی آشلقنی اورلقسز یاراتدی، اوّل اوستر گانده آغاچقه صو حاجت بولماسه‌ده عجب توگل، الله‌تعالی آدم علیه‌السلام ایله حوانی یاراتقانده آناسز هم آناسز اوزی‌نك قدرتی ایله گنه یاراتدی بیت!» دیدی. آندن صوك یوسف‌نك کوکلی اوطردی، حضرت مریم یوکلی بولغاچ آکا تییشلی اشلرنی یوسف باشقارا طورغان بولدی.

عیسی علیه‌السلام‌نك طووی یاقنلاشقاچ مریم بر آولاق اورن‌غه باردی. آنده قورغان خرما آغاچی بار ایدی. شول اورنده حضرت مریم‌نی طولغاق توتا باشلادی، مریم تورلی اویلر اویلاب «بو اش‌نك حقیقتن بامه‌سلر، مینی خلق شلته قیلورلر» دیب قورقدی، «موکا قدر اولب اونطلوب بتکان بولسامچی!» دیدی. آستندن بر طاوش کیلدی: «قایغرما! الله تعالی سینك آستکدن چیشمه چغاردی. قورغان خرما بوتاغینی تارت، سیکا جیارغه پشوب یتکان خرما یمشی قویلوب توشار. اگر بر کشی سینی کورسه، سین آکارمین بوگون روزه نیت ایتدم، سویلاشمیم دیگن» دیدی. بوطاوشنی ایشتکاچ مریم آیاق آستینه قاراسه چیشمه کوردی حالبوکه اول اورنده الکده چیشمه یوق ایدی، آندن جووندی، ایچدی. یوقاری کوتاریلوب قاراسه قورب یاتا تورغان خرمانی یه‌شه‌رگان، یافراق یارغان، یمشاری پشکان کوردی، بوتاغندن تارتوب سلکتکان ایدی بیك لذتلی خرما یمشاری قویلوب توشدی، آنی آشادی.

حضرت مریم بالاسینی تابدی، قومی قاتینه کوته‌رب آلوب کیلدی. قومی کورگاچ حضرت مریمنی شلته قیلا باشلادیلر: «ای مریم! سین یاط اش ایله کیلدك، ای هارون‌نك قرداشی! سینك آتاك یاوز کشی توگل ایدی، آناکده زناچی بولمادی» دیدیلر. مریم بیشکده گی بالاغه اشارت قیلوب: «شونك ایله‌ن سویله‌شگز» دیدی. قومی: «بز

بیشکده گی بالا ایله نی اشلیمز، اوزی یاوزلق قیلوب آ گا اشارة قیلغان بولا تاغن» دیب آچولانا باشلاغانلر ایدی بیشکدن بالا سویله شه باشلادی: «مین **الله**نك قولیمن، میگا الله تعالی کتاب بیردی، مینی پیغمبر ایتدی، قایدا بارسامده مبارك قیلدی، ترك بولغان چاغمده میگا نماز اوقومق زکاتنی بیرمك ایله بیوردی. آنامه ایذگوللك قیلوچی قیلدی، مینی گناهلی هم تکبر قیلمادی، میگا توغان کونمده، اولگان کونمده، قیامتکه قوبارلغان کونمده سلامت‌لك بیردی» دیدی. عیسی علیه‌السلام بیشکده شوشی سوزلرنی ایتکاچ خلق چغوب کیتدیلر، برسینه‌ده تیمه‌دیلر.

بر آی تورغاندن صوك حضرت مریم اوغلی عیسی‌نی آلوب مصرغه کیتدی، اون ایکی یل مصرده توردیلر. مصرده فقیرلرگه بیك رحیم شفقتلی بربای کشی بار ایدی، حضرت مریم شول کشی گه توغری کیلدی، بوکشی مریم ایله عیسی‌نی تربیه ایته‌ر بولدی، «بونلر یراقدن کیلگان غریب کشی‌لردر، بونلرغه ایذگوللك ایته‌رگه تییش» دیب ایته ایدی. برکونی بویومارد کشی‌نك یورطینه قاراقلرکرب بیك کوب نرسه‌سینی اورلادیلر، آنلرنك کملر ایکانی هیچ بلنمه‌دی. یورط خواجه‌سی بیك کیفی کیتدی، مونی بلگاچ مریم‌ده بیك قایغردی، عیسی ایوده یوق ایدی، قایتوب کرسه آناسینی قایغولی کوردی، آناسندن قایغوسی‌نك سببن صورادی، آناسی یورط‌خواجه‌لری‌نك نرسه‌لری یوغالغانون، ازله‌ب تابلماغانون، شونك ایچون قایغرغانون سویله‌دی. عیسی «انکایم مین آنی تاوب بیریم‌می؟» دیدی. آناسی «بیك خوش بولور ایدی اوغلم!» دیدی. عیسی «انشاءالله آنی تابارمز» دیب سویله‌شه ایدی خواجه اول سوزنی ایشتدی‌ده شادلاندی، «ممکن بولسه تاوب بیرسانه!» دیب اوتندی.

عیسی علیه‌السلام «کیچه‌قوناقغه چاقرغان کشی‌لرنی بوگون چاقر!» دیدی. اوّلگی کون آنده بر صوقر ایله بر آیاقسز قوناق بولوب ئه‌لیگی نرسه‌لرنی شول کشی‌لر اورلاغانلر ایکان. آنلرنی چاقرب کیتردی، عیسی آیاقسز غه: «موندہ کیلوب صوقرنك موینینه‌منوب‌اوطر!» دیدی. آیاقسز منوب اوطردی، عیسی صوقرغه: «ایندی سین آنی کوته‌رب آیاق اوزره طور!» دیدی. صوقر «مین آنی کوته‌ره آلمیم، ضعیف

کشی من» دیدی. عیسی «کیچه‌یك یخشی کوته‌ردك‌بیت! بو کون نیك کوته‌رمیسك، ایده طور، کوته‌ر!» دیدی. صوقرطوردی، عیسی برباو (ایب) کیترب‌صوقرنك بیلینه به‌یلادی، آیاقسز غا: «آنه‌شول‌ته‌ره‌زه‌دن کرده صوقرنی باو ایله تارتوب آل!» دیدی. آیاقسز «مین آنی کوته‌ره آلمیم» دیگان‌ایدی، عیسی «کیچه‌یك‌یخشی کوته‌ردك‌ئلی» دیدی. الحاصل صوقرایله آیاقسز اوّلگی‌کونده خواجه‌نك مالللرینی نیچك اورلاغانلر آنلرنی نه‌ق اوزلری‌نك اورلاغانلری‌ره‌وشچه یورتوب کورگازدی. صوقرایله آیاقسز قارندیلر، یورتندیلر، آیرماچق‌بلگانن‌کورگاچ‌اقرار قیلدیلر، آلغان مالللرینی کیترب بیردیلر. یورط خواجه‌سی اول‌مالللرنك یارتیسنی حضرت مریم گه بیردی‌ده «مونك ایله‌ن اوغلكنی تربیه قیلرسك سز مبارك‌کشیلر ایکان‌سز، مینم‌قالغان مالللرمده عیسی‌قولنده تورسون» دیدی. عیسی علیه‌السلام اون‌ایکی یاشینه ایرشکانچی آنده توردیلر، آندن صوك‌مصردن کیتوب‌شامغه قایتدیلر، ناصره اسملی اول‌غه‌کیلدیلر، اوتز یاشینه یتکانچی شول ناصره آولنده. توردیلر، الله‌تعالی آنگا علم، حکمت، پیغمبرلك بیردی، انجیل اسملی کتاب ایندردی بیت‌المقدس گه قایتوب خلقنی حق دین گه اوندەرگه بیوردی.

یهودلرنگ زکریا هم یحیی علیهما السلام‌لرنی شهید ایتولری

یوقاریده یازلغانچه حضرت مریم یهودلردن قورقوب اوغلی ایله مصرطرفینه کیتدی. اما یهودیلر مریم‌نك قایده کیتکانون بلمه‌دیلر، «مونی زکریا قاچردی، باشقه توگل، بوتوغریده عیب آنده» دیب، العیاذبالله زکریا علیهم‌السلام حضرتلرینه مریم‌نی قورصاقلی قیلوی ایله یالایاقدیلر. آنی «اقرار قیلور دیب قورقوب سین قاچردك» دیدیلر. زکریا علیه السلام‌نی اوترگه قصد قیلدیلر. یهودلرنك قصدلرن بلگاچ زکریا علیه السلام مریم آرتندن مصرغه بارماق بولوب کیتدی. آنك کیتکانون بلوب آرتندن یهودلر چقدیلر، زکریا علیه السلام کوب کیتمه‌گان

ایدی، شهرنك طشقی یاغنده بر باقچه ده آرتندن کیلوب یتکانلرینی کوردی. بو باقچه ده برقوش آغاچ بار ایدی، زکریا علیه السلام شول آغاچنك قوشینه کردی. یهودیلرده شول آغاچنك تو بینه کیلوب اوطردیلر. ابلیس کیلوب زکریا علیه السلامنی کورگازدی، یهودیلر حضرت زکریانك آنده ایکانون بلگاچ پچقی ایله آغاچنی یارب توشرب زکریا علیه السلامنی شونده شهید ایتدیلر.

بعضلر سوزنچه، ئلك یحیی علیه السلامنی شهید ایتوب زکریا علیه السلامنی آندن صوكڭ شهید قیلدیلر. اول وقتده یهودلرنك پادشاه بولوب تورا تورغان باشلقلاری هیردوس اسملی ایدی. موسی علیه السلام شریعتنده کشی گه اوز توغانینك قزینی آلمق درست ایدی، اما عیسی علیه السلام شریعتنده آنی حرام ایتادی. یحیی علیه السلام ئلك موسی علیه السلام شریعتنچه تورات ایله عمل قیلادر ایدی، صوگندن عیسی علیه السلام یا گا شریعت ایله رسول ایدوب یبه رلگاچ یحیی علیه السلامغه ده یا گا شریعت ایله عیسی علیه السلامغه ایبه رب عمل قیلورغه بیورلدی. هیردوس توغانینك بر بیك ماتور قزی بار ایدی، هیردوس شونی آلماقچی بولدی. بو قز هر کوننی هیردوس گه یومشقه کره، هیردوس ده آنك یوموشینی اوتی ایدی. بروقتنی یحیی علیه السلامنی هیردوس چاقردیده «شول قزنی آلام» دیب نکاح اوقورغه قوشدی، لکن یحیی علیه السلام: «ایندی اول قزنك سیگا نکاحی درست توگل، انجیل حکمی بوینچه حرام قیلندی» دیب نکاح اوقومادی. شوندن صوكڭ قزنك آناسی یحیی علیه السلامغه دشمانلق ایته تورغان بولوب قزینه: «سین هیردوس گه کر' نی یومشك بار دیسه، یحیی باشی کیره‌ك دیب ایت!» دیدی. بر کوننی قزی هیردوس قاتینه کردی، واقعا هیردوس «نی یومشك بار؟» دیب صورادی. قز: «میگا یحیی پیغمبر باشی کیره‌ك» دیب جواب بیردی. هیردوس «اول نینداى سوز، باشقه‌نی صورا!» دیدی قز «باشقه حاجتم یوق، میگا شول یحیی پیغمبرنك باشی کیره‌ك» دیب همان سوزنده طوردی. هیردوس بر له گه‌ن کیتر رگه قوشدی، شول له گه‌نده یحیی علیه السلامنی صویوب شهید ایتدی. قز یحیی علیه السلامنك

باشینی له‌گه‌نده کورگاچ «بو گون کو کلم بولدی» دیدی بر وقت قز اوزی‌نك سرای تو به‌سینه منگان ایدی، یغلوب توشدی. تو به‌ن اتلر بولوب اول اتلر بیك یمان ایدیلر. قز توشکاچده اتلر کیلوب قزنی بوطارلاب آشی باشلادیلر؛ ئلی قولن، ئلی آیاغن یولقوب آلوب آشیلر، الله تعالی عبرت ایچون آنك جانن چغارمای تورغزدی، اوزی‌نك اعضالرینی اتلر تارتوب یولقوب آلوب آشاغانلرینی کوزی ایله کورب قاراب توردی. شولای تارتقالاب تمام عذابلاب آشاب‌بتردیلر. ایك آقتق آشاغانلری کوزی بولدی.

زکریا علیه‌السلام‌نك اوترلووی اوغلی یحیی‌دن صوك بولدی دیب ایتوچیلرنك سوزینه کوره: زکریا علیه السلام اوغلی یحیی‌نك شهید بولغانون ایشتدی «اوغلمنی اوتر گاچ مینی‌ده اوتررلر» دیب قاچوب کیتدی، یهودلردن قاچوب بارغانده بر آغاچ «ای الله‌نك پیغمبری! میکا کر!» دیب جالندی. زکریاعلیه‌السلام شول آغاچ قاتینه کیلدی، آغاچ یارلدی، زکریا علیه‌السلام شونده کردی. صوکندن ابلیس یهودیلر گه خبر بیردی، أنك اشانمادیلر، لکن کیمی‌نك پوچماغی آزغنه کورنوب قالغان ایکان ابلیس شونی کورگازدی، آنی کورگاچ اشاندیلرده پچقی ایله یارب آغاچنی توشردیلر، شول ره‌وشچه زکریا علیه السلام‌نی شهید ایتدیلر.

عیسی علیه السلام‌نگ پیغمبرلگی

یوقاریده ذکر ایدلگانچه، عیسی علیه‌السلام آناسی حضرت مریم ایله اون ایکی یاش تولغانده مصردن شام یرنده ناصره اسملی آولغه کیلوب اوطزیاش بولغانچی ناصره آولنده توردی. اوطز یاش بولغاچ الله‌تعالی عیسی علیه‌السلامغه علم، حکمت، پیغمبرلك بیردی، خلق آراسینه چغوب حق دین گه اوندەرگه یا گا شریعت ایله عمل قیلورغه بیوردی، انجیل اسملی کتاب ایندردی، بیك کوب معجزه‌لر: بالچقدن قوش صورتی یاصاب اورگاچ قوش بولوب اوچمق، طوما صوقرنی کوزلی ایتمك، آورولرنی، آلا ته‌نلی ناچار صرخاولرنی ترگزمك،

حتی اوللك‌نی ترگزمك كبی اشلرنی بیردی. عیسی علیه السلام بیت المقدس گه كیلدی، اوزی‌نك پیغمبر ایكانون، خلقنی دین گه اوندەمك ایچون الله تعالی طرفندن یبەرلگانون سویلەدی.

عیسی علیه السلام‌نڭ معجزەلری

عیسی علیه السلام بیت المقدسده اوزی‌نك پیغمبر لگن، معجزەلر كورساتەچگن سویلەگاچ هم انجیل‌نی اوقوب كورگازگاچ، خلق معجزه كورگازون صورادیلر. عیسی علیه السلام بالچق آلدی، قولی ایله بالچقنی قوش صورتی كبی ایتدی، صوگره (اف) دیب اوردی، بالچق قوش بولوب اوچوب كیتدی (بعض‌لر مونی یارقانات قوشی ایكان دیلر). خلق: «تاغن نینداین معجزەلرڭ بار؟» دیدیلر. عیسی علیه السلام «الله‌نڭ اذنی ایله طومـا صوقرلرنی كوزلی قیلام، ناچار آورولردن بولغان آلا تەنلی‌لرنی سلامت قیلام، اوللرنی ترگزەم» دیدی. خلق «بز بلگان بیك ایسكی اوللردن نوح علیه السلام‌نڭ اوغلی سـام بار، بزگه سین شونی ترگز!» دیدیلر. عیسی علیه السلام نوح اوغلی سام‌نڭ قبرینه باردی «ای نوح اوغلی سام! الله‌نڭ اذنی ایله طور!» دیدی. قبر سلكندی صوگره یار لدی، آپیاق صاقاللی بر كشی ترلوب چقدی. عیسی علیه السلام: «سین كم؟» دیب صورادی، «مین نوح اوغلی سام» دیب جواب بیردی. عیسی علیه السلام، «مین كم صوڭ؟» دیدی، «سین الله‌نڭ پیغمبری مریم اوغلی عیسی» دیدی. عیسی علیه السلام: «سز نڭ زمانده صاقال آغارمق یوق ایدی، بو صاقالڭ نیچك آق بولدی؟» دیدی، سام: «سینڭ طاوشڭنی ایشتكاچ اسرافیل صورن اورب قیامت قوبدی‌میكان ئللەدیب قورقدم» دیدی. عیسی علیه السلام: «یاڭادن دنیاده ترلك قیل، الله تعالی‌دن دعا قیلوب صوریم» دیدی. سام: «دنیاده نی قدر تورساگده آخری اولمدر: مینم اولگانمه نیچه مڭ یللر بولسەده اولم آچیسی میندن هنوز كیتوب بتكانی یوق. سین دعا قیل: «مین اوّلگیچه اولك بولیم» دیدی. عیسی علیه السلام دعا قیلدی، شونده اوق یغلدی‌ده اولدی، قبری آنی ایچینه آلدی، اوّلگیچه بولدی.

عیسی علیه السلامغه: «تاغین نیندایین معجزه‌لرگ بار؟» دیدیلر. عیسی علیه السلام: «مین سزنگ یورطگزده نی‌لر آشی‌سز، نرسه‌لرنی ایرته گه دیب حاضرلهب قویاسز، بارسندن‌ده خبر بیررمن» دیدی. آندن صوگ قاراب «سین بوکون فلان نرسه آشادگ، ایرته گه‌دیب فلان نرسه جیوب قویدگ، سین شولای قیلدگ، سین بولای قیلدگ» دیب برنیچه کشی‌لرنگ یورطلرنداغی اشله‌گان اشلرندن خبر بیردی.

آندن صوگ عیسی علیه السلام آنلرغه: «سز موکا قدر موسی علیه‌السلام‌نگ شریعتی ایله عمل قیلا ایدگز، آنگ شریعتی البته حقدر، لکن آنده بعض اشلر شول زمانغه قاراب حرام قیلنغان، قای برسی شول زمانغه قاراب حلال ایتلگان ایدی، ایندی بو زمانده باشقه‌چه تیش‌بولغاندن، ئلك حلال بولغان‌نگ قای برسی حرام، حرام‌لرنگ قایسی برسی حلال ایتلور. اوّلده چیتون بولغان بعض اشلر یگل گه آوشدرلور» دیدی. واقعاً عیسی علیه‌السلام کیلو ایله موسی علیه‌السلام شریعتی منسوخ بولدی، بایتاق نرسه‌لر اوزگارتلدی مثلا: تورات‌ده ایچ‌مایی حرام، باری ایت آراسنده‌غی مای ایله‌ن آرقه‌نگ آرت اوستی مایی‌غنه حلال ایدی، عیسی علیه‌السلام شریعتنده ایچ مایی‌ده حلال بولدی. شنبه کون بالق آولامق هم باشقه اشلر اشله‌مك حرام ایدی، آنلر حلال بولدی.

آندن صوگ پیغمبرمز محمد علیه‌السلام‌نگ کیلووی ایله خبر بیرب عیسی علیه‌السلام: «مین سزگه اوزم‌دن صوگ کیله‌چك پیغمبر ایله سونچ بیررمن، آنگ اسمی احمددر» دیدی.

عیسی علیه‌السلام نی‌قدر معجزه‌لر کورگازب خلقنی حق دین گه اوندرسه‌ده خلق ایمان کیترمدیلر، باری اون ایکی کشی ایمان کیتردیلر، که بو اون ایکی کشی‌نی (حواریلر) دیب ایتورلر.

کوکدن آشیاولق ایگوی

حواریلر عیسی علیه‌السلام‌غه: «سینگ ربگ بزگه کوکدن آشیاولق ایندررگه کوچی یتارمی؟» دیدیلر. عیسی علیه‌السلام: «اگر اشانوچی بولسه‌گز الله‌غه تقوالق قیلگز!» دیدی. آنلر «بز شوندن آشار ایدك هم کوگلمز اوطرر ایدی (ایمانمز قوتله‌نر ایدی)، دخیده بز اول

معجزه‌ناڭ راستاغینه شاهدلردن بولور ایدك» دیدیلر. عیسی علیه‌السلام دعا قیلدی: «ای ربمز! بزگه کوکدن آشیاولق ایندر، بزنڭ اوّلگیلرمز صوڭغیلرمز ایچون عید هم سیندن علامت بولسون ایدی. بزنی رزقلاندر، درستلکده سین رزقلاندرو چیلرنڭ خیرلوره‌گی‌سڭ» دیدی. الله تعالی «مین آنی ایندررمن، لکن شوندای علامت‌لرنی کوره تورووبده آرا گزدن بره‌رگز کافر بولسه مین آنی هیچ کمگه قیلماغان عذاب ایله عذاب قیلورمن» دیدی.

آندن صوڭ ایکی بولوط آراسنده قزل آشیاولق کورندی، حواریلر قاراب توردیلر، آللرینه کیلوب توشدی. شوندن صوڭ عیسی علیه‌السلام یغلادی: «یارب! مینی شکرانه قیلوچیلردن قیل، یارب! بو آشیاولقنی بزگه رحمت قیل، قهر قیلما» دیب دعا قیلدی. آندن صوڭ عیسی علیه‌السلام: «قایسیگز یخشیراق عمللی؟ شول تورب آشیاولقنڭ اوستون آچسون!» دیدی حواریلر باشلغی شمعون: «ای الله‌نڭ پیغمبری! آنی آچارغه اوزگدن تییش کشی یوق» دیدی. آندن صوڭ عیسی علیه‌السلام توردی، نماز اوقودی، یغلادی، کیلوب اوستون آچدی. آچب قاراسه‌لار آشیاولقده هیبت پشکان قلچقسز بالق ـ باشی یاغنده، توز، قویرغی یاغنده سرکه، ایله‌نه‌سنده تورلی یه‌شلچه‌لر. ینه بیش کومه‌چ ـ بر کومه‌چ اوستونده زیتون مایی، وبرسی‌نڭ اوستونده بال، وبرسی‌نڭ اوستونده صاری مای، وبرسی‌نڭ اوستونده پینیر (قورط)، وبرسی‌نڭ اوستونده مای‌غه قوورلغان ایت ایدی. شمعون «بو اوجماح نعمتندنمی، دنیا طعامندنمی؟» دیب صورادی. عیسی علیه‌السلام: «بو دنیا طعامندنده اِ جماح نعمتندنده توگل، بلکه الله‌تعالی اوزی‌نڭ قدرتی ایله بار قلیغان نعمتدر» دیدی. آندن صوڭ عیسی علیه‌السلام «صوراغانڭزنی آشا گز، شکرانه قیلگز، الله‌سز گه یاردم بیرر هم فضلی ایله آرتدررر» دیدی. حواریلر: «تاغنده شوشی علامتدن بر علامت کورگاز» دیدیلر. عیسی علیه‌السلام بر بالقغه: «ای بالق! الله اذنی ایله ترل» دیدی. شول ساعتده بالق بر یاقدن ایکنچی یاقغه ایله‌ندی، ترلوب قیمالتی باشلادی. عیسی علیه‌السلام: «کیری قایت!» دیدی. بالق اوّلگیچه بولوب ئه‌ورالدی.

آشیاولق‌نك كوكدن نیچه كون اینوی حقنده اختلاف باردر. بعض‌لر قرق كون كیلدی، قرق كونگه قدر كون آرالاش كیلور، توش وقتی اوزغاچ كوته‌رلور ایدی، دیدیلر. بعضیلر قرق كوندن آرتق بعضیلر كیم دیدیلر.

اول طعامدن فقیر كشی آشاسه بایدی، آور وكشی آشاسه سلامتلندی ئلك هر كم گه آشارغه رخصت بولسه‌ده صوگدن فقیرلر ایله آور ولرغه غنه آشارغه امر بولدی، لكن موگا راضی بولمایینچه تورلیسی تورلی سوزلر سویله‌شدیلر. یمان سوز سویله‌شكانلری‌نك صوره‌لری آلشدی. دوگغز، مایمول صورتلرینه كرب بدرف آستنداغی نجس‌لرنی آشار بولدیلر. مونی كورب خلق چابالاندیلر، آنلرنی قزغانوب یغلادیلر، چونكه آنلرنی اسملرینی ایتوب چاقرسه‌لر باشلری ایله اشارة قیلورلر، تل‌لری سویله‌شه آلماس هم اوچ كون تورر لارده هلاك بولورلار ایدی.

عیسی علیه السلام‌نڭ كوككه كوته‌رلوی.

الله تعالی كلام شریفنده: (اذ قال الله یا عیسی انی متوفیك ورافعك الی ومطهرك من الذین كفروا الایة) دیه‌در. بو آیت‌نڭ تفسیرنده عالملر تورلیچه ایتكانلر، بعضلر: «عیسی علیه السلام سلامت حالنچه كوككه كوته‌رلدی» دیب ایته، آنلر آیتنی‌ده اوزسوزلرینه توغری كیترب تفسیر ایته‌لر، آیتدن شونی آكلیلر. بعضلر بو آیت‌نڭ ظاهرینه قاراب معنی بیره‌لرده «عیسی علیه السلام وفات بولدی، اولدی آنڭ كوته‌رلوی اولیگاچ یوغاری درجه گه كوته‌رلوی» دیب ایته‌لر.

امام فخرالدین الرازی تفسیر كبیرنده ایته‌در: اهل تأویل ایكیگه آیرلدیلر. اول ایكی‌نڭ برنچیسی سیگز تورلی سوز گه یتدیلردی. برنچی سوز گه كوره آیت‌نڭ معناسی: (اذ قال الله) الله تعالی ایتكان زمانده، (یا عیسی) ای عیسی! (انی متوفیك ورافعك الی) مین سینڭ عمر گنی كامللهب توتررمن‌ده صوگره وفات قیلاچق‌من، سینی اوتره آلماسلر، مین سینی

کوککه کوته‌رمن. ایکنچیسی (انی متوفیك) مین سینی وفات قیلوچی‌من، (یعنی عزرائیل جانك‌نی آلور)، یهودلر اوتره آلماسلر بلکه اوزم اوترمن دیمك‌در. بوسوزنی محمدبن اسحق‌دن هم ابن عباسدن کوچره‌لر. بو سوزگه کوره عیسی علیه السلام ئنك اوله‌ده صوگندن کوته‌رله. بونلر ارزلری اوچ تورلی گه ولدیلر: وهب «عیسی اولب اوچ ساعت توردی، صوگره کوککه کوته‌رلدی» دی. محمد بن اسحق: «عیسی اولب یدی ساعت توردی، صوگره الله تعالی آنی ترگزب کوککه کوته‌ردی» دی. ربیع بن انس: «کوککه کوته‌رگانده وفات قیلدی، یعنی ایکسی بر وقت‌ده بولدی» دیدی. ابو بکرالواسطی (متوفیك) نك معناسی: مین سینی شهوتلردن، نفس الوشلرندن آلغوچی (چغاروچی) من، صوگره کوتاروچی‌من» دی. بعضلر (توفی) نرسه‌نی طوطرب آلمق معناسنده‌در. موندہ الله تعالی نك (متوفیك) دیب ایتونده برسر بار، یعنی جانی غنه کوته‌رلدی ته‌نی کوته‌رلمدی دیب اویلاماسونلر باکه جانی ته‌نی ایله برگه کوته‌رلدی دیب بلسونلر ایچون (متوفیك) دیب ایتدی» دیلر. بعضلر: «مین‌سینی اولگان کشی شیکللی قیلاچاقمن، نته‌ك اولگان کشینك خبری کیسله، حالی بلنمی سینگده کوککه کوته‌رلگاچ خبرك کیسلوب اولگان کشی کبی بولورسك» معناسنده دیلر.

اما عبده‌حضرتلری تفسیرنده سید رضا افندی ایته‌در: «(انی متوفیك) مین سینی وفات قیلوچیمن، یعنی سین اوله‌چك‌سك (ورافعك الی) میکا کوته‌روچیمن، یعنی اولگاچ سینك درجه‌ك مینم قاشمده یوقاری هم بیوك اولاچق. سید رضاافندی شوشی ره‌وشچه تفسیر قیلغاچ عبده حضرتلری‌نك درس‌ده ایتکان ایکی تورلی سوزلرینی کوچره،

بر سوزگه کوره عیسی علیه السلام اولمه‌س‌دن بورن سلامت حالنچه کوککه کوته‌رلگان بولا. ایکنچی سوزگه کوره اولگاندن صوك جانی کوته‌رلگان بولا.

مونه مین بو اورنده هرکم اوزی کورسون ایچون مفسرلرنك اوز سوزلرن کوچردم، تاغن باشقه تورلی سوزلر بولسه‌ده اصلی شوشی سوزلرگه قایتوب قالادر.

ایندی عیسی علیه‌السلام سلامت حالنچه کوکگه کوتەرلدی دیب ایتکان کشی‌لرنك بو اورنده ذکر ایتکان قصه‌لری اوشبو رەوشچه‌در: یهودلر هر وقت عیسی علیه‌السلامنی اوترو قصدنده یوردیلر، بر وقتنی اوترمك بولوب ازلەرگه کرشدیلر. عیسی علیه‌السلام دنیاده آدملر آراسنده توروی‌نك آخر کونلری ایکانون بلدی، حواریلرنی جیدی، آنلرنی صیلادی، بیك آرتق حرمت ایتدی، حتی آشاغاچ قوللرینی یوارغه مبارك قولی ایله صو صالدی. حواریلردن بعضسی «آی های، بو رەوشچه سیکا خدمت ایتدرمك بزگه اویاط بولور، اوزمز خدمت ایتەر ایدك» دیب ایتسه‌لرده، عیسی علیه‌السلام: «تیککنه تورگز، بو گون مینم هیچ بر اشیمه قارشی‌لق قیلما گز، قایسی گزغنه میکا قارشیلق قیلسه اول کشی میندن تو گل» دیدی. بو سوزنی ایشتکاچ حواریلر عیسی علیه‌السلامنك بر اشینه‌ده‌قارشیلق قیلمادیلر. عیسی علیه‌السلام آنلرنی تمام قوناق ایتوب حرمتله بتر گاچ: «مین سز گه اوزم خدمت حرمت ایتدم، میندن صونك سزده شولای بولگز، میندن کوچر گچ آلگز، هیچ قایسیگز الوغسمانلق قیلماسون» دیدی. آندین صونك آنلرغه: «مین کیته‌چکمن، میندن صونك هر قایو گز بر طرفقه تارالوب خلقنی حق دینگه اوندەرسز» دیب وصیتلرن ایتکاچ، «سزنك آرا گزدن برگز بو گون‌اته‌چ قحقرغانچی اوچ تابقر میکا قارشیلق قیلاچق، بیك آز آقچه برابرینه مینی صاتاچاق» دیدی. واقعاً حواریلردن یودا شمعون اسملیسی طاك بولماسدن ئلك یهودیلردن بیك آز آقچه آلدی‌ده عیسی علیه‌السلامنك تورا تورغان اورنون کورگازدی، یهودیلر اول یورطقه باردیلر، چولغاب آلدیلر، «بار، آلوب‌چق!» دیب بر کشی‌نی اوی اچینه کرتدیلر شول وقتده الله تعالی عیسی علیه‌السلامنی کوکگه کوتەردی. ئەلیگی کشی یورطنك ایچینه کردی، لکن هیچ‌کمنی کوره آلمادی. الله تعالی اول کشی‌نك اوزینی عیسی علیه‌السلام صورتینه ایله‌ندردی. اوی اچنده بر کشیده کوره آلماغاچ چغوب «آنده عیسی یوق!» دیگان ایدی، خلق آنك اوزن عیسی دیب بلوب توتوب آلدیلرده آصدیلر. «مین عیسی تو گل، عیسنی قارارغه کرگان کشی» دیب نی قدر ایتسه‌ده اوشانمادیلر.

ایکنچی بر سوزگه کوره: عیسی علیه‌السلام حواریلر ایله برگه اوطرغانده یهودلر کیلوب چولغاب آلدیلر، شول وقت عیسی علیه‌السلام قایسیگز راضی بولا مینم اورنیمه اوطرب مینم ایچون شهید کیته‌رگه اوجماح‌ده مینم ایله برگه بولورغه؟ دیدی حواریلردن برسی: «ای الله‌نك رسولی! مین راضیمن» دیدی. شوندن صوك آگا عیسی علیه السلام صورتی کیرتلدی، جوندن، بر کیسم، بر قسمه طایاق بیرلدی شول کوینچه یهودلر قاتینه چقغان ایدی بو کشی‌نی عیسی علیه‌السلام دیب بلوب طوتوب آصدیلر.

عیسی علیه السلام‌نگ یاگادن برگه اینوی.

عیسی علیه‌السلام‌نی آصامز دیب یهودیلر باشقه بر کشی‌نی آصدیلر، صورتی عیسی صورتنده‌بولغاچ آنی بلمه‌دیلر، حتی عیسی علیه‌السلام‌نك آناسی حضرت مریم‌ده بلمه‌دی. آصلغان کشی قاتنه کیلوب یغلار ایدی. الله تعالی عیسی علیه‌السلام‌غه بیرگه یاگادن ایکارگه بیوردی. یدی کون‌اوزدی، بروقت طاغ نورلانوب کیتدی، شول آراده عیسی علیه‌السلام‌ده کیلوب توشدی. آصلغان کشی یانده اوزی دیوانه‌لق آوروندن ترگزگان بر خاتون ایله آناسی حضرت مریم یغلاب تورالار ایدی. آناسینه «نیك یغلی‌سز؟ میکا هیچ ضرر ایرشکانی یوق، بو آصلغان کشی دین توگل. مینی الله تعالی کوته‌ردی» دیدی. صوگره حواریلرنی چاقردی، آنلرغه وعظ ونصیحتلر ایتدی، بیر یوزینه تارالورغه همده الله تعالی طرفندن بیورلغان شریعت حکملرینی ایرشدررگه قوشدی.

آندن صوك ینه کوته‌رلدی، الله تعالی آگا نور کیرتدی، وآندن آشاو ایچو لذتن آلدی، بس عیسی علیه‌السلام فرشته‌لر ایله اوچدی، اصلی بیر یوزنده بولسه‌ده کوك اهلندن بولوب ئه‌ورلدی، ئلك آدم بولسه‌ده صوگندن فرشته طبیعتینه آلماشدی.

آندن صوك حواریلر عیسی علیه‌السلام بیورغان اورنلرغه تارالدیلر، عیسی علیه السلام شریعتینی خلقغه ایرشدرمك ایله‌ن شغلله‌ندیلر، انجیل

شریفنی اوگره‌تور ایدیلر. الك کوب زمانلر غه قدر عیسی علیه السلام دینی یاشرنگنه تو تولدی، حتی اوچیوز یلغه قدر آشکاره قیلنه آلمادی. فقط روم پادشاهسی عیسی علیه السلام دینینی قبول ایتوب خرستیان بولغاچقنه آشکاره تو تا، آشکاره عبادت قیلا باشلادیلر. شول وقتده انجیل اسمنده تورلی کتابلر میدانغه چقدی. بونلرنی بر برسینه چاغشترب قارادیلر، لکن برسی ایکنچیسینه خلاف بولدی. الله‌تعالی طرفندن عیسی علیه السلام غه اینگان چن انجیل اوز زماننده یازلمادی. بلکه بایتاق صوك یازلا باشلادی. اصل انجیلنی ایك ئلك کم یازدی، قایسی تلده ایدی؟ مونی آیرماچق بلگان کشی یوق. صوگندن خلق قولنده انجیل دیب یورتوله تورغان کتابلر آرالرنده انجیل آیت‌لری بولسه‌ده کوبی عیسی علیه السلامنك بعض حاللرینی یازغان کتابلر ایدی نصارانك زورلری بو کتابلرنی تیکشرب بر برسینه چاغشترب قارادیلر. برسی ایکنچیسینه اوخشاماغاندن «بونلرنك قایسی درست انجیل ایکان؟» دیب تیکشره باشلادیلر. شول بیك کوب کتابلرنك آراسندن دورتینی صایلاب آلدیلر، «شوشی دورتسی راست بولورغه کیره‌ك» دیب اویلاب دورت کتابنی اصل انجیل دیب حکم ایتدیلر.

جیرجیس علیه السلام

فلسطین یرنده جیرجیس اسمنده بر ایذگو کشی بار ایدی. اول بایتاق‌غنه کشیلر ایله عیسی علیه السلامنك دینن توته ایدی. اول وقتده عیسی علیه السلام دینده بولغان کشیلرنی بیك قهرلیلر، حتی فلسطین تیره‌سنده عیسی دینده بولوب ترکلك قیلمق بیك چیتون ایدی. بو جیرجیس اوزی سوداگر هم بیك یومارط، هر وقت فقیرلرگه صدقه اوله‌شه تورغان ایدی. هریل تو لغانده مالن تمام حسابلاب زکاتن بیره، تیشلی عشرین چغاره، قای چاغنده الله رضالغی ایچون مالن بتونله‌ی اوله‌شوب بتره تورغان ایدی، مثلا: دین یولنده یاکه علم یولنده مال حاجت بولسه مالینی اوله‌شوب، تیشلی اورنینه صرف قیلوب بترر، اوزینه بر ده قالدرماس ایدی. تاغین کسب ایته‌ر، تاغین مال تابار، اول مالنی باری

دین وعلم یولنده توتوب ثواب آلمق ایچون گنه تابار وشونك ایچون گنه کسب ایته‌ر، چونکه اوزینه مالنك برده حاجتی یوق ایدی. شام پیرنده عیسی علیه السلام دیننده بولغان کشیلر گه اول وقتده بیك قاطی‌لق بولغانغه کوره «آزراق ایرکنله‌ب عبادت قیلوب بولماسمی؟» دیب موصل گه بارمق بولدی. موصلنك پادشاهینه بوله‌كده آلدی، چونکه پادشاهغه بوله‌ك بیرب یاقن بولا آلسه باشقه توره‌لر دین توغروسنده آگاه ضرر ایته آلماسلر دیب اویلادی. موصل گه بارب یته‌ر آلدندن پادشاهنی قرده اوزندن یراق توگل قزل آلتوندن یاصالغان (افلون) اسملی پوتی یاننده تورغانن کوردی. آنك یاننده اوط یاغلغان، پادشاه هرکمنی پوت‌قه سجده قیلدره، پوتقه سجده قیلماغان کشی‌نی عذاب قیلا ایدی.

جیرجیس بو حالنی کوردی، امیدی بوشقه چقغانون آگلادی. الك پادشاهغه بوله‌ك گه دیب آلوب کیلگان نرسه‌لرینی یاشرن مسلمان بولوب یورگان کشیلر گه اوله‌شدی، آندن صوك بوظالم پادشاه‌نك قاتینه‌بارب: «ای‌بیچاره! سین برضعیف‌قل، قولکدن هیچ‌نرسه کیلمیدر. سینی یوقدن بار ایتوب یاراتقان، سیکا رزق بیرگان بر الله تعالی بار، اول الله تعالی بیرلرنی کوکلرنی یوقدن بار ایتدی، هر نرسه‌نی، تربیه قیلدی. اول الله تعالی هرکورکام صفتلر ایله‌ن صفتلانغوچیدر، هریامان‌صفتلردن پاکدر. شولای‌بولسه بر الله‌غه‌غنه عبادت‌تیشلی‌بولوب، باشقه نرسه‌لرگه تابنمق هیچ درست توگلدر. بوپوتلار کشیگه فائده‌ده ضرر ده کیتره آلمیلار، آنلرغه تابنمق برده یاری تورغان اش توگل» دیدی. پادشاه موگا قاراب: «سین کم، قایدن کیلدك؟» دیدی. جیرجیس: «مین الله‌نك قلیمن، الله تعالی مینی توفراقدن یاراتدی، شول‌توفراقغه‌اوق قایتاچاقمن» دیدی. پادشاه موگار پوتقه سجده قیلورغه قوشدی، «اگر سینك ربك بیر وکوکلرنك ربیسی بولسه بو رەوشچه فقیر یورماس ایدك، مونه افلون میکا نیندای بایلق هم پادشاهلق بیردی» دیب اوزی‌نك پوتی ایله ماقتاندی، ایکی آرالرنده برآز بحث‌له‌شو (سوزکوره‌شدرو) بولوب اوزدی.

شوندن صوڭ پادشاه حضرت جبرجیس‌نی عـذاب ایله قهر له‌ب اوتررگه بیوردی. تیمر طاراق ایله آنڭ ایتلرینی سویه‌کلرندن طاراب توشوردیلر ، آنڭ اوستینه آچی سرکه ایله خردل (گارچیتسه) کیترب سیبدیلر ، لکن جبرجیس همان اولمه‌دی . بـو ره‌وشچه ایتوبده اولمه‌گاچ آلتی زور تیمرنی قب قـزل بولغانچی قزدرب باصدیلر ، حضرت جبرجیس‌نڭ باشنداغی میمی قاپناب آقدی، هنوز اولمه‌دی.

آندن صوڭ پادشاه باقرنی ارتوب قاپناتورغه قوشدی. باقرنی قاپناتدیلر ، جبرجیس‌نی شونده صالوب اوستون یاوب قویدیلر ، باقر تمام صوونوب قاطدی . حضرت جبرجیس ینه اولمه‌دی . آبدراغاچ پادشاه « نی قدر عذابلادق ، نی قدر قهر له‌دك. شول عذابلرنڭ شول قهرلرنڭ آچیسی سیڭا اوتمه‌دیمونی» دیدی، حضرت جبرجیس: «الله تعالی میندن عذابنی کوته‌ردی (آورتدرمادی) سینڭ ضررڭا دلیل بولسون ایچون میڭا صبر بیردی» دیدی. پادشاه بواشنڭ آخری اوزینه فائده بولماغانون آڭلادی، «بو مینی پادشاهلغمدن یازدرماغای ایدی» دیب قورقا باشلادی، عقل ایه‌لرینی چاقرب کیڭاش ایتدی ، هـر قایوسی اویلاب قارادیلر ، « آنی زندانده تورغزرغه کیره‌ك»دیدیلر ' بعضلری «زندانده اول سویله‌شوب کشیلرنی آزدرب‌قه بترر ، آنی سویله‌شه آلماسلق ایتوب یابارغه‌کیره‌ك» دیدیلر. جبرجیسنی زندانغه کرتدیلر ، یوز توبه‌ن ایتوب صالدیلر ، آیاق قوللرینی قاداقلاب اوستینه یکرمی کشی بر طاشنی چاقغنه کوته‌روب صالدیلر ، کیچکه قدرشونده قالدی. کیچ بولغاچ الله تعالی بر فرشته‌نی یه‌روب طاشنی قاداقلارنی آلدردی ، آشاتدی ، اچرتدی کوکلن یواتدی . آندن صوڭ الله تعالی وحی قیلوب: «یدی یلغه قدرلی سینی شوشی دشمان ایله‌ن بلاله‌ندره‌چکمن ، یدی یل اچنده دورت طابقر اوله‌چکسڭ ، هر اولگان صاین مین‌سینی ترگزه‌چکمن ' دورتنچی اولگان صوکنده مین سینی قبول ایده‌چکمن ، ثوابڭنی طوترب بیره‌چکمن. طاڭ بولغاچده دشمانڭا بار ، آنی ایمانغه اونده!» دیدی. حضرت جبرجیس طاغن طاڭ بولغاچده پادشاه قاتینه باردی ، کردی ، «الله تعالی گه ایمان‌کیتر!» دیدی. پادشاه: «سین‌کم ، ئللله

طاغن جیرجیس‌می، زندانلدن سینی‌کم چغاردی؟» دیدی. جیرجیس: «الله تعالی چغاردی» دیدی. پادشاهنك آچوی تمام قاباردی، حضرت جیرجیسنی ایکی آغاچ آراسینه قصدروب تورلی عذابلار ایله عذابلاب اوتردیلرده، پادشاهنك بر قیوده یدی آرسلانی بار ایدی، اعضالرینی طور اقلاب شول قیوغه صالدیلر، لکن آرسلانلر آشامادیلر. کیچکه قدر شول قیوده اولوب یاتدی، کیچ ینه ترلدی. مشرکلر جیرجیسنی اوترولرینه شادلق به‌یره‌می یاصاب یاتالار ایدی، ایرته گیسون ینه ترلوب جیرجیس پادشاه قاتینه باردی. آنك کیلگانون کورگاچ «نینداین جیرجیس شیکللی کشی کیله» دیب طورالر ایدی، طاغن جیرجیس اوزی بولوب چقدی. پادشاهغه ایمان کیترر گه دلالت قیلدی، بایتاق عبرتلی سوزلر ایله نصیحتله‌دی، «ایندی الله تعالی سز گه اوزینك قدرتن کورگازدی، بولایده ایمان کیترمه‌سه‌گز عذاب کیلور» دیدی. آنلر هنوز ایمانغه کیلمه‌دیلر، بو «سحرچیدر، مونی دنیاده‌غی سحرچیلرنی چاقرب اوزینی سحرله‌ب آبدراتورغه کیره‌لك» دیدیلر. هر اطرافده‌غی سحرچیلرنی چاقردیلر. آنلرنك ایك الوغسینه قاراب پادشاه: «مینی شادلاندررلق ایك الوغ سحرگنی کورگاز» دیدی. سحرچی بر اوگزنك قولاغندن اورب آنی — ایکی قیلدی. آندن صوك چه‌چوللك اورلق صوراب آلدی، یرنی صوقالاب شول اورلقنی چه‌چدی، شونده‌اوق تیشلدی، یتشدی، اورب آلدی، تارتوب اون ایتدی، ایکمه‌لك ایتوب پشردی. پادشا مونی کورب بیك شادلاندی هم: «جیرجیسنی ات صورتنده ایته آلورسگمی؟» دیدی. سحرچی بر صاوت صونی صوراب آلدی، آنی سحرله‌ب جیرجیسگه اچه‌رگه قوشدی، حضرت جیرجیس آلوب اچدیده «صوصاغان ایدم، صوصم باصلدی، قاندم» دیدی. شوندن صوك حضرت جیرجیسنك پیغمبر ایکانن بلوب پادشاهغه: «سین اوزك شیکللی بر تکبر پادشاه ایله بولشسالك بلکه بولدرر ایدك، لکن سین بیت کم ایله بولشه‌سك؟ یرلرنی کوکلرنی، یوقدن بار ایتکان الله تعالی گه قارشی تورا سك بیت!» دیدی. لکن مشرکلر جیرجیسنی عذابلاودن

توقتاماديلر . بر بيك قاطى قهر قيلغان وقتده شامدن بر خاتون حضرت جبرجيس قاتينه كيلوب: «مينم بر گنه صغرم بولوب مين شول صغرم ايله نگنه طاماق طويدره ايدم، ايندى شول بردن بر صغرمده اولدى، صغرسز قالدم. ميكا دعا قيلسانه، شول صغرم تر لماس ميكان؟» ديدى. جبرجيس «ئه‌نه شول طاياقنى آلوب كيتده اولگان صغر كنك بره‌ر اعضاسينه صوق، صوقغان وقتده، الله نك اذنى ايله ترل! ديب ايت» ديدى. خاتون طاياقنى آلوب كيتدى، صغرينك اولگان يرينه بارب قويرق سويه كلرينى بر اورنغه اويوبره‌ك قويدى: «اى صغر! الله نك اذنى ايله ترل» ديب طاياق ايله صوقدى، شول ساعتده ترلوب خاتون طاغن شول صغر ايله تركلك قيله باشلادى. بو خبر پادشاهغه ايرشدى. آرالرندن بر عقللىراغى تورب: «سز مونى سحرچى ديب ئه‌يته‌سز، قاراب قارا كز: دنياده بر سحرچينك اوزندن اولمنى يبه‌رگانى بارمى، ياكه اولكنى تر گزگانى بارمى؟» ديب بونلرنك خطالرينى آكلاتورغه طريشه باشلاسه‌ده، آكار: «سين‌ده شول جبرجيس سوزن سويله‌شه باشلاغانسك» ديديلر. آنلرغه بوكشى «درست ئه‌يته‌سز: مين آكا ايمان كيتردم. سز تابنا تورغان نرسه‌لردن بيزدم» ديدى، آنى كشى بلمه‌سون اوچون آولاقده عذابلاب اوترسه‌لرده جبرجيس بلدى، مشركلر گه سويله‌دى. بوكشى آرالرنده اوشانجلى هم عقل ايه‌سى بولغاندن آنى ايشتكاچ ياكادن دورت مك كشى ايمان كيتردى. مشركلر آنلرنيده، عذابلاب اوتردىلر.

شوندن صوك پادشاهنك ياقنلارندن برسى جبرجيسگه: «مونده اون دورت منبر بار، هر منبر تورليسى تورلى آغاچدن بولغان شيكللى طاقطالرى، آياقلريده تورليسى تورلى آغاچدن در. شول آغاچلر يافراق يارب چه‌چه‌ك آطوب يمش بيرسونلر، اگر شوشى اشنى قيلساك سيكا ايمان كيتررمز» ديدى. جبرجيس: «ياررى كيره‌كلى نرسه‌نى صورادك، بواش قاراب تورغه چيتون كبى كورنسه‌ده الله تعالى گه بيك آصات» ديب الله تعالى گه دعاقيلدى. شول وقت اوستال تگى كشى ايتكانچه يه‌شه‌ردى، يافراق يارردى، چه‌چه‌ك آطوب يمش بيردى هم اوزاقلاماينچه يمش لرى پشدى. لكن همان ايمان كيترمه‌ديلر،

حتی مونی کورگاچ شول صوراغان ملعون اوزی‌اوك: «مونك عذابن مین بولدرام» دیب ئلك باقردن اوگز صورتی‌یاصاتدی. آنلك ایچینه نفط، قورشون، کوکرد توتردی. آندن‌صوك جیرجیس‌نی صورت‌نلك ایچینه کرتوب بیکلادیلرده صورة آستینه اوطیاقدیلر. صورةنلك ایچی قاینادی، جیرجیس شونده اولدی. مونه برآزدن صوك الله تعالی بیك یمان جیل یبه‌ردی، کوك کوکره‌ب یه‌شین یه‌شنه‌ب بولوط کیلدی، بتون‌دنیا قاب‌قارانغی‌بولدی. مشرکلر نیچه‌کونلر شول قورقوده قالدیلر. الله تعالی‌بر فرشته‌یبه‌رب صورتنی آلدردی، آنی‌بیك‌قاطی‌یرگه‌صوقدی. بتون ییریوزنده‌گی کشیلر قورقدیلر. الله‌تعالی‌نلك اذنی ایله جیرجیس ترلدی، کونلر آچلوب کیتدی، ینه پادشاه قاتینه بارب سویله‌شه، ایمانغه اوندی باشلادی.

آندن‌صوك زورلرندن برسی «بزگه سین اوللك ترگز!» دیدی. جیرجیس: «آچگز قبرلرنی، قایسیسون ترگزرگه ایته‌سز؟» دیدی. بیك ایسکی اون یدی قبرنی آچدیلر، اولکلرناك بتونله‌ی سویه‌کلری چرب تارالوب بتکان ایدی جیرجیس دعا قیلدی، ترلدیلر. بولارنك توقزی ایر، بیشی خاتون اوچیسی صبیة بولوب هرقایوسندن «قایچان اولدگز؟» دیب صوراب چقدی. بولار اوزلرینك اولگان وقتلرینی سویله‌دیلر، برسی‌نك اولگانینه نه‌ق دورت یوز یل بولغان ایدی. شوندە بولغان مشرکلر کورگاچ بونلر قبرلرینه کیری قایتارلدیلر. پادشاه مونی کوربده انصاف ایتمه‌دی: «ایندی بوجیرجیس‌نی آچلق‌دن باشقه نرسه ایله‌ن جیگوب بولماس» دیب بر بیك فقیره قارتچق‌نلك اویینه صوقر اوغلی یانینه یابدیلر، چیتدن رزق کیتروچی بولماسون دیب یورطنی چولغاب آلدیلر. برآز زماندن صوك جیرجیس‌نلك قارنی آچدی، قارتچق‌دن «آشارغه بارمی؟» دیب صورادی. قارتچق: «نیچه کوندن بیرلی رزق کورگانمز یوق، آلایده ازله‌ب قاریم، جونه‌ته آلمام میکان» دیدی. شوندن صوك جیرجیس قارتچقدن «سز کمگه عبادت قیلاسز؟» دیب‌صورادی. قارتچق‌اوزلرینك پوتقه تابنولارن سویله‌دی. جیرجیس آکا ایمان اوگره‌تدی، حق دین‌نی آکلاتدی.

قارتچق ایمان کیترب توبه واستغفار قیلدی. قارتچق‌نڭ یورطن تره‌توب قویغان آغاچ تره‌کلری بـار ایدی. جیرجیس دعا قیلدی، تره‌وده‌گی آغاچلر یه‌شه‌ردی، یافراق یارب یمش بیردی. قارتچق‌ده جیرجیس‌ده شول یمشلرنی آشاب، طویدیلر. قارتچق بو اشلرنی کورگاچ «سین تیکمه کشی توگل ایکان‌سڭ؛ مینم‌بر صوقر اوغلم‌بار. شول اوغلم‌نی کـزلی ایتسانه، مین شوشی آچلقدن طویدرغان قدرتلی الله تعالی گه تمام اشاندم، کوڭلمده هیچ شبهه قالمادی» دیدی. جیرجیس دعا قیلدی، اوغلی‌نڭ کوزی اورنینه توکردی، کوزلی بولدی، قولاغی اورنینه اوردی، قولاقلی بولدی. ایشته، کوره باشلادی. آندن‌صوڭ قارتچق‌غه «سین بو بالاگنی صاقلا، آنڭ بیك کیره‌کلی برکونی بولور ئلی» دیدی. اوی‌نڭ تره‌کلری اوسوب، یافراق یارب، یمش بیرب تورغانینی‌پادشاه کوردی، «بو نیندایین آغاچ؟» دیب صورادی، «تنگی سحرچی کشی قارتچق‌غه اوسترب بیردی، قارتچق‌ده اوزی‌ده شوندن آشاب‌طورالار» دیب سویله‌دیلر. پادشاه قارتچق‌نڭ یورطن جیمرگه، آغاچنی کیسه‌رگه قوشدی، لکن شول وقت آغاچ قوردی. یورطنی جیمردیلر، آغاچ قورغاچ آنی شول حالنچه قالدردیلر.

جیرجیس‌نی یته نیچه تورلی عذابلر ایله اوتردیلر: اعضاسنی‌اوچکه بولدیلر، آندن‌صوڭ یاندردیلر، کل بولدی. کل‌نڭ برالوشن صوغه صالدیلر، قالغانون جیل گه اوچردیلر. کل‌نی بونلر طوزدرب‌قنه بتر گانلر ایدی، کوکدن: «ای‌دیڭز، ای‌جیل! سز گه الله‌تعالی جیرجیس‌نڭ کللرینی بـر اورنغه جیوب اعضاسینی اوّلگیچه ایتدرب قایتاررغه قوشا» دیب برطاوش کیلدی.

آندن صوڭ کل بـر اورنغه جیولدی، اوّلگیچه اعضا بولوب اوزینی یاندرب کل ایتوب اوچرغان کشیلر قـاتینه ترلوب کیلدی. جیرجیس ایله برگه‌لەب پادشاه قاتینه کیلدیلر، پادشاهغه حال احوالنی سویله‌دیلر، پادشاه: «ایندی سینی جیرجیس جیڭدی دیب ایتمه‌سه‌لر ایمان کیتررایدم، سیڭاده میڭاده ایدگوره‌ك اش یوقمی؟» برگنه مرتبه مینم پوتمه سجده قیل، شوندن صوڭ مینده سینڭ کوڭلڭ شادلانورلق

اش قیلورمن» دیدی. جیرجیس: اوزی‌نك كوزی آلدنده پوتینی هلاك قیلسام شول وقتده ایمان كیترمه‌س میكان‌دیب اویلاب، پادشاهغه «یارار، مینی پوتلرك قاتینه كرتكز» دیدی. پادشاه موكّا بیك شادلاندی، جیرجیس‌نك قولن، آیاغین اوبدی، اوز آلدینه بر اوی بیردی. جیرجیس تونی بویی شول ایوده نماز قیلور، زبور اوقور بولدی. پادشاه‌نك خاتونی مونك اوقغانون ایشتوب ایمان كیتردی، لكن ایمانن یاشردی.

یوقاریده مذكور قارتچق «جیرجیس پادشاهلقغه قزغوب، پادشاه سوزن توتدی» دیب ایشتكاچ بالاسن كوتەرب جیرجیس قاتینه كیتدی، پوتلر یورطینه كیلوب كردی. یتمش برپوت آلتون تختنك اوستونده ایدی. قارتچق‌نك بالاسی توشوب جیرجیس قاتینه كیلدی. جیرجیس اول بالاغه: «شوشی پوتلارنی چاقر میكا كیلسونلر» دیدی. بالا پوتلارنی چاقردی، پوتلار ایله‌نوب جیرجیس قاتینه كیلدیلر، بولارنك بارسنده پادشاه قاراب تورە ایدی، پوتلار كیلوب یتكاچ جیرجیس یرگه آیاغی ایله تیپكان ایدی یر پوتلارنك بارسنده تختلری ایله اوبدی (یوطدی). پادشاه مونی كورگاچ: «مینی آلدادك، پوتلارمنی هلاك قیلدك!» دیدی. جیرجیس: «مین آنی سینی ـ اوزكوزك ایله‌ن كورب عبرت آلسون ایچون قصدا (یوری) شولای اشلادم» دیدی.

پادشاه‌نك خاتونی شول وقتده اوزی‌نك ایمان كیترگانون طشقه چغارب: «تاغین نی كوتەسز ایندی؟ شوشی قدر اشلر، معجزه‌لر كورگازبده اشانمیسز. سزنك پوتلارگز بر نرسه‌ده قیلا آلمیلار، اما جیرجیس‌نك ربی نیلر قیلدی، كوردگز! اگر جیرجیس سزگه برگنه دعا قیلسه بارگزده هلاك بولوب بتەرسز بیت» دیدی. پادشاه اوزی‌نك خاتونی ایمان كیترگانون كورگاچ آگاز بیگره‌ك آچوی كیلدی، «سینده شول سحرچیگه شول قدر تیز آلداندگمونی؟» دیب تیمر طاراقلر ایله تەنندن ایتن طاراب توشرر گه قوشدی، خاتون‌نی قهرلی باشلادیلر. خاتون‌غه عذاب‌نك آچیسی ایریشه باشلاغاچ جیرجیس‌كه: «الله‌غه دعا قیل، مینم آورتومنی یكل قیلسون» دیدی. جیرجیس یوقاری قارارغه قوشدی. خاتون یوقاری قاراسه اوزینه حاضرله‌نگان حرمت ودرجه‌لرنی كورب

کولدی. پادشاه «نیگه کوله‌سك؟» دیدی. خاتون: «مینی ایکی فرشته اوجماحدن تـاج وحله‌لر آلوب کیلوب، زور درجه وحرمتلر کورگازب جانم چقغانون کوتوب تورالر، شوکار قوانوب کوله‌م» دیب ایتوی ایله جان بیرب شهیدلر جمله‌سندن بولدی.

آندن صوك جیرجیس «یارب! میکا الوغ درجه‌لر بیرمك ایچون اوشبو بلالرنی هم آکا صبرنی بیردك، بو آقتق کونلرمدر. بو یاوزلرغه اوزكثنك قهر کدن بیر!» دیب دعـا قیلدی. الله تعالی آنلرغه اوط یاودردی، اوط یاوا باشلاغاچده مشرکلر حضرت جیرجیس‌نی قلچلری ایله چاوب اوتردیلر. مونسی دورتنچی طابقر اوترولری ایـدی. شهرلرینك آستی اوستینه کیلدی، هیچ بر جان ایه‌سی قالمادی، هلاك بولوب بتدیلر. نیچه زمانغه قدر شهرنك اورنوندن توتون چغوب توردی.

انطاکیه خلقینه عیسی علیه السلام‌نڭ ایلچیلر یبه‌روی.

بو قصه‌نی الله تعالی یس سوره‌سنده بیان قیلوب دیه‌در: (وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ الآية) آیتی ایله باشلاب اون سیکزله‌ب آیتده بیان قیلادر. معناسی: سین (ای‌محمد!) آنلرغه انطاکیه آولینه رسوللر کیلگان وقتده‌غی حاللرنی مثال ایتوب کورگاز، بز آنلرغه ایکی ایلچی یبه‌رگان‌ایدك، آنلرنی یالغان‌غه توتدیلر. آندن صوك اوچنچی ایلچی ایله‌ن آنلرنی قوتله‌دك، آنلر اوچسی باردیلرده: «بز سزگه الله‌نك ایلچیلری» دیدیلر.

انطاکیه شهرنده روم پادشاهلرندن انطیخوس اسملی بـــر پادشاه بولوب بـو پادشاه پوتقه تابنادر ایدی. عیسی علیه‌السلام آنلرنی حق دین‌گه اوندمك ایچون ایکی ایلچی یبه‌ردی. بعضلر بو ایکی ایلچی‌نی پیغمبر ایدی دیدیلر، بعضلر حواریلردن ایدی دیدیلر. بـــو ایلچیلر کیلدیلر، شهرگه یتکانده بر قوی کوته تورغان حبیب‌النجار اسملی

قارط کوردیلر، کیلوب سلام بیردیلر. قارط بونلردن «سزکم بولاسز؟» دیب صورادی. بونلر: «بز عیسی علیه‌السلام‌نك ایلچیلرمز، سزنی حق دین گه اوندەمك، پوت‌قه تابنودن طیمق ایچون کیلدك» دیدیلر.

قارط: «صوك سزنك معجزه‌گز بارمی؟» دیدی. ایلچیلر: «بز آورولرنی ترگزەمز، صوقرلرنی کوزلی ایتەمز، بیك‌ناچار آورولردن بولغان آلا تەبلی کشیلرنی ترگزەمز» دیدیلر. قارط: «مینم کوبدن بیرلی آورو براوغلم بار ایدی، شونی سلامتلندررگه بولماسمی؟» دیب اوزینك یورطینه آلوب کیتدی. بولار قارطنك یورطینه‌کیاوب آورونی کوردیلر، قوللری ایله سیپادیلر، شول‌ساعت‌سلامتله‌ندی، یوری باشلادی. بوخبر خلق آراسنده تیز جەیلدی، پادشاەده ایشتوب بونلرنی چاقردی «سزکم، نی‌ایچون‌کیلدگز» دیب‌صورادی. بونلر «بز عیسی علیه‌السلام‌نك ایلچی‌لری‌مز، سزنی حق‌دین‌گه اوندەمك، هم ایشتمی کورمی هیچ فائده زیان کیتره آلمی تورغان پوتلرغه تابنودن طیمق ایچون کیلدك» دیدیلر. پادشاه عجبله‌نوب: «شول بز تابنا تورغان پوتلردن باشقه تاغین اله بارمونی؟» دیدی. ایلچیلر: «عبادت قیلورغه تییشلی بولغان ذات ــ ییر وکوکلرنی یوقدن بار ایتکان، وهر نرسەنی یارانقان بر اللەغنەدر، باشقەغه عبادت قیلمق باطلدر» دیدیلر. پادشاه بولاردن بو سوزلرنی ایشتکاچ: «حاضرگه قایتوب تورگز، اویلاب قارارمز» دیدی. وهب سوزنچه، پادشاه بونلرنی زندان‌غه یابدردی. شوندن صوك اوچنچی ایلچی شمعون الصفانی یبەرلدی. شمعون اوزینی بلدرمی گمه کیلدی، پادشاەنك یاقلری ایله طانشدی، آقرنلاب پادشاهغەده بلش بولوب کیتدی. پادشاه مونی بیك یاراتدی، هر وقت اوز یانینه اوطرتە هر اشنی آکار کیکاش ایله اشلی تورغان بولدی.

بروقت‌نی شمعون پادشاهدن: «سین بروقتنی ایکی کشینی زندان‌غه یابدرغان ایکان‌سك، آنلر نینده‌ای کشیلر ایدی، نی ایچون کیلگانلر ایدی؟» دیب صورادی. پادشاه: «مینم آچولی وقتم توغری کیلدیده آنلرنی صوراشوب‌تورمادم، یابدردم» دیدی. شمعون «آنلرنی چاقرب صوراشدرب قاراساق نیچك بولور میکان؟» دیدی. پادشاه آنلرنی

چاقرب سویله‌شدرر گه کوندی. آندن صوك ایلچی‌لرنی چاقردیلر. شمعون بلمگان طانیماغان کشی شیکللی بولوب بونلردن صوراشه باشلادی، «سزنی موندہ کم یبه‌ردی؟» دیدی. ایلچیلر: «الله تعالی یبه‌ردی، اول الله‌تعالی هرنرسه‌نی یاراتدی، آنك اوخشاشی برده یوق» دیدیلر. شمعون: «سز اول ربڭزنك صفتلرینی سویله گڑ، لکن قسقه‌غنه بیك آیرماچق ایتوب سویله گڑ!» دیدی، بونلر: «اول الله تعالی تله گانچه حکم ایته، هرتله گانن قیلا» دیدیلر. شمعون «صوك سزنك اول الله‌تعالی طرفندن کیلگانگڑ گه علامتگڑ بارمی؟» دیدی. بونلر: «بار، پادشاه نی تله‌سه شونی اشله‌رمز» دیدیلر. پادشاه بر طوما صوقرنی کیترتوب «شوشی‌نی کوزلی ایتگڑ!» دیدی. بونلر دعا قیلاً باشلادیلر، کوز اورنی آچلدی، آندن صوك بالچق آلوب یومارلاب کوز اورنینه قویدیلر، صوقر بالا کوزلی بولدی. پادشاه موگا بیك عجب‌له‌ندی. شمعون پادشاهنی آولاقه آلوب: «سینده پوتلار گنی کیترده شولای اشله، آنلارده عبادت قیلورغه تیشلی بولغاچ البته صوقرلرنی کوزلی ایته آلورلار بیت! اول وقت خلق آراسنده درجه‌ك آرتور» دیدی. پادشاه: «ایندی سیندن یاشرین سر یوق، بزنك پوت‌لارمز ایشتمی کورمی، فائده یاکه ضرر کیترمی بیت!» دیدی. شمعون مشرکلر ایله برگه پوتخانه گه باراء الله تعالی گه عبادت قیلاء آنی کشی بزنك ایله برگه عبادت قیلا دیب بله‌لر، شول جهتندن شمعون‌ده برسی‌نك‌ده شبهه‌سی یوق ایدی. شمعون ایلچیلرگه: «اگر سزنك ربڭزنك اولکلرنیده ترگزرگه کوچی یتسه بزده سزنك دینگزگه‌کررمز» دیدی. ایلچیلر «بزنك ربمز هر نرسه گه کوچی یتکوچی‌در» دیدیلر. شوندن صوك پادشاه: «مونه مونده بر صوقاچی‌نك اوغلی اولگان ایدی، ایندی آگا یدی کون بولدی شونی ترگزسونلر» دیدی. اوللك‌نی کیتردیلر، ایلچیلر دعا قیلا باشلادیلر، الله‌نك قدرتی ایله اوللك ترلگاچ: «تلگه کیلوب مین مشرك حالنچه اولگان ایدم، نموغنك یدی‌چوقرینه کرتدیلر. مین سزنی نموغدن قورقتام، آندن قورقگز، بر الله‌غه ایمان کیترگز! مین کوك‌نك ایشکلری‌نك آچلغانون کوردم، کوکدن بر ماتور یکت اینوب

شوشی اوچ کشی گه شفاعت قیلا» دیدی. مشرکلر: «قایسی اوچ؟» دیب صورادیلر. اوللك: «،ونه شوشی اوچ» دیب شمعون ایله ایلچیلرنی تورتوب کورسه‌تدی. پادشاه موکّار بیك آرتق عجبله‌ندی، شمعوندن بولغان واقعه‌نی صوراشدی. شمعون همه اشلردن خبر بیردی. شوندن صوك پادشاه ایمان کیتردی، لکن خلقدن ایمان کیترگانی آز بولدی، حتی بعضیلر پادشاهنیده ایمان کیترمدی دیدیلر. أیمان کیترمگان خلق بونلرغه: «سزده بزنك شیکللی کشی بیت، سزگه هیچ نرسه اینگانی یوق، سز یالغانچی غنه» دیدیلر. ایلچیلر: «الله تعالی بله در، بزسزگه ایلچی لرمز. بزنك اوستمزگه حق دین‌نی سزگه ایرشدرو یوکله‌نگان ایدی، ایندی بز اوزمزگه تیشلی سون ایرشدردك» دیدیلر. مشرکلر: «بز سزدن شوملانامز، بو اشکزدن توقتاماسه کز طاش ایله آطارمز، بیك قاطی عذاب قیلورمز» دیدیلر. ایلچیلر: «سزنك شوملانوکز اوزکزدن، چونکه سز نادان خلق. نادانلرنك بار اشی اوزلرینك عادتلرینه یاطراق بر نرسه کوردیلرمی، اول اش یخشی بولسه‌ده، آندن شوملانالر، اما عادتله‌نگان اشلرینی ناچار اش بولسه‌ده یحشیغه صانیلر. سز آزغنه‌قده چیکدن اوزغانلرسز» دیدیلر.

خلق جیلوب ایلچیلرنی اوترورگه کیکاش ایتّه باشلادیلر. مونی حبیب‌النجار ایشتدیده یوکرب کیلوب «ای قومم! ایلچی‌لرگه ایارکز، آنلر بیت‌سزدن حق صورامیلر، اوزلری توغری‌یولغه کونلگانلر» دیدی. مشرکلر: «ئللّه سینده آنلرنك دینلرینه کردکمی؟»، حبیب‌النجار: «یوقدن بار ایتکان اللّه‌غه عبادت قیلماسقه میکّا نی بولغان؟ بارکزده شول اللّه‌غه قایتاچاق‌سز، یه اویلاب قارا کز: الله تعالی میکّا ضرر کیترسه سزنك پوتلرکز میکّا بر نرسه‌ده فائده ایتّه آلمی بیت! اللّه‌نك مکرندن هیچ نرسه قوتقاره آلمی، شولای بولاتورب اول پوتلرغه عبادت قیلسام آیرماچق آداشقان بولورمن» دیدی. آندن صوك حبیب‌النجار رسوللرگه قاراب: «مین سزنك ربکزگه ایمان کیتردم، سز ایشتکز، میکّا گواه بولکز!» دیدی. شول وقت قومی سیکرب کیلوب آنی اوترورگه هجوم ایتدیلر. اول همان: «یارب

قوممنی توغری یولغه کوندر، آنلر بلمیلر» دیدی. جان بیر گانده آ ڈا اوجماح‌قه کروی برله سونچ بیرلدی، اوجماح‌نڭ نعمتلرینی و آنده بولغان صی وحرمتلرنی کورب: «کاشکه الله تعالی‌نڭ میڈا نینداین درجه‌لر بیرگانون، مینی‌یار لیقاب‌حرمتلیلردن قیلغانون قوممم بلسه‌لرچی، بلمادیلر بیت!» دیدی.

الله تعالی ایته‌در: «حبیب‌النجاردن صوڭ آنڭ قومینه بز کوکدن عسکر ایندرمه‌دك، آندای یوق نرسه ایچون ایندرب ماتاشمیمزده، چونکه آنلرغه کوکدن بر فرشته‌نڭ قیچقروی یتدی، شول طاوشقه بارسیده هلاك بولدیلر. نی‌اوکنچ قوللرغه،که آنلر نینداى گنه رسول کیلسه‌ده آنی مسخره قیلدیلر. اوّلگی امتلرنی هلاك قیلدق، آنلر شونلرنی کورمیلرمنی صوڭ؟ هلاك بولغانلر نسللری کیسلدی، کیری قایتماسلر.» اوشبو رموشچه انطاکیه خلقی‌نڭ آزغنلق سببلی هلاك بولغانلرینی حکایت قیلغاندن صوڭ ئللك هلاك بولغانلرنڭ حاللرینه قایتوب قاراماغانلرینی خورلاب کیتره وهر نرسه گه عبرت ایله قارامق تییش ایکانون آڭلاته‌در.

بیت المقدس‌نڭ صوڭغی خراب بولووی.

یهودیلر یخشی تورغان وقتلرنده بیت المقدس‌ده اوزلرندن باشلق‌لری بولا، هر اشلرینی اوزلری باشقارالر ایدی. صوڭندن آنلر بیك آزدیلر، اوزلرینه پیغمبر ایتوب پیه‌رلگان زکریا، یحیی علیهما السلام‌نی شهید ایتدیلر، عیسی علیه السلام‌غه ایرکنله‌ب‌دین گه اونده‌رگه اختیار بیرمدیلر، هر وقت آنی اوترمك قصدنده بولدیلر، آخرنده آنی اوترمزدیب باشقه‌بر کشی‌نی آصوب اوتردیلر. شونڭ‌اوچون الله تعالی آنلرغه‌دشمانلرن ایرکلی قیلدی. عیسی علیه السلام‌کوك گه‌کوته‌ریلوب قرق یل تورغاندن صوڭ روم پادشاهلرندن برسی کیلوب بیت المقدس‌نی صوغشوب آلدی. یهودیلرنی توتوب آصدی، کیسدی، کتابلرن اوطقه یاقدی. شوندن صوڭ یهودیلر هیچ بر وقت قوتلرینی بر اورنغه جیا آلمادیلر. اوزلرندن باشلق قویوب تورا آلمادیلر. قایداغنه بارسه‌لرده

آنلرغه خوارلقدن باشقه نرسه بولمادی مونی. الله تعالی آنلرغه آلدانراق بلدرب: «بز بنی اسرائیل گه حکم ایتدك: سز یير یوزنده ایکی تابقر بوزقلق قیلورسز، آرتق تکبر له نورسز، عبادتدن باش تارتورسز. الکی باش تارتوگزده بز سز گه شوندای قاطی یوره‌کلی، صوغشده قوت ایه‌سی بولغان کشیلرنی یبه‌رمز، که آنلر سزنی شهرنك اورامارینه کرب اوترر اوچون ازله‌ب یورر لر» دیمش ایدی. قاطی یوره‌کلی کشیدن مراد بخت‌نصر در. اول بنی اسرائیل اوزرینه کیلوب بیت المقدس‌نی خراب ایتدی، بنی اسرائیل‌نی اسیر آلوب اوچ که آیردی.. برتورلیسن اسیر ایتوب آلوب کیتدی، ایکنچی تورلیسن شام تیره‌سنده باشقه خلق ایله قاطشدرب اوطرتدی، اوچنچی تورلیسن اوتردی. بو واقعه‌دن صوك یتمش یل اوزغاچ بنی اسرائیل اوز وطنلرینه قایتوب بیت المقدس‌نی یا گادن یاصادیلر. حضرت عزیر عالملرنی جیوب تورانتی یازدی.

بنی اسرائیل‌نك صوگنی، بوزقلغی الله تعالی طرفندن اوشبو ره‌وشچه بلدرلمشدر: «صوگنی بوزقلق قیلوگز کیلسه یوزگزنی قایغولی قیلمق ایچون (یعنی شول قدر ضور قاطی قایغولی بولورسز قایغوگز یوزگزگه چغار)، بورونغی دشمانگز کبی مسجداقصی‌غه کرولری، آنی تمام هلاك قیلولاری ایچون بز سز گه ایك کوچلی دشمانگزنی یبه‌رمز».

الله‌تعالی بنی اسرائیل گه اوزلری‌نك نیچك بولاچقلرن، یاوزلق‌لرینه قارشی‌نی کوره‌چکلرنده آلدان خبر بیرمش هم هر قایوسی طوغری کیلمش ایدی.

اصحاب اخدود قصه‌سی

بر پادشاهنك سحرچیسی بار ایدی، بوسحرچی قارتایدی، پادشاه موگّار برایر بالانی سحر اوگره‌تورگه دیب بیردی. بالا هرکونی سحرچیدن بارب سحر اوگرانه باشلادی. سحرچیگه بارغانده یولده بر راهب (عالم) بار ایدی. بو بالا سحرچیگه بارشلی شول راهبکه‌ده

کرب اوطره، آنـك سوزلرینی طکّلی ایدی. یوری تورغاچ بالانك کوکّلی راهبکه آوشدی. بو اوغل بر کونّی یورگانـده بر اورنده بیك کوب خلقنك جیولوب تورغانن کوردی: «نی بار ایکان» دیب آلغاراق بارب قاراسه، نی کوزی بلهن کورسون، بر الوغ جلان اژغرب تورا، هر کمنك قوطی اوچقان، کیتهرگه یولده یوقدر. بو اوغل بر طاشنی آلوب: «یارب! اگر بو راهب سیکّا سحرچیدن سیوکلیرهك بولسه شوشی جلاننی اوترر گه میکّا قوة بیر» دیب طاشنی جلانغه آطقان ایدی، طاش بارب تیدیده جلاننی اوتردی. شوندن صولك بو اوغل سحردن بتونلهی یوز دوندرب راهبکه بیك نق ایهردی، هر اورنده راهب یولی ایله یوری باشلاب، بیك یخشیلردن بولوب کیتدی. تورا بارا شول قدر درجه گه ایرشدی، که طوما صوقرلر مونك دعاسی ایله کوزلی بولا، نیندای یمان آورولر ترله باشلادیلر. بر وقتنی پادشاهنك بر اولطرداشی صوقر بولدی، بوکشی شول اوغلغه کیلوب دعاسن اوتندی. اوغل دعاقیلدی، مونك کوزی آچلدی. صوکندن بوکشی پادشاه قاتینه بارغان ایدی، پادشاه کوزینك سلامتله نگانن کورب «کوزکنی کم آچدی؟» دیب صورادی. بوکشی «ربم آچدی» دیدی، چونکه کوزینی آچار اوچون اوغلغه دعا قیلدررغه بارغانده اوغل آنی ایمانغه دیمله گان، بو کشیده ایمان کیترب مسلمان بولغان ایـدی. بو سوزنی ایشتکاچ پادشاه بوکشینی آچولاندی، قورقتدی، آخرنده بو کشی «مینم کوزمنی ئهلیگی سحر اوگرهنه تورغان اوغل آچدی» دیدی. پادشاه اوغلنی چاقرب «صوقرلرنیده کوزلی ایتله باشلادکمنی؟ سین بیك اوصطا سحرچی بولغان ایکانسك ایندی» دیدی. اوغل «مین بر اشده قیلا آلمیم، آنلرنی قیلوچی بر الله تعالی، اول الله تعالینـك قدرتی چیکسز در، بیر وکوکلرنی یوقدن بار ایتوچی، آندن باشقه نرسهلرنی یاراتقوچی یالغز شولدر» دیدی. پادشاه: «بونلرنی سیکّا کم اوگرهتدی؟» دیدی. اوغل «مینی الله تعالی اوزی طوغری یولغه کوندردی» دیب تگی راهبنی ایتمه سکه طرشدی، لکن بیك قاطی عذاب قیلا باشلاغاچ «راهب دن اوگرهنـگان» دیب ایتدیلر. راهبنی کیترب دینندن قایتورغه قستادیلر،

لکن راهب قایتمادی. شوندن صوڭ راهبنی پچقی ایله یارب اوتردیلر. آندن صوڭ اوغلنی کیترب دینندن قایترغه قستادیلر، اولده قایتمادی. پادشاه «بیوك طاغنڭ باشینه آلوب منوب شونده قایترغه قوشڭز. قایتسه قالدررسز، اگر دینندن قایتماسه طاغ باشندن ارغتوب اوتررسز!» دیدی. طاغباشینه آلوب مندیلر، اوغل الله‌تعالی گه دعاقیلوب «مشرکلرنڭ اوز مکرارینی اوزلرینه قایتار» دیدی. بونلر طاغ باشینه منوبکنه یتکاچ یبر تترادی. شول وقتده مشرکلر یغلوب توشوب هلاك بولدیلر، اما اوغلغه هیچ ضرر تیمه‌دی. اوغل طاغ باشندن توشوب پادشاه قاتینه کیلدی، پادشاه اوغلنی کورگاچ «ایبده‌شلرڭ نی اشله‌دیلر؟» دیب صورادی. اوغل «آنلرغه الله تعالی کیره‌کلرینی یتکرب بیردی، طاغ تترەب بارسیده هلاك بولدیلر» دیدی. آندن صوڭ پادشاه اوزی‌نڭ کشی‌لرینی چاقرب: «بو اوغل‌نی کچکنه کویمه ایله صونڭ اورتاسینه قدر آلوب کرگزده شونده دینندن قایتورغه قوشڭز، اگر قایتماسه کچکنه کویمه‌نی اوستینه قابلاب باطرگز!» دیدی. آلوب کیتدیلر، صو اورتاسینه کیلوب یتدیلر، اوغل ینه الله تعالی گه «یارب! بونلرغه اوزڭ تله‌گانچه کیره‌کلرینی یتکز!» دیب دعا قیلدی. شول ساعت بوران کوتەرلوب، تولقن چغوب بولارنڭ کویمه‌لرن آوداردی. اوغلدن باشقه مشرکلرنڭ همه‌سیده هلاك بولدیلر. صودن چغوب اوغل ینه پادشاه قاتینه کیلدی. پادشاه «ایبده‌شلرڭ قایدا؟» دیدی. اوغل: «الله تعالی آنلرغه کیره‌کلرینی یتکردی، بارسنده هلاك قیلدی» دیدی. آندن صوڭ اوغل: «ای پادشاه! سین مینی اوتره آلماس‌سڭ، مگر اوترسه‌ڭ اوتررسڭ شول وقتده‌غنه، قایچان خلقنی جیوب مینی خرما بوتاغینه آصارسڭ، مینم بر اوغمنی آلورسڭ، اوقنی جه‌یه‌گه قویارسڭ‌ده (بسم‌الله رب‌الغلام) دیب میڭا آطارسڭ، مونه شول وقتده‌غنه مینی اوتررسڭ» دیدی. پادشاه اوغل ایتکانچه اشله‌ب (بسم‌الله رب الغلام) دیب آطقان ایدی، اوق اوغل‌نڭ چیگه‌سینه تیدی، اوغل شونده قولن قویوب وفات بولدی، شول رەوشچه اوغل شهید کیتدی.

مونی‌کورب کشیلر پادشاه‌غه «سینڭ صاقلانوب قاچقان اشڭ اوزگا

کیلدی بیت ! » دیدیلر . پادشاه هربر جاطقه اوزونچه ایتدرب چوقرلر قازتدی، اچلرینه اوطلر یاقدردی، شوندان صوکڭ ایمان کیترگان مؤمن‌لرنی دینندن چغارغه کوچلی باشلادی. دینندن قایتمای ایماننده نق تورغان مؤمن‌لرنی شول چوقرداغی اوطقه صالورغه قوشدی، هر مؤمن‌نی توتوب اوطقه صالدیلر. برخاتون بار ایدی باشده اخلاص ایله ایمان کیترگان بولسه‌ده اوطقه توشودن قورقوب چیگنه باشلادی. قولنداغی بالاسی «ای انکای! چیگنمه، آنڭ ایچون سین حقلق اوزره بیت» دیدی. تفسیر خازن اوشبو قصه‌نی تمام ایتکاچ : «بو درست حدیث‌در، مونی صحیح مسلم صاحیده یازدی» دیب ایته‌در.

اما ابن عباس ایته‌در : رسول‌الله‌نڭ دنیاغه کیلوندن یتمش یل‌ئللك یمن ییرنده نجران شهرنده حمیر پادشاهلرندن یوسف ذونواس اسملی بر پادشاه بار ایدی، اول شهرده‌تامر اوغلی بر عبدالله اسملی اوغلانده بار ایدی. عبدالله‌نی آتاسی تامر سحرچیکه سحر اوگره‌تر گه طابشردی. عبدالله برده سحرنی اوگره‌نه‌سی کیلماسه‌ده آتاسینه قارشیلق قیلا آلمادی، سحرچیگه بارب یوری باشلادی، لکن سحرچیگه بارشلی یولده بر عالمگه‌ده کره، بیك اخلاص ایله آنڭ علمن طڭلی ایدی. آخرنده عبدالله بن تامر شول عالم‌گه ایه‌رب ایمان کیترب اوزی بیك یخشی‌لردن بولوب کیتدی، هر تورلی کرامت‌لر آندن کورنه باشلادی. بارا تورغاچ بو بالا مشهور بولوب یوقاریده بیان قیلنغان ره‌وشچه پادشاه یوسف ذونواس‌قه ایشدلدی، ذونواس آنی شهید ایتدی. بالاغه ایه‌رب ایمان کیترگانلرنی، یوقاریده ایتگان ره‌وشچه اوزون چوقرلر قازوب، اوط یاقترب هر کمنی دینندن قایترغه، مرتد بولورغه قستی باشلادی. مرتد بولغانی اوطقه صالنماس، اما ایماننده نق تورغان مؤمنلرنی شول چوقرداغی اوطقه صالورلر ایدی. قرآنده‌گی (قُتِلَ اَصْحابُ الْاُخْدُود الآیة) آیتندن مراد اوشبودر (۱) دیدیلر، یعنی اخدود ایه‌لری لعنت قیلنمش بولدی، دیمکدر. قصه‌نی تورلی ره‌وشچه ذکر قیلوب، بعضلر

۱) اخدود - اوزون چوقور دیمکدر.

اوّلگی قصه ره‌وشلی بولدی، بعضلر اوشبو عبدالله بن‌تامر قصه‌سیدر دیدیلر. حتی بعضلر (اخدود) اوچطابقر بولدی: برسی نجران‌ده، ایکنچیسی شامده، اوچنچیسی فارس‌ده ایدی دیدیلر. بونلر هر قایوسی‌ده مؤمن‌لرنی قور قتوب دین‌لرندن چغارمق ایچون یاصالدیلر. مؤمنلرنی چوقرداغی اوطقه آتدیلر، لکن هیچ بر مؤمن آکا قارا‌ب ایمانندن یازمادی، دینندن چقمادی، آخرت ثوابن امید ایتوب ایمان‌لرنده ثابت قالدیلر.

فهرست

t.me/sehifeleribiz
u.n8686@gmail.com

صحيفه		صحيفه	
اولگی پیغمبرلرنك قصه		حضرت ابراهیم اوطقه طاشلانوی	٧٢
وتاریخلرن بیان قیلوده‌غی حکمتلر.	٤	حضرت ابراهیمگه ایمان کیتروچیلر	٧٣
الله تعالی نك پیر هم		نمرودنك کفرده	
وکلرنی یاراتووی.	٦	چیکدن اوزووی	٧٤
فرشته‌لر بیانی.	١٠	نمرودنك کوك تکریسیله	
آدم علیه السلامنك یاراتلووی	١٢	صوغش قیلام دیب قیلانووی	٧٦
فرشته‌لرنك آدم علیه السلامگه		نمرودنك هلاك بولووی	٧٧
سجده قیلولری	١٩	حضرت ابراهیمنك اولکلرنی	
حضرت حوانك یاراتلشی.	٢٢	ترگزووی،	٧٧
آدم علیه السلام بالالرندن المیثاق		ابراهیم علیه السلامنك بابل‌دن	
وعده‌سی آلنوی.	٣٣	کوچووی.	٧٨
قابیل ایله هابیل.	٣٤	حضرت ساره‌نك فرعون ایله	
آدم علیه السلامنك پیغمبر بولوی	٣٦	واقعه‌سی	٧٩
آدم علیه السلامنك وفاتی	٣٧	حضرت ابراهیم‌نك سبعده	
شیث علیه السلام	٣٨	طوروروغه‌ویلاوی.	٨١
ادریس علیه السلام	٣٩	حضرت ابراهیمنك هاجر ایله	
نوح علیه السلام	٤٣	اسماعیلنی مکه اورنینه ایلتووی.	٨٤
عوج بن عنق.	٤٩	زمزم صووینك چغووی.	٨٦
هود علیه السلام	٥٠	حضرت ابراهیمنك هاجر ایله	
صالح علیه السلام	٥٥	اسماعیل حالن بله باروی.	٨٧
ابراهیم علیه السلام، آنك نسبی	٦٢	یمن طرفندن جرهم قبیله‌سینك	
نمرودنك نسبی هم کورگان توشی	٦٣	مکه طرفینه کیلولری.	٨٨
ابراهیم علیه السلامنك طوغوی	٦٤	اسماعیل علیه السلامنی قربان	
ابراهیم علیه السلامنك آناسندن		قیلو بیانی.	٨٩
ربیسن صوراوی	٦٥	هاجرنك وفاتی هم حضرت	
ابراهیم علیه السلامنك اللهنك		اسماعیلنك اویله‌نووی.	٩٤
بارلغینه دلیل ازله‌وی	٦٦	حضرت ابراهیم برله اسماعیلنك	
ابراهیم علیه السلامگه پیغمبرلك کیلوی	٦٧	کعبه‌نی بنا قیلولری.	٩٧
حضرت ابراهیمنك نمرود		حضرت، ابراهیم هم ساره‌نك	
ایله سویله‌شووی	٦٨	وفاتلری.	١٠١
حضرت ابراهیمنك		لوط علیه السلام.	١٠٢
یوطلرنی‌واطووی	٦٩	عذاب فرشته‌لرینك کیلوی	١٠٤
حضرت ابراهیمنی یاندر-		اسحاق علیه السلام.	١٠٩
رغه تله‌واری.	٧٠	یوسف علیه السلام	١١٦

صحيفه

زليخا هم يوسف عليه‌السلام ١٢٦
حضرت يعقوب، عيص هم يوسف
نكّ وفاتلرى. ١٤٥
ايوب عليه‌السلام ١٤٧
ذوالكفل عليه‌السلام ١٥٣
شعيب عليه‌السلام ١٥٤
موسى عليه‌السلام ١٥٦
حضرت موسى نكّ طووى ١٦٣
حضرت موسى غه پيغمبرلك كيلوى ١٧٣
فرعون قرينكّ خدمتچيسينكّ حالى ١٨١
فرعون نكّ كوكله منهم ديبوب
مناره ياصاتووى ١٨٢
حضرت موسى غه بيرلكان طوقز
آيات. ١٨٤
حضرت موسى نكّ بنى اسرائيلنى
مصردن چغارووى هم فرعوننكّ
هلاكى ١٨٨
بنى اسرائيلده طابلغان اولك
قصه‌سى. ١٩٨
جبارين ايله صوغشى ١٩٩
قارون قصه‌سى ٢٠١
حضرت موسى نكّ حضرگه
يولقووى. ٢٠٥
حضرت موسى برله هارونكّ
وفاتلرى. ٢٠٩
بنى اسرائيلنكّ تيه‌دن قوتلوى هم
بلعم بن باعورا قصه‌سى ٢١٠
الياس عليه‌السلام ٢١٧
اليسع قصه‌سى ٢٢٢
اشمويل عليه‌السلامنكّ نووى،
تربيه‌سى، پيغمبر بولووى ٢٢٤
طالوت برله جالوت واقعه‌سى ٢٢٦
طالوت برله داود واقعه‌سى ٢٢٨
حضرت داودنكّ پادشاه هم
پيغمبر لگى ٢٣١
الله نكّ داود عليه السلامنى

صحيفه

صناوى ٢٣٢
حضرت داودنكّ قول كسبى ٢٣٥
بيت المقدسنى بناء ٢٣٦
حضرت داودنكّ وفاتى ٢٣٦
سليمان عليه‌السلام ٢٣٧
سليمان عليه‌السلام قرمسقه ايلهن ٢٣٨
هدهد قوشى هم بلقيس ٢٣٩
آطلر قصه‌سى ٢٤٥
حكايه ٢٤٧
حضرت سليمانكّ وفاتى ٢٥١
بنى اسرائيل دولتينكّ ايكيگه
آيرلوى ٢٥٣
ذوالقرنين ٢٥٣
اصحاب كهف بيانى ٢٦٧
لقمان حكيم ٢٧١
يونس عليه‌السلام ٢٧٥
اشعيا عليه السلام ٢٧٨
ارميا عليه‌السلام ٢٧٤
بيت المقدسنكّ برنچى خراب
بولوى ٢٧٥
دانيال، حنانيا، عزازيا، ميشائيل
حضرتلرى هم بختنصرنكّ توش
كوروووى ٢٧٧
بختنصرنكّ هلاكى ٢٧٨
عزير عليه السلام ٢٧٩
سيل العرم بيانى ٢٨٠
صارانلق حقنده باقچه اهلىنكّ
قصه‌سى ٢٨١
تبع قومى ٢٨٢
بئر معطله قصر مشيد ٢٨٤
ديگرگز قريينداغى آول خلقىنكّ
قصه‌سى ٢٨٥
زكريا، يحيى وعيسى عليهم
السلام ٢٨٦
زكريا عليه السلامنكّ دعاسى ٢٨٨
عيسى عليه السلامنكّ طووى ٢٩٠

t.me/sehifeleribiz
u.u8686@gmail.com

„ملت“ کتبخانه‌سی

طرفندن نشر ایتلگان تاریخ کتابلری:

قصص انبیاء محمد صابر عبدالبدیع	.	اصوم ۲۰ تین
تاریخ قوم تورکی قاضی حسن عطا عبشی	.	۱ „
تورك وتاتار تاریخی، احمد زکی ولیدی	.	۸۰ „
„ „ „	مجلدی .	۱ „
اسلام تاریخی ملا محمد صابر عبدالبدیع	.	۶۰ „
تاریخ اسلام، محمود اسعد، ۱ نچی	.	۲۵ „
„ „ „ ۲ „	.	۳۵ „
قصص انبیا. احمد جودت، ۶ جزء - (هر جزئی)		۲۵ „
قصص انبیأ ملا عبدالرحمن اچترخانی	.	۲۵ „
سیر النبی علیه السلام ملا محمد صابر عبدالبدیع		۲۰ „
مدخل تاریخ اسلام، لاسعیو الله بن صعة الله		۱۰ „
تاریخ انبیاء ملا عالمجان البارودی ۱ نچی		۷ „
„ „ „ ۲ „	.	۷ „
ترك اروغلری قاضی حسن عطأ عبشی	.	۷ „

آدریس: قزان وشعبه‌لری اوفا مینزه‌له هم چاللی اوچون:

КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО „МИЛЛЯТЪ“